

Toscolana Baldus, 1521

Table of Contents

Number of verses in Book	No. of verses in Argumentum	Approximate no. of Glosses	Tosc. Bk. page no.
Proemium	040	Glosses (approx.) 029	T Pr p. 32v
Book 01	507	Argum. 16 Glosses (approx.) 098	T 01 p. 34
Book 02	530	Argum. 18 Glosses (approx.) 130	T 02 p. 42v
Book 03	507	Argum. 06 Glosses (approx.) 114	T 03 p. 51v
Book 04	461	Argum. 14 Glosses (approx.) 074	T 04 p. 60
Book 05	545	Argum. 16 Glosses (approx.) 098	T 05 p. 68v
Book 06	535	Argum. 14 Glosses (approx.) 078	T 06 p. 77
Book 07	514	Argum. 14 Glosses (approx.) 060	T 07 p. 87v
Book 08	430	Argum. 16 Glosses (approx.) 049	T 08 p. 95
Book 09	499	Argum. 14 Glosses (approx.) 048	T 09 p. 103v
Book 10	481	Argum. 14 Glosses (approx.) 061	T 10 p. 112v
Book 11	439	Argum. 10 Glosses (approx.) 060	T 11 p. 121
Book 12	504	Argum. 10 Glosses (approx.) 065	T 12 p. 128
Book 13	470	Argum. 04 Glosses (approx.) 061	T 13 p. 137
Book 14	529	Argum. 04 Glosses (approx.) 039	T 14 p. 144
Book 15	410	Argum. 14 Glosses (approx.) 021	T 15 p. 152
Book 16	680	Argum. 12 Glosses (approx.) 030	T 16 p. 158v
Book 17	354	Argum. 06 Glosses (approx.) 018	T 17 p. 169v
Book 18	478	Argum. 12 Glosses (approx.) 055	T 18 p. 176
Book 19	469	Argum. 10 Glosses (approx.) 051	T 19 p. 184
Book 20	880	Argum. 08 Glosses (approx.) 084	T 20 p. 192v
Book 21	807	Argum. 10 Glosses (approx.) 071	T 21 p. 208
Book 22	217	Argum. 06 Glosses (approx.) 009	T 22 p. 221v
Book 23	442	Argum. 08 Glosses (approx.) 033	T 23 p. 226
Book 24	361	Argum. 08 Glosses (approx.) 036	T 24 p. 233v
Book 25	606	Argum. 10 Glosses (approx.) 071	T 25 p. 241

{T Proemium p. 32v; Port. 1.59}

Proemium Merlini Cocaii super phantasiam suam.

- 1 Es tam grande quidem mi phantasia volumen,
 2 Ut qui cuncta leget carmina, Nestor erit.
- 3 An breve debueras comple[c]tens omnia condi
 4 Cum stent Astra tuo, Stix, Mare, Terra, sinu?
- 5 Sic Tyrrena mee [sic] capere haud lacus aequora Mantus,
 6 Sic leve materiam totius artis opus.
- 7 Non tibi magnanimi deerit solertia Baldi,¹
 8 Non tibi Cingaricae maximus artis honor.²
- 9 Non tibi semicanis Falchetti libera virtus,³
 10 Non tibi Fracassus corpore mente gigas.⁴
- 11 Non tibi Moschini suavis natura modesti,⁵
 12 Atque Leonardi forma pudorque mei.⁶

{T Proemium p. 33; Port. 1.60}

- 13 Non tibi Vinmazzi mens coelo affixa biformis,⁷
 14 Non Hircaniaci mens generosa viri.⁸
- 15 Non tibi successor Leonardi forma Rubini,⁹
 16 Non tibi Giuberti musica digna bovi.¹⁰

¹ Baldus magnanimo. (Baldo, magnanimous.)

² Cingar callidus. (Cingar, cunning.)

³ Falchettus liberalis. (Falchetto, gentlemanly.)

⁴ Fracassus gigas. (Fracasso, giant.)

⁵ Moschinus affabilis. (Moschino, affable.)

⁶ Leonardus virgo. (Leonardo, virgin.)

⁷ Vinmazzus centaurus. (Vinmazzo, centaur.)

⁸ Hircanus generosus. (Hircano, noble.)

⁹ Rubinus pulcher. (Rubino, handsome.)

¹⁰ Giubertus musicus. (Giuberto, musician.)

17 Non terebrata Deo Philothei mensque decorque,¹¹
 18 Non tibi Malfatti mens bona sorsque mala.¹²

19 Non tibi philosophi Malaspinae sensus acuti,¹³
 20 Non gula Boccali, mellifluaeque sales.¹⁴

21 Non tibi Guido pater Baldi speculator olympi.¹⁵
 22 Non tibi Seraffi pectora docta Magi.¹⁶

23 Non tibi nobilitas Lironis et Hippolis alta,¹⁷
 24 Vitaque Merlini semidicata tibi.¹⁸

25 Non Cingarinus, Marcellinusque propago
 26 Baldi, non tota haec stirps generosa deest.¹⁹

27 In te Gaioffi regis turpissima mors est,²⁰
 28 In te quas poenas trux Muselina dedit.²¹

29 In te Culforeae legitur destructio sectae,²²
 30 In te quod generant Guelfque Gibelque malum.²³

31 In te militiae furor, astus, tela, modusque,²⁴
 32 In te ventorum nomina, visque maris.²⁵

33 In te cognitio diversi arcana metalli,²⁶

¹¹ Philotheus divus. (Philoteus/Filoteo, divine.)

¹² Malfattus infortunatus. (Malfatto, unlucky.)

¹³ Malaspina philosophus. (Malaspino, philosopher.)

¹⁴ Boccalus facetus. (Boccalo, comedian.)

¹⁵ Guido sanctus. (Guido, saintly.)

¹⁶ Serraffus magus. (Seraphus, wizard.)

¹⁷ Liro nobilis. Hippol. (Liro, celebrated. Hippol.)

¹⁸ Merlinus in adolescentia sua macaronicus. (Macaronic Merlin in his adolescence.)

¹⁹ Cingarinus, Marcellinus. (Cingarino. Marcellino.)

²⁰ Gaioffus Rex. (Gaioffo, ruler.)

²¹ Muselina. (Muselina.)

²² Culfora. (Culfora.)

²³ Guelf. Gibel. (Guelph. Ghibelline.)

²⁴ Militia. (Military.)

²⁵ Mare. (Sea.)

- 34 In te totius sphaerica forma poli.²⁷
- 35 In te cosmographi, magique scientia normae,²⁸
36 In te quam placeat musica diva Iovi.
- 37 In te sub terrae Plutonis regia centro,²⁹
38 Non brevis hoc tantum pagina ferret onus,
- 39 Vade liber, veniamque pete si offendimus ullum,
40 Vel si detectus forte Poeta fuit.

²⁶ Alchimia. (Alchemy.)

²⁷ Astronomia. (Astronomy.)

²⁸ Cosmographia. Magica. (Cosmography. Magic.)

²⁹ Infernus. (Hell.)

Macaronea prima [Book 1]

{T Book 1 p. 33; not in Portioli}

Magistri Acquarii Argumentum in Macaronicen
primam phantasiae, Merlini Cocaii poetae Mantuani.

1 Magnanimi primum Baldi cantatur origo,
2 Cuius de Francae semine razza fuit.
3 Guido suus pater est, Regis primarus in aula,
4 Fronte gravis, validus corpore, mente probus.
5 Baldovina brusat Guidonis propter amorem

{ T Book 1 p. 33v; not in Portioli}

6 Unica francesi filia Regis erat.
7 Maxima pro Regis iussutum giostra paratur,
8 Cuius Guidoni fit data palma duci.
9 Post giostrem precium sunt convivia, dancae,
10 Non Baldovinam pungere cessat Amor.
11 Nocte viam fugiunt ambo, montesque transpassant.
12 At veniunt liquidis urbs ubi nodat aquis,
13 Mantua clamat, quam nunc Gonzaga Fedrigus
14 Sustinet, huic propius Villa Cipada sedet.
15 Nascitur hic Baldus, quem Baldovina relinquit
16 Parturiens, nam dum parturit obmoritur.

{T Book 1 p. 34; not in Port.}

Illustration: Merlin being fed by his Muses, Togna and Zana.

{T Book 1 p. 34v; Port. 1.63}

Merlini Cocaii Poetae Mantuani
Macaronice prima Phantasiae Proponit.

1 Phantasia mihi quaedam fantastica venit,
2 Historiam Baldi grossi cantare camaenis.
3 Altisonam cuius famam, nomenque gaiardum

4 Terra tremit, Baratrumque metu se cagat adossum.¹

Invocat.

5 At prius altorium vestrum chiamare bisognat,
 6 O Macaroneam Musae quae funditis artem.
 7 Num passare maris poterit mea gundola scoios,
 8 Ni recomandatam vester soccorsus habebit?²
 9 Iam nec Melpomene, Clio, nec magna Thalia,
 10 Nec Phoebus gratando lyram mihi carmina dictent
 11 Qui tantos olim doctos fecere poetas.
 12 Verum cara mihi faveat solummodo Berta,
 13 Gosaque, Togna simul, Mafelina, Pedrala, Comina.³
 14 Veridicae Musae sunt hae, doctaeque sorellae,
 15 Quarum non multis habitatio nota poetis
 16 Clauditur in quodam terrae cantone remoto.
 17 Illic ad nebulas montagnae culmen inalzant,
 18 Quas smisurato si tu componis Olympo,
 19 Collinam potius quam montem credis Olympum.⁴
 20 Nec sint de petris factae scopulisque putato,
 21 Nec similes Aetnae vomitent ad sidera flammis,⁵
 22 Nec mittat marmor ceu tellus istra biancum,⁶
 23 Nec Bergomenses aptae sint reddere molas,⁷
 24 Quas pirlare vides circum masinante molino,⁸
 25 Nec ferrum, Bressana velut montagna, ministrat,⁹
 26 Verum de tenero, duroque probavimus illas

¹ Cagat adossum, idest timet, nam pro timore provocatur cagarola. (Poops its pants means it is afraid, for due to fear, diarrhea is provoked.)

² Gundula, Barchula. (Gondola, little boat.)

³ Berta. Gosa. Togna. Mafelina. Pedrala. Comina. (Berta. Gosa. Togna. Mafelina. Pedrala. Comina.) Note: the names of Folengo's Macaronic Muses.

⁴ Musarum habitatio, Olympus. (Olympus, home of the Muses.)

⁵ Aetna. (Mount Etna.)

⁶ Istria. (Istria.) Note: peninsula in the Adriatic Sea.

⁷ Bergomas. (Bergamo.)

⁸ Mola et molinus differunt in sillaba prima, ut lucem et lucernam. ([Metrics:] Millstone and mill differ in the first syllable; as light and lamp.)

⁹ Brixia. (Brescia.)

27 Formaio factas, et sole calente colantes.¹⁰
 28 Ad fundum quarum sunt brodi flumina grassi,
 29 Undezatque lacus niveo pro lacte biancus,
 30 Quem sulcant semper barchettae mille nodantes,¹¹

{T Book 1 p. 35; Port. 1.65}

31 Nam piscatores ibi grandia retia buttant,
 32 Piscantes gnoccos, tortellos, atque fritellas.¹²
 33 Res obscura tamen, quando lacus iste procellis
 34 Turbatur, vastisque petit cum fluctibus astra.
 35 Non equidem tantum facis o Benace travaium,¹³
 36 Quando repentina te ventus Sover achiappat
 37 Tempestate, fremens circum casamenta Catulli.¹⁴
 38 Omnia de fresco sunt littora facta butiro,
 39 Supra quae buliunt semper caldaria centum,
 40 Plena casoncellis, macaronibus, atque foiadis.¹⁵
 41 Stant ipsae Musae super altum montis acumen,
 42 Formaio gratulis durum retridando foratis.
 43 Altera sollicitat digitis componere gnoccos,
 44 Qui per formaio rigolantes forte tridatum,
 45 Deventant grossi tanquam grossissima butta.
 46 O quantum largas bisognat habere ganassas,
 47 Si quis vult tanto ventronem pascere gnocco.
 48 Altera praeterea pastam squarzando, lavezzum
 49 Implet lasagnis grasso scolante botiro.
 50 Altera dum nimio caldarus brontolat igne¹⁶
 51 Trat retro stizzos prestum, sopiando dedentrum.¹⁷

¹⁰ Calente colantes figura bischiciton. (Flowing from the heat, play on words.)

¹¹ Nodo habet primam ad placidum. (I swim, "nodo" has the first syllable variable.)

¹² Tortelli greci, Casoncelli latine, Rafiol hebraice. (Tortelli are Greek, "casoncelli" are Latin/Roman, ravioli are Hebrew.)

¹³ Benacus. (Benaco/Lake Garda.) Note: large lake in Northern Italy which feeds the Mincio river.

¹⁴ Sirmio, Catullus. Sover. (Sirmio, Catullus. Sover.) Note: Sirmio is the birthplace of Catullus; Sover is the name of a wind.

¹⁵ Foiada est picolinior lasagna. (A broad noodle is smaller than a lasagna).

¹⁶ Brontolat, buliendo strepit. (It grumbles, while boiling it makes noise.)

52 Saepe foco nimio saltat brodus extra pignattam.
 53 Una probat, sorbens, utrum bene broda salatur,
 54 Una focum stizzat stimulans cum mantice flammis,
 55 Tandem quaeque suam tendit compire menestram.
 56 Cernis quapropter centum fumare caminos,
 57 A centum buliunt caldaria fixa cadenis.
 58 Ergo macaronicas illic catavimus artes,
 59 Et me grossiloquum Vatem statuere sorores.
 60 Misterum facit hinc nostrum clamemus aiuttum,
 61 Ac mea pinguiferis panza est implenda lasagnis.

Narrat, et Berta sic incipit.

62 Est locus in Franza, montagnae ficcus in alto
 63 Culmine, quem caprae celeres appena salirent.¹⁸
 64 Hunc Montalbanum francesca brigata dimandat.¹⁹
 65 Non urbs, nec villa est, verum fortissima Rocca,

{T Book 1 p. 35v; Port. 1.66}

66 Quae saxo vivo tribus est obcincta muraiis,
 67 Non bombardarum stimans batimenta lupinum,
 68 Quam famosus homo quondam ferus ille Rinaldus,
 69 (Si cantant verum Turpini scripta) tenebat,
 70 Et septem centos proprio sub iure ladrones
 71 Banditos habuit, tres fratres, atque sorellam.
 72 Ipsi a razza, post longum tempus, et annos,²⁰
 73 Exiit armipotens vir magnus, nomine Guido,

¹⁷ Stizzos .i. torres. (Firebrands are kindling.) Dedentrum adverbium est, sicut de foras, dacantum, da bandum, dapressum. (Inside is an adverb, just like outside, alongside, out a ways, nearby.)*

¹⁸ Appena, pro vix aliquando subtracto p. abbreviat. (Scarcely, for barely, sometimes I subtract a “p” [from *appena*] so it is shortened.)

¹⁹ Montalbanus. Rinaldus. (Montalbano, Rinaldo.) Note: Montalabano is the home of the hero Rinaldo, also known as Renaut de Montauban, Baldo’s ancestor.)

²⁰ Razza proprie est equorum, hic pro stirpe ponitur, unde Godianus poeta villani sempre perfida razza fuit. (Race belongs to horse, here it is used for lineage, whence the poet Godianus, “the race of peasants was always treacherous.”)

74 Maturus, placidus, sapiens, generosus, et armis
 75 Deditus, et regi Francorum gratior altris,
 76 Maecenasque alter claros erat intra barones.²¹
 77 Pro cuius nimia forma, nimioque vigore
 78 Unica capta fuit francesi filia regis,
 79 Quam Baldovinam proprio rex ore vocarat.²²
 80 Haec erat in toto formosior orbe puellis
 81 Unica nata patris, patriae regina futura,
 82 Quam non mortali credebant stirpe creatam,
 83 Sed magis angelicam iurabant esse figuram.
 84 Altera Pallas erat sensu, Venus altera vultu,
 85 Cui formae summam laudem iungebat honestas.
 86 Ingeniosa, gravis, frontis mentisque pudica,
 87 Relligiosa magis quam saeculi tradita pompis.
 88 Sed tamen arcta fuit tanto Guidonis amore,
 89 Quod nunquam potuit quicquam reperire quietis.
 90 Ast erat ignarus tam saevi Guido furoris.

Ordo giostae.

91 Interea pulchram giostram, largumque bagordum
 92 Rex iubet ordiri campagnam desuper amplam.²³
 93 Fama per intornum volitat, gentemque remotam
 94 Avisat, Scocios, Hirlandos, atque Britanos,
 95 Anglesos, Normandos, Picardosque, Baveros
 96 Quod statuebatur pulcherima giostra Pariso.²⁴
 97 Inter francesas haec urbs est primior urbes,
 98 Clara quidem studio, sed multum clarior armis.
 99 Ergo quisque cupit propriam monstrare prodezzam,
 100 Atque super coxas positus lanzonibus ibant,

{T Book 1 p. 36; Port. 1.67}

²¹ Maecenas. (Maecenas.)

²² Innamoratio Guidonis et Baldovinae. (The enamorment of Guido and Baldovina.)

²³ Bagordus ut ait Quintilianus, est illa tumultuizatio quem fit giostrando. (A free-for-all, as Quintilian says, is that tumultuousness that one makes while jousting.)

²⁴ Parisus scribitur et non Parisii contra grammaticos. (One writes Paris and not "Parisii" contrary to the grammarians.)

101 Calcabantque vias quibus itur ad arva Parisi.
 102 Omnibus ex bandis gentes equitare videntur,
 103 Portantes varias divesas atque libreas,²⁵
 104 Mille marangones super amplam ligna piazzam,
 105 Tampellant, chiochant propter fabricare stecatum.
 106 Trabacolas statuunt aptas ad cernere giostram.
 107 Iam super excelsas turres vexilla volazzant,
 108 Milleque banderas super alta cacumina produnt,
 109 Inde pavaiones, ficcato stipite, drizzant.
 110 Undique sollicitant, contradas undique spazzant,
 111 Undique tela parant, faciunt ferrare cavallos,
 112 Morbesant, saltant, cifolos ac timpana chiocant,
 113 Pulsant campanas in campanilibus altis,
 114 Nocte dieque fores urbis lassantur apertae,
 115 Per quas continuo gendarmes copia transit.²⁶
 116 Tandem conveniunt omnes in tempore curto,
 117 Tota parisinos habitat iam Franza per agros.
 118 Tanta fuit nunquam (dicunt) ibi vista brigata,²⁷
 119 Obstupuere omnes quod tanta canaia creetur.
 120 Palazzos implent, stallas, pinguesque tavernas,
 121 Ad mensas guazzant, squaquarant, faciuntque pelizzas,
 122 Monzoiamque gridant, martellant, arma parecchiant²⁸
 123 Expectant giostram, quae iam iam proxima fiet.

Gosa.

124 Baldovina sui propter Guidonis amorem,
 125 Principium giostrae, ceu gens hebraea Mesiam,
 126 Optat, ut inspiciat quantum bene conterat hastas.
 127 Haec donzellarum multis seguitata catervis

²⁵ Quid diferant divesa et librea, vide Solinum. (How uniform and livery differ, see Solinus.)*

²⁶ Gendarmes compositum est. (*Gens d'armes* is a compound word.)

²⁷ Vista melius quam visa, inde cavatum est, haec vista pro intuita. ("Vista" (seen) is better than "visa" from which it is derived, this "vista" is for intuited.)*

²⁸ Squaquarare pro bene vivere usurpatur ab Epicurris [sic]. (To live it up is usurped by Epicurus for to live well.)

128 Ac matronarum turmis, centumque Duchessis,
 129 Supra palancatum cortesula scandidit altum,²⁹
 130 Stratum spalleriis, cellonibus, atque tapetis,
 131 Omnis in ipsius faciem se vista piantat,
 132 Ut nitidas inter stellas Diana coruscat,
 133 Inter formosas sic Baldovina puellas,
 134 Per largam plateam vivaces torquet ocellos,
 135 Si carum posset Guidonem cernere casu,

{T Book 1 p. 36v; Port. 1.68}

Illustration: Guido triumphant on his horse.

{T Book 1 p. 37; Port. 1.68}

136 Ecce venit grossum montatus supra cavallum,³⁰
 137 Mancus non paret fortezza patre Rinaldo.
 138 Quatuor ille facit, nullo sperone citatus,
 139 Destrerus balzos, tenuemque volutat arenam,
 140 Postea de calcis duo paria laxat abire.

Cavalli pulchri descriptio.

141 Huic mantellus erat nigrior carbone galantus,³¹
 142 Parvaque testa, breves agilesque movebat orecchias,
 143 Frontis et in medio faciebat stella decorem.
 144 Frena biassabat, naresque tenebat apertas,
 145 Pectora mostazzo tangit, se reddit in unum
 146 Gropettum, solusque viam galopando misurat,
 147 Goffiat, et curtos agitant sua colla capillos,

²⁹ Cortesula, diminutivum portesi [sic for cortesi]. (A bit courtly is a diminutive of courtly.)

³⁰ Supra macaronicae habet ultimam ad placidum, sic erga, intra, iuxta. (“Supra” in macaronic verse has the last syllable variable, like “erga, intra, iuxta.”)

³¹ Mantellus pro pelle ab mareschalchis usurpatur unde Homerus, durat mantello dotata cavalla bianco. (Coat is usurped by the stable master for hide, whence Homer: a horse endowed with a white coat endures.)* Note: may refer to an incident in the *Iliad*, in which Odysseus and Diomedes capture the white horse of King Rhesos.

148 Balzanus tribus est pedibus, cum pectore largo,
 149 Ac inter gambas tenet, arcto corpore, caudam,
 150 Spaventat, volgitque oculos hinc inde fogatos,
 151 Semper et ad solam currit remanetque sbriatam,
 152 Innaspatque pedes, naso boffante, priores.³²
 153 Fornimenta nitent de rubro facta veluto,
 154 Inter quae radiant passetti mille dorati.
 155 Ex auro staffae, fibiae, morsusque nitescunt.
 156 Baldovina furit percussa cupidinis arcu,
 157 Infelix oculos, mentem quoque ficcat in illum.
 158 Laudat honestatem vultus, laudatque fatezzam
 159 Corporis, et tandem se sponsam dedicat illi.
 160 Guido levans oculos aliam pro cernere cosam,
 161 Heu, Baldovinam miser improvisus adocchiat,
 162 Atque repercussis oculis ab utroque volente,
 163 Labitur in trapolam, suspirat, brusat, et ardet.³³
 164 Hinc abit, ad proprium remeant celerando palazzum.
 165 Smontat equum, talamumque intrat, lectoque recumbit
 166 Ac, utraque manu, sibi stesso pectora tundit
 167 Voceque submissa querulabat talia secum.

Querela Guidonis.

168 Caece puer, quem non infundo conteris archu?
 169 Ah infelix Guido, puer hic te nudulus arcet.

{T Book 1 p. 37v; Port. 1.69}

170 Tu qui venturam sperasti vincere giostram,
 171 (Proh pudor) a puero confusus vinceris orbo?
 172 Ah cohibe flammas, cohibe, miser alma furorem,
 173 Non tua progenies regali aequatur honori.³⁴
 174 Heu, quaenam facies rutilo me lumine cepit,

³² Innaspat, circum iactat. (To thrash, to kick about.)

³³ Trapola metaphoricae pro inganno. (A trap metaphorically for a trick.)

³⁴ Pulcher modus amantis dum loquitur, qui modo rationi modo amori paret. (He is speaking in the cute way of a lover, who at times seems with reason, at times with love.)

175 Heu, quales in me miserum iactavit ocellos.
 176 Non haec culpa mea est, at pulchrae culpa puellae,
 177 Debebat quoniam frontem remove serenam.
 178 Hactenus obtusas nostro de corde sagittas,
 179 Extinctasque faces Venus, atque Cupido retraxit.³⁵
 180 Nunc tamen advertens quia nil sua tela forabant,
 181 De pharetra mortis dardum lethale cavavit,³⁶
 182 Cuius in hidrino ter acumen sanguine tinxit,
 183 Quod mox stuffatum Phlegetontis in amne profani
 184 Ad cor descendit, portamque catavit apertam.
 185 Si pro contrasto plantasset lupiter illas,
 186 Quas unam posuit super altram turba Gigantum.³⁷
 187 Montagnas, certe, video, sudasset inane.

Mafelina.

188 Talia dum secum vanezzat Guido misellus,³⁸
 189 Incipit armorum sonitus, clangorque tubarum.
 190 Nam postquam gentes bandam pransere per omnem,
 191 Imponuntur equis sellae, sursumque barones
 192 Armati saltant, quia grandis giostra comenat.
 193 Trombettae frifolant tararan, animantque guereros,³⁹
 194 In stroppam nequeunt raspantes stare cavalli,
 195 Sbalanzant, hiniunt, lassantque sborrare corezas.⁴⁰
 196 Pro tamburorum strepitu, flatuque tubarum,
 197 Vix homines possunt sibi respondere loquentes.
 198 Ecce ruunt, positus in restam denique lancis.
 199 Arzones primo centum vacuantur assaltu.
 200 Millibus hastarum feriuntur sidera pezzis,
 201 Altisonae voces animantum pectora firmant.

³⁵ Venus. Cupido.

³⁶ Hoc dardum et hic dardus a Donato ponitur. (Both “dardum” (dart, arrow) and “dardus” are specified by Donato.)*

³⁷ Gigantes. (Giants.)

³⁸ Vanezzat, iactat amantis more. (He raves, he thrashes in a lover’s way.)

³⁹ Tararan vox trombae. (“Tararan” is the trumpet’s sound.)

⁴⁰ Non est proprium equorum trare corezzas, sed asinorum. (To fart is not typical of horses but of donkeys.)

202 Rex delectat ut spectaculum tale videndo,
 203 Inter honorificos qui centum mille vassallos
 204 Supra triumphalem currum turgendo sedebat.

{T Book 1 p. 38; Port. 1.70}

205 Est sibi de petris pretiosis tota coperta
 206 Vestis, et in testa claro diademate fulget.

Pedrala.

207 Guido iacet solus nimio superatus amore,
 208 Senserat et pridem confusa per aera gridos⁴¹
 209 Stat, velut insanus, tenet hunc dubiosa voluntas
 210 Hunc vult ire, sibi convicia plurima dicens,
 211 Nunc torpens animo meschinulus ire refudat.
 212 Dum sic ambiguus plangorem fundit amarum,
 213 En Sinibaldus regis secretarius intrat,⁴²
 214 Guidonemque trovat lugentem more putini.
 215 Quid facis, inquit, ola? quid fies? o cosa novella,⁴³
 216 Guido, quid hos miseros gemitus te fundere cogit?
 217 Me tibi rex misit, cur non giostrare caminas?
 218 Omnes te clamant, optant simul, atque loquuntur,
 219 Guido non venit, sine quo nil giostra valebit.
 220 Ergo velis nobis lacrimarum dicere causas,
 221 Noscis apud regem quantum disponere possum,
 222 Si quid apud regem cupis ergo, quis alter amicus
 223 Efficiet pro te meliorem nempe facendam?
 224 Quamvis, deberes illi parlare tu ipse⁴⁴
 225 Qui te (sic nosti) super omnes semper amavit.
 226 Guido, suspirans, Sinibaldum guardat et inquit,
 227 O infelix ego, si rex quod nunc sentio sciret.

⁴¹ Gridos per .g. scribitur, vide Tortelium. (“Gridos” is written with a “g” -- see Tortelli.)
 Note: Giovanni Tortelli, author of *De orthographia*, c. 1450.

⁴² Sinibaldus. (Sinibaldo.)

⁴³ O la, vocantis est habet primam indifferentem. (“Hola” is from an interjection and has the first syllable variable.)

⁴⁴ Tu ipse, trisillaba hic. (You yourself is three syllables here.)

228 Immo sit ignarus solus rex, turba sit omnis
 229 Conscia tormenti, quod amoris vulnere porto.
 230 Sic dicens illi sborravit cuncta fideli.⁴⁵
 231 Sed Sinibaldus eum tantam streppare studebat
 232 Extra frenesiam, nihil at prodesse valebat,
 233 Scribebatque super glaciem sub sole calente,
 234 Vel pistabat aquam mortaro stultus in uno.⁴⁶
 235 Guido velut demens, o Baldovina, gridabat,
 236 Nescis quam crucior pro te, quam valde sagittor.⁴⁷
 237 Deh, Sinibaldus ait, ne te, ne, Guido, trucida,
 238 Stultus an es factus? quo nam tua fama recedit?
 239 Est ubi tanta tui sapientia? sensus? honestas?

{T Book 1 p. 38v; Port. 1.71}

240 Est ubi temperies animi? Prudentia, Virtus?
 241 Hactenus egregium tibi nomen surgit in astra,
 242 Visque decus tantum cum solo perdere nutu,⁴⁸
 243 Ipse gubernares totum sagaciter orbem,
 244 Et pateris quod te vilis donzella gubernet?
 245 O quam multa tuae patriae vergogna fietur.⁴⁹
 246 Desine Guido precor, propriaeque revertere menti.
 247 Dum nova plaga tumet, ferro est taianda rasonis.
 248 Ante oculos habeas horrenda brusamina Troiae,⁵⁰
 249 Graecorum schieris tam sfrantumata remansit.
 250 Cernere quod medium potuisset nemo quadrellum.⁵¹

⁴⁵ Sborravit melius quam manifestavit. (“He blurted out” is better than “he disclosed.”)

⁴⁶ Proverbium duplex. (Two sayings.)

⁴⁷ Valde, adverbium in e macaronice longa et brevia sunt. (“Valde” (greatly): macaronically, adverbs in “e” are both long and short.)

⁴⁸ Pulchra exhortatio contra insaniam amoris. (A beautiful exhortation against the insanity of love.)

⁴⁹ Fietur passivum habet fio contra Persianum. (Contrary to Persian/Persianus, fio has its passive as fietur.)

⁵⁰ [Manus.] Destructio Troia, Paridis et Helena causae. ([Pointing finger.] Paris and Helen are the cause of the destruction of Troy.)

⁵¹ Nemo nomen appellativum est fuit et nomen proprium viri qui diversas exercitavit artes. Primo fuit sbirrus. Nemo misit in eum manus. Arator fuit nemo mittens manum

251 An ne cavallazzus fuit huius causa ruinae,
 252 In cuius buso Graeci ventrone latebant?
 253 Absit, at unius (dicam?) frons bella bagassae,
 254 Incarognatus de qua pegorarius ille
 255 Et dictus sapiens tam bellam fecit alhora
 256 Materiam, quod acerba sui fuit ira paesi.

Comina.

257 Postquam Guidoni, Sinibaldus talia dixit,
 258 Alter amicus adest festinus, nomine Francus,
 259 Quem quoque rex mittit, videat cur ille moratur,
 260 Alter adest etiam, post quem venit alter, et alter,
 261 Sic quoque succedunt alii, qui, rege iubente,
 262 Ad giostram precibus Guidonem ducere sforzant.
 263 Cortesus tantum Sinibaldus noscit Amorem
 264 Qui bene sic fecit, quod Guido prestiter arma
 265 Vestit, et ardentem sbalzavit supra cavallum.
 266 Est sibi sbarrato soravestis picta leone⁵²
 267 Atque senem curvum gestabat supra cimerum,
 268 Qui baculo carmen monstrabat tale notatum

Distichon

269 Tempore nil currit velocius, annus et hora
 270 Quid distant? Infans cum nascitur ecce senescit.

Berta.

271 Tunc rapit immensam viridi de robore lanzam,

ad aratrum. Sacrista, nemo acendit lucernam. Angelus, nemo ascendit in coelum. Iudex nemo te condemnavit. Servus, nemo potest duobus dominis servire. (Nobody is an appellative noun and it was the proper name of a man who exercised various professions. First he was a cop, Nobody put his hand on him. He was a plowman and Nobody was putting his hand to the plow. A sacristan, Nobody lit the lamp. The Angelus, Nobody ascended into heaven. A judge, Nobody condemned you. A servant, Nobody can serve two masters.)

⁵² Soravestis est genus indumenti militaris. (An overcoat is a kind of soldier's clothing.)

272 Desdegnatus equi pungit sperone flancos,

{T Book 1 p. 39; Port. 1.73}

273 Seque representans ubi lancae mille teruntur,

274 Ad Baldovinam voltavit presto visaggium,⁵³

275 Qui magis absorbens tacitas in corde fasellas,

276 Stringit equum, sbarramque furens saltando subintrat,

277 Inde briam laxans, firmansque ad pectora lanzam,

278 Advolat, atque facit cursu tremolare terenum.

279 Ad primum fecit coelo monstrare piantas,

280 Post hunc extraxit curvo de arzone secundum,

281 Tertius in terram posuit cascando culatas,

282 Quartus apud socios, compellitur ire stravoltum,

283 Invidiosus erat quintus, cimigavit et ipse,⁵⁴

284 Sextus equester erat, quem fecit Guido pedestrum,

285 Septimus in duro schenam sabione piantat,

286 Octavus reperit se desmontasse cavallum,

287 Sed nonus sellam gambis vodavit apertis

288 Sol stupuit quoniam decimi calcanea vidit

289 Et sic sic omnes numeratim Guido scavalcat,

290 De Baldovina, dum giostrat, saepe recordat,

291 Hanc omni colpo submissa voce dimandat.

292 Rex habet o quantum dubiosa mente stuporem,

293 Quisnam Guido esset nescit, licet ipse leonem

294 Sbarratum ferat, ad Sinibaldum parlat et inquit,

295 Dic mihi, scis qui sit cavalerus ille gaiardus?

296 Respondet, Prima est francesae gloria gentis.

297 Qui vestrae servit tam fida mente coronae,

298 Rex ait, Est Guido? quantum bene servat honorem

299 Francigeuum*, veteresque patres de forcibus aequat,

300 Nil dubium palmam giostrae paladinus habebit.⁵⁵

⁵³ Adverbia in o sunt ad placidum Macaronice. (Adverbs in “o” macaronically are [long or short] by choice.)

⁵⁴ Cimigavit, pro cecidit, unde versus. Ad terram satius poterit cimigare stravoltus Juppiter. (He plummeted, for he fell, whence the verse: Jupiter will plummet to the ground rather distraught.)

Gosa.

301 Baldovina suis damnis conversa locuta est,
 302 Ni fallor, Guido est, qui tam gaiarditer obstat,
 303 lamque trabucavit cunctos de arzone guereros,
 304 O quam terribilis, quam fortis. Nemo repugnat
 305 Forcibus ipsius, cadit unusquisque stravoltus.
 306 Talia parlabat dum Baldovina puellis,
 307 Ecce repentinus trombarum clangor orecchias

{T Book 1 p. 39v; Port. 1.74}

308 Percutit, hoc faciunt quia giostrae terminat horam,
 309 Restitit in medium soletus Guido stecati,
 310 Victor erat, giostraeque videt finisse bagordum,
 311 Nec tamen est victor, nimio sed victus amore.
 312 Rex huic contra venit magno squadrone seratus,
 313 Quem Guido cernens corsero saltat ab alto,⁵⁶
 314 Viseramque levans staffam tenus illico basat.
 315 Rex illum faciens iterum montare cavallum,
 316 Ipsemet e digito pulchrum detraxit anellum,
 317 In cuius fulvo carbunculus enitet auro,
 318 Guidonique dedit giostram qui vicerat omnem.
 319 Ipse manum tendens humili suscepit honore,
 320 Nec piger accipiens regis dedit oscula dextrae.
 321 Tunc excelsa petunt magno comitante triumpho
 322 Atria, trombetis semper tararantibus ante.⁵⁷

Descriptio convivii.

323 Oceanum patrem sol descendendo petebat
 324 Ponitur in puncto regalis coena debottum.

⁵⁵ Paladinus, Guererus, Heros, Baro, idem a Quintiliano reputantur. (Paladin, Warrior, Hero, Baron are thought by Quintilian to be the same.)

⁵⁶ Corserus, Destrerus, Palafrenus sont cavalli nobiliores. (Courser, Charger, Palfrey are noble horses.)

⁵⁷ Tararare, trombezare. (To trumpet is to play the trumpet.)

325 Grande pignatarum murmur sonat intra coquinam,
 326 Et faciunt sguatari quicquid cocus annuit illis⁵⁸
 327 Alter figatos coctos tirat extra padellam,
 328 Alter odorifero zeladum gingere spargit,⁵⁹
 329 Alter anedrottos pingui brottamine guazzat,
 330 Alter de spedo mira trahit arte fasanos,
 331 Hic polastrorum caldarum spiccat ab igne,
 332 Quos alter gustat, digitos leccando, sub ala,⁶⁰
 333 Ipse molam saxi circa menare frequentat,
 334 Laeva ministerio, dextra et intenta labori,
 335 Manduleusque sapor lapidis collatur ab ictu,
 336 Ille trahit fumo grassa de carne guazettum,
 337 Quem pevero spargit venetum striccando sachettum.⁶¹
 338 Interea mensas crudis, coctisque salatis
 339 En caricant centum famuli, centumque regazzi.
 340 Omnes medesimum se vestivere colorem,
 341 Scilicet ex panno cuncti dobbantur azzurro,⁶²
 342 Perque coloratas albescunt lilia vestes,

{T Book 1 p. 40; Port. 1.75}

343 Talibus his armis quoniam rex Francifer usat
 344 Circum stringantur scuderi more todesco,
 345 Inchinos faciunt reverenti fronte galantos,
 346 Semper habendo caput nudum, curvosque zenochios.⁶³
 347 Sed quia francorum fuerat tunc regis usanza
 348 Quod solus comedit, tamen ob Guidonis amorem
 349 Non usum facit, at mensae loca prima petivit,
 350 Inque caput tabulae fulvo radiabat in auro.
 351 Ad dextram regina manum veneranda sedebat,

⁵⁸ Cocus maior sguataro. (Cook is greater than kitchen boy.)

⁵⁹ Ginger et gingeris. (Ginger and gingery).

⁶⁰ Gustat pro tentat, si cocti sunt. (He tastes for he tries [them], [to see] if they are cooked.)

⁶¹ Pever et piper dicitur, sachettum venetum, quia Venetiis venduntur. (One says pepper and “piper” [in Latin]; Venetian sack, because they are sold by Venetians.)

⁶² Dobbantur pro adobatur. (They are dressed for one is dressed.)

⁶³ Inchinos, pro reverentia exteriori. (Bows, for outward reverence.)

352 Contra quam Guido, sic rege iubente, recumbit.
 353 Baldovina suum quae condere nescit amorem,
 354 Iniussa extemplo Guidoni vadit apressum,⁶⁴
 355 Et sic ligna foco iunxit meschina puella.
 356 Maxima tum sequitur longo ordine turba baronum.
 357 Quisque menare cupit nimia pro fame ganassas,
 358 Namque labor giostrae fecit padire budellas.
 359 Cuncta super mensas portant hinc inde regazzi,⁶⁵
 360 Ante siniscalci vadunt, diversa comandant,
 361 Et scorozzati canibus dant calcibus urtas.
 362 Trenta taiatores non cessant rumpere carnes,
 363 Dismembrare ocas, pernices, atque capones.
 364 Ex intraverso pupiones mille taiantur,⁶⁶
 365 Sed disquartantur per longum mille fasani.
 366 Furcinulas ficcant in cervellatibus, atque
 367 Smenuzzant illos gladio taliante frequenter.
 368 Saepe bonos robbant tamen hi taiando bocones.
 369 Atque caponorum pro se culamina servant.⁶⁷
 370 Post mangiamentum alessi, succedit arostus,
 371 Cervatti, lepores, et quidquid caccia mittit.⁶⁸
 372 Copia lonzarum, porcorum grassa, capretti,
 373 Quaiotti, vel quos trapolarunt retia turdos.
 374 His mandularum niveos iunxere sapos,
 375 Nec dapibus viridi mancavit salsa colore,
 376 Nec succus citri, nec acerbi musta naranci.
 377 Haec ego dum memoro fluitat saliva per os.

⁶⁴ Apud servit accusativo, Apressum dativo. (“Apud” (in the presence of) takes the accusative and “apressum” takes the dative.)

⁶⁵ Nota quod fames a poeta nostro ponitur per ordinem praeposterum, abbreviat ultimam, et producit primam, et est figura coriabatana.* (Note that hunger is put in reverse order by our poet: he shortens the last syllable, and he prolongs the first, and this is choriambic style.) Note: play on coribantic?

⁶⁶ Pupio, est parvus columbus, nomen fictitium quia velut inquit Ausonius cum pupio cantat consonat ore pipi. (“Pupio” is a small dove, a fictitious name because as Ausonius says, when the “pupio” sings, it makes the sound “peepee” with its mouth.)*

⁶⁷ Capo et caponus. (Capon and capone.)

⁶⁸ Carmen truncum aliquando usitatum a poeta. (A truncated verse is sometimes used by the poet.)

378 Praeterea ex amito Tort[a]e venere bianco,
 {T Book 1 p. 40v; Port. 1.76}

379 Tortae de pomis, de farro, deque bisellis.⁶⁹
 380 Mox tortellorum varia de sorte piatti,
 381 Candidus occultat quos zuccarus, atque saporat,
 382 Post epulas grassas confectio plurima fertur.
 383 Morselada, anices, pignoles, marzaque panis,
 384 Pistacchia nihil (scis causam?) congrua Gallis.
 385 Cuncta siniscalchis mensas funduntur in amplas,
 386 Apponunt phialas garbi, vini que claretti.
 387 Quatuor accedunt cantores, rege iubente
 388 Qui, velut usantur Francesi, gutture pleno
 389 Cantavere duos subgorghizando motettos,
 390 Inde sonatores pifarorum quinque valenti,
 391 Trombonesque duo pariter frifolare comenzant.⁷⁰
 392 Quos omnes cernis rubeas gonfiare ganassas,
 393 Discurrunt digitis huc illuc pectore saldo,
 394 Qui nunquam, docti, stoppando foramina fallant.
 395 Subseguitant arpa, citharae, dulcesque leutti,
 396 Arpicorda, lirae, violae, buxae quoque flauti.
 397 Hoc Baldovinae pro fomite pectus abrasat,
 398 Scitque minus Guido cordis reperire quietis.
 399 Non contentus amor quod visu iunxerat ambos,
 400 Sed facit illorum danzando tangere [p]almas,
 401 Namque comenzarunt franceso more baletti,⁷¹
 402 Cum Baldovina Guido danzavit unhoram.⁷²
 403 Non ibi mancarunt manuum stricatio, nutus,
 404 Frigiditas cordis, suspiria dupla, calores.

⁶⁹ Bisellus, genus leguminis, quem Greci vocant roveiam vel Rovionem.* (Pea is a kind of legume, which the Greeks call “roveia” or “rovione.”)*

⁷⁰ Frifolare, velocitate digitorum et linguae sonare. (To pipe is to play with the rapidity of the fingers and the tongue.)

⁷¹ Ballus et Balletus, ut frater et fratellus. ([Diminutives:] Ball and ballet, like brother and little brother.)

⁷² Unhoram, consilio. Sic dicimus todannum idest tuo dannum.* (An-hour, by choice; we say likewise your fault.) Note: for *todannum*, see below, Port. 1.87.

405 Victor amor centum pharetras exhaustit in illos.
 406 Denique supra venit grossis nox plena tenebris,
 407 Postquam cessarunt balli danzaeque fugaces,
 408 Itur dormitum propter damatina levare,
 409 Namque sequente die rursus giostrare paratur.

Exclamatio poetica.

410 Heu quia troppus amor savios stultescere cogit.
 411 Artibus ipsius quis nam certando repugnat?
 412 Ille valentus homo Caesar sibi subdidit orbem,⁷³
 413 Ast meretrix illum poltrona subegit amori.

{T Book 1 p. 41; Port. 1.77}

414 Supposito Alcides humero qui caelica regna
 415 Sustinuit, variasque habuit certamine palmas,⁷⁴
 416 Foemineas vestes, abiecta pelle leonis
 417 Induit, et mazzam posuit, fusumque piavit.
 418 Iupiter in taurum, cignum se mutat, et aurum,
 419 Quique deus fuerat, patiebat bestia firi.⁷⁵
 420 Pompeium truncare suum Cornelia vidit
 421 In proprio amplexu, Ptolomaei crimine falsi.⁷⁶
 422 Annibal en tantum qui fecit in urbe spaventum,
 423 Luxuriae cedens soldados cedere cessit.⁷⁷
 424 Livia te, Octavi, petulo scannavit ocello.⁷⁸
 425 Marchus Faustinam scanfardam Antonius arsit.⁷⁹
 426 Theseus Hyppolitum bandivit crimine Phaedrae.⁸⁰
 427 Pyramus et Tisbe turparunt sanguine moras.⁸¹

⁷³ Caesar et Cleopatra. (Caesar and Cleopatra.)

⁷⁴ Hercules filans. (Hercules sewing/weaving.)

⁷⁵ Juppiter in bestiam firi pro fieri, sincopaticae. (Juppiter becomes a beast, syncopated form "firi" for "fieri".)

⁷⁶ Pompeus, et Cornelia. (Pompey and Cornelia.) Ptolomeus proditor. (Ptolemy, traitor.)

⁷⁷ Hanibal in Pulia. (Hannibal in Puglia.)

⁷⁸ Octavianus et Livia. (Octavian and Livia.)

⁷⁹ Mar. Antonius et Faustina. (Marc Antony and Faustina.)

⁸⁰ Theseus et Phaedra. (Theseus and Phaedra.)

428 David adultera causa tradivit Uriam,⁸²
 429 Quatuor atque decem annos servivit Iacob.⁸³
 430 Fortem Sansonem vilis foemnella tosavit.
 431 Iudith Holopherno caput obtruncavit honesta.

Berta.

432 En quoque Guido suum, regisque refudat honorem,
 433 Auscultans tenerae qui blandimenta puellae,
 434 Hanc in connubium Sinibaldo teste piavit,⁸⁴
 435 Inde fugam rapiunt castelli ponte calato.
 436 Post haec dormitum Sinibaldus presto ritornat.

Togna.

437 Ast ubi sol nascens totum stenebraverat orbem,
 438 Non Baldovinam cercantes undique trovant,
 439 Quam menat Guido francesos extra paesos.
 440 Confestim giostrae, danzae sotosora getantur,
 441 Nascitur in cunctis, moesto pro rege, tumultus,
 442 Qui nimio voluit semet scannare dolore.
 443 Dicere non opus est quantum se rodit, et alto
 444 Pectore suspirat caram amisisse fiolam.
 445 Guidonem vocat ingratum, multumque codardum.
 446 Quo fugiant nescit, mandat per cuncta spiones
 447 Littora, sed redeunt nullam portando novellam.

{T Book 1 p. 41v; Port. 1.78}

Illustration: Guidone and Baldovina eloping over the alps

{T Book 1 p. 42; Port. 1.78}

⁸¹ Pyramis et Tisbe. (Pyramis and Thisbe.)

⁸² Trado tradidi et tradivi. David, Urias. (I surrender, and [two forms of] I surrendered. David and Uriah.)*

⁸³ Iacob et Rachel, Sanson. (Jacob and Rachel; Samson.)

⁸⁴ Guido, et Baldovina coniunguntur. (Guido and Baldovina are married.)

Mafelina.

448 Ergo infelices sors conducebat amantes,
 449 Transcendunt alpes, nulla strachedine lassi,
 450 Nullus namque labor dilectos lassat amantes.⁸⁵
 451 Italicos tandem veniunt habitare paesos,
 452 Sed male vestiti, ne quisquam nosceret illos.
 453 Ibat in auratis nunc Baldovina caretis,
 454 Inter matronas centum, centumque puellas.
 455 In quocunque die varios mutabat amictus
 456 At meschina modo teneros per saxa pedinos
 457 Frangit, et in campis declinans saepe repossat.⁸⁶
 458 Guido super spallas, o quam soventer, ad altas
 459 Montagnas illam portabat propter amorem.
 460 In Lombardiae venerunt denique bandas,
 461 Et cortesam urbem, quae Mantua fertur, arrivant.
 462 Non intrare tamen drentum voluere timentes,⁸⁷
 463 Sed magnam retrovant villam, quam non procul urbi
 464 Nunc etiam populi Cipadam nomine dicunt.⁸⁸
 465 Villanus quidam miseros excepit amantes,
 466 Colligit innumeras illis faciendo carezzas,
 467 Guido stupet tunc cortesum invenisse vilanum.
 468 Nam sunt scortesi cunctis, at maxime Gallis.
 469 Baldovina gravis foetu non tempore longo
 470 Dum parit infantem, nimio compressa dolore
 471 Infelix heu, heu, moritur, vitamque relinquit.⁸⁹
 472 Quam coniux Guido tam longo tempore flevit,
 473 Quod pro tot lacrimis orbatu lumine mansit.
 474 Ergo vocat natum, proprio de nomine, BALDUM,
 475 Ut Baldovinae nunquam sit nomen ademptum.
 476 Hic puer (horrendum fatu) nascendo tenebat
 477 Clavatos pugnos, oculosque rotabat apertos,⁹⁰

⁸⁵ Notandum. [Manus.] (To be noted.) [Pointing finger.]

⁸⁶ Movet pathos. (Pity is moving.)*

⁸⁷ Non quod tunc temporis esset cortesa, sed foret regnante Gonzaga prole. (Not because at that time it was not courtly, but was ruled by the Gonzaga family.)*

⁸⁸ Cipada, Villa. (Cipada, a town.)

⁸⁹ Baldovinae mors. (The death of Baldovina.)

478 Ac sbigottibat scura cum fronte comadres.
 479 Plangere quem nusquam viderunt more putini.
 480 Tunc audita fuit sic vox e culmine lapsa.

Propheticum argumentum.

481 Nascere, parve puer, cui coelum, terra, fretumque

{T Book 1 p. 42v; Port. 1.80}

482 Ac elementa dabunt tot casus, totque malannos.
 483 Ne dubita, quoniam gaiarditer omnia vinces.
 484 In presone diu stabis sub rege Gaioffo,⁹¹
 485 Sub qua non unquam sperabis cernere lucem.
 486 Non tibi mancabunt astutae Cingarum artes,
 487 Pro quibus exhibis tenebroso carceris antrum.⁹²
 488 Sed non istud erit fortunae munus iniquae,
 489 Namque valenti animo dum, tecum Cingere solo
 490 Urbem assaltabis, stipantibus aethera lancis,⁹³
 491 Cuncta fracassabis, victorque scapabis ab urbe.
 492 Non terrae sat erit tantas superasse fadigas,
 493 Verum quam citius pelagum tentare parabis,
 494 Cinctus ab undosis montagnis nulla videbis,
 495 Aethera, sed pluvias patiere, tonitrua, ventos,⁹⁴
 496 Fulmina, corsaros, ac tandem mille diablos.⁹⁵
 497 Ast ubi straccatus, salsis exhibis ab undis,
 498 Saeva tibi rapiet carum Muselina Lonardum.⁹⁶
 499 Invenies patrem confectum tempore, quem tu,
 500 Et vivum puncto, mortumque videbis eodem.⁹⁷

⁹⁰ Ortum Baldi de quo poeta noster est cantaturus. (The birth of Baldo about which our poet will sing.)*

⁹¹ Rege pro rectore, namque praeses tantum fuit. (King for rector, as he was such a great protector.)*

⁹² Ex nona Macaronice. (From the ninth of the macaronic books)

⁹³ Ex decima. (From the tenth)

⁹⁴ Ex duodecima. (From the twelfth.)

⁹⁵ Ex quintadecima. (From the fifteenth.)

⁹⁶ Ex sextadecima. (From the sixteenth.)

501 Post coelum, terram, pelagumque, subibis avernum.⁹⁸
502 Ac ita, parve puer venturus, nascere felix.

Berta.

503 Hunc infantillum villano tradidit ergo,
504 Guido, iamque fugit solus, sterilesque petivit
505 Desertos, vitam sanctam patienter agebat.

Conclusio.

506 Sed mihi boccalus veniat, mea musa sitescit.
507 Denique iam primi claudatur ianua libri.

Explicit Macaronice Prima.

⁹⁷ Ex decima septima. (From the seventeenth.)

⁹⁸ Ex ultimis. (From the last.)

Book 2

Magistri Acuarii Argumentum
in secundam Macaronicen.

1 Baldus ubi moritur genitrix, genitorque recedit,
2 Crescit, quem mulier lacte vilana ducat,
3 Hunc natura docet ville contemnere mores,
4 Ast in cortesa praticat Urbe puer.

{T Book 2 p. 43; Port. 80}

5 Co[r]pore gaiardus, sensu gravis, ore disertus
6 Efficitur, Baldum nil nisi fama canit
7 Pluribus in ludis vincit pueribus omnes,
8 Unde per invidiam rixa comenza fuit.
9 Saxa volant, Baldus se tutat ab omnibus unus,
10 Quo feriente puer seminecatur ibi.
11 Lanzalottus ei famulus vult perdere Baldum,
12 Sed puer huic Baldus traicit ense bigol.
13 Nobilis Augustus robur puerile stupescit,
14 Hunc legit, et doctum Martis in arte facit
15 Denique vix factus Coelum terramque spaventat
16 Statque sub imperios tota Cipada suo
17 Tres secum magnos is semper habebat amicos
18 Falchettus, Cingar, deinde Fracassus erat.

MERLINI COCAII POETAE
mantuani Macaronice secunda

Pueritia Baldi

1 Baldus paulatim teneros surgebat in annos,
2 Villanumque sibi patrem putat esse dasennum,¹
3 Atque suum verum natum putat esse fradellum,
4 Quos pariter veluti natos de ventre medemo
5 Mater alevabat, villaeque docebat usanzam.

¹ Dasennum veraciter. (Truly wise.)

6 Altero erat maior Baldus, quem nomine dicunt
 7 Zambellum, pugnis hunc Baldus saepe domabat.
 8 Padregnus Baldi Bertus Pannada vocatur.²
 9 Is merdolentas post vaccas pergere Baldum
 10 Saepe comandabat, seu porcos, sive cavallas,
 11 Sed tales non vult Baldi natura facendas,
 12 Non it post vaccas, at saepe caminat ad urbem.
 13 Ac ad Pannadae dispectum, praticat illam.
 14 In villam semper tornabat vespere facto,
 15 Portabatque caput fractum, gambasque macatas.
 16 Namque cativellus, puerorum sicut usanza est³
 17 Saepe bataiolas faciebat, saxa tirando.

{T Book 2 p. 43v; Port. 1.82}

18 Nec penses illum quod certans ultimus esset,
 19 At ferus ante alios puerili voce gridabat,
 20 Et centum lapides volta reparabat in una,
 21 Sed Pannada videns, quod non seguitare volebat
 22 Costumos villae, cartam compraverat illi,
 23 Sive quadernellum, supra quem disceret a, b.

Mafelina.

24 Ergo scolam Baldus laetanter pergere coepit,
 25 Inque tribus magnum profectum fecerat annis.
 26 Iam quoscumque libros velociter ipse legebat,
 27 Sed mox Orlandi nasare volumina coepit,
 28 Non vacat ultra deponentia discere verba,
 29 Non species, numeros, non casus, atque figuras.
 30 Non doctrinalis versamina tradere menti.
 31 Fecit de norma scartozzos mille Donati,⁴
 32 Inque Perotinum librum salcicia coxit.⁵

² Hic poeta frequentat nominare Baldum, ut magis imbuatur lector eo nomine. (Here the poet keeps naming Baldus so that the reader is permeated with his name.)

³ Usanza pro usus. (Usage for use.)

⁴ Donati et Perotti normulae. (The rules of Donato and Perotto.)

⁵ Salcicia, lucanicam. (Sausage, Lucan-like.)*

33 Orlandi solum, nec non fera bella Rinaldi
 34 Aggradant, animum faciebat talibus altum.
 35 Legerat Anchroiam, Tribisondam, gesta Danesi,⁶
 36 Antonaeque Bovum, mox tota Realea Francae,
 37 Innamoramentum Carlonis, et Asperamontem,
 38 Spagnam, Altobellum, Morgantis facta gigantis.
 39 Millibus in squarcis laceravit nempe Leandram,⁷
 40 Nam liber apocrifas doctorum mente probatur.
 41 Vidit ut Angelicam sapiens Orlandus amavit,
 42 At mox ut nudo pergebat corpore mattus,
 43 Cui tulit Astolphus cerebrum de climate lunae.
 44 Vidit Mambrini mortem, fera gesta Rinaldi,⁸
 45 Meschini prosam, Falchonettique bataias,
 46 Ardentia guerras Tristani, Lanzaque lotti.⁹
 47 Alter et apocrifus liber est, Cavalerius Ursae.
 48 Inde bravarias Mambriani viderat omnes,¹⁰
 49 De quo tradiderat, relegendo volumine menti
 50 Quasdam fabellas, factam lignaminis ocham,
 51 Et quid quid fecit salsa cum carne tribaldus [tripaldus].*
 52 Sed quater Orlandi puerilia tempora legit,¹¹

{T Book 2 p. 44; Port. 1.83}

53 O quantum haec eadem sibi phantasia placebat,
 54 Maxime scarpavit Carlonis quando piatum.

Pedrala.

⁶ Volumina Turpini archiepiscopi parisiensis. (The volumes of Turpin, a Parisian archbishop.)

⁷ De auctore huius Leandrae vide in penultimam M[a]caronicen. (Concerning the author of this *Leander*, see the penultimate Macaronic book.) Note: looks like Mecaronicen.

⁸ Appontio [sic]. (Comparison.)

⁹ Lanzaque lotti divisio, sicut septemque triones. (Lanza-lot is divided like septem-trionale.)

¹⁰ Mambriani trisillabum est hac figura saepe utitur poeta. (Mambriani is tri-syllabic, the poet uses this form often.)

¹¹ De Orlandi pueritia lege Plutarcum. (About Orlando's childhood, read Plutarch.)

55 Talibus in rebus multum stimulat ad arma,
 56 Sed tantum quod sit picolinus corpore, taedet.
 57 Attamen armiculam semper galone tenebat,
 58 Qua molesinos faciebat saepe bravosos,¹²
 59 Maior in exiguo regnabat corpore virtus.
 60 Nunquam terribilis quid sit scoriada provavit,
 61 Namque pedagogis hic testam saepe bolabat.¹³

Comina.

62 Accidit una dies qua Mantua tota bagordat,
 63 Prima dies mensis Maii, quo quisque piantat
 64 Per stradas ramos frondosos, nomine mazzos.
 65 Turba triumphalem sequitur plebea quadrigam,¹⁴
 66 Quam iuga bina boum doratis cornibus, atque
 67 Millibus ut fraschis menant hinc inde per urbem.
 68 Stat super alta strues de bosco caesa virenti,
 69 Glans, ilex, abies, laurus, pyrus, ulmus, oliva.
 70 Mille tenent nevolas de pasta fila tacatas,¹⁵
 71 Quae ludunt inter frondes, auraque moventur.
 72 Sed qua summa pyrae cervix erecta, Cupido
 73 Caecus, et absque braga stat fixus, et explicat arcum.¹⁶
 74 Turba puellarum trezzas ornata coronis,
 75 Ova gerit calatis urbem cantando per omnem.
 76 Baldus inest aliis pueris, dum cantat et ipse,
 77 En arrivat ubi stant divi fana Lonardi,¹⁷
 78 Cuius apud templum puerilis squadra vacabat
 79 Diversis ludis, danzis, variisque bagordis.
 80 Viderat hos Baldus, cupiens animositer omnes
 81 Assaltare unus, solusque fugare catervam.
 82 Hic centum pueri ludebant supra piazzam,
 83 Pars ad borellas, ficco ferramine, giocant,

¹² Mollesinos, humiles intellige. (Weak, understand humble.)

¹³ Bolabat signabat. (He stamped, he marked.)

¹⁴ Mos antiquus Mantuae. (Ancient custom of Mantua.)

¹⁵ Nevollae de farina et croco composite. (Wafers made of flour and saffron.)

¹⁶ Cupido. (Cupid.)

¹⁷ Templum divi Lonardi. (The Church of St. Leonardo.)

84 Pars cum scanellis mittunt ad sidera ballam,
 85 Pars trocos faciunt cordella volvere circum,
 86 Sed, positis metis, pars galzoppando trisaltant.¹⁸

{T Book 2 p. 44v; Port. 1.85}

87 Baldus mantellum subito de corpore tollit,
 88 Inque giuparello promptus saltare comenzat.
 89 Principio simulat, quod non adiungere possit
 90 Alterius signum, nec sustinet in pede saltum,
 91 Mox aliquantillum stringis galone molatis,
 92 Deposuit bretam, cui frontem bindula cingit.¹⁹
 93 Ecce legiadrus adest, tardos movet arte galoppos
 94 Tam levis, ut nullam ligat sabione pedatam.²⁰
 95 Inde pedem primum firmans, aliumque recurvans,
 96 Tollitur agniculo similis, repetitque secundum
 97 Fortius, at brevius saltum, terzumque, paratis
 98 Cum pedibus sguizzat, plantas aequaliter unit,²¹
 99 Quatuor et cubitos signacula prima soperchiat.
 100 Ulterius nemo vult secum carpere gattam.²²
 101 Sunt ibi diversi mirantes atque stupentes,
 102 Quod tantam parvus destrezza putus haberet.²³
 103 Mox invitatur si ad ballam ludere vellet,
 104 Baldus ait, volo, sed quemquam praestate scanellum.²⁴
 105 Nec mora scannus adest, fit pars, fit pactio, fitque
 106 Larga piazza, hominum contrastamenta videntur,
 107 Ingannare tamen Baldum statuere bonettum.
 108 Nam quidam reliquis giottonior, inquit ad illum,

¹⁸ Trisaltare, galzoppando saltare. (To triple jump is to jump while galloping.)

¹⁹ Bindula, vitta. (Narrow band, ribbon.)

²⁰ Galoppus, est cursus qui saltis fitur. (A gallop is a run which is made with a jump.)

²¹ Pulchra descriptio saltandi. (Beautiful description of jumping.)

²² Carpere gattam, contrastare proverbium est. ("To go for the cat" is a saying for "to go up against.")

²³ Puttus et Puer. (Lad and boy.)

²⁴ Scannus et scanellus ut supra frater et fradellus. Scanullum intellige quo percutitur balla. ([Two forms:] Cudgel and little cudgel, as above, brother and little brother. The little cudgel is that with which the ball is hit.)

109 Quum facio invitum, facias quoque, Balde, revitum.
 110 Baldus erat pauper, tinxitque pudore mascellam,
 111 Nec sua trentinam marzam scarsella tenebat.²⁵
 112 Sed tamen accepit foedus, quia vendere cappam
 113 Iudaeo statuit, sive impegnare camisam.
 114 Ergo comenzavit primarus battere ballam.
 115 Extendit laeva digitum, dextraque scanellum
 116 Stringit, et incurvus paulo, giocate, gridabat.
 117 Postea succurrens, socio porgente, piabat
 118 In frontem scanni ballam, pariterque premebat.
 119 Illa, magisterio mandata sub aere, pirlat,²⁶
 120 Bassa tenet medium, nec in altis tollitur astris,
 121 Nec campanili (velut aiunt) mittitur instar.
 122 Si contrastantes (quamvis non saepe) retornant,

{T Book 2 p. 45; Port. 1.86}

123 Illico Baldus eam venientem firmus afrontat,²⁷
 124 Mensuratque oculo dum girat in aere balla;
 125 Quam quoque miranda cum destritudine giocat.
 126 Ergo revidabat victor saepissime nummos,
 127 Anteque quam Phoebus radios distolleret orbi,
 128 Laetus aquistavit ducatos quatuor et sex.
 129 Impatien quidam iuvenis de sanguine claro,
 130 Qui, ludens, partem maiorem perderat auri,²⁸
 131 Sfodravit (propter Baldum scannare) fusettum.²⁹
 132 Sed subiens illum per dextram Baldus aferrat,
 133 Stilletum scarpans, binos dedit atque bufettos.³⁰

²⁵ Trentina est genus numi, quem furcifar rex ripae trenti primas [sic] signavit. (A Trentine is a kind of coin, which the scoundrel ruler of the banks of Trent first stamped.)* Note: this may be furcifer for furcifar and primus for primas; Bishop Bernhart of Trent had a portrait coin made for himself in 1520.

²⁶ Pirlat girat, et rotat idem. (Twirl, spin and rotate are the same.)

²⁷ Afrontat habet primam communem ut atlas. (Afront has the first syllable neutral as does atlas.)

²⁸ Perderat per perdiderat. (He'd lost for he had lost.)

²⁹ Scanamus panzam, iugulamus collum. (We gut the belly, we slit the throat.)

³⁰ Buffettos .i. alapas. (Whallops are smacks.)

134 Hinc iacit ad terram, quem calcibus undique pistat.
 135 Protinus hic centum pueri clauduntur in uno
 136 Agmine, sed Baldus propter schivare, volutat
 137 Mantellum brazzo, nam saxa volare comenzant.
 138 In quamdam sese vadit retirando vietam.
 139 Mox cantone pedes, animumque piantat in uno.³¹
 140 Illum non possunt discantonare valentem,
 141 Imber saxorum cui vibrabatur adossum,
 142 Extraque fundibulas crepitantia saxa ruebant.³²
 143 Sed Baldus, nunc huc, nunc illuc, saltat in altum,
 144 Et lapides agili venientes corpore vitat,
 145 Et centum petras volta reparabat in una.
 146 Tres horas duravit eo certamine victor,
 147 Quod comunis erat stupor admirantibus illum.
 148 Sed qui perdiderat dinaros, currit avantum,
 149 Ac incagnatus Baldo vult rumpere testam.
 150 Sta retro, Baldus ait, sta retro, si tibi frontem
 151 Rupero, dico tibi, fuerit dapossa todannum.³³
 152 Ille nec ascoltat, nec currere sotta rafinat.
 153 Impatiens ergo Baldus, non amplius illum
 154 Admonet, immo rapit medium sua dextra quadrellum,
 155 Cui boccam stomachi sfronzanti murmure colsit.³⁴
 156 Ille stramortitus cascans in limine portae,
 157 Cervellum fregit sibi stesso, creditur esse
 158 Mortuus, unde omnes pueri fugiere defattum.

{T Book 2 p. 45v; Port. 1.87}

159 Illustration: Baldus spearing Lanzagnocco.

{T Book 2 p. 46; Port. 1.87}

³¹ Piantare animum est ostinati. (To stick your courage is to be determined.)

³² Baldus puer certat in saxis. (The boy Baldus fights amid rocks.)

³³ Dapos[s]a, deinceps, todannum pro tuum damnum et est colisio indriotonicea.
 (Later, thereafter; your-ruin for your ruin and it is a mashing together in the
 “Indriotonic” style.)

³⁴ Colligo, colsi et non collegi contra Priscianum. (Contrary to Priscian the past tense of
colligo, I collect, is *colse* not *collegi*.)

160 Baldus garlettos cernentibus illico monstrat,³⁵
 161 Et per stradiculas centum fugiendo scapinat,
 162 Et nihil indretum guardans, it contra Cipadam.
 163 Hic aderat pueri stropiati forte fameius,
 164 Quem Lanzalottum reliqui dixere bravosi,³⁶
 165 Quem Lanzagnocum melius dixisse putarem.

Parenthesis prima

166 Hic erat ex illis (animosos laudo guereros)³⁷
 167 Qui semper spadas portant galone ficatas,
 168 Et cum tempus adest quod oportet desguainare,
 169 Ac menare manus, calcagnis fortiter obstant.
 170 Gestant bretonos longo tremolante pinazzo,
 171 Millibus et stringhis illorum piga frapatur,³⁸
 172 Quem semper portant super ochium more bravantis.
 173 Dextra super manicum spadae quantata repossat,
 174 Laeva tenet cappam, velut est usanza spagnola.³⁹
 175 Introeunt isti bravi quandoque tavernam,
 176 Dum trincant, coeloque levant rebibendo caraffas,
 177 Omnia sfrantumant, spezzant, verbisque menazzant,
 178 Hostibus atque suis iurant taiare colengum.⁴⁰
 179 Si tamen incontrant illos pro pignore signant
 180 Cantonem, finguntque nihil vidisse poianae.⁴¹
 181 Lanzalottus erat peior, mihi credite, cunctis.
 182 Cuius, si vultis ridere, audite figuram.

³⁵ Qui fugat, monstrat garlettos, idest calcagnos. (One who flees, shows his hocks, that is his heels.) Note: Ital. garretto.

³⁶ Lanzalottus. (Lancelot.)

³⁷ Contra bravosos. (Against bodyguards/thugs.)

³⁸ Piga pro plica. (Fold for crease.) Note: refers to brim of hat.

³⁹ Hoc usque in hodiernum diem servatur idest revolvere alam mantelli super spallam sinistram. (Even today this is observed, that is to wrap the wing of the cloak over the left shoulder.)

⁴⁰ Collum et collengum ut supra scannus et scanellus. (Neck and small neck, as above, cudgel and small cudgel.)

⁴¹ Poianae, trepidi, viles. (Chickens, weaklings, cowards.) Note: why *pro pignore* here?

Forma Lanzagnochi.

183 Huic erat oblongum nimis, atque disutile corpus.
 184 Tales alphanas, sganzerlas sive, vocamus.⁴²
 185 Testa super strictas gobbas quoque piccola spallas
 186 Figitur, et pivae similatur eundo todeschae,
 187 Aut excusas[s]et supra fossata pedagnum,⁴³
 188 Aut perticonem propter distendere filum.

Berta.

189 Hic ergo Baldum brando seguitabat aperto,
 190 Piglia, clamabat, ladrettum, piglia forcam.
 191 Prenditur a multis Baldus, sed sguizzat, et instar
 192 Anguillae muzzat, leporique simillimus uni,⁴⁴

{T Book 2 p. 46v; Port. 1.88}

193 Quem mastinazzus curso pigritante recalzat.⁴⁵
 194 Cernebas asinum proprie seguitare caprettum,
 195 Atque bovem vecchium sperantem prendere cervum.
 196 Sed mox egressus iam portas urbis ad unum
 197 Tractum balestrae, stocchettum Baldus aferrat,
 198 Et Lanzagnocum expectat constantiter illic.
 199 Nil metuit, quamvis homo sit, vultuque bravosus.
 200 Ille venit, Baldoque caput truncare parecchiat.
 201 Ergo codegonus puero borrvit adossum,⁴⁶

⁴² Sganzerla et alpina sunt animalia longas habentia schincas. (“Sganzerle” and Arabian horses are creatures with long shins.)*

⁴³ Pedagnum est trabes attingens de ripa ad ripam fluminis. (A foot-board is a beam reaching from bank to bank of a river.)

⁴⁴ Muzzat .i. scapat vel fugit. (Slip away means escape or flee.)

⁴⁵ Comparatio. (Comparison.)

⁴⁶ Codegonus qui libenter codegas mangiat ut etiam, Lasagnonus qui libenter mangit lasagnas. Macaronus qui comedit macarones. Vide plenius Aulum Gellium de nomine derivatoriis [sic]. (Meat-eater is someone who eats slabs of meat happily, likewise a

202 Ut mastinazzus solet assaltare cagnolum.
 203 Baldus ad historiam Rotolandi mente recurrit,
 204 Implicat in cappa laevam, dextraque fusetum
 205 Corripit, et laxans trivilatam concite punctam,
 206 Per medium bigolum ferrum transfixit in alvo.
 207 Ille ruinavit pedibus sbattendo terrenum,
 208 Ut scannata solet beccaro sbattere vacca.
 209 Sed vix stocchettum Baldus de ventre cavarat,
 210 Ecce superiungit quidam generosus, et atrox
 211 Aspectu, prudens, Augustus nomine dictus.
 212 Ipse cavalcabat celerantibus ante staferis⁴⁷
 213 Ergo videns Baldum sic sic animositer illum
 214 Sforacchiasse virum, stupuit, famulique stupescunt.⁴⁸
 215 A, Mullazze, inquit, quo curris? sta, giotarelle,
 216 Non ego te vidi? Praesto zaffate ladrettum.
 217 (Nec tamen inquit eas propter piliare parolas,
 218 At solum tentando metum si Baldus habebat.)
 219 Restitit impavido vultu, quid quaeris, aiebat?⁴⁹
 220 Laedere me patiar? si quis te occidere vellet,
 221 Dic, Baro, ne feres? testam dabis ultro taiandam?
 222 Hunc furfantonem (cui nullam, credite, noiam
 223 Feci) non puduit tres me seguitare mearos,
 224 Ut mihi de spallis nudo caput ense levaret.
 225 Cur natura manus homini dat? corque, pedesque?⁵⁰
 226 En ego scampavi pedibus, nam pes datur ista
 227 Pro causa, postquam nil me fecisse catavi,
 228 Cor saldum feci, quia saldo corde periculum

{T Book 2 p. 47; Port. 1.90}

229 Omne superchiamus. Cordis manus inde ministra
 230 Quid faciat? Nisi si calice fortasse teneret,

pasta-lover is one who happily eats lasagna. A macaroni is someone who ingests macaroni. See Aulus Gellius on the derivations of names/nouns.)

⁴⁷ Staffa et staferus, ut tignum, tigillus. (Staff and little staff, like beam and small beam.)

⁴⁸ Sforacchiare pro sbudelare. (To riddle for to gut.)

⁴⁹ Aiebat macaronice positum est. (He was saying, is used macaronically.)

⁵⁰ Philosophicum argumentum in puellulo. (A philosophical argument in a little boy.)

231 Et nihil alterius quo se tutaret haberet,
 232 Illico sbalancet calicem comitante patena.⁵¹
 233 Quam magis ut pugnis, saxis, bastoneque debet.
 234 Obstupet Augustus magni responsa puelli,⁵²
 235 Atque valenthominem subimagnat esse futurum.
 236 Secretum facit ergo statim sepelire cadaver,
 237 In groppamque iubet puerum saltare cavalli,
 238 Ut videat quaenam dextrecia regnet in illo,
 239 Quemve ferat (quando nil scontentetur) ad urbem.⁵³
 240 Principio timuit Baldus fortasse gabari,
 241 At cernendo fidem digiti, nomenque Gibelli,⁵⁴
 242 Continuo saltum spiccat de littore tundum,
 243 Gropperamque super gambis se plantat apertis.
 244 Quo saltu baro magis ardet amore putini,
 245 Quem tacite secum parlando, reducit ad urbem.

Mafelina.

246 Ergo puer Baldus scrimandi quicquid in arte
 247 Discitur, imparat, nullam sparando fadigam.⁵⁵
 248 Armigerum puerum sic sic Augustus amabat,
 249 Quod scrimare fuit deinceps tantumodo secum
 250 Visus, ovans quanta se dextritudine cunctis
 251 Sortibus armorum (quamvis sit puttus) adaptet.
 252 Nulla fadiga fuit broccheri discere normam,
 253 Quem modo cum spadae manico tichitare videbas,⁵⁶
 254 Quem modo, cum lamma solum scrimando, culabat.⁵⁷

⁵¹ Testus [testis] rasonis canonicae. (According to canonical reasoning.) Note: liturgical objects, chalice and paten, referred to as potential weapons; cf. *Baldus* 19.594-99.

⁵² Si puelli, quomodo magni, intellige intellectu et animo. (Whether children [are?] just like grown people, understand as to mind and spirit.)*

⁵³ Non illum vi deducere volebat. (He did not wish to lead him away by force.)

⁵⁴ Gibelizat noster poeta, patientia mihi, quia ex parte contraria sum. (Our poet is talking like a Ghibelline, give me patience, as I am on the other side.)*

⁵⁵ Sparando, Magister Salvanellus ostinatus est, quod dici debere sparangando. (Master Salvanellus is obstinate, you should say “sparangando” not “sparando” [from Italian *sparagnare*, meaning to spare, save from].)

⁵⁶ Tichitare, percuttere cum tich toch. (To beat, to strike with a tick-tock noise.)

255 Mox targam, et spadam mox hastam, moxque gianettam,
 256 Mox roncham, qua spalla fuit truncata cuidam.⁵⁸
 257 Post haec, grata fuit manuum spadazza duarum,
 258 Quam maneggiando, levem scorzam parebat habere.
 259 Talibus ardebat rebus tantumodo Baldus.
 260 Incepit sed mox aetatem intrate virilem,
 261 Et compagnias secum menare bravosas,
 262 Quas taia cantones dicunt, vel mangia ferrum.⁵⁹
 263 Nil nisi Mantoa Baldus nomatur in urbe,
 264 Qui tremolare facit magnis pro forcibus omnes.

{T Book 2 p. 47v; Port. 1.91}

265 Nil curat mundum, nil coelum, nilque diablum,
 266 Nil illum spadae, nil quaelibet arma spaventant.
 267 Non erat in toto mundo gaiardior alter,
 268 Nomen ad ipsius se quisque cagabat adossum.

Forma Baldi.

269 Tam bene memerosus nunquam vir induit arma.
 270 Cuius corpus erat per longum bracchia quinque
 271 Largus in excelsis tumido cum pectore spallis,
 272 Sed brevis augustos stringebat zona flancos.
 273 Nervosus gambis, pede parvus, cruribus acer.
 274 Rectus in andatu levibus cum passibus ibat,
 275 Pulchra vagae adiungit faciei barba decorem.
 276 Vivaces oculos nitida sub fronte regirat,
 277 Quos non villanus sed nobilis edidit ortus.
 278 Spadazzam lateri cunctis metuendus ataccat,⁶⁰

⁵⁷ Culabat pro oculabat, tamen Salvanellus ait, culabat haerebat posteriori parti, ut fit cum scrimatur occultata manu sinistra post tergum. (He was thrusting for he was hiding [occulabat?], yet Salvanellus says, he was thrusting [means] he was adhering to the posterior region.)*

⁵⁸ Cuidam, dividit cui. (Cui is part of cuidam.)*

⁵⁹ Mangia trisillabum sicut troia aliquando. ("Mangia" is tri-syllabic, just like "Troia" at times.)

279 Quae penes Augustum super omnia grata sedebat,
 280 Et meruit donum fieri, non pauca merenti,
 281 Haec fuit aethnaeis Vulcani facta sub antris,
 282 Quam Broth et Steropes multo sudore polirunt.
 283 Leggiadria suos fervebat tanta per artus,
 284 Ut quaecumque potest fieri saltatio per nos
 285 Humanos, agili motu fiebat ab illo.
 286 Humanos quid ego dicam? sub pondere ferri
 287 Scilicet armorum, aequabat saltando leones.

Gosa.

288 Interea moritur villanus, quem sibi patrem
 289 Baldus credebat, moritur quoque credita mater.
 290 Zambellus iam factus homo, sed valde bachiocus,⁶¹
 291 Restarat solus, robbam qui iure teneret,
 292 Est quia villani proprio de semine natus.
 293 Nescius at Baldus, robbae vult esse patronus.
 294 Cui sunt terreni forsam quadraginta biolchae,⁶²
 295 Quas sic, Zambello res ignorante, godebat.
 296 Inde gubernabat villam quam diximus esse
 297 Nomine Cipadam, praeclaro nomine dignam,
 298 Quae pro famosis paladinis tollitur astris.

{T Book 2 p. 48; Port. 1.92}

299 Attamen hic gentes vitiis sunt omnibus aptae.
 300 Sicut quisque locus propriis de rebus abundat,
 301 Sic Cipada suis propriis de rebus abundat.

⁶⁰ Atacat reperies multa verba composita in principio cum a quae ponitur ad placitum. Atacat. Agraffat. Achiappat. (Attaches: you will find many compound words starting with “a” which is [long or short] ad placitum. He attaches, he grasps, he seizes.)

⁶¹ Zambellus, quem supra diximus creditum esse fratrem Baldi. (Zambellus about whom we spoke above is believed to be Baldo’s brother.)

⁶² Terreni, nota quod poeta ea nomina vel verba quae ad placidum ponit, dif[f]erentialiter scribit ut terrenus et terenus attacat, atacat. (Terreni, terrains, note that the poet places this noun or word [whether long or short syllables] ad placitum, as he writes variously *terrenus* and *terenus*, *attacat* and *atacat*.)

Proprietas diversarum urbium

- 302 Dat multam lanam pegoris Verona tosatis.⁶³
 303 Montibus ex altis evangat Brixia ferrum.⁶⁴
 304 Bergamasca viros generat montagna gosatos.⁶⁵
 305 Iusta brusat multas tellus Piamontea stryas.⁶⁶
 306 Genua dum generat, testas commater aguzzat.⁶⁷
 307 Milanus tich toch resonat cantone sub omni,
 308 Dum ferrant stringhas, faciuntque foramina gucchis.⁶⁸
 309 De verzis saturat, porisque Pavia Milanum.⁶⁹
 310 Implet formaio pesalova Placentia mundum.⁷⁰
 311 Parma facit grossas scocias, grossosque melones.⁷¹
 312 Trottant Rezano cuncti sperone cavalli.⁷²
 313 Mantua bretaros fangoso bulbare pascit.⁷³
 314 Mantuanizascunt qui norunt dicere carmen.⁷⁴
 315 Vadat, fasolos qui vult mangiare, Cremonam.⁷⁵
 316 Vade Cremam, si vis dinaros spendere falsos.
 317 Mille trovat fogias in vestis pulcra Ferrara.⁷⁶
 318 Mille Ferraresi faciunt ad datia fraudes.⁷⁷
 319 Mille vides Venetum per stricta canalialia cymbas.⁷⁸

⁶³ Verona. (Verona.)

⁶⁴ Brixia, ferrum. (Brescia, iron.)

⁶⁵ Bergamum, gaozzo. Bergamo, gout.)

⁶⁶ Piamontus, Stryas. (Piedmont, witches.)

⁶⁷ Genua, acuta capita. (Genoa, pointed heads.)

⁶⁸ Millanus, stringas. Millanus, gucchias. (Milano, threads.* Milano, needles.)

⁶⁹ Pavia, verzas. (Pavia, cabbage.)

⁷⁰ Placentia, caseum. (Piacenza, cheese.) Pesalova – Tonna has *pesaladra*, a false weight (for their cheese).

⁷¹ Parma, melones. (Parma, melons.)

⁷² Regium, sperones. (Reggio, spurs.)

⁷³ Mantua, brettaros. (Mantua, hat makers.)

⁷⁴ Mantua, versificatores. (Mantua, versifiers.)

⁷⁵ Cremona, fasolos. (Cremona, beans.)

⁷⁶ Ferrara, pompas vestium. (Ferrara, ostentation of clothing.)

⁷⁷ Ferrara per padum datia. (Ferrara, customs for the Po.)*

⁷⁸ Venetia gondolas. (Venice, gondolas.)

- 320 Villanos generat tellus Padovana diablos.⁷⁹
 321 Sgnaolat innumeris Vicentia plena gatellis,⁸⁰
 322 Nam Vicentini gatti sbalzando videntur.⁸¹
 323 In barchis Chiozae gens forchae congrua multa est.⁸²
 324 Antiquas Ravenna domos habet, atque muraias.⁸³
 325 Undique parva salat per mundum Cervia porcos.⁸⁴
 326 Sulphure non pocum facis, o Caesena, guadagnum,⁸⁵
 327 Perque tuas Bacchus solet albergare collinas.⁸⁶
 328 Pulcra Faventinam finguntur vasa per urbem,
 329 Supraque maiolicam pictorum fama videtur.⁸⁷
 330 Qui mancant sensu, vadant habitare Bolognam,⁸⁸
 331 Quamvis ipsa boves grassos faciatque bragatos.⁸⁹
 332 Quot litus sabias, et tot habet Florentia nugas,⁹⁰
 333 Quot coelum stellas, tot habet Florentia rimas.⁹¹
 334 Roma bonos semper quaerit mangiare boconos.⁹²

{T Book 2 p. 48v; Port. 1.94}

- 335 Si sic est, omnes urbes sunt, credite, Roma.⁹³
 336 Napolitana vins urbs est repleta maranis,⁹⁴
 337 Napolitana viros cortesos terra ministrat.⁹⁵

⁷⁹ Padua malos vilanos. (Padua, bad peasants.)

⁸⁰ Vicentia gattos. (Vicenza, cats.)

⁸¹ Vicentia saltarinos. (Vicenza, jumping [cats].)

⁸² Chioza, barcarolos ladros. (Chiozza, thieving boatmen.)

⁸³ Ravenna, anticaias. (Ravenna, antiques.)

⁸⁴ Cervia, sal. (Cervia, salt.)

⁸⁵ Cesena, sulphur. (Cesena, sulfur.)

⁸⁶ Cesena, vinum dulce. (Cesena, sweet wine.)

⁸⁷ Faentia, vasa maiolicae. (Faenza, ceramic vases.)

⁸⁸ Bononia, sapiens. (Bologna, judicious people.)

⁸⁹ Bononia, boves. (Bologna, cattle.)

⁹⁰ Florentia, nugas. (Florence, lies.)*

⁹¹ Florentia, versus vulgares. (Florence, vulgar poems.)

⁹² Roma, lecardos. (Rome, gluttons.)

⁹³ Roma, quod urbes aliae. (Rome, like other cities.)*

⁹⁴ Neapoli, maranos. (Naples, crooks.)*

⁹⁵ Neapoli cortesani. (Napoli, courtiers.)

338 Produxit semper formosas Sena puellas.⁹⁶
 339 Florentinorum Pisa, Lucaque parturit hostes.⁹⁷
 340 Non Modonensis erit, cui non fantastica mens est,
 341 Nec sunt ingenii meliores, quam Modonesi.⁹⁸
 342 Qui ponunt scarpis mandat Novara tacones.⁹⁹

Cipadae mores.

343 Sed tantum generat semper Cipada giotones,
 344 Sed tantum generat semper Cipada ribaldos,
 345 Sed tantum generat semper Cipada cavestros.¹⁰⁰
 346 Quicumque in piazza scopatur, sive bolatur,
 347 Hunc, omnes gridant, genuit Cipada gaioffum.¹⁰¹
 348 Quisquis in excelsa berlina suscipit ova,
 349 Hunc dicunt omnes, villam genuisse Cipadam.
 350 Quisque tenaiatur, squartatur, sive picatur,
 351 Hunc omnes faciunt ladrum de prole Cipadae.
 352 Illic namque viri dotantur in arte robandi,
 353 Nilque Deum trepidant, blasphemant, cuncta rapinant,
 354 Omnia sassinant, sperzurant, semper abarrant.
 355 Nunquam, poltrones, quid sit confessio norunt.
 356 Cum verzis multos mangiarunt parrochianos,
 357 Deque suis pretis faciebant saepe mezenos.
 358 Semper in obscuris stant boschis, atque cavernis,
 359 Assaltant homines, faciunt smontare cavallos,
 360 Vadunt in frottam veluti stornellica turba,
 361 Indossumque ferunt de foggis millibus arma.
 362 Alter panceram vestit de rugine tinctam.
 363 Alter corazzam fert numquam sole vedutam.
 364 Alter per terram vadit spargendo piastras.

⁹⁶ Sienae, puellas bellas. (Siena, pretty girls.)

⁹⁷ Pisae. Luca. (Pisa. Luca.)*

⁹⁸ Mutinos ingeniosos. (Modena, ingenious.)

⁹⁹ Novaria scarpacinos. (Novara, shoemakers.)

¹⁰⁰ Contra Vallam, qui ponit inter giotonem, ribaldum et cavestrum nil differre.

(Contrary to Valla, who places no difference between scoundrel, rascal and criminal.)

¹⁰¹ Cipada habet primam indifferentem. (Cipada has the first indifferent [syllable, long or short].)

365 Alter dum currit, vadunt in fascibus arma.
 366 Alter habet collo targazzam more vetusto.
 367 Alter et absque fodro ruginosum baiulat ensem.
 368 Dum vadunt pariter, squadramque serantur in unam,
 369 Mille vides roncas malaguzzas, mille gianettas,¹⁰²

{T Book 2 p. 49; Port. 1.95}

370 Spontones, lanzas, alebaldas, et giavarinae,
 371 Dantque focum schioppis, tuf taf, sborrante balotta.¹⁰³
 372 Semper habent longas barbazzas pulvere plenas,
 373 Semper habent oculos scura sub fronte fogatos.
 374 Protinus ad cifulum cognoscunt esse propinquum
 375 Mercadantem aliquem, cui robbas tollere debent.
 376 Extitit ipsorum Baldus capitanius ergo,
 377 Per quem se quisquam mortis posuisset arisgum.¹⁰⁴
 378 Tres at praecipuos compagnos Baldus habebat,
 379 Quorum progeniem breviter toccare bisognat.

Genus Fracassi

380 Primus erat quidam Fracassus prole gigantis,
 381 Cuius stirps olim Morganto venit ab illo,
 382 Qui bachioconem campanae ferre solebat,¹⁰⁵
 383 Cum quo mille hominum colpo sfracasset in uno.
 384 Ipse Fracassus erat, sicut Morgantus, homonus,¹⁰⁶
 385 Terribilisque gigas Baldoque in cuncta fidelis.
 386 Cuius longa fuit (certe non dico bosiam)
 387 Per bellum punctum, cubitos statura quarante.

¹⁰² Malaguzzus, malaguzza, malaguzzum. (Not sharp/dull, [Latin adjectival endings,]-us, a, -um.)

¹⁰³ Tuf Taf schioppetti est. Bom,bom artellarie grosse, unde versus schioppettus tuf taf, bom bom colubrina sboronat. (Tuff taff is from a musket, boom, boom is from big artillery, so the musket sound is tuff taff, the cannons explode boom boom.)

¹⁰⁴ Arisgum, periculum. (Risk, danger.)

¹⁰⁵ Morgas et Morgantus reperit. (One finds [the name as] Morgante and Morgas.)

¹⁰⁶ Homonus, Lucretius ait, miserum mandebat homonem. (Lucretius says, a big man devoured a poor man.)*

388 Grossilitate staro major sua testa videtur,
 389 Intraret boccam medius manzulus apertam.
 390 Auriculae facerent scarparum paria quinque,
 391 Atque super frontem tu posses ludere datis.
 392 Non est melonus nasazzo grossior illo.
 393 Spallazzas habet ingentes, magnamque schenazzam,
 394 Gambazzas longas, brazzos, grossumque culamen.
 395 Grandilitate putes, sed non virtute Platonem.¹⁰⁷
 396 Hunc qui ferre queat, non est reperire cavallum.
 397 Quando scandit eos, smagazzat more fritadae.¹⁰⁸
 398 Nunquam Fracasso visa est plus magna columna,
 399 Nunquam Fracasso visum est plus grande pilastrum.
 400 Si grossum brancat manibus per cornua taurum,
 401 Hunc circa testam revolvit terque quaterque.
 402 Iugiter immensam portat sua testa celatam,
 403 Quae tantum retinet vinum quam brenta teneret.¹⁰⁹
 404 Targam quam gerit est maior fundamine tinae.¹¹⁰

{T Book 2 p. 49v; Port. 1.96}

405 Fert bastonazzum duro de robore factum,
 406 Cui centum lammas azzali ponere fecit,
 407 Cum quo sfrantumatur turre, palatia, roccas.
 408 Totum, cum coenat, mangiat sua bocca vedellum.
 409 Vix implent uterum panes octanta vodatum.
 410 Una suum excusat de vino zerla bicherum.
 411 Sint quicumque velint pilastros atque columnas,
 412 In spallam portat nullam sparagnando fadigam.
 413 Cum manibus streppat quercus, altasque pioppas,
 414 Ac si fortificam vellet streppare civollam.
 415 Tanto cum strepitu vadit, tantoque furore,
 416 Tota sub ipsius pedibus quod terra movetur.
 417 Dispositus caro pro Baldo tradere vitam.

¹⁰⁷ Plato fuit magnus corpore. (Plato was large in body.)

¹⁰⁸ Smagazzat, plus quam friat. (He flattens is more than he rubs.)

¹⁰⁹ Brenta chaldaice, zerla hebraice, Mastellus arabice, Soium latine. (Barrel is Chaldean, drum is Hebraic, keg is Arabic, cask is Latin.)

¹¹⁰ Targam est maior, figura est. ("The shield is larger" is a [rhetorical] figure.)

Genus Cingaris.

418 Alter erat Baldi compagnus, nomine Cingar,
 419 Accortus, ladro, semper truffare paratus.¹¹¹
 420 Scarnus enim facie, reliquo sed corpore nervis
 421 Plenus, compressus, picolinus, brunus, et atrox.
 422 Semper habens nudam testam, rizzutus, et asper.
 423 Iste suam traxit Marguti a sanguine razzam.
 424 Qui ad calcagnos sperones ut galus habebat,
 425 Et nimio risu simia cagante morivit.¹¹²
 426 Quem postquam Morgans tumulo sepelivit in uno,
 427 Sic epigramma suo fecit lacrimando bachiocco.

Tumulus Margutti.

428 Margutus pelagi, terraeque pericula qui tot
 429 Vicerat, hic, una scimia cagante, morivit.
 430 Is igitur Cingar Marguti semine venit,
 431 Qui patris mores imitatur in arte robandi.
 432 Perfectus latro, promptus, mala guida viarum,
 433 Namque viandantes in boscos saepe vehebat,
 434 Ipsius arte, bonum pensantes esse caminum.
 435 Portabat semper ladro post terga sachellam
 436 Sgaraboldellis plenam, surdisque tanais,
 437 Cum quibus obscura pingues de nocte botegas
 438 Ingreditur, caricatque suos de merce sodales.

{T Book 2 p. 50; Port. 1.97}

439 Ut gattus saltat, guizzat, sgraffignat, et omnes
 440 Altaros spoiat, gesias, quum cernit apertas.¹¹³
 441 O quoties quoties capsettam sgardinat illam,

¹¹¹ Truffare decipere. Soiare. Calefare. Trepere. Berteggiare. Bertonare. Tosare. (To cheat is to swindle; to dupe, to fool, to bamboozle, to hoodwink, to fool, to fleece.)

¹¹² Marguttus. (Margutto.)

¹¹³ Sgraffignare, est viri. Graffiare est gatte. Azzaffare est leonis. (To swipe at is for a human, to scratch is for cats and to grab is for lions.)

442 In qua offerre solent nomines devote quattrinos.
 443 Non scelus in mundo quod non commiserit iste.
 444 Tres voltas iam iam forcas montaverat altas,
 445 Sed lazzo vinctus, manigoldo stante dedretum,¹¹⁴
 446 Multimodis illos scampabat saepe bricones,
 447 Intrepidusque suam primam rediebat ad artem.
 448 Si quandoque (licet raro) pergebat ad urbem,
 449 Protinus a cuncta manifestus gente, per omnes
 450 Exclamabatur contradas, ecce gaioffus,
 451 Ecce diavol adest, meritat qui mille fiatas
 452 Suspendi furchae, vel debita solvere chiappis.¹¹⁵
 453 Quisque ravanellum dabat illi, sive botonem.
 454 Alter eum dicit spoliasse altaria templi,
 455 Alter praesbitero chierigam rupisse tracagno,
 456 Atque capellano calicem rapuisse doratum.
 457 Alter et accusat, verzas non lassat in hortis.
 458 Alter ait, multa robavit fraude cavallam,
 459 Ac de gallinis polaria multa vodavit.
 460 Ille sed immotam frontem tenet atque bravosam,
 461 Quemquam non metuit, post omnes immo petezat.¹¹⁶
 462 Plus quam compagnos alios hunc Baldus amabat.

Genus Falchetti.

463 Sed quidnam de te, Falchette stupende, canemus?
 464 Tu quoque pro Baldo bramasti prendere mortem.
 465 Forsitan, o lector, quae dico dura videntur,
 466 Namque Pulicano Falchettus venit ab illo,¹¹⁷
 467 Quem scripsere virum medium, mediumque catellum.
 468 Quapropter sic sic noster Falchettus habebat

¹¹⁴ Inter manigoldum, et boiam quid differat vide Solinum. (For the difference between henchman and executioner see Solinus.) Note: Gaius Julius Solinus, 3-4th century Latin grammarian and compiler.

¹¹⁵ Furca et forca potest scribi. (One can write both "furca" (gallows) and "forca.")

¹¹⁶ Petezatio fit dupliciter, ait Averois. Altera causa bertezandi, altera causa sanitatis, prima ore, secunda etc. (Farting is done in two ways, says Averroes, one for joking, the other for health, the first with the mouth, the second, etc.)

¹¹⁷ Pulicanus semicanis. (Pulicane is a half-dog.)

469 Anteriora viri, sed posteriora canina.
 470 Non fuit in toto cursor velocior orbe,
 471 Brancabat celeres manibus currendo caprettos,
 472 Aut lepores, damas, cervos, dainosque fugaces.
 473 Et quia mezzus erat noster, mezzusque caninus,

{T Book 2 p. 50v; Port. 1.98}

{T Book 2 p. 51; Port. 1.98}

474 Hunc multi reges, marchesi, papa, signores,
 475 Chortibus in propriis fieri voluere priorem,
 476 At magis incagans papae, regumve favori,¹¹⁸
 477 Cum Baldo semper dormit, mangiatque bibitque.
 478 Cuius fortezzam scribendo videbimus omnem,
 479 Cuius amicitiam cum Cingare nullus avanzat,
 480 Non tamen illius fraudes imitatur et artes.
 481 Hi tres cum Baldo noctesque, diesque morantur.
 482 Cuiusdam Baldus villanae, nomine Bertae
 483 Captus amore fuit, quod erat nimis illa galanta.¹¹⁹
 484 Hanc tulit uxorem, geminos habuitque fiolos,
 485 Quos Marcellinum, Cingarinumque vocavit.¹²⁰
 486 Sic sic formosos vultu, sic mente politos,
 487 Quos nisi coelesti dicebant numine factos,
 488 De quibus in fundo libri cantare decebit.

De Zambello.

489 Altera nupta fuit Zambello, nomine Laena,¹²¹
 490 Quae soror uxoris Baldi fuit, at minor ortu.
 491 Hic Zambellus erat borella tundior omni,

¹¹⁸ Incagare parum curare, unde de Socrate dicitur, Morti nemo tam gaiarditer incagavit quam Socrates. (To not give a shit is to care very little, whence it is said of Socrates, no one had a heartier disregard for Death than Socrates.)*

¹¹⁹ Berta uxor Baldi. (Berta, Baldo's wife.)

¹²⁰ Marcellinus et Cingarinus Baldi filii. (Marcellino and Cingarino, Baldo's sons.)

¹²¹ Laena uxor Zambelli, soror est Bertae uxoris Baldi. (Laena is the wife of Zambello, the sister of Berta, Baldo's wife.)

492 Plusquam pistonus iatae mortaris aguzzus.¹²²
 493 Hunc dormire nihil Baldus de nocte volebat,
 494 Quem toto stentare die cogebat in agris.
 495 Quicquid aq̄uistat enim stento, quicquidve guadagnati
 496 Baldus id expendit pinguosas intra tavernas.¹²³
 497 Ille fadigando vix quid mangiaret habebat,
 498 Iste reposando bursamque numosque tenebat.
 499 Zambellus voluit de Baldo saepe dolere,
 500 Sed metuit solitum spallis tentare tracagnum,¹²⁴
 501 Quem semper redeundo casam sua schena provabat.
 502 Splendidus in mensa vult Baldus semper habere
 503 Quaias, pernices, fasanos, atque caprettos,
 504 Sex vix Zambellus fortas magnare scalognas
 505 In cantone potest, ne Baldus forte videret.¹²⁵

Exclamatio poetica.

506 O mazzuche nimis, mens o nimis absque saporo,
 507 O macaron macaron, quae te mattezza piavit?

{T Book 2 p. 51v; Port. 1.99}

508 Quid tantum expectas pauper merlotte? beccatam?
 509 Scilicet est hominum de te grandissima cura.
 510 Ast ais, heu, quoniam pauper dispellor ubique.
 511 Et quia noster habet squarzones mille gabanus,¹²⁶
 512 Et quia nulla coprit nudam mihi scuffia testam,
 513 Et quia veste tego squarzatus apena culatas,¹²⁷

¹²² Per contrarium intelligitur. (It is understood for the opposite, [i.e. Zambello is sharper than a pestle].)

¹²³ Stento labore. (With effort, with labor.)

¹²⁴ Tracagno mantuanice, trusum bressanice, trambaium grece, truncum latine. (Club is Mantuan, stick is Brescian, beam is Greek, trunk is Latin.)

¹²⁵ Queritur quare Baldus sic pius et prudens, creditum germanum tam male tractabat audi Platonem, vir naturaliter gentilis vilanum abhorrere cogitur. (One protests: why did Baldo, so dutiful and wise, treat his presumed brother so badly? Heed Plato, a noble man is naturally thought to abhor a peasant.)

¹²⁶ Gabanus, vestis rusticana. (Cloak, a rustic garment.)

514 Et quia non unquam portat mea gamba schifones,¹²⁸
 515 Et quia calcagni scarponibus absque rigescunt,
 516 Et quoniam marzam nec habet mea tasca doinam,
 517 Cum quo panis ego possim comprare tochellum,¹²⁹
 518 Cum quo qui radat, barberum solvere fas sit,
 519 Et quia pro nimio pellis mea frigore schioppat.
 520 Et quia me comedunt privum savone pedocchi,
 521 Undique sum factus derisio, nausea, scornus.
 522 Non mancant homines me consiliare scientes,¹³⁰
 523 At mancant homines heu, me aiutare volentes.
 524 Omnes sunt medici, sua sed medicina negatur.
 525 Omnes compagni, sed non compagna scudella est.
 526 Sum felix? quisquam pro me vult ponere vitam.
 527 Sum pauper? nemo pro me vult ponere robbam.

Conclusio.

528 At iam coelesti moriens sol cascat ab arce,
 529 Noxque suas totum tenebras sparpagnat in orbem.
 530 Somnolenta libro fac finem Musa secundo.

Phantasiae secunda Macaronice terminat.

¹²⁷ Apena, melius quam vix. (Hardly, is better than scarcely.)

¹²⁸ Schifones villanice, calzas urbanice. (Stockings are rustic, socks are urban.)

¹²⁹ Tochus et tochellus frustum et frustillum. (A bit and a little bit, a morsel, a little morsel.)

¹³⁰ Notandum. (To be noted.)

Book 3

Magistri Acuarrii Argumentum in
phantasiae tertia Macaronicen.

- 1 Zambellus Baldi qui creditur esse fradellus.
2 Zappatem reperit barba Tognazzus agrum.
3 Hic fit coseium Praetori mittere Baldum,
4 Quem dudum posita cercat habere taia.
5 Mittitur ad celerem mestralus ab urbe staffetam,
6 Cuius ob insidias restitit ipse preson.

{T Book 3 p. 52; Port. 1.101}

Merlini Cocaii poetae mantuani
Macaronice Tertia.

- 1 Extra montanas surgebat Appolo [sic] cavernas,
2 Cuius erat facies tavolozzo grandior illo,¹
3 Quem balestreri totum bolzonibus implent,
4 Quando Zambellus stabat solettus in agro,
5 Valde cremonesos stentans zappare fasolos,²
6 Quem quoque mangiandi grandissima voia grezabat,
7 Nam per ventronem sentit rosegare budellas,
8 Perque cavagnolum diversus gambarus ibat.³
9 Sed quia pane vodus pendet carnerus ab ulmo,
10 Statque iacens terrae barilottus absque cocaio,
11 Coeperat ingenti testam gratare dolore.
12 Non satiare potens ventrem, vult pascere griffas.
13 Ergo tristatur, sospirat, trat cagasangos,
14 Tratque angonaias, giandussas, atque moriam.⁴
15 Smagrito vacuae cantant in ventre busecchae,
16 Atque suus bigolus schenae taccatur apressum.⁵

¹ Comparatio. (Comparison.)

² Cremonesos dixit a loco sic dicimus Mel hibleum. (One says "Cremonesi" [for the beans] from the place [of origin], as we say Hyblaeon honey.)

³ Proverbium. (Proverb, saying.)

⁴ Cagasanguis, angonaia, giandussa, codesella sunt rusticorum blasphemiae. Moria est contagium carnis quo moritur animal. (Bloody stools, hernia [inguinal swelling], boils and chancres are blasphemous exclamations of rustics. Moria is a disease of the flesh from which an animal dies.)*

17 Impatiens tandem miser hac cum voce gridavit,
 18 O crudis lancum, grandis quae est ista facenda?
 19 Semper ego tasam? patiarque morire chilo?⁶
 20 Quae fuerit codesella, meam si parlo rasonem?
 21 Si cui sborrarem, qui me distoiat afattum
 22 De tot fastidus, de tot cagasanguibus? aide?⁷
 23 Sicne fame schioppare facit me Baldus adunca?
 24 Cui pinfen veniat, cancar, centumque malanni.
 25 Talia dum parlat, vecchium procul ecce vidivit,⁸
 26 Barba Tognazzum quem turba villana dimandat.⁹
 27 Consul erat, nec non villa camparus in illa,
 28 Estque cipadiculas pro castigare giottones.
 29 Conseios quisque cupiebat habere saputos,
 30 Protinus andabat savio parlare Tognazzo.
 31 Praticus iste quidem scoprebat mille magagnas,
 32 Qui simul hostis erat capitalis denique Baldo.

{T Book 3 p.52v; Port. 1.102}

Statura Tognazzi

33 Magna super testam grossam stat bretta taeri,
 34 Sub cuius piga scriptarum copia pendet.
 35 Consulis est usus tales portare bolettas.¹⁰
 36 Extra beretonem longae monstrantur orecchiae,
 37 Quas faciendo asini formam natura piavit,
 38 Quas nec bastaret plenas vacuare badilas.
 39 Semper habet nasum longo morcone colantem,¹¹
 40 De quo spirat odor tanquam cagatoria morbans.
 41 Cui cadit e spallis quaedam zorneiula crispa,
 42 Quam gentes fogiam portabant tempore vecchio.

⁵ Bigolus et umbilicus. Modus loquendi rustice. (Bellybutton and umbilical, rustic way of speaking.)

⁶ Tasam, tacere debeam. (I will be silent, I ought to be silent.) Chilo, ut supra. (Here, as above.)

⁷ Aide, oyme, ayme, oyde dolentis est. (Oh my, ah me, etc, are expressions of pain.)*

⁸ Video, vidi et vidivit. (I see, I saw and he saw [vidivit for vidit].)*

⁹ Barba Tognazzus. (Uncle Tognazzo.)

¹⁰ A bulla derivat boletta, que dupliciter sigillatur. (A stamped document is derived from a bull, which is doubly sealed.)

¹¹ Morco est muffa nasi. (Snot is mildew of the nose.)

43 Haec apena tegit circum culamina bragas.
 44 Stat camisola brevis dependens antequae postque,
 45 Scoprit et interdum vento boffante quaderen,¹²
 46 Namque suas usat calzas gestare brasolas,
 47 Quas cum stringhettis bastat stringare duobus.
 48 Pendet cum medio lateri squarcinula fodro,
 49 Qua cavat, o quoties ranis, bissis quoque pellem.
 50 Incedit rectus palmas haerendo galonis,
 51 Excuset quamvis onerosam gobba valisam,¹³
 52 Atque pavonizans menat velut ocha quadernum.
 53 Saepe facit manibus guantos sua braga decentes,
 54 Tempore frigoreo, magnum dat namque calorem.

Togna.

55 Hunc igitur cernens vultu Zambellus alegro,¹⁴
 56 Illico zaponem linquens, gridat, o la, Tognazze.
 57 Expectate precor, volo vobis dire parolam.¹⁵
 58 Cui se convertens Tognazzus, dixit, an, anum.¹⁶
 59 O Zambelle meus, quid vis? iam desine zappam,
 60 Hora fit ut solvas, fecisti collationem?¹⁷
 61 Ay, Zambellus ait, suspirans, ay cagalocchius
 62 Non habeo panem, vacuas en cerne sachellas,
 63 Non habeo vinum, vacuum quoque cerne botecchiam.¹⁸
 64 Oyde, utinam sic sic ederent ventralia Baldi.
 65 Deh angonaia, malum mihi quantum fecit adessum,
 66 Est mihi vaccario magnum parlare talentum,¹⁹

{T Book 3 p. 53; Port.1.104}

¹² Hoc quaderen, et hic quadernus. (Hindquarter here, and hindquarters there [7 lines below].)

¹³ Valisa est sarcina. (A valise is a bundle.)

¹⁴ Alegro quia viderat eum. (Happy because he had spotted him.)

¹⁵ Grossolaniter sempre Zambellus loquitur. (Zambello always speaks crudely.)

¹⁶ An, an, familiariter pronuntiatur quando aliquem ex improviseo cernimus amicum. (Oh, Oh, is uttered familiarly when unexpectedly we see a friend.)

¹⁷ Solvere lombardice dicitur mane comedere, pambrare Romagnice. (To eat in the morning is said *solvere* in Lombardy, and *pambrare* in Romagna.)

¹⁸ Botecchia, pro parvo botazzo. (Flagon for a little bottle.)

¹⁹ Vaccario rusticus dixit vicario. (The rustic say "vicario" for vaquero.)

67 Fors bene sassino plus non stentabor ab isto.
 68 Tognazzus sbraiat, quidnam facit ille ribaldus,
 69 Qui centum forcas unam meritarer ad horam?
 70 Dic, Zambelle meus, dic, dic, iam plangere noli,
 71 Semper maturis tua dic secreta vechionis.²⁰
 72 Nescis quod nostri simul agroppantur amores?
 73 Nescis quod semper fixum te porto corada?
 74 Cui Zambellus ait, dicam tibi cuncta, Tognazze,
 75 Sed, precor, in prima nos hanc stravachemus ad umbram.
 76 Per disventuram si pessimus ille veniret,
 77 Et nos sguaitaret quod tecum parlo chilunga,²¹
 78 Nullo respectu te cum bastone macaret.
 79 Me me non dico, quia sum, miser, usus in illis
 80 Tartufois, fecique bonas in tergore costas.²²
 81 Tognazzus tali verbo respondit in ira,
 82 Quid, Zambelle, inquis? Me cum bastone macabit?
 83 Se bene, quid nobis faciat, guardabit avantum.
 84 Quem quamvis, quod sit gaiardus, fama rebumbet,
 85 Attamen incagans, illum non aestimo fonzum.²³
 86 Sed Zambelle tuam mihi dic iam quaeso rasonem,
 87 Hunc sine cristerio faciam scagarare budellas.²⁴
 88 Non tibi dico favam, scio quid sub pectore servo.
 89 Zambellus sgrafando caput sic incipit, oyde.
 90 Non habeo tempus tantas narrare cotalas.
 91 Hoc solum sapias, o barba Tognazze, quod ipse
 92 Me facit, et fomnam, poverosque famere putellos.
 93 Semper ego stento, facio stentando negottam.²⁵
 94 Quando casam redeo straccus, multumque fiaccus,
 95 Vergottam coenae pensans accatare paratum,
 96 Groppifero bastone prius bona sera salutat.
 97 Nil nisi panzatas, pugnos, calzosque guadagno,
 98 Namque ribaldonus me chioccat, meque richioccat,
 99 Et cum stanghetto currit mala Berta, gridatque,

²⁰ Notandum. (To be noted.)

²¹ Chilunga, bergamaschi dicunt pro ibi. (The Bergmasques say over here, for here.)

²² Rustice dicit habere costas in tergore. (One says rustically to have the ribs in the back.)

²³ Fonzus macaronice, fungus latine. (Toadstool macaronically, mushroom in Latin.)

²⁴ Scagarare proprie est amalantis. (To shit out is fitting of a sick person.)*

²⁵ Negottam quasi neque guttam intellige. ("Nothing" is to be understood almost as "not a drop")

100 Cur gaioffe casam sic sic abonhora retornas?²⁶
 101 Undique me pistant, strazzant, hinc inde marazzant,
 102 Ista vivanda mea est, talis mihi coena paratur.

{T Book 3 p. 53v; Port. 1.105}

Illustration: Tognazzo gives Zambello advise

{T Book 3 p. 54; Port. 1.105}

103 Inde super foenum sicut mastinus alozo.
 104 Ille super lectum cum Berta coniuge dormit.
 105 Fer, precor, alorium, schiavus tibi semper habebor,
 106 Et formaiolam factam de lacte bianco²⁷
 107 Hoc pro servitio tibi mox donabo daverum.
 108 Tunc Tognazzus, habes nunquid Zambelle pauram?
 109 Hunc, precor, impazzum mihi nunc tantummodo lassa.
 110 Crede, ladronazzo plus non stentaveris illo.
 111 Talia parlatu raptim se drizzat ad urbem,
 112 Zambellusque suam primam tornavit ad artem.²⁸

Comparatio.

113 Qualis cum bocca porcus singiarus aperta,
 114 Quem cazzator habet speto pungente feritum,
 115 It per campagnas, coelum rugitibus implet,
 116 Sanguineamque bavam torto cum dente biassat,
 117 Talis Tognazzus furibunde caminat ad urbem,
 118 Ante Potestatem super alta palatia vadit.
 119 Hic argumentis validis, verbisque gaiardis
 120 Accusat Baldum, conductis testibus illic,
 121 Quod pro tot vitiis esset de iure picandus.
 122 Inde probat villani non verum esse fiolum,
 123 Zambellus robbae deberet habere tenutam,²⁹
 124 Namque virum memorat quondam venisse Cipadae

²⁶ Abonhora, per tempus. (Early, for time.)

²⁷ Mirarer si dixisset lacte nigro. (I would have been amazed if he had said black milk.)

²⁸ Artem zappatoriam quam quondam romani senatores exercebant. (The art of hoeing which formerly Roman senators practiced.)

²⁹ Tenutam, possessionem. (Holding, possession.)

125 Sanguine francesum, qui mox, uxore perempta,
 126 Discessit, retro Baldum linquendo putinum,
 127 Quem tanquam proprium natum villanus habebat.
 128 Attamem ille casam sine iure tenetque, regitque,
 129 Et quod peius erat, Zambellus pane carescit.

Gosa.

130 Tunc homines praetor savios Gaioffus adunat,³⁰
 131 Conseiumque facit cum fraude capessere Baldum,³¹
 132 Namque diu cercarat, eum si prendere posset,
 133 Estque suam supra testam grandissima taia.
 134 Non illi curat sbirrorum mittere turbam,
 135 Namque timet quod Baldus eos occideret omnes.
 136 Quid faciunt? unum mestralum praetor acattat,

{T Book 3 p. 54v; Port. 1.106}

137 Qui retrovet Baldum, lettram cui baiulet unam,
 138 Cuius erat similis placido sermone Tenorus,³²

Epistola.

139 Salve, nostrae urbis spes o certissima, Balde,
 140 In quem se fidat paladinum Mantua solum.
 141 Rex Neapolitanus staffettam misit adessum,
 142 Advisatque omnem faciens de certo Senatam,
 143 Qualiter armati venient in tempore curto
 144 Centum squadrones, urbs atque piabitur ista.
 145 Forsitan ad saccum nos ibimus ante trigiornos.³³
 146 Consilium feci, gentes armare bisognat,
 147 Urbsque suum te nunc capitulum tota dimandat.
 148 Ergo cito venias, conduttum praebeo salvum,
 149 Dummodo non guides quemquam de gente Cipadae,

³⁰ Gaioffus pretor. (Gaioffo, mayor.)

³¹ Capescere fraude, blandiciis. (To take fraudulently, with enticements.)

³² Tenor et tenorus. (Tenor, purport [two forms].)

³³ Saccus est depopulatio urbium, quam caldei vocant saccaman. Trigiornos ut supra todannum figura est. Non possebat urbem intrare pro bando. (A sack is a depopulating of a city, which the Chaldeans call a sack-a-man. Three-day as above all-year, is a [rhetorical] figure.)

150 Namque secreta volo talis sit facta facenda.

Mafelina.

151 Postquam sic praetor scripsit, fecitque sigillum,
 152 Mestralus scandit, staffetae more, cavallum,
 153 Cornettumque, velut veniat de longe, tacarat,
 154 Contraque Cipadam crebro sperone cavalcat.
 155 Sed tamen interius pentito corde stopinat,³⁴
 156 Cum bene cognorit, vel forte provaverit olim,
 157 Quantum sit fortis Baldus, quantumque superbus.
 158 Ruperat ipse caput mestralis saepe, sbirisque.

Berta.

159 Hunc procul ergo videt quod, boscum exiverat atrum,
 160 Post quem Falchettus sequitur, Cingarque, Fracassus,³⁵
 161 Hique disarmati gestant solummodo spadas,
 162 Securis quoniam solazzo mentibus ibant.³⁶
 163 Hos dum longe videt fictrix staffetta scagaitat,
 164 Sed tamen ostentans scriptum procedit avantum.
 165 Quo procul inspecto Baldus, sociique steterunt,
 166 Seque parat Cingar propter robare cavallum.
 167 Multos mestralus tremolantes dum faciebat,
 168 Hos celer adiungit, qui descendendo cavallum
 169 Zenocchium curvat, mox lettram porrigit illis.

{T Book 3 p. 55; Port. 1.107}

170 Baldus eam carpit, socios facit inde remoto,
 171 Et relegit totam cunctis oldentibus illam.³⁷
 172 Corripit in prima facie maravilia Baldum,
 173 Dimidiamque stetit supra se turgidus horam.

³⁴ Stopinare dicitur tremare, quia deficiente oleo in lucernam stopinos languens trepidat, hinc stopino stopinas. (To quiver, one says to tremble, because lacking oil in a lamp it feebly shakes the wick, thus I quiver, you quiver.)

³⁵ Mirabar se de ecclesia egrederentur. (I would have been amazed if they had come out of church.)

³⁶ Solazzus fuit philosophus Epicurreus, vide Diogenem. (Solace was an Epicurean philosopher, see Diogenes.)*

³⁷ Oldire, audire. (To hark, to hear.)

174 Cingar scaltritus, vulpone cativior omni,
 175 Protinus inventam pensavit fraude magagnam.³⁸
 176 Mestrali faciem guardat, dubiamque remirat.
 177 Post aliquantillum, Quid, ais, tractatur in urbe?
 178 Quid facitur? Mestralus ait, Movet arma senatus,
 179 Namque Todescorum geminus iam campus arivat.
 180 Castellumque Godi modo sbombardare comenzant.³⁹
 181 Porcida de Trenti Ripa venit ista canaia,⁴⁰
 182 Celsaque montagnae varcarunt culmina Baldi,⁴¹
 183 Nodavere lacum, tandem venere Saloium.⁴²
 184 Pars ibi desmontat naves, pars incubat undis.
 185 Terra coperta viris, lacus, urbes, monsque palusque.
 186 Hinc pedites sex mille brusant quaecumque trovantur,
 187 Inde lacum Gardae, nullo prohibente, covertant.
 188 Implerunt barcas, implerunt mille phasellos.
 189 Contrastumque sibi non fecit rocca Malherbae,⁴³
 190 Quae spingardellis Benacum spazzat ubique,⁴⁴
 191 Unde Todescorum potuisset frangere naves.
 192 Sed caput in saccum tenuit mangiando biavam.⁴⁵
 193 Sirmio conticuit, sit quamvis insula fortis,⁴⁶
 194 Littora Benaci quae visu tota misurat,
 195 Sed stetit indarnum, panzamque gratabat alhoram.
 196 Nilque Desenzanus, nihil et Voltella tiravit,⁴⁷
 197 Nil mater Mintii fecit Pischeria nostri.⁴⁸

³⁸ Magagna, est macula ligni, vel cuiuscumque rei peccatio, accipitur est pro dolo. (A flaw, is a spot in the wood, or a defect in whatever thing; it is accepted as meaning treachery.)

³⁹ Godium apud Mantuam est. (Godi is near Mantua.)

⁴⁰ Porcida, pertinens ad porcum id est foeda. (Swinish pertains to swine and it means filthy.)

⁴¹ Mons Baldus. (Mount Baldo.)

⁴² Lacus Gardae. Saloium civitas riverae. (Lago di Garda. Salo is a river town.)*

⁴³ Malherba. (Manerba.)

⁴⁴ Spingardella est genus artelariae. (A spingard is a kind of artillery.)

⁴⁵ Proverbium. (Proverb, saying.)

⁴⁶ Sirmio insula, patria Catulli. (The island Sirmio, birthplace of Catullus.)

⁴⁷ Desenzanus, Voltella, civitates magnae penes Benacum. (Desenzano and Voltella are large towns in the sphere of Lake Benaco.)

⁴⁸ Minti pro Mintii, flumen est qui extra Benacum ubi Pescheria fundatur influit, et Mantuam petit. (Of the Mincio, [two forms,] the river which flows out of Benaco

198 Artelaria stetit, licet ruginenta, Monighae.⁴⁹
 199 Nil bellicosa cum gente superba Paenghi.
 200 Moenia praeclari nihil obstavere Lonati.⁵⁰
 201 At Sulpharinus super altum bricola montem,
 202 Contrastare volens aliis sapientior, he, heu.
 203 Poenituit, quoniam fuit illa brusata Todeschis.
 204 Saxa comenzavit villanica turba deorsum
 205 Mittere, ne sursum gens lanzchinecca saliret,

{T Book 3 p. 55v; Port. 1.109}

206 Per filum spadae tamen omnes denique vadunt.
 207 Et veluti sulphur raptim bona rocca brusatur,
 208 Quo Sulpharinum merito sic nomine clamant,⁵¹
 209 Qui miser ignivomas porrexit ad aethera flammis.
 210 Quacchia stetit nullam faciens Capriana movestam.⁵²
 211 Volta tulit dulcis vernazae trenta barillos,
 212 Quos imbassator menavit contra Todescos,
 213 Et sic Volticolae schifare pericula norunt.
 214 Urbs tamen alta Godi non vult concedere passum,
 215 Unde suos muros iam sbombardando foracchiant.⁵³

Comina.

216 Respondet Cingar, mentiris, brutte cavester.
 217 Non ego sat video vestras fraudesque, dolosque?
 218 Mox loquitur Baldo, ne vadas, namque gabaris,
 219 Iudico sit ragnus qui tendit retia muscis.
 220 Fracassus medians sermonem Cingar, inquit,
 221 O Cingar, ragni moscones rete trapassant,⁵⁴
 222 At nos qui famam compravimus esse valentes,
 223 Armati pariter nunc nunc properemus ad urbem.

[Lago di Garda] and flows into where Pescheria is established, and heads toward Mantua.)

⁴⁹ Monigha, civitas inter Malherbam et Paenghi sita. (Moniga is a town situated between Manerba and Padenghe.)

⁵⁰ Lonatus, urbs magna. (Lonato, a large city.)

⁵¹ Sulpharinus, quare sic vocatur. (Solferino, why it is called that.)

⁵² Capriana inter alpes urbs fundata. (Capriana is a city founded amid the Alps.)

⁵³ Foracchiant, plusquam foram. (They riddle, more than one hole.)*

⁵⁴ Metaphoram faciunt. (They are making a metaphor.)

224 Si nobis ragni laqueos texere dolosi,⁵⁵
 225 More tavanorum nos transpassabimus illos.
 226 Tunc Falchettus ait, quid tam parlare bisognat?
 227 Vultis ego videam, si vera est ista bosia?⁵⁶
 228 Et citius dicto coepit spazzare caminum,
 229 Ac in motu oculi nil territus introit urbem.
 230 Iusserat armari plures de gente phalangas
 231 Praetor, at ignorant quaenam sit causa bagordi,
 232 Quod solum facit ut Baldum trapolaret in urbem,
 233 Cui zurat, si fata dabunt, slongare colengum.
 234 Talia contemplans Falchettus credidit ergo,
 235 Cunctaque, regressus, Baldo sociisque recontat.
 236 Stant igitur dubii si res ita postulat an non
 237 Sed Baldus numquam quid sit formido sciebat,
 238 Namque suis nimium forzis confidit et armis,
 239 Infuriatus ait, rogo vos, andate, sodales,
 240 Ire volo penitus solus solettus ad urbem.

{T Book 3 p. 56; Port. 1.110}

241 Accedant bravi qui frappis sidera turbant,⁵⁷
 242 Urbs mihi tota ruat soli, non aestimo ficum,
 243 Nec paveo dum dextra istum perstrinxerit ensem.
 244 Cingar, Falchettus, sed plus Fracassus adorant,
 245 Prosternuntur humo, ne solus pergat in urbem,
 246 At magis ille furens non vult, magis increpat illos
 247 Ite viam, dico, de me nec habete pauram.

Berta.

248 Ergo recesserunt ploratibus ora bagnantes,
 249 Namque suum Baldum nil contristare volebant.
 250 Solam Baldus enim spadam gestabat inermis,
 251 Post positis reliquis armis se drizzat ad urbem.

⁵⁵ Seneca inquit, Philosophiae murum sic Plato trapassavit, velut tavanus ragni telam. (Seneca says: Plato thus passed through a wall of philosophy just like a horsefly [through] a spider's web.)*

⁵⁶ Busia et bosia, sicut forca et furca, haec autoritas poetis conceditur ad maiorem carminum decorem. (Two forms of the word lie, like two forms for gallows. This right is granted to the poet for the greater correctness of the verse.)

⁵⁷ Frappis, nugis. (Tall tales, fibs.)

Togna.

252 Interea squadram sbirrorum barba Tognazzus
 253 Ante parechiarat certo cantone latentem,
 254 Quae stat cum ronchis, spontonibus, ac alabardis,
 255 Propter venturum Baldum zaffare dadrettum,⁵⁸
 256 Sbirrorum quoniam mos est invadere schenam.
 257 Horum Tognazzus caput extat, instruit omnes
 258 Quid faciant, animo disponens cuncta bravanti.
 259 Unde modum statuens dicebat, state provisti,
 260 Hic stabis tu, hic tu, sed stabis tu illic et illuc.⁵⁹
 261 Saepeque iactabat, nihil eya pavete sodales,
 262 Dum modo vobiscum stabo, lassate pauram
 263 Ille ero qui faciat cum Baldo primus asaltum.

Parenthesis de foro viris.

264 Ecce venit Baldus tandem, salamque perintrat
 265 Palazzi, scribunt qua semper mille nodari.⁶⁰
 266 Rumor ibi strepitusque ingens auditur ubique,
 267 Hic per diversos tractantur iura, facendae⁶¹
 268 Hic procurator villanum scortegat illum.
 269 Alter ut acquistet gallinas tutat eundem.
 270 Is facit accusam, citat ille, prenditur iste,
 271 Mestrali currunt, villanis pignora tollunt,
 272 Qui trant giandussas illis, vi namque citantur,
 273 Sforzantur miseri paucas sborsare trainas,⁶²

{T Book 3 p. 56v; Port. 1.111}

274 Sin autem sborsant, presone repente serantur.

⁵⁸ Zaffare proprie sbirorum est. Notandum pro sbirris. (Zaffare is [a word] fitting for cops. To be noted – for cops.)* Note: an addition in the 1692 edition, “et est Veneticum” (and it is Venetian).

⁵⁹ Illic et illuc. Caldaice dicitur laium et collaium. (Two forms for there, illic and illuc; one says in Chaldean both there and over there.)

⁶⁰ Mille, infinitum pro finito. (A thousand, infinite for finite.)

⁶¹ Iura pertinent procuratoribus, facendae piadezantibus. (Laws pertain to prosecutors, disputes to plaintiffs.)

⁶² Traina, genus numi. (*Terlina* is a kind of coin.)

275 Iudicat hunc iudex, datur et sententia pro se,
 276 Ille piadezans penitus vult vincere litem,
 277 Ac obstinatus semet robbamque ruinat.
 278 Hic nihil attendunt bursalem praeter ad escam,
 279 Atque manus gestant ad aquistum more Grifonis.⁶³
 280 Non chartam cessant ibi spegazzare Nodari,
 281 Mandatos renovant, ac instrumenta reformant,
 282 Illos compellit sic namque libido guadagni.
 283 Per fas atque nefas poveri lacerantur Homelli.

Gosa.

284 Iam prius armatam Baldus miraverat urbem,
 285 Vel se deceptum propter captare paratam,
 286 Vel per se factum capitulum forte regendam,
 287 Interius dubitat, sed nil tamen ille smaritur.
 288 Heu, quia sunt nimium tradimenta nociva guereris,⁶⁴
 289 Qui sternunt homines uno certamine centum,
 290 Sed cum fraude illos unus traditorus acoiat.⁶⁵

Comparatio.

291 Ut leo, qui pecudum genus omne superbus agraffat,
 292 Interdum zatti morsu dormendo necatur,
 293 Est ita Baldus. Erat nec dum bene giontus ad ipsam
 294 Portam palazzi, mala quod desgratia venit.
 295 Stabat homo latitans vasti post terga pilastri,
 296 Observans Baldum, retinensque timore fiatum,
 297 Nam comandatum sic illi praetor habebat.
 298 Vix igitur portam Baldus transiverat omnem,
 299 Ecce pianinum post schenam traditor ibat,
 300 Et Baldi spadam cito corripit extra guainam.
 301 Non tali fretta soricum cattelus adungiat,
 302 Nec vulpes, somnum fingens, agraffat osellos,
 303 Ipse velut fecit, nil desconzando seipsum.
 304 Illi sed melius non sic egisse fuisset,

⁶³ Grifo macaronice scribitur, unde versus, Grifo macaronicus, griphisque latinus erit. (Grifo is written [thus] macaronically, whence the verse will be Grifo in Macaronic [Latin] and griphis in Latin).*

⁶⁴ Exclamatio. (Exclamation.)

⁶⁵ Acoio, idem est quod osello, abarro. (I cheat, is the same as I hoodwink, I swindle.)

305 Post illum quoniam Baldus se currere misit,
 306 Cui tanta furia dedit in culamine calcem,
 307 Quod fracto miserum collo tulit extra fenestram,

{T Book 3 p. 57; Port. 1.112}

308 Sic pariter sbirrum, pariter quoque perdidit ensem.
 309 Alter sbrichettus largum sfodrando fachinum,
 310 Vindicare putans illum, sbravezare comenzat,⁶⁶
 311 Ad collum Baldi mandrittum lassat abire.
 312 Baldus at indretum saltans, celer inde subintrans,
 313 Huic tali pugno dextram colpivit orecchiam,
 314 Quod cecidere duo dentes ab utraque ganassa,
 315 Et sbalorditus rupit sibi marmore testam.
 316 Propter id en subito bravosa canaia levatur,
 317 Vociferant omnes, day, day, quia denique venit
 318 Ad vischium cornacchia vetus, sta, brutte ribalde,
 319 Sta, quia preson eris praetoris denique nostri.
 320 Sic exclamantes illi calcantur adossum
 321 Cum stanghis, trusis, bastonibus, atque tracagnis.
 322 Infelix Baldus nullum discernit aiuttum.
 323 Cingaris auxilium desiderat atque Fracassi,
 324 Non habet in manibus solettam quippe bacchettam,
 325 Et bastonatas iam plures tentat ab illis.
 326 Attamen ad melius qua praevalet arte repugnat,⁶⁷
 327 Terribilesque menat saltando per aera goffos,⁶⁸
 328 Sanguineamque bavam tumefacto spudat ab ore.
 329 Iamque nodarorum bancos subverserat omnes,
 330 Fregerat et multis, calamaria trando, cerebrum.
 331 Tognazzus strepitum iam pridem senserat atrum,
 332 Ecce fores camerae sbirris comitantibus intrat.
 333 Protinus hic spadae sfodrantur mille nitentes,
 334 Quae sifiant circa Baldum, faciuntque seraium.⁶⁹
 335 Ille sed extrorsum balzo se liberat uno.
 336 Squarcinolam nudans Tognazzus primus arivat,

⁶⁶ Sbravezzare, se iactare. (To boast, to brag about oneself.)

⁶⁷ Graviora poeta noster hic agitat carmina. (Here our poet makes the poem more serious.)*

⁶⁸ Goffus idem est quod pugnus. (A blow is the same as a fist.)

⁶⁹ Sifiare est proprium spadarum, quando velociter manegitur. (To whistle is proper to swords when they are swung rapidly.)

337 Assaltat Baldum sic fortiter ore gridando,
 338 Sta saldu, sta saldu, eris meus ecce, ribalde,
 339 Preson, et in zeppo faciam tibi linquere testam.
 340 Baldus id ascoltat, vomit ascoltando venenum,
 341 Ac indignato rodit sub pectore saxum.⁷⁰
 342 Interea cuidam canefaro currit adossum,
 343 Quem sbalorditum pugno vibrante stravacat,

{T Book 3 p. 57v; Port. 1.113}

Illustration: Baldus striking Tognazzo with a club

{T Book 3 p. 58; Port. 1.113}

344 Deque suis manibus clavam scarpavit erectam,
 345 Qua seguratum se cernens illico saltat,
 346 Inque caput laeva coepit calcare capellum,
 347 Trambaiumque manu ferratum stringere dextra.⁷¹
 348 Illis de intorum coepit scazzare tavanos,
 349 Et bastonatas orbis menabat ad illos.⁷²
 350 Paulatim se se quodam cantone retirat,

Comparatio.

351 Ut facit a multis si quando granfiger ursus,
 352 Invasus canibus se se cantonat, aguzzis
 353 Stans ungis rectus, morsuque spelizzat acuto,⁷³
 354 Quem possunt raris discantonare fiatis.
 355 Tognazzus gridat, quidnam, manigolde, bravabis?
 356 En habet hormaium te furchae lazzus acoltum,⁷⁴
 357 Non tibi Fracassus, Falchettus, non tibi Cingar

⁷⁰ Rodit saxum, more canis, qui non valens offendere hominem rodit petram. (He gnaws a rock, like a dog that, not strong enough to attack a man, gnaws a stone.)

⁷¹ Trambaius et tracagnus idem sunt. (Stave is the same as club.)

⁷² Proverbia trita. (Trite sayings.)

⁷³ Spellizat, expilat. (It skins, it denudes.)

⁷⁴ Carpitur poeta qui utitur quibusdam averbiis sat indecentibus ut hic, Hormaium, Alhora, Anchora. Nesciunt tamen ii qui latrant quod sit elegantia macaronica. (Harangued is the poet who uses certain quite incorrect adverbs as these [compound ones]: by now, at that time, once again. These people who yap do not know that this is Macaronic eloquence.)

358 Altoriabuntur, poenasque pagabis adessum.
 359 Sic ait, et menat toto cum robore dagam,
 360 Quod non scarpasset pulicis de corpore vitam.
 361 Hanc bastone parat Baldus, tum replicat ille
 362 Terque quaterque furens,⁷⁵
 363 Sed Baldus scrimam qui doctus in arte docebat,
 364 Tum Tognazzus eum sic angustare frequentat,
 365 Lassavit magnum solido bastone roversum,
 366 Centumque in pezzis squarcinula trita volavit,
 367 Propter quod vertit scapolas Tognazzus, at ille
 368 Spolverizzare facit gobbam pistante tracagno.
 369 Smergolat ille gridans, heu, heu, succurrite prestum.⁷⁶
 370 Oy, mea testa, meae spallae, mea schena, iuvate.
 371 Sed magis in colera Baldus sine lege ramazzat,⁷⁷
 372 Et nihil attendit, nisi tambussare Tognazzum.
 373 Ille fugit, longamque parat dum scendere scalam,
 374 En miser ad primum cascat tramazando scalinum,⁷⁸
 375 Ac usque in fundum rigolavit more borellae,
 376 Inque suo fregit maiorem pectore costam.
 377 Ne Baldus fugeret sequitur sbirraia repente,
 378 Cui se convertens agitat stizzose tracagnum,

{T Book 3 p. 58v; Port. 1.114}

379 Rumpit ibi spallas, cervellos, brachia, gambas,
 380 Hastarumque facit truncos volitare per altum
 381 Tegmen palazzi, tich tach bastone sonante.
 382 Per medium turbae saltat, menatque fracassum.
 383 Grandior at supra iungens squadronus arivat,
 384 Fecit et intorum Baldo stoppamine circhium.
 385 Heu, quaenam stracco iam regnat corpore doia,
 386 Nullaque scampani spes est, nisi forte volaret.
 387 Attamen hac simili potius vult morte necari,

⁷⁵ Hic deficere carmina incipiunt multa, quae sicut fecit Vergilius sunt semicomposita. (Here many verses begin to be defective, they are half-composed, like those Vergil wrote.)

⁷⁶ Smergolat, valde clamat. (He shrieks, he yells loudly.)

⁷⁷ Ramazzat, praecipitat unde ramazzonus, praecipitium. (He charges, he throws headlong, from which [words come], a charging, a precipice.)*

⁷⁸ X et Z, macaronice aliquando breviantur. ("X" and "Z" are sometimes abbreviated macaronically.)

388 Quam supra teneras animam sboccare piumas.⁷⁹
 389 Est proprium ladri merito dare colla soghetto,⁸⁰
 390 Estque malandrini quartos in quatuor esse,⁸¹
 391 Est barcaroli tandem fore piscibus esca,⁸²
 392 Est mercadanti stradae latrone necari,⁸³
 393 Estque tirannorum laeti sorbere venenum,⁸⁴
 394 Estque molestantis gesiam miserabile fatum,⁸⁵
 395 Est inopis supra foenum tirare fiatum,⁸⁶
 396 Est furfantorum scannari dente pedocchi,⁸⁷
 397 Est monachi solitos moriendo dicere psalmos,⁸⁸
 398 Est monachae, quando moritur, maledire parentes,⁸⁹
 399 Ast est soldati numerosa per arma necari.
 400 Baldus erat lancis, dardis, stralisque foratus,
 401 Undique sanguineum spargunt sua vulnera fontem.
 402 Sed quoties vibrat stangam, disquistilat unum,⁹⁰
 403 Mortos atque super mortos animose reversat.

Mafelina.

404 Sex horas zuffa Baldus certarat in ista,
 405 Cui magis ardito mentis constantia crescit.
 406 Confugiunt omnes pariter bastone repulsi,
 407 Atque canes centum post terga videntur habere.
 408 Sed per sventuram super altae culmina testae⁹¹
 409 Percussit bravura tanto conamine zaffum,
 410 Quod smiccavit eum tenerinae more recottae,⁹²
 411 Fecit et innumeras schidas retridando tracagnum.

⁷⁹ Mirabilia Baldi constantia. (Admirable steadfastness of Baldo.)

⁸⁰ Ladro. (Of a thief.)

⁸¹ Malandrinus. (A crook.)

⁸² Barcarolus. (A boat man.)

⁸³ Mercadantus. (A merchant.)

⁸⁴ Tirannus. (A tyrant.)

⁸⁵ Infidelis. (Unfaithful.)

⁸⁶ Inops. (Poor.)

⁸⁷ Furfantus. (Swindler.)

⁸⁸ Monachus. (Monk.)

⁸⁹ Monacha. (Nun.)

⁹⁰ Disquistilat, distemperat, dispaginat. (He quarters, he undoes, he tears apart.)

⁹¹ Sventura, disgratia et infortunium. (Misfortune, calamity and hard luck.)

⁹² Recottae, mascherpae. (Ricotta, mascarpone.)

412 Praestiter huic omnis populus se buttat adossum,
 413 Praetor adest, pluresque viri de gente Senatus,

{T Book 3 p. 59; Port. 1.115}

414 Inanimant zaffos iam vivum prendere Baldum.
 415 Ille sed in faciem pro stizza totus avampat,
 416 Quem iam seminecem, nulloque iuvamine fisum,
 417 Quidam supposito lazzo post terga piavit.
 418 Illico plus centum portantur alhotta cathenae,⁹³
 419 Cum quibus a testa calcagnos usque ligatur.

Exclamatio poetica.

420 Ah infelix Baldus, nimium confisus in ipsis
 421 Forcibus, o quanto melius si Cingarum aurem
 422 Prestasses monitis.
 423 Nunc miser in terra stas inter mille catenas,
 424 More pecorsellae, quando sibi lana tosatur.

Prophetia.

425 Mantua, crede mihi, tunc grossolana fuisti,
 426 Munera nescisti, tibi quae coeleste rotamen
 427 Fluxerat, ut posses urbs altera Roma vocari.
 428 Te stessam laedis, te stessam, Mantua, damnas,
 429 Tuque tibi stessae grandis iactura fuisti.
 430 Tu ne decus mundi Baldum fers carcere trudi?
 431 At veniet tempus, veniet, tibi dico daverum,⁹⁴
 432 Quo generosa domus, sublimis, dedita iuri,⁹⁵
 433 Dedita Palladiae virtuti, dedita Marti,⁹⁶
 434 Nataque caesareis longe Gonzaga theatria,⁹⁷
 435 Iustitiae cultrix, populis gratissima, lauro
 436 Cincta caput, victrix ornans pia fana trophaeis,⁹⁸
 437 Nescio quam grossam de te scazzare canaiam

⁹³ Alhotta, tunc. (At that time, then.)

⁹⁴ Laus Gonzaiacae. (Praise of the Gonzaga.)

⁹⁵ Prosapiae. (Lineage.)

⁹⁶ Antiqua. (Ancient.)

⁹⁷ Caesarea. (Caesar-like.)

⁹⁸ Aequa. Sapiens. Benivola. Bellicosa. (Fair. Wise. Benevolent. Fierce.)

438 Conveniet, facietque tuas exire masones.⁹⁹
 439 Altras imponet leges, altrosve statutes,
 440 Inque tuo gremio renovabitur altera proles.
 441 Proles Gonziachis ultro subiecta signoris,
 442 Proles gentilis, sapiens, unita sub uno
 443 Principe Fedrico, qui lanza gaiarda vocatur,
 444 Qui sensu, forzaque facit tremolare terenum.¹⁰⁰
 445 Millibus in guerris qui mille merebit honores.
 446 Ingenio, laevam sibi sortem destruet omnem.
 447 Viribus, armorum gestabit in arte triumphos.

{T Book 3 p. 59v; Port. 1.117}

448 Lilia sphaera, Leo, Iovis ales nigra favebunt.
 449 Nulla fides unquam poterit succrescere maior,¹⁰¹
 450 Quare, Federice, parens ea quam tibi clara dicabit.
 451 Teque, fidemque simul pariens Isabella, merebit
 452 Inter mortales Mater divina vocari.¹⁰²
 453 Cuius virtutem Pallas infundet avitam,¹⁰³
 454 Cuius fulgorem candor spirabit eous,
 455 Cuius honestatem servabit Cinthia virgo.
 456 Nulla est in membris, vel tanta in corpore virtus,
 457 Quanta erit in divo Fedrico Martis ad artem.
 458 Hic doctus solidam super omnia rumpere lanzam,
 459 Doctus et ad stoccum, mazzamque menare tricostam,¹⁰⁴
 460 Doctus equos manegiare leves, grossosque cavallos,
 461 Doctus ad impresam rapidarum bombardarum.¹⁰⁵
 462 Stalla cavallorum sua stallas vicerit omnes,
 463 Inter quos aliquis veniet tam grandis et altus,
 464 Quod si quis cozzonus eum montare domandum¹⁰⁶

⁹⁹ Victoriosa. Pia. (Victorious. Righteous.)

¹⁰⁰ Ingenium et vires potissimum in capitano conveniunt. (Above all, strength and character are suited to a captain.)

¹⁰¹ Fides. (Faith.) Note: Name for a sibling of Federigo, Ferrante, or Ercole; Fides also appears on Gonzaga crest.*

¹⁰² labellae* praeconium. (Praise of Isabella.)*

¹⁰³ Divina. Sapiens. Formosa. Honesta. Fortitudo. (Divine. Wise. Beautiful, Honest, Courage.)

¹⁰⁴ Tunc temporis clavae tres habebant costas. (At that time, clubs had three sides.)*

¹⁰⁵ Hoc metrum currit ad guisam ducentis bombardam. (This hexameter races like a bombardment of two hundred.)*

465 Convenietur (habens nullum tamen ipse fanellum)
 466 Accipiet scalam nequiens adiungere staffam.
 467 Hunc tamen Orlando similis Federicus equonem,¹⁰⁷
 468 Finibus ex armis banda vestitus ab omni,
 469 De terra saltu velut aura levabitur uno,
 470 Seque super sellam, staffam reprobando, ligabit¹⁰⁸
 471 Barbarescarum prolem taceamus equarum,
 472 Padua, Roma sciet, Florentia, Mantua, Parma,
 473 Diversaeque urbes bravii quae praemia donant,
 474 Razza cavallorum quantum sit bella tuorum.¹⁰⁹
 475 Mantua praeclaros pariet tunc nostra barones,
 476 Altros Augustos armis, sensuque Catones.
 477 Non sibi livor erit quod Roma coruscet in armis,
 478 Quodve Coloneso tumeat fulcita vigore,
 479 Quod feriat coelum vastae rugitibus Ursae,¹¹⁰
 480 Mantua non istis emittet forte minores.
 481 Donabit celebres urbs Bergamasca Suardos,
 482 Tu quoque semper eris Domino Malatesta fidelis.¹¹¹
 483 Vivite Pusterlae, Capriani, vivite Strozzi,

{T Book 3 p. 60; Port. 1.118}

484 Vivite Pavesi, Castiones, vivite Gorni,
 485 Vivite Mergones, Aliprandi, vivite Preti,
 486 Vivite Rozzones, Rivabeni, vivite Grassi,
 487 Vivite Bonnatti, Benedusi, vivite Rammi,
 488 Vivite Fontanulae, Godelupi, vivite Grossi,
 489 Vivite Cortonae, Laciosi, vivite Cappi,
 490 Vivite Boldrini, Conegrani, vivite Striggi,
 491 Vivite Amorotti, Nivolones, vivite Gatti,
 492 Vivite Coppini, Corati, vivite Gazi,
 493 Vivite Tercetti, Luzzere, vivite Ghisi,
 494 Vivite Malusi, Collumbae, vivite Bozi,¹¹²

¹⁰⁶ Cozzonus, domitor Equorum. (Trainer, horse breaker.)

¹⁰⁷ Ab equo equonus derivatur. (Equinus is derived from equo, horse.)*

¹⁰⁸ Ligabit, quod vide licet ligatus apparebit omnium conspectui. (He will join [himself to the saddle], because clearly he will appear joined in the sight of all.)

¹⁰⁹ Razza Gonzagiacorum cavall[orum]. (Gonzaga's race of horses.)

¹¹⁰ Domus Columnea, Domus Ursina. (The Colonna house, the Orsini house.)

¹¹¹ Variarum nomina familiarum Mantuae. (Names of various families in Mantua.)

495 Vivat et Hippolytus, nigra stirps, vetus inde Folenga,
 496 Denique Danesi vivant, clarique Ruberti.
 497 Vivat quaeque domus, quam nescio tradere menti.
 498 Magna suo veniat Merlino parva Cipada,
 499 Atque Cocaiorum surgat Casa bassa meorum.
 500 Mantua Vergilio gaudet, Verona Catullo,¹¹³
 501 Dante suo florens urbs Tusca, Cipada Cocaio.
 502 Dicor ego superans alios levitate poetas,
 503 Ut Maro medesimos superat gravitate poetas.
 504 Parcite si paucis datur ista scientia. Sed de....

Conclusio.

505 Sed de proposito video cascasse, Cominam.
 506 Dum panem facio, reperi fecisse fugazzam,¹¹⁴
 507 Ergo repossandum terzo bastante. Valete.

Phantasiae tertia Macaronices finit.

¹¹² Collumbae, adiunxit l causa metri, nam pro casada ponit pro Ave non posuisset. (Collumbae: "L" was added for the sake of meter, for it is placed on behalf of the family, it would not have been placed on behalf of an ancestor.)*

¹¹³ Vergilius, Catullus, Danthese, Merlinus. (Vergil, Catullus, Dante, Merlin.)

¹¹⁴ Proverbium. (Saying.)

Book 4

Magister Acquarii argumentum in
phantasiae Macaronicen quartam.

- 1 Baldum sbirraiae post diri verba gaioffi
2 Carcer ferratum crura manusque serant.
3 Cingar admonitus Falchettus, et inde Fracassus
4 Turchos, Moschino concomitante, petunt.
5 Urbi Zambellus trahitur guidante Tognazzo,
6 Urbanas numquam viderat ille casas.
7 Ante potestem parlat, sententia pro quem
8 Caeditur, et robbae fit pater ipse suae.

{T Book 4 p. 60v; Port. 1.121}

- 9 Berta uxor Baldi vult bastonare sorellam,
10 Rizaque germanas nascitur intra duas.
11 Cingar ut ingannet Tognazzum, battere fingit
12 Bertam, sed prohibet barba Tognazzus eum.
13 Illos immo vocat fatuos qui cum muliere
14 Contendunt, multis est quia causa malis.

Merlini Cocaii poetae mantuani
Phantasiae Macaronice Quarta

- 1 Urbs sotosora diu fuerat conversa per illum
2 Rumorem, populusque ruens, ignara canaia,¹
3 Nescit enim causam, raptimque caminat in armis.
4 Ante potestatem Baldum traxere ligatum
5 Zaffi bravantes illum brancasse gaiardum.

Parenthesis

- 6 Est mos zafforum non assaltare piam quem,
7 Ni videant illum quod sit rudis, unus, inermis.²
8 Namque guainato si quis se affrontat ut ense

¹ Appositio. (Apposition.)

² Pro sbirris notandum, piam quem dixit per contrarium, quempiam figura smirnistochea. (To be noted: for cops he said “body-any” for contrariness, “anybody” is a “Smirnistochean” figure.)*

9 Continuo scapolando viam, carneria portant,
 10 Ut faciunt tristes viso falcone poianae.³
 11 Grandes poltroni sunt nempe, probavimus illos.
 12 Si quis pauper homo vadit de nocte per urbem,
 13 Ac ferat exiguum (velut est usanza) lusorem
 14 Quid faciunt isti ladri, porcinaque turba?
 15 Emittunt unum, qui vadat spingere lumen,
 16 Deque manu poveri tollat per forza lucernam.⁴
 17 Quo facto, zentaia ruit, gens plena pedocchis,
 18 Circumdant hominem picchis spadisque sinarmem,⁵
 19 Millibus inde ligant soghis, forcamque minazzant.
 20 Verum si gravidam nummis vult tradere bursam,
 21 In pacem vadat, promittens dicere nulla.⁶
 22 Ast e converso facit haec destructio panis,
 23 Quando nocturnis horis animosa iuventus
 24 It secreta suas ad maitinare morosas.⁷
 25 Quum procul ascoltat chitarini tangere cordas,

{T Book 4 p. 61; Port. 1.122}

26 Et fricton fricton vocis modulamine sentit,
 27 Aut corsalettos lunae sub lampade noctem
 28 Illustrare videt, levibus fugit illico plantis,
 29 Saepe retro guardans, an post se forte venirent.

Gosa

30 Ergo videns praetor sbirraiam ducere Baldum,
 31 Sic parlando gridat, male sis, giottone, venutus.
 32 Cum quantis cordis navis Zenoesa tiratur,
 33 Bastarent appena tuum cohibere furorem.
 34 Credo quidem centos habeas in corde diablos.⁸

³ Falco. Poiana. (Falcon. Buzzard.)

⁴ Per forza dictio una est adverbium sforzantis. ("By force" is a term for the adverb "forcefully.")

⁵ Sinarmen, sine arma, melius quam inermen. (Defenseless, without arms, better than unarmed.)

⁶ Nulla, adverbium negantis. (Nothing, is a negating adverb.)

⁷ Maitare [sic: text body has maitinare], agere matinadas. (To "matinee" to act in the mornings.)

35 Me facis in soghis marchettos spendere multos,
 36 Te dum tot voltas volui piccare ladrazzum.
 37 At nunc tempus adest, quo debes solvere scottum,⁹
 38 Teque super forcas ius est distendere collum.
 39 Et quando calcans humeros te boia crolabit,
 40 Cum stralunatis oculis tot sidera cernes,
 41 Quot non astrologus Ptolomeus in aethere vidit.
 42 Non dare dignatur responsa Baldus ad illum,
 43 Rodit et interius sdegnoso corde catenam.
 44 Iugiter emanant tepidum sua vulnera guazzum,
 45 Et nemo poltronus ibi pietate movetur,
 46 Qui liget exhaustum iam sanguine corpus, et unum
 47 Postulet almancum veniat medicare ciroicum.¹⁰
 48 Interea magno venit rumore Tognazzus,
 49 Nudus erat testam, cascarat namque bretonus,
 50 Saepe manu frigat schenam bastone gratatam.
 51 Smergotat, atque altum schiappat clamore solarum,
 52 Supplicat ut prestum prestum vindicta fiatur.
 53 Omnes astantes risu schioppiare videntur,
 54 Dum sic mirantur se desperare Tognazzum,
 55 Qui faciem sugat pendenti saepe camisa,
 56 Atque suas muro spallas frigat instar aselli.
 57 Non tamen ad Baldum trepidans vult ire propinquus,
 58 Namque timet, ne sic vinctus sibi currat adossum.

Talia.¹¹

59 Denique cum multa residens gravitate gaioffus,

⁸ Centus centa centum reperitur apud Siphonarontem caldeum. (One hundred, declined as though an adjective, is found in the writings of the Chaldean Siphonarontes.)

⁹ Scottus est debitum Taverane, metaphoricè pro quolibet debito positus. (A tab is a tavern debt, used metaphorically for whatever debt is specified.)

¹⁰ Medicus nobilior ciroico putatur, tamen scientiam suam mecum pr[a]emutarem minime. (A doctor is thought to be nobler than a surgeon, nevertheless, for me, I wouldn't alter his learning at all.)* Note: explanation for why the text says that no one asks that even a surgeon come to medicate Baldo's wounds.

¹¹ Nota quod aliquando Parnassi camaenis utitur poeta, licet superius non invocare decreverit, sed non vocatae accedunt. (Note that from time to time the poet makes use of the Parnassian Muses, although above he declined to invoke [them], but they approach unbid.)*

{T Book 4 p. 61v; Port. 1.123}

Illustration: Baldus brought before Gaioffo.

{T Book 4 p. 62; Port. 1.123}

60 Imperat adstanti praestare silentia genti,
 61 Talia mox sic sic solio fuit orsus ab alto,
 62 Vos qui iustitiam Mantoae redditis urbi,
 63 iam pridem nostis sint qualia crimina Baldi.
 64 Non patitur mores hominis natura profani,
 65 Ergo suum curent omnes depromere sensum,
 66 Qualis danda super Baldum sententia nunc sit.¹²
 67 Confremuere omnes alta cum voce gridantes,¹³
 68 lus mandat, quod sic caldus per colla pichetur,
 69 Atque colonnellam vinctus balconis ad unam
 70 Per collum, praestet reliquis exempla ribaldis,
 71 Nam cunctas morbat contradas, atque paesos.
 72 Tunc Baldus frendens oculos voltavit in illos
 73 Dicens, iustitiae sunt haec pia vota? Potestas
 74 Sic agit? in miseris haec est miseratio? sic lex,
 75 Quae datur a Christo, praecepit? non pudor ullus
 76 Vos capit exercere dolos, qui iura tenetis?
 77 Quid faciant populi, si curat fraude Senatus?¹⁴
 78 Sic mihi militiae capiti datur ampla facultas?
 79 Quod scelus o tristes in me nunc esse probatis?
 80 Quaenam patibuli poenam mea culpa perurget?
 81 Absque tabernario ratio disponitur ergo?¹⁵
 82 At vos, ladrones, meritatis mille fiatas
 83 Pastum cornacchis fieri, stringente soghetto,
 84 Qui poveros homines facitis stentare, nec ulla
 85 Vos vergogna piat nobis imponere leges,
 86 Vosque togis tecti, scelerum cumulatis acervos.
 87 Praetor ait furibunde, tace, latro, Baldus at inquit,

¹² Baldum nominat ut homicidam dignum furca intelligeret. (He [Gaioffus] names Baldo so that he may be thought a murderer worthy of the gallows.)*

¹³ Confremuere, instar Iudeorum clamantium crucifige crucifige. (They trembled, like the shouting of the Jews, "Crucify [him], crucify [him].")

¹⁴ Notandum pro Rectoribus. (To be noted, [Senatus] for Rectors/directors.)

¹⁵ Proverbium. (Saying.)

88 Non sequor errorem communem vera tacendo.
 89 Numquid ego taceam, quod honestum laedere vultis,
 90 Et vos luxuriam vestram cohibere negatis?
 91 Vivitis ex voto seu fando, sive nefando,
 92 Id video, tractoque manu, dic ergo silendum?
 93 Praetor item clamat taceas, Baldus magis inquit,
 94 Dispereat quisquis tacitas imitatur Amyclas.
 95 Tunc iratus ait Cingar [sic pro Praetor], tu ancora superbis?

{T Book 4 p. 62v; Port. 1.125}

96 Eia, quid indusio? fichetur sub pede turris,
 97 Ipse videns forcam non ultra forte bravabit.
 98 Tunc oculis bassis miser inde tiratur ab illis
 99 Furfantis, scuraque nimis presone ligatur,
 100 Sub qua pro spatio stat flexus membra pusillo.
 101 Carceris haud equidem forma est, at forma sepulcri.¹⁶
 102 Terribiles nascuntur ibi pro humore colubres,
 103 Qui sibi letali corrumpunt fercula morsu.
 104 Oppressus nimio vix auras pondere ferri
 105 Vitales revocat, nec habent sua membra quietem.
 106 Has igitur coepit lacrimosa voce querelas,

Querela Baldi.

107 O socii, quondam solamen, vita, voluptas,
 108 Praesidiumque meum, qui me tam semper amastis,
 109 En vester Baldus tenebroso clauditur antro,
 110 En vester Baldus miseranda morte recedit,
 111 Stringitur in fasces ferri, ceu parvulus infans,
 112 Qui nuper toto fuerat celeberrimus orbe.
 113 Vos mihi tam caros dispero videre sodales.
 114 Inter pestiferos vivo miserabilis angues,
 115 Nec mihi posse mori tandem datur ulla facultas.
 116 Invitus vivo, talis mihi vita per horam
 117 Fert centum mortes, mors una extingueret omnes.
 118 O me felicem, quod coelo dante priusquam
 119 Naturae caedam vos saltem cernere possem.
 120 Post mihi dulce mori, post me Phlegetontis ad umbras
 121 Pluto trahat, Stygiamque iuuet lustrare paludem.

¹⁶ Movet pathos. (He provokes sympathy.)*

122 Quid, Fracasse, facis sine me? quid, spendide Cingar?
 123 Quid Pulicanea a Falchette propagine nate?
 124 Flete precor, nam flere decet mea fata, sodales.
 125 Vestrum amisistis lumen, vestrumque decorem,
 126 Dux ego vester eram, pax, gloria, splendor, honosque.
 127 Ast ubi dividimur, quid ni maledicere coelo
 128 Restat et, ah nimio parcas Deus alme dolori.¹⁷

Pedrala.

129 Talia moerenti iactabat pectore Baldus,

{T Book 4 p. 63; Port. 1.126}

130 Complebatque putrem lachrimarum fonte cavernam,
 131 Interea magnum conseium praetor adunat,
 132 Quidnam de Baldo faciant et gente Cipadae.
 133 Ergo Tognazzo Zambellum tollere mandant.
 134 Indusia nulla Tognazzus quippe tenetur,
 135 Descendit scalam passus in quinque palazzi,
 136 Quamvis nunc ruptam acquistasset pectore costam.
 137 Vadit ubi agricolae Zambellus stentat in arte,
 138 Qui vangabat adhuc ieiuno ventre terenum.

Togna.

139 Spantegatus erat iam canto rumor in omni,¹⁸
 140 Qualiter et Baldum ficassent in pede turris,
 141 Qualiter et populus totum se fecerat arma.¹⁹
 142 Arrabiatus erat Fracassus et ibat ad urbem,²⁰
 143 Namque cavare foras Baldum de carcere credit,
 144 Hinc totam urbem iurat fracassare tracagno.
 145 Providus at Cingar blando sermone precatur
 146 Dicens, ne vadas, ne vadas, quaeso, Fracasse,²¹

¹⁷ Hic Baldus desperationi semideditus in se revertitur, et apud Deum excusat se. (Here Baldus is turning back on himself, semi-abandoned to desperation, and he justifies himself to God.)

¹⁸ Canto, parte. (Corner, part.)

¹⁹ Et, et, color rethoricus [sic]. (Repetition of "et" for rhetorical color.)

²⁰ Furia Fracassi. (Fracasso's fury.)

²¹ Prudentia Cingar. (Cingar's foresight.)

147 Nam dubito, facies aliquam si forte movestam,
 148 In presone caput Baldo, mihi crede, levarent,
 149 Et sic causa suae mortis, male providus esses.
 150 Fac mage quaeso meum conseium, recta docebo,
 151 Summe duos tecum socios de gente Cipadae,
 152 Quos tu saepe probas inimicos esse paura,
 153 Versus Turchiam pariter brancate viaggium.
 154 Tenta si posses illam convertere gentem,
 155 Ad Christi non dico fidem,
 156 Sed tecum veniant istam destrugere terram.
 157 Et si forte fidem Christi renegare bisognat,²²
 158 Nos Macometani cito deventabimus omnes.
 159 Interim ego multis cum fraudibus atque magagnis,
 160 Hoc supra pectus Baldum presone cavabo.
 161 I, precor, atque velis Falchettum ducere carum.
 162 Hunc tibi commendo, quoniam mihi gratior extat
 163 Omnibus, ac illum porto sub pectore fixum.
 164 Inde tuum poteris Moschinum ducere tecum,

{T Book 4 p. 63v; Port. 1.127}

165 Praticus est quoniam dudum iam nauta profundi,²³
 166 Scit scopulosi Sirtes, Scyllam, bibulamque Charybdim.
 167 Ayme, Fracassus ait, patiar te linquere, Balde?
 168 Sic ait, et Turchiam denique vadit,
 169 Mantuamque urbem penitus disperdere iurat.
 170 Solus restavit pro Baldi Cingar amore,
 171 Namque suae uxori succurrit, et adiuvat illam.

Comina.

172 Iam cum Zambello Tognazzus pergat ad urbem,
 173 Confortans, habeat nullam de fratre pauram,
 174 Quem squartare suis unguis omnino volebat.
 175 Hunc, andando, modum parlandi saepe docebat,
 176 Quales inchinos faciat, quales reverenzas,
 177 Quando suam dicet coram praetore facendam.
 178 Praeterea nasum teneat parlando mocatam.²⁴

²² Optima Cingar mens, qui pro creatura, creatorem vult renegare. (The excellent intention of Cingar, who wishes to renounce the creator for the created.)

²³ Moschinus nauta. (Moschino is a sailor.)

179 Zambellus nunquam strepitosas viderat urbes,
 180 Quapropter totum paret sibi cernere mundum.
 181 Saepe animo persus voluit remeare, sed illum
 182 Confortando, tirat per forzam barba Tognazzus.
 183 Ad portam sancti venerunt denique Zorzi.
 184 Quinque levatores opus est transcendere pontes.
 185 Hos omnes multa iam praeteriere fadiga,
 186 Namque procul cernens tantos fumare caminos,
 187 Ascoltansque sonum grossis reboando bachiocchis,
 188 Qui fit campanis in campanilibus altis,
 189 Indretum voluit multo tornare spaventu.
 190 At strassinat eum Tognazzus more vedelli,
 191 Quando scanandus trahitur per forza becaro.²⁵
 192 Cum fuit intratus, lignum scapuzzat in unum,
 193 Datque stramazzone, chiocatque culamine terram.
 194 Restat eum sicut mattum guardare brigata.
 195 Tognazzus loquitur, quid sbigottiris, homazze?
 196 Ut video, ad Modenam ursum menare bisognat.²⁶
 197 Mox inclinatus cunctis cum forcibus illum
 198 Adiuvat ut surgat, vix quem, apontando, levavit.²⁷
 199 Ibat stravoltus veluti res matta per urbem,

{T Book 4 p. 64; Port. 1.128}

200 Et maraviabat tantos guardare palazzos,
 201 Tantas contradas, portas, tantasque fenestras,
 202 Tantas botegas, homines, tantosque cavallos.
 203 Saepe tramazzabat, non attendendo viazzum,²⁸
 204 Et civetando caput nunc huc, nunc illuc, adocchiat,²⁹

²⁴ Mocare nasum, est purgare, dicimus et mocare lucernam, idest forfice obmuncare, unde Strabo, monemus studiosos ad vistam conservandam stopinum lucernae frequenter mocare. (To wipe the nose, is to clean it; we also say to clean a lamp, which is to trim with a scissors, whence Strabo: we warn scholars to frequently trim the wick of the lamp in order to preserve their sight.)

²⁵ Per forza, ut supra dixi adverbium est. (By force, as I said above, is an adverb.)

²⁶ Proverbium. (Saying.)

²⁷ Apontando, conando. (Trying to, making an effort.)

²⁸ Trammazzare, ruere. (To fall down, to fall.) [cf. Ital. stramazzone.]

²⁹ Civetare a civeta quod bubo vocatur derivat, nam civetae volgit caput frequenter hinc civetare volgere. ("Civetare," to move like a bird, is derived from civetta, little

205 Saepeque currentem trigat guardare cavallum.
 206 Cui Tognazzus ait, quare, Zambelle, stupescis?
 207 Vidistin unquam tales, tantosque labores?
 208 Ille spaventatus respondet voce gaiarda,
 209 Potta meae matris, quam granda est ista cotala.³⁰
 210 Doh, Tognazze, precor, me lassa videre gnecosam.³¹
 211 Nunquam tam bellas tezas, bellosque casottos
 212 Sguaitavi, postquam mundum sum status ad istum.³²
 213 Mo cur plus prestum non me, Tognazze, menasti?
 214 Talia dum sbraiat, matronas ecce decoras
 215 Aspicit ad summos balcones, sive fenestras,
 216 Quas digito monstrans disteso smergolat, O, O,
 217 O angonaia, vides illas, Tognazze, fomennas?
 218 Cui Tognazzus, habes el cancar nunquid adossum?
 219 Ac mediis pugnum in fianchis dedit, at magis ille
 220 Valde cridat, Tognazze, viden? O, O, cagalochius,
 221 Cur sic sberlucent? stellis incago daverum.
 222 Si nostras guardo fomnas, tot guardo padellas.
 223 Tunc cito desperans Tognazzus deviat illum
 224 In contradam aliam, sic sic parlando pianum,³³
 225 Claude cito boccam, nisi vis bastone chiocari.
 226 Nunquid, matte, putas mediis in boschibus esse?³⁴
 227 Dixerat, atque illum super alta palatia duxit.

Forma Zambelli

228 Ante potestatem Zambellus persus arivat.
 229 Quo viso a longe ridebat multa brigata,³⁵

owl, which is what an owl is called, for the head of an owl moves frequently, thus to move like a bird, is to turn [rapidly].)

³⁰ Blasphemia solita sed tamen non vocanda blasphemia. (A typical blasphemy but nonetheless not being called a blasphemy.)*

³¹ Gnecosam, omnem rem Rustici dicunt. (Everything, the rustics say for every thing.)

³² Quo magis grossolaniora sunt carmina Zambelli, eo magis aptiora. (Therefore, the more boorish Zambello's verses are, the more apt they are for him.)

³³ Pianum summis. (Low, quietly.)

³⁴ Boschibus pro boschis causa sinopologiae. (The form boschibus, in the woods, for the shorter form boschis, on account of sinopologiae.)*

³⁵ Nota, ut ait Servius quod gens difert a brigata, nam gens intelligitur de maribus et feminis simul, Brigata vero tantum de masculis, quasi gens bragata, quae, portat

230 Totus erat quoniam straviata mente balordus,
 231 Coctus sole, niger, squarzata veste, bisunctus,
 232 Monstrabatque super stramum de nocte iacere,
 233 Festucis quod habet multis caput invilupatum.
 234 Stat rizzis, veluti spergol, caviata capillis,

{T Book 4 p. 64v; Port. 1.129}

{T Book 4 p. 65; Port. 1.129}

235 Pectinat hanc solum festis sua striggia bovorum.
 236 Semper habet longas mufidis in crinibus ongias,³⁶
 237 Namque molestatur schiavonibus ille pedocchis.
 238 Portat zachettum frusti fractique bisetti,
 239 Quem dubitas, utrum sit drittus, sive roversus
 240 Fertque canevaszi curtam, strictamque camisam,³⁷
 241 Quam sine savono bis tantum smoiat in anno.
 242 Omnem mattinam se fosso vodat in uno,
 243 (Intende, o lector) nam turpe est dicere, cagat.

Berta.

244 Huc igitur veniens coram praetore gaioffo,
 245 Smaraviliabat tantam guardare brigatam.³⁸
 246 O angonaia (gridat) quo me, Tognazze, menasti?
 247 Non isto plus stare volo, giandussa, casotto.
 248 Duc me presto casam, quia me cagarula scoraiat.³⁹
 249 Quid sbraias? Tognazzus ait, non cernis adesse

bragas, a. in. i. vertitur, testatur etiam Diodorus. (Note that, as Servius says, the word people differs from gang as people is understood to be [composed] of men and women at the same time, whereas gang/ brigade is only really [composed] of men, as though it were written "bragade" with the "i" changed to an "a" -- that is people who wear "bragas," trousers, as indeed Diodorus testifies.)

³⁶ Gloss in 1585 and 1692: Mufidis habet mediam lungam, sed licentia macaronica hic corripitur. (Mildewed has the middle syllable long, but Macaronic license shortens this.)

³⁷ Canevazzus latine. Castigaladri macaronice. Ex ipso enim fiunt soghetti quibus ladri castigantur. (Canvas in Latin, thief-beater macaronically. From this, in fact, cords are made with which thieves are beaten.)

³⁸ Smaraviliabat, rustice. (He was flabbergasted, rustically.)

³⁹ Quid fit cagarula videbimus alias. (What the runs are we will see subsequently.)

250 Messerum? vadas, horsu, paulisper avantum.⁴⁰
 251 Quid tantum piger es? cui dico, maruffe? va la.⁴¹
 252 Tocca manum domino.
 253 Accedens igitur Zambellus guardat, et ipsum
 254 Praetorem voluit brazzis brazzare duobus.
 255 Sed populus ridens tunc palmas sbattere coepit,
 256 Conabatur eum a se descazzare gaioffus.
 257 Saltans in coleram stangam Tognazzus achiappat,
 258 Cum qua Zambelli schenam spianare volebat,
 259 Atque super spallas unguentum ponere boschi.⁴²
 260 Zambellus tales impresas illico lassat,
 261 Voceque sbragifera, cunctis oldentibus, inquit,
 262 Nescio quid cagem, Tognazzus tunc furiosus,⁴³
 263 Sic sic, o macaron, docui facere ante? gridabat.
 264 Stamattina tibi non dixi quomodo bellos
 265 Inchinos facias, nasumque tenere mocatum?⁴⁴
 266 I, proprius si vis, praetori fac bonavitam.
 267 Tunc voluit Tognazzus eum venerando docere,
 268 Sed grandis mox tunda retro coreza scapavit,
 269 Totum palazzi fecitque boare solarum.

{T Book 4 p. 65v; Port. 1.130}

270 Sbigottitus enim Zambellus abire volebat,
 271 Et quia post crepitum veri noscuntur odores,
 272 Qui non fasanos, at forsitan ederat aium,
 273 Omnibus ista fuit manifesta magagna debottum.
 274 Qualis enim risarola fuit, pensato tu ipse.
 275 Cuncti fazzolo nasum tenere stopatum.
 276 Tognazzus stringam scusat rupisse galono,
 277 Sed facies illis culpam rossita palesat.⁴⁵

⁴⁰ Horsu, adverbium incitantis. (Come on, is an inciting adverb.)

⁴¹ Valà, ut alias chilo, accentum super ultimum là. (Va là, go on there, and elsewhere, chilò, here, the accent is on the last “là.”)

⁴² Unguentum boschi, trambaius est. (Unguent from the woods, is a club.)

⁴³ Cagem, agam. ([I don't know what] I will shit, I will do.)

⁴⁴ Reverentia latine. Inchinus grece, cortesia, caldee, Bona vita hebraice.

Bombracton, diabolice. (Deference in Latin. A bow in Greek, a courtesy/curtsy in Chaldean, “Good life” in Hebrew. “Bombracton” diabolically.)*

278 Zambello gridat propter nascondere marzam,
 279 Ut iam praetori faciat curvatus honorem.
 280 Sed male Zambellus cosis expertus in illis,
 281 Inchinum fecit tam bellum, tamque profundum,
 282 Quod cum zenocchio fregit calcante quadrellum.
 283 Inde manum porgit, quam prehensens ipse potestas⁴⁶
 284 Dixit, benveniat Zambellus noster amicus,
 285 Quem dextra sentire manu sibi fecit appressum.⁴⁷
 286 Ergo suas doias nullo ordine denotat illi,
 287 Dumque loquebatur, conclusio nulla tenetur.
 288 De scala vadit saepe in cantiribus, atque
 289 Dum querulatur se se vario de crimine Baldi,⁴⁸
 290 Saepe suam dicit vaccam fecisse vedellum,
 291 Et vult praetori mascherpam mittere frescam.⁴⁹
 292 Attamen ignaras dicat licet ipse parolas,
 293 Intellexit eas discretus praetor ad unguem.
 294 Tunc, data sit contra Baldum sententia sic sic,
 295 Semper in obscuro claudatur carcere Baldus,⁵⁰
 296 Totam Zambellus robbam de iure godibit.

Pedrala.

297 Indusians ergo Tognazzus allora negottam,
 298 Accepit zaffos pro saccomanare Cipadam.
 299 Iussu Gaioffi magnum fecere botinum,
 300 Nam postquam Baldum tenet in presone ligatum,
 301 De fundamentis illam vult sternere villam,
 302 Quae villas alias, urbes quoque sola spaventat.
 303 Tum Cingar tolerat pro Baldo cuncta libenter,

⁴⁵ Facies mutabilis index est animi. Heu quia difficile est criminem non prodere vultu. (A changeable face is an indicator of the feelings. Oh, how difficult it is not to betray a crime with the face!)

⁴⁶ Hic potestas, qui potestariam exercet. (Here power, the one who exercises power.)* [Note: podestà, Ital. mayor.]

⁴⁷ Sento a sedeo. (I sit from *sedeo*.)

⁴⁸ Querulo, et queror. (I complain, I make a complaint.)

⁴⁹ Frescam id est caldam, ut bellum minime bellum, Lucus minime lucens. (Word play: Fresh, that is, warm, like a war is not at all beautiful and a grove does not give light.) Note: Ital. *fresco* for weather means cool, contrasted here with warm, for the contrasting meanings of *bellum* and *lucus*, see also *Chaos* R 275.

⁵⁰ Sententia contra Baldum. (The sentence against Baldus.)

304 Cui casa barberi mansit plus netta bacino,

{T Book 4 p. 66; Port. 1.131}

305 Quamvis non illi talis nettisia gradat.

306 Hic sfortunatam Bertam regit atque gubernat,

307 Quae stentaretur, ni Cingar ferret aiuttum,

308 Namque fiolinos lactat meschina gemellos.

Duellum Bertae et Laenae.

309 Haec tamen ut sensit positum in presone maritum,

310 Zambellusque suae fortunae causa fuisset,

311 Infuriata levans, stangonem corripit unum,

312 Laenam filantem quo smazzolare volebat.⁵¹

313 Ut cito cognovit praevistam Laena facendam,

314 Roccam cum fuso de sub galone spicavit,

315 In cuius stoppam attaccato prestiter igne,

316 Coepit cum furia post ipsam currere Bertam.

317 Illa sciens scotare focum, volat instar oselli,

318 Atque gridat, mea cara soror, mea cara sorella,

319 Parce, precor, totam, heu, heu, me brostolat ignis.

320 Mercadantescas at Laena tenebat orecchias,

321 In coleram saltata ruit, roccamque brusantem

322 Fert altam, semper miseram seguitando sorellam,

323 Quam per socchinum propius iam prendere sperat.

324 Berta fugit, sentitque focum post terga strepentem,

325 Unde caput voltat, flammam videt ecce propinquam,

326 Quapropter fugiens per inhospita rura viabat.

Comparatio.

327 Non aliter si gatta nimis silvatica currit,

328 Ad cuius caudam porci vesica tacatur,

329 Inter quam favae sunt tres vel quinque granelli,⁵²

330 Undique dum currit, semper sociatur ab illa

331 Vesica, credens aliquem sibi currere dretum.

⁵¹ Smazzolare. Tartassare. Tambussare. Bastonare. Tartuolare. Tracagnare. (To club, to whallop, to whack, to take a stick to, to bruise, to clobber.)

⁵² Granum et granellus, sicut frater et fradellus. (Grain and granule, like brother and little brother.)

332 Denique Berta volens quandam transcendere sepem
 333 Factam de grossis stropellis atque bachettis,
 334 Ut montata fuit propter saltare deorsum,
 335 Se per guarnellum c[a]esa gathiavit in illa,⁵³
 336 Stantibus in coelum pedibus vilupata remansit,
 337 Fecit scoperto lunam tenebrare quaderno,
 338 Contraque naturam superavit luna maritum.

{T Book 4 p. 66v; Port. 1.133}

{T Book 4 p. 67; Port. 1.133}

339 Non stetit indarnum, roccam cito Laena cilafnec,⁵⁴
 340 Quando Berta focum sensit cariplesma roapton,
 341 Scorlavit testam nimio superata dolore,
 342 Qua propter contra Laenam sbrofando corezam,
 343 Extinxit roccam, tum protinus in pede saltat,
 344 Et medium brancans quadrellum, torsit in illam,
 345 Quem saltando statim frendentem Laena schifavit.
 346 Inter eas stabat sepes fundata sorores,
 347 Ultra quam se se pede gionto Laena butavit.
 348 Tunc se brancantes per trezzas atque capillos,
 349 Dilacerant, mordent, grafiant, sine forfice tostant.
 350 Illuc, audito strepitu, visinanza cucurrit,⁵⁵
 351 Atque quasi mortas illas catavere iacentes,
 352 Quas vecchius quidam cagnina pace ligavit.
 353 Illic Tognazzus venit, venit quoque Cingar,
 354 Atque ribaldellus fingit defendere Laenam,

⁵³ Methaphora [sic] sumpta incantatoribus, qui magicum retegendo libellum Solis radios obtenebrant. (A metaphor obtained by incantations, that conceal the rays of the sun by disclosing a magic book.)*

⁵⁴ Cilafnec, idest gruplactem, Cariplesma, idest maselpich. Roapton, idest notprotoron. ([Nonsense words:] Cilafnec, that means gruplactem; Cariplesma means maselpich. Roapton, means notprotoron.)

⁵⁵ Vicinus, et visinanza differunt in prima silaba, unde Vergi. de vicino, Nec mala vicini pecoris contagia laedent. De visinanza Salvanelus per totam merdae visinanzam spantegat oybos. (Neighbor and neighborhood differ in the first syllable, whence Vergil [writes] of the neighborhood, "nec mala vicini pecoris contagia laedent" [Eclogue 1.50]; Salvanelus [writes] about the vicinity, "Throughout the whole neighborhood, he spread the stink of shit.") Note: the word *oybo* is said to be an indeclinable noun, in a gloss at T. *Zanitonella* 84.

355 Et contra Bertam convitia plurima dixit.
 356 Immo levans dextram, simulat dare velle bufettum.
 357 Sed Tognazzus eum retinet, retinensque loquebat,
 358 Quid facis, o Cingar? non acquistamus honorem
 359 Nos homines maschii mulieres battere fomnas.
 360 Eligo plus tostum combattere contra sathanam,
 361 Quam contra fomnas, peiores trenta diablis.⁵⁶
 362 Quo magis illius schenam feris atque tracagnas,
 363 Illa magis rabiosa tibi convicia dicit.
 364 Non est ira quidem mulierum desuper iram.
 365 Sunt obstinatae, stizzosae, fraudibus aptae,
 366 In flatu solo dicunt tibi mille bosias.
 367 Quicquid promittunt, penses attendere nunquam,
 368 Sfazzatae quoniam nil promississe fatentur.
 369 Foemina sola potest orbem destruggere totum,
 370 Tam bene scit fraudes animo componere sguerzo.
 371 Ah, sfortunati, miseri stultique mariti,
 372 Fallaci potius Maumetti credite legi,
 373 Quam praestare fidem vestris uxoribus unquam.
 374 Cingar ait, verum dicis, venerande Tognazze,

{T Book 4 p. 67v; Port. 1.134}

375 Expertis vecchis nos semper credere fas est.
 376 Sic dicens, Bertae cignat sibi parcere velle,⁵⁷
 377 Nam sic parlabat propter caparare Tognazzum.
 378 Berta cativerias quae Cingaris adnotat omnes,⁵⁸
 379 Quae quoque non minus est quam Cingar plena magagnis,
 380 Ah Tognazze, inquit, fallit sententia vestra.
 381 Vos primum villae, saviumque putavimus esse,
 382 Cui semper nostros animos committimus omnes,
 383 Decipit et vestram cotalis opinio mentem?
 384 Ah, Tognazze meus, quidnam prudentia vestra est?

⁵⁶ Laus mulierum. Prima Cingaris astutia. Mulier femina. quasi mulier mala. Homines maschii, homines sapientes. Sententia Salomonis. (The praise of women. Cingar's first strategy. Woman is female woman, like [saying] woman is evil. Men are males, men are wise. The judgment of Solomen.)

⁵⁷ Notandum. (To be noted.)

⁵⁸ Cativeria pro astutia usurpatur nam teste Plinio est proprietates barreriae. (Mischievousness is used for trick, for, according to Pliny, it is characteristic of a scam.)

385 Sconsolata domus non est, Tognazze, vocanda,
 386 In qua nulla tenet dacattum foemina robbas?⁵⁹
 387 Foemina si nunquam maschio concederet illam,
 388 Quam debet partem, vita genus omne careret.
 389 Non vir supportat diri cruciamina partus,
 390 It sine pensero natorum coniugis atque,
 391 Foemina sola domi restat, centumque facendas
 392 Misterum faciet quod in unam comodet horam.
 393 Dum sternit lectum, saltat brodus extra pignattam,
 394 Infans in cuna pro tettas sugere vagit,
 395 Rodere vult panis toccum maiusculus alter,⁶⁰
 396 Porcellus grugnit gallus, gallina chechellant,⁶¹
 397 Chiozzaque polsinos studiat diffendere milvo,⁶²
 398 Ad quem smarrendum non est qui smergolet, ay, ay.⁶³
 399 Sic centum cosas mulier definit ad horam,
 400 Qua pignata bulit, torres cito detrahit arsos,
 401 Post haec cum semola miscet brotalia porco,
 402 Mitigat hic puerum dans lac, pezzasque renettat
 403 Immerdolatas, mox fasciat, inde, canendo,
 404 Ninat, et infantis languentia membra soporat.
 405 Quo facto, pit, pit, vadit clamando deforas,⁶⁴
 406 Gallinae currunt solitum beccare granazzum.
 407 En quantos pariter cito terminat illa travaios.
 408 Si tibi nulla esset mulier fantesca, vel uxor,
 409 Quis tibi cercaret capitis, Tognazze, pedocchios?

⁵⁹ Dacattum, sapienter, alii dicunt dacattum more catonis sapientis. (In order, wisely, others say in order in the manner of Cato's wisdom.) Note: Zaggia, da canto, da lato.

⁶⁰ Toccum frustum. (A bit, a morsel.) [Similar gloss at T Book 2 p. 51v.]

⁶¹ Porcelli grugnant, chechelent, gallinae. Canes latrant, etc. (Pigs snort, hens cluck. Dogs bark, etc.)

⁶² Studeo et studio. ([Two spellings]: I strive to.) Polzinis bresanice, pullos latine, polesinos mantuanice. (Chicklets is Brescian, chicks is Latin, chickies is Mantuan.)

⁶³ Ay, ay arabicum est vox quae fit ad expellendos milvos. (Aye, aye is Arabic, and it is an expression for driving off birds of prey.)

⁶⁴ Pit, pit cadeum [sic] est, et vox qu[a]e invitat gallina ad pitandum, id est beccandum granum, nam pito[n] bechus d[ice]r[e]. (Pit, pit, is Chaldean and is an expression to invite the hen to peck, to peck grain that is, for they call a "piton" a pecker.) Note: play on word *bechus* which means both beak and male goat, used also as penis and cuckold; note precision of adding a direct object, "to peck grain," because *beccare*, to peck, was also used for to have intercourse, see Toscan, p. 1549. The last clause is not included in the 1692 edition.

410 Quis massarias nettas faceretque politas?

{T Book 4 p. 68; Port. 1.135}

411 Quis tandem spulicare quiret damattina camisam?

412 Desine iam, Tognazze, precor, damnare puellas,

413 Nam postquam coniux tua Bertolina morivit,

414 Non est qui teneat te bellum, teque galantum.

Tognazzus.

415 Tunc de calcagnis suspirum grande cavavit

416 Tognazzus, dicens, cordoium, Berta, dedisti,

417 Quum Bertolinam memorasti. o scanna corada,

418 Omnes plus tostum voluissem perdere vaccas,

419 Quam Bertolinam, tamen excipiendo Bonelam.⁶⁵

420 Sunt iam quinque anni, passarunt forsitan et sex,

421 Quod Bertolinam sposavi mense novembris.

422 Ayme, suos poterit quis nam laudare parentos,⁶⁶

423 Qui sunt de primis habitant in valle casadis,

424 Sunt bene staghenti, multum bestiamen habentes,⁶⁷

425 Quo valeant plures terrae sboazzare biolcas.

426 Illa suo sensu tam naturale tenebat,⁶⁸

427 Quod centum vaccas hora beberasset in una.

428 Haec quoque bella fuit, sicut iam, Berta, provasti,

429 Cui pirontus erat vertex, aliquando coputus,

430 Nasus distesus, rampini more, colabat.⁶⁹

431 Nec sua stricta fuit nimium bochina, quod ipsa

432 Quando gregnabat, geminas toccabat orecchias.

433 Quam pulcros oculos habuit sua testa ficatos.

434 Alter gazolus, niger alter, sguerzus uterque.

435 Quos inficatos mihi quando tenebat adossum,

⁶⁵ Laudes Bertolinae uxoris Tognazzi. (Praise of Bertolina, Tognazzo's wife.) Note: the irony, for the text says he preferred his wife about all his cows, except Bonella.

⁶⁶ Laudat a nobilitate. (He praises [her] on account of her birth.)

⁶⁷ Bestiamen, trisalabum [sic]. Laudat divitiis. (Animal, three syllables. He praises [her] on account of her wealth.)

⁶⁸ Laudat ab ingenio. Naturale pro naturale. (He praises [her] on account of her good sense. "Matural" is for natural.)

⁶⁹ Lauda a forma. (Praise on account of [her] beauty.) Note: for *pirontus* Tonna has pear, and for *coputus*, having the form of a *coppo* – so, roof tile, or jug.

436 Non bene cernebam, si me guardaret, an altrum.
 437 Quantum docta fuit grossos componere gnoccos,⁷⁰
 438 Tortas, tortellos maccum, muliebre polenta.⁷¹
 439 Non discordabor, donec mea vita manebit,
 440 Splendentem manuum pellem, digitosque politos,
 441 Absque orecchino nettare valebat orecchias,⁷²
 442 Longis namque ungis fecisset pectina corni.
 443 At si narrarem totum, nimis esset affannus.
 444 Quando ricordor eam, me me disnembolo totum.⁷³
 445 Tantos costumos habuit, quod quisque stupebat,

{T Book 4 p. 68v; Port. 1.136}

446 Deque suis membris stranium mittebat odorem.

Cingar.

447 Cingar vix simulat crepanti pectore risum.
 448 Est verum dixit, quod talem perdere femnam,
 449 Deberes ungis propriis graffiare mascellas,
 450 Nam tua tota domus vadit sottosora, quod illa
 451 Instrumentorum fuit una magistra tuorum.
 452 Sed moruit, quid nam magis ultra flere bisognat?
 453 Summe aliam, quae te scaldet, Tognazze, morosum [sic].
 454 Ne dubita, quoniam contato stamus in isto,
 455 Quo genus asbaccum bestiaminis huius habetur.⁷⁴
 456 Sic dicens, nutat Bertae, discedat ab illis,
 457 Ut cum Tognazzo restaret solus ibidem.
 458 Berta recognoscens orditam Cingare tramam,
 459 Discedit, Baldique gemit fera fata mariti.

Conclusio.

⁷⁰ Laudat a doctrina. (He praises [her] on account of her learning.)

⁷¹ Doctrinalis hoc dimidium carmen surripuit. (He stole this half verse from the *Doctrinalis*.)*

⁷² Orecchiino, auriscalpio. (Ear probe, ear pick.)

⁷³ Disnembolo, sine nembolo maneo. (I get discombobulated, I remain without a spine.) Note: *nembolo* is akin to *lombo*, loin.

⁷⁴ Asbaccum, abundanter et superflue. (In great amounts, abundantly, superfluously.) Note: *Zaggia*, *a sbac* or *a sbacco*, Northern dialect.

460 lamque, Comina, sede, ius est dare membra riposo,
 461 Stridentem iam linque pivam, mox carpe fiascum.

Phantasiae Macaronices Quarta finit.

Book 5

Magister Acquarii argumentum in
 phantasiae Macaronicen quintam.

1 Barba Tognazzus habet annos octanta galosus
 2 Bertae quae Baldi est uxor amore brusat.
 3 Se quoque non mancum peramari credit ab illa,
 4 Dans quia matanam Cingar osellat eum.
 5 Turba vilaniace gentis furiosa sub ulmo,
 6 Ballat, et hic Cingar Bertaque levis adest,
 7 Dum strepitat pifari, pulvis volat, ecce Tognazzus
 8 Illuc, nam Bertam sentit adesse venit.
 9 Cingaris ad monitu dum secum danciat, illa
 10 Dispoiat, manicam iussa tirare, senem.
 11 Omnibus iste patet nudus, sbeffatur et inde
 12 Se rapit atque suus perditur omnis honor.
 13 Se vendicandi causa Zambellus, et uxor

{T Book 5 p. 69; Port. 1.139}

14 Laena simul Bertae stercorat ante fores.
 15 Stercora scaltritus merdacea Cingar adunat
 16 In mellis formam quae speciarus emit.

Merlini Cocaii Poetae mantuani
 phantasiae macaronice Quinta

Parenthesis.

1 Maxima nostrorum sedeat sapientia patrum,
 2 Et mihi, sim quamvis adolescens, drizzet orecchias,¹

¹ Hic poeta non in persona sua quia senex erat sed cuiuscumque iuvenis loquitur.
 (Here the poet speaks not in his own person, since he was old, but as some sort of youth.)

3 Nec dedignetur teneras audire parolas.
 4 Sunt quidam fatui, storti, vecchique crevati
 5 (Maiorem excipio partem, nam pars minor isti)
 6 Qui totam soli reputant mangiasse Minervam,
 7 Quod sua calva ferat cinerosos testa capillos,
 8 Quodve repraesentent rapefacta fronte saperum,
 9 Ac si canutis stet virtus sola capillis.
 10 Rodere non unquam praesentia tempora cessant,
 11 Sive magistratum iuvenes curare sbaiaffant,
 12 Et per inespertos pueros tractantur honores,
 13 Sive quod inculti sunt moribus ac inhonesti,
 14 Respectum nec habent sanctis senioribus ullum,
 15 It tamen invidia procedit, namque galosi,
 16 Sive mufolenti bellam ammisere iuventam.
 17 Forma suum corpus non amplius ulla galantat,²
 18 Aurea suscepit grisum caviata colorem.
 19 Marcescunt dentes, auditum perdit orecchia,
 20 Gutta cadit naso, facies crispata rigescit,
 21 Deque povinatis oculis faex putrida manat.
 22 Pallor inest vultu, maciesque per ora notescit,
 23 Quod calor intus abest, quod frigent ossa, quod humor
 24 Vividus interiit, nec habent iam membra vigorem.
 25 Antiquas memorant festas, teneramque iuventam,
 26 Quando stringati rectis cum passibus ibant,
 27 Quando stringebant agiles sperone poledros,
 28 Quando fracassabant giostranti pectore lanzas,

{T Book 5 p. 69v; Port. 1.140}

29 Quando cupidinea ducebant mente choreas,
 30 Quando vaghezabant plures hinc inde morosas.
 31 Haec eadem memorando senes livore tabescunt,
 32 Extorquent facilem dictis factisque iuventam.
 33 Insidiantur ei, cum mangiant, toxica mangiant,
 34 Invidia quoniam foetent, morsique remordent.
 35 Insuper obiurgant quod amat lasciva iuventus,
 36 Quodve puellares in amores tempora perdit.
 37 Hi tamen annorum calcati pondere centum,
 38 Gobbati, sguerci, ranci, cornuque sonantes,
 39 Uxorem ducunt, non quam premat aethica tussis,

² Galantat, ornat. (Adorns, decorates.)

40 Sed frescam, solidam, vel quae, si saecla perirent,
 41 Sola restituerat nostram, bona socida, prolem.³
 42 At cito capreolos gignit sua vitis, et haedos
 43 Efficit, ut gladiis non grata manubria desint.

Mafelina.

44 Cingar, amicitiam Baldi super omnia gratam
 45 Namque tenet, cunctas disponit mittere forzas,
 46 Sollicitumque animum, propriam sed denique vitam,
 47 Qualiter absolvat de stento carceris illum.
 48 Fingit amicari, vulpina fronte, Tognazzo,
 49 Deque suo Baldo mala plurima dicere coepit,
 50 Quod ladronus erat, quod fur, quod furca, quod omni
 51 Peccato plenus, quod mortes mille merebat.
 52 Inde susurranti parlabat talia secum,
 53 Est mihi secretum tibi quod, mi barba Tognazze,
 54 Dicam, sed tecum teneas, nullique paleses.
 55 Dic, Tognazzus ait, tibi iuro dicere nunquam.
 56 Cingar suspirans dixit, male quippe libenter amato
 57 O[ff]icium perago tabachini.⁴
 58 Attamen, haec quoniam fieri iustissima possunt,
 59 (Quando quidem moriat Baldus) desistere nolo.
 60 Berta tuum (dicam?) suspirat propter amorem,
 61 Penseris mihi saepe suo de pectore sborrat.
 62 Non tantos crevellus habet certissime busos,
 63 Quantos illa suo fert aggiadiata magono.⁵

{T Book 5 p. 70; Port. 1.142}

64 Semper te clamat, semper te bramam amantem,
 65 Semper flet, luget, suspirat, pectora pugnibus
 66 Martellat, dubitatque suum te spernere vultum.
 67 O formose, gridat, cur non, formose Tognazze,
 68 Scis quod amo nimium te, mi formose Tognazze?
 69 Nec dormire valens, noctu te pensat in omni,

³ Socida, mandra. (Flock, herd.)

⁴ Tabachinus, est mediator nuntius amantium. (A go-between is a mediator, a messenger between lovers.)

⁵ Agiadiatum dicimus qui nimio dolore plorare nequit. (We call anguished someone who is unable to cry on account of excessive pain.)

70 Cuius multiplicat cum tantis passio dois,
 71 Quod tu giurares illam sborrare fiatum.⁶
 72 Illam saepe quidem volui distollere tantis
 73 De poenis, reperi semper fecisse nientum,
 74 Immo foco potius iungebam ligna brusanti.
 75 Quapropter de parte sua tibi porto novellam,
 76 Aut imbassatam, si vis suus esse morosus,
 77 Mox, Baldo extincto, si vis suus esse maritus.

Comina.

78 Istam Cingar aquam pedibus dat barba Tognazzi,
 79 Ut mattus senior plus altus crescere posset.
 80 Nec penses, quod tunc in beccum rideat illi,⁷
 81 Sed tales Cingar despiciat ab ore parolas,
 82 Quod centos *Credo* credisset allora Tognazzus.⁸

Comparationes.

83 Quali prestezza tordus se in rete viluppat,
 84 Aut ad porrectum trat rana gulosa boconem,
 85 Parva vel in tenuem trapolat se musca ragnadam,⁹
 86 Sic modo Tognazzus Bertae veschiatur amore.
 87 Incipit alquantum curvam distendere gobbam,
 88 Et digitis boccam totam forbire bavosam.
 89 Mox abbrazzato geminis ter Cingare brazzis,
 90 Esse potest, inquit, quod me mea Berta morosum
 91 Optat? contentor, contentor mille fiatas.¹⁰
 92 Illa paragonem de me si fecerit ullum,
 93 Impresonatum laetabitur esse maritum,
 94 Et centum mortes in Baldo trahit ognhoram.

⁶ Giuro scribitur toscaniter. Zuro macaroniter. Iuro latiniter. (I swear: in Tuscan, *giuro*; Macaronically, *zuro*, in Latin, *iuro*.)

⁷ In beccum, in praesentiam. (To his mug, in his presence.)

⁸ Credo qui cantatur in ecclesiam. (The *Credo* which is recited in church.)

⁹ Dixit parva musca, nam magna quae tavanus dicitur frangere rete. (He means a small fly for a large one, which is called a horse fly, would break the web.) [1692 has *frangeret* for *frangere*.]

¹⁰ Longus sermo Tognazzi in quo diversimo se laudat et primum de forma corporis. (A long speech by Tognazzo in which he praises himself variously and above all his bodily shape.)

95 Nec susum penset quod sim gobbusque, macerque,¹¹
 96 Et mea quod centum facies rapefacta det annos,
 97 Forza datur iuveni, vecchiorum gratior ars est.

{T Book 5 p.70v; Port. 1.143}

98 Hoc in contato nullus me ricchior extat.¹²
 99 Sunt mihi terrarum grassarum quinque biolchae,¹³
 100 De quibus ognanno multum guadagno ricoltum.
 101 Est mea grassa, inquam, possessio, totaque vallis,
 102 Vallis, non per quam ranacea turba coaxet,
 103 Non qua zenzalae corrupto ex aere nascant,
 104 Ac omni sero cantent, dicendo cosinum,
 105 Villanas figant et acuto cuspide gambas,
 106 Ut facit in media Pomposia ficca lavacchio.¹⁴
 107 Ast ibi vina quidem avantagiata recoio,
 108 Dulcia, garba, rubras facientia denique galtas.¹⁵
 109 Quid valet ad nostrum vinum vernazzia Voltae?¹⁶
 110 Aut ea qua tantum bressana Celatica bravat?
 111 Extollunt alii colles, vallesque Romagnae,¹⁷
 112 Dant alii vantum Benaci circa Riveram,
 113 A Napolitanis laudatur terra laboris,¹⁸
 114 A Zenovisanis sua littora plena cedronis,
 115 Nostra sed avanzat cunctas possessio, Cingar.
 116 Vaccas tres habeo, Cervamque, Rosamque, Bonelam
 117 Quarum nunc unam tauro succumbere feci
 118 Quae faciunt multas mascherpas atque cagiadas,
 119 Et sua quatrinos cumulat mihi socida plures.
 120 Non mihi de paia domus est, non de melegazzis,¹⁹

¹¹ Pensare susum, subtiliter vestigare. (To think on, to investigate with subtlety.)

¹² De divitiis. (On wealth.)

¹³ Biolca mantuanice. Tornitura Romagnice. Pious bressanice. Moza ferariace. (Acre, Mantuan, [three variations on linear agrarian measurement] from Romagna, Brescia, Ferrara.)*

¹⁴ Pomposia vallis. (The valley Pomposia.)* Note: is this Pomposa, known for its Benedictine abbey?

¹⁵ Galta, maxilla. (Jowls, jawbones.)

¹⁶ Volta et Celatica. (Volta and Cellatica.) Note: locales famous for wines.

¹⁷ Romagna. Benacus. (Romagna, Benaco/Lago di Garda.)

¹⁸ Terra laboris. (Terra di Lavoro.) Note: famous vineyard close to Naples.

¹⁹ Melegazzus harundo meleghe. (Sorghum-cane, with reeds of sorghum.)

121 De coctis immo tota est fabricata matonis.²⁰
 122 Tecta covertantur centum quadragintaque cuppis.
 123 Quicquid zappandi, vel quicquid in arte coquinae
 124 Esse potest, habeo, vandas, rastilia, zappas,
 125 Marazzos, risigas, ficcos in aratra gumeros,
 126 Inde segursellos, manarinos, inde badiles,
 127 Cum quibus et soleo zocchos schiappare segures,²¹
 128 Tenaías, chiodos, trivilinos atque trivellas,
 129 Ferraque segandi, gramolam, misamque farinae,
 130 Buratos, descos, sedacia, mille pignattas,
 131 Quas narrando tibi facerem fastidia, Cingar.
 132 Haec ad comandum nostrae sunt omnia Bertae.
 133 Doctor aratoria cunctis sum dictus in arte,²²

{T Book 5 p. 71; Port. 1.144}

134 Doctor et a stalla grassum portare ledamum.
 135 Omnibus in seris plenas scio mungere vaccas,
 136 Inque rotae formam caseum pressare cagiatum.²³
 137 Non plasentinis malgaris, sive casaris²⁴
 138 Invideo lactis nivei menare botirum.
 139 Herbida prata scio cum falce taiare seganti,
 140 Scavedagnare agros, fossatis cingere campos,
 141 Subque iugo drizzare boves, usareque manzos.
 142 Sunt mihi de paia vel sex, vel quinque palazzi,²⁵
 143 (De quis non unam petram bombardam cavaret)
 144 Sunt mihi porcilli tres virdo vimine facti,
 145 Inque meo solum cortivo deputo fornum,
 146 Quo Cipada suas informant tota pagnoccas,²⁶

²⁰ Inter matonem et quadrellum differentiam alias dicemus. (We will speak of the difference between brick and block elsewhere.)

²¹ Zocchus, est arboris maior radix. (The trunk is the biggest base of a tree.)*

²² Laudat se de doctrina. (He praises his own knowledge.)

²³ Caseum, bissilaba est. ("Caseum," cheese, is two syllables.)

²⁴ Malgarus et casarus sunt magistri vaccarum et stampatores povinarum. (Cowherd and dairy farmer are masters of cows and makers of ricotta.)

²⁵ Non quos ipse habitabant, quia superius dixit et cetera. (Not those [houses] he inhabited himself, because above he said, etc.) Note: 1692 has the singular form habitabat which seems to fit better; the gloss refers to the text above where Tognazzo states, "Non mihi de paia domus est."

²⁶ Pagnoccas, romanice. (Bread rolls, Roman.)

147 Totus comunus fornum sibi servit ad istum.
 148 Sum Tognazzus ego, sum qui nutrisco Cipadam.
 149 Crede mihi, non est tellus aequanda Cipadae.²⁷
 150 Taiat abundanter frumentum lignaque boschi,
 151 Mungit abundanter vaccas, facit inde ricottas,
 152 Suntque cipadenses apti studiare terrenum,²⁸
 153 Alter habet vantum melius fossata cavare,
 154 Alter arat, bassumque tenet subarando gumerum.²⁹
 155 Alter scit melius vignae podare maderos,
 156 Alter scit putridis stallam netezare boazzis,
 157 Pinguificoque ruto campos implere strinatos.³⁰
 158 O magnam virtutem hominum.
 159 Attamen istorum sum primus, sumque magister,
 160 Et minimam cosam non farent absque Tognazzo.³¹
 161 Nil nisi Tognazzus per villas dicitur omnes,
 162 Nil nisi Tognazzus de cunctis rebus abundat.
 163 Sum prudens, saviumque caput, sum, dico, Tognazzus.
 164 Quae sine conseio magni sunt facta Tognazzi,
 165 Crede mihi tandem tandem male facta trovantur.
 166 Quae cum conseio sunt mastigata Tognazzi,
 167 Crede mihi bona sunt, nec possunt fallere iotam.
 168 Extat evangelium, parlat quaecumque Tognazzus.
 169 Sed quid butto viam tempus, dum talia parlo?

{T Book 5 p. 71v; Port. 1.145}

170 Tu, Cingar, nosti, tu scis, tu cuncta provasti.
 171 Vade, precor, Bertamque trova, cui talia dicas,
 172 Tognazzus mandat tibi tantas, Berta, salutes,
 173 Quantas sub coelo video splendescere stellas,
 174 In nostro quantas numero boscamine foias,
 175 Quantas brusavit Piemonti patria strias,
 176 Milanus quantas bene grassas vendit ofellas,
 177 Quantas Mantoa capiunt in valle folengas,
 178 Per Venetum quantos spendunt canalia bezzos,

²⁷ Laudes Cipadae. (Praise of Cipada.)

²⁸ Studiare, disponere. (To work at, to arrange.)

²⁹ Gumerus et vomer. (Plow and plowshare.)

³⁰ Strinatos dixit, quia stipulas incendunt. (He said scorched [fields] because they burn the stalks.)

³¹ Fo, fas, fat. ([Alternative conjugation of facio:] I do, you do, he does.)

179 Et bastardellos quantos da maro quotannis,³²
 180 Et vermocanos quantos trat Bergama tellus,
 181 Quantos Bardellae piccavit boia ladrones,
 182 Quantaque poma viam buttat narancia Naples.³³
 183 Quantaque de Marchis dicit mendacia vecchius,
 184 Quantos villanos opus est ad argina vadant,
 185 Quot contrabbandi venetam faciuntur ad urbem,
 186 Quot falsas vendit speciara bilantia robbas,
 187 Quot ladri, zaffi, daciari vel molinari,
 188 Et quot gallinas robbasti denique, Cingar.
 189 Dilectae Bertae tantas ego mitto salutes,
 190 Cui totam milzam, totam quoque trado coradam,
 191 Donoque me stessum, robbam, vaccamque Bonelam.³⁴
 192 Sic ait, et rursum, brazzato Cingare, magnum
 193 Suspiramentum pulmone cavavit ab imo.
 194 Cingar promittit, quamvis attendere nescit.³⁵
 195 In pressam vadit, Bertamque trovare caminat.
 196 Tognazzus remanens, in stropa sistere nescit,
 197 Spudazzatque super palmas, sursumque brasolas
 198 Calzas bis tirat, stringa molante, rapatas.
 199 Mox digitis quaerit buscas subtiliter omnes,
 200 Ostentatque albam circum colare camisam.
 201 Saepe manu palpat testam, canamque pelucam,³⁶
 202 Et flavos amor esse facit parere capillos.³⁷
 203 Foppas crispatae studiat distendere frontis,
 204 Et lixiazzo vultum fat stare tiratum.³⁸
 205 Sberzatos oculos tum Bertae purgat amore,

{T Book 5 p. 72; Port. 1.146}

³² Maro sic debet scribi (Maro should be written thus). Note: Maro for Roma.)

³³ Naples gallice, nam latine Neapoli. (Naples is Gallic, as Neapoli is Latin.)

³⁴ Nam superius innuit vaccam istam super omnia sibi gratam esse. (For above he allows as how he likes this cow more than anything.)

³⁵ Vera barreria est, ut inquit Seneca, quod promittitur non attendi. (The real obstacle is, as Seneca says, that what is promised is not attended to.)*

³⁶ Peluca melius vilano convenit quam caviata nam caviata citadinis. (Hair-do is better suited to a peasant than hair style, since hair style is for an urbanite.)

³⁷ Caesaries regibus et signoris attribuitur. (Luxuriant hair is attributed to kings and lords.)

³⁸ Fo, fas, fat. (I do, you do he/she does.) [See note above.]

206 Quos miser expleto vix ter purgasset in anno.
 207 Nasum tangentem barbozzum smerdolat ungis,³⁹
 208 Qui colat, et cornu sofiat porrisque rigescit.
 209 Bucca tumet, longeque cadunt in pectora bavae,
 210 Ut quandoque boves vidistis fundere vecchios.
 211 Currit ad albiolum, vel dicunt esse canalem,
 212 In quo villani vaccas beberare solebant.
 213 Hic bene se specchiat, Narcisi more, galantum.
 214 Hic quoque barbozzo nasum videt esse tacatum,
 215 Hicve povinatos oculos semperque bagnatos,
 216 Hic desdentatas se mirat habere ganassas.
 217 Haec tamen ob nimium formosa videntur amorem.
 218 Aptatur capiti mufolenta bireta taeri,
 219 In cuius marzum rosa candida ponitur orlum.⁴⁰
 220 Panescum lateri coltellum taccat, habentem
 221 De bufali cornu manicum virasque dotonis,⁴¹
 222 Cuius siringa ligat pendentem rossa guainam.
 223 Praeterea borsam triplici volitante fiocco
 224 Fert bagarottis plenam, levibusque doinis.⁴²

Berta.

225 Interea Cingar Berta simulare comandat,
 226 Quae bombasinam vestivit protinus albam,
 227 Seque galantinam plus consuetudine fecit.
 228 Pectinat, et triplici connectit in ordine trezzas,
 229 Atque cerudellos ferro facit inde fogato.⁴³
 230 Scufia trezzonem tremolantis plena covertat,⁴⁴
 231 Lenzaque per mediam frontem bene commoda fulget.
 232 Post haec velamen gialdi subtile coloris
 233 Imponens humeris, super ubera lactea traxit,

³⁹ Smerdolat, purgat. Pulchra descriptio nasi. (Takes the crap out of, cleans. Beautiful description of a nose.)

⁴⁰ Orlum, a quo ordellum, pro plica. (The brim, from which we have hem, for fold.)*

⁴¹ Doto dotonis, etiam oto otonis, sed melius doto. Viras ornamenta gladii. (Brass (from *d'oto*, of brass), of brass, and likewise brass, of brass, but [the form] *doto* is better. Metal rings are ornaments for a sword.)*

⁴² Bagarottus, et dovina sunt numi viles. (Farthings and pennies are base coins.)

⁴³ Cerudellos, cincinos. (Little curls, spit curls.)*

⁴⁴ Tremolanti dicunt, quia semper tremant. (Streamers they are called, because they are always streaming.)

234 Pectoreque in medio gucciam transfigit ahenam.

Mafelina.

235 Ergo dies festus, quo villica turba sub ulmo
 236 Ballabat pifaris, piva sociante, duobus,⁴⁵
 237 Affuit, huc Cingar venit, quem Berta secuta est,
 238 Atque ad ballandum coeperunt mittere mentem.

{T Book 5 p. 72v; Port. 1.148}

239 Hic variis homines foggis saltare videbant,
 240 Sed tanto strepitu, quod tellus tota tremebat.
 241 Alter cum saltu se portat in aera tundo,
 242 Alter se circum bis, terque, quaterque volutat,
 243 Alter dum saltat, pede tangit terga puellae,
 244 Is rectum caram saltum facit ante morosam,
 245 Isque capriolam faciendo per aera pirlat,
 246 Ille rotat multum propter straccare puellam.
 247 Ipse pagans ballum, clamat, mihi fac matarellum,⁴⁶
 248 Fac spingardoium, fac spagnam, mazzaque croccam,⁴⁷
 249 Facve feraresam, fac muscam, facve pavanam.
 250 Alter sed nimio factus sudore fiaccus,
 251 Boccalum vacuat ternos spendendo quatrinos.
 252 Plus veniunt pifari, semper bufando, gaiardi,
 253 Quos retridare audis, lingua frifolante, pavano,
 254 Nec fallare sciunt stoppando foramina quaeque.
 255 Interea ballus cessaverat, ut solet, unus,
 256 Aspettant pifari quis ballum solvent altrum.
 257 lamque locum proprium tunc foemina quaeque piarat,
 258 Sugabant omnes faciem sudore colantem.
 259 Cingar habet roncam, subito quam calce ficavit⁴⁸
 260 In terram, spissasque cavat de corpore faldas.
 261 Tum gravidam numis bursam trahit extra lasenam,⁴⁹

⁴⁵ Baldi [sic for Balli] descriptio. (Description of a ball/dance.)

⁴⁶ Danzarum genera. (Types of dances.)

⁴⁷ Ut septemque triones. ([A divided word] like septen... trional, Northern.) [A gloss for "mazzaque croccam" for mazzacrocca].)

⁴⁸ Calx ronche intelligitur. (The butt of the staff, it is understood.)

⁴⁹ Lasenam mantuanice. Sicam, bressanice. (The arm pit, in Mantuan; underarm, in Brescian.)*

262 Sexque carantanos pifaris sborsavit avaros,⁵⁰
 263 Namque bonam tenuit nunquam sua tasca monetam.
 264 Inde cavans brettam, curvumque pigando zenochium,
 265 Quae plus formosa est damigellam primus achiappat.
 266 Caetera mox alias mulieres turba receptat.
 267 Cingar corazzam quoniam spoiarat onustam,
 268 In giupparello levis est, multumque legiadrus,
 269 Ballarinus erat qui villa primus in illa.
 270 Danzas piffaricas iotam non praeterit unam,
 271 Ireque post ballum multum gridando comandat.

Comparatio.

272 Qualis caprettus, quum sol damatina levatur,
 273 Egreditur stalla materno lacte cibatus,
 274 Undique discurrit, morbezzat, guizzat in altum,⁵¹

{T Book 5 p. 73; Port. 1.149}

275 Nec valet (ut dicunt) in brena stare ligatus,
 276 Talis Cingar erat, posuit qui quando corazzam
 277 Tres equidem cubitos balzo saltabat in uno.
 278 Mirabant onmes bene sic bailare videntes,
 279 Nunc drittus saltat, nunc tundias, nunc pede solo.

Gosa.

280 Iamque Tognazzus adest, palmamque tenebat utramque
 281 Galloni iunctam, gobbas nec habere videtur.
 282 Quas natura negat vires, amor arte ministrat.⁵²
 283 Distesas portat gambas, calcesque legeros,
 284 Vix premit in tenero vadens sabione pedatas.⁵³
 285 En contra Bertam gambis se plantat apertis,
 286 Mazzuccusque senex illam doniare comenzat.⁵⁴
 287 Ascortus talem tractum iam Cingar adocchiat,

⁵⁰ Avaros, defficientes. (Meager, deficient [referring to weight of coins].)

⁵¹ Morbezzat a morbiezza descendit, pro luxuriat. (He fluffs about for he luxuriates, [the word] comes from softness.)*

⁵² Notandum. (To be noted.)

⁵³ Sabio. Arena. (Sand, seashore.)

⁵⁴ Doniare, mirando voluptari. (To ogle, to take pleasure in admiring.)*

288 Atque serans oculum, Bertae saepissime cignat.
 289 Pratica Berta prius, quae norat Cingaris artem,
 290 Stat verecunda, tamen modicum relevabat ocellos,
 291 Oreque rididulo blandas motabat ochiadas.
 292 O, pensare potes, quales in corde fasellas
 293 Vel sbolzonnadas Tognazzus alhora piabat.
 294 Pallidus in facie cum suspirare volebat,
 295 Spudabat liquidos et largos (oybo) macagnos.⁵⁵
 296 Nunc stat supra pedem dextrum, nunc supra sinistrum,
 297 Saepe caput gratat, non motu saldu in uno
 298 Stasset, quin se se movisset trenta fiatas.
 299 O pissasanguis, secum parlando susurrat,
 300 Heu cur bella meum scorias, Berta, magonem?

Pedrala.

301 Cingar avisarat iam plures ante vilanos,
 302 Ut possent sguaitare senis movimenta Tognazzi.⁵⁶
 303 Omnes parebant risi mangiasse manestram,⁵⁷
 304 Sed non credit eos pro se ridere Tognazzus.
 305 Immo magis cignat Bertae, cui Berta recignat,
 306 Bertaque dat bertam bertezans, atque bretonans.⁵⁸
 307 Dum Cingar ballat, Tognazzo vadit apressum,
 308 Et compagnonem faciens, sic parlat ad illum,

{T Book 5 p. 73v; Port. 1.150}

{T Book 5 p. 74; Port. 1.150}

309 Voce tamen bassa,

⁵⁵ Macagnos grece, Barbellus latine et est sputum vischiosum. (Loogies Greek, beard-fall* Latin, and it means viscous sputum.)*

⁵⁶ Sguaitare, videndo notare, et sin dicare. (To watch carefully, to note while seeing, and without letting on.)

⁵⁷ Risus genus leguminis, proverbium est. (Rice is a kind of grain; it's a saying.) Note: play on word *risus*, meaning laughter and rice.

⁵⁸ Dare bertam, est derridere. Bretonare, est more bretoni tosare. Bretoni namque populi sicut etiam francesi caviatas circum tosatas ferunt, inde tosare, et bretonare, pro sbeffare usurpatur. (To make fun of someone, is to deride. To fleece is to cut the way the Bretons cut, for the people of Bretagne wear their hair cut in a circle just like the French, therefore to cut and to do a Breton, is used for to mock.)

310 Quid tardas? quid stas? non Bertam cernis adesse?
 311 Illa cupit (si vis) tecum bailare parumper.
 312 Sic dicens passat, monstrat dixisse negottam.
 313 Non bis Tognazzus sibi cosam dicere fecit,
 314 Ad Bertam celerat, si vult bailare dimandat.
 315 Illa bochinellum faciens, blandumque musinum,
 316 Et caput inclinans, laevam porrexit apertam,
 317 Unde simul strictis manibus danzare comenzant.
 318 Continuo grandem commovit quisque risaiam,⁵⁹
 319 Claudere sed risum Cingar iubet hic, iubet illic,
 320 Nam, sic ridentes, potuissent rumpere festam.

Togna.

321 Cingaris illic erant compagni quinque giotones
 322 Brunellus, Francus, Sguerzus, Schiavina, Briossus,
 323 Qui semper verbis alios schernire parantur.
 324 Tres quoque strepadas cordae ratione dedisses
 325 Illis, absque alia confessione picandis.⁶⁰
 326 Ergo bretonabant illum sub murmure basso,
 327 Sed non tam basso, quin sentiat omnia clare.
 328 Alter ait, quantam destrezzam monstrat habere.
 329 Alter ait, cernis quantum deschena levetur?⁶¹
 330 Alter, sic levis est, quod non dirumperet ovum.
 331 Alter, saltaret melius, nisi vesta gravaret.
 332 Alter ait, verum dicis, se namque legiadrum
 333 Monstraret melius, Bertaeque placeret amighae.⁶²
 334 Tognazzus sentit, magis unde gaiarditer altos
 335 Fert garlatones, coelumque toccare videtur.
 336 Credit Evangelium quicquid dixere giotones.⁶³
 337 Zorneiam spoiat subito, stringasque relentat,

⁵⁹ Risaia, est risus qui fit cachinando. (A chortle, is a laugh made while cackling.)

⁶⁰ Carpitur poeta quo aliquando utitur trocheis pedibus in carminis dactilis medio, ut hic confessione, sic Vergilius et alii vates fecerunt quando magis macaronicus. (One complains that sometimes the poet uses trocheic feet in the middle of a dactylic verse, as here "*confessione*" -- Vergil and other poets did this, so much the more a Macaronic [poet may do it].)

⁶¹ Deschena, adverbium, sicut proforza. (From the back, a [compound] adverb like, by force.)*

⁶² Amigha, pro morosa. (Amiga, for girl friend.)

⁶³ Qui nimis amat nimis credit. (One who loves to much, believes too much.)

338 Et porgens brazzum Bertae tirare comandat,
 339 Sicat ab alterius tirare solemus aiutto.
 340 Illa pians ultro manicas utrasque camisae,
 341 Improvisa tirat, non advertente Tognazzo,
 342 Qui, dum Berta cavat, sentit seguitare camisam.
 343 Et reparare volens hunc casum, pauper homazzus,

{T Book 5 p. 74v; Port. 1.152}

344 Millibus in strazzis testam vilupatus habebat.
 345 Sed magis illa tirat, sequitur magis iste tirantem,
 346 Valdeque sbraiabat, lassa, codesella, camisam.
 347 Dumque trahebatur, non se nullumque videbat.
 348 Semispoiatus erat, stringasque molaverat ante,
 349 Ergo cito properat Cingar, braghaeque picaias⁶⁴
 350 Solvit, et altandem nudus miser ille remansit.⁶⁵
 351 Usque ad garlettos cascarunt illico strazzae.
 352 Tanta repentinam cepit risarola brigatam,
 353 Quod centos illic Marguttos esse putasses.
 354 Ille scapare viam voluit, monstrando pudenda.
 355 Sed velut in stuppa polosini pes gathiatur,
 356 Sic ad calcagnos bragas Tognazzus habebat.
 357 Arripiens cursum, talem dedit ante stramazum,
 358 Quod tamburrini sonitum sua panza sonavit.
 359 Concurrunt omnes nudum guardare Tognazzum,
 360 Oy oy, clamabant, oy oy, quae cosa novella.
 361 Ipse manum supra numos bursamque tenebat,
 362 Quapropter vergogna suum morzavit amorem.
 363 Omnia vincit amor, pudor hic superavit amorem.
 364 Biscurat Bertam, se vergognando, morosam,⁶⁶
 365 In pede saltatus currit velocius haedo,
 366 lam non longaevas mostrabat habere pedanas.⁶⁷
 367 Non unquam vidi tam praestum currere gattum,
 368 Qui sine cautela cuppis cimigasset ab altis,⁶⁸

⁶⁴ Picaias, cordiculas quibus nectebat femoralia. (Ties, little cords with which he had bound his breeches.)

⁶⁵ Altandem, denique. (At last, finally.)

⁶⁶ Biscurat, obliviscitur. (He pays no heed to, he forgets.)

⁶⁷ Pedana, genus morbi, qui venit in pedibus senum. (Gout is a type of disease that comes to the feet of the elderly.)

⁶⁸ Cimigare, tombare. Fugere. (To drop, to fall. To flee.)

369 Sicut mirabant illum sgombrare paesum.
 370 Perveniens tandem solus sub tegmine fagi,
 371 Propter vergognam caput in tellure ficabat,
 372 Tollere non audens frontem, sic ista loquebat,
 373 O Tognazze senex, quae te disgratia cepit,
 374 Nonne tuum cernis, pauper meschinule, scorum?
 375 Nuper zanzabam, mulieres esse ribaldas,
 376 Et deberemus Macometti credere legi,
 377 Plusquam falsiloquis mulierum credere frappis,
 378 Et video Bertam me nunc trapolasse gaioffam.
 379 Heu, quia pensabam super omnes esse beatus,

{T Book 5 p. 75; Port. 1.153}

380 At sventuratum, me soiant, meque caleffant.
 381 Consiliare scio reliques, conseiare me ipsum
 382 Nescio, culpa mihi sola est reputanda gazano.
 383 Consilium nihil est, hoc si quis negligit uti.⁶⁹
 384 Consilium male dat, quisquis male suscipit illud.
 385 Me stessum veschiasse pudet, nec, amore superchio,
 386 Errorem novi, donec vergogna capellum
 387 Sustulit, eque meo cascavit mascara vultu.⁷⁰
 388 Post damnum pentire valet, mihi crede, nientum.
 389 O nimis improprium senibus, vecchisque bavosis,
 390 Pectus amoroso plenum gestare brusoro.
 391 Id ratio prohibet, tenuis non sustinet aetas,
 392 Fert ad calcagnos mortem, guardatque sepulcrum.

Togna.

393 Dum sic vilificat semet, Zambellus arivat,
 394 Cui proprios gestat pannos, simul inde recedunt.
 395 Tres stetit is menses omnino latenter ab omni
 396 Compagnia hominum, tamen alto corde cadenam
 397 Rudit, disponens se vindicare, nec ipsa
 398 Cingaris et Bertae fallax iniuria cascatur.⁷¹

⁶⁹ Notabilia dicta contra vecchios amerosos. (Notable maxims against aged lovers.)

⁷⁰ Mascara, larva, pro volamine [sic, velamine, 1692] pudoris. (A mask, a horrible disguise, as a veil of decency.)*

⁷¹ Fallax, quia non iniuria videbatur. (Deceitful, because it had not seemed to be an offense.)*

399 Utilitas sed quae fuerat scornasse Tognazzum?
 400 Est quod erat villa primus reputatus in illa,
 401 Creditus, at cecidit tunc omnis Cingaris astu.⁷²
 402 Monstrabatur enim digito si quando patebat,⁷³
 403 Et sic cessavit reverentia barba Tognazzi,
 404 Cingaris ut melius posset masinare molinus.
 405 Qui quoque amicitiam Zambelli curat habere,
 406 Qualiter hic etiam sibi possit rumpere collum.

Altera Cingaris astutia.

407 Is postquam robbae se viderat esse patronem,
 408 Non valet in stroppam restare factus alegras.
 409 Ponere cervellum statuens in rebus agendis,
 410 Disponensque casam multis richire facendis,
 411 Uxorem clamat Laenam, nos, inquit, habemus,
 412 Ad corpus lanchi veluti squaquarare valemus.
 413 Non ultra faciet nos Baldus vivere stento,

{T Book 5 p. 75v; Port. 1.154}

414 Stat quia sub terra plus strictus gatte ligatus.⁷⁴
 415 Nos mercantiam pariter faciemus, ad urbem
 416 Quotidie vadam plures trafegando richezzas.
 417 Laena superbendo dixit, num, care marite,
 418 Scis quod me voluit cum stanga battere Berta?
 419 Ast ego cum rocca, lino brusante, cucurri
 420 Post illam, fecique sibi monstrare quadernum.
 421 Zambellus dixit, voluit te battere Berta?
 422 O mala fomna quidem, vindictam vis faciamus?
 423 Hic mihi despettus non sopportabitur unquam.

Togna.

424 Ergo simul tacitis se accordavere parolis.
 425 Circa quinque horas pariter de nocte levabant,
 426 Ante fores Bertae, pleno cum ventre, cagabant.
 427 (Parce, rogo, lector, mea si nunc musa puzabit.)

⁷² Creditus, auctoritas. (A trusted person, an authority.)*

⁷³ Monstrari digito, bertezari. (To be pointed at with a finger, to be mocked.)

⁷⁴ Gattus et gattes. (Cat: two spellings.)

428 Berta, levans, strato semper damatina catabat,
 429 Lombardis quais sua limina plena novellis.⁷⁵
 430 Cingar habens caudam, vulparum more, pelatam,
 431 Istam Zambelli confestim iudicat artem.
 432 Quotidie merdam vasum mittebat in unum,⁷⁶
 433 Donec complevit tali de stercore totum.
 434 Berta stupescebat, causamque requirit ab illo,
 435 Sed Cingar noscens quod foemina vas sine fundo est,⁷⁷
 436 Semper dicebat, cognosces denique causam.
 437 Desuper infudit completum melle bocalum,
 438 Quod tu iurasses, merdam mel esse, lecate.
 439 Hancque super tollens humeris, se drizzat ad urbem
 440 Ecce procul vidit Zambellum, protinus illum
 441 Advocat, o, dicens, o mi Zambelle sodalis,
 442 Expecta, quaeso, non me cognoscis adunca?
 443 Sum Cingar, tam grandem qui tibi portat amorem.⁷⁸
 444 Quomodo stas vel tu, vel quomodo stat tua Laena?
 445 Tocca manum, certe mihi pares esse gaiardus,
 446 Atque bonam chieram facies tua monstrat habere.
 447 Zambellus sed ait, sum sanus, sumque gaiardus.

{T Book 5 p. 76; Port. 1.155}

448 Sed quidnam portas barilotto, Cingar, in illo?
 449 Tunc fingens Cingar se straccum, dixit, aiutta,
 450 Istud, aiutta, precor, de spallis mittere pondus.
 451 Zambellus, positus manibus, discarigat illum.
 452 Inde rogat, vaso rursum quid portet onusto.
 453 Cingar respondens mostrat parlare daverum,
 454 Berta tibi mandat grates, charissime, centum,⁷⁹
 455 Quam tu fecisti tanto de munere dignam.
 456 Quamvis aeternum modo te pensaverat hostem,
 457 Cugnatum tamen esse bonum cognovit adessum.

⁷⁵ Lombardis quais ut apertius intelligas, stroncis. (Lombard quail [eggs] as you clearly understand, are turds.)

⁷⁶ Merda merdae stercus hominis, cuius derivata quaere in Catholicon. (Shit, of shit, human waste, seek its derivation in the Catholicon.)*

⁷⁷ Notandum. (To be noted.)

⁷⁸ Modus parlandi familiariter. (Way of speaking familiarly.)

⁷⁹ Nota quod Cingar non mentitur, sed difert inter bosiam et bareriam. (Note that Cingar is not lying, instead it differs between a lie and a practical joke.)

458 Namque super limen quidquid de nocte cagabas,
 459 Omnes matinas soium ponebat in istum,⁸⁰
 460 Et nunc spero quidem multos acquirere numos.
 461 Zambellus stupefactus ait, doh codesella,
 462 Tu ne meam poteris vendens spazzare carognam?
 463 Me buttare viam faceres bragaglia, Cingar,⁸¹
 464 Pensarem te posse meam si vendere merdam.
 465 Cingar ait, cur non? provam, Zambelle, videbis.

Comina.

466 Ergo dum parlat, traxit de fora spinettum,
 467 Qui ficabatur medio fundamine vasis.
 468 Ecce tenella foras cito fezza liquescere coepit,
 469 Zambellique suo nasum percussit odore.
 470 O pissa sanguis, dixit, iam stoppa foramen,
 471 Stoppa, rogo, Cingar, merdas odor indicat esse.⁸²
 472 Sed quis castrouus merdam comprabit adessum?
 473 Cui Cingar, mecum venias, miranda videbis.
 474 Et ponens illum Zambelli tergore soium,
 475 Ante caminabat crepans in pectore risu.
 476 Ut fuit in piazza, mercatus ubique patebat,
 477 Namque die sabath mercatum Mantua promit.⁸³

Mercati descriptio.

478 Cernitur hic variis de rebus maximus ordo,
 479 Hic mercadantes ponunt in monstra botegas,⁸⁴
 480 E quibus argentum, canzantus, seta, velutum,
 481 Zambellottus item, rasmus spectatur, et aurum,

{T Book 5 p. 76v; Port. 1.156}

⁸⁰ Soium genus vasis vinarii. (A keg is kind of container for winemakers.)

⁸¹ Bragaglia, magalia, mapalia, pluraliter solum reperiuntur. (Britches, *magalia*, *mapalia*, only the plural is found.)*

⁸² Nota quod poeta hoc vocabulo merda non utitur nisi in personam Zambelli, qui rustice loquitur. (Note that the poet does not use this word “shit” unless in the person of Zambello who speaks rustically.)

⁸³ Sabath indeclinabile. (Sabbath is [an] indeclinable [noun].)

⁸⁴ In monstra adverbium demonstrantis. Mercadantes magni. (“On display” is an adverb for “by demonstration.” Powerful merchants.)

482 Et centum pani fini, varii que coloris.
 483 Hic quoque Brettari diversas ordine brettas⁸⁵
 484 Distendunt Italas, francesas, atque spagnardas.
 485 Bretarolorum satis es, mea Mantua, plena,
 486 Unde patet, quod multa viris ibi lana tosatur.
 487 Hic centum scatolas Speciarus quisque doratas⁸⁶
 488 Emittit gravidas coriandibus atque pignolis,
 489 Mandulibus, rancis, anicis dulcique canella.⁸⁷
 490 Garzonesque parant muscas dulcore lecardas.
 491 Discurrunt, celeresque volant, trutinasque manezant,
 492 Et cum pistillo mortaria bronzea chioccant.
 493 Hic quoque sparpagnant Merzzadri multi facendas,⁸⁸
 494 Stringas, cordones, bursellos, cingula, guantos,
 495 Taschellas, scufias, scufiottos, cultra, guainas,
 496 Carneros, fibias, calamos, calamaria, cordas,
 497 Pectina, specchiettos, zamporgas, atque sonaios.⁸⁹
 498 Hic Boccalari sua vasa tulere videnda,⁹⁰
 499 Boccalos medios, bocalazzos et bocalinos,⁹¹
 500 Urces, urcettos, scudellas et scudelottos,
 501 Caddinos, basias, piattos, orinalia, cuppas.
 502 Hic Calzolari scarpas monstrare galantas
 503 Sollicitant, soveros, pianellas atque stivallos.
 504 Ferrari pandunt cavedones, atque gavatos,
 505 Martellos, falces, gradesellas ac podarolos.
 506 Hic Salcizzari plenos de carne budellos,
 507 Vel cervellatos, salcizzas, vel cagasangos.⁹²

⁸⁵ Brettari. (Hat makers)

⁸⁶ Speciari. (Grocers.)

⁸⁷ Canella lobardice. Cinnamomum latine. (Canella is Lombardan, Cinnamon is Latin)

⁸⁸ Merzadri. (Retailers.)*

⁸⁹ Zamporgans, alio nomine rubebas. (Bagpipes, another name for pipes.)*

⁹⁰ Boccalari, figuli. (Potters, jug-makers.)

⁹¹ Dixi superius quod velut latine derivativa differentiari possunt a suis primitivis, ut lucem et lucernam, flagrum et flagellum, sic macaronice, Boccalus et Bocalinus, scudellas et scudelotos, oportet enim surripere et adiungere consonantes, ut stent carmina. (I said above that just as Latin derivations can be differentiated from their original forms, like light and lamp, whip and lash, thus macaronically, [there are multiple forms] jug, little jug, bowl, soup bowl -- indeed it is necessary to take away and to add consonants so that they fit into the verse.)

508 Hic Hortulani ravellos, porra, capuzzos,
 509 Verzas lactucas ac alia fresca salatas.
 510 Turba vilanarum genus omne polaminis affert,
 511 Pullastros, ocas, gallinas, ac anedrottos.
 512 Hic quoque Fornari schizzadas atque fugazzas,⁹³
 513 Panem buffetum, baricocola fresca, bucellas.
 514 Hic Formaiari formaium pondere spazzant,⁹⁴
 515 Casos, casettos, mascherpas atque botirum.
 516 Hic Zarattani bissoles, dentesque cavatos,⁹⁵
 517 Petras vessigae, radices, ferra, bragheros.

{T Book 5 p. 77; Port. 1.157}

518 Hic Tornitores fusos, capisteria, rocchas,⁹⁶
 519 Atque pivas illas, per quas cristeria ponunt.
 520 Hic stant Aurifices diversas vendere gioias,⁹⁷
 521 Et qui zibettum, muschium, venduntque coronas.⁹⁸
 522 Hic homines tandem venalia quaeque tenebant.

Gosa.

523 Cingar Zambellum gestantem tergore fezzam,
 524 Dissimulans frontem, speciarum duxit ad unum.
 525 Cui dixit, primam cito pronuntiando parolam
 526 Vultis apum merdas istas comprare, magister?
 527 Ille speciarus ridens ea verba notavit,
 528 Quod dicebat apum merdas mel esse daverum,
 529 Ac illum quemquam cito iudicat esse bufonem.
 530 Zambellus tamen hanc non intellexerat artem.
 531 Tunc prestus digito speciarus melle ficato,
 532 In boccam posuit, stercus tangendo nientum.

⁹² Cagasanguis veroniace. Beroldus mantuanice. Zaborgninus bressanice. Sanguanazzus co[mmun]iter. (Blood tripe in Verona, Beroldus * in Mantua, Zaborgninus * in Brescia, blood sausage commonly.)**

⁹³ Fornari. (Bakers.)

⁹⁴ Formaiari. (Cheesemakers.)

⁹⁵ Zaratani. (Charlatans.) Note, *cerretano*: Zingarelli traces the word to Cerreto (Umbria), from where such travelling medicine men originated.

⁹⁶ Tornitore. (Wood-turner.)

⁹⁷ Aurifices. (Goldsmiths.)

⁹⁸ Zibbettari. (Perfumers.)

533 Ambo mercatum faciunt, tres accipit aureos
 534 Cingar, qui fingit pocham tirrasse monetam.
 535 Inde speciarus vasum vacuare volebat,
 536 Unde magagna statim patuisset Cingaris omnis.
 537 Ipse sed extemplo respondit, desine soium.
 538 Nunc redeam, quasdam vado comprare facendas,
 539 Inde meum reddes vasum, cum venero nunc nunc.
 540 Dixerat, et clamans Zambellum, prestus arancat,
 541 Sic et osellatus speciarus ille remansit,
 542 Nam vulpes etiam vecchiaie quandoque trufantur.

Conclusio.

543 Quintus habet finem, metris male quippe dolatum,
 544 Non ego plus habeo cantandi, credite, voiam,
 545 Versificare quidem non est scolare piombum.

Explicit Macaronice quinta phantasiae

Book 6

Magistri Acquarii Argumentum in
Macaronicen sextam Phantasiae.

1 Carpitur invidia Zambellus propter aquistum
 2 Quem fecit merdas Cingar habendo suas.

{T Book 6 p. 77v; Port. 1.158}

{T Book 6 p. 78; Port. 1.158}

3 Mercatiam talem exercitare parecchiat,
 4 Complerat grandem stercore iamque Tinam.
 5 Cuius materiae Brentam portavit ad urbem
 6 Quis comprare velit stercus ubique petit.
 7 Sentit eum, stangamque rapit Speciarus, et urnam
 8 Frangit, Zambellum faex liquefacta lavat.
 9 Plebs ruit, aprehndunt Zambellum, carcere ponunt,
 10 Consueta Cingar quem tamen arte cavat,
 11 Praeterea Laenae parens, it vendere vaccam,
 12 Cingar eam haebrea veste copertus emit.
 13 Est data Mercati pro merce credentia ligni,

14 Namque in credenzam tollere iussus erat.

Merlini Cocaii poetae mantuani
Macaronice Sexta Phantasiae.

1 Ferte cito famuli pennam, calamare, papirum,
2 Materiale venit scribendi grande talentum.
3 Fugerat omnis enim mihi nuper voia canendi,
4 Et mea stridebat raucum sordina blilirum.¹

Berta.

5 Maxima Zambellum maravilla ceperat ergo,
6 Mercatumque suae vult exercere me merdae²
7 (Parce iterum, lector, timui proferre, sed ipsam
8 Prosequor historiam per vera vocabula veram)
9 Cingar non rediit speciario melle gabato,
10 Zambelloque dedit cantonem valde stupenti,³
11 Qui cagat in bragas, modo namque comederat uvam,
12 Quam servare volens, per forzam continet intro,
13 Cum qua disposuit magnos implere tinellos.⁴
14 Tres emit interea pro Laena coniuge fusos,
15 Cipadaeque illos misit pagando fachinum,
16 Tres valuere trinas fusi, portatio quinque.
17 Postea de salsa compravit carne mezenum,

{T Book 6 p. 78v; Port. 1.160}

18 Quem redeundo casam multo sudore ferebat.
19 Sed iam non possens tantam soffrire fadigam,
20 Hunc strassinabat per terram more carognae,⁵
21 Solaque restavit, sine lardo, codiga tandem.

¹ Sordina parva piva. (A fife is a small pipe/flute.)

² Memerdae, non tam cito proferre me inceperat quod penituit, tamen complevit. (Me-merde... non sooner did begin to utter "me..." than he repented, and yet he finished.)

³ Dare cantonem vel piantare, metaphoricè significat aliquem fastidiosum tergiversando dimittere. (To give the slip to or to abandon metaphorically means to dismiss someone bothersome by turning ones back on him.)

⁴ Mercantia Zambelli. (Zambello's merchandise.)

⁵ Carognae cadaveris. ([Like a] carrion, [like a] cadaver.)

22 Laena gridans illi convicia plurima dixit,
 23 Inde tracagnadis multis sua terga polivit,
 24 Nam pluviae semper post magna tonitrua cascant.⁶
 25 Sed vix Zambellus pistas susceperat illas,
 26 Complevit largum merdosa faece tinazzum,
 27 Cingaribus officio sperans acquirere nummos.
 28 Quotidieque facit secreto cagare vilanos,
 29 Nam timet hunc artem fortassis Laena vetasset.
 30 Si pro vergogna sprevere cagare vilani,
 31 (Quamvis ignorent quid fit vergogna gaioffi)
 32 Illos pagabat multas donando catrinas.⁷
 33 Omnes ignorant quid vult ea dicere merda.
 34 Undique per gentem vadens Zambellus amorbat.

Gosa.

35 Ergo die quadam tulit ipso* in tergore zerlam
 36 Plenam de (basta) vel possunt dicere brentam,⁸
 37 Quam spallis gestat, zerlotti sicut usantur,
 38 Ac uti bressanam cernis portare per urbem.
 39 In plateam veniens, sbraiabat, eundo per omnes
 40 Contradas, O, quis vult hanc comprare tenellam,
 41 Atque saporitam merdam? modo fecimus illam,
 42 Et grandem vobis faciam vendendo placerum.
 43 Sed mala guidabat poverum ventura, quod ipse
 44 Ad quartam stradam speciarum praeterit illum,
 45 Quem modo scornatum Cingar maledettus habebat.

⁶ Non pagat baiulum aliquem qui gestat mezenum, et fusos minime ponderosos pagavit gestamentem. Sic Socrati accidit, idest post rumorem uxoris, pluvia brodaliae secuta est. (He doesn't pay a porter to carry the half [pig], and for the spindles, weighing hardly anything, he paid the transportation. Just so it happened to Socrates, and that is, that after his wife's shouting, a rain of pigslop followed.)* Note: An allusion to a story about Socrates and his wife Xanthippe: after he failed to bring home the food she was expecting, she yelled at him, to no avail, and then threw water at him.

⁷ Notandum. Catrinas piemontense dixit. (To be noted, he said "catrinas" in Piedmontese [for *quatrini*, money].)

⁸ Basta, idest intellige ne fastidium pariam.* ([Full of...] that's enough, means, understand, so I don't produce something disgusting.) Note: The 1521 looks like *patriam*, and the 1585 Imbriani has *patriam*, but the 1692 has *pariam*, which makes more sense.

46 Quando Zambellum, alia merda, dicere sensit,
 47 Pistonem piperis iecit stangamque piavit,
 48 Inde pianinum, vadens post terga, cucurrit,
 49 Atque super sputans palmis, bastone tenaci
 50 Percussit brentam magno reboante fracasso,
 51 Quae resoluta suis spezzatis undique circhus,
 52 In fasces ivit, mox stercora tota liquescunt,

{T Book 6 p. 79; Port. 1.161}

{T Book 6 p. 79v; Port. 1.161}

53 Per faciemque fluunt Zambelli vociferantis,
 54 Totus de merda parens, hinc inde scapinat,⁹
 55 Sed speciarus eum non lassat prendere possam,¹⁰
 56 Perseguitat, cessatque nihil menare tracagnum.
 57 Exclamat miser ille gridans asinaliter, oyme,
 58 Nunc istam, nunc illam se inficando botegam.
 59 Turba puellorum currit, day, day, quoque clamat,¹¹
 60 Saxa tirant, ravas marzas, et mille carognas.
 61 Currunt Brettari semper treppare parati,
 62 Matronae testas extendunt supra fenestras.
 63 En cavalerus adest, zaffis seguitantibus illic,¹²
 64 Quid sit hoc immensum vult bravus noscere murmur.
 65 Accusatur ibi Zambellus per speciarum,
 66 Quod sibi vendiderat merdam sub melle latentem.
 67 Zambellus negat hoc dicens, non ille daverum
 68 Sum, messere, fuit Cingar ladrus atque giotonus,
 69 Quem praetor voluit tantas piccare fiatas.
 70 Sed quando vidit signum barisellus apertum,
 71 Zambellus quoniam factus de stercore paret,
 72 Hunc in communi presone serare comandat.

Altera Cingaris astutia.

⁹ Scapinat fugit. (He escapes, he flees.)

¹⁰ Possam, quietem. (Repose, rest.)

¹¹ Day day, descazzantis est.) ("Go on, go on," is for chasing away.)

¹² Inter cavalerum et barisellum nihil distare magister Cornacchia dixit, tamen Fasanellus contradicit. (Master Cornacchia said that between knight and policeman there is no difference, yet Fasanellus contradicts this.)*

73 Cingar id advertens non restat, more tacagni,¹³
 74 Laenam Zambelli femnam retrovare cucurrit,
 75 Quae tristis flebat pro cari sorte mariti,
 76 Nec scit partitum, quo vinclis liberet illum.¹⁴
 77 Cingar singultu crebro sua lumina sugat,
 78 Zambelli quoniam destinum plangere fingit,¹⁵
 79 Et confortabat tamen illam voce trementi.
 80 Ecce repentino veniens quoque Berta viazo,
 81 Denotat offensas domenticasse vetustas.
 82 Currit in amplexum, rauco sbraiore, sororis
 83 (Sic ordinarat Cingar bastardus ad illam)¹⁶
 84 Dicens, heu, quia cugnatum, pariterque maritum
 85 Appicare meum statuunt, plantareque forcas
 86 Supra Tyum vidi, quem, cara sorella, guadagnum¹⁷
 87 Zambellis fecit? vadat seguitare Tognazzum,

{T Book 6 p. 80; Port. 1.162}

88 Dic, quid aquistavit? tuus et meus ecce maritus
 89 Quomodo Tognazzi sola caggione picantur?
 90 Talia dasennum bona foemina credidit esse,
 91 Cingar altorium supplex, marzoccha, dimandat.¹⁸
 92 Cingar ait, contentor ego, mea Laena sorella,
 93 Zambellum Baldumque simul riscodere nostrum.
 94 Sed lex difficilis comandat, iusque Palazzi,
 95 Carcere nemo tratur, nisi bursa piena vodatur.
 96 Attamen ecce meam tascam, donoque meipsum,

¹³ Tacagnus fuit homo sceleratissimus omnium. (A deceiver was the most wicked of all.)

¹⁴ Partitum, modum vel guisam. (Possibility, way or manner.)

¹⁵ Destinum, infortunium. (Destiny, misfortune.)

¹⁶ Non quod esset bastardus, sed quia bastardi sunt maiori ex parte accorti. (Not that [Cingar] was a bastard, but because to a large degree clever people are bastards.)* Note: should we read *maiore* for *maiori*?

¹⁷ Tyum est vallis spaciosa prope moenia Mantuae. (The Te is a spacious valley near the walls of Mantua.)

¹⁸ Marzoccus, grossolanus dicitur, at sunt qui dicunt marzoccum, idest florentinum, quia florentini suum leonem vocant marzoccum, si sic est, ergo flortentinum grossolanum. Notandum. (Boor is said of an oaf, but some say that a boor is a Florentine, because the Florentines call their lion Marzocco [-- the same word as for boor], if this is so, it follows that a Florentine is a boor. To be noted.)

97 Zambellum nostrum quam prestius extra cavemus.
 98 Tu quoque, si quid habes numorum, tradere debes,
 99 Denariisque tuis paucis, Bertaeque, meisque
 100 Zambellum forsitan de furchae morte cavabo,
 101 Namque susurratur, quod nempe picabitur ille.
 102 Me miseram, tunc Laena gridans, festina volavit,
 103 Quantos in cofino denaros invenit, affert,
 104 Qui sunt ex numero Marcelli forte triginta.
 105 Cingar eos brancat subito, numeratque negottam,
 106 Atque suos etiam ramezantes (nescio quantos)¹⁹
 107 Carlinos sborsat, quos omnes spendere zurat
 108 In maleficio Zambelli propter amorem.
 109 Tunc cito discedens, Bertam restare comandat,
 110 Quae stet alegra simul cum Laena, namque cavabit
 111 (Si nummi flectunt animos) utrumque maritum.
 112 Sic ait, et properans, Mantoam pergat ad urbem.

Parenthesis.

113 Si nummi flectunt animos, sententia nostri est
 114 Cingarum est dandus Primatibus iste botonus,²⁰
 115 Officium quibus est Ladrones tradere furchae,
 116 Dismorbare vias sassinis, parcere nulli,
 117 Quos gula iustitiae (non auri) sola coarctent,
 118 Namque nisi poveros inopes, ac aere carentes,
 119 Cernimus ascribi furchae, ceppique macello.
 120 Non tamen hi nostri Magnates atque signores
 121 Attendunt quoniam ladris sine iure secundant,
 122 Et melius furchae poenam gens illa subiret,

{T Book 6 p. 80v; Port. 1.163}

123 Quae fert iustitiae curam, quam iustitiandi.²¹
 124 Non ego rectores dico, sanctumque Senatum,
 125 Sed quos in domibus propriis tenduntque, foventque.

¹⁹ Ramezantes, falsos, de ramo suprarientatos. (Copper coins, fake, copper covered.)*

²⁰ Botonus metaphorice pro morsu. (Mouthful/Button, metaphorically for bite.)
 Note: 1585 has *botonus* and 1692 has *boconus* both in the text and the gloss.

²¹ Iustitiandi, quos iustitiosos esse iudicant. (Of those to be judged, those whom they sentence to be judged.)**

126 Sunt etenim quidam furfanti, vel marioli,
 127 Quos data libertas dominis, facit esse superbos,
 128 Sunt quia praetoris, vel magna fameia Palazzi,
 129 Et quibus est tantum spadas portare facultas.
 130 Omnibus obiicitur taccare galonibus arma,
 131 Attamen his tantum fiunt concessa bravosis,
 132 Et quoddam magnum decoris sibi nomen acquistant.
 133 Quid? num soldati regis, chortisque barones?
 134 Non ita, sed sbirri, zaffi, gens brava parolis,
 135 Qui malefactorem si quemquam prendere vadunt,
 136 Prenhdere non satis est, prius at spoiare comenzant,
 137 Perque bragarolum nummos cercando requirunt.
 138 Is sibi mantellum brettam capit iste, sed ille
 139 Saionem, veluti sibi solis furta licerent.
 140 Unde miser, sicut Christus, bene dicere posset,
 141 Divisere sibi mea vestimenta ladrones.
 142 Impietas non est mundo crudelior ista,
 143 Instituuntur enim pro castigare giotones,
 144 Hi tamen occulto sub textu iuris abarrant,
 145 Sassinant homines, robbam cum sanguine zaffant.
 146 Sed colera superior, nec eos tantummodo damno,
 147 At qui constituunt illos implentque favore.

Mafelina.

148 Cingar arivarat dudum festinus ad urbem,
 149 Spontequ bottegam speciari passat inantum,
 150 Qui merdam comprans saiottam coeperat unam,²²
 151 Fecerat et poverum Zambellum carcere poni.
 152 Ipse foras viso confestim Cingare saltat,
 153 Et seguitando procul sbraiat, sta, brutto cavester,
 154 Sta, manigolde, meos dinaros redde, ladrazze,²³
 155 Tu mihi vendisti fezzam pro melle, becone.
 156 Tunc Cingar testes quosdam festinus ataccat,
 157 Em, testate, ait, auditis? testate, fradelli,

{T Book 6 p. 81; Port. 1.165}

²² Saiotta est locusta, quae pro errore frequenter posita est. (A “saiotta” is a grasshopper, which is often used for an error.) Note: the expression sounds like –he’d put his foot on a grasshopper, he’d been taken.

²³ Iniuriarum cumulus. (An accumulation of insults.)

158 Iste bosiardus stercus comprasse fatetur,
 159 Non a Zambello, quid carcere truditur ergo?
 160 Sic, traditore putas, unum trapolare bonhomum?
 161 Sicve potestati foenocchium vendere pensas?²⁴
 162 Sed tua conticui nimium peccata, ribaldo,
 163 Nempe scio certe, nec testibus ipse carebo,
 164 Quod tu sfalsasti, robbam vendendo, bilances,
 165 Ac unam pro alia non cessas vendere cosam.
 166 Nunc ad Palazzum festino, citaberis illuc,
 167 Teque para contra multos deffendere testes,
 168 Crede mihi, faciam tibi sachezare botegam.

Togna.

169 Sic parlans Cingar ficto petit ore Palazzum,
 170 At speciarus habet tali sermone pauram.
 171 Quid faciat nescit, spazzatum se tenet esse.
 172 Non memorat falsas unquam tenuisse bilances,²⁵
 173 Attamen o quantum simili pro errore scagaitat,
 174 Ergo statim currit post gressum Cingar atque
 175 Sic vocat, O, expecta, precor, ola, expecta pochinum.
 176 Sed mercadanti faciebat Cingar orecchias.²⁶
 177 Plus speciarus eum, vocem geminando, petebat.
 178 Tandem se firmat Cingar, quid visque? dimandat.
 179 Ille rogat supplex, audi compagne, parolam,
 180 Ne precor accuses tali de crimine me nunc,
 181 Mox aliquid donabo tibi, nec contra vilanum
 182 Plus piadezabo de stercore melle coperto,
 183 Immo tibi giuro, quod eum de carcere trabo.
 184 Cingar ait, certe scampasti grande periculum,
 185 Namque amisisses totam de iure botegam,
 186 Forsitan et praetor faceret tibi tollere vitam,
 187 Errorem tantum tibi parco nientedimenum,
 188 Quae modo facturus dixisti, dummodo serves.
 189 Sum contentus, ait speciarus, mox trahit extra

²⁴ Foenocchium, fraudem, hinc infoenocchiare pro aggabbare. (Fennel means fraud, thus to “fennel” is to trick.)

²⁵ Frequentatio peccati oblivionem conscientia fecerat. (The repetition of the sin had produced forgetfulness in the conscience.)

²⁶ Proverbium. (Saying.)

190 Taschellam septem quartos, quos praebuit illi,
 191 Cingar eos tollit medicorum more negantum,
 192 Presonemque simul post haec petiere latenter.

{T Book 6 p. 81v; Port. 1.166}

193 Zambellum clamant, restantes extra feratam,²⁷
 194 Qui laetus viso confestim Cingere currit,
 195 Et supplex aliquem sbraiendo petebat aiuttum.
 196 Cingar ait, taceas, taceas, dic, matte, pianum.
 197 De bona voia esto, paveas Zambelle nientum.
 198 Solus ego nunc nunc hoc te de cercare trabo,
 199 Denariosque meos nil resto spendere pro te,
 200 Et iam pagavi multam nunc usque monetam.
 201 Hic homo qui mecum est, ac te battivit atortum,²⁸
 202 lurabit coram populo fecisse bosias.
 203 Zambellus dixit, sed quis pagaverit illam
 204 Merdam, quam fracto mastello perdidit iste?
 205 Cingar respondet, talem mihi desine curam,
 206 Ipse tibi merdae donabo trenta barillos.
 207 Ergo cito vadam, nunc nunc exhibis ab isto
 208 Carcere, tuque veni mecum, speciare, camina.
 209 Hinc simul absentant se propter ad ire palazzum,
 210 Quo Cingar causam Zambelli denique tractat.
 211 Qui tantum fecit cum frappis atque bosias,²⁹
 212 Ut cavat, atque domi Zambellum misit allegrum.
 213 Presonem (veluti mos est) tantummodo pagat.
 214 Et nummos, quos Laena dedit, sua tasca guadagnat,
 215 Immo quos fecit speciarum trare bachioccum.³⁰

Berta.

216 Sed bona Zambellum redeuntem Laena recepit
 217 Quomodo? num basis? laetis num amplexibus? ut mos

²⁷ Ferrum et ferata, ut signum et sigillum, lucem et lucernam. ([Two forms,] iron and iron-covered, like seal and signet, light and lamp.)

²⁸ Atortum, immerito. (Wrongly, unjustly.)

²⁹ Frappae, zanze, biane, nugae, a Macrobio idem reputantur. (Tall tales, stories, fibs, lies, are thought by Macrobius to be the same.)

³⁰ Proverbialiter dicimus facit trare, idest, fallit et abarrat. (Commonly, we say, he makes him shell out, he cheats, he hoodwinks.)*

218 Uxoris carum quae attrectat blanda maritum?
 219 Verum cum solido miserum stangone recepit,
 220 Atque cosiduras saldavit circa giuponem.
 221 Id fuit ipsius requies post carceris usum.
 222 At post quinque dies ipsum vult Laena bonhomum
 223 In mercantiis exercitare quibusdam,
 224 Taschellam quoniam Cingar sugaverat illis,
 225 Unde tapinelli capsam sine pane catarant.

Altera astutia Cingaris.

Ergo comandavit Zambello Laena marito,

{T Book 6 p. 82; Port. 1.167}

226 Quod properans urbi procazzet vendere vaccam,
 227 De qua non modicam sumebant utilitatem.
 228 Omnibus in seris complebat lacte parolum,³¹
 229 Deque suis tortas faciebat Laena povinis.
 230 Et (veluti patres nostri dixere vetusti)
 231 Hanc adhuc in teneris annis dixere Chiarinam.
 232 Ergo Zambellus virgam piliavit aguzzam,
 233 Quam chiamare solet villanica turba goiolum,
 234 Et pungens vaccam, dicebat, va la, Chiarina.³²
 235 Atque facit versum, quem nemo scribere posset.
 236 Sed quia mercati non impararat abaccum,³³
 237 Atque super tesseras ignorat scribere contum,³⁴
 238 Immo super digitos, quoties numerare volebat,
 239 Non passare novem centos potuisset in annos,
 240 Ista pro causa praecepit Laena marito,
 241 Venderet ut vaccam, non toiat alhora monetam,
 242 Ast in credenzam, si quis quid tradere vellet,³⁵
 243 Accipiat, quoniam vult ipsa rescodere nummos.

³¹ Parolum, vas aereum. (A bowl, a copper container.)*

³² Maxima patrum sapientia, qui vaccas etiam baptizare consueverunt. (Great wisdom of [our] fathers, who actually formed the habit of baptizing cows.)

³³ Sibilum, intellige. (Understand syllabary [for *abaccum*, ABC's].)

³⁴ Tesera est virga supra quam villani numerum signant. (Counting stick is a rod on which peasants mark the sum.)

³⁵ Credenzam, creditum, vel caparram, quamvis aliquantisper differant. (As credit, credit, or guarantee, although they may differ for a while.)*

244 Sic faciam Zambellus ait, sta in pace, decasam
 245 Tende quousque tibi veniam, zais valla, Chiarina,³⁶
 246 Et pontirolo stimulans, se portat ad urbem.

Pedrala.

247 Cingar id audivit, Berta referente, quid egit?
 248 Non stetit ad badam, properat, properansque susurrat,³⁷
 249 Qui nimis indusiat, caldum non mangiat arostum,
 250 Allogiatque malum, qui troppum tardus arivat,
 251 Perdidit atque bonum tardata limaga boconem,³⁸
 252 Quae postquam longum sudarat scandere palum,
 253 Decidit, atque suas coepit maledicere frezzas.
 254 Talia dum meditat, sperat lucrare vedellam.³⁹
 255 Et veniens urbem, giudei, nomine Sadoch,
 256 Ingreditur plenam varia de merce botegam,
 257 Qui iudaeus erat dotatus munere trino,
 258 In primis sguerzus, pede zottus, tergore gobbus,
 259 Qui centum poveros usurae sfecerat arte.
 260 Vestimentorum pendebat maximus ordo,

{T Book 6 p. 82v; Port. 1.169}

{T Book 6 p. 83; Port. 1.169}

261 Cappae, giuppones, calcae, variaequae pelandae,
 262 Zachetti, socchae, guarnelli, sive camorae.
 263 Cingar, deposito pegno, velut usus habetur,
 264 Quamdum sguarnazzam frustam, totamque bisunctam
 265 Induit, hanc Manto, camisottum nomine clamat.
 266 Inde facit brettam propriam sibi tradere gialdam,
 267 Et vestes adeo tales simulator adobat,
 268 Quod tu giudaeum pensasses esse daverum.
 269 In plateam vadens (patarinum quisque putabat)⁴⁰

³⁶ Zais, vox bubulchi, cum sistit boves nimis frezzosos. (“Whoa,” is a farmer’s word, when he stops cattle who are too hurried.)

³⁷ Ad badum, ociositer. (At ease, leisurely.)

³⁸ Notanda. ([Sayings] to be noted.)

³⁹ Lucro et medito activa. (I gain and I think about, are active [verbs].)

⁴⁰ Patarinus latine, Hebreus hebraice. Baganai caldee. Maranus arabice. (Patarine in Latin, Hebrew in Hebrew, “Baganai” in Chaldean, and “maranus” in Arabic.)

270 Zambellum procul aspexit, praeunte Chiarina.
 271 Protinus inceptit garletto vadere zotto,
 272 Et claudens oculum sguerzo cum lumine guardat,
 273 Mox faciens gobbam, storto galone caminat
 274 Has tres aglaias iudex Mascreus habebat⁴¹
 275 De passu in passu iudaica verba susurrat.
 276 Zambellus sbraiat, quanto sbraiore valebat,
 277 O, quis homo vult hanc bellam comprare Chiarinam?
 278 Cingar id ascoltans, vix calcat pectore risam.⁴²
 279 Attamen incontra veniens hunc primus affrontat,
 280 Et stralunatis ciliis nervoque striato,
 281 Sic ait, ipse tuam comprabo, matice, vaccam.
 282 Quid vis? quid montat? solum pete, quaeso, doverum.⁴³
 283 Zambellus retulit, si vis comprare Chiarinam,
 284 Da mihi credenzam, peradessum nolo monetam.
 285 Accipe manzolam, quia sic mea Laena comandat,
 286 Quae veniat sabath, quos montat scodere nummos.
 287 Cingar ait, mecum venias, ita nempe pagabo,
 288 Sed mena vaccam (retro lassaverat illam)⁴⁴
 289 Numquid es insanus? Non sum, codesella, va la.

Comina.

290 Ergo marangonis simul intravere botegam.
 291 Cingar credenzam factam lignamine comprat,
 292 In quam tres pisces occultat, nomine barbos,⁴⁵
 293 Qui pisces tales ovos in corpore gestant,⁴⁶
 294 Quales si mangias, ventralia tota cagabis.
 295 Cingar credenzam Zambello misit adossum,

{T Book 6 p. 83v; Port. 1.170}

296 Atque casam versus mandat, retinendo Chiarinam.
 297 Zambellus sudat, nimium credentia pesat,

⁴¹ Aglaia, una graciaram fuit, hic Aglaias per gratias posuit poeta. (Aglaias was one of the [Three] Graces here, the poet places Aglaias for Graces.)

⁴² Risus, risa, risaia et risarola. (Laughter, laughs, laughing, and giggles.)

⁴³ Doverum, debitum. (What is due, owed.)

⁴⁴ Ut supra, carmen truncatum. (As above, a truncated verse.)

⁴⁵ Barbos piscis. (Barbs are fish.)

⁴⁶ Ovus et ovum. (Egg and ovum.)

298 Laetus abit pulcrum pensans fecisse guadagnum.

Gosa.

299 Cingar iudaeo sguarnazzam reddidit unctam,
 300 Vendidit et vaccam iudaeo quippe medemo,
 301 Qui pro mercato florinos tradidit octo,⁴⁷
 302 Nam cito maturum pariet gravidata vedellum.
 303 Non appena quidem tales acceperat aureos,
 304 Zambellum nimio credenzae pondere lentum
 305 Praecedit cursu, tamen altro tramite preso.
 306 Mox rediens urbem contra procul ipse venibat.⁴⁸
 307 Zambellus caricus sudore colabat ubique,
 308 Sed labor est animo nihil importunus alegro.⁴⁹
 309 Sic placuisse putat Laenae, dehinc Cingare viso,
 310 Clamat, ola, Cingar, quo vadis? Quomodo stas tu?
 311 Nonne recordaris, quia merdae trenta barillos
 312 Tunc promisisti quando presone tenebar?
 313 Ne dubita, Cingar dixit, promissa dabuntur,
 314 lam non materia quis erit te richior ista.⁵⁰
 315 Numquid deciperem te, mi Zambelle sodalis?
 316 Quae tibi promisi semel, attendenda memento.
 317 An te picandum modo de presone cavassem,
 318 Si Zambelle tuus non Cingar amasset amicus?
 319 Sis certus quod habes tibi me Zambelle fidelem,
 320 Sunt haec verba, tamen potuisti cernere provas.
 321 Sed dic, credenza quidnam portatur in illa?
 322 Zambellus retulit, tres pisces baiulo dentrum,
 323 Quos mea mangiabit (namque est pregnata) libenter
 324 Laena, nec huic ullum lasso mancare bisognum.
 325 Si non ipse darem quidquid sua voia dimandat,
 326 Pregna meum forsitan posset disperdere puttum.⁵¹
 327 Cui Cingar, quantam facis o Zambelle, bonopram.
 328 Sed bene sunt pisces, velut est usanza, scaiandi,
 329 Tuque tuae debes gravidae succurrere Laenae,

⁴⁷ Florinus, genus ducati. (A florin is a kind of ducat.)

⁴⁸ Venibat pro veniebat. (He came, [two different spellings].)

⁴⁹ Notandum. (To be noted.)

⁵⁰ Quis per aliquis. (One for anyone.)*

⁵¹ Dixit meum, cum teste Xenophonte nemo scit, nisi foemina. (He says my [child], although according to Xenophon, no one knows, except the woman.)

330 Namque cosinandi non det portare fadigam,

{T Book 6 p. 84; Port. 1.171}

331 Forte creaturam tali ammazzare labore
 332 Posset, abortivum faciens, mortumque putinum.
 333 Tunc per abortivum putat hunc dixisse botirum.
 334 Quapropter Zambellus ait, non illa botirum
 335 Plus faciet, vaccam vendivi namque Chiarinam.
 336 Attamen o quantum bene me nunc, Cingar, avisas,
 337 Ipse cosinabo, nolo mea Laena cosinet.
 338 Scaiabo pisces, quantum scaiare valebo.⁵²
 339 At Cingar, Zambelle meus scaiare necesse est.
 340 Sed sta in pace, tuam me semper habebis apostam.
 341 Sic dicens, ibat tanquam frezzosus ad urbem.

Mafelina.

342 Denique Zambellus Cipadae straccus arivat.
 343 Quem tenuit dudum carica tum Cingar apostam.⁵³
 344 Non sua, cum iunxit sofians, erat uxor acasam,
 345 Forte duos, vel tres procul iverat inde mearos,
 346 Et secum portans clavem, concluderat ussum.⁵⁴
 347 Ergo Zambellus ponit de tergore sommam,
 348 Vultque disinatum pisces scaiando parare,
 349 Ast intrare nequit per portam, sive fenestram.
 350 Blasphemat piscemque cupit scaiare, nec ordo est.
 351 Sed tandem tandem testam sic saepe gratavit,
 352 Quod reperit fogiamque novam, studiumque galantum.
 353 Providus in primis tavolettam suscipit unam,
 354 Supra quam pisces tres illos ordine conzat.
 355 Post haec in terram sub Phoebi luce reponit.
 356 Inde salit cuppos cum scala desuper altos,
 357 Ac ibi camisiae brazzos smanicavit utrosque,
 358 Inque scaias coepit fragiles convertere cuppos,⁵⁵

⁵² Scaiare, disquamare pisces gladio. (To scale, to skin a fish with a knife.)

⁵³ Apostam, ad tuum comandum, aliter significat sponte, unde Godianus, Pyramus et Tisbe se se scanavit apostam. (Deliberately, at your command, the contrary means of ones own accord, whence Godianus: Pyramus and Thisbe slit their own throats on purpose.)*

⁵⁴ Ussum, bostium. (Door, doorpost.) Note: *bostium* for *postium*]

359 Quas iacendo giusum, forma scaiabat in ista⁵⁶
 360 Pisces, tectum scovertans, illosque sbudellans.
 361 Sic inparata noster cosinarus accortus,
 362 Cupporum fragili studiare scaiamine barbos.
 363 Hoc si partito scaiarent undique pisces,
 364 Possemus de nocte poli guardare serenum.

Gosa.

{T Book 6 p. 84v; Port. 1.172}

365 Laena sed ecce superiungit, videt inde fracassum,
 366 Nam tempiellos, travosque retexerat omnes
 367 Perque domum totam rutilans penetrabat Apollo.
 368 Proh dolor, ut vidit tantam bona Laena ruinam,
 369 Mezza morta cadit,
 370 Ah manigolde, gridat, boiazzaque, bestia matta,
 371 Cernere quem possem modo scavezzare colengum.
 372 Quid, poltrone, cagas? Quis teque diavol agrezzat?
 373 O Deus, en quali sposatur Laena marito.
 374 Cur non sum potius magno maridata Veraso?⁵⁷
 375 Sit maledicta dies, in qua mea mater Agnesa
 376 Dixit, Zambellum summes, o Laena, maritum.
 377 Quid, diavolazze, furis? sta quacchius, brutte gaioffe,
 378 Non cessas ancora domum scovertere? me, me,
 379 Me miseram, descende cito, descende dabassum.

Togna.

380 Zambellus magnam se sentit habere scagaitam,
 381 lamque tracagnadis schenam disponit adusam,
 382 Attamen in scala, dum culmine smontat ab alto,
 383 Dicebat, piscem scaiavi, parcere debes.
 384 Laena sed in furia non audit verba mariti,
 385 Omnibus ut forcis scalam ruzavit in illam,⁵⁸

⁵⁵ Scaia, teste Servio, est fragmentum saxorum cupporum ve, vel cuiuslibet vasis fragilis. (A shard, according to Servius, is a fragment of rocks or tiles, or of fragile dishware of whatever sort.)

⁵⁶ Giusum, zosum, deorsum. (Down, downwards, below.)

⁵⁷ Verasus est spiritus qui vertitur in lupum et infantes vorat. (A werewolf is a spirit who is turned into a wolf and devours infants.) Note: 1692 has *evertitur*.

386 Quod prestum plus quam voluit descendit, et aspram
 387 In tellure dedit, scala cascante, culadam.
 388 Oyme, gridans, oyme, perdona Laena, rabiabat,
 389 Perdonanza precor, faciam non talia maium.
 390 At supra trippam saltaverat illa mariti,
 391 Quem pugnīs, calcisque simul furiosa marazzat.
 392 Visinanza venit, rumore sense rat illum,
 393 Zambellum retrovant sub Laenae calcibus esse.
 394 Nil mirantur enim, quia res non illa novella est,
 395 Nam bastonabat mentionem Laena maritum.
 396 O quanti similes Zambello saepe catantur,⁵⁹
 397 Quos ego non homines, castrones immo vocandos
 398 Iudicio, nec dignos Phrixi scampare cavallum.

Togna.

{T Book 6 p. 85; Port. 1.174}

399 Inquirunt causam villani, Laena recunctat,
 400 Quam tamen ut placidis confortavere parolis.
 401 Non stetit interea Zambellus carpere possam,
 402 Excavat obtritos de sub rottamine barbos,
 403 Inde coquit, mangiatque ovos, mangiat quoque restum,
 404 Quo facto summens bastonem vadit ad urbem.

Berta.

405 Ast alio Cingar sentero protinus ivit
 406 Ad Laenam, casum Zambelli namque notarāt.
 407 Quamvis ridendi sibi plurima voia veniret,
 408 Attamen o quantum cordoium fingit habere.
 409 Biasmat Zambellum, quod erat sic absque governo,
 410 Nec piet hormaium mentem, sensumque virilem.
 411 Laena magis plorans, sua maxima damna recontat,
 412 Maxime credenzam pro vaccae pignore toltam,
 413 Nec (quod peius erat) scit quis deceperit illum.
 414 O mala res, inquit Cingar, sed desine Laena,
 415 Aut vaccam, aut nummos spero quod habebis adessum.

⁵⁸ Ruzavit, impulit, bergamascum est. (She rushes against, she strikes, it's Bergamasque.)

⁵⁹ Exclamantiuncula poetica. (A little poetic exclamation.)

Alia Cingaris astutia.

416 Dixerat, et veteres secum meditando magagnas,
 417 It celer, ac mediam Zambellum scontrat in urbem.
 418 O poverete, inquit, fecisti nempe maronem,⁶⁰
 419 Perdisti vaccam, perdisti, matte, quattrinos.
 420 Non habes inzegnum, tibi dico, quando piabis
 421 Sentimentum aliquod? quando aguzzaberis unquam?
 422 Grossolane, levis, tantas tibi dicere voltas
 423 lam sum straccus ego, qua guisa vivere debes.
 424 Sed dic, an scires hominem cognoscere, qui te,
 425 Dando credenzam, vaccamque piando, gabavit?
 426 Cui Zambellus, ita possum cognoscere vaccam,
 427 Cuius si velles signalia discere, Cingar,
 428 Haec habet in testa duo cornua, squassat orecchias,
 429 Garlettosque super malnettos saepe scagazzat.
 430 Non ita, Cingar ait, scio quod duo cornua gestat,
 431 Sed compratorem dico, si dicere scires.
 432 Anh, Zambellus ait, scirem cognoscere certe.⁶¹

{T Book 6 p. 85v; Port. 1.175}

433 Non habet ille duas cornas, sed, quando caminat,
 434 Zoppegat, et guardans, oculos stravolgit adossum,
 435 Estque suae brettae color ut merdella putini.⁶²
 436 Anh, scio quid dicis, respondet Cingar, eamus.
 437 Ad corpus sancti Petri, tibi reddere vaccam
 438 Ille bisognabit, mecum, Zambelle, venito.
 439 Dum sic parlabat, festinus trottat, et ipsum
 440 Zambellus seguitat quandoque molando corezas,
 441 Barborum quoniam disturbant ova budellas.
 442 Fortius it Cingar, curritque per omne viarum
 443 Carrobium, grandem vix cogens pectore risum.⁶³
 444 Ad iudaeorum centradas ire volebat,
 445 Et versus divam flectit vestigia Gadam,⁶⁴

⁶⁰ Maronem, fallum, errorem. (Blunder, slip up, error.)

⁶¹ Anh, responsi. ("Ah" -- in response.)*

⁶² Pulchra similitudo gialdi coloris. (Pretty simile of the color yellow.)

⁶³ Carrobium, trivium. (Crossroads, intersection.)

⁶⁴ Gadam, Agathen. ('Gatha, Agatha.)*

446 Mox Hospitale transit, templumque Lonardi,
 447 Ad quod stradiculas centum discursitat omnes.⁶⁵
 448 Hinc Ioaninarum freghezat claustra sorarum
 449 Divum Franciscum, vos Sanctos praeterit omnes,
 450 Perque Bredam medii sanctum vult cernere Marcum.⁶⁶
 451 Hic quoque perdonum Cingar devote piavit.
 452 Iam cagarola piat Zambellum, iamque petezat,
 453 Iam tenet appena, ventum schitarola sequebat.⁶⁷
 454 Nil restat Cingar, Sebastianica templa
 455 Visitat, et quasdam fangosas praeterit oras,
 456 Quas cantam Ranam vocitant, sed tempore divae
 457 Gonzagae venient pars nostrae pulchrior urbis.⁶⁸
 458 Tiresiae portam iungunt, quam grossa Ceresum
 459 Plebs vocat, unde homines non passant absque boletta.
 460 Zambellus potuit liber transire gabellam,
 461 Signatam quoniam portat de retro bolettam.⁶⁹
 462 De passa in passa sloffis poltronus amorbat,
 463 Postergant paulam, veniunt ad Smorbia pontem
 464 Arlotti, viso Carmelli denique Fano,
 465 Ad iudaeorum stradas vestigia torquent.
 466 Ac ita sat magnum Cingar compleverat, O,⁷⁰
 467 Ante sinagogae portam Zambellus arivat,
 468 Ac ibi naturae cedens, ventramina sborrat.

{T Book 6 p. 86; Port. 1.176}

469 Inde levans sursum, clamato Cingare, dixit,
 470 Quomodo, mi Cingar, merdam portabimus istam?
 471 Cingar ait, primum videamus habere Chiarinam
 472 Mox botesinellum ligni comprabimus unum.
 473 En inter gialdas subtiliter aspice brettas,
 474 Tenta si posses, emptorem noscere manzae.⁷¹

⁶⁵ Quare sic faciebat, intellige inferius. (Why he was doing this, understand below.)

⁶⁶ Has contradas mantuanus solus intelligit. (Only a Mantuan understands these neighborhoods.)

⁶⁷ Ecce causa cursitationis. (Here is the reason for the running around.)

⁶⁸ Gonzaga. (Gonzaga.)

⁶⁹ Appositio. (Apposition.)

⁷⁰ O circulum, carmen truncatum. ("O," in circle, the verse is truncated.)*

⁷¹ Manza pro vacca, nam veluti gradatim humanam aetatem nuncupamus, sic bestialem, ut infans puer, iuvenis vir, sic vitulus, vitellus, manzus, bos. (Beef for cow,

475 Sic dicens, Sadoch trapassant ante botegam,
 476 En, Zambellus ait, mi Cingar, respicis? ecce
 477 Sguerzis adest, quo bella fuit comprata Chiarina.
 478 Ingreditur Cingar turbata fronte botegam,
 479 Traxit et a cincto largum pugnale galono,
 480 Inde levans dextram, collum brancante sinistra,
 481 Dicebat, patarine ladro, patarine ribalde,
 482 Sic christianam pensas trapolare brigatam?
 483 Hic poverettus homo vaccam tibi vendidit unam,
 484 Et tu credenzam ligni, piscesque malignos,
 485 Qui fecere sibi medium sborrare fiatum,
 486 Propter credenzam, quae pignus dicitur, offers?
 487 Redde suam vitulam, si non tibi taio colengum.

Pedrala.

488 Corripitur tanto iudaeus alhora spaventu,
 489 Quod parlare nequit, Cingar magis exprobat, urtat,
 490 Smargolat, et multam facit illic currere gentem.⁷²
 491 Causa recircatur, Cingar bravegiando recontat,
 492 Iudaeus gridat, quid dicas nescio, sed tu es
 493 Qui mihi vendisti vaccam, non iste vilanus,
 494 Florinosque tibi doros sborsavimus octo.
 495 Non, Zambellus ait, non sic est, o cagasanguis.
 496 Te cognosco illum, cui vendita vacca Chiarina est.
 497 Ecce marangonus, credenzam qui tibi fecit.

Gosa.

498 Cingar eum clamat, strepitum qui currit ad istum,
 499 Ola, marangone, O, scis testis, quis fuit ille
 500 Ad quem credenzam vendisti? nonne ribaldus
 501 Iste fuit sguerzus? dic verum, nonne gaioffus
 502 Iste fuit zottus? dic verum, nonne ladrazzus

{T Book 6 p. 86v; Port. 1.178}

for just as we express human age by stages, thus too animal age, as infant, child, youth, thus nursling, calf, cow, bull.)

⁷² Proprius actus giotonis est, verbis bravosis gentem convenire, quo creditum fidei detur. (It is a trickster's act, to gather people together with boasting words by which he may be given trust.)

{T Book 6 p. 87; Port. 1.178}

503 Iste fuit gobbus? dic verum nonne? quid inquis?
 504 Marangonus ait, sic est, vult forte *negare*?
 505 O Deus, a sguerzis, zottis gobbisque cavendum est.⁷³
 506 Cingar respondet, parlasti vera, magister.
 507 Nulla fides gobbis, mancum, mihi credite, zottis,
 508 Si sguerzus bonus est, inter miracula scribam,

Mafelina.

509 Ergo sinagogam iudaeus congregat omnem,
 510 Ut faciunt quando dischiavant foederis arcam.
 511 Hic erat Haminadab, Roboam, Iosafattus, Abia,
 512 Zorobabel, Mathan, Esrom, Tobbia, Naason,
 513 Eliud, Alchimelech, Iechonias, Helcana, Salmon,
 514 Matusalem, Boz, Rab, Achas, Malachia, Rut, Azor,⁷⁴
 515 Abdenago, Sidrach, Manasses, Oziaque tandem.
 516 Barbottant *an ha ay, men he ey*, faciuntque tumultum,⁷⁵
 517 Ut sagatare ocham vellent clamando Mesiam.⁷⁶
 518 At potuere satis tunc brontolare gaioffi,
 519 Atque sacerdotem scripturae Salathiellum
 520 Consultare suum.
 521 Altorumque tulit doctrina cabalica nullum,⁷⁷
 522 Nam Cingar tantum minitanti voce gridavit,
 523 Quod bonus et sguerzus Sadoch cito reddidit una
 524 Vaccam cum vitulo, quem nunc enixa levarat.⁷⁸
 525 Zambellus vaccam, vitulum sed Cingar aquistat,
 526 Namque probat, sic sic propriam meritasse fadigam.
 527 Et sic Zambellus mansit, Sadochque gabatus.

⁷³ Laus signatorum a deo. (Praise of signs from God.)

⁷⁴ Boz, Rab chaldei dicitur, schinnefton, idest vulgariter Boda ravi. (“Boz” is called “Rab” in Chaldean, “schinnefton” means “Boda-ravi” in common speech.)*

⁷⁵ An ha ay, Zucconus gramaticus hebreus, haec verba, plenissima interpretavit, (“An ha ay” -- Zucconus, a Hebrew grammarian, fully interpreted these words.)*

⁷⁶ Sagatare, sacrificare. (To slit open, to sacrifice.)* Note: see note to *Baldus* 8.338 in Chiesa, UTET.

⁷⁷ Scientia Cabala. (The Cabala doctrine.)*

⁷⁸ Bonus et sguerzus, quasi miraculose ponit, quod sguerzus sit bonus. (Good and one-eyed, it is almost stated as a miracle, that a one-eyed person could be good.)

Comina.

528 Fecerat interea recopri Laena cassetam.
 529 Tantam Zambellus sborravit denique merdam,
 530 Per stradas urbis, retro ducendo Chiarinam,
 531 Quod iam lectores video nimis instomacatos,
 532 Atque meae musae nasum tenuere stopatum.
 533 Parcite, si nimium vestras implevimus aures
 534 Hac de materia, quia verum dicere cogor,
 535 Et magis implenda est auris, quam bucca. Valete.

Explicit sexta macaronice phantasiae.

{T Book 7 p. 87v; Port. 1.179}

Book 7

Magistri Acquarii argumentum in
 phantasiae Macaronicen septimam,

1 Cogitur incastos fratrum describere mores,
 2 Squallida Motellae qui male templa colunt.
 3 E quibus incontrant duo fratres pseudo, nephandi
 4 Zambellum, vaccam qui menat ante suam.
 5 Frater cui nomen Polazzus fingit amictum.
 6 Vaccam Zambelli dicit et esse capram,
 7 Zambellus negat hoc, fit lis, fit pactus ab ipsis,
 8 Perdit Zambellus frater aqúistat eam.
 9 Cingar id auscultat, pravos dannando, bonorum
 10 Religiosorum carpit inique decus.
 11 Mottellamque petit, Zambellum, praeque Copinum
 12 Menat, ibi fratres cocta Chiarina cibat.
 13 Cingar it ad mensam, post caenam membra Chiarinae
 14 Colligit et sepelit, diique deaeque gemunt.

Merlini Cocaii poetae Mantuani
 macaronice septima Phantasiae.

1 Nil nisi crassiloquas dicor scivisse camoenas,
 2 Crassiloquis igitur dicamus magna camoenis,

3 Siste labrum. Quare? Cupies tacuisse, tacendum est.¹
 4 Quod nocet? Immo nocet vatem nimis esse loquacem.
 5 Vera loquor. Num vera loqui tibi convenit uni,
 6 Num sequar errorem communem vera silendo?
 7 Et facis errorem tu solus vera loquendo.
 8 Vera loqui est error? non error vera tacere?
 9 Nam bona se interdum David siluisse fatetur.
 10 Interdum silui, interdumque loqui mihi fas est.
 11 Est (fateor) seu vera loqui, seu vera silere
 12 A scriptum laudi, sed laus magis aequa tacendi est.
 13 Id nondum sed ita quid sit tacuisse probavi,
 14 Utile nil reperi, nunquid culpabile? quantum.

{T Book 7 p. 88; Port. 1.182}

15 Fer causam, dicam, si mites arrigis aures.
 16 Arrigo, iam satis est, dixisti, iure tacendum est.
 17 Tu facies melius Zambelli dicere vaccam,
 18 Ergo Zambelli vaccam, Mafelina, canamus.

Mafelina.

19 Est locus arrentum Cipadae mille cavezzos,²
 20 Qui, velut historiae ponunt, Motella vocatur.³
 21 Parvula villa casis, at largis maxima campis.
 22 Illic semirutis ecclesia vecchia murais
 23 (Ut multas etiam nunc cernimus ire demalum)⁴
 24 Officiabatur quorumdam semine fratrum,
 25 Officiare solet gens ut todescha tavernam.
 26 Sub quali norma vivebant, nescio certe,
 27 Nunquid sub magni Benedicti legibus? absit,⁵
 28 Nunquid sub fidei Augustino robore? nec sic⁶.

¹ Dialogizat secum poeta. (The poet dialogs with himself.)

² Arentum, prope. Cavezzus, genus mensurae constans, ut penso, tribus ex cubiis (Near by, near. Cavezzo is a type of fixed measure, as I deem, of three cubits.)*

³ Motella. (Motella [name of monastery].)

⁴ Demalum figura est, ut todannum. ([Going] bad is a figure [of speech] like to your harm [*todannum, tuum damnum*].) Note: See T Book 1, pp. 40v and p. 45.

⁵ Norma Benedicti inter, leges approbata. (The laws approved during the Rule of Benedict.)*

⁶ Augustinus. Franciscus. ([St.] Augustine. [St.] Francis.)

29 Francisci nunquid sub paupertate? nequaquam.
 30 Sed, velut exterius meditor, sub fratre Stopino,⁷
 31 Cuius, si vellem porcinos scribere mores,
 32 Addubito quod pane boni vinoque carerent.⁸
 33 Ille suos docuit fratres praecepta coquinae,
 34 Atque lecatoria doctores fecit in arte.

Mafelina.

35 Ergo duo fratres ex his qui grata colebant
 36 Claustra lecardiae, veteri brotamine sporca,
 37 Nescio quo pariter frezzosis passibus ibant.⁹
 38 Incostumati, graduum sine lege trotantes,
 39 Girovagi, molles, nugaces, absque pudore,
 40 En sibi Zambellum cernunt occurrere longe.
 41 Qui sfortunatam guidat, stimulando, Chiarinam.
 42 Unus, quem fratrem Polazzum nomine dicunt,¹⁰
 43 Protinus egregiam meditatur fingere truffam,
 44 Alloquitur socium, qui frater dicitur Antoch,¹¹
 45 Siste gradum, quoniam vaccam luerabimur illam,
 46 Namque gabare volo quem cerno venire bonhomum,
 47 Dixerat, et frustra gestatas illico cappas
 48 Exubit/Exuit apparens fans in giuppone galantus.¹²

{T Book 7 p. 88v; Port. 1.183}

49 Ad manicum crucis illum quisque putasset ineptum,
 50 Astabilem magis ad roncam spetumque Bolognae,
 51 Tolle viam chierigam, soldati forma videtur,
 52 Antoch se in bosco vicino iussus amacchiat,¹³
 53 Inter se quoniam sic ordo ponitur iste.
 54 Polazzus tanquam laicus celer obuius andit

⁷ Frater Stopinus. (Father Stopinus.)

⁸ Boni religiosi pro malis plurima patiuntur incommoda. (Good clergy members suffer a great many inconveniences on account of the bad.)

⁹ Alumni Fratris Stopini. (Students of Father Stopino.)

¹⁰ Frater Polazzus. (Father Polazzo.)

¹¹ Frater Antoch. (Father Antoch.)

¹² Fans fantis. (Page, of the page.) Note: *exubit*, may be a simple error: 1583 and 1692 have *exuit*.

¹³ Amacchiat, latet in machione. (He ambushes, he hides in a large bush.)

55 Zambello, quo vadis, ait, villane cuchine,
 56 Quove illam ducis capram? Zambellus ad illum
 57 Respondet, capram? doli lanchum, vacca Chiarina est.
 58 Est capra, frater ait. Non est, respondet at ille.
 59 Polazzus bravans, veniat tibi cancar in occhis,
 60 Est capra, dico tibi. Zambellus, doh codesella
 61 Non ego cognosco capram, vaccamque Chiarinam?
 62 Non habet ista (vides?) barbam, sed longa dedretum
 63 Cauda ficata parat musca, cagatque boazzas,
 64 Nec *be* quando gridat, sed *bu* pronuntiat ore.¹⁴
 65 Polazzus dicit, capra est, nam cornua gestat,
 66 Rasisti barbam fortasse, coamque tacasti.¹⁵
 67 Non ego sum, Zambellus ait, barberus, et ipsam
 68 Radere nescirem vaccam, sed mungere tantum.
 69 Ne dicas, Polazzus ait, scio mungere vaccam,
 70 Dic capram, quoniam capra est. Zambellus ad illum,
 71 Non est sic, duras cagat quia capra balottas.
 72 Polazzus, fingens coleram blasphemmat et inquit,
 73 Ludere vis contra ducatos quatuor illam?
 74 Sic Zambellus ait, volo ludere, sborsa daneros,¹⁶
 75 Si mea vacca potest, quod non sit vacca provari,
 76 Non ero Zambellus, nec erit plus vacca Chiarina,
 77 Atque guadagnabis capram, si capra Chiarina est.
 78 Sum contentus, ait Polazzus, quis tamen istam,
 79 Ecce Romitus adest, poterit decidere causam.
 80 O pater, huc vestras pochetum flectite gambas,
 81 Et date iudicium (lis est non parvula) saldum.
 82 Is ostinatur, velut est usanza vilani,¹⁷
 83 Quod capra non illa est, quam menat, et esse vedellam,
 84 Aut vaccam zurat. Quidnam, pater, inquitis hac re?

{T Book 7 p. 89; Port. 1.184}

85 Ille refert dicens, quod sit capra diceret orbus.

¹⁴ Be vox caprae. Bu vox vaccae. (Beh is the goat's sound, boo is the cow's sound.)

¹⁵ Coa mantuanice pro cauda. (Tail in Mantuan is "coa" [shortened from] "cauda.")

¹⁶ Daneros rustici dicunt. (Cash, rustics say.)

¹⁷ Imperfectio orationis, sic Vergilius, Audiatur haec tantum vel qui venit, ecce Palemon. Veniebat enim alius Frater Antoch. (An unfinished speech, as in Vergil, "Audiatur haec tantum vel qui venit, ecce Palemon." Indeed another brother, Antoch, was coming.) Note: *Eclogue* 3.50.

86 Tu ne, vilane, capram praesumis dicere vaccam?
87 Vade, quod es mattus, capram, me iudice, perdis.

Gosa.

88 Ergo Zambellus sine vacca restitit illic,
89 Et miseram fratres secum duxere Chiarinam.¹⁸
90 Interea Cingar veniebat solus ab urbe,
91 Zambellumque catat plangentem more putini.
92 Quid, Zambelle, facis? cur ploras? est ubi vacca?
93 O, quia sum mortuus, retulit Zambellus, et oyde
94 Uxor amazzabit me me mea Laena debottum.
95 Cingar tunc risit dicens, ubi vacca Chiarina est?
96 Est morbus, Zambellus ait, qui nunc tibi mangiet
97 De facie nasum, non est plus vacca Chiarina,
98 Tu mihi fecisti pro vacca reddere capram.
99 Cingar respondet, quis ait, quod capra Chiarina est?
100 Zambellus, quidam sic frater dixit adessum.
101 O, ergo, Cingar ait, credis, poverelle, capuzzo?¹⁹
102 Donastique fidem fratri, qui si malus extat
103 Non scelus in mundo, quod non committat? eamus.

Togna.

104 Tunc quia promptus erat, fratres cito iudicat esse
105 Illos, qui renegant tonsuram mille fiatas.
106 Attamen, ut facimus laici nos saepe, malorum
107 Religiosorum culpa, mordebat honorem
108 Sanctorumque decus patrum, moresque bonorum.²⁰
109 Quo diavol, ait, tanti venere capuzzi?
110 Nil nisi per mundum video portare capuzzos.
111 Quisquam vult fieri frater, vult quisquam capuzzum.
112 Postquam giocarunt nummos, tascasque vodarunt,
113 Postquam pane caret cophinum, celaria vino,
114 In fratres properant, datur his extemplo capuzzus.
115 Undique sunt isti fratres, istique capuzzi.

¹⁸ Bene miseram quae per tot infortunia transibat. (She [Chiarinam] was crossing over quite miserable on account of so many misfortunes.)*

¹⁹ Capuzzus, habitus religiosi. (A cowl, a religious habit.)

²⁰ Cingar maledicus inter alias virtutes suas fuerat. (Among his other talents, Cingar was a blasphemer.)*

116 Qui sint nescimus, discernere nemo valeret
 117 Tantas vestitum foggias, tantosve colores.
 118 Sunt pars turchini, pars nigri, parsque morelli,

{T Book 7 p. 89v; Port. 1.185}

119 Pars albi, russi, pars gialdi, parsque bretini.
 120 Ipsorum tanta est equidem variatio fratrum,
 121 Quod non discerno Bernardum de Benedicto.
 122 Quantae stant coelo stellae, foiamina sylvis,
 123 Tantae sunt fratrum normae, tantique capuzzi.
 124 Si per iter vado telluris, cerno capuzzos,
 125 Si per iter pelagi, non mancum cerno capuzzos,
 126 Quando per armatos eo campos, cerno capuzzos,
 127 Sive forum subeo, seu barcam, sive tavernam,
 128 Protinus ante oculos aliquem mihi cerno capuzzum.
 129 Nil nisi per stradas video discurrere fratres.
 130 Nonne satis bastat sapientis regula Christi?
 131 Istorum fratrum cumulus iam tantus olevit,
 132 Quod sine soldatis christianica turba manebit.²¹
 133 Non erit aequoreis qui remum ducat in undis.
 134 Non qui martellet ferrum, vel mantice foghet.
 135 Non qui descendens montagnas, tecta covertet.
 136 Non qui per terras it gridans, spazza caminum.
 137 Non qui scarparum turet cum dente coramum.
 138 Non qui substigans asinos, pronunciet, ari.
 139 Non qui scorteghet manzos, vendatque figatum.
 140 Non qui ventrones vacuet, lavet inde busecchas.
 141 Non qui verghezet lanam, gucchietque biretas.
 142 Non qui zavattas renovet, sparamenta reponat.
 143 Non qui bagnificet barbam, tollatque rasoro.
 144 Non qui praeduris scarpellet marmora picchis.
 145 Non qui porcellos castret, conzando lavezos.
 146 Non qui sumpta molet frumenta, robetque farinam.
 147 Non qui sit tandem sguatarus, pegorarus, arator.
 148 Hoc genus est hominum, qui claustra superflua captant,
 149 Namque superstitione sola his in fratribus ambit.
 150 Illic nobilitas sub rusticitale laborat,
 151 Ambitio quoniam villanos unica brancat.²²

²¹ Christianica, quatri sillabum est. (Christian -- "Christianica" -- is quadri-syllabic.)
 Note: *olevit* in 1552 has been changed to *fiebit*.

152 Pompeiana tument fastigia, Caesaris alta
 153 Mens ambit superos. quidni? minus atria regum
 154 Dedecet hoc vitium, sed, proh, quid sueta ligone,

{T Book 7 p. 90; Port. 1.187}

155 Vomere et attrito rigidas subvertere glebas
 156 Rustica progenies aspirans grandibus ambit?
 157 En pastus siliquas, paleis caput obrutus, et qui
 158 Non nisi festivo tellurem tempore sputis
 159 Inficit, abiectus, sordens, alienus ab omni
 160 Morigero cultu, tantum suefactus aratro,
 161 Aut stimulare boves, aut stercus fundere campis,
 162 Sedis honorificae culmen cupit, optat, et ambit.
 163 O si primatum numerarier agmine posset,
 164 Quanta videretur sibi gloria, fastus honorque,
 165 Per fas sive nefas reliquis opponere se se
 166 Patribus, et quas tot servarunt tempora normas
 167 Vertere, ut interpres melior, legumque peritus
 168 Adsit praeceptor, plus quam matura vetustas.

De prae Iacopino.

169 Talia dum Cingar fallaci murmurat ore,
 170 Prae Iacopinus adest Cipadae parochianus,
 171 Qui bene vivendi nunquam cognoverat artem.
 172 Cingaris ipse fuit dilectus semper amicus.
 173 Nescio quis certe codegonus vescovus illum
 174 Ordinarat enim, permittens dicere missam.
 175 O quantos hodie cognoscimus esse Copinos.
 176 Inter virtutes alias, quas noster habebat²³
 177 Prae Iacopinus, erat castrono doctior omni.
 178 Andagando scolam denos passaverat annos,²⁴
 179 Quod supra tolam non imparaverat, a b.²⁵
 180 Unde bisognabat sub hac arte docere pedantum.

²² Abusio de villanis ambitiosis. (Abuse of ambitious peasants.)

²³ Notandum. [Manus]. (To be noted. [Pointing finger.]

²⁴ Andagando, saepe eundo. (Was going, was often going.)

²⁵ Tolam, tabellam supra quam alphabetum a pueris discitur. (A tablet is a board on which the alphabet is taught to children.)

Alphabettum prae Iacopini.

181 A, marangonis sestum monstrando iubebat,²⁶
 182 Ragiantemque magis vocem fundebat aselli,
 183 Namque asinus quando sbraiat pronunciat, a, a.²⁷
 184 B, simile est ferris, quae fort in carcere latro.
 185 Discitur, ille diu quid sit cognoverat ante,
 186 In presone stetit quoniam sforzando puellam.
 187 At si durus erat, castronis voce gridabat,
 188 Ut constat, sic vox proferi castronica, b, b.

{T Book 7 p. 90v; Port. 1.188}

189 C, manico secchiaie brancat, manico ve lavezi,
 190 Explicuitque illud si vellet pascere porcos.
 191 Nam, velut insecnat nostrae parlatio terrae,
 192 Dicunt, quando volunt porcellos pascere, c, c.
 193 D, facilis didicit, nec opus fuit arte doceri,
 194 Blasphemare Deum fuerat sua semper usanza.
 195 E, arcum caricat chorda retinente sagittam,
 196 Si bene non ista forma captare valebat,
 197 Praesbiter effectus didicit, qui smergolat, e, e.²⁸
 198 F, timuit semper, quia prima est littera forchae,
 199 Falsificare tamen dinaros noverat hoc f.
 200 G, quia balbus erat non imprendivit, et inde
 201 *Loria in excelsis*, non *Gloria* ferre solebat.
 202 Versificatores, H, pro nulla reputarunt.
 203 I, quoniam parvum forma extat, quale Copinus,
 204 Tradidit ingenio, quod si de mente cadebat,
 205 Voce cavallina dicebat protinus, i, i.
 206 K, non ante quidem, melius sed retro ferebat
 207 Si tamen, ut lingua dixit, G, iunxerat et A.
 208 L, didicit ferro, quo in pratis herba segatur,
 209 Et quo magra solet pingi mors supra muraias.
 210 M, smanicat furcam, vocitans hanc Mantua rascum.
 211 N, Studium docti conclusit Prae Iacopini,
 212 Nam que duos inter lignes fuit ille picatus.

²⁶ A. B. C. etc. (A. B. C...) Note: Each letter of the alphabet is placed as a marginal gloss.

²⁷ A vox asini. (Sound from an ass.)

²⁸ Smergolat, gridando cantat. (He yells, he sings while screaming.)

213 O, sed grata fuit Iacopino littera tunda,
 214 Ex hostariis hanc cernens, ibat in illas.
 215 P, pastorem multos portare videbat,
 216 Quos habiles magis esse boves cazzare provabat.
 217 Q, taceo quoniam iungens falcem male cantat.²⁹
 218 Caetera quid referam? potuit comprehendere nunquam.

De missa Prae Iacopini

219 Iugiter is missam foggia dicebat in una,
 220 Nec crucis in fronte signum formare sciebat.
 221 Inter Confiteor parvum discrimen et Amen
 222 Semper erat, iam iam meditans adiungere finem.
 223 Incipiebat enim nec adhuc, In nomine Patris,

{T Book 7 p. 91; Port. 1.189}

224 Quod tribus in saltis veniebat ad Ite misestum,
 225 In medio missae, faciebat quando Memento,
 226 Ad rostum positam meditabat semper ad ocam,
 227 Sollicitus nimium si gatta comederit illam,
 228 Aut oblitus erat spumam summare pignattae,
 229 Terque quaterque die missam celebrasset in uno,
 230 Dum tamen offertam posset brancare maniplo.
 231 Vendiderat calicem dorum, doramque patenam,
 232 Inque latesinis denaros spenderat omnes.³⁰
 233 Non corporales centum renovasset in annos,
 234 Purificatorios mancum, qui semper habebant
 235 Centum de vino macchias, centumque recammos.
 236 Albior est illis spurchae tovaia tavernae,
 237 Albior est descus, gens quo todescola trincat.
 238 Iste fuit pretus, qui, dum sacrosanta levabat
 239 Corpora, supra figum vidit montasse vilanum,
 240 Unde reclamabat, Sursum diabolus ivit,
 241 Parens quod Christum sic diceret esse diablum.³¹
 242 Dum confessabat, per quattros nempe sisinos³²

²⁹ Note: Tonna explains this with *quondam fuit* (he/she once was) which could be used on a gravestone.

³⁰ Latesinus melior bocconus vituli. (A nursling is the best mouthful of veal.)*

³¹ Hanc historiam diffusius narrat Solinus. (Solinus narrates this story extensively.)*

³² Sisinus genus numi. (A penny is a kind of coin.)

243 Scortas, et ladros vitio solvisset ab omni.
 244 Massaram nunquam vecchiam Iacopinus habebat,
 245 Dicens quod foedant bava stillante manestram,
 246 Aut opus est unam ter semper dicere cosam,
 247 Numque sonant vecchiae sordinam saepe vocatae.³³
 248 At iuvenis massara placet. Cur? dicere nolo.³⁴
 249 Sufficit hoc, septem formaverat ille fiolos,
 250 De clerichettis quia dixit habere bisognum.

Pedrala.

251 Viderat hunc Cingar, vocat, heus, o prae Iacopine,
 252 Quo festinanter reverentia vestra caminat?³⁵
 253 Respondet, vado Motellam, namque vocarunt
 254 Me fratres illi secum coenare staseram.
 255 Cingar ait, quid habent ad coenam? Pretus ad illum,
 256 Decretum est totam cum pelle comedere vaccam.
 257 Illico Zambellus clamavit, doh cagalochius,
 258 Est mea vacca, capram quam frater dixerat esse.

{T Book 7 p. 91v; Port. 1.190}

259 Respondet Cingar, si capra est facta Chiarina,
 260 Crede mihi non es Zambellus, eamus ad istos
 261 Fratuzzos, tu vade prius, Zambelle, camina,
 262 Vel dare convenient coenam, vel reddere vaccam.
 263 Dixit, et ut preto sic sic andando susurrat,
 264 Mi Iacopine, volo de carcere ducere Baldum,
 265 Sed male cognosce formam, guisamque, modumque,
 266 Non tamen a solito desisto providus astu,
 267 Quotidie variis Zambellum rebus agabbo,
 268 Cui me plus dictis, quam iactis monstro sodalem.
 269 Ingannum pulchrum studiosa mente catavi,
 270 Sumam castronis canaruzzum sanguine plenum,³⁶

³³ Proverbium. (Saying.)

³⁴ Dicere nolo propter honestatem. (I don't wish to say out of decency.) Note: refers to why the priest wants a young housekeeper, but this supposed reticence is followed immediately by mention of Jacopino's seven children.

³⁵ Ironice dicit reverentia vestra. ([Cingar] says, "your Reverence" ironically.)

³⁶ Canaruzzum bestiae, iugulum hominis. (The throat is for animals, the jugular for humans.)*

271 Aptaboque gulae de sub velamina Bertae,
 272 Quod tu iurabis nihil illam subter habere,
 273 Mox unum gladium capiam de rugire tinctum,
 274 Quem clamare volo coltellum qui scoriavit
 275 Per Romagnolos iam sanctum Bartholomeum.³⁷
 276 Ast ut beffa queat galantiter ire, novellae
 277 Participes facio te, Bertam, deinde Briossum.
 278 Zambello interea faciamus reddere vaccam.
 279 Et sic andantes tandem venere Motellae.

Comina.

280 Sordida venerant ad fratris claustra Stopini.
 281 Non opus est semper patefactam sbattere portam,
 282 Intrandi quoniam cunctis datur ampia facultas.
 283 Non campanello pulsatur, sive batoclo,³⁸
 284 Introeunt Cingar, Zambellus, praeque Copinus,
 285 Nec fuit ullus enim qui diceret, ola, quo itis?
 286 Nunquam plena pais, buschis ibi claustra scoantur,
 287 Mingentum foetent muri pissamine fratrum.
 288 Undique ragnipedes texunt velamina vermes,
 289 Non ibi sobrietas, ibi nulla silentia, nulla
 290 Disciplina cubant, ibi tantum crapula, broda,
 291 Ebrietasque sedent, et (proh scelus) atra libido.

Parenthesis.

292 Non sunt ex illis (video nam ringere nasos)

{T Book 7 p. 92; Port. 1.191}

293 Qui quo plus richi fiunt, plus debita crescunt,
 294 Namque tirannorum inglu[v]iem compescere sperant.
 295 Non quos tam fecit bravos argutia Scotti,³⁹
 296 Dico bravos verbis, et spadis quando bisognat.
 297 Non quos alta sui tam vexat cura Thomasi,⁴⁰

³⁷ Romagnoli scoriarunt divinum Bartholomeum. (The Romagnoli excoriated [St.] Bartholomew.)

³⁸ Batoclo, pro batoculo, instrumentum ferreum quo percutiuntur fores. (Clapper for ringer, an iron instrument by which doors are rung.)

³⁹ Scottus. (Duns Scottus.)

298 Officiumque gerunt asinis imponere stryas.
 299 Non cordovano qui cingunt ilia toto,
 300 Urbibus et stantes, et heremi nomen habentos.
 301 Non qui mente volant, curruque feruntur Heliae,⁴¹
 302 Deque manu Mariae floccum rapuere biancum.
 303 Non quibus (exceptis zocolis) Franciscus amictum
 304 Bertinum tribuit, reliquis quoque cedere iussit
 305 Fratibus, unde illos vocitamus rite minores.
 306 Non qui celsa colunt, nomen servile ferentes.
 307 Denique non omnes illi qui sponte sequuntur
 308 Pauperiem, per quos cercatur ad hostia pannis.
 309 De sero tornant plenis in tergore sacchis,
 310 Deque pitocato se tantum pane saginant.
 311 Nil habeant isti, velut est sententia Pauli,⁴²
 312 Cunctaque possideant, quibus est tantummodo cura
 313 Vivere contenti quo mendicando guadagnant,
 314 Hinc mendicantes appellant nomine fratres.
 315 Qui spanam (nec habent) debent nec habere terreni,
 316 Quae imponunt humeris aliorum pondera sumunt,
 317 Hi prius exemplo mage, quam sermone reducunt.
 318 Orphanulos, viduasque tegunt, solantur, adornant⁴³
 319 Moribus, et textum veteremque novumque palesant.
 320 De Roma iubilea trahunt, funduntque per orbem,
 321 Et per cantones gesiarum perque capellas
 322 Centum capsiculas taccant, ficcantque pilastris.
 323 Pontificum largae pendent pariete bullae,⁴⁴
 324 Peccatis data fit quibus indulgentia nostris.
 325 Qua propter crevit devotio tanta virorum,
 326 Quod non capsiculas numis implere, sed arcas
 327 Possent, basilicam nec non fabricare gigantis⁴⁵
 328 Christophori, qui non aliorum templa subintrat

{T Book 7 p. 92v; Port. 1.193}

⁴⁰ Thomas. (St. Thomas Aquinas.)

⁴¹ Helias. (Helias.)

⁴² Pauli sententia. (St. Paul's dictum.)

⁴³ Tegunt protegunt. (They cover, they protect.)

⁴⁴ Proceleumaticum. (Proceleusmatic.) Note: Proceleusma is a metrical foot of four short syllables – here *pariete* seems to have four short syllables but belongs to two metrical feet.*

⁴⁵ Sanctus Christophorus gigas. (The giant St. Christopher.)

329 Sanctorum, testa toccaret namque solarum.
 330 O nimis immensam bonitatem summa regentis,
 331 Qui (non quod inops sit qui parit omne metallum)⁴⁶
 332 Quaeque bagarottum delet commissa per unum.
 333 Non tamen id fieri credamus propter aquistum,
 334 Sed templum pariter fabricant culpasque remittunt.
 335 Praeterea tantis meritis sua templa redundant,
 336 Ut Christi mater, Virgo regina deorum
 337 Illic dignatur miracula prodere tantum.
 338 Undique nunc gesiae titulantur sancta Maria,
 339 Quae non principibus, quae non primatibus unquam
 340 Apparet, reseratque suos dignata nitores,
 341 At solum quae pascit oves, quae pascolat ocas
 342 Digna fit aetheream muliercula cernere divam.
 343 Illico turba coit, rem postulat, illa recontat,⁴⁷
 344 Indicat atque locum radios ubi viderat almos,
 345 Per quos aurato solio matrona sedebat.
 346 Credula gens credit (malus est qui credere non vult)
 347 Obstupet et tabulam depictam ficcat in ulmo,
 348 Quae fuit arbor opes contingere lecta supernas.
 349 Ipsa tabella tribus describitur illico sanctis.
 350 Virgo prius mater cherubini desuper alas
 351 Pingitur in medium parvo dans ubera Christo,
 352 In dextram stat fronte minax Antonius, atque
 353 Igne suo quicumque sibi vult tollere porcam
 354 Brusat, et inde nimis pavefacta gente timetur.
 355 Ad laevam Rochus giandussam monstrat apertam,
 356 Is quoniam sanctus pecudum contagia tollit.
 357 De longis veniunt puerique senesque paesis,
 358 Indiavolati, muti, tortique, vel orbi,
 359 Fratres, qui praesunt et habent ostendere curam
 360 Miraclum, sudant, nam pro pietate laborant,
 361 Vertice nudato vix se defendere tanta
 362 Gente queunt, clamant, urtant, faciuntque, iubentque,
 363 Incrosant ad colla stolas, cottisque bianchis
 364 Induti offertam capiunt bis terque per horam,⁴⁸

⁴⁶ Notandum. [Manus]. (To be noted. [Pointing finger.])

⁴⁷ Si poeta ironice loquatur, multa inter doctores fit disputatio. (Whether the poet is speaking ironically is much disputed among professors.)

⁴⁸ Cottae et stole indumenta sacrarii. (Surplices and stoles are sanctuary vestments.)

{T Book 7 p. 93; Port. 1.194}

365 Dumque illam brancant oculos ad sidera tollunt,
 366 Monstrantes quod non dinari propter amorem
 367 Offertam capiunt, Dominae sed propter honorem.⁴⁹
 368 Nunquid eis nummis pinguis sibi coena paratur?
 369 Absit, comprantur cerae ter mille figurae,
 370 Testae, humeri, gambae, vir totus, bosque, cavallus.
 371 Tecta covertantur, muri, pillastra, columnae,
 372 Corazzis, elmis, statuis pictisque tabellis.
 373 Fit rumor vulgi, semet gens undique calcat,
 374 Fit marium nec non mulierum mixtio, templi
 375 Respectatur honor, molles devotio mentes⁵⁰
 376 Cogit, et est variae stipatio tanta brigatae,
 377 Quod perdunt scufias, soveros, bireta, capellos,
 378 Saepeque perduntur borsae, vel forte taiantur
 379 Non tamen in templo fieri nec furta nec actus
 380 Luxuriae possent, si fratres talia scirent.
 381 Credo quod offertas sinerent templumque serarent,
 382 Ne domus ipsa Dei fiat spelunca latronum.
 383 Non sunt Mottellae, non sunt hi denique fratres,
 384 Non qui larga colunt Benedicti claustra modesti,⁵¹
 385 Larga quidem fabricis at vitae moribus arcta.
 386 His pater almificus dedit urbes, oppida, villas,
 387 Ac latos veluti promunt annalia campos,
 388 Ut vivant mundo, quo possint vivere coelo,
 389 Quo saturent inopes, quo plurima templa locentur,
 390 Quove peregrinos iocundo corde receptent,
 391 Non quia poltrones pascant, hominesque dapocos,
 392 Non quia furfantes, pilafratres, et spadacinos,
 393 Non mangiaferros, rofianos, atque bagassas,
 394 Non quia cardineum quis cerchet habere capellum.
 395 Accedant quos sola movet devotio cordis,
 396 Illustres, poveri, mundani, relligiosi,
 397 Hi vadunt non ad pisces, panemque bufetum,
 398 Immo ad divinos cultus, moresque videndos.
 399 Accedant stracchi longo tenuante viazo,

⁴⁹ Note: 1692 has Domini instead of Dominae.

⁵⁰ Notandum. (To be noted.)

⁵¹ Benedictini monachi. (Benedictine monks.)

400 Accedant iterum membris et sensibus aegri.

{T Book 7 p. 93v; Port. 195}

401 Istis complentur canevae tantummodo vino,
 402 Istis sub segetum peso granaria languent.
 403 Est tamen in vulgo murmur, livore tabescunt
 404 Quidam cagnazzi mordaces, nomina quorum
 405 Subticeo pro nunc, illos desistere credam,
 406 Sin autem Archilochi iactabo furentis iambos,⁵²
 407 Fata novabuntur veteris fortasse Lycambe.
 408 Est formido nefas cum fari veri timemus.
 409 Fallitur interdum nimis indulgentia patrum,⁵³
 410 Per quam texendi fraudes fiducia crescit,
 411 Unius ob culpam cagnazzi tota canaia
 412 Surrexit diris orbem latratibus implens,
 413 Saepe nocet pietas, nam qui pietate medetur⁵⁴
 414 Non saldat vulnus nec fracta recopulat ossa,
 415 Saepe lupo dat pastor oves torpendo vorandas.
 416 Nec, si advertit ovem teneros quae amorbat agnellos
 417 Ubere pestifero, reliquo succurrit ovili.
 418 Quid dicam nosco, multos spes irrita fallit.
 419 Speramus quandoque faces extinguiet ultro,
 420 Parvulus extiterit cum Troiae incendia torris.
 421 Succrescunt faciles spinae, facilesque secantur,
 422 Dormitante nemus campus fit inutile rastro,
 423 Nimbus et interdum modicus tam crescit et auget
 424 Humorem, segetes quod saeva grandine tollit.
 425 Parturient mures, nascetur terribilis mons,⁵⁵
 426 Vidimus et culices vastos aequasse gigantes.
 427 Forsitan obscurus videor, sapientia patrum
 428 Multa fuit, per quam mala bestia cessit et urbem
 429 Incolit, unde cito rediit pax pristina. Dixi.
 430 Dixi inquam, quisnam male me dixisse probabit?

⁵² Archilocus poeta iambicis suis coegit Licambem semet suspendere. (With his iambics, the poet Archilochus drove Lycambes to hang himself.)

⁵³ Aenigma. (Enigma.)

⁵⁴ Notabilia. [Manus.] (Things to be noted. [Pointing finger.])

⁵⁵ Contrariatur sententiae Horatii, qui dixit parturient montes, nascetur ridiculus mus. (It runs contrary to the saying of Horace, who said mountains will be in labor, a ridiculous mouse will be born.)

431 Attamen est melius Zambelli dicere vaccam,
 432 Quam mottelicolae fratres cum pelle vorabant.
 433 Cingar eos reperit quonam cantone cubantes,
 434 Circaque rostitam vaccam glutiendo sedebant.
 435 Forsan erant numero vinti, vel trenta capuzzi.
 436 Alter spallazzam, ferit alter dente groponem,

{T Book 7 p. 94; Port. 1.196}

437 Alter vult cossam, vult alter rodere pectus,
 438 Alter dispolpat, verum alter membra smiollat,⁵⁶
 439 Alter de testa cavat ochios, inde cerebrum.
 440 Vidisti forsán quandoque comedere porcos?
 441 Sic illos retrovat Cingar mangiare Chiarinam.
 442 Protinus ad coenam sociique sedere iubentur,
 443 Accipit invitum Cingar, tirare coramum
 444 Incipit, et schincam Zambello tradidit unam.
 445 Nullus ibi parlat, sentitur fractio tantum,
 446 Membrorumque sonus, sofiatio supra manestram,
 447 Nam caldironus trippis ibi plenas habetur.
 448 Chioccant labra simul grassum stillantia brodum,
 449 Festinanter edunt, quia sic scriptura comandat.
 450 Iam caret infelix gambis humerisque Chiarina,
 451 Iam caput efficitur vas aptum prendere cancos,⁵⁷
 452 Interiora patent, grandisque corazza videtur,
 453 Quanto magis comedunt, tanto magis ipsa recedit
 454 Ventre fames, pariter decrescit vacca famesque.
 455 Prae Iacopinus olet grasso lardoque colanti,
 456 Non vult ossa, vorat teneras tantummodo polpas,
 457 Saepe scudellarum lappans brottalia sorbet,⁵⁸
 458 Post sorbimentum laxat de pectore rottos,
 459 Centuram mollat, nam ventris panza tiratur,
 460 Dente parum tangit, sed aperto gutture carnis
 461 Frusta vorat, grossosque facit sine fine bocones.
 462 Frater Polazzus sedet illic, frater et Antoch,
 463 Frater Gelminus, frater Marmotta, Schirattus,
 464 Frater Pagnocher, frater Scapocchia, Tafellus,
 465 Frater Bernichus, frater Scapinus, Arolfus,

⁵⁶ Smiollat, cavat medullas. (He sucks dry, he removes the marrow.)

⁵⁷ Capiuntur gambari capitibus bovom. (They gather crabs in the heads of oxen.)

⁵⁸ Lappare, proprium est canis cum bibit. (To lap is typical of a dog when it drinks.)

466 Denique frater Enoch, Bisbaccus, fra Bagarotta.
 467 Hi sunt auctores, qui dant praecepta coquinae.
 468 Hique lecardiae multos fecere magistros,
 469 Est deus his venter, broda lex, ius inde vocatur.⁵⁹

Gosa.

470 lamque polita nimis sub desco membra iacebant,
 471 Nulla magis restat vaccarum forma Chiarinae,

{T Book 7 p. 94v; Port. 1.197}

472 Ossa videntur ibi tantum, leccare taeros
 473 Incipiunt, aliter non vasa lavare solebant,
 474 Frigore zelatum pars lardum grafiat ongis,
 475 Pars manicis tunicae fregat nettando scudellas.
 476 Post epulas omnes consurgunt ludere chartis,
 477 Post chartas scrimmant, post scrimmam saepe merendant.
 478 Sicque suam ducunt vitam faciendo beatam.
 479 Bertezant fratres, qui celso in pulpito sbraiant,
 480 Qui soterant mortos, ieunant, terga flagellant,
 481 Vadunt excalces, studiant, vigilantque canentes
 482 Ad matutinum, servantque silentia dudum,
 483 Atque voluntatem propriam sub iudice ponunt,
 484 Quales sunt monachi Bernardi vel benedicti,
 485 Aut Augusti fratres, qui fortia nostrae
 486 Moenia sunt fidei, qui nil nisi sacra colentes
 487 Scripta vacant studio, per quos gymnasia florent,
 488 Per quos hereticas frangens Ecclesia sectas,
 489 Stat contra ventos, tanquam stabilissima turris,
 490 Quales sunt etiam Francisci templa colentes,
 491 Est ubi concursus populorum maximus, atque
 492 Est ubi pax animi, requies concordia fratrum.

Berta.

493 Vesper erat, Cingar dum vult discedere, vaccam
 494 Zambellus memorat, digito cui denotat Antoch,
 495 Qui capram dixit vaccam, truffante Polazzo.

⁵⁹ Quare broda ius dicitur latine. (Why broth is called juice in Latin.) Note: play on the word *jus*.

496 Cingar ridendo saccum tulit, ossibus implet,
 497 Imponensque humeris Zambelli, dixit, eamus,
 498 In saccum gestas quoniam, Zambelle, Chiarinam.
 499 Hanc sub terraio, venias, soterabimus ambo,
 500 Quam post tres giornos faciemus surgere vivam.

Mafelina.

501 Ergo simul properant, rident fratres, Iacopinus.
 502 Ante caminabat Cingar, sub pondere sudat
 503 Zambellus, boscum subeunt finaliter atrum.
 504 Illic reliquias magnae posuere Chiarinae,
 505 Cantari meruit quoniam sub vate Cocaio.⁶⁰

{T Book 7 p. 95; Port. 1.198}

506 Illic venerunt Fauni, Driadesque, putellae,
 507 Et sua planxerint lacerato funera crine.
 508 Atque super tumulum seguitantia metra notarunt.

Tumulus Chiarinae.

509 Vendita quod fuerim bis, falso Cingaris astu,
 510 Quodve mea fratres Mottellae carne cibarim,
 511 Non multum toedet, fleo sed mea fata sub orco,
 512 Namque sub insano vixi male ducta magistro.

Conclusio.

513 Sic nos mortales stulto sub praeside stantes,
 514 Flere licet potius, quam dulcem perdere vitam.

Explicit phantasiae septima Macaronices.

⁶⁰ Quare dicatur magna, nam meruit tanto poeta cantari. (The reason [Chiarina] is declared excellent, for she deserves to be celebrated by such a great poet.)*

Book 8

Magistri Aquarii Argumentum in
phantasiae Macaronicen Octavam.

- 1 Dum Cipada diem celebrat laetissima festum,
2 Ballat sub vitis coniuge rusticitas.
3 Cingar castronis canaruzzum sanguine plenum
4 Schannat, quem Bertae gens putat esse gulam.
5 Fert Iacopinus eam ceu mortam exinde, canitque
6 Hanc super aeternam dona eis requiem.
7 Tum Cingar sancti cortellum Bartholomei
8 Fingit, quo Bertam signat et illa levat.
9 Illa levat tanquam Lazarrus de monumento,
10 Miraclum subito rustica turba putat.
11 Praedicat, offertamque capit tunc Cingar ab illis,
12 Omnia Zambellus vendit, emens gladium.
13 Qui quoque miraclum cupiens ostendere, Laenam
14 Scannat, quae terrae mortua tota ruit.
15 Concilium facitur villanas intra canaias,
16 Tognazzus caput est, Cingar amazzat eum.

{T Book 8 p. 95v; Port. 1.201}

Merlini Cocaii poetae mantuani
Macaronice octava phantasiae.

- 1 Festa dies aderat sancti Brancatis et Umbri,¹
2 Quam cipadicolae celebrantes, undique ballant.
3 Non est qui tangat zappam, qui figat aratrum,
4 Immo suae quisquam cupiens placuisse Tognolae,²
5 Excutit e paleis testam foenoque rigentem,
6 Pectinat, et frontem bindamine colligat albo.
7 Calzas ingambant seu chiusas, sive brasolas,
8 Quae (nam sparagnant) possunt durare disannos.³
9 Suntque favoriti festo qui tempore calzas
10 Ferre divisatas possunt scarpasque biondas,
11 Inque bragam valeant curtam ficcare camisam.

¹ Festum sancti Brancatis et Umbri. (The feast of Saint[s] Brancato and Umbro.)

² Tognola posuit pro qualibet amica. (He puts Tognola for any female friend.)

³ Disannos pro decem anno, figura usitata. (Ten-years for ten-year, common usage.)

12 Ad missam properant, quam vult celebrare Copinus,
 13 Cumque suis pariter vadunt parlando morosis.

Astuzia Cingaris.

14 Cingar castronis canaruzzum sanguine plenum
 15 Ad collum Bertae, sicut modo dixit, adaptat,
 16 Quem tegit ut drappo, velut est usanza, bianco.
 17 Tempus opportunum tunc viderat esse propinquum,
 18 Namque parecchiatur largo bailare sub ulmo.
 19 Post igitur missam celebratam, prae Iacopinus
 20 Vix in principio, Vangelia sancta Ioannis⁴
 21 Dixerat et verbum caro factum, piva sub ulmo
 22 Blilirat, currunt in frottam mille puellae,
 23 Postpositoque deo, sathanae servire comenzant.⁵
 24 Ne stupeas, lector, si non villana canaia
 25 Post missam vacuas celerent implere budellas,
 26 Namque sacrilegium grandem committere credunt,
 27 Si vacuo girent ad missam ventre gaioffi.
 28 Non stetit indarnum Iacopinus alhora sacerdos,
 29 Traxerat appena camisum, properavit ad ocam,⁶
 30 De qua sub tavola carcassos mille butavit.⁷
 31 Omnia consumpsit, vix gattis ossa superstant.

{T Book 8 p. 96; Port. 1.202}

32 Iam non ad coenam servari iussit avanzum,
 33 Nam testamenti servans praecepta vetusti,
 34 Devorat et non vult quod avanzet ad usque dimanum.
 35 Ergo rostitam vix ipse comederat ocam,
 36 Ad salices pifaris se se clamarier audit,
 37 Quos offerta dedit bagatinos portat, et illos⁸
 38 Porrigit ad pivam, iubet atque sonare pavanam,
 39 Inde pians bellam digitos striccando Gianolam,
 40 Galantaria coepit saltare stupenda.

⁴ Appositio. (Apposition.)

⁵ Sacrificium diaboli saltatio est, ait Plinius. (Dancing is an offering to the devil, says Pliny.)

⁶ Camisum indumentum sacerdotis. (Alb, priest's garment.)

⁷ Carcasus, ossamen. (Carcass, bones.)

⁸ Bagatinus, genus numi vilissimi. (Bagatelle, a kind of coin worth very little.)

41 Cingar adest, ridetque suo bailante Copino.

Pedrala.

42 Vir quidam Bertam si vult ballare, dimandat.
 43 Cingar ei cignat, quem Berta intelligit, inde
 44 Annuit, et porgens laevam danzare comenzat.
 45 Cingar item claudens oculum cignavit, et illa
 46 Optime docta prius, quae Cingaris adnotat artem,
 47 Ballantem secum simulat basare gazanum,
 48 Quem iam tirarat cativa sub arbore glandis.
 49 Extemplo Cingar gladium sguainando cucurrit,
 50 Per trezzasque pians illam dicebat, a, anum,⁹
 51 Sic ne, putana, facis? Simulansque forare colengum,
 52 Castronis iugulat canaruzzum sanguine plenum,
 53 Et proprium Bertae collum scanasse videtur.
 54 Illa cito terrae faciens gatamorta ruinat,¹⁰
 55 Statque velut moriens pedibus repetando duobus,
 56 Ac sberlans oculos, iam mortua tota videtur.
 57 Tunc omnes laxis currant extemplo puellis
 58 Arma piant, raptimque levant ad sidera voces.
 59 Cingar erat turba quasi iam perimendus ab illa,
 60 Sed largum subito sbalzaverat ultra denetto
 61 Fossatum, nec non latitat foenile sub uno,
 62 Namque villanorum fingeat habere scagaitam.¹¹
 63 Tunc ambis manibus lignum se rampat ad unum,
 64 Rampegat, atque super cuppos celer ecce videtur.
 65 Stans super, inde gridat, me cur occidere vultis?
 66 Respondent, quoniam festam sotosora butasti,

{T Book 8 p. 96v; Port. 1.203}

67 Ac senza causa iugulasti postea Bertam.
 68 Cingar item parlat, nescitis quippe casonem.
 69 Nonne ribalda meo facit istac cornua Baldo?¹²

⁹ A, anum, ex improvise actio. ("Ah, anum," [exclamation] from a sudden action.)

¹⁰ Gatamorta indeclinatus, simulatio est vel malitiosa fictio. ([The expression] playing dead -- "gatamorta" -- is invariable, it means a deception or a mean trick.)

¹¹ Scagaita, plusquam timor, nam timor potest esse sine cagarola. (Scared shitless is greater than fearful, because you can be fearful without the runs.)

¹² Istac antiquitus pro ista. ("Istac" [meaning that], is an ancient form for "ista.")

70 Id tamen omne malum dum perdonare velitis,
 71 Et mihi giuratis non vestris laedere telis,
 72 Hanc ego guaribo, faciamque resurgere vivam.
 73 Illi admirantes, semet guardare comenzant,
 74 Taleque miraculum penitus tunc cernere vellent.

Berta.

75 Ergo dedere fidem, non illum tangere quicquam,
 76 Quamvis ulla fides non est credenda vilanis.¹³
 77 Tunc se per quoddam lignamen Cingar ab alto
 78 Culmine callavit, quem villica turba sequebat.
 79 Vadit ubi fallax oculis stat Berta stravoltis,
 80 Quam pensant omnes, penitus moruisse daverum.
 81 Hanc tamen interea portaverat inde Copinus,
 82 Ad gesiam, nullumque sinens andare propinquum,
 83 Cantabat requiem aeternam, Lazarumque per illam.
 84 Octo candelas accenderat, et cadeletum
 85 Miserat in medium gesiae, Bertamque dedrentum.

Togna.

86 Ecce venit Cingar multis seguitantibus illum.
 87 Introit, et rursus gladium cavat extra guainam,
 88 Sanguine quo plenum canaruzzum foderat ante.
 89 Ergo paulisper coelo suffigit ocellos,
 90 Hasque comenzavit piatosa voce pregheras,

Oratio Cingaris.

91 O cortelle meus, toto mihi carior orbe,
 92 Qui demonstrasti iam tot miracula mundo,
 93 Quot sunt in coelo stellae, quot in aequore pisces,
 94 Te rogo per sancti virtutem Bartholomei,
 95 Cuius nunc etiam sacro es de sanguine pictus,
 96 Sicut Berta tuo pro vulnere morta cadivit,¹⁴
 97 Sic nunc ista tuo soccorso viva resurgat.

Mafelina.

¹³ Notandum. (To be noted.)

¹⁴ Cado, cecidi et cadivi. (I fall, and [two forms for] I fell.)

98 Sic dicens, bis terque crucis signacula format,

{T Book 8 p. 97; Port. 1.205}

99 Quinquies et Bertam toccat per quinque piagas.
 100 Tunc cita de pheretro simulatrix illa resurgit,
 101 Quae smarrita nimis, cunctis res matta videtur,
 102 Ayme (gridat) cur me ammazzasti, Cingar? et heu quid
 103 Commisi, quod sic gladio mihi colla secasti?
 104 Cingar ait, quoniam fecisti cornua Baldo,
 105 Basastique illum nuper danzando vilanum.
 106 Berta refert, confesso quidem cornasse maritum,
 107 Parcite, non possum sine maschio vivere facto,
 108 Qualiter ut sexu muliebri iugiter extet.
 109 Ponite quam vultis mulieri, ponite guardam,¹⁵
 110 Ne faciat tortos fusos (cum priva marito est)
 111 Vix in cervello si stat praesente marito,
 112 Absque viro non vult per guisam stare niunam.
 113 Si stat, miraculum super omnia dicite grandem.
 114 Cingar respondet, mentiris, porca ribalda,
 115 Tu male cum vivas, alias male vivere credis.
 116 Quantos exilio missos cognovimus olim,
 117 Servavere quibus consortes vota fidemque,
 118 Illi tanta maris terraeque pericula passant,
 119 Mille brigas rerum patiuntur, mille travaios,
 120 Sed memorando domi uxorem liquisse fidelem,
 121 Nil faciunt casum de sortis rebus iniquae.
 122 Nos matronarum servamus semper honorem,
 123 Quarum laudantur mores, laudatur honestas,
 124 Quo plus sunt rarae, sibi plus est gloria maior.

Gosa

125 Tunc villanorum stipata lovagna gridavit,¹⁶
 126 O, O, miraculum, miraculum grande daverum.
 127 O, cagasanguis, quanta latet possanza sub isto
 128 Cortello, nunquam sic te, carissime Cingar,

¹⁵ Notandas de foeminis. (To be noted about women.)

¹⁶ Lovagna, turba luporum, canaia, turba canum, porcinaia turba porcorum. (Wolf pack, a group of wolves; pack of dogs, a group of dogs; pig herd, a group of pigs.)

129 Credidimus sanctum, quem semper amabimus omnes.
 130 Sed dic, quia talem gladium tibi praebuit unquam?
 131 Tum super altarum Cingar saltaverat unum,
 132 Voceque cortelli meritum sic praedicat alta.

Praedica Cingar

{T Book 8 p. 97v; Port. 1.206}

{T Book 8 p. 98; Port. 1.206}

133 Hunc equidem fratrem giurabant esse Robertum.
 134 Allegat in primis sextum, decretale, decretum,
 135 Angelicam, Glosas, Bibliam, sanctumque Thomasum,
 136 Albertum magnum, Scottum, commenta Ricardi,
 137 Mox Bonaventuram, Pisanellam, mox Origenem,
 138 Hieronymum, Ioseph, Bernardum, Gregoriumque,
 139 Totum Augustini voltat sotosora volumen,
 140 Non Clementinam domenticabat, et altros
 141 Doctores sacrae legis, fideique pilastres.
 142 Mox alios plures, quos non memorarier unquam
 143 Noverat, ut credo, fingebat nomen eorum,
 144 Erasmum quendam, Martinum Luther, et unum
 145 Sylvestrum, qui non bleumetica scrimilat ochnoc.
 146 Mox ad Chaldeos venit, Graecosque, Zudeos,
 147 Berith, Gnephot, Iobobu, Schiriotta, Boachen,¹⁷
 148 Crofnec, Baptonau, Mengir pluresque prophetas.
 149 Hunc probat esse quidem cortellum sanctificatum,
 150 Qui divum quondam scoriavit Bartholomaeum,
 151 Quem Romagnoli scortegavisse fatentur,
 152 Qui quoque de sacro nunc restat sanguine tinctus,
 153 Quem probat et turcis olim robasse malignis.

Comina.

154 Ergo vilanzones ad sidera tollere gridos
 155 Incipiunt, miserere, Deus, miserere, sbraiantes.
 156 Iudicii venisse dies parebat alhoram.
 157 Sed mage cum fictis lachrimis se Cingar afogat,

¹⁷ Caldei auctores qui penuria temporum periere. (Chaldean authors who perished in the dearth of time.)*

158 Cernite cortellum clamabat, cernite, gentes,
 159 Hic est, qui vestras potent saldare piagas,
 160 Hic est qui sanat mortali peste malatos,
 161 Hic est, qui mortos vivos facit, atque gaiardos,
 162 Sicut vidistis per adessum surgere Bertam.
 163 Currite, quid statis? iam, quaeso, currite, gentes,
 164 Hunc basare sacrum cortellum, currite prestum.

Mafelina.

165 Protinus illa ruens multo sbraiore canaia,
 166 Assimilabantur quando ad brotalia porci

{T Book 8 p. 98v; Port. 1.207}

167 Currunt, et retinent mostazzum semper in albi.¹⁸
 168 Illum cortellum properant basare bricones,
 169 Quem retinens manibus, pax tecum, Cingar aiebat
 170 Ut fit, quando facit pretus basare manipol.¹⁹
 171 Tunc etiam scufiam de testa Berta levavit,
 172 Qua contadini multos posuere quatrinos.

Gosa.

173 Durarat binas iam praedica Cingaris horas,
 174 Qui metuens, ne quis veniat vir mente cativus,
 175 Qui noscat fraudem, vel rasam detegat illam,²⁰
 176 Providus occultans gladium, descendit ab ara,
 177 Inversusque casam coepit drizzare pedatas.
 178 Villani seguitant gladium comprare volentes,
 179 Qui tam mirificam maraveiam fecerat ante.
 180 Cingar eum nec velle inquit nec vendere posse.

Togna.

¹⁸ Albi est vas sordidissimum, in quo porcelli saginantur. (An "albio" is an extremely filthy container in which the pigs are stuffed.)* Note, *albio* and *albiolo* are derived from L. *alveolus*, trough, basin.

¹⁹ Hoc Manipol. (Here is the maniple.)

²⁰ Inter fraudem et rasam differre hic notescit. (Between a fraud and a razz this is known to differ.)* [1692: *rusam* for *rasam*.]

181 Istud miraculum Zambelli venit ad aures,
 182 Pensat Chiarinam iam posse resurgere vaccam.
 183 Mirabundus abit, facilis dementia credit,
 184 Namque recontabant illi miracla vilani,
 185 Ac propriis oculis vidisse resurgere Bertam.
 186 Se fortunatum credebat desuper omnes,
 187 Dummodo vellet eum cortellum vendere Cingar.
 188 Inter se stessum dicebat factus alegrus,
 189 Mo, pissasanguis, mea nonne Chiarina resurget,
 190 Si mea nunc potuit cugnata resurgere Berta?
 191 O quantum faciam cultrum comprando guadagnum.
 192 Nonne guadagnabo totque ovos, totque polastros,
 193 Quod doventabo dives in tempore poco?
 194 O si cortellum mihi vellet vendere Cingar.
 195 Ergo illum retrovat dicens, o Cingar, amas me?
 196 Respondet, plusquam me stessum, saepe provasti.
 197 Zambellus dixit, rogo te, mihi vende podettum.
 198 Nil curare notat cortellum vendere Cingar.
 199 Sed mage Zambellus cupidus pregat, atque repregat,
 200 Vult omnino sibi cultrum comprare beatum.

{T Book 8 p. 99; Port. 1.208}

201 Cui Cingar, tantis cedo, fradelle, pregheris,
 202 Sum contentus ego divinum vendere cultrum.
 203 Da quadraginta mihi ducatos, nec volo mancum,
 204 Accipe mox gladium, quem virtus tanta decorat.
 205 Zambellus subito cortellum propter habere,
 206 Affittare casam deliberat, immo pignatas.
 207 Vendere, mox semet, Laenamque impegnare vilanis.

Pedrala.

208 Cingar avvisarat scaltritum prae Iacopinum,
 209 Qui cum Zambello faciens absconditer unum
 210 Tractatum, robbam totam compravit ab illo.
 211 Zambellus Laenae nil dicens, atque Tognazzo,
 212 Omnia vendivit, cartam faciente Briosso.

De Briosso notario.

213 Iste Briossus erat nodarus vel penarolus,
 214 Natus poltrones pro scortegare vilanos,
 215 Semper habebat enim vel tres, vel quinque paratos
 216 Ad postam falsos testes,
 217 Honnofrim, Marcum de Vecchis, Zanque Barillum.
 218 Si tantas illi dextras natura dedisset
 219 Quantos Iudaeos baganaios Mantua pascit,
 220 Quantas Veronae corrumpit Arena puellas,²¹
 221 Vel quantos piccat ladros Romagna quotannis,
 222 Vel potius quantos habet inclita Roma Simones,
 223 Omnes taiassent nostro de iure Briosso.
 224 Namque instrumentos falsos tot scripserat iste,
 225 Quot piscatores facit alma Vegnesa signores,²²
 226 Quot barcarolos generavit Chioza ribaldos,
 227 Quot pueros (qui sint nescimus) Brixia pascit,
 228 Quot ficus seccos totum dat Marca per orbem,
 229 Quot Merlinus ego cantando fingo bosias.

Mafelina.

230 Ergo Zambellus bene se imbattivit in illum,
 231 Vendivit zappas, vendivit aratra, badilos,
 232 Gallos, gallinas, vangas, et mille zavattas,²³
 233 Nescio quos modicos agros, parvamque casettam,

{T Book 8 p. 99v; Port. 1.209}

{T Book 8 p. 100; Port. 1.209}

234 Perque novem soldos cercabat vendere Laenam.
 235 Unde ragunatis nummis, quos Cingar ab illo
 236 Chiedebat caricatque sinum, ghedamque camisae.²⁴
 237 Mox sine pensero scura de nocte levatur,
 238 Ascortus quoniam Cingar sic iusserat illi.

²¹ Quae puellae ob paupertatem se postribulo dedunt. (Those girls give themselves over to a bordello out of poverty.)

²² Vegnesa, pro Venetia. (Vegnesa for Venice.)

²³ Zavata est scarpa rotta accipitur pro qualibet re vilissima. (A slipper is a broken shoe; it is accepted for any sort of really worthless thing.)

²⁴ Gheda, est illa sinuatio qu[a]e fit cum aliquid in gremiale suscipere volumus. (A lap is that bend which is made when we want to receive something in our lap cloth.)

239 Egrediendo casam per opaca silentia currit,
 240 Ac si robasset minimos, quos portat adossum.
 241 Cingar eum sensit, cui protinus obuius andit,²⁵
 242 Denariosque illos brancat, numerando negottam.
 243 Stant ibi praesentes Iacopinus, et ille Briossus,
 244 Qui cartam fecit, robbam comprante Copino.
 245 Cortellum subito Zambellus alegrus achiappat,
 246 Ut cito graffat aquam frescam quem freva molestat,²⁶
 247 Atque solet panem dudum brancare famatus.²⁷
 248 At miser inveniet grandem piliasse saiottam,
 249 Atque manus plenas muscis retrovabit habere.

Interitus Laenae.

250 Iam veniente die gladii vult cernere provam,
 251 Vult quoque Laena prius probet id, mox vacca Chiarina.
 252 Hanc improvisas multa praesente brigata
 253 Chiappat, et in medio cortellum pectore ficcat,
 254 Corpore de cuius sborratur vita daverum.
 255 Tunc dixit, Cortelle meus, mihi suscita Laenam,
 256 Te rogo per sancti virtutem Bartholomaei.
 257 Talia sed muro tunc dicere verba valebat.
 258 Nil respondet enim quia mortua tota iacebat.
 259 Zambellus clamans et iam bene mille fiatas,
 260 Deh, cortelle meus, cur non mea Laena resurgit?
 261 Omnia consumpsi pro te comprare, quid ergo?
 262 Quid codesella, inquam, sic me cortelle, gabasti?
 263 Sed nec de venis, nec polsis Laena batebat.

Collegium Villanorum.

264 Tunc villanorum vario cum murmure squadra
 265 inter foenilum pariter cumulata stupebat.
 266 Consul erat Gobbus, quo non astutior alter,²⁸
 267 Frater zuratus semper fuit iste Tognazzi,

²⁵ Ando, andis, ando, andas. ([Two conjugations for *andare*:] I go, you go.)

²⁶ Freva [sic] Reginice pro febra. (*Fevra* for fever, royally/ in the queenly way.)*

²⁷ Proverbia. (Sayings.)

²⁸ Gobbus. Frater zuratus idest plusquam amicus. (Gobbo, a sworn brother, which is more than a friend.)

{T Book 8 p. 100v; Port. 1.211}

268 Fecissetque nihil savia sine mente Tognazzi.
 269 Ipse Cipadicolas sub tecto congregat omnes,
 270 Et, positis scannis, sederunt ante Tognazzum.
 271 Tota Cipada ruit magno clamante senatu,
 272 Mox nutu Gobbi linguas clausere debottum.
 273 Tognazzus primo super unum stando tinazzum,
 274 Incipit hac forma, dum parlat, solvere boccam,

Sermo Tognazzi.

275 Est verum quod nos, o cara brigata, chilo,²⁹
 276 Venimus ut vobis faciamus noscere per che.³⁰
 277 Nos sumus (ut scitis) communi sustinimentum,³¹
 278 Et qui disponunt dictum servare Catonis,
 279 Pugna pro patria, si tu vis vivere sanus.³²
 280 Non hic sunt nostrae fomnae, vestri que putelli,
 281 De quibus asbaccum casamenta plena tenemus.
 282 Istos consei nostis non esse capaces.
 283 Vos homines estis longo pro tempore maschi,³³
 284 Aspertique viri, defensoresque Cipadae.³⁴
 285 Mantua, quid, quaeso, nostra valet absque Cipada?
 286 Ipse ego quapropter simul et prudentia Gobbi,³⁵
 287 Vos sine fomennis ruzavimus ecce chinugna.³⁶
 288 Cum sociis Baldi quid quaestionamus habemus,
 289 Qui semper quaerunt Cipadae frangere pacem.
 290 Nil timeamus eos, quia Baldus carcere stentat,
 291 Et quamvis esset, quidnam foret ille deforas?
 292 Debetis litem quondam scuitare brusatae,³⁷

²⁹ Chi lo, truncata oratio. (Here, truncated oration.)*

³⁰ Perche pro causa intelligite. (Why, understand for what reason.)

³¹ Comonus, et comunitas. (The people and the community.)

³² [Manus.] ([Pointing finger.])

³³ Maschii experti pro tempore. (Experienced men, for the time being.)* Note: the text reads *longo pro tempore*, for a long time – men who have proven themselves over a long time.

³⁴ Asperti, rustice. (Expert, rustically.)

³⁵ Ipse ego, habet emphasim. (I myself, it has emphasis.)

³⁶ Chinugna, ut supra chi lo. (To this place, here, as above.)

293 Quando tam valuit nostri sapientia Gobbi.
 294 Me quoque non stantem panzam grattare provastis.
 295 Quis pissasanguis, quis vermocanus agrezat
 296 Istos poltrones cagnas smesiare cubantes,³⁸
 297 Ut medici vadunt cercantes ultro malannum?
 298 State, precor, saldi, costantes state, fradelli,
 299 Mittamus robbam, vitam, propriosque fiolos
 300 Ad bugaferrum propter defendere nostra.³⁹
 301 Me dudum, me iam cognoscitis esse Tognazzum.
 302 Gobbus adest, cuius virtute Cipada triumphat,

{T Book 8 p. 101; Port. 1.212}

303 Quotidie Mantu vadat, redeatque frequenter,
 304 Consulis officio solitas exerceat artes,
 305 Donec compagnos Baldi nihilabimus omnes.
 306 Vidistis poverum Zambellum Cingar astu
 307 Amisisse casam, robbam, scannasseque Laenam.
 308 Quotidie facit hunc, facit hanc, robat hic, robat illic,
 309 Ingannat, truffat, scacat, sacramentat, abarrat.
 310 Et patietur eum sic sic Cipada ladrettum?
 311 Credite iam nostri quod erit victoria gobbi,
 312 Et veniet Cingar tandem sub rete giotonus.
 313 Dixerat, ac iterum supressa voce tasivit.

Zanardonus.

314 Tunc Zanardonus surrexit de sedimento,
 315 Ac sub centura palmas ficcavit utrasque.
 316 Postquam rascavit bis terque, tacendo, catarrum,
 317 Sic ait, o cancar, quantum bene barba Tognazzus
 318 Parlavit, parens alius Ciceronus adessum.
 319 Sed penso, quod non Cingar trapolabitur unquam,
 320 Nam stravestitus semper solet ire ladrettus.

³⁷ Scuitare, memorare. Brusatae, nomen agri quem piadezabant.) (Recall, remember. "Brusate" is the name of the field that they took.)* Note: seems to refer to the "Legend of Bresica" in which Tebaldo Brusato was captured by Henry VII in 1311: the Brescians fighting back at his insistence burned fields. Brusata then may refer to his name and to the land that was burned, *bruciata*.

³⁸ Proverbium. (Saying.)

³⁹ Ad bugaferrum affatim. (Utterly, amply.)* Note: bugaferrum?

321 Saepius ad nostrum venit de nocte casottum,
 322 Vadens in certum velut est usanza filozzum,⁴⁰
 323 Attamen una suum occultabat mascara musum,
 324 Et positis capiti, manibus, pedibusque sonais,
 325 Gattum atezabat pulchram faciendo morescam,
 326 Et sua per terram tich toch calcagna sonabant.
 327 Immascheratum nemo cognosceret illum,
 328 Sed quod sit Cingar, tantum saltatio monstrat.
 329 Attamen affirmo bona parlamenta Tognazzi.

Gosa.

330 Mox Bertolinus, mox Fontanella, Tonalus,
 331 Martinellas item, dubiosus barba Defendus,
 332 Affirmant cuncti verbum sublime Tognazzi.

Girardellus.

333 Sed Girardellus, qui fert colletta corammi,⁴¹
 334 Non laudo, dixit, talem non laudo facendam,
 335 Considerastis grossiliter omnia certe,

{T Book 8 p. 101v; Port. 1.213}

336 Cingaris est quidam compagnus Vennetianus,
 337 Non piscatorum numero, non barca, gridantum,⁴²
 338 Gentilhomus enim, savius, multumque saputus,
 339 Ac in pregaium perrexit mille fiatas.
 340 Deque caodesis frater suus esse probatur.
 341 Quis diavol enim poterit combattere secum?
 342 Credite, cum Sancto Marco certare bisognat.
 343 Dixi nempe meum, mihi perdonate, parerum.

Cagnana.

⁴⁰ Filozzum vadunt rustici, quando reperiunt et alloquuntur suas morosas. (Rustics go to a “big-weave” when they meet up with their girl friends and talk.)

⁴¹ Collettum, genus vestimenti militaris. (A vest is a type of military clothing.)

⁴² Barca, vox quam gondolantes per Venetiam proferunt, causa se evitandi. (“Boat,” a word which gondoliers put forward throughout Venice, in order to avoid each other.)

344 In pede saltatus dixit furibunda Cagnana,
 345 Aestimat un ficum non nostra Cipada Samarcum,
 346 Quamvis sfodratum teneat sua dextera stoccum,
 347 Et quamvis habeat barbazzam in pectore longam.

Gobbus.

348 Non est, Gobbus ait, non est, o barba Cagnana,
 349 Marcus qui portat barbam, stoccumque sfodratum,
 350 Est sanctus Polus doh Lancum, desine sanctos.
 351 Cum sanctis noli scrizzare, proverbia dicunt.⁴³

Guronus.

352 Tum Gurronus ait, non laudo, perque nientum
 353 Compagnis Baldi patiar contrarius esse,
 354 Cum quibus ipse fui teneris nutritus ab annis,
 355 Sumque istis sociis semper parere tenutus,
 356 Qui me sustentant diversos dando guadagnos.
 357 A me nec modicum pensetis habere iuvamen.

Gobbus.

358 Dixerat, at Gobbus dixit montatus in iram,
 359 Non dabis altorium? o grandis perdita certe.
 360 Contrastare tuo non absque iuvamine possunt.
 361 Scilicet impresam pro te lassabimus istam.⁴⁴

Guronus.

362 Impatiens iterum sursum levat ecce Guronus,
 363 Credo, inquit, non te rem istam lassare dacantum,
 364 Namque tibi soli dabit haec impresa guadagnum.
 365 Quotidie perges bis, ter pro consule Mantu,
 366 Non ut Cipadae valeas defendere statum,

{T Book 8 p. 102; Port. 1.214}

367 Ast ut Cipadae marchettos mille guadagnae.⁴⁵

⁴³ Proverbium. (Saying.)

⁴⁴ Per irroniam [sic]. (For irony.)

368 O Cipadicolae, vultis nam credere gobbo?
 369 Si sguerzos caveo, zottos, quantum mage gobbos.

Tognazzus.

370 His motus verbis disturbatusque Tognazzus,
 371 Per verrnocanum, dixit, tua verba, Gurone,
 372 Guastant conseium, nec rem concludere possum.

Mafelina.

373 Se levat e scamno Giannus Panada Garofol,
 374 Et placidis verbis excusavere Guronum.
 375 Post haec decretum est, contradicente niuno,⁴⁶
 376 Mittere praetori cum Gobbo Barba Tognazzum,
 377 Qui sbirros ducant compagnosprehendere Baldi.
 378 Quo facto ad proprium remeavit quisque palazzum.

Comina.

379 Interea Cingar sensit, referente Gurono,
 380 Conseium factum per Gobbum, perque Tognazzum.
 381 Risit, et armatos secum facit ire sodales,
 382 Ne forsant fieret praeson, vel morte periret.
 383 Bernardinus adest, Catoius, Rasa, Durantus,
 384 Ardet Amerigus, pariter bravante Galetta,
 385 Alter ballestram, fert alter tergore schioppum,
 386 Pizzagnoccus habet spatam, curtamque zanettam.
 387 Bombonus rascum, stallas quo disboazabat,
 388 Ad terram buttat, lanzamque piavit acutam.
 389 Sguerzus habens alium schioppettum pulvere plenum,
 390 lam cupit ad busum fogatam ponere cordam.

Togna.

391 Nondum nocturnas tenebras aurora fugarat,
 392 Congregat hos omnes Cingar capitanius, atque
 393 Per mediam passant animoso corde Cipadam.
 394 Cingar eos animat, mox alta voce gridabat,

⁴⁵ Marchetti, genera numorum venetum. (Marks, are a kind of Venetian coin.)

⁴⁶ Contradicente niuno preter Guronus. (No one was objecting, except Guronus.)

395 Su, su, qui mecum vult gattam, vengat avantum.⁴⁷
 396 O villanzones, o porcinaia, venite.
 397 O mascalzones, o, o destructio panis,
 398 O slanzagnocchi, gens o poltrona, gazani,

{T Book 8 p. 102v; Port. 1.215}

{T Book 8 p. 103; Port. 1.215}

399 Su, su, qui mecum vult gattam, vengat avantum.

Berta.

400 Talia dum bravat, nil curans, ore petezat,
 401 Inde schiavina focum dat schioppo, sanguinis ardens.
 402 Fit per campagnam reboatio longa pianam.
 403 Quum Cipada procul sensit per nubila tuf taf,
 404 Oyme, Tognazzus ait, sensitis, cara brigata?
 405 Schioppettum contra Cipadam discarigarunt.
 406 Talia dum loquitur, maior fit rumor ad auras,
 407 Namque archibusum Sguerzus scarigaverat altrum.
 408 Interea Gobbus se drizzat solus ad urbem.
 409 Cingar avisatur, sociis se tollit ab altris,
 410 Solus discedit, bosco se macchiat in uno.
 411 Audit Tognazzus quod Cingar in agmine non est,
 412 Pensat quod fugiat, potius vel pergat ad urbem.
 413 Illico se Mantu portans festinus arancat,⁴⁸
 414 Et quod facturum est, animo fantasticat alto.
 415 Sperzurat quod vult destruggere Cingaris artes,
 416 Et vult omnino contra illum vincere guerram.

Tognazzi interitus.

417 Imboscatu erat Cingar, videt ecce Tognazzum.
 418 Illico se, nulla formidine, fecit apertum,
 419 Miratur circum, si quisquam forte videret,
 420 Perstringit manibus roncam, fendenteque laxo
 421 Partibus in binis divisit barba Tognazzum.
 422 Ac ita finivit campari vita Cipadae.

⁴⁷ Molinum Cingaris. (Cingar's mill.) Note: above Cingar mills ideas, T p. 75.)

⁴⁸ Arancat, trottat, properat. (He rushes, he trots, he hurries.)

423 Tunc absque indusia, Berta comitante, scapinat,⁴⁹
 424 Et natos Baldi secum ducendo gemellos,
 425 Sgombrat Mantoum caeca sub nocte paesum,
 426 Inque tuis latuit montagnis, Brixia, Cingar,
 427 In quibus angustam Bertae fabricando casellam,
 428 Nescio quos paucos giornos habitaverat illic.

Conclusio.

429 Tuque, ragazze, meo bastinam pone muletto,
 430 Namque cavalcandi venit mihi voia per urbem.

Explicit phantasiae octava Macaro.

⁴⁹ Scapinat, anetatur. (He escapes, he clears off.) Note: *nettare*, to clean, plus *ab* – is swept away.

Book 9

{T Book 9 p. 103v; Port. 1.217}

Magister Acquarii argumentum
in phantasiae Macaronicen Nonam.

1 Cingar asinino coopertos spoiat amictu
2 Fratres, quo tectus sanctus habetur homo.
3 Pro socio vestit Zambellum se putat ille
4 Fratre, cui nomen frater Erinus erat.
5 Introeunt urbem pariter decarcere Baldum
6 Sub confessandi tegmine Cingar agit.
7 Inque locum Baldi Zambellus restat et inde
8 Ignorant formam qua scapolare queant.
9 Nobilis interea Leonardus venerat illuc,
10 Quem soldatorum plura caterva sequit.
11 Vadit in hostariam Baldus Cingarque sequuntur,
12 Ac ibi bretinas deposuere togas.
13 Cingar compagnis Leonardi tela rapinat,
14 Cum quibus armantur Baldus et ipse simul.

Merlin Cocaii poetae mantuani
phantasiae Macaronice Nona

1 Cingar amans Baldum nec dum presone cavatum,
2 Nil solitas artes patitur dimittere zosum.¹
3 Dicebat Bertae, vel Baldum e carcere trabo,
4 Millibus in quartis vel corpus venerit istud.
5 Et sic parlatu, subito discedit ab illis.
6 Per quosdam boscos aptos robbare caminat,
7 Itque novas semper fantasticando magagnas,
8 Qualiter e longo deducat carcere Baldum.
9 Dumque caminabat per boscum solus opacum,
10 En franceschinos fratres occurrere vidit,²
11 Qui tich toch semper faciunt gestando zupellos.
12 Hi veniunt asinum caricatum pane menantes,
13 Nec bene discernit Cingar quis esset asellus,
14 Nam tum idem color est asino, tum fratribus idem.

¹ Zosum deorsum. (Down, downwards.)

² Fratres franciscani. (Franciscan brothers.)

{T Book 9 p. 104; Port. 1.218}

15 Extemplo roncam per megium Cingar achiappat,³
 16 Ac si vellet eos occidere more Tognazzi,⁴
 17 Qui sbigottiti terrae flexere zenocchios,
 18 Parce, precor, gridant, facientes mille crosettas.
 19 Cingar eos spoiat, tantum sibi braga relicta est
 20 Atque breviarium, quo vesprum dicere possint.

Togna.

21 Ergo bertinum vestivit Cingar amictum,
 22 Ac mediam truncat barbam (risibile dictu)⁵
 23 Quadam tenaia, quoniam de forfice mancat.
 24 Iam non is Cingar, sed sanctus nempe videtur,
 25 Sub tunicis latitant sacris quam saepe ribaldi,
 26 Per quos mordetur sapientum fama virorum.⁶
 27 Proiecit manicum ronchae, ferrumque tenivit,⁷
 28 Quod sub groppifero celans cordone ferebat.
 29 Inde pians asinum, super illo pane sedebat,
 30 Dumque it blasphemans, copietam dicere paret.
 31 Per montes, campos, per silvas, rura cavalcat,
 32 Cercat elimosinam, septem cantando legrezzas.⁸
 33 Quod nam esset Cingar non illum quisque putasset,
 34 Immo videbatur sanctus Macharius esse.
 35 Denique Mantoam veniens capitavit ad urbem,
 36 Perque Cipadensem villam pitoccat ad ussos.

³ Megium toscanile, medium latine. ("Medium" is Tuscan, middle is Latin.)

⁴ More Tognazzi, quem modo squartavit. (Like Tognazzo, whom he had just quartered.)

⁵ Mediam, ut forma Cingaris aliquantum diminueretur. (Half [beard], so that Cingar's appearance is toned down.)

⁶ Notandum. [Manus.] (To be noted. [Pointing finger.])

⁷ Tenivit pro tenuit. ([Two forms:] he kept for he held.)

⁸ Legrezzas, pro allegrezzas quare pitocchi canunt causa guadagnandi. Has didicerat Cingar causa abarrandi, nam sub pretextu vel relligiosi vel pauperis fiunt barrieriae. (Cheerful [tunes] for "allegros," because beggars sing for the sake of earning money. Cingar had learned these [tunes] for the sake of his swindles, for under the cloak of clergy or paupers swindles are made.)

Astutia Cingaris miranda.

37 Interea longe Zambellum vidit in agro,
 38 Qui spedocchiabat furfanti more camisam,
 39 Cercabatque suos caldo sub sole grisantos.⁹
 40 Fecerat horrendum digito striccante macellum,
 41 Quo se mundificant Chiozam supra Maranos.¹⁰
 42 Esse pedochiosus quisnam damnabitur unquam?
 43 Nonne magis quisquam contentat habere pedocchios
 44 Quam fieri Barro Francae?
 45 Cingar ait, quid agis nunc hic, o pauper homelle?
 46 Num scires ubi stet Zambellus? dic, rogo, scisne?
 47 Cui respondet, ego Zambellus sum codesella,
 48 Qui volo, desperans, ut me cagasanguis amazzet,

{T Book 9 p. 104v; Port. 1.219}

{T Book 9 p. 105; Port. 1.219}

49 Namque fui nuper dives, nunc pauper ad ussos
 50 Vix retrovo panem, vix vinum, vixque manestram,
 51 Desgratiaeque meae stat Cingar causa giotonus,¹¹
 52 Cui mangiare suam possit giandussa coradam,
 53 O, si posset eum ladrum brancare potestas,
 54 Se signare quidem posset scampare soghettum.
 55 Tunc Cingar, benedico Deum, quod te retrovavi
 56 Ad primam bottam, nec oportuit ire vagando.
 57 Vin, Zambelle, meus fieri compagnus, et istam
 58 Pellendam tribuam, secum iungendo capuzzum?
 59 Visque Deo mecum servire? quid ultra fietur
 60 De te, si vestes istas, poverette, recusas?
 61 Zambellus subito vultu respondet alegro,
 62 Sum contentus ego, pater, O, tuus esse fradellus,
 63 Si me bertinam vis nunc vestire gonellam,¹²
 64 Nam meus, ecce viden? giuppo cagat undique strazzas,
 65 Impleboque meam panzam de pane bianco,
 66 Quam vix implebat panis niger, atque gramegnae.¹³

⁹ Grisantos, pedocchios. (Grey lice, lice.)

¹⁰ Maranus, navis. (*Marano*, boat.)*

¹¹ Desgratiae, trisilabum. (Misfortunes, trisyllabic.)

¹² Gonella, genus vestae. (Skirt, a kind of clothing.)

67 Quamvis de letra non sapio dire negottam,
68 Pur, si vis, animus bastat mihi dicere messam.

Gosa.

69 Tunc illum Cingar spoiavit veste bisella,
70 Atque caviatam capitis sine forfice tosata.
71 Hunc sibi compagnum fecit, fratremque vocavit
72 Erinum, sed se Quintinum nomine clamat.
73 Post haec de villa se partivere Cipada,
74 Et velut ad spassum coeperunt ire gradatim.
75 A pede Zambellus vadens guidabat Asellum,¹⁴
76 Qui grossolanus fratrem se reputat esse.
77 Cingar eum sequitur qui non vult ire pedester,
78 Immo cavallaster bastinam calcat Aselli.
79 Introeunt urbem spatioso denique passu,
80 Quos pro matura pensant gravitate romitos.¹⁵
81 In piazzam veniunt, ubi tromba sonare comenzat,
82 Ad cuius sonitum se vulgus ubique ragunat.
83 Dicere quid velit hoc ignorat Cingar, Asellum

{T Book 9 p. 105v; Port. 1.220}

84 Desmontans, inquit, state hic, o frater Erine,
85 Namque videre volo cur nascitur iste tumultus.
86 Quo dicto, gentem se mescolavit in illam.

Banditur Cingar.

87 Hic faciunt bandum, quod Cingar ladro ribaldus,
88 Sassinus stradae, barrus, fur, praedo, micida,¹⁶
89 Sit patria, nec non terra banditus ab illa.
90 Sed quisquis bastans animi ammazzarit eundem,
91 Ille guadagnabit ducatos mille debottum.

¹³ Gramegnae, graminis. Macaronissimum carmen. Sapio bisillabum est. Pur, tamen. (Weeds, herbs. An extremely Macaronic verse. *Sapio* – I know, is bisyllabic. Even so, still.)

¹⁴ A pede, adverbium est. (On foot is an adverb.)

¹⁵ Romittos, pro heremitas ischiroticolo conicon est. (Hermit, hermit monk is “ischiroticolo conicon.”)

¹⁶ Micida pro homicida. (Killer for man-killer.)

92 Cingar id ascoltans tremulo corde stopinat,
 93 Pro Baldo tamen ipse suo vult perdere vitam.
 94 Sic gridare igitur coepit gridore tonanti.

Fictio Cingaris.

95 O, O, nescitis, nescitis, cara brigata?
 96 Est adhuc una dies, postquam brusabitur haec urbs,
 97 Ni subito testam Baldo truncabitis illi,
 98 Quem modo sub turris vinctum presone tenetis
 99 Namque gigantonem Fracassum nomine vidi,
 100 Qui menat o quantas squadras de gente todesca.
 101 Pro Baldo giurat Mantus destrugere terram.
 102 Nunquam vista fuit gens tam crudelis et aspra.
 103 Sassinant homines, robbant, sforzantque puellas,
 104 Altaros gesiae spoiant, calicesque rapinant,
 105 Multum pegiores villanis nempe gaioffis,
 106 Qui nunc Bardellas habitant villasque propinquas,¹⁷
 107 Qui per despectum foenilia nostra brusarunt.
 108 Hos tamen exuperant gentes feritate Fracassi.
 109 Quid dicunt ladros Brisighellos, atque Spagnolos
 110 Hi superant omnes, quoniam post furta trucidant.
 111 Heu pietas, nostram sachezavere masonem,¹⁸
 112 Atque monasterium totum sotosora butarunt
 113 Petra super petram vix una relictata videtur,
 114 Et multos fratres crudeli morte necarunt.
 115 Ille Fracassus enim poca stracante fadiga,
 116 Ut lapidem gettat grandes ad sidera merlos.
 117 His ego vidi oculis illum fors quinque miaros

{T Book 9 p. 106; Port. 1.221}

118 Cum cazafrusto nostrum iactasse Priorem,
 119 Atque cosinarum, quac sunt coenanda, parantem
 120 Totum cum pugno sub terra nempe ficasse.
 121 Praeterea quemdam vecchietum per pede cepit,¹⁹
 122 Quem magni fecit montis superare cacumen.

¹⁷ Villani bardellae. (Villagers of Bardella.) Note: Bardelle (Bardelle Camatta) today is about 4 miles/7 K from the monastery of San Benedetto Po, South of Mantua.

¹⁸ Masonem, monasterium.

¹⁹ Per pede adverbium est. (By the foot is an adverb.)

123 De sacristia rapuerunt absque riguardo
 124 Planetas, camisos, amitos, calicesque, stolasque,
 125 Turribulos, patinas, libros, candelabra, cottas,
 126 De mangiatorio boccalos, atque becheros,
 127 Descos, credenzas, tovaías, atque maniplos.
 128 De cosinatorio caldaros, bronza, padellas,
 129 Mille pignatellas, lavezzos, speta, parolos.
 130 De canefa totum spinarunt denique vinum.
 131 Porcinaia bibit totum, fregitque vassellos,
 132 Deque bono vino bagnos fecere cavallis.
 133 Campanas rupere duas, pluresque cavezzas
 134 De campanarum cordis fecere cavallis.
 135 Sed foret, ah, troppum, si cuncta redicere vellem.
 136 Vix ego scampavi socio cum fratre ruinam.
 137 Et veniens istam totus straccatus ad urbem,
 138 Vidi hominem quemdam ronca squartasse Tognazzum.
 139 Tunc ego cum socio nimia pietate movestus,
 140 Illum cum placidis comenzo reprhendere verbis.
 141 At manigoldus habens centos in corde diablos,
 142 Meque modo simili comitemque necare volebat,
 143 Alzavit roncam sed noster protinus illum
 144 Compagnus cepit per brachia stricte tenendo,
 145 Ast ego cortellum subiens in viscera fixi,
 146 Vulnere quo moriens, cascansque gridavit, O, oyme.
 147 Cingar ego morior, morieris tu quoque, Balde.
 148 Sic homicida fui, potius latrocidia, quod unum
 149 Occidi ladrum me desertare volentem,
 150 Certe iustitia est omni dignissima laude,
 151 Quando animazzamus nos ammazzare volentes.²⁰
 152 Et quamvis fratres humiles sumus atque modesti,
 153 Saepe brilans mens nostra tamen volat extra capuzzos,²¹

{T Book 9 p. 106v; Port. 1.222}

154 Sollicitare decet gesiae defendere nomen,
 155 Si non proficiunt artes, veniamus ad arma.
 156 Nos quoque de sfodro sciremus ducere spadas,
 157 Vidimus atque Lupo zuffum nos ante cucullum,²²

²⁰ Notandum. [Manus.] (To be noted. [Pointing finger.])

²¹ Brilare, nimia aviditate cupere. (To burn for is to desire with excessive zeal.)

²² Proverbium. (Saying.) Note: wolf saying?*

158 Bastantesque sumus visum monstrare bravosis.
 159 Attamen hic habitus quia sancta pace renidet,
 160 Cercamus pacem, linguas sufferre parati.
 161 Si pax nil prodest, opus est admittere brigam.
 162 Ergo meum gentes conseium prhendite, nunc nunc
 163 Baldum de scura presone cavate profanum,
 164 Cui mozzate caput, veniat ne forte Fracassus,²³
 165 Liberet hunc, et mox grandis vindicta fiatur.
 166 Hunc tamen in primis volo confessare giotonem,
 167 Namque animam salvare suam confessio posset.

Comina.

168 Dixerat haec Cingar cunctis praesentibus illic.
 169 Contremuere omnes iuvenesque, senesque debottum,
 170 Fit rumor, populusque ruens, ignara canaia,
 171 Per cunctas urbis stradas incerta vagatur,²⁴
 172 Omnes praetoris fugiunt ad grande palazzum,
 173 Tela parant, pontesque levant, clauduntque botegas,
 174 Congregat illustres homines, sanctumque senatum
 175 Praetor, et ad muros conseiant ponere guardas,
 176 Inque toriones* altos portare comandant²⁵
 177 Spingardas ferri, colubrinas, passavolantes,
 178 Mortaros, arcosbusos, bronzique canones.
 179 Interea magnus fit campanonus ab alto
 180 Culmine pulsatus, don, don, reboante bachiocco.
 181 Tanto pro sonitu cunctorum corda tremiscunt,
 182 Ad campanoni martellum quisque caminat,
 183 Alter habet roncam, lanzonem protrahit alter,
 184 Hic spetum, hic lanzam, hic dardum, hic giavarinam,
 185 Et parvo in spacio convenit tanta brigata,
 186 Quod non in vallem losaphatti tanta resurget,²⁶
 187 Palazzum varia stipant cum voce loquentes.

²³ Mozzare, obtruncare. (To behead, to cut from the trunk.)

²⁴ Appositio. (Apposition.)

²⁵ A turri descendit torionus magna turris. (Big tower, watch tower, is derived from L. *turris*.) Note: 1692 has *torionos*.

²⁶ Vallis losaphat, in qua mortui omnes refugent ad iudicium universale. (the Valley of Josaphat/Jehoshaphat, in which all of the dead are driven back to universal judgment.)

Togna.

{T Book 9 p. 107; Port. 1.223}

188 Ante potestatem Cingar iam venerat ultro,
 189 Et confirmavit falso iuramine dictum,
 190 Ad quem ducatos doros tunc mille dederunt,
 191 Nam sacramentabat gladio scannasse seipsum.
 192 Quos cepit guantis, dicens non tangere posse.

Berta.

193 Tunc omni populo reserantur monitiones,
 194 Ut se quisquis eget de finis induat armis.
 195 Concurrunt omnes, intrant armaria, versant
 196 Omnia, nec desunt pulcherrima fantibus arma.
 197 Hic piat elmettum, scutum, brazzale, corazzam,
 198 Hic quoque panceram, spallazzos, atque scheniras,
 199 Hic gorzarinum, guantos, fiancalia, bragas.

Comparatio.

200 Non tali furia cernis properare pitoccos,
 201 Quum defunctorum giornus celebratur ubique,
 202 Quod favam coctam furfantis quisque ministrat.

Mafelina.

203 Interea Cingar Zambellum tollere vadit,
 204 Quem modo cum carico solum lassarat asello,
 205 Is stupefactus enim tanto pro murmure stabat.
 206 Cingar eum vocat, et nulli parlare comandat,
 207 Dicens quod fratres servare silentia debent.
 208 Mox illum duxit secum, supraque palazzum
 209 Scandit, quisque sibi brettam reverendo cavabat,
 210 Dicebant, hic est qui nostram liberat urbem.
 211 Cingar habens oculos humiles, sapientior ibat
 212 Officiumque velut fratres dum dicere fingit,
 213 Hosti datque fidem, suspectaque pectora tollit.

Pedrala.

214 lamque paratus erat ceppus, quo perdere testam²⁷
 215 Baldus debebat, populo spectacula daturus.
 216 Sollicitat Cingar, praetorem spessiter orat,²⁸
 217 Quod confessorem Baldo concedat, ut almam
 218 Non miser ammittat, sed forte volabit ad astra.
 219 Latro memento mei dicens, fuit illico salvus.

{T Book 9 p. 107v; Port. 1.224}

{T Book 9 p. 108; Port. 1.224}

220 Praetor, nil meditans ulterius, annuit illi,
 221 Vos eritis confessor, ait.²⁹
 222 Attamen armatos soldados mille deforam
 223 Constituit, stantes ad guardam carceris omnes.
 224 Cingar habebat aquam fortam, surdas quoque limas,
 225 Omnia portabat sancta sub veste latenter.
 226 Ecce cadenzos aperiri Baldus orecchiat,
 227 lam pensat, quod sit testa moriturus adempta.
 228 Stabat ibi terrae fletu prostratus amaro.
 229 Saepe vocans socios, Bertam carosque nepotes.
 230 Senserat ante diu martellamenta sonantum
 231 Campanonarum,
 232 Se debere mori scampanizatio talis
 233 Indicat, ac strepitus fieri quem sentit in armis.
 234 Non confessandi misero datur ulla facultas,
 235 Ergo Deum sic sic gemebundo corde precatur.

Oratio Baldi ad Christum.

236 Summi dextra patris, nostraeque propaginis author,
 237 Christe, redemisti quam primi labe parentis,
 238 Horrida quippe crucis passum ludibria solum
 239 Te scio, non propter iustos, at propter iniquos,
 240 En ego tantorum scelerum, tantaeque ministras
 241 Caedis tendo manus stygias habitabilis umbras,
 242 Da veniam, foedasque tuo precor abluere palmas,

²⁷ Proverbium. (Saying.)

²⁸ Spessiter frequenter. (Over and over, repeatedly.)

²⁹ Vos estis confessor figura est. (You are a confessor is a [rhetorical] figure.) Note: 1692 has *eritis* instead of *estis*.

243 Sanguine, Te lacrimis latro flexisse benignum
 244 Creditur, et meretrix, tua quae vestigia crine
 245 Tersit, meque pari videas pietate misellum,
 246 Namque pari fletu modo te prostratus adoro.

Comina.

247 Iamque cavalerus portam recluserat omnem,
 248 Ac centum chiavis patefecerat hostia centum.
 249 Cingar maturus ficta gravitate subintrat.
 250 Ad quem passantem cuncti flexere zenocchios.
 251 Zambellus seguitare negans, se retro retirat,³⁰
 252 Presonem quoniam vult non intrare maruffus.
 253 Tunc Cingar vocat hunc, veniatis frater Erino,

{T Book 9 p. 108v; Port. 1.225}

254 Namque duos fratres semper nos esse bisognat.
 255 Hunc ob sermonem Zambellus protinus intrat,
 256 Atque barisellus portas ancora seravit.
 257 Baldus habet longam longo pro tempore barbam.
 258 Quae ad centuram cooperto pectore tendit.
 259 Cingar it, hunc sequitur tremulosus frater Erinus.
 260 Barbottat patres nostros ac avemarias.³¹
 261 Nam castronazzus fratrem se pensitat esse.
 262 Sed postquam Cingar Baldo pervenit apressum.
 263 Bertezando illum tali sermone provabat,
 264 Quid, manigolde, facis? quid, latro? quid, mala planta?
 265 Nunc pro peccatis dabitur tibi poena scelestis.
 266 Nunc exemplar eris quibus est tam cura robandi.
 267 Non te Fracassus, Falchettus, Cingar aitant,
 268 Quatuor in quartis nam squartavere Fracassum.
 269 Quatuor et forcas portam per quamlibet urbis
 270 Plantarunt, ubi stant gambae brazzique tacati.
 271 Cingar dorato slongavit colla soghetto,
 272 Inque traligniferam trabucavit denique forcam.
 273 Desuper illius testam sic metra notantur,
 274 Cingar doratam meruit robando colanam.³²

³⁰ Negat intrare presonem quam provarat. (He refuses to enter prison which he had experienced.)

³¹ Ave Maria dictio sola est. (Avemaria is just one word.)

275 Inter boschicolas nam rex fuit ipse ladrones.
 276 Collo semicanis Falchetti petra molini
 277 Appicata fuit, quos chiusa Governolis hausit.³³
 278 Tu quoque nunc trades collum, scelerate, taiandum.
 279 Ac super horarum turrim tua fixa ladrones
 280 Testa spaventabit, sassinos, et homicidas.

Responsio Baldi.

281 Extollens oculos Baldus frontemque rapatam,
 282 Suspiciensque illum transversa tuentibus hirquis,
 283 Dixit, verba licet non haec responsa merentur,
 284 Attamen hinc abeas, frater schierigate, proterve,
 285 Si modo tam strictum non ferrea vincla tenerent,
 286 Tamquam polastro tibi pessime, colla tirarem.
 287 Vade viam, nisi vis mihi stesso incidere linguam,
 288 Inque tuam faciem fremitu spudare canino.

{T Book 9 p. 109; Port. 1.227}

289 Tu qui deberes solanti voce dolorem
 290 Alleviare meum baratrique arcere pavorem,
 291 Sic agis, ut perdat me desperatio mentis.
 292 Impie frater, habes in pectore mille diablos,
 293 Respice te stessum, turpesque redargue mores,
 294 Tonsuram portas renegas quam mille fiatis.
 295 Nil nisi broda fuit semper tua vita, gulose,
 296 Te Deus ingratum tantorum quippe bonorum
 297 Expellet coelo, stygis et relegabit ad ima.
 298 Hinc procul a nostris oculis, fratuzze, recedas,
 299 Spurciciae foetent capucino mille sub illo.
 300 Celestis veniae plus me deprhendo capacem
 301 Quam te fraude, dolis, gravidumque libidine, vade.

Cingar.

302 Cingar scaltritus verbis mage percitat illum,
 303 lam tua, dicebat, tua dic peccata, ribalde.

³² Epithaphium supra furcam Cingar. (Cingar's epitaph concerning the gallows.)

³³ Chiusa, locus angustus Mintii. Governol est civitas galliae lombardicae. (The close is a narrow place of the Mincio. Governolo is a city of Lombard Celts.)

304 Baldus non ultro bassato vertice parlat
 305 Invergognosum nam viderat esse capuzzum.
 306 At miser illacrimans summissa voce gemebat,
 307 O Cingar, clamat, morior, mi Cingar, et ante
 308 Quam moriar, non te potui comitesque videre.
 309 Tunc Cingar nimia tactus pietate cucurrit,³⁴
 310 Voceque suppressa sic se parlando palesat.

Cingaris pietas erga Baldum.

311 Non te plus lateo, mi, mi dulcissime Balde,
 312 O mi dulcis amor, mi cor, mea spesque decorque.
 313 Sum tuus ille quidem Cingar, non noscis amicum
 314 Non, mi Balde comes, noscis me? respice, quaeso.
 315 Cingar ego, qui te solita cum fraude cavandum
 316 Carcere de caeco veni dissolvere, non te,
 317 Non te, Balde, mori patiuntur numina coeli,
 318 Non quod tanti hominis saevum sit nomen ademptum.
 319 Sic dicens, voltas bis centum basiat illum.
 320 Abbrazzat, stringit, lacrimis sua pectora bagnat,
 321 Ille tuus sum Cingar, ait, iam pone timorem,
 322 Ne dubita, sum Cingar ego, sum Cingar onustus

{T Book 9 p. 109v; Port. 1.228}

{T Book 9 p. 110; Port. 1.228}

323 Veste sub hac ficta martellis atque tenais.
 324 Qualia sunt equidem lacrimosae gaudia matris,
 325 Quae dudum mortum pensaverat esse fiolum,
 326 Mox illum reddi sibi vivum respicit, immo
 327 Corpore gaiardum, rubicunda fronte galantum,
 328 Talia sunt equidem, praeviso Cingare, Baldi,
 329 Qui velut a somno torpenti corda solutus,
 330 Atque reviviscens, inspexit fronte caduca,
 331 Porrexitque oculos in Cingaris ora paventes.
 332 Sed pro laetitia tanta parlare vetatur,
 333 Quodque oculis propriis cernit, sibi somnia paret.

Togna.

³⁴ Pathos movetur. (Sympathy is stirred.)

334 Zambellus norat Baldum, stat quacchius in uno
 335 Angulo, et ingenti terrore cagatur adossum.
 336 Cingar ait, non non parlandi tempus habetur,
 337 Perdimus interdum propter tardare boconem.³⁵
 338 Tunc franciscanam tollens de corpore cappam,
 339 Ferramenta cito solitam cavat extra sachellam.
 340 Fundit aquam fortam, surdis rosegando limettis,³⁶
 341 Vincula quaeque taiat leviter, manicesque, bogasque.
 342 Post intervallum modicum levat in pede Baldus.³⁷
 343 Sed vix extrema stat pro stracchedine rectus.
 344 Unde pignocadae Cingar piat octo bocones,
 345 Ac malvasiae, quem gessit aposta, fiascum,
 346 Illum pro longo stabilivit carcere stancum,
 347 Nam quid sit preson quam saepe provaverat ipse.
 348 Post haec Zambellum clamat, mi frater Erine,
 349 Huc accedatis cito, nos orare bisognat.
 350 O Iesum Christum, cur? ola, frater Erine,
 351 Cur non auditis, dormitis forsitan? ola,
 352 Zambellus parlat pavefacto corde nientum.
 353 Pauper homazzolus desiderat esse deforas.
 354 Cingar item clamat, veniatis, frater Erine.
 355 Baldus miratur, quid clamas, inquit, adessum?
 356 An latet hic aliquis? dic, quaeso, Cingar ad illum
 357 Omnia subridens breviter narravit ad unguem.³⁸

{T Book 9 p. 110v; Port. 1.229}

Obstupuit Baldus tanta pro Cingaris arte.

Comina.

358 Denique Cingar eum vadens retrovare, gridavit,
 359 Ah poverelle, voco ter vos, et sic pigritatis
 360 Respondere mihi? sic obedire magistro
 361 Discitis? esset enim vobis poenitentia danda.³⁹

³⁵ [Manus.] Notabile. ([Pointing finger.] Noteworthy.)

³⁶ Limetta parva lima. (Little file, is a small file.)*

³⁷ In pede, adverbium significat recte. (On ones feet, an adverb that means upright.)

³⁸ Breviter, et perfecte loquitur, qui bene loquitur. (One who would speak well, speaks briefly and perfectly.)

362 Zambellus dixit, rogo vos, mihi parcite, namque
 363 Debemus fratres servare silentia semper,
 364 Sic, Quintine pater, peradessum me docuistis.
 365 Cingar ad ista nihil quid responderet habebat,
 366 Se castronatum castrono cernit ab uno.
 367 Hunc tamen extemplo Cingar Baldusque piarunt,
 368 Quem, franciscanam descortigando gonellam,
 369 Ad terram mittunt, ac omnia membra cadenant,
 370 Sbadacchiumque sibi ficcant, ne gridet, in ore.

Gosa.

371 Continuo turris scampanizabat arengum,
 372 Qua Baldo testam confesso tollere debent.
 373 Sollicitans aperit portam barisellus, et extra
 374 Stans vocat, em, necdum confessuit* iste giotonus?⁴⁰
 375 Confessate cito, pater, hunc, Quintine, ladronem.
 376 Baldus id ascoltans, voluit saltare deforas,
 377 Displicuere sibi nam talia verba superbo.
 378 Cingar eum pavidus tenuit per brachia, dicens,
 379 Pone, si vis, cerebrum nunc tu paulisper a casam.
 380 Es doventatus numquid vir absque governo?
 381 Mox cito respondet barisello, nunc veniemus.
 382 O quantis plenus viciis erat iste cavester.
 383 Non meritat veniam, sed centum milleque forcas,
 384 Quem nunc absolvo, sed vos o frater Erine,
 385 Exorate deum devota mente fratantum.⁴¹
 386 Dum sic parlabat, psalmum Miserere comenzat,
 387 Vel De profundis, primam gridando parolam,
 388 Sed restum psalmi quia non finire sciebat,
 389 Ore susurrabat, veniens ad Gloria Patri.

Togna.

³⁹ Penitentia, macaronice posita ad placitum, licet raro utatur. (Penitence, is put Macaronically at the author's discretion, although it is rarely used.)*

⁴⁰ Note: *confessuit* (part of the the phrase "hasn't this rascal confessed yet?") seems based on an invented non-deponent, regular second conjugation 3rd person perfect form; 1585 has *confessunt* and 1692 *confessus*; 1552 switches to, "non est/ confessatus adhuc?"

⁴¹ Fratantum, interea. (In the meantime, meanwhile.)

{T Book 9 p. 111; Port. 1.230}

390 lam franciscanam Baldum vestire gonellam
 391 Coeperat, atque docet qua forma debeat ire,
 392 Ne foret ignotus faciens in fronte capuzzum.
 393 Sub sancto martellum portat uterque cucullo,
 394 Ut menare manus possint urgente bisogno.
 395 Ad portam vadunt pariter, cavalerus apertam
 396 Quam facit, egreditur Cingar prius, inde chinato
 397 Cum capite exivit Baldus, quem nullus adocchiat.
 398 Tunc intrare cito poltrona sbiraia volebat,
 399 Sed Cingar dixit Cavaleiro, quo venit ista
 400 Frezzositas? mo, sancte Deus, concedite tempus.⁴²
 401 Quo fleat almancum, vel quo poenitenza fiatur.⁴³
 402 Sic ait, et scapolans, Baldo seguitante, caminat.
 403 Ingentes hominum rescontrant undique turmas,
 404 Cum ronchis, spadis, schioppettia, atque balestris,
 405 Baldum expectabant nunc nunc de carcere trandum
 406 Hunc omnes tanta pro laude videre peroptant.

Mafelina.

407 Nuper stopparant portas, pontesque levarant,
 408 Nescit enim Cingar qua banda cedat ab urbe,
 409 Plus curat Baldum quam se, quia diligit illum.
 410 Arrivat portam, dum sic meditatur, ad unam,
 411 Gens ubi cum solito faciebant ordine guardam,⁴⁴
 412 Nec solam praetor muscam passare volebat.
 413 Baldus habet voiam sguarnazzam trare dabandam,
 414 Et cum martello plures confringere testas.
 415 Cingar eum placat dicens, fac, stulte, pianum.
 416 Desine me pensare modum, formamque scapandi.
 417 Dum sic ambo simul passu celerante loquuntur,
 418 En prope viderunt grandem transire baronem,
 419 Quem soldatorum non poca brigata sequebat.

Leonardus nobilissimus.

⁴² Concedite tempus quo fugiamus. (Give us time, in which we might escape.)

⁴³ Almancum, saltem.* (At least, anyhow.)

⁴⁴ Gens faciebant, ut pars in frustra secant. (Part of the people were doing [guard duty], so that they could cut off [an escape] in vain.)**

420 Iste valentus erat, Leonardus nomine, claro
 421 Sanguine progenitus, virtuti deditus omni.
 422 Altivagam Baldi famam praesenserat olim.
 423 Cuius in ardentem se tam succensit amorem,

{T Book 9 p. 111v; Port. 1.231}

424 Ut iam per totum longis erroribus orbem
 425 Circuerat, si fata darent quo cerneret illum.
 426 Venerat huc igitur, totam sed repperit urbem
 427 Attonitosque omnes, ac arma minantia coelo.
 428 Ignorat quae sit rumoris causa nefandi.
 429 Est super ingentem, bellum, grossumque cavallum,
 430 Et rutilo Baldi galonem cinxerat ense.
 431 Viderat ut Baldus spadam, cito noverat illam.
 432 Disponit penitus, si debet perdere vitam,
 433 Velle suam spadam, celeremus prestiter, inquit.
 434 O Cingar, nam posse modum scampare trovavi,
 435 Ille meum portat brandum gallone guererus,
 436 Hunc volo, me seguita, meus est de iure, camina.
 437 At Cingar Baldi furiam regit, atque governat,
 438 Dextriter i, parlat, spadam sis certus habebis.
 439 Et sic dicentes, illum seguitare comenzant,
 440 Qui tandem subiit coetu sectante tavernam.
 441 Cingar dans falsos dinaros coepit ab osto
 442 Lectum cum camera.
 443 Tum Leonardos equos osto recomandat eidem,
 444 Quos, in qua stalla ponuntur, Cingar adocchiat.
 445 Primus de razza turca Rocaforta vocatur,
 446 Grossior est alter natus de prole Reammi,
 447 Quem baptizavit Leonardus Spezzacadenam.⁴⁵
 448 Tertius alter erat pulcher, non altior aequo,
 449 Sed barbareschae natus de prole cavallae,
 450 Nomine Pardus erat, cursu robustior altris,
 451 Cuius de razza veniet Dragus ille liardus,
 452 Qui Gonzagarum stallis portabit avantum,
 453 Et magnumFrancisce tibi acquistabit honorem,
 454 Maxime quum fueris Venetae capitanius urbis,

⁴⁵ Baptizavit, non quod baptizasset, sed nominavit. (He baptized, not that he had baptized [his horse], but he named it.)

455 Contraque Francigenas ad Tarrum bella movebis.
 456 Immortalis erit tunc magno fama Ridulpho.

Pedrala.

457 Ostus in instanti quae sunt coenanda parecchiat,
 458 Namque Leonardus mensam fornire comandat.

{T Book 9 p. 112; Port. 1.232}

459 Accubuere omnes, stat mensae in fronte Lonardus.
 460 Indique buttarat panceras atque celatas,
 461 Corrazzas, olmos, quae coenat, turba Lonardi,
 462 Ut fit, quando volunt soldati pascere ventrem.
 463 Baldus at in portae fissuram pronus adocchiat.
 464 O quam pulchra sibi Leonardi forma placebat.
 465 Alter honestas erat Ioseph, pulcher Ganimedes.
 466 Facundus Cicero, Cato prudens, ferreus Hector.
 467 Semper habet spadam lateri, quam Baldus habere
 468 Gesticulat, tamen hanc contentat habere Lonardum.
 469 Sic fovet una duos natura, sed inscia mens est.

Comina.

470 Dumque igitur comedunt, Leonardus dixit ad ostum,
 471 Fer causam, quare sic urbs agitur in armis?
 472 Ostus ait, quidam Fracassus nomine venit⁴⁶
 473 Assediaturus multis cum gentibus urbem,
 474 Namque valorosum vult vendicare baronem,
 475 Quem tam fama canit per mundum nomine Baldum,
 476 Cui nunc in platea testam mutilare parecchiant.
 477 Quando Leonardus sensit quae dixerit ostus,
 478 Vix potuit laeto cum vultu condere doiam.
 479 Sollicitat subito proprios mangiare sequaces,
 480 Dicens, quod penitus vult illum cernere Baldum.
 481 Baldus tot ascoltat quae parlabantur ab illis.

Gosa.

482 Interea Cingar paulatim tela robabat,

⁴⁶ Venit praeteritum est.

483 Inque suam cameram, Baldo gaudente, ferebat.
 484 Tandem bretinas spoliarunt ambo gonellas,
 485 A capite ad plantas stirpantes* corpora ferro.⁴⁷

Comparatio.

486 Qualis equus iuvenis, quem dicimus esse poledrum,
 487 Egrediens tristem longo post tempore stallam,⁴⁸
 488 Passutusque novo de foeno semper et orzo,
 489 Vellet, si posset, rupta saltare cavezza,
 490 Hunc appena valet stallae retinere fameius,
 491 Talis Baldus erat qui de presone cavatus,

{T Book 9 p. 112v; Port. 1.234}

492 Postquam se totum rutilantia vestit arma,
 493 Bramat presto foras solus borrire per urbem,
 494 Atque cruentatis cum testis atque budellis
 495 Disturbare lovem, terram, stygiamque masonem.
 496 At pro respectu prohibentis Cingarum urget
 497 Possanzas nimias animi, coleraeque brusorem.

Conclusio.

498 Ast ego sat dixi, servo praecepta Catonis,
 499 Interpone tuis interdum gaudia curis.

Explicit phantasiae Nona Macaro.

⁴⁷ Note: *stipantes*, 1692.

⁴⁸ Longo post tempore. Sic Vergilius, longo post tempore venit. (After a long time, as Vergil [wrote], "After a long time, [freedom] came.") Note: Vergil, *Eclogues* 1.29.

Book 10

Magistri Acquarii argumentum in
Phantasiae Macaronicem Decimam.

1 Cingar ars patuit Zambello carcere tracto,
2 Baldus cercatur, detegit ostus eum.
3 Expugnare suam properat gens tota tavernam,
4 Cingar Lonardi iamque parecchiat equos.
5 Baldus in hostaria contra duo mille resistit,
6 Donec cum socio Cingare montat Equos.
7 Ad portam fugiunt urbis, fugiendo scolengat
8 Baldus Zambellum, datque Lonardus opem.
9 Maior guerra furit, comites periere Lonardi,
10 Baldus Praetorem captat, et inde fugit,
11 Nam Cingar pontem valvis bassarat apertis,
12 Et sic tres pariter scapolavere viam.
13 Cingar Praetorem castrat, tum forfice snervat,
14 Qui tandem Muscis potus et esca fuit.

Merlini Cocaii poetae Mantuani
phantasiae Macaronine [sic] Decima.

1 Altius o Musae, nos tollere vela bisognat,
2 Misterumque facit gravius distendere schenam,
3 Usque modo fregavit aquas mea barca Poazzi¹
4 Qui dormentato portum facit amne Nolani.²

{T Book 10 p. 113; Port. 1.235}

5 Usque modo bassum calzavit Gosa stivallum,
6 Nunc aliquantillum resonent mea metra Thaliam,
7 Nunc mare tentandum, cui vitam credere mors est.
8 Magnanimi Baldi celeberrima gesta canenti
9 Dexter ades, Serraffe pater, vatumque magister.³

¹ Poazzus est abiens vetustus, per quem alius Padus fluctat. (The ancient Poazzo is flowing away, through which the other Po flows.)*

² Nolani portus. (The port of Nolano.)

³ Serraffus, maximus in quibuslibet liberalibus artis fuit. (Seraphus was the greatest in [all] the liberal arts whatsoever.)

Narratio secunda.

10 iam Zambellus erat pavidus de carcere ductus,
 11 Praetor osellatum se norat, trat via bragas,⁴
 12 Beffaue contradas volitat manifesta per omnes.
 13 Noscuntur fraudes, noscuntur Cingar artes,
 14 Nam similes rasas faciebat saepe cavester.
 15 Mantua tota levat populum sotosora balordum,
 16 Ipseque praetori Zambellus cuncta recunctat.
 17 Desdegnatus erat, trombam facit ire per urbem,
 18 Qui franciscanos fratres invenerit illos,
 19 Mille guadagnabit ducattos.
 20 Discurrunt omnes, vestigant undique sbirri,
 21 Non lassant busos, non foppas, atque caminos,⁵
 22 Subvertuntque casas, gesias, pallatia, turres,
 23 Ac si Rossinum Mantoum quaerere vellent.⁶
 24 Usque in latrinas callant, puteosque profundos,
 25 Inque cagatores alii per stercora rugant.⁷
 26 Propter denarios sunt absque pudore gaioffi.

Berta.

27 Senserat haec ostus, Pedrazzum nomine dicunt,
 28 Cuius in ostaria Cingar Baldusque latebant.⁸
 29 Ante potestatem subito manigoldus arivat,
 30 Inque sua, inquit, fratres albergare taverna.

Parenthesis.

⁴ Proverbium desperantis trat via bragas et est verbum compositum, tro via, tras via, trat via. (A saying about someone in despair: he takes off his trousers, and it is a compound word: I take off, you take off, he/she takes off.)

⁵ Inter busum et foppam differentiam vide Aulum Gelium. (For the difference between hole and ditch see Aulus Gellius.)

⁶ Note: Rossino Mantovano was an Italian composer who flourished around 1510-20, his *Lirum bililirim* is cited in *Baldus* 9.48. Why cops might search high and low for him I don't know.

⁷ Rugare et stigare. (To search and to investigate.)

⁸ Ostaria penultinam abbreviare potes, sicut uranium. ("*Ostaria*" -- tavern, you can abbreviate the second to the last [syllable], like *uranium*.)

31 Est inter stultos stultissimus ille tenendus,
 32 Qui se resque suas ostis vult credere ladris.
 33 Nonne geometras factos distinguere terram,
 34 Vel magis astrologos asinos strologare videbo,⁹
 35 Quam credam quis posse bonus reperirier ostus?
 36 Non osti curam peragunt, magis immo latronis.
 37 Extra balconem distendit, pertica, circchium,

{T Book 10 p. 113v; Port. 1.237}

38 Quae procul aspicitur parvo ficcata scovino,
 39 Ad quam gambar, vel lignea spada tacatur.
 40 Quando tavernarus sentit pistare cavallos,
 41 Ferratisque viae calcagnis tondere petras,
 42 Aut naturali motu rognire biavam,¹⁰
 43 Presto recordatus Christi mandata iubentis,
 44 Vestris in domibus peregrinos sumite stancos,
 45 Protinus apparet cingens gremiale bisunctum.¹¹
 46 In primis testam visazzo sbrettat alegro.
 47 Quamvis non illam velis allozare tavernam,
 48 Ad staffam tamen ille tuam compagniter intrat.
 49 Et simulatrici laetas facit arte carezzas.
 50 Scongiurat quod habet polastros atque capones,
 51 Deque vitellina fecit modo carne guacettum,
 52 Pro cuius possent bontate resurgere morti.
 53 Non mancat illis (de nugis) lessus, arostus,
 54 Tres vini sortes, dulcis prius, inde racentis,
 55 Et qui, dum bibitur, ventris penetralia raspat.
 56 Non desunt albi lenzoles, optima stalla,
 57 Mazaticum foenum, tandem bona chiera fietur.¹²

⁹ Asini geometrae vel astrologi non reperiuntur. (Asses who are surveyors or astrologers are not found.)

¹⁰ Rognire, hinnire. (To neigh, to whinny.)

¹¹ Gremiale a gremio dictum, et est pezza linea, qua utimur in coquina, unde Godianus. Pinguifico semper lardo gremialia pendent. (An apron is a word made from *gremium*, lap, and it is a piece of linen we use in the kitchen, according to Godianus. Aprons always hang down with greasy lard.)

¹² Chiera est illa superficies vultus, qua laetus aut tristis animus palesatur. Homerus, Monstrat alegrezzam cordis sua chiera galanta. (Appearance is the surface of the face, which reveals a happy or sad mood. Homer: Ones noble face shows the happiness in ones heart.)* Note: cf. *Orlandino* 3.9.

58 Cuncta sed intratus retrovas contraria semper,
 59 Praeteritae quoniam coenae rescaldat avanzum,
 60 Et giurat quantos vivant super aethera sanctos,
 61 Atque sacramentat, quod alhora coxerit illum.
 62 Sed nimium coenare cave, nam quisque boconus
 63 Scribitur, ad finem tua gestat bursa malannum.
 64 Dum satiare gulam tendis, scarsella vodatur.
 65 Impleri gula vult, sed non vult tasca vodari,
 66 Non unquam potuit gradire gulosus avaro.
 67 Mox tibi lenzolos fingit mutare blancos,
 68 Quos nunc nunc alio pigaverat hospite cesso,
 69 Ut possit donare fidem pigatio talis.
 70 Sanguine si carnes opilatas forsan haberes,
 71 Ne dubita, quoniam cimices, pulicesve salassant.
 72 Non te cornettis melius guarire ficatis
 73 Luca quiret, quam gens purgans cimicina cruorem.

{T Book 10 p. 114; Port. 1.238}

74 Nos vigilare docent, ladrosque cavere latentes,
 75 Sed postquam noctis totas numeraveris horas,¹³
 76 Surgis, et ad stallam vadis guarnire giumentam,
 77 Teque trovas abiens robbatum semper ab illo.

Pedrala.

78 Sic Baldus, Cingar falso trapolantur ab osto.
 79 Tunc omnis mundus, praetore iubente, levatur.
 80 Arma capit, celeratque illam assaltare tavernam.
 81 Protinus advisat Martin trombetta Lonardum.
 82 Ut se ostaria subito dipartet ab illa.
 83 Cingar id attendens, sic Baldo territus inquit,
 84 Heu, mi Balde, mori nos convenit, ecce periculum
 85 Imminet, in trapolam tandem vulpecula cascat.¹⁴
 86 Baldus eum guardat, quid, ait, mi Cingar, honoris
 87 Esse potest melius, quam bello tradere vitam?
 88 Soldatis equidem laus est certando morire,¹⁵

¹³ Numeraveris horas, quia dormire non potes. (You will count the hours, because you cannot sleep.)

¹⁴ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

¹⁵ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

89 Cingar discazzat Baldi sermone pauram,
 90 Extraque balconem parvum se prestus asogat,¹⁶
 91 Namque Leonardi sperat robbare cavallos.
 92 Sed famuli stallae, positis arzonibus, illos
 93 In punctum statuunt, quia vult equitare Lonardus.
 94 Baldus ibi solus restat generosas in armis,
 95 Mille annos una hora sibi est certare daverum.
 96 Ignorans causam Leonardus, presto resurgit.
 97 Imperat et famulis, sociisque resumere tela.
 98 Currunt ad stallam propter montare cavallos,
 99 lam posito in staffam pede vult equitare Lonardus,
 100 Sed Cingar clamans per frenum corripit illum,
 101 Sta, dixit, saldus mandat tibi nostra potestas.
 102 Ut desmontatus succurras prendere Baldum.
 103 Cui Leonardus ait, meus hic num Baldus alozat?
 104 Immo, giuro deos, pro Baldo summere mortem.
 105 Dispono, seguitate cito, seguitate, sodales,
 106 Nunc mihi dulce mori, nunc nunc gratissima mors est.
 107 Et levis in curvo saltans arzone ficatur.
 108 Cingar alegrus ei se se manifestat apertum,

{T Book 10 p. 114v; Port 1.239}

109 Supplicat atque velit fortes prestare cavallos,
 110 Cum quibus hoc Baldus potent schifare periculum.
 111 Tunc se buttavit prestus de arzone Lonardus,
 112 Cingaris in faciem lacrimans dedit oscula centum.
 113 Mox ait, indarnum nil nos modo stare bisognat.
 114 Non non parlandi non tempus facta requirunt.
 115 I, sequar, atque meos faciam seguitare barones.
 116 Pro magno statui Baldo dimittere vitam.
 117 Cingar equos tantum recchiedit, sed Lonardus
 118 Non dat equos tantum, Baldi cito porrigit ense,
 119 Quem laetus Cingar brancat, cingitque galono.
 120 Mox iuvenem pregat, atque suos devote sodales,
 121 Ut pariter portam festinent urbis ad unam,
 122 Ac ibi stent prompti, si forsan Baldus et ipse
 123 Ad totam briliam veniant stringendo cavallos.
 124 Protinus arma pient pontemque calare fatigent.

¹⁶ Asogo asogas est cum auxilio soghe callare. (I rope down, you rope down, is to lower oneself with the help of ropes.)

125 Sic faciam, Leonardus ait, tunc prestiter altrum
 126 Scandit equum, properatque, sua sectante caterva.

Comina.

127 Iamque propinquabat vastus de gente canaia,
 128 Ostus eam guidat lucratus mille ducaos,¹⁷
 129 Ut quondam fecit Iudas tradendo magistrum.
 130 Ecce domus turbis repletur cuncta bravosis,
 131 Orantem Christum qui velle piare videntur,
 132 Quum surgens illis dixit, quem quaeritis? adsum.
 133 Nec tamen his Baldus dixit, quem quaeritis? adsum.
 134 Non expectavit quod Baldus sguaginet ensem,
 135 Auriculamque taret Malcho, qui primus iniqua
 136 Praesumpsit vincere manu, quae brachia coelum,
 137 Quae terram, mariumque sinus, quae tartara sistunt.
 138 Non dixit Baldus, guarda, sed menat abassum.

Incipit crudele certamen Baldi.

139 Ecce super salam populi squadronus arivat,¹⁸
 140 Nubila versantur magno clamore gridantum.
 141 Namque simul sbraiant, exite, exite, ribaldi.
 142 Ostus adest primus, cameram designat apertam,

{T Book 10 p. 115; Port. 1.240}

143 In qua stat Baldus solus gianetone paratus,
 144 Qui camerae portam quando sibi vidit apertam,
 145 Mille quoque hastarum stippantes limina punctus,
 146 Protinus ad primum gianetonis vulnere colpum
 147 Trat contestabilem passato pectore mortum,¹⁹
 148 Quem poltronzonem sbirri dixerunt Vigazzum.
 149 Inde cito revocans gianetonem, vulnerat altrum.
 150 Quem veluti ranam medio ventramine passat.
 151 Plura super limen fit conculcatio gentis,
 152 Quos gianetonatis crebris fat stare dacantam.²⁰

¹⁷ Ducaos spagnoliter. (Ducats are Spanish.)

¹⁸ Squadronus, quem bataionem florentini vocant. (A squadron, which the Florentines call a battalion.)

¹⁹ Tro tras trat. (I draw, you draw, he/she draws.)

153 Cingar equos habet in certo cantone paratos,
 154 Expectans Baldum, donec descenderet illuc,
 155 Baviger aspectu digitos mordebat acerbo,²¹
 156 Seque, modum pensans fugiendi, macerat intus.
 157 Nascitur immensus per vastum clamor Olympum,
 158 Prehnde, cridant, ladrum, sta saldas, prehnde ribaldum,
 159 Ferte focum, scalas, intra, day, percute, guarda.
 160 Baldus in ignivoma facie, dum certat, avampat.

Comparatio.

161 Non secus ut quando Vulcanus forbice gremit²²
 162 Dudum sufflanti brasatum mantice ferrum,
 163 Quod Brontis, Steropisque cito martellus assaltat,
 164 Undique sintillant, tich, toch pistante, favillae.
 165 Trans gianetonatas omnes sotosora butabat,
 166 Et veluti dainus stans semper in aere pirlat.
 167 More leonino rabidam stigaverat iram,
 168 Nilque loquebatur, tandem sic ore gridavit,
 169 Quid facere o tristes capellazzi creditis unquam?²³
 170 Vos tamquam vaccas sforachiabo more becaro.
 171 Te nil formido, te nil tremo, brutta canaia.
 172 Sic insultanti gianetonem voce cruentum
 173 Concitat, et gambis omnes facit ire stravoltis.
 174 Nemo (licet brazzo targonem portet apiccum)
 175 Audet sanguifluam camerae transcendere portam,
 176 Nam targas veluti mascherpas traicit omnes.
 177 Non tamen ipse foras oculatus vadere curat,

{T Book 10 p. 115v; Port. 1.241}

178 Sic nimiam contra gentem combattere laudat,
 179 Non plusquam septem possunt certare, vel octo.
 180 Caetera turba gridat solum, procul atque minazzat.

Togna.

²⁰ Fo fas fat. (I do, you do, he/she does.)

²¹ Baviger, gerens bavam. (Foaming, wearing froth.)

²² Gremit, brancat. (Grips, grabs.)

²³ Capelazzi mantuanice dicuntur viles et codardi. (Mercenaries in Mantuan are called weaklings and cowards.)

181 Ergo per intornum muros scalzare comenzant,²⁴
 182 Quo possint omnes partem pugnare per omnem,²⁵
 183 Quam rem cognovit Baldus, feriensque repensat
 184 Quid faciat, vel de summa saltare fenestra,
 185 Vel ruere in medios, morti contrarius, hostes,
 186 Contra bombardas velut audet currere sguizzer.²⁶
 187 Talia dum meditat, ruit alti machina tecti,
 188 Quae miserum vasto sepelivit murmure Baldum.
 189 Praestiter accurrunt omnes, sub mille quadrellos
 190 Lapsum trare volunt, at Baldus fortius extra
 191 Se cavat, et scorlans testam, dedit ore gridorem,
 192 Lanzonemque tirat de saxis, at sine ferro,
 193 Namque dishastatus nimio sub pondere mansit.
 194 Stringitur ambabus tamen hastae fractio palmis,
 195 Baldus et in plebem saltu se gettat in uno,
 196 Targones spezzat, maiam sfrantummat, apertam
 197 Quisque viam praebet voltans calcanea fronti,
 198 Tartufolas nasare suas non ullus arisgat.²⁷
 199 Sed banda semper gens ingrossatur ab omni,
 200 Urbs ibi tota ruit, vult hunc omnino taiatum
 201 Millibus in pezzis, canibusque butare coradam.
 202 Clauditur intornum Baldus, parat hic, parat illic.
 203 Qui ferit in fianchis, qui retro, qui ferit ante,
 204 Quive manudrittos, qui punctas, quive roversos,
 205 Montanosque tirat, super illum tela fioccant.
 206 Sbraiatur, sta salde, ladro, sta salde, cavester.
 207 Vocibus innumeris coelum, mare, terra boaxat,
 208 De fundo ad culmen transbaltigat illa taverna.²⁸
 209 Nil sbigottitur Baldus, cor pectore saldum
 210 Stat, velut ob ventos turris famosa Cremonae,
 211 Deventatque magis conspecto sanguine durum.

Mafelina.

²⁴ Per intornos, undique. (All around, from all sides.)

²⁵ Omnes per omnem figura est, quae dicitur galanteria. (All for each is a [rhetorical] figure, which is called elegance.)*

²⁶ Sguizzer, impavidus artelarie. (A Swiss [soldier], fearless [in the face] of artillery.)

²⁷ Arisgat pro audet, sic Homerus. Adversis numquam se rebus arisgat Ulisses. (Risks for dares, thus Homer, "Odysseus never risks himself in adverse things.")*

²⁸ Transbaltigat, cigat, nimigat, nutat. (Trembles, shakes, "nimigat," wavers.)

{T Book 10 p. 116; Port. 1.242}

212 Cingar ad ingentem strepitum drizzabat orecchias,
 213 Nec se, nec Baldum sperat montare cavallos.
 214 Corripit ignotus quadam soraveste spedazzum,
 215 Atque super scalam properans, en obviat osto,
 216 Qui descopertum Baldum traditorus habebat.
 217 Non stetit indusians, nec dicere, guarda, sed illum
 218 Usque ad prolixas speti traiecit orecchias,
 219 Unde sforacchiato patuerunt ventre budellae.
 220 Vidimus experti, quod quisquis fallere cercat,²⁹
 221 Deceptum tandem se cernit tempore quoquo.³⁰
 222 Cingar salottum nullo terrore subintrat,
 223 Hic videt horrendam guerram, miseramque travaium,
 224 Hic inter centum spadas, centumque pugnales
 225 Stare trovat Baldum, qui se defendit ut hasta.
 226 Hic inter centum mastines invenit ursum,³¹
 227 inter falcones aquilam distendere griffas.
 228 Tunc ubi combattit se sic parlando butavit.

Animositas Cingaris.

229 Cingar ego mi Balde comes, sta saldu ad arma,
 230 In quibus ante pient quam nos moriemur in unum.
 231 Inde gridat, scampate viam, poltronica turba,
 232 Non vergonatis non non, zentaia, ferire
 233 Contra duos tanti? quae laus? quae gloria vestri?
 234 Dum sic bravabat, media se gente ficavit,
 235 Et monstrat quod post dictum, bene facta sequuntur.
 236 Innanimat semper Baldum, filzatque budellas,
 237 Nunc de calce tirat, nunc ferro, saltat in altum,
 238 Circumcirca rotat pedibus, parat undique bottas.

Pedrala.

239 Cingaris altorium quum Baldus sensit adesse,
 240 Fraxineam menat tantis cum forcibus hastam,

²⁹ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

³⁰ Quo quo galanteria est. (In whatever [moment], is an elegance.)*

³¹ Comparationes. (Comparisons.)

241 Quod faciens illam in centum milleque pezzos,
 242 Plus de trenta viros colpo aterravit in uno.
 243 Cingar pro tanto strepitu cascare cedivit.³²
 244 Sed quando fractam gens pessima viderat hastam,
 245 Protinus insemmam calca coeuntur in una,

{T Book 10 p. 116v; Port. 1.243}

246 Et contra Baldum veluti montagna ruinant
 247 Nil tenet in manibus nisi quantos ipse misellus,
 248 Unde serat pugnos, et dentibus ore chiavatis,
 249 Cum pugnis, calcisque studet non perdere vitam.
 250 Dat nihil in fallum, colpo cadit unus ab omni,
 251 Si quandoque virum ferit in culamine quemquam,
 252 Ille sibi collum solaro frangit in alto.

Comina.

253 Cingar habens oculos (ut dicitur) ante padellam,³³
 254 Scilicet ut Baldus soratuttum non moriatur,³⁴
 255 Hunc videt a tantis, fracto lanzone, seratum,
 256 Ergo ruit qualis porcus singlaros in illos,
 257 Seque valenthomini Baldo piantavit apressum,
 258 Ac ibi cum speto facit undique stare dabandam.
 259 Sbarratat gentem, sforacchiat, et arma fracassat.
 260 Mox rutilam Baldi spadam tulit extra guainam,
 261 Quam porgens illi magna cum voce gridabat,
 262 Ecce tuus iam brandus adest, hunc accipe, Balde,
 263 Quem rogo fac similem corallo sanguine rossum.
 264 Baldus alegrus eum subito sbalzando piavit.
 265 Perstrinxitque illum manibus furibunde duabus.
 266 Incipit en tanto crudelem quippe macellum,
 267 Quantum non fecit sub Roncisvalle Rinaldus.³⁵
 268 Tu nisi per celsum palazzi monca solarum
 269 Brachia cernebas, testas, gambasque volare.

³² Cedivit, parum defuit. (He fell back, less than he ran off.)*

³³ Proverbium. (Saying.)

³⁴ Soratuttum, super omnia. (Above all, most of all.)

³⁵ Adheret opinioni Alovissii, qui contradicit Spagnae auctori. (He adheres to the opinion of Alovissius, who contradicts the author of *La Spagna*.) Note: appears to refer to Luigi Pulci and Andrea da Barberino.*

270 Continet optatam longo iam tempore spadam.

Nomina valenthominum.

271 Nil pavet ulterius, Caesar patet alter in armis.

272 Immo Pompeius, Tarquinius, alter Achilles,

273 Penthesilea furens, Alcides, Hector, et Ajax,

274 Vel de Iudaico populo rex David, et ille

275 Terribilis Sanson, Iudas Macabaeaque proles.

276 Vel magis Orlandus, Danesius, atque Rinaldus,

277 Dudon, Ricardus, Vivianns [sic], Berliger, Oto,

278 Bufon et Astolfus semper cascade paratus.

279 Hos omnes Baldus magnis cum forcibus aequat.

{T Book 10 p. 117; Port. 1.244}

280 Non Anchroia fuit tantum possenta, nec ille

281 Qui fadatus erat Feraguttus, vel Balugantus,

282 Nil fuit ad Baldum Sacripas, Rodomonsque pagani,

283 Nil quoque Durastans, vel squarcia Berra, Buratus,³⁶

284 Nil quoque Centauri fratres Tarrassus, Ignarus,

285 Hos aequat Baldus fortissimus, immo superchiat.

286 Non valeo contare quidem quam fortiter obstat.

Comparatio.

287 Cum quali furia taurus sub amore vedellae

288 Millibus a canibus quando assaltatur in agro,

289 Nunc pedibus ferrat, nunc illos cornibus urtat,

290 Sperrazzat sabiam, magnos trat in aere calzos,

291 Oreque spumigero coelum mugitibus implet.

292 Sic inter gentem Baldus succenditur illam,

293 Testas et gambas truncat, brazzosque, manusque,

294 Subvoltatque oculos nigra sub fronte brasatos,

295 Mandrittos vibrat, montanos, atque roversos,

296 Estque suum corpus diverso turpe cruore,

297 Qui cruor emanat per salam fluminis instar.

298 Cingar stat lateri, multo sofiamine pugnat,

299 Qui clamans Baldum, cunctis oldentibus, inquit,

300 Balde comes, venias post me, descendere scalam

³⁶ In 1521: squarcia berra burattus, in 1692: Squercia, Berra, Burattus.

301 lam volo, sic dicens rubro secat agmina speto,
 302 Incipit et scalam per vim smontare gradatim.
 303 Semper eum seguitat Baldus, reparatque feritas.
 304 Sed gens tota ruens vibrabat saxa, quadrellos,
 305 Alter aquam gettat summo balcone boientam,
 306 Ex illis multi quamvis mansere pilati,³⁷
 307 Non tamen absque aqua calda tunc Cingar abivit.³⁸
 308 Namque suo capiti plures grodavere capilli.³⁹
 309 Alter afogatas non cessat fundere brasas,
 310 Alter, ne fugiant, lazzos hinc inde parecchiat.
 311 Cingar at insultans scala descendit ab illa,
 312 Quem sequitur Baldus, multam faciendo fadigam.
 313 Tandem Cingar equos arrivat seque reducit.
 314 Cum pede dans calcem portam sotosora butavit,

{T Book 10 p. 117v; Port. 1.246}

{T Book 10 p. 118; Port. 1.246}

315 Et subito stallam Baldo prior intrat apertam.
 316 Sed Baldus, dum Cingar equo saltare fretabat,
 317 Tamquam pilastrum firmat se in limina portae,
 318 Hanc intrare quidem pro Baldo quisque stopinat,
 319 Namque ibi tam scuram cœpit replicare baruffum,
 320 Quod de mazzatis in poco tempore fit mons.
 321 Cingar copertas de maia supra cavallos⁴⁰
 322 Straverat, ergo super Rocafortam pelle grisonem,⁴¹
 323 Nil mittendo pedes in staffam, concite saltat,
 324 Accipiensque unum lanzonem forte catatum.
 325 Imbrazzat scutum, stallamque repentiter exit.
 326 Protinus et Baldus, dum possidet hostia Cingar,
 327 Supra diabolicum saltavit Spezzacadenam.
 328 Tunc ambo strictis cum calcibus, instar aquosi
 329 Turbinis in segetes, quando lovis ira fracassat,⁴²

³⁷ Proverbium. (Saying.)

³⁸ Nulla fit collisio absque aqua. (No clash comes about without water.)*

³⁹ Crodare, pro cascare ut poma ex arbore crodant, ait Lucretius. (Plummet, for fall, as apples plummet from the tree, Lucretius says.) Note: spelling in text is *grodavere*.

⁴⁰ Coperta, vestis equina. (Blanket, horse clothing.)

⁴¹ Roccaforta grisonus. (Roccaforte is grey.)

⁴² Comparatio. (Simile.)

330 Est ubi calca magis faciunt slanzare cavallos.
 331 Quales griphones, tigres, fulvique leones,
 332 Tales sunt isti repetantes quippe cavalli,
 333 Qui modo cum calcis urtant, modo dentibus ossant,⁴³
 334 Frena biassantes, oculorum lumina torquent,
 335 Seque tumescenti rectos ut pectore drizzant,
 336 Postea callantes feriunt cum calcibus aequis,
 337 Et volitare viros faciunt ad nubila mortos.
 338 Nil fuit ad tales corseros nempe Baiardus.
 339 Quamvis diablos septem portaret adossum.
 340 Nil Rondellus erat, Briafortis, nil Briadorus,
 341 Nilque Valentinus, Mambrini Alphana, Morellus.
 342 Hos omnes isti superant forzaque fugaque.
 343 Calcibus istorum non durant arma, virique.
 344 Gaudet Baldus, habens talem bellando cavallum,
 345 Quadruplicat forzas soldati forza cavalli.⁴⁴
 346 Sed gens tanta quidem canto renovatur ab omni,⁴⁵
 347 Quo plus ammazzant, plus illi crescere parent.
 348 Iam straccatus erat Cingar, iam Baldus habebat,
 349 Quamvis non essent mortales, quinque feritas.
 350 Cingar eum clamat, Baldus seguitare comenzat,

{T Book 10 p. 118v; Port. 1.247}

351 Et contrastantes semper gaiardius illis,
 352 Egrediuntur eam fracto squadrone tavernam.
 353 Tunc urbis versus portam speronat uterque,
 354 Atque levi cursu, parent dare vela cavalli.
 355 Sed populus currendo dretum, sbraiabat ad auras,
 356 Piglia ladrones, dai, dai, ne andare sinatis.⁴⁶
 357 Quando Leonardus venientes prospicit illos,
 358 Atque cavallorum stimulari calce fiancos,
 359 Protinus eripiens brandum, fendente tirato,
 360 Ad portinarum testam de netto levavit.
 361 Tunc gens, quae facit hic guardam, concurrat ad arma,
 362 Circumdatque alto iuvenem clamore galantum,
 363 Et iam stoccatas centum susceperat ille.

⁴³ Ossant pro exossant. (Bone for debone.)

⁴⁴ Notandum. (To be noted.)

⁴⁵ Canto, parte, hinc derivat cantonus. (Area, region -- canton is derived from this.)

⁴⁶ Dai dai incitantis est. ("Go on, go on" is for inciting.)

364 Ergo suum stringens validum furiose cavallum,
 365 Sexaginta viros balzo superavit in uno.⁴⁷
 366 Extra giavarinas, zanettas extraque piccas
 367 Ille cavallus eum rapido balzamine portat,
 368 Ipsa Leonardi gens prestiter arma sguainat,
 369 Quando videre suum dominum sic undique septum.
 370 Non stant ut faciunt poltroni cernere factum.
 371 Protinus in calca stricti, groppoque reducti,
 372 Auxilium spreta dant charo morte patrono.
 373 Hic quadraginta viri contra duo mille repugnant,
 374 Hic centum stoccos audis confringere targas,
 375 Hic brazzos gambasque vides spallasque taiari,
 376 Hic variae voces morientum sidera tangunt,
 377 Hicve Leonardus fert spadam sanguine rossam.
 378 Qui clamat sanctum Petrum sanctamque Mariam,
 379 Qui gridat miserere Deus sborrando fiatum,
 380 Qui stravacatus humo pedibus follatur equorum,⁴⁸
 381 Qui perdit natos qui uxorem, quique fradellos,
 382 Qui fugit, et prolat retro linquendo coradam,
 383 Qui iacet absque manu, qui saucius intra budellas.
 384 Hic ferit, ille parat, fugit hic, sequit ille fugatum.
 385 Ast ubi cum Baldo Cingar comitante propinquat,
 386 Nec bene praecipiti cursu arrivaverat illuc,

{T Book 10 p. 119; Port. 1.248}

387 En procul apparens Zambellus valde minazzat,
 388 State, ribaldones, gridabat, state, gaioffi,
 389 Nunc ego sum, iussu praetoris, boia creatus,⁴⁹
 390 Hoc datur officium mihi vos casone picandi.
 391 Sic ait, et rasco vult infilzare cavallos.⁵⁰
 392 Baldus per collum, dum passat, corripit illum,
 393 Ac super arzonem nil disconzatus aferrat,
 394 Cui brancando pedes et collum, more polastri
 395 Strangulat, et iaciens, tamquam si galla fuisset,⁵¹

⁴⁷ Balzus et balzamen est equi saltus. (Jump and big jump, is a horse's leap.)*

⁴⁸ Follatur, colliditur. (Is pressed, is crushed.)

⁴⁹ Zambellus factus boia. (Zambello [had been] made an executioner.)

⁵⁰ Mirabar si habuisse spetum. (I would have been astounded if he'd had a spike.)

⁵¹ Galla, est fructus illicis multum levis. (Gallnut is the very light fruit of the holm-oak.)

396 Hunc facit immensi culmen superare palazzi.⁵²
 397 Quo iactu multi stupuere, nec amplius illos
 398 Perseguitant, immo pavidi calcanea voltant.

Gosa.

399 Occiderat iuvenis iam tota fameia Lonardi,
 400 Iunxerat huc gentis nam maxima turba novellae,
 401 Quae quoque formosum Leonardum forte necasset,
 402 Illuc ni Baldus spronasset Spezzacadenam,
 403 Qui cernens iuvenem trans agmina tanta seratum,
 404 Erripit horrendum tumido de pectore gridum,
 405 Perstringitque ensem tali sfronzante roverso,
 406 Quod testas septem sine busto misit arenae.⁵³
 407 Post haec ad summam palazzi stare fenestram
 408 Vidit praetorem bravosa voce gridantem,
 409 Prehdite ladrones, quae vos indusia tardat?
 410 Cur non tres solos comprehendere mille valetis?
 411 Tanta codardia est in nostris ergo gueris?
 412 Baldus ad offensam revocat sua pectora vecchiam.
 413 Intrat palazzum trans centum mille gianettas,
 414 Ad scalaeque pedem saltat de Spezzacadena.
 415 Cervellis sua spada colat rubeoque cruore,⁵⁴
 416 Sed quamvis habeat naturae munera forzam,
 417 Maiores odium dat vires attamen illi.
 418 Praetorem penitus vult ammazzare gaioffum.
 419 Ascendit scalam, cui trantur semper adossum
 420 Saxa, trabes, flagransque cinis, spezzique matones.⁵⁵
 421 Denique sopravvenit, Praetor fugit, ipse gridorem

{T Book 10 p. 119v; Port. 1.249}

422 Ingentem laxat pariter, tiratque roversum,
 423 At non colsit eum, sed spezzat grande pilastrum,
 424 Unde ruinavit zosum pars multa solari,
 425 Innumerique homines subter periere quadrellis.

⁵² Zambelli interitus. (The violent death of Zambello.)

⁵³ Mirabilis colpus Baldi. (Baldo's wondrous blow.)

⁵⁴ Appositio. (Apposition.)

⁵⁵ Spezzi pro sepzzati. Matones differunt a quadrellis, lege Vitruvium. (Broke for broken. Bricks differ from blocks, read Vitruvius.)

426 Nil tamen interea desistit currere Baldus,
 427 Praetorem incalzat, qui mischinellus ubique
 428 It latitando, petens veniam, sed Baldus orecchias
 429 Stoppat, sordinamque sonat, vult prendere vivum,⁵⁶
 430 Parque referreque pari.⁵⁷
 431 Praetor ducatos dare septem mille spopondit,
 432 Ut sit contentas vitam concedere vivam.
 433 Baldus sdegnatur, nec respondere valebat.
 434 Quo magis ille rogat, crudus magis ipse deventat,
 435 Si dare tunc venetum voluisset nempe tesorum,
 436 Non accepisset, quia non corrumpitur auro
 437 Baldus, iustitiae quo incagant saepe tiranni.⁵⁸
 438 De quodam cantone rapit finaliter illum, verba
 439 Non valet hic hominum gridor, arma, bravosaque
 440 Per medias spadas portat se fortiter extra.
 441 Semper habet, strictumque tenet sub tegmine brazzi
 442 Praetorem, qui clamat opem, qui gridat aiuttum.
 443 Regreditur Baldus, mens crescit forza vigorque,
 444 Nec bene cessarat totam descendere scalam,
 445 Quod tercentum homines dentegavere terenum.⁵⁹
 446 Denique se accostat per forzam Spezzacadenae,
 447 Sbalzat, et in sella se reperit esse ficatum,
 448 Antequam pedis intravisset planta stafilum.

Comparatio.

449 Non aliter miseram vides portarier agnam
 450 Ore lupi, quam mille canes, quam mille vilani
 451 Scodere non possunt cum factis, atque parolis,
 452 Sicut praetorem fert inter brachia Baldus.

Berta.

453 Cingar at interea spadam vibrare rafinat,
 454 lamque fores aperit, pons callat, aperta scapandi

⁵⁶ Proverbium. (Saying.)

⁵⁷ Parque referre pari, sententia divi Hieronymi. (To return like for like, a sentence from St. Jerome.)

⁵⁸ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

⁵⁹ Dentegare terrenum melius quam oppetere. (To bite the dust is better than to perish.)

455 Fit via, quod cernens Baldus vocat ante Lonardum.

{T Book 10 p. 120; Port. 1.250}

456 Mox sperone fugam rapit, illico subsequit alter,
457 Et sic tres ipsi pariter carneria portant.⁶⁰

Mafelina.

458 Non illos curant stracchi seguitare gazani,
459 Gaudent immo nimis tres evasisse diablos,
460 Sunt affannati, redeunt languendo, pregantes
461 Ut de destreris valeant sibi rumpere collum,
462 Namque fadigarum tantarum causa fuere.
463 Qui truncatus erat brazzum gambamque pedemque,
464 Quisque valorosi Baldi gustaverat ensem.

Pedrala.

465 Baldus Mantoum sgombrat fugiendo terenum,
466 Donec campagnam Veronae straccus arivat.
467 Hic affannatos dismontavere cavalos,
468 Inde potestatem nulla mercede ligantes,
469 Totum vimineis tambussavere flagellis,
470 Moxque baricocolos membrumque virile secarunt,
471 Ipsemet ingordo quos mandat gutture zosum.
472 Post haec instar equi snervarunt forfice nares,
473 Truncarunt aures, oculos dentesque cavarunt.
474 Hunc sic fornitum retro liquere bonhomum,⁶¹
475 Qui factus tandem moschonis esca bovinis,
476 Tradidit infelix animam similandus iniquo
477 Herodi, vivendo fuit qui vermibus esca,
478 Novimus hunc merito poltrona morte necatum.
479 Cuius vita fuit fraus, broda, libido, gaioffi.

Conclusio.

480 Sed quoniam straccor Baldi cantare prodezzas,

⁶⁰ Portare carneris quod sit, inferius dicam. (What “to carry a game bag means,” I will say below.)

⁶¹ Ironice bon homum. (The good man, ironically.)

481 Vos quoque iam decimum phantasma relinquite musae.

Explicit phantasiae decima Mac.

Book 11

{T Book 11 p. 120v; Port. 1.251}

{T Book 11 p. 121; Port. 1.251}

Magistri Acquarii Argumentum
in phantasiae undecimam Macaronicen.

1 Colligat altus amor Baldum simul atque Lonardum,
2 Cingar et ad Chiozae littora sguazzat Equos,
3 Imbarcantur ibi mare namque videre peroptant,
4 Menat et illuc oves turba tesina suas.
5 Cingar castronem pegoraro comprat ab uno
6 Quem getat in pelagum, quaeque ovis hunc sequitur.
7 Omnis anegatur pegorarum squadra, Tesini
8 Dum bravare volunt, Baldus amazzat eos.
9 Nauta procellosum fieri mare sentit, et ante
10 Contra fortunam se parat ire trucem.

Merlini Cocaii poetae Mantuani
phantasiae Macaronice Undecima.

1 Tempus erat quando sol Tauri cornua scaldat.
2 Impregnata novos emittunt arva flores.¹
3 Frondificant boschi, salices viridare comenzant,
4 Provocat et somnum cantu rosignolus in umbris,²
5 Undiculis tremulis fontanae prata bagnascunt,
6 Quando simul Baldus, Cingar bellusque Lonardus,³
7 In quemdam roseis completum floribus agrum
8 Non procul a Chioza desmontavere cavallos.
9 Hic pinus celsam porgebat in aethera cimam,

¹ Descriptio primi veris. (Description of spring.)

² Rosignolus, et Philomena. (Nightingale and Philomela.)

³ Lonardus et Leonardus per cotonosiam. (Both Lonardus and Leonardus for harmony.)* Note: is *cotonosiam* formed from *con* and *tonos*?

10 Quae prohibet ramis penetrare brusamina Phoebi,⁴
 11 Ac pulchram spissis cum frondibus explicat umbram,
 12 Sub qua, proiectis armis, dant membra quieti,
 13 Atque reassumunt in lasso corpore forzam.
 14 Hic tacitum Baldo promit Leonardus amorem,
 15 Unde sodalitium numquam smembrabile natum est,
 16 Namque ragionantes simul ingroppantur amici.⁵
 17 Baldus dimandat qua sit de prole creatus,

{T Book 11 p. 121v; Port. 1.252}

{T Book 11 p. 122; Port. 1.252}

18 Cui Leonardus, ego verum mi Balde fatebor.
 19 De Pompeianis Romae sum gentibus ortus
 20 Me tua diversum conduxit fama per orbem,
 21 Per freta, per montes, per valles, perque pianum,
 22 Tandem post longos errores, sortis aiutto,
 23 Talem te reperi, qualem persensimus olim,
 24 Scilicet eximium sensu, guerrisque probatum,
 25 Maturum placidum, mitem, laudesque per omnes.
 26 Dicendum, quem vir non tantum debet amare,
 27 Sed fera, vel saxum, vel guardia cerberus orci.⁶
 28 Baldus ait, stupeo cum sis generosus, et alto
 29 Scemate progenitus, gracilis rudis atque vilani
 30 Quaeris amicitiam, non haec, dilecte Lonarde,
 31 Non haec inquam homini bene stant praeconia basso.

Comina.

32 Talia dum simul humano sermone loquuntur,
 33 Cingar equos leviat sellis, ponitque cavezzas,
 34 Quos voltare super strammum stallareque fecit.
 35 Hinc mare non procul est ad quod sguazzare cavallos
 36 Cingar abit, secum bellam cantando Rosinam.⁷

⁴ Brusamina, calorem excessivum, Columella, ponite* frescadas, ne sol brusamine laedat. (Burning, excessive heat; Columella: place shades, so that the sun may not injure with burning.)*

⁵ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

⁶ Cerberus appositio guardia orci. (Cerberus, a guard in the underworld, apposition.)

⁷ Rosinam cantilenam rusticanam. (Rosina is a rustic song.)

37 Adveniens pelagi quo pulsant littora fluctus,
 38 En videt immensam navem Zenovesibus aptam,
 39 Quae tenet in largis buttas sex mille cavernis.⁸
 40 Haec in Turchiam multas onerata facendas
 41 Ferre parat, quoniam prosper tenet aequora ventus.
 42 Immediate vocat Cingar, cignatque parono,
 43 Cui parlans multam spondet pagare monetam,
 44 Si compagneros vult tres totidemque cavallos⁹
 45 Ducere Turchiam versus, patriamque mororum.
 46 Est res difficilis, responderat ille, daverum,
 47 Namque modo venient pegorari trenta Tesini,
 48 Qui navem debent pegoris caricare Tesinis.
 49 Cingar, ait, quid ad hoc? age, quaeso, care patrone,
 50 Tres sumus, exiguum spatium gens pauca rechiedit.
 51 Annuit ille, tamen faciat frezzose pregabat.
 52 Sic faciam, cui Cingar ait, vertitque cavallum,

{T Book 11 p. 122v; Port. 1.253}

53 Mox ad connexos in amore cucurrit amicos,
 54 Narrat eis factum, laeto qui corde levati
 55 Disposuere maris terraeque videre paesos,
 56 Cernere namque novas cosas iuvat ire per orbem.
 57 Et versus pelagum coeperunt flectere brenas.¹⁰
 58 Tandem conveniunt ubi maxima barca moratur,
 59 Quae non barca quidem, magis urbs parebat in undis.

Parenthesis Bergamaschis.

60 Hic mercadantes propriam introducere robbam
 61 Valde fadigabant, cernebas mille fachinos
 62 Per sex marchettos humeris imponere somas.
 63 Ut Cato noster ait, nemo sine crimine vivit,
 64 Si Bergamaschi damnantur crimine quo quo,
 65 Crimen avaritiae specialiter imputat illos.
 66 Non Bergamascos habitantes dico per urbem,

⁸ Mensura navium ista sunt buttae. (These naval measures are barrels.)*

⁹ Compagneros spagnolice. Compagnos lombardice, Lanz todeschiter. (Compagneros is Spanish, companions is Lombardan, lands[knechts] is German.)

¹⁰ Brena et bria sunt rena cavallorum poetae abutuntur habenis. (Bit and bridle are horses' gear used by the poet for reins.)*

67 Sed quos passutos castagnis, atque gosatos,
 68 Vel macco saturos mandat montagna deorsum.¹¹
 69 In spallam portant saccum, sogamque recinctam,
 70 Et cantant vacui coram latrone viantes.
 71 Sunt homines bassi largique in tergora, pingues,
 72 Et dicunt, alias gentes non esse dolatas
 73 Perfecto ligno, nec habent sua congrua membra,
 74 Namque goso mancant, nascuntur et absque gavozzo.¹²
 75 Unde superbescunt quod eos natura creavit
 76 Disimiles aliis forma, belloque decore.
 77 Semper habent pectus stomachumque pilamine foltum,
 78 Nec gestant pezzam scarlatti desuper illum,
 79 Strutio namque minus posset smaltire piombum,
 80 Quam possent ferrum grassi padire fachini.
 81 Ad pastum mangiant formaggi quinque librettas,¹³
 82 Formaggio quoniam solidant mangiamine schenam.
 83 Caseus ingrossat cervellum, non tamen isti
 84 Sunt grossi cerebro propriam contando rasonem.
 85 Bergomeae genti gens Florentinica caedat,
 86 Plus Bergamasco fert vermocanus in ore,
 87 Quam centum chiachiare, quas, o Florentia, dicis.

{T Book 11 p. 123; Port. 1.254}

88 Non urbs, non castrum, quod non sit plena fachinis.
 89 Arte fachinandi nil se gens altra fatigat,
 90 Sunt Bergamasca solum de prole fachini.
 91 Felices etenim, quoniam versantur ubique,
 92 Nobiliumque domos habitant, retrovantque frequenter
 93 Venturam magnam Domino Dominaeque placentes.

Gosa.

¹¹ Maccus, est pulmentum ex semola et botiro, contra hydropim, teste Hipocrate. (Mush is a food made from grain and butter, against dropsy, according to Hippocrates.)

¹² Gosus latine, gavozzus grece et est quedam inflatio carnis nervosae circa collum, nunquam in pedibus accidunt. (Goitrous, Latin and goitred, Greek, and it is a kind of swelling of the flesh in the nerves around the neck, it never happens in the feet.) Note: the gavotte is so named from the goitrous people of the alpine region.

¹³ Formaggium Bergamasche. (Cheese Bergamasque.) Note: not clear to me what form Bergamasche is.

94 Hanc igitur navem tendunt onerare fachini,
 95 Supra quam saltant Baldus, Cingarque, Lonardus,
 96 Atque gubernarunt quodam cantone cavallos.

Togna.

97 Interea veniunt cifilantes saepe Tesini,
 98 Qui tria de pegoris ducebant agmina secum,
 99 Quodque agmen pegoras forsan duo mille governat.
 100 Prima per orrecchias sursum nolendo tiratur,
 101 Hanc seguitant aliae quam prestiter absque labore,
 102 Nam pegoris natura dedit seguitare priorem.¹⁴
 103 Sed quando Baldum sociosque tesinica turba
 104 Vidit equis navem impedisse, quid inquit alogias
 105 Soldatos istos pegoraram septa cupantes?¹⁵
 106 Quid ve cavallazzos istos te sumere fecit?
 107 Non audis, patrone ratis? quin eiicis illos?
 108 Eiice soldados, inimicos eiice nostros,
 109 Nam contadinus cum milite vivere nescit,¹⁶
 110 Atque sofriremus mutuas mangiare budellas.
 111 Sed bastonatas quas assagiamus ab illis,¹⁷
 112 Reddere voia venit, detur ergo licentia vandi.
 113 Navita non audit, convicia plurima dicunt.
 114 Tollere non alios in barcam namque sponndit.
 115 Sed barcarolos quis non trovat esse bosardos?¹⁸

Berta.

116 Baldus ut audivit bravamina, scoriat ensem,
 117 Nam sibi displicuit villanos esse superbos.
 118 Cingar eum tenuit dicens, mihi deprecor istam
 119 Desine vindictam, nunc nunc miranda videbis,
 120 Est villanorum toleranda, superbia nunquam.¹⁹

¹⁴ Pegorarus instinctus. (Instinct of sheep.)

¹⁵ Cupantes, rustice pro occupantes. ('Cupying, rustic for occupying.)

¹⁶ Soldati et rustici nunquam conveniunt. (Soldiers and peasants never get along.)

¹⁷ Assagiamus tam vinum quam bastonatuas. (We taste as much wine as beatings.)

¹⁸ Notandum. [Manus] (To be noted. [Pointing finger.])

¹⁹ Notandum. [Manus] (To be noted. [Pointing finger.])

{T Book 11 p. 123v; Port. 1.255}

121 Altri ridebunt, altri sed forte piangent.
122 Baldus ei paret, fodroque recondidit ensem.

Mafelina.

123 Interea ventus coepit sofiare galantus,
124 Stat mare quacchiatum levibus tremolantibus undis.
125 Discostant gravidam curvo de littore navem,
126 Paulatim quae se mare diluntanat in altum.
127 Vela resolvuntur, zephyroque tumentia plentur,²⁰
128 Deque maris golfo iam littora nulla videntur,
129 Denique cantantes longum rapuere viagium.

Astutia Cingaris.

130 Fraudifer ergo loquit pastorem Cingar ad unum,
131 Vis compagne mihi castronem vendere grassum?
132 Sum contentus ego, vendam, pegorarius inquit,
133 Da mihi quinque tronos, si vis, aut quatuor ad plus.²¹
134 Absque sotiezza mercati, Cingar eidem
135 Sborsavit nummos tolto castrone dolosos,
136 Sub terra quoniam falsos impresserat illos.
137 Hic mercadantes optant rei cernere finem,
138 Expectat Baldus fraudem, ridetque Lonardus,
139 Nam bene squadrabat, quod erat malus ille ghisellus.²²
140 Cingar per binas castronem brancat orecchias,
141 Quem buttat in medio cernentibus aequora cunctis.
142 Illico (nam mox [sic] est ovium seguitare priorem)²³
143 Omnis grex sequitur, praecepsque nodare caminat,
144 Postque caporalem certatim mandra ruinat,
145 Immo gaudenti cantabant carmine be be.
146 Non fuit una quidem, quae non scampasset in undas,
147 Totum lanigeris impletur piscibus aequor.
148 Se sforzant illas cifilando tenere Tesini,
149 Ast ad bellasium possunt cifilare gazani,²⁴

²⁰ Plentur pro implentur. (Is filled for is filled up.)

²¹ Ad plus, ad mancum. (At the most, at the least.)

²² Ghisellus, fraudolentus, et barrus. (Swindler, fraud and trickster.)

²³ Note: *mox* is corrected to *mos* in 1692.

150 iam totae pascunt aliud quam gramen et herbam.

Discomparatio.

151 Tempore diluvii super alta cacumina pisces
 152 Errabant nemorum discurrebantque per ulmos,
 153 Sed modo lanosum bestiamen pascolat undas.

{T Book 11 p. 124; Port. 1.257}

154 Et lanam bagnasse suam iam dicere possunt.²⁵
 155 Neptunus magnum possedit allora botinum,
 156 Qui maraviabat pegoras descendere tantas,
 157 Cum quibus et nymphis, propriisque baronibus unam
 158 Egregiam coenam, nec non duo prandia fecit.
 159 Omnia mangiarunt, adeo quod gatta dolebat,
 160 Namque polita nimis sub mensis ossa cadebat.

Comina.

161 De risu Baldus schioppat, creppatque Lonardus,
 162 Ac mercatores omnes strepitose cachinnant.
 163 Cingar nil ridet, sed velle iutare videtur,²⁶
 164 Atque trabuccanti pecudi succurrere fingit,
 165 Sed magis in fluctus buttat, buttans quoque clamitat, O, O.²⁷
 166 Ad partesanas chiappum dant presto Tesini,
 167 Providus at Cingar zanettam corripit unam,
 168 Inde vocat Baldum, monstrat zuffumque Tesinis.
 169 Quid, loquitur, vultis mecum bravare vilani?
 170 Quo vestram causam defendere iure potestis?
 171 Est nunquid talis vestris usanza paesis?
 172 Nonne meam possum, sicut volo, spendere robbam?
 173 Castronus meus est, modo quem mea tasca pagavit,
 174 Deque meis rebus facio quod voia comandat

²⁴ Cifilare, melius quam sibilare, vel subiare. (To whistle, better than to hiss or whisper.)*

²⁵ Proverbium baricocolae. (Saying about apricots [for balls, testicles].)

²⁶ Iutare pro aiutare. (To help for to aid.)

²⁷ Clamitat O, O velut si quis nolendo dat aliquam zuccadam, protinus O, O pronuntiat succincte. (He shouts "Oh, Oh," like if someone unwittingly gets a blow to the head and right away succinctly utters, "Oh, Oh.")

175 Hi gentilhombres, ibi quos astare videtis,²⁸
 176 Iusto iure suum possunt narrare parerum,
 177 Si mihi tortas erit, vestrum sperate doverum.
 178 Si vobis, iubeo, ruginentas ponite dagas.²⁹
 179 Nos altramentum, quid sit, soldaica proles
 180 Vobis monstrandum est factis et absque parolis.
 181 Est sacrificium sanctum ammazzare vilanos.³⁰
 182 Stat male gentili sub corde superbia certe,
 183 Pessima sed res est vos rozzos esso superbos.
 184 Nec toto in mundo reperitur abusio maior,
 185 Quam si vilana quisquam de stirpe superbit.
 186 Has villanias non sofrivere Tesini,
 187 Cingaris ad panzam trat quidam concite dardum,

{T Book 11 p. 124v; Port. 1.258}

188 Quem similis daino Cingar saltando schivavit.
 189 Illico surrexit Baldus, cignatque Lonardo,
 190 Amboque brazzatis scutis brandisque cavatis,
 191 Impetuose rudes assaltavere bricones.
 192 Qui male pensantes aliquos hos esse gazanos,
 193 Cum partesanis rubeis bravezare comenzant.³¹
 194 Sed Baldus subito miseros de pane cattavit,³²
 195 Figere sdegnatur cum taio vulnera brandi,
 196 Sanguine vult spadam nec spegazzare vilano.
 197 Sed piatonadas illis tantummodo tirat,
 198 Quae nimis horrendae testas et brachia spiccant
 199 Postque suas pegoras vadunt finaliter omnes.

Fictio poetica.

200 Finierat Baldus nec dum ammazzare Tesinos,
 201 Aeolus austrorum magnus rex, atque magister,

²⁸ Gentilhombres spagnolice. ("Gentilhombres" is Spanish [for gentlemen].)

²⁹ Dagas genus spadae quam pegorari portare solent. (Daggar is a kind of sword that shepherds typically carry.)

³⁰ Notandum. [Manus]. (To be noted. [Pointing finger].)

³¹ Carmen scabrosum. Rubeis vel sanguine ranarum, vel rubeis pro ruginentis. (A scabrous verse. Red either with frogs' blood, or red from rust.)

³² De pane cavare, est proverbium usitatum pro erripere vitam alicui. ("To take away [someone's] bread," is a saying used for "to snatch away someone's life.")

202 Sceptra pians vastam montagnae scandidit alpem
 203 Hic girans oculos spatiosa per aequora circum,
 204 Nullam prospexit navem nullamque galeam,
 205 Ergo suos recreare notos sibi voia venivit.³³

Descriptio ventorum.

206 Concavus hic mons est, qui culmine toccat olympum,
 207 Fundamenta tenens maris inficcata sub undis,
 208 Grossibus est asper de saxis atque pedrazzis.
 209 Non illic frondent silvae, non herba virescit,
 210 Montis et ad cimam stat porta chiavata frequenter
 211 Quae ferri tota est, Vulcani facta boteghis,
 212 Claudit et horrendum scabris sub cautibus antrum,
 213 In quo sunt venti sub portis mille chiavati,
 214 Atque cadenati vario boffamine strident,
 215 Attenti semper si porta recluditur illis.
 216 Mille annos una hora sibi est saltare deforas,
 217 Atque procelloso pelagum vexare travaio.

Comparatio.

218 Qualis cazzator bracchos volucresque lepreros³⁴
 219 In presone tenet, mangiandi datque nientum,
 220 Plus bene quo valeant morsu boccare famato

{T Book 11 p. 125; Port. 1.259}

221 Salvadicinas,* leviusque nettare caminum,
 222 Sic et in obscuro ventos rex Aeolus antro
 223 Chiavat, ut optantes groppis exire solutis,
 224 Atque videre diem, crudelius aequora versent.
 225 O miser illa ratis, sed plus miser ille nochierus,
 226 Quem improvisa rapit ventorum squadra boantum,
 227 Vel quem cum sociis ferus ille siroccus acoiat.³⁵

³³ Venivit naturaliter sed venit sincopaliter. (“Venivit” naturally but “venit” with syncopation.)

³⁴ Canis bracchus, et canis leprerus qui sint optime de[x]tri fit Turpilius. (Hound dog and hunting dog may be best, Turpilius made **.)* Note: Which Turpilius? Roman or Venetian? 1583 and 1692 have *scripsit* for *fit*.

³⁵ Acoiat, corripit. (Seize, snatch up.)

228 O, quantum praestat sit practicus ille paronus,
 229 Qui pugnat tantam ventorum contra Iovagnam.

Pedrala.

230 Aeolus ergo videns mare navibus esse vodatum,
 231 Nondum quae guidat Baldum arrivaverat illuc,
 232 Praesto cadenazzos tirat extra foramina grossos,
 233 Ferratasque aperit valvas, intratque dedreutum.
 234 Quapropter venti rident festamque comenzant,
 235 Vixque tenent illos ferracea vincla frementes.
 236 Increpat illorum smaniam, multumque minazzat³⁶
 237 Aeolus et sceptro repetantes saepe flagellat,
 238 Qui vellent extra ruptis borrire cadhenis,
 239 Et neptuniacam cito stravaiare quietem.
 240 Est ibi Sirroccus vento crudelior omni,
 241 Est ibi Garbinus, Grecus, Levanticus, Oster,
 242 Est Tramuntanae Bastardus Borra fiolus,³⁷
 243 Est Viscinellus, Libecchius, deinde Maestrus.

De Libecchio.

244 Libecchius spumam rabioso fundit ab ore,
 245 Fodratosque oculos portat de carne salata.³⁸
 246 Numquam suflaret, nisi centum mille diablos
 247 Afferret secum, quibus astra fretumque volutet.
 248 Ex Africa genuit Garbinum coniuge natum,
 249 Libecchius pater est, Garbinus filius, uxor
 250 Aphrica, quapropter Libecchius graece vocatur
 251 Aphricus, et lugurum tantummodo praticat aequor³⁹
 252 Et sdegnatur aquas veneti sofiare marelli,⁴⁰
 253 Ad quem Garbinum mittit solummodo natum.

De Garbino.

³⁶ Smaniam insaniam et furorem. (Mania, insanity and madness.)

³⁷ Borra filius bastardus Tramontanae. (Bora is the bastard son of Tramontana.)

³⁸ Proverbium, quum quis oculos rubeos habet propter iram. (A saying, when someone has red eyes [like salted meat] due to anger.)

³⁹ Libecchius grece Aphricus. (Libecchius in Greek is called Africus.)

⁴⁰ Marellus parvum mare. (Seaway is a small sea.)*

{T Book 11 p. 125v; Port. 1.260}

254 Garbinus quando pelagum fantasticus urtat,
 255 Si non contrastum sociorum sentit habere,
 256 Semper maturo spatiatur in aequora passu.
 257 Sors sua cum gaeco data fit giostrare levanto.
 258 Fert haedi barbam de stizza et sanguine plenam,
 259 Deque suo rabido fluit ore cagnacea bava.

De Tramuntana.

260 Tramuntana colit gelidos ventissa paesos,⁴¹
 261 Quae Borram genuit praegnans Aquilonis abusu,⁴²
 262 Hanc vocitant boream de nati nomine Graeci.
 263 Ipsa gelans nimium cogit portare pelizzas,
 264 Per quam castronis, pegoris quoque lana tosatur,
 265 Ut nos pelle sua possimus vadere freddum.
 266 Tota bianchezat gelidis sua testa pruinis,
 267 Deque suis pendent horrentia stiria trezzis.
 268 Ipsa diabolicum generavit pessime borram.

De Borra.

269 Quidnam scribendum de te, fantastice Borra?
 270 Quando repugnaris, vel contrastaris ab Ostro,
 271 O miseram barcam quae tunc in gurgite vogat.
 272 Non durant remi, non arbor, vela, timonus,
 273 Omnia sfracassas, rumpis, spezzasque, rapisque.
 274 Te barcaroli formidant, aequora solus
 275 Conturbas, agitasque undas ad nubila ruptas.
 276 Fert appena tua spagnola galea ruinam,
 277 Quam, veluti ballam, sbalzare per aequora cogis.
 278 Nec bravare velit navis zenoesa, quod ampia,
 279 Quod maior reliquia, quod ubique garbasa tendat,
 280 Quando Borra furis curas hanc quippe negottam.

De Ostro.

⁴¹ Dicimus ventum et ventissam, sicut abbatem et abbatissam, Papam et Papissam.
 (We say wind and “windess” just like abbot and abbess, Pope and Popesse.)

⁴² Abusu, adulterio. (Through abuse, through adultery.)

281 Contrastum Borrae morbatus dicitur Oster,
 282 Quem Graeci clamant Austrum, Nothus est pater ipsi,
 283 De quo nunc dicam Sirocchi nomen habente.
 284 Oster habet secum mala quanta catantur in orbe,
 285 Ante quo quam suflat, stigas se portat ad umbras,
 286 Cerbereasque prius se mescolat intra ganassas,

{T Book 11 p. 126; Port. 1.261}

287 Atque venenatis sua foedat pectora bavis,
 288 Inde tenebrosa revolutas nube baratri,
 289 Tres serpentinis trangiottit in ore sorellas.
 290 Nec tantum pelago, sed Romae dat malapascam,⁴³
 291 Maxime quando tuas o Roma superba latrinas
 292 Perflat, et intenerat cagatores mille per urbem.
 293 Pallescunt homines, scuro tinguntur averno,
 294 Incurrunt nullo tutos medicamine morbos.
 295 His equidem tantum nocuit pestemfluus Oster,
 296 Morbida vaccarum quod facta est mandria Roma,⁴⁴
 297 Quae Tiberim siccant urbemque putredine turpant.
 298 Illic can crescunt gentes, Francaeque barones
 299 Deventant, plus Roma parit quam Francia gallos.

De Sirroccho.

300 Sirroccus pater est Austri, quem diximus Ostrum.
 301 Qui contra placidum certat spirando maestrum,
 302 Quique gignit quasdam ballottas, sive granellos,
 303 Quae componuntur per nubes, grando vocatae.⁴⁵
 304 Istaec tempestas non cascat tempere freddi,
 305 Sec tantum quando terram nimis urit Apollo.
 306 Humida materies cum calda iungitur, atque
 307 Ingarboiatur, donec solidatio quaedam⁴⁶
 308 Concipitur simul in duris voltata balottis.
 309 Poltrones facit haec se desperare vilanos,
 310 Quas uno fruges acquistat sudor in anno,
 311 Tempestas una raptim desertat in hora

⁴³ Oster nocens Roma. (Southwind harming Rome.)

⁴⁴ [Manus.] ([Pointing finger.])

⁴⁵ De grandine, philosophicus passus. (About hail, a philosophical passage.)*

⁴⁶ Ingarboiatur, valde miscetur. (Is all mixed in, is vigorously mixed.)

312 Vignas fracassat teneras, mollesque racemos,
 313 Frangit aristarum spiccas, rumpitque canellos.
 314 Audis gaioffos tali pro sorte vilanos
 315 Blasphemare Deum, coeloque ostendere ficas.⁴⁷
 316 Sirrocchi mos est boffare culamine tantum.
 317 O quales mollat per nubila quippe corezas,
 318 Quae nos pensamus sint magna tonitrua coeli,⁴⁸
 319 Credite daverum non esse tonitrua coeli,
 320 Ast appuntando pettos Sirrocchus alentat.⁴⁹
 321 Spongosas alas portat gravidasque pioza,

{T Book 11 p. 126v; Port. 1.262}

322 Hoc venetas spirante vides plorate* muraias.
 323 Descazzare potest humorem sola nocivum
 324 Malvasia tamen nihil est adaquanda bibenti,
 325 Est quoniam facinus dulcem iugulare falernum.⁵⁰

De Maestro.

326 At pius incedit matura fronte Maestrus,
 327 Restaurat persos nautas, spezzata reformat,
 328 Atque favorezat grato spiramine poppae.
 329 Hoc afflante, cadunt tristes de pectore curae,
 330 Amissi redeunt animi fugiuntque timores,
 331 Confortat, relevat, succurrit, reddit alegros.
 332 Quem Zephyrum gens graeca vocat, quo florida prata,
 333 Quo veniunt silvae viridae, quo tempus amoenum est
 334 Si vult Sirrocchum quandoque domare superbum,
 335 Favonium mandat bizarum, fronte minacem.
 336 Est germanus ei, magno contrarius Euro,
 337 Ipse manus habet atque pedes lovis instar oselli.⁵¹
 338 Gens, quando sofiat, caveat male pratica ponti,
 339 Namque suis spesis quae sit sua forza provabit.

⁴⁷ Fica tribus digitis pro contemptu antiqui fingebant vide Plutarchum. (The ancients shaped three fingers in a “fig” to show contempt, see Plutarch.)

⁴⁸ Opinio Merlini de tonitruis. (Merlin’s opinion of thunder.)

⁴⁹ Pettus est ventositas tundior coreza, testatur Averois. (A toot is a windiness rounder than a fart, according to Averroes.)*

⁵⁰ Notandum. [Manus.] (To be noted. [Pointing finger.])

⁵¹ Osellus lovis est Aquila. (Jove’s bird is an eagle.)

De Levanto.

340 Surgit ab aurora suos hostis, dicitur Eurus,
 341 Quem melius clamat vulgaris lingua levantum.⁵²
 342 Mitigat arduentes cum transit Apollo fasellas,
 343 Turbatum sociis tranquillat saepe profundum.
 344 Tunc navaroles multum sua flamina laudant,
 345 Seu feriat puppim, seu barcam guidet ad orzam.
 346 Forte tamen ventis si contrastatur ab altris,
 347 In coleram saltat, pelagumque sosopra revoltat.

De Viscinello.

348 Est quoque venticulus quidam, parvusque Nothinus,
 349 Quem Viscinellum nautae dixerunt vetusti.
 350 Iugiter is quando pelagum fortuna rebalzat,
 351 Se ficat in fluctus et circum circa regirat,
 352 Quapropter gignitur vortex, vel moia vocatur.⁵³

Pedrala.

353 At si ventorum tot nomina scribere vellem,

{T Book 11 p. 127; Port. 1.263}

354 Lectori facerem pro longis taedia verbis.
 355 Ergo scadenatis illis, rex Aeolus uno
 356 Se cantone tirat, ne forte volaret et ipse,
 357 Namque suum dominum per nubila forte tulissent.

Signa Tempestatis.

358 Nox obscura suas passim diffunderat umbras,
 359 Astraque paulatim fumentabantur ab uno
 360 Nimbiculo, faciunt aliquando vela foideas.⁵⁴

⁵² Eurus qui et levantus. (Here Eurus and Levant.)

⁵³ Orza, est corda, quam ventus ad propositum tiratur. (The luff-tackle is the line by which the wind is expressly drawn.)*

⁵⁴ Proverbium Scaramellae, quando incertus et instabilis ventus gonfiat velum. (A saying of Scaramella, when an uncertain and unstable wind inflates the sail.)

361 Vidit et ascortus iam plurima signa paronus,
 362 Ex quibus agnovit quod magna procella minazzat,
 363 Me miserum, clamat, quam nunc scaldabat Apollo,
 364 Atque sub obscuros nimbones lumina tinxit,⁵⁵
 365 Pallida nunc luna est, nunc ignea tota videtur.
 366 Cernite delphinos qui saltant desuper undas,
 367 Audivere maris sub fundamenta moveri.
 368 Curavi nihil in portu quum tute morabar,
 369 Cernere stridentes gavinellos ire per undas,⁵⁶
 370 Scandebatque altum girans Aeronus olympum.

Togna.

371 Sic ait, et subito se contrastare parecchiat.
 372 Quid facit? appochum sua vela magister abassat,
 373 Denudat brazzos, plantans se retro timoni,
 374 Plurima sollicitis famulis gridando comandat,
 375 Cui parent omnes facientes mille facendas.
 376 Hic molat cordam, tirat ipse, revinculat alter,
 377 Et centum raucas audis cantare cirellas,
 378 Et centum voces hominum faciuntque iubentque.

Gosa.

379 Nobilis in quodam stabat cantone Lonardus,
 380 Ut Baldo ludens cum datibus ad tavolerum.⁵⁷
 381 Nil ponunt animum tempestatem esse propinquam,
 382 Illorum mentem plexam sbarainus habebat.⁵⁸
 383 Ast alia Cingar solettus parte iacebat,
 384 Ac dormentatus ronfabat more bovino.
 385 Quisque facit quicquam propter defendere navem,
 386 Sed tantum Cingar sornacchiat fronte supina,

{T Book 11 p. 127v; Port. 1.264}

⁵⁵ Tinxit pro extinxit. (It quenched for it extinguished.)

⁵⁶ Gavinellos sunt aves quae piscibus vescuntur. (Sea gulls are birds that feed on fish.)

⁵⁷ Dates, alea. Tavolarum Taxillum. (Knucklebones, die. Small die for tables.)* Note: is *dates* akin to L. *talus*?

⁵⁸ Sbarainus genus ludi. (Backgammon is a kind of game.) Note: Ital. *sbaraglino*.

387 Cui non spingardae potuissent rumpere somnum,
 388 Morpheus ipsius totos summerserat artus.
 389 Hunc scorozzatus quidam schiavonus adocchiat,
 390 Cingar et magno percussit calce culamen,
 391 Sic, ait, attendis, latro, succurrere navi?
 392 Cingar apena levans oculos, feros in pede saltat,
 393 Schiavonemque illum vibrato concite pugno,
 394 In medium pelagi fecit tommare defactum,
 395 Qui stramortitus nodandi perdidit artem,
 396 Ac repletus aqua descendit ad aequoris imum.
 397 Quo facto reliqui Schiavones illico surgunt,
 398 Namque super naves gens talis plena pedocchis
 399 Stare solet, currunt veluti rabiosa canaia,
 400 Et per traversum brancato Cingere, buttant
 401 Illum salsigeras in undas, ut moreretur.
 402 Sed per venturam spoliaverat arma pradessum.⁵⁹
 403 Incipit aequoream brazzos menare per undam
 404 Tam bene, quod cunctis nodando rana videtur.

Berta.

405 Interea sensit Baldus quod Cingar in undis
 406 Postulat altorium, terrae tavoleria buttat,
 407 Atque videre quid est currit sociante Lonardo.
 408 Proh dolor, ut reperit, quod carus Cingar anegat,
 409 Per quem presonem nuper scampaverat atram,
 410 Et quod Schiavones buttantes saxa, travellos,
 411 Nolunt quod manibus navi se Cingar atacchet,
 412 Quali sit captas, poteris pensare, dolore.
 413 Infuriatus enim patefactum sguaginat ensem,
 414 Ad primum tractum sex misit in aequora testas,
 415 Propter quam bottam spallas gens porcida voltat,
 416 Nec tentare volant baldensis vulnera spadae.
 417 Illos inseguitat per navim Baldus ubique,
 418 Ad mare se potius donant, quam cernere Baldum,
 419 Quos repetare videns rubefacta per aequora Cingar.
 420 Non cessat, nodans, illos seguitare per undas,
 421 Quos manibus prehdens in collum stricte negabat.

⁵⁹ Pradessum, peradessum, latine dicitur nuper. (Just now, for now, in Latin is said “nuper,” recently.)

{T Book 11 p. 128; Port. 1.265}

422 Miserat et plures Leonardus in aequora mortos,
 423 Qui porgens hastam clamabat, Cingar, adesto,
 424 Teque huic hastae brancans, exhibis ab unda.
 425 Tunc Cingar nando remeat, se chiappat ad hastam,
 426 Quem Leonardus aquas pilians tirat extra marinas.
 427 Patronus barchae laxaverat ante timonem,
 428 Ut precibus posset Baldi lenire furorem.
 429 Ipsius ante pedes tremulo se corde stravacat,
 430 Atque petit veniam, quia saeva procella minazzat,
 431 Et dubitat, quod gens, robbae, navisque peribit.
 432 Quo sermone pius cessavit currere Baldus,
 433 Incusatque suos mortem meruisse fameios.
 434 Tunc forbet spadam rubro pro sanguine rubram,
 435 Inque locum posuit, comitemque iutare cucurrit,
 436 Quem reperit pagnos sub lunae lucae sugantem,
 437 Et Leonardus eum multo sbeffamine soiat.⁶⁰

Conclusio.

438 Sed quia murmur adest ponti, rabiesque sirocchi,
 439 Pallida Togna fugit, sine qua nil dicere possum.

⁶⁰ Figura galantariae. Soiat, truffat. ([Rhetorical] figure of elegance: he swindles, he tricks.)

Explicit undecima macaronice
phantasiae.

Book 12

Magistri Aquarii argumentum in
phantasiae Macaronicen duodecimama.

1 Maxima ventorum contrastamenta fremiscunt,
2 Tempestas pelagi multa reversat aquas.
3 Neptunus sua qui casamenta revolvere ventos
4 Senserat iratus caedere fecit eos,
5 Quos in Vulcani trapolatos rete latentis,
6 Bastonare facit Iuppiter ante deos.
7 Aeolus imperium ventorum perdit, et istud
8 Possidet ambitio sola volente deo.
9 Baldi navis adit scopulum, quo fada Fedrigo
10 Gonzagae Manto ricca sepulchra locat.

{T Book 12 p. 128v; Port. 1.267}

Merlini Cocaii poetae Mantuani
phantasiae macaronice Duodecima.

1 Ecce repentino mea versu Togna comenzat,
2 Namque repentinas ventorum stolis arivat.
3 Borra prior contraque furit pestemfluis Oster.
4 En Libecchius adest, sylvas, casamenta stravacat,
5 Spolverizando volat, stipulas ad sidera portat,
6 Solus et in Zennae placidum quatit aequora portu.¹
7 Sed rebruscatur valido sofiamine Gregi,²
8 Tergore qui montes sburlando vadit aquarum.
9 Non habet oppositum Sirroccus allora Maestrum,
10 Contra Favonium stringas culamine mollat,
11 Pro quibus astra tonant, tremat orbis, nutat olympus.
12 Pestifer Oster aquas implet coelumque tenebris.
13 Iam mare turbatum montagnas concipit altas,
14 Castronesque freti pascuntur ubique bianchi.
15 Iam gridor aetherias hominum quatibat abissos,

¹ Zennam pro Zenua zenovesi dicunt. (The Genoese say Gennam for Genova.)*

² Grecus et greghus. (Greek [two forms].)

16 Sentiturque ingens cordarum stridor et omnis
 17 Pontus habet pavidos vultus mortisque colores.
 18 Non plus blanca diem sparpagnat luna per orbem,
 19 Nubila tetra volant ventis agitata nefandis.
 20 Fulgure flammigero tantum lampezat olympus,
 21 Post quem fulgorem pettos Sirroccus alentat,
 22 Inde procellosas agitat sborratque piogias.
 23 Ver erat, hinc vomitat concretas flamine ballas,
 24 Vela forata micant crebris lacerata balottis.
 25 Tramuntana suos crines gelidosque capillos
 26 Explicat, et stabulis septem discessa bovorum,
 27 Occultat stellam pro qua calamita regirat.
 28 Schiavones nequeunt deponere vela tremantes,
 29 Maxima ventorum quia vis, pluviaeque repugnant.
 30 Nunc feras Oster habet palmam, nunc Borra superchiat,
 31 Irrugit pelagus, tangit quoque fluctibus astra,

{T Book 12 p. 129; Port. 1.268}

32 Horrendam mortem nautis ea cuncta minazzant,
 33 Qui sine speranza voces ad nubila mittunt,
 34 Atque simul feriunt laceris, heu, pectora pugnīs.

Clio.

35 Stant mercatores taciti, mortemque pavescunt,
 36 Praeteritos coguntur enim deflere labores,
 37 Heu, cui divitias, aiunt, cumulavimus istas?
 38 Heu, quibus in rebus nostros negleximus annos?
 39 Duximus hanc frustra per tanta pericula vitam,
 40 Mercibus his nostris multo aspiravimus auro,
 41 Mercibus his nostris ita nunc demergimur undis?
 42 Heu cur non potius Monachi vel norma severi,
 43 Vel mage Eremitae placuit sacra cellula nobis,
 44 Quam rabiosa fames auri, quam sensus habendi?

Oratio.

45 O Deus, o coeli factor, nostrique redemptor,
 46 Ne memora fraudes quas egimus, ecce precantes
 47 Lugemus commissa, fuit non aequa, fatemur,
 48 Mens tibi nostra sumus fragiles, lapsuque frequenti

49 Decidimus, tetrum quo saepe meruimus Orcum.
 50 Tu speciale tamen salvantis nomen Iesu
 51 Semper habes, pietasque premit tua crimina nostra.

Desperatio.

52 Perdimus heu miseri, nil proficentia verba,
 53 Quae nequeunt dispersa nothis contingere coelum.
 54 Iugiter ira Iovis magis ac magis horrida crescit
 55 Iusta sui tangunt nostri nec pectora fletus.
 56 Fallitur extremam qui se conducit ad horam,
 57 Sperans deleri modico sua crimina luctu.³
 58 Non amor hunc tangit baratri, sed maximus horror.
 59 Cernite qui montes undarum nubila vexant,
 60 Cernite quae piceos involvunt flamina nimbos.

Berta.

61 Dura sic plorantes miseranda voce stopinant,
 62 Coguntur proprias de navi trare richiezzas,
 63 Plus quia vita placet, quam centum mille tesori.⁴

{T Book 12 p. 129v; Port. 1.269}

{T Book 12 p. 130; Port. 1.269}

Vigor Baldi.

64 Nullam Baldus habet tantum sub pectore temmam.⁵
 65 Currit ad hortandum nautam formidine prenum
 66 Cui dat suffragium, torquet, pressatque timonem,
 67 Sollicitat famulos barchae, facit hic, iubet illic,
 68 Nuncve tirat cordas, nunc mollat, praticus extat
 69 Nochierus, quem non facit ars, sed nympa biformis,⁶
 70 Iugiter intrepida solatur voce timentes.
 71 Ob nimiam coelum pluviam sfondrare videtur,

³ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger. To be noted.]

⁴ Notandum. [Manus.] (To be noted. [Pointing finger.]

⁵ Temmam timorem. (Fear, fright.)

⁶ Fortuna. (Destiny.) Note: Fortune is called *nympa biformis* here, like Janus, whose two heads face in opposite directions.

72 Nil tamen in testa seu brettam sive capellum
 73 Baldus habet, dicens illam montare nientum,
 74 Dummodo scampentur reliqui, vult ipsi negari,⁷
 75 Ponite, clamabat patronus, ponite velum
 76 Nam pluvia caricata nimia scarpabitur arbor,⁸
 77 Ast intricatas nequeunt dissolvere cordas,
 78 Immo cadens forza ventorum quisque trabuccat.
 79 Prestus alebardam solerter Baldus achiappat,⁹
 80 Cordazzasque novem tractu mozzavit in uno,¹⁰
 81 Velaque scarpatis cascarunt prona cirellis.
 82 Cingar solettus cantone iacebat in uno,
 83 Qui metuendo mori cagarolam tristis habebat.
 84 Gallitiae vovit sanctum vistare Iacobum,¹¹
 85 Cui faciet binas per pretum dicere missas.
 86 Vult quoque Loreti sanctam vistare Mariam,¹²
 87 Candelasque duas vult illi ferre biancas.
 88 Omnibus, O, quales sanctis facit iste pregheras,
 89 Seque met incusat plures robasse botegas,
 90 Sgardinasse domos et sgallinasse polaros,¹³
 91 At si de tantis scampabit forte periclis
 92 Omnia restituet, poveros aut induet omnes,
 93 Mox eremo sanctam menabit denique vitam.¹⁴
 94 Poenitet ut lingua factuque fuisse molestus
 95 Religiosorum normis, variisque statutis,
 96 Et quod peius erat fratres spoliasset, vel aras.

Comina.

⁷ Mira Baldi humanitas. (Baldo's remarkable character.)

⁸ Scarpabitur, frangetur. (It will break, it will shatter.)

⁹ Alebarda est genus teli quam Plinius pistorolam vocat. (Halberd is a kind of weapon which Pliny calls a "pistorolam.")

¹⁰ Cordazza per accrescimentum cordicula per diminutionem. (Thick rope for the accrescitive, little rope for the diminutive.)

¹¹ Vistare pro visitare. (To see, for to visit.)

¹² Loreti dixit macaronice. (He says Loreto Macaronically.)*

¹³ Sgallinare, gallinis privare, sic Columella, per eminentia fiant pollaria ne vulpe sgallinentur. (To de-hen is to deprive of hens, thus [says] Columella, hen houses are made prominent so that they are not robbed of hens by a fox.)

¹⁴ Eremus macaronice breviat mediam, latine producit. (Hermit/eremite: the middle syllable is shortened in Macaronics, and lengthened in Latin.)

97 Talia dum Cingar trepido sub pectore voltat,

{T Book 12 p. 130v; Port. 1.270}

98 En rupta sublimis aquae montagna ruinat,
 99 Quae totam superando ratem denetto travarcat,¹⁵
 100 Et mercadantes convolvit in aequora plures.
 101 Baldus firma stetit veluti vecchissima quercus.¹⁶
 102 Cingar se manibus lignum attacavit ad unum,
 103 Se tunc spazzatum pensaverat esse debottum.
 104 lam tundus medium noctis voltaverat orbis,
 105 Saevit acerba magis rapidas fortuna per undas.
 106 Perdiderat scrimam tremulentus nauta timonis,
 107 Ulterius nescit qua drizzet parte caminum,
 108 Ad quas ducatur bandas, ad quosve paesos.
 109 Continuo grandis ventorum forza repugnat,
 110 Nunc sbalzata ratis summum toccabat olympum,
 111 Nunc subit infernam unda sbadacchiante paludem.¹⁷

Fictio poetica.

112 Stabat Neptunus solio tumefactus in alto,
 113 Qui viridi crines squamatus cinxerat alga
 114 Huic maris in fundo stant urbes, castra, palazzi,
 115 Atque suis divis ibi chors bandita tenetur.
 116 En Cimottus adest, Delphini terga cavalcat,¹⁸
 117 Quem pavido vultu speronat more cavalli,
 118 Quisque facit largum, nescit quid dicere voiat.
 119 Illico Delphini curvo de tergore saltat,
 120 Inde cavans brettam contextam cortice cappae,¹⁹
 121 Ante pedes regis Neptuni crura pigavit,
 122 Quonam, proclamat, rex, tanta superbia venit?
 123 Quae quoque sub tristi praesumptio corpore bravat?
 124 Ergo lovis frater cum sis, vastique profundi

¹⁵ Denetto adverbium est, latine affatim. (Completely is an adverb, entirely in Latin.)

¹⁶ Firma pro firmiter. (Firm for firmly.)

¹⁷ Sbadacchiante, fatiscente. (Yawning, gaping.)

¹⁸ Cimottus, aliter Cimothus, deus marinus. (Cimotto, alternately Kymothoe, a sea god.) Note: found in Homer's *Illiad* 18.41 and in Hesiod's *Theogony* 245.

¹⁹ Cappa est genus cocleae marine, quam Caldei vocant oasternifonta. (Cappa is a kind of marine snail, which the Chaldeans call "oasternifonta.")

125 Rector, et imperium super omnia flumina porte,
 126 Quod tua guastentur pateris casamenta per unum
 127 Furfantem, indignumque tibi slazzare mudandas?
 128 Aeolus est istec, qui nescio qualia saxa
 129 Sub tenet arbitrio, rupes ab Apolline coctas,
 130 Castigatque rudes ventos de more pedanti,²⁰
 131 Quem quoque lunonis rofianum credimus esse,
 132 Ardimentum habuit sine vestro quippe sapero

{T Book 12 p. 131; Port. 1.270}

133 Speluncas montis vastas aperire busati,
 134 Atque scadenatis ventis, boghisque slegatis,²¹
 135 Omnes de specu volta dimisit in una.
 136 Tanta roversarunt undarum culmina ponto,
 137 Ac modo non cessant tot in aethera mittere fluctus,
 138 Quod superi metuere diu, metuuntque negari,
 139 Mancavitque pocum quin trabuccaret ab arce
 140 Iuppiter aetheria, credens hos nempe gigantes,
 141 Qui sibi terribilem quondam fecere scagaitam.
 142 En quoque nunc nostras ingombravere masones,
 143 Atque ruinarunt, et tuttavia ruinant²²
 144 Attria nostra, casas, nymphas, me teque spaventant,
 145 Et tempestati nisi tu provideris isti,
 146 O rex magne, tuis fortasse negabimur undis.

Gosa.

147 Intumuit Neptunus eos sentendo tumultus,
 148 Terque tridentino concussit littora ferro.
 149 Trombettam subito mandat Tritona vocari²³
 150 Quem facit aeolios ad scoios ire defactum,

²⁰ Pedantum differre a pedagogo Platina negat contra Diomedem. (Contrary to Diomedes, Platina denies that pedant differs from pedagogue.) Note: Diomedes may refer to the Greek warrior made famous in the *Iliad*; see also Petronius, *Satyricon* frag. 59, in which he is said erroneously, in jest, to be Ganymede's brother. A Bartolomeo Platina (1421-1481) was tutor to the children of Ludovico Gonzaga.

²¹ Bogha genus laquei ferrei, qu[o] pedes incantenantur. (A cuff is a kind of iron strap with which feet are chained.)

²² Tuttavia adverbium perseverantis. (Still is an adverb of persevering.)

²³ Triton Neptuni trombetta. (Triton is Neptune's herald.)

151 Ad quos inueniat Regem, qui flamina streggiat,²⁴
 152 Iuppiter officium dederat cui tale Regazzo,
 153 Huic de parte sua convitia talia dicat,
 154 Qualia conveniunt poltronibus atque dapochis.
 155 Triton id ascoltans celer inde recedit, et unam
 156 Instar equi phocam scandit, spronatque flancos
 157 Piscis, et accepte cornu de dente balenae,
 158 Carpit iter pelagique secans extrema stafezat.
 159 Ut superas adiungit aquas, danzare comenzat,
 160 Namque procellosis hinc inde getatur ab undis.
 161 Perveniens siccis ubi terminat aequor arenis,
 162 Aeolus ecce venit, rupem qui liquerat altam,
 163 Undarumque godit ludentum cernere danzam.²⁵
 164 Laudabat forzam gregghi rabiemque sirocchi.
 165 Ambassariam tunc fecit Triton acerbus
 166 Conviens, qua re trepidat rex parvulus altum
 167 Regem cui pontus cui flumina stagnaque subsunt.

{T Book 12 p. 131v; Port. 1.273}

168 Nil dubita, dixit, dubita nil, splendide Triton,
 169 Nunc nunc in proprios tumulos volo chiudere ventos.
 170 I celer, atque sona bis terque per aequora cornu,
 171 Altera frattantum per me provisio fiet.
 172 Dixerat, et montis culmen repetivit aguzzum.
 173 Ingrediens antrum, cito ventum disligat illum,
 174 Quem dicunt (veluti dixi de sopra) maestrum,²⁶
 175 Ut reliquos valeat de ponto stollere ventos,
 176 Et motos dulci fluctus lenire bonazza.

Mafelina.

177 Iupiter extrema pro tempestate gridabat,
 178 Et scorozzatus vult fulmine sternere ventos,
 179 Non iactare tamen sine ventis fulmina posset.²⁷

²⁴ Flamina streggiat ac si esset gubernator stallae. (He rubs down with a gust of wind as though he were a stable master.) Note: Streggiare/streggiare, Ital. strigliare.

²⁵ Danzam ventorum et fluctuum procellam intellige. (For dance of the winds and the waves, understand tempest.)

²⁶ Maestrum. (Mistral.) Note: play on Maestro?

180 Sed nisi praesidium meretrix tunc Iuno dedisset,
 181 Aeolus omnino schegnisset perdere testam.²⁸
 182 Attamen Imperium ventorum Iupiter illi
 183 Sustulit et coeli miserum privavit honore.

Parenthesis.

184 Credite mortales, non ventos Aeolus arcet
 185 Amplius arbitrio, nec solvit et inde cathenat,
 186 Verum consilio divum, monituque senatus,
 187 Traditur Imperium ventorum prestiter illi,
 188 Quos stigmat ambitio, quos alta superbia vexat.
 189 Vult nihil ambitio vacuos nisi pascere ventos.
 190 Ambitiosus alit colubrem sub pectore dirum.
 191 Ambitiosus habet suspectum mortis ubique.
 192 Ambitiosus adest ubicumque parantur honores.
 193 Ambitiosus abest ubicumque stat unica virtus.
 194 Ambitiosus agit pro se, nil propter unicos.
 195 Ambitiosus amat sua tantum, caetera temnit.
 196 Ambitiosus arat, dum maxima tendit, arenam.
 197 Ambitiosus edens fastidia, digerit angues.
 198 Ambitiosus emit, sed vitam perdit, honores.
 199 Ambitiosus eget si voto, se met adurit.
 200 Ambitiosus habet si votum, se met adorat.
 201 Ambitiosus inest livoris semper Avernum.

{T Book 12 p. 132; Port. 1.274}

202 Ambitiosus obest famae decorique bonorum.
 203 Ambitiosus agros vicini iugiter ambit.
 204 Ambitiosus inops fidei, comitumque Deumque.
 205 Ambitiosus opus quod sanctum sancta vetustas
 206 Instituit, legem faciens tyronibus aptam,
 207 Divellit, morsus mordet livore, venenat.
 208 Ambitiosus erit si quando rector habenae
 209 Plebis subiectae normas extorquet avitas.
 210 Nescio quas leges nullo struit ordine vanas,

²⁷ Sine sento [sic, for vento] fulmen iactari non potest. (Without wind he cannot hurl lightning.)

²⁸ Schegnire antiqui dicebant pro necesse est. (The ancients said "schegnire" for to be necessary.)

211 Et quas non sibi, sed populo tantumodo librat.
 212 Ambitiosus idem est quod stultum, quod rude, falsum,²⁹
 213 Futile, despectum, delirans, turpe, malignum,
 214 Illepidum, demens, insulsum, molle, ferinum,
 215 Ridiculum, mendax, timidum, mutabile, vecors,
 216 Incertumque sui fatuum, leve, fertile nugis,
 217 Moribus effectum, dirum, crudele, dolosum.
 218 Sed quid ego rumpo cercando vocabula testam?³⁰
 219 Ambitiosus homo, nec homo, sed bestia basti est.³¹
 220 Poltronus, sguatarus, manigoldus, ladro, vilanus,
 221 Villanus dico, quia nil nisi villa vilanos
 222 Excacat, ambitio sibi quos legit, atque molestat.
 223 Ambitosum hominem cernens, dic esse vilanum,
 224 Qui facilis tornat post sedis culmina zappae.
 225 Nescio quos vidi gaioffos ire vilanos,
 226 Qui quando beccam portant vaduntque togati,³²
 227 Se reputant alios Cicerones, atque Catones,
 228 Ac si monstrarent in vestibus esse galantis.
 229 Doctrinam, pulchrasque tument equitando mulettas,
 230 Dispresiant homines quibus est fortuna sinistra,
 231 Primaias optant sedes, dominique vocari,³³
 232 Se gonflant, solique tenent andando caminum.
 233 Si quis non illi brettam cavat, ille notatur.
 234 Denique post tantos faustus tantosque tumores,
 235 Supra lombardum se firmant ecce quaiottum,
 236 Unde suus finis tandem nisi merda vocatur.

Comparatio.

{T Book 12 p. 132v; Port. 1.275}

²⁹ Omnium malorum participes ambitiosus. (The ambitious man is a partaker in all evils.)

³⁰ Prorumpit in macaronicen. (He breaks into Macaronics.)

³¹ Bestia basti, bischicicon carmen. (Beastie, basti [in a saddle?] is a tongue-twister verse.)*

³² Becca, est banda doctorum, quam ferunt in humeris. ("Becca" is a dcotal sash which they wear on their shoulders.) Note: Becca?

³³ Primaios florentini dicunt primas, sicut et denaium, notavium, rasoium. (The Florentines say "primaias" for "primas" [adding an "i"], just like "denaium, notaium and rasoium" -- money, notary/lawyer, razor.)

237 Non aliter sicut muscam persaepe notavi,³⁴
 238 Quae similes auro fert alas atque veluto.
 239 Quae quoque quando volat, dulcem movet ore camoenam.
 240 Nunc huc, nunc illuc volitans vaditque, reditque,
 241 Quam facere egregiam cosam tunc velle putamus
 242 Forsan odoriferum se imponere supra florem,
 243 Quo bibat instar apis seu mannam, sive rosadam.
 244 Quis non id penset cum sit tam pulcher osellus?³⁵
 245 Dulcisonamque canens frotolam sirena videtur?
 246 Verum post longos modulos, variosque volatus,
 247 Postque bravariam (videas quam turpis habetur
 248 Exitus) en stronzum plantat se desuper unum.³⁶
 249 O bellam punctam, quam nostra superbia tentat.
 250 Ambitio vanos pascit mihi credite ventos.
 251 Hi postquam fuerint nebulis flatuque pieni,
 252 Ecce repentino fortunae verbere crepant,
 253 Dantque stramazzonem talem talemque culadam,
 254 Quod numquam surgunt in toto tempore vitae,
 255 Credunt insani semper cumulare Triumphos,
 256 Et quod habent perdunt, veluti mastinus Esopi.³⁷

Comparatio.

257 Hic dum robbatam gestabat in ore coradam,
 258 Miravit propriam liquidis in fontibus umbram,
 259 Ac umbram carnis maiorem credidit esse
 260 Bocconem, quapropter aquas se fecit in illas,
 261 Et carnem linquens, umbram deceptus aboccat,
 262 Nam bocconadam pro carne piavit aquarum.
 263 Sic non contenti magna de parte superbi,
 264 Ad totum spirant, et partem denique perdunt.
 265 Imperium donat ventorum Iupiter istis,
 266 Cum quibus hunc mundi pelagum nautasque molestant.

³⁴ Musca ista videtur habere colorem canzanti. (This fly appears to have a changing color.)

³⁵ Questio hic non parva coorta est an musca sit osellus. Averois diffinire non audet. (A not insignificant complaint has been brought forth, whether a fly is a bird. Averroes did not dare to define [it].)

³⁶ Stronzus est illud quod si biassatur efficitur merda. (A turd is that which if it is chewed, shit is produced.)*

³⁷ Mastinus canis rusticus. (A mastiff is a country dog.)

Comina.

267 Sed de proposito video cascare Cominam,
 268 Parcite non vini, colerae sed copia fecit.
 269 Semper ero, semperque fui, non esse rafinam
 270 Hipocritis, nec non contrarius ambitiosis,

{T Book 12 p. 133; Port. 1.276}

271 Qui possint utinam medium sibi rumpere collum.

Togna.

272 Per freta iam placidus girat confusa Maestrus,
 273 Ex quo ventorum cito controversia cessat.
 274 Paulatim fluctus se se nihilare comenzant,
 275 Incipit et cornu Triton soffiare ganassas.
 276 Illico diffugiunt venti, nettantque paesum,³⁸
 277 Sed faber interea Vulcanus patre iubente,
 278 Rete magisteria vastum fabricarat ut arte,
 279 Quod circa pelagi fines abscondit arena.
 280 Ergo dum pavidi portant carneria venti,
 281 Et bastonatas Neptuni valde timescunt,
 282 En infelices trapolam vilupantur in illam,
 283 Ut vilupantur aves in vischio supra bachettas.
 284 Sbirrorum coeli praesens fuit illico stolus,
 285 Mars barisellus erat, coetu seguintante praeibat,
 286 Mercurio tantum mestralli cura dabatur,
 287 Est nam qui vadit per mundum tollere pegnos.
 288 Discordes menant strictos in vincula fratres,
 289 Atque cadenatos strassinant ante tonantem.
 290 Cernere meschini nollent lovis ora furentis,
 291 Quapropter guizzant repetant, ut saepe videmus.

Comparatio.

292 Cum largum prendit spatium piscator aquarum
 293 Retibus, et laqueo pisces intorniat ampio,
 294 Inde ratem smontans, cordas ad littora longas

³⁸ Nettare paesum, est fugere. (To clear out is to flee.)

295 Contrahit, unde uno se fasso retia stringunt,
 296 Ac omnes pisces ad caudam retis adunant,³⁹
 297 Et sguazzant sguizzant nolentes ante venire.
 298 Ducuntur venti tandem, quibus ora serantur
 299 Instar vaccarum musarolibus atque sbadachis.⁴⁰
 300 Nam solo flatu Borrae madidique sirocchi,
 301 Numina de summo cascassent omnia coelo.
 302 Hic bastonari mandavit Iupiter illos,
 303 Et bastonatos dimisit ad antra diabli,
 304 Qui centum solito reserantur carcere groppis.

{T Book 12 p. 133v; Port. 1.277}

Berta.

305 Fugerat interea ponti fragor, atque tumultus
 306 Ecce procul scopulum respexit Baldus aguzzum,
 307 Non locus herbosus, sed nudum marmor habetur.
 308 Illuc semirutam declinat nauta carinam,
 309 Solis ut ad radium possint extendere gazas,
 310 Ac miseram chiodis barcam renovare foratam.
 311 Cingar se prora saltans dispiccat ab alta,
 312 Tangere gaudet humum, passatas devovet undas,
 313 Baldus eum sequitur simul et Leonardus arenam
 314 Iam laeti calcant et alegra fronte resultant.
 315 Non per miraculum illic parvula nascitur herba,
 316 Cunctaque sunt lapides strinatae solis ab igne,
 317 Pendentesque alto scopuli de vertice cautes,
 318 In quibus albergant falco peleginus [sic] et uncus
 319 Accipiter, smeriollus, item gavinellaque proles.
 320 Cingar ubique suam, dum quaerit, servat usanzam,
 321 Donec ad obscuri portam devenerat antri.
 322 Non intrare audet, sed apertam porgit orecchiam,
 323 Si quemquam valeat strepitum sentire deintro.
 324 Quale per aurificum botegas murmur habetur,
 325 Quum pars martellat, pars limat, pars colat aurum,

³⁹ Adunant pro adunantur. (They collect, for they are collected.)

⁴⁰ Musaroles, sunt ex stropis contextae quibus ora Bovum mangiare blavas inhibentur* unde Columella. Stroppiferas vaccis musarolas ponat arator. (Muzzles, are woven from straw with which the mouths of cattle are prohibited from eating fodder, thus [says] Columella. The plowman puts straw-bearing muzzles on the cows.)

326 Immo quale sonat per stradas quasque Milani,
 327 Tale per occultam sentit reboare cavernam.
 328 Annuit, ut veniant, sociis, placet ire dedrentum,
 329 Itur caeca domus fuligine tota nigrescit,
 330 Quo plus accedunt, plus martellatio tich toch
 331 Insonat, et rigidi limatio crebra metalli.

Ars Alchimae.

332 Post centum passas quadram catavere piazzam,
 333 Quaelibet est trenta cubitos quadratio longa,
 334 Porticus in circum sex omni parte columnis
 335 Sustentata rotat, velut omnis sphaera polorum,
 336 Vel sicut Modenae filatoium, sive Bolognae
 337 Vidimus intorum setam volvendo rotare,
 338 Quaeque columna duplex est bronzo facta dorato,

{T Book 12 p. 134; Port. 1.278}

339 Ast habet ex auro bases, capitellaque schietto.⁴¹
 340 Arcus argentum renitent, voltaeque musaicum,
 341 Aurea circuitum claustris cornisia cingunt.⁴²
 342 In medio plateae super octo celsa pilastros
 343 Arca sedet subter larga testudine plombi,
 344 Ipsa decem cubitos est longa, sed alta triginta,
 345 Pyramidis quoniam sua cuspis tenditur instar.
 346 Tota laboratur milis sculptoribus auro,
 347 Per quod Carbo nitet, Topacius, atque smaragdus,
 348 Candidulae Perlae, onichinus, granata, Saphirus,
 349 Pulcher Amethystus, Rubin radiansque berillus,
 350 Quae passim fulgent, velut alta per aethera stellae.
 351 Quisque pilaster erat Cristallo conditus albo,
 352 Cuius in internam splendens carbonculus alvum
 353 Transparet, veluti candela ficata laternis.
 354 Porfida non mancant alabastraque candida muris,
 355 Nec calcedonium, ne vulsa coralia ponto.
 356 Hic prope sentitur giratio magna rotarum,
 357 Quas velut orloium vaga contrapesia guidant.

⁴¹ Bases inferior pars columnae, capitella superior. (Base is the lower part of the column, capital is the upper part.)

⁴² Cornisium, et cornix. (Cornice [--two forms].)

358 Ista pro causa circum fabricatio currit
 359 Ad formam naspi, cum foemina fila revolgit.
 360 Arca manet solum rutilus imposta columnis,
 361 Ac inter septem ceu tellus pendula sphaeras
 362 Eminent, et semper moles it sphaerica circum.
 363 Constiterant dudum stupidi meditando barones,
 364 Omnia clara vident, nam splendiger est ibi lusor,
 365 Quem pretiosarum petrarum copia fundit.
 366 Circum ipsi vadunt, quia circum fabrica vadit,
 367 Sed cum perveniunt ad centrum, quo sedet arca,
 368 Stant firmi, tantumque vident girare theatrum.
 369 Sed maior sensus maravilla ceperat ipsis,
 370 Namque vident etiam circum passare solarum,
 371 Ireque dintornum, velut omnis machina coeli,
 372 Plurima quam ducit moles dentata rotarum.

Mafelina.

373 Non ibi comparet, nec vir, nec parvula musca,

{T Book 12 p. 134v; Port. 1.279}

374 Tantum sentitur, generat quem fabrica, rumor.
 375 Ad martellorum sonitum vult pergere Baldus,
 376 Marmoream cernens scalam, quae girat et ipsa,
 377 Hanc salit in circum, facitur quia more limaghae.⁴³

De Luna.

378 Post multos gradulos potuerunt cernere cuncti,
 379 Qua de materia bronzi sit machina Lunae,
 380 Quae crebris stantem giris intorniat arcam.
 381 Haec erat argentum, quod fixum sulphur et album
 382 Mercurio mixtum fecit buliente Bodega.⁴⁴
 383 Hoc valet in propriam speciem convertere stagnum,
 384 Mixtum non frangit, potius subtiliat aurum,
 385 Cum quo spissatum non rumpit malleus illud.
 386 Hic plenas atalach, et aceto mille burinas⁴⁵

⁴³ Limaghalis scala a Vitruvio posita. (A snail-shaped staircase was set up by Vitruvius.)*

⁴⁴ Bodega, vas alchimiae. (Tub, vat of alchemist.)*

387 Perfumare vident, quo fumo argentea blondam⁴⁶
 388 Materies perdit speciem, coelique colorem
 389 Vestit, et in media candet Proserpina sphaera.

De Mercurio.

390 Post haec ascendunt scalae quaranta scalinos,⁴⁷
 391 Ac ibi Mercurii fabricam videre gelatam.
 392 Alphatar instabilis flueret possetque nientum,⁴⁸
 393 Ni simul hoc mixtum dragantum, salque liei
 394 Altanor ad furnum longus stillaret aludel.
 395 Voltatur finum servus fugitivus in aurum,
 396 Si bene iuncta suos cohibet medicina vapores.
 397 Ergo Mercurius de saldo circuit azoch.⁴⁹

De Venere.

398 Tertia materies aes est, Venerique dicatur.
 399 Ramus enim facilis phoebi, phoebaeque receptat⁵⁰
 400 Naturam, sed non, Geber testante, colorem.⁵¹

De Sole.

401 Post Venerem, scandunt ad sphaeram Solis et auri,
 402 Aurea nam tota est, nitidoque simillima Phoebos.
 403 Ipsius author enim post vanas mille fadigas,
 404 Post consumatum nequicquam tempus et annos,
 405 Post Ganger, Mardach, Nitron, post Napsu, vel albar,

{T Book 12 p. 135; Port. 280}

⁴⁵ Atlach i. e. sal. (Altalach is a salt.)

⁴⁶ Argentum album quomodo fiat coeliestinum.

⁴⁷ Scala et scalinus ut sedes et sedile. (Staircase and stair, like chair and seat.)

⁴⁸ Alphatar, argentum vivum, sal liei, tartarum.

⁴⁹ Saldo, qui non potest fluere, nam congelatur. Azoch idest argentum vivum. (Solid, which cannot flow because it is frozen.)

⁵⁰ Aes et ramus idem est. (Bronze and copper are the same.)*

⁵¹ Geber, auctor alchimiae praecipuus. (Geber, a special author on alchemy.) Note: now referred to as Psuedo-Geber, a 13th century alchemist and writer who used this Latinized form of the famous name of the 9th century Arabic scholar, Jābir ibn Hayyan.

406 Post Gry, brunesich, clymastroi, danidos, Esig,
 407 Post Fu, Girapiron, Licodemon, Ilfil, Oriza,
 408 Post Quasappa, Reif, Saragin, centumque facendas,⁵²
 409 Quae fastidirent, si vellem dicere totas,
 410 Verbitrium lapidem retrovavit philosophorum.⁵³

De lapide Philosophorum.

411 Multicolor lapis est, elementis quatuor extat
 412 Conditus, aereas, terrenas, aquaticus, igneus,⁵⁴
 413 Siccus in occulta, calidus quoque, sed manifesto
 414 Humidus et gelidas complexio querna fit una.
 415 Spiritus hic lapis est, qui transmutatur in unum
 416 Nobile adustinum, pariterque volatile corpus.
 417 Non fugit a flammis, liquidi fluit instar olivi.
 418 Multiplicat, solidat, praeservat tempore dempto,
 419 Defunctosque valet vitali reddere luci.
 420 Hic tribus in verbis consistit, munus ab alto
 421 Est love donatum sapientibus atque beatis.
 422 Ingravidat semet, de semet concipit atque
 423 Parturit, et sibimet vivit, semetque trucidat,
 424 Suscitatur hinc semet, nam sic Deus ordinat illum.
 425 Est tinctura rubens lapis iste, biancaque, vivax,
 426 Concipit ac aurum fumo si iungitur albo.⁵⁵
 427 Nunquid Elitropia est? Adamas, calamita, corallus?⁵⁶
 428 Nunquid Epistrites, medo, Feripendamus, Onix?
 429 Nunquid Iacintus, draconites, Bena, Lypercol?
 430 Numquid, Amatistus, Celidonium, Iris, Echites?
 431 Nunquid Alectorius, Saunus, terpistretes, Istmos?
 432 Nunquid Beratidem, Lazuli, Radianus, Orires?
 433 Nunquid Nicomai? num quem zat spudat in ostrum?⁵⁷
 434 Absit, nam fluitat cum corpora factus, et absque.

⁵² Nomina diversorum convenientium in Alchimia. (Names of various conventions in alchemy.)*

⁵³ Verbitrium, constans tribus ex verbis. (Triple-word, based upon three words.)

⁵⁴ Igneus, bissalabum [sic] est, ut Orpheus. (Igneus is tri-syllabic, like Orpheus.)

⁵⁵ Non reperitur albus fumus nisi argen. vivum. (White smoke is not found without quicksilver.)

⁵⁶ Lapidum nomina. (Names of rocks.)

⁵⁷ Zat arabice, bufo latine, rospus caldaice. (Zat in Arabic, *bufo* --toad in Latin, toad in Chaldean.)

Deffinitio lapidis philosophorum.

435 Est vi (num dicam tandem manifestius?[]) est A,
436 Qua vita fruimur, qua verum nascitur aurum.

De Marte

437 Ad Martis veniunt ballam, quae ferrea circum.⁵⁸
438 Dum rotat, instrepitat, velut esse cardine postes.

{T Book 12 p. 135v; Port. 1.281}

439 Hac sine materia nostros nihil esse labores
440 ludico, nam zappae, vanghae, falx, ranza, badilus⁵⁹
441 Sunt ferrum, quo flava ceres, quo bachus habetur.
442 Non opus artificum quorumlibet esse videtur,
443 Quod fieri duro sine ferro posset aiutto.⁶⁰
444 Lignorum fabri texunt lettiria ferro,
445 Sartores pannum cum ferri forfice taiant,
446 Dividit ars teneram pastam fornarica ferro,
447 Taiat cum ferro stirps scarpolina zavattas,
448 Pistat pistillo ferri speciarius herbas,
449 Cum guccis ferri brettas brettarus agucchiat,
450 Calcinat ut ferro muros murator et albat,
451 Non aufert barbam barberius absque rasoro,
452 Non herbolattus dentes cavat extra tinaia,
453 Non castrat porcos sine ferro conzalavesus,⁶¹
454 Suffragium quoniam dat ferrum cuilibet arti.

De love.

455 His bene pensatis, lovis ascendere biancam
456 Materiem stagni, quod corpora nigra dealbat,

⁵⁸ Ballam pro sphaera ponit abusive, quia rotunditatem utraque continet. (Ball is wrongly used for sphere, because each contains roundness.)*

⁵⁹ Ranza est maior falce. (A scythe is larger than a sickle.)

⁶⁰ Non ullam mechanicam artem posse fieri sine ferro. (No mechanical arts can develop without iron.)

⁶¹ Conzalavezi, qui nisi lombardice possunt intelligi. (Tinkers, which can be understood only in Lombardan.)

457 Sed peccat buliens, nam corpus deterit omne,
 458 Praeter Saturnum et Solem, tum firmiter haeret
 459 Et Soli et Lunae nec ab illis quippe recedit.
 460 Cuius peccatum (nec frangat corpora) quisquis
 461 Tollere cognoscet dempto sit tempore felix,
 462 In quo mirimodo sibi nata Rubedo coruscat.⁶²

De Saturno.

463 Post formam stagni, Saturni fluxile plumbum
 464 Scanditur, aurifices hic invenere tresentos.
 465 Illico pulcra, gravis, sapiens matrona resurgit,
 466 Contraque barrones facie veniebat alegra.
 467 Baldus eam curvando genu cortesus honorat,
 468 Mox veniam poscit, nimium si forte protervi
 469 Illius intrassent aulam thalamosque secretos.
 470 Non ego, respondet, tantum sum digna baronem
 471 Cernere, quem pontus, tellus venerantur et orcus,
 472 Urbs mea quem genuit, quamvis ingrata videtur.

{T Book 12 p. 136; Port. 1.283}

473 Illa ego sum Manto, vestram quae condidit urbem,⁶³
 474 Nomine deque meo contraxit Mantua nomen.
 475 Nec quaeso Astros animos stupor occupet ullus,
 476 Si nunc usque meam potui deducere vitam,
 477 Nam datur aeterno cum tempore vivere fadis.
 478 Hactenus ingemuit mea sub praetore gaioffo
 479 Mantua, quo mores cortesos perderat omnes,⁶⁴
 480 Quem veronensi vos amazzastis in agro.
 481 At praeclara, ferox, regalis, sancta propago
 482 lam Gonzaga prope est aquilis dignissima nigris,
 483 Quas natura nigras fecit, dedit atque ferendas
 484 Imperii signis, banderis, atque theatris.
 485 Fingere purpureas Aquilas, bizzarica res est.⁶⁵

⁶² Mirimodo, mirabiliter. (In a wondrous way, wondrously.)

⁶³ Manto fabricatrix Mantuae. (Manto, founder of Mantua.)

⁶⁴ Carpitur hic poeta de heresi. Fada est mulier incantatrix et quae diversis in figuris dicitur converti. (Here the poet is pursued concerning heresy. A fate is a female enchantress and who is said to turn into various shapes.)

⁶⁵ Naturales Aquilae, et fictae. (Natural eagles and fictitious/artificial.)

486 Haec, quam vidistis, miro fabricata magistro
 487 Stantia, Fedrico Gonzagae sola dicatur,
 488 Post centum guerrae palmas, post mille trophaeos,
 489 Post vitae laudes, post longos Nestoris annos,
 490 Illius huic magno donabimus ossa theatro,
 491 Ac inter gyros sphaerarum nobile bustum
 492 Usque ad iudicium fulva requiescet in arca.
 493 His ego divitiis praesum, facioque magistros
 494 Aurifices istos aurum intaiare catatum
 495 Ex virtute trium verborum, nomina quorum
 496 Auribus admotis audite, quod illa docebo.
 497 Ergo susurrant, parlavit murmure secum,
 498 Quos docuit lapidem, stellarum tempora, causas
 499 Alchimiae, laetosque omnes discedere fecit.

Conclusio.

500 Et mea me, sentis? clamat fantesca, patrone?
 501 Iam depone zosum pennam, calamaria, cartham,
 502 Coena parecchiatur, frigescit calda manestra,
 503 Compagni totam iam mangiavere salattam.
 504 Iste liber finit vobis, mihi coena comenzat.

Explicit duodecima phantasiae
 Macaronice.

{T Book 13 p. 136v; Port. 1.285}

{T Book 13 p. 137; Port. 1.285}

Book 13

Magistri Acquarii Argumentum
 in tertiadecimam phantasiae macaronicen.

1 Introeunt iterum Navim, tentatque profundum,
 2 Cingar compagnos astrologare docet.
 3 Lunae defectus ac incrementa rotantis,
 4 Mercurii, Veneris, Solis et arva canit.

Merlini Cocaii poetae Mantuani
 Macaronice Tertiadecima.

1 Nauta reconzarat diversa foramina barchae,
 2 Ad vomitumque redit, rursumque stigare diablum.
 3 Baldus ab Aurificum sociique recesserat antro.
 4 Ascendunt navim, zefirus velamina complet,
 5 Mantoaeque magae scoium post terga relinquunt.
 6 Baldus apollineos cernens uscire cavallos
 7 Extra orizontem, quia nox iam fugerat omnis,
 8 Talia miratus, parlans cum Cingare dixit,
 9 Cingar, me grandis nunc admiratio brancat.
 10 Ecce vides solem plus largum plusque ritundum,
 11 Quando foras exit, quam cum tenet ardua coeli.
 12 Praeterea tantum rubeas fert ille mascellas,
 13 In tinam vini quod strabucasse videtur.
 14 Cingar ait, magnas o res mihi, Balde, richiedis,
 15 Quas nimis astrologi dudum schiarire fadigant,
 16 Nam super humanos animos ea facta fuere.
 17 Sed tamen insignis quidam de semine graeco,
 18 Cuius (si memini) Piatonus nomen habetur,
 19 Astrologusque alter Tolomellus, Iona propheta,
 20 Solon, Aristotel, Naxagor, Tala, Pytagor,
 21 Talia scripserunt magnos caricantia libros.
 22 Quando Leonardus sic audit nomine grosso
 23 Dicere philosophos, Ionamque referre prophetam,
 24 Tanto corripitur grigno tantoque cachinno,¹

{T Book 13 p. 137v; Port. 286}

25 Saepe quod in terris stratus creppare videtur.
 26 Baldus usanzam qui norat Cingar inquit,
 27 Cingar, es astrologus?
 28 O si te nossem tales studiasse facendas,
 29 Forte hac me doctum fecisses arte magistrum,
 30 Ac nil curassem argumenta sophistica Scotti,²
 31 Cum quibus audacter se ponit contra Thomasum,³
 32 Qui fuit et gesiae murus fideique pilaster.

Incipit Astrologia Cingar.

¹ Grigno, risu. (Chuckling, laughter.)

² Scottus sophista. (Duns Scottus.)

³ Thomas Aquinas. (Thomas Aquinas.)

33 Nil ridens Cingar quadam gravitudine stabat,
 34 Qui non Cingar erat, sed Tullius et Catilina.⁴
 35 Ergo ait, o quoties te quondam, Balde, gabavi.
 36 O quantas voltas oselatus, Balde, fuisti.
 37 Me de nocte quidem pensabas ire robatum,
 38 Scardenare fores, aut rampegare fenestras,
 39 Sed, cancar veniat mihi nunc, si dico bosiam,
 40 Pergebam stellas ad contemplare fogatas,
 41 Signorumque gradus super unam stando pioppam,⁵
 42 Quo melius coelum possem guardare propinquum.

De Luna.

43 Cernebam Lunam maculosa fronte biancam,
 44 Distenebrare maria scopulos, terraeque paesos.
 45 Cornibus adductis nunc paret scorza melonis,
 46 Cornibus impletis nunc est pars mezza taeri,
 47 Cornibus iniunctis nunc fundamenta tinazzi.
 48 Haec in cervello prohibet consistere multos,
 49 Haec facit antiquas madefacta dolere piagas,
 50 Hanc metuunt pazzi, stulti, lunaticus inde
 51 Dicitur ille suos qui cascans torquet ocellos,
 52 Quem tu iurares animam buttare deforam.
 53 Villani, quamvis sint de lignamine grossi,⁶
 54 Hanc tamen observant quando est taiabilis arbor,
 55 Nasci namque solent in ligno saepe caroles.⁷
 56 Hanc servant medici, quando medicina malato
 57 Danda sit, haec faceret quandoque cagare budellas.
 58 Hac lucente, striae gaudent gaudentque striones,

{T Book 13 p. 138; Port. 1.287}

59 Se faciunt quoniam nudos ad lumina lunae,
 60 Mox cum diversis unguent sua membra cirottis,
 61 Inde super gramolas, trespos et guindala, scragnas,

⁴ Tullius. Catilina. [sic - spellings] (Cicero, Catiline.)

⁵ Pioppa est arbor que latine dicit populus. (A poplar is a tree that the in Latin one says poplar.)

⁶ Lig[n]amine pro genere. (Of wood, as a type.)*

⁷ Caroles sunt vermes rodentes lignam. (Woodworms are worms eating wood.)

62 Supra letteras nigra de nocte cavalcant.
 63 Sed bene se possunt ill[a]e signare daverum,
 64 Quas Domenicini poterunt comprehendere fratres⁸
 65 Immitrant illas, populo cernente, fatentes,
 66 Quantos in cunis pueros, puerasque striassent.
 67 Haec multis fecit me desperare fiatis,⁹
 68 Est quia nocturnis nimium contraria ladris.
 69 Zampigerus gambar piliatur nocte per illam,
 70 Quamvis conveniat cum luna non bene cancer.¹⁰
 71 Nuntiat haec pluvias vultu nigrefacta futuras,
 72 Nuntiat et nautis pavida cum fronte procellas.
 73 Hac tenet extremum gelidi regnamen olympi,
 74 Atque coruscatur Phoebeis nocte cavallis.
 75 Hanc tamen interdum Pluto strascinat ad orcum,¹¹
 76 Nam pro puniceis fuit agabbata granellis,
 77 De qua parlarunt diffusius astrologantes.

De Mercurio.

78 Te patrone meus pochinas cerno fiatas.
 79 Mercure, qui doctor primarus in arte robandi es.¹²
 80 Namque times ne dum per coeli rura caminas,
 81 Te rapidis iungat furibundus Apollo cavallis,
 82 Et sburlans faciat tibi forsitan rumpere collum.¹³
 83 Tu sopra lunarem arcem tua regna locasti,
 84 Per quae tercentum pegorae faciendo bebeum¹⁴
 85 Pascuntur, grassique boves, asinique ragiantes,
 86 Atque casalenghi porci, gibbique camelli.¹⁵
 87 Nam tu per mundum vadis faciendo botines,
 88 Quos introducis coeli sub tecta secundi.

⁸ Inquisitores intellige. (Understand inquisitors.)

⁹ Haec puera. (This girl [i.e. the moon].)

¹⁰ Gambar latine. Cancer grece. Graim* teutonice. (Latin, crab, Greek cancer, "German, "graim.")*

¹¹ Pluto Proserpina rapuit. (Pluto abducts Proserpine.)

¹² Mercure pro Mercurii positum, ut Plinius docet. (Mercury is posited for Mercurii, as Pliny teaches.)*

¹³ Passus astrologiae subtilis, vide etiam Scaramellam de planetis. (A subtle astrological passage, see in addition Scaramella on the planets.)*

¹⁴ Bebeum vox ovina. (Bah-bah, sheep's call.)

¹⁵ Casalenghus, domesticus. (Household, domestic.)

89 Alatum portat semper tua testa capellum.
 90 Alatum portat semper tua gamba stivallum.
 91 Fatidicam portat semper tua dextra bachettam.
 92 Ac imbassatas patris lovis undique portas.
 93 Tu mercantiam faciens vadisque redisque.

{T Book 13 p. 138v; Port. 1.288}

94 Tu ventura canis, tibi multum musica gradat,
 95 Tu pacem, si vis, furibunda in gente reponis,
 96 Tu litem, si vis compagna in gente ministras,
 97 Tam bene dulcisonis tua cantat phistula metris,
 98 Quod male delectans ad somnum provocat artus,
 99 Argos centoculus fuit olim mortuus hac re,¹⁶
 100 Sic, patrone meus, tibi me recomando ladrettum,
 101 Ne triplicem supra forcam me lazzus acoiet.¹⁷

De Venere.

102 Sed iam de Veneris coelo parlatio fiat.
 103 Ipsam cernebam solis seguitare pedattas,
 104 Quando idem Phoebus Neptunia tecta subintrat.
 105 O quantas voltas Vulcano cornua fecit,
 106 Nam sgarlatatus constat suus esse maritus.¹⁸
 107 Attamen ipsa fuit comuni iugiter uxor.¹⁹
 108 Dum martellaret ferrum Vulcanus in antro,
 109 Vel lovis azzali strales fabricaret acutas,
 110 Mars occulte suo semper vangabat in horto.
 111 Sed tamen in trapola, Phoebos monstrante, capatus
 112 Mars fuit, unde suum moverunt numina risum,²⁰
 113 Nam Venerem tortos facientem denique fusos,
 114 Cum Mavorte suo Vulcanus reteprehendit.

¹⁶ Argos centoculus habens centum oculos. (Hundred-eyed Argos, having a hundred eyes.)

¹⁷ Acoiet, atrapolet. (Welcome, entrap.)*

¹⁸ Garlettus est pars superior calcagni unde sgarlatatus dicitur qui sine garletto zobegat. (Achilles tendon/spur in the upper part of the heel, whence round heeled is said for who hobbles without a tendon.)*

¹⁹ Comuni, plebis, universitatis. (Common, plebeian, universal.)

²⁰ Suum dixit, quia nescit quomodo rideant. (He says their, because he doesn't know in what way they may be laughing.)*

115 O quantos etenim Vulcanos credimus esse.
 116 O quantas Veneres, quae Pallados instar habentur.²¹
 117 Ipsa Venus terzo casamentum fixit in orbe,
 118 Per quem nimpharum multis sociata brigatis,
 119 It nitidas relegendo rosas, violasque recentes,
 120 Mentam, Garofolos, Mazuranam, Basalicoium,²²
 121 Texunt freschadas, ghirlandas,serta, coronas,
 122 Diversasque canunt canzones, metra, sonettos,
 123 Diversosque sonant chitarinos, atque leuctos,*²³
 124 Hic semper ballant, saltant danzantque puellae,
 125 Seque lavant freschis in fontibus ac seriolis.
 126 Venticuli tenues crebris sub frondibus afflant,
 127 Et straccatarum nympharum pectora mulcent.
 128 Hic Fagi, Pinus, Cedri, Pomrancia, Nespoi.²⁴

{T Book 13 p. 139; Port. 1.289}

129 Spernazzant umbras, sub quas hae saepe repossant.
 130 Ad cazzam vadunt, arcus pharetramque ferentes,
 131 Discazzant cervos, Lepores, agilesque caprettos,
 132 Extra boscaiam de Cedris atque Narancis.
 133 Non hic villani terram vangare fadigant,
 134 Non hic villanae stupam filare videntur,
 135 Non hic plantantur caepae, non hic ravanelli,
 136 Non hic porra nocent, non alia fortaque nasum,
 137 Non hic urticae, spinae sub tegmine celant
 138 Serpentes, rospos, bissos, gelidasque lusertas.
 139 Hic nisi grata quies, nisi pax, nisi summa voluptas,
 140 Hic nisi gentiles animi, gentilia corda.
 141 Dum Venus in tanto laetatur pulcra triumpho,
 142 Expectat donec vult sol equitare per orbem,
 143 Quem festina suo cupiens precedere cursu,
 144 Et ponens capiti vario de flore coronam,
 145 Scandit in auratam, roseam niveamque carettam,

²¹ Notandum. [Manus.] (To be noted. [Pointing finger.]

²² Basalicoium herba de qua gignitur scorpio. (Basel, an herb from which the scorpion is born.)

²³ Chitarinus habet novem cordas teste Boetio, Leuttus undeci. (A guitar has nine strings, according to Boethius, and a lute eleven.) Note: in text *leuttos* is misspelled *leuctos*.

²⁴ Nespoi indeclinabile. (Medlar is indeclinable.)

146 Vadit ad oceanum vecchium comitata puellis,
 147 Expectat solem, quem prospicit esse propinquum,
 148 Quo viso rutilam liquido de gurgite frontem
 149 Explicat, et se se mortalibus omnibus offert.
 150 Parviculis modicam generat splendoribus umbram,
 151 Ac reliquas penitus discazzat ab aethere stellas.
 152 Sic sic Phoebeos rutilans Venus indicat ortus.
 153 Quattuor hanc menant spaciosa per aethera cigni,
 154 Quos quandoque avium mater, Iovis urget osella.

De Sole.

155 Sufficit haec Veneri, Solis veniamus ad orbem,
 156 Qui medios inter coelos sibi tecta locavit,
 157 In quarto quoniam sua splendet mason olympto.²⁵
 158 Chortem banditam portis ibi semper apertis
 159 Sol tenet, est cunctis intrandi larga potestas.
 160 Hic habitat senior maturus nomine tempus,
 161 Qui semper varios horatim sterminat ortus,
 162 Numquam penso durat fundatus in uno,
 163 Nunc vult, nunc non vult, foia legerior omni,

{T Book 13 p. 139v; Port. 1.290}

164 Centipedi similis Ragno,²⁶
 165 Est puer, estque senex, quem barba canuta decorat,
 166 Ac uno quandam tenet in cantone botegam,
 167 Pulveris orloios fabricat, plenosque rodellis,
 168 Quos pulsare horas cum contrapesibus urget,
 169 Naturam Iovis admonitu pro coniuge coepit,
 170 Qua sine, non posset tempus generare fiolos.
 171 Ergo habuit binos natos, binas quoque natas,
 172 Primavera prior, mox aestas, inde creatus
 173 Autumnus fuit, et rigidus pro frigore vernus.

De Primavera.

174 Primavera fuit Veneris mandata fiolo,

²⁵ Mason, habitatio. (House, habitation.)

²⁶ Centipedi ragno instabili vermiculo. ([Similar to] a little spider-worm with a hundred moving feet.)*

175 Qui nuncupatur (si recto recordo) Cupido.
 176 Qui post terga gerens alas, volat undique quo vult,
 177 Irrequietum animal, nunquam volitare quiescit,
 178 Praesemptuosus cantones praticat omnes,
 179 Nudulus it semper, nullamque ferendo mudandam,
 180 Nescit vergognam, portat quam semper apertam.
 181 Fert arcum, pharetram, stralas dulces et amaras,
 182 Cum quibus innumerae cordae franguntur in anno,
 183 Fert in carcasso varias exinde sagittas,
 184 Dicuntur variae, varios quia spargit amores.
 185 Una sagitta suum de plumbo gestat acumen,
 186 Namque remucatur tenerini puncta metalli,²⁷
 187 Nec penetrare potest, nolente Cupidine, panzam.
 188 Auratam sed habet, subtilior altera punctam,
 189 Quae scaricata oculos intrat, filzatque magonem.
 190 Spezzat duritiam cordis, praevertit honorem,
 191 Ac adamantinos posset dirumpere montes.
 192 Hac feriente, cadunt ab honesto corda volero,
 193 Hac feriente, valent nil sentimenta rasonis,
 194 Hac feriente, cito mentis franguntur habenae,
 195 Hac feriente, iacent veri post terga sodales,
 196 Hac feriente, bonos conseios quisque refudat,
 197 Hac feriente, Paris patriae fuit, oyme, ruina,
 198 Hac feriente, patri taiavit Scilla capillum,

{T Book 13 p. 140; Port. 1.291}

199 Hac feriente, malos Alcides gessit amictus,
 200 Hac feriente, uno Daphnis mutatur aloro,
 201 Hac feriente, bovem meschina Europa cavalcat,
 202 Hac feriente, dedit mugitus Io vedella,
 203 Hac feriente, quidem veniunt homicidia, furta,
 204 Stupra, sacrilegium, rixae, discordia, lites.

De Plumbea.

205 Plumbea odium parit sdegnatos inter amantes,
 206 Crescit amor, penetratque nimis feriente secunda.
 207 Iste ribaldellus quantae sit causa ruinae,
 208 Balde, viden? certe quondam tu et Berta provastis.

²⁷ Remucatur, obtunditur. (It is blunted, it is made blunt.)

209 Primavera istum laetatur habere maritum,
 210 Cui placitura suos componit pectine crines,
 211 Atque cerudellos crispas, ponitque, belettum,²⁸
 212 In cervice gerit violarum nobile sertum,
 213 Purpureos vestit mantos niveasque pelandas
 214 Semper odoriferos unguentos portat adossum,
 215 Lascium muschium, zibettum,²⁹
 216 In quibus ardet amor crescitque Cupidinis aestus.
 217 Haec reliquis quoniam magis est formosa puellis,
 218 Non curat stuppam pirlanti ducere fuso,
 219 Nec iam filatam tundo deducere naspo.
 220 Sub virides semper frondes resupina quiescit,
 221 Semper et aspassium per florida rura vagatur,³⁰
 222 Quam seguitant dulces oselini mille calientes.
 223 Non Philomena deest frifolo quae gutture cantat,
 224 Quae cantando nihil noctesque diesque rafinat,
 225 Quam Lovertisius nigra de nocte gabavit,³¹
 226 Quapropter noctem totam cantando trapassat,
 227 Et centum sortes gorghezzat in ore motetti.
 228 Gardelinus ibi est, qui anidat in arbore buxi,³²
 229 Dulcis ab auditu, sed visu pulchrior extat,
 230 Namque capellinam rubeam, triplicisque coloris
 231 Fert alas tremulamque movet sua lingua camoenam.
 232 Non ibi franguelli desunt, facilesque fanelli,
 233 Atque Papagallus nostras imitando loquelas,
 234

²⁸ Cerudellos, cincinnos, Belettum, colorem. (Ringlets, curls; lipstick, color.)*

²⁹ Muschius, zibettus odore provocant ardorem. (Musk and civet provoke ardor with their perfume.)

³⁰ A spassium adverbium est vagabunde significat. (Roaming around is an adverb which means strolling about.)

³¹ Fabula Lovertisii reperitur in Metamorphosion, Scaramellae. (The story of hops [about Tereus and Philomela] is found in the *Metamorphoses*, Scaramella.) Note: An indirect way to allude to the story of the nightingale: *lovertisi* (cf. *L. lupus*) in Northern Italian dialects is hops: in the story, the hop plant grew so fast it wrapped itself around the feet of the nightingale, thereby forcing it subsequently to stay awake and sing all night, Ovid *Metam.* 6.412-674. Philomena, Philomela, gloss p. 121.

³² Gardelinus avis. Franguelli, fanelli aves bene cantantes. Papagallus psitacus. (Goldfinch [Ital. cardellino], is a bird; finches and linnets [buntings?] are good song birds. Pappagallo, parrot.)

{T Book 13 p. 140v; Port. 1.292}

235 Cui viduata suo iam tortorella marito
 236 Succumbit, sicco nec plorat in arbore sola,
 237 Nec bibit ulterius fangosi fluminis undam.
 238 Non desunt merlae, lugarini, vel riatini.
 239 Hic semper gazae, *puta porca vacca to* cantant.³³
 240 Primavera ipsos vult semper habere sodales,
 241 Solazzumque fame morientem denique nutrit.

De Aestate.

242 Altera naturae vel filia temporis, Aestas
 243 Dicitur, haec multo semper sudore bagnatur.
 244 Non portat vestes, tantum fert nuda camisam,
 245 Titanis rapido nam brostolatur ab igne,
 246 Ipsa laborando granaria frugibus implet,
 247 Qua sine Mortales cereali pane carerent.
 248 Poltrones multum facit insudare vilanos,
 249 Attamen ipsa illis est grata fadiga gaiofis,
 250 Nam quamvis asinina dolet schenazza ribaldis,³⁴
 251 Atque caro veniat crevata batendo ladrassis,
 252 Omnia supportant, memores quod tempore fredii
 253 Tantum nix, glacies apparent atque pruinae.

Parenthesis.

254 Progenies maledicta quidem villana vocatur,
 255 De quibus, ut parlo, semper mea Togna caminam
 256 Ammittit rectum, quia transportatur ab ira.
 257 Pichetur quicumque favet tutatque vilanos.
 258 Nil nisi crudelis quisquis miseretur eorum.
 259 Tunc ego crediderim leporesque canesque coire,
 260 Seque lupi miscere ovibus cernentur et una
 261 Stabunt pernices vel quaiiae cum sparavero,
 262 Si contadinum potero accattare dabenum.³⁵

³³ Gazae, picae quae humaniter canere studentes dicunt *puta porca vacca to*. (Magpies, pica pica, which students say sing humanly, “*Put a porca vacca to*” – whore, pig, cow toe.)*

³⁴ Laudat villanos. (He praises peasants.)

263 Vis civem superare? bonas sibi praebe parolas.
 264 Vis contadinum? bastonibus utere tantum.
 265 Magnates placidis verbis, donoque puellas
 266 Vincis, fanciullos stroppa, bastone vilanos.³⁶
 267 Pasce asinos paia, porcellos glande, cavallos
 268 Atque boves faeno, villanos pasce tracagno.

{T Book 13 p. 141; Port. 1.293}

269 Villanus nunquam cognovit dicere verum,
 270 Villanus falsos sacramentos mille piaret,
 271 Villanus nihil est, si non aliena rapinat,
 272 Villanusque hominem solo pro pane necaret.
 273 Villanus gesiae reprobat servare statutes,
 274 Villanus venerem non naturaliter usat,
 275 Et dicit quod nil mulieri bestia differt.
 276 Non guardat matrem, natam propriamque sororem.
 277 Sed tunc villanos audis maledire cuchinos
 278 Quando crepante Pado bisognat ad argina vadant,
 279 Maxime villanos quos Mantua Balde governat
 280 Trant angonaias, giandussas, atque morias,
 281 Blasphemantque Deum, sanctos, sanctamque Mariam.
 282 Semper habent ossum poltronis quando lavorant,
 283 Sed quando ballant, tot caprae nempe videntur.
 284 Ad virides currunt piva clamante pioppas,
 285 Et calcagnadis terram pistantque repistant,
 286 Quam vangando tepent, dicunt et habere padronem.³⁷
 287 Villanias nimia pro stizza roditur intus,
 288 Quando bastiones facit impellente senatu.
 289 Iulius hos mensis poltrones reddit alegros,
 290 Poca fadiga quibus paret sub Apolline caldo
 291 Curvata cum falce graves taliare biavas,
 292 Et taliando suas vadunt cantando morosas,
 293 Compagnumque suum praecedere quisque reforzat.

Comina.

³⁵ Dabenum, per contrarium dicimus dapocum. (Worthwhile, for the opposite we say worth little.)*

³⁶ Notandum. [Manus. (To be ntoed. [Pointing finger.)

³⁷ Patronem, genus morbi. ("Padronem" -- a kind of sickness.)

294 Semper apollineo nigrefacta colore fadigat
 295 Aestas, attendens crebro vacuare botazzum.
 296 Cui non, Bacche, tuos lassas mancare liquores.
 297 Dum coquitur Phoebos, segetes dum falce stravaccat,
 298 Dum quoque verzellis flavus dispalet aristas,³⁸
 299 Non unquam raucae finant stridere cigalae.³⁹
 300 Debilis est auster ventus, nil murmurat aura,
 301 Nec tremolare vides foiamen arboris unum.
 302 Omnia pro caldo Phoebi lusore strinantur,
 303 Schiappantur lapides, sbadacchiant rura, nec herbae

{T Book 13 p. 141v; Port. 1.295}

304 Se drizzare queunt, quoniam fugit humor ab illis.

De Autumno

305 Diximus ecce satis de magni tempore caldi,
 306 Naturae terci promatur usanza fioli.
 307 Autumnum veteres quondam dixere Silenum,
 308 Cui testam dicunt nudam picigasse cabrones.
 309 Iste praeest Bacchi domibus, vinique fameiae,
 310 Quem nos gastaldum, vel dicimus esse fatorem.
 311 Et quoniam gustat sol vinum dulce libenter,
 312 Imbriacum quem nos semper damatina videmus,
 313 Gastaldum Bacchi, Bacchum quoque diligit ipsum.
 314 Nil igitur mirum si stant in Apollinis agros.
 315 Iste Silenus habet Bacchi pro coniuge nimpham,
 316 Mustolenta, bibax, Vindemia dicitur illa.
 317 Ambo sunt adeo pingues adeoque grevazzi,
 318 Quod velut inflati vento schioppare videntur.
 319 Semper habent lateri barilottos, atque fiascos,
 320 Et pariter vadunt plures cantando sonettos,
 321 Sorbottumque bibunt vini, cessante sonetto.
 322 Inde canunt etiam, post cantum pocula sugant.
 323 Sic alternantes laxis briagantur habenis,⁴⁰
 324 Hisque meant circum montes casamenta, paludes.
 325 Non quod eant circum, sed quod girare videntur,

³⁸ Verzellis, flagellis. (Small shoots, flagellae.)

³⁹ Finant, pro rafinant. (They cease, for they stop -- [variation of word].)

⁴⁰ Brigantur pro imbriagantur. (They are drunk, [two forms].)

326 Inque suos oculos paret res unica bina.
 327 Non cessant trincare tamen, magis imo retornant,
 328 Sorbentes faciunt, clo, clo, resonare botazzum.
 329 Denique somnus adest, quorum nisi membra foveret,
 330 Illi transcocti se velle volare putantes,⁴¹
 331 Forsitan in terram de coeli sede tomarent.
 332 His nudis nudi fant guardam mille putini,
 333 Dum sornacchiantes porcorum more quiescunt.⁴²
 334 Cantant, eu, oe, saltant et circa parentes,
 335 Quisque suam testam vIGNALI fronde coronat,
 336 Quisque manu portat botros, uvaeque racemos,
 337 Quisque fiaschettum parvo pendente loretto.
 338 Morbezzant, rident, faciuntque bragalia Baccho,⁴³

{T Book 13 p. 142; Port. 1.296}

339 Inde sub uviferis vignis briagantur et ipsi,
 340 Et pleni musto pariter dormire comenzant.

Pallazzum Bachi.

341 Bacchus habet magnum quodam cantone palazzum,
 342 Quo centum canefae latitant et mille rivolti.
 343 Hic incirchiantur buttae latique tinazzi,
 344 Hicque travasantur per centum vina cararos.⁴⁴

Comparatio.

345 Non sic formicae vadunt redeuntque frequentes,
 346 Quando montonem vel vos chiamatis acervum,⁴⁵
 347 Circa suam casulam grate catavere ceserchiaie,
 348 Ut per mustigeri facitur casamenta liei,
 349 Quando frequenter eunt vacui carighique retornant
 350 Mille putinelli gestantes tergore corbas,⁴⁶

⁴¹ Trascocti, valde bii. (Really cooked, quite drunk.)

⁴² Sornacchiantes, ronfare, ronchizare nil differunt. (Snorting, snoring, snortling differ not at all.)

⁴³ Bragalia macaronice, Bachanalia grece. ("Bragalia" in Macaronics, bachanal in Greek.)

⁴⁴ Cararos, cados. (Jars, large jars.)

⁴⁵ Vel vos latini. (Or you, Latin.)*

351 Fiscellas, calathos, cistellas atque cavagnos
 352 Impletos uvis tribianis et libiolis,
 353 Vel moscatellis, greghis corsisque, falernis.
 354 Pars ibi discarigat sommas impletque tinellos,
 355 Pars quoque calcagnis striccat folantibus uvas,⁴⁷
 356 Et pars iam factum vinum, satis atque boitum
 357 Excavat et brentas implet borone cavato.
 358 Mox torculantur travo calcante vinazae,⁴⁸
 359 Turbulenta fluunt de graspis vina repressis.⁴⁹
 360 Stant ibi tercentum vezae totidemque vaselli,
 361 Stantque botesini, mezarolae, sive barilli.
 362 Non autumnus abest, camisottum vestit olentem
 363 De centum macchis vini mustoque colantem.
 364 Ipse praeest operi, facit hic, iubet illic, et omnes
 365 Contentare deos Bacco mandante, fadigat.

Parenthesis.

366 Gens todesca suos dicunt hos esse patronos,
 367 Immo deos alios non cognoscuntur habere.
 368 Effectum si quidem nunc experientia monstrat,
 369 Nam si quando student pacchiae, vel dente rasant,⁵⁰
 370 Per quemcumque volunt bocconem suggere zainam.
 371 Ast ubi se totos cernunt vacuasse bocalos,

{T Book 13 p. 142v; Port. 1.297}

372 Chioccant becheri calidam fundamine frontem,
 373 Deque suo mittunt redolentes pectore rottos.⁵¹
 374 Per lettram parlant plus quam nunc ante bocalum.

⁴⁶ Corbas, genus cavagni. (Baskets, a kind of bin.)*

⁴⁷ Follare, calcare. (To clomp, to stomp.)*

⁴⁸ Traus, pro trabe positus. (Beam, placed for trunk [two forms].)

⁴⁹ Graspia est racemus iam expilatus. (Cluster is a bunch [of grapes] already stripped.)*

⁵⁰ Pacchia dicitur mangiamentum stomachiter assumptum. Rasonare dente, est comedere. (A pig-out is said of a feast consumed disgustingly. To reason with your teeth, is to eat.)

⁵¹ Rottos est ventositas procedens aut crapula, aut inflatione milzae quae dicitur mirach. (A burp is a windiness proceeding from intoxication or from an inflammation of the spleen, which is called a "mirach.") Note: *mirach*, Late L. from Arabic.

375 Dum trincher faciunt, multas tartofen habetur.⁵²
 376 Sed quando surgunt de pacchia solvere scottum,
 377 Non illos muro se discostare videmus.
 378 Sunt vultu similes Phoebo damatina levanti,
 379 Humiferos torquent oculos, centumque miaros
 380 Cervello faciunt quamvis stent in pede saldi.
 381 Andagando, pedes nulla ratione guidantur,
 382 Se muro taccant manibus, quem linquere nolunt.
 383 Donec supra thorum paiae sua membra stravolgant,
 384 Ac ibi somnifero smaltiscant vina reposso.

Pedrala.

385 His igitur Bacchus, nec non autumnus agradat,
 386 Qui totum variis explerunt vitibus orbem.

De Inverno.

387 Sint ea dicta satis de te, pater alme Silene,
 388 Restat et Invernus naturae filius ultim,⁵³
 389 De quo dum parlo, me grandis freddus assaltat.
 390 Vir macer, exanguis, strio, bigolumque tacatum
 391 Fert schenae, sguanzasque cavas subtileque collum,
 392 Sfondratum stomachum, possent numerarier ossa,
 393 In testa ficcos oculos frontemque rapatam,
 394 Pallidus et smortus, stroppiatus, rancidus, asper,
 395 Tamque melancholicus, quod semper flere videtur.⁵⁴
 396 Giazzatam barbam, giazzatos fertque capillos,
 397 Horrescunt magrae nimio pro frigore carnes.
 398 Est sua de nivibus vestis texuta bianchis,⁵⁵
 399 Cui nisi donaret soror aestas munera panis,
 400 Gaioffazzus enim de marzafamme periret.⁵⁶

⁵² Trincher et tartofen quid significant lege Suetonium. (Trink and Tartofen, what they mean, read Suetonius.)

⁵³ Ultim, removit s causa schignifogniae. (Ultim: [he] removes the "s" [from ultimus] on account of "schignifogniae.")*

⁵⁴ Melancholicus. (Melancholic.)

⁵⁵ Nam test Bombosphoro, nives etiam nigrae reperiuntur. (For according to Bombosphoro, black snow is actually found.)

⁵⁶ Marzafammis difert a fame, est una dictio tantum. (Rotten-hungry differs from hungry, it is just one word.)*

401 Semper apud brasas sibi stesso crura boientat,
 402 Nec miser inzeqnat retro portare cadregam,
 403 Substizzat torres, cogitque bulire pignatam,
 404 Pigritat atque timet, si vadit ad aera borram.
 405 Sunt albis semper sua tecta coperta pruinis,

{T Book 13 p. 143; Port. 1.298}

406 Et candelotti giazzae de culmine colant.
 407 Quando ipsum mundi per campos ire bisognat,
 408 Extemplo fugiunt ravarini vel philomenae,
 409 Ac volucres alii, quos primavera ministrat,
 410 Tantum cornacchiae, corvi tacolaeque videntur,
 411 Qui cra cra semper, cra cra per rura frequentant.
 412 Provida non exit picolas formica masones,
 413 Clauditur in gusso limaca busumque muraiat.
 414 In casulis celantur apes dum frigora varcant,
 415 Non errare vides gelidas hinc inde lusertas,
 416 Pastores calidis reserant armenia casottis,
 417 Fornari gaudent, furni tunc ignis agradat.
 418 Brettari moerent, ingucchiant namque scopertis
 419 Cum digitis brettas, supra quos saepe sbadacchiant.
 420 Attamen ad furnos sic agucchiando reducti,
 421 De pandemeio faciunt mangiando pelizzas.⁵⁷
 422 Tempere sed caldi comprant sorbentque cagiadas,
 423 Cumque cagiarolis, tres, quattros, quinque gridantes
 424 Ludunt ad moram, bozzolas lacte bibentes.⁵⁸
 425 Suntque molestati furfanti tempore freddi,
 426 Et faciunt nulla tremolantes veste coperti.
 427 Est tamen invernus studiosis appreciatus,
 428 Ocia longa quibus concedit tempore noctis,
 429 Doctoresque facit Graecos, Arabesque, Latinos.
 430 Praticat haec igitur Solis famiola casadas,
 431 Hinc menses, anni veniunt, horaeque, diesque,
 432 Hanc etiam bellam Sol gaudet habere fameiam,
 433 Quam pascit, nutrit, cui non gravis ulla fadiga est.
 434 Supra caput portae niveo de marmore factae,
 435 Phithonis pendet serpentis lurida pellis,
 436 Magnus ad Aegyptum quem stravit Cinthius olim.

⁵⁷ Pandemeius, genus panis miliacei. (Millet bread is a kind of bread fom millet.)

⁵⁸ Bozzola, vas ligneum. (Keg is a kind of wooden container.)*

437 Supra fazzatam palazzi, supraque spondas,
 438 Desventurati Phaetontis picta ruina est,
 439 Qui nihil ascoltans Phoebi mandata parentis,
 440 Dum male guidat equos, de celso cascat olympto.
 441 Ac sibimet rumpit spezzatis colla cavezzis.

{T Book 13 p. 143v; Port. 1.299}

442 Non tabulas pennellus eas formasse videtur,
 443 Sed magis apparet natura fuisse magistra,
 444 Ac viva de carne merus color esse putatur.
 445 Quis fuerit rerum pictor, vel sculptor earum
 446 Nescio, sed forsitan magnus fuit auctor Apelles,
 447 Cuius progenie noster Mantinea venit,
 448 De quo, sicut apud Serraffi scripta catatur,
 449 Maximus alter erit pictor Mantegna vocatus,⁵⁹
 450 Gentibus e Paduae, quem parvum nostra robabit
 451 Mantua, desegni mirum fictique coloris.
 452 Qui sub Francisco Turco cognomine vivet,⁶⁰
 453 Atque triumphantis depinget Caesaris actus,
 454 Ars ubi pictorum veterum perfecta trovatur,
 455 Post quem succedet mirabilis ille Michael
 456 Angelus, et Raphael, quos non ars, imo docebit
 457 Ipsa parens natura leves tirare penellos.

Conclusio.

458 Sed quia somniferam tibi cerno Leonarde vedettam,
 459 Tu male dormisti tribus istis noctibus, immo
 460 Contra fortunam semper vigilavimus ante,
 461 Sufficiat Phoebi stanzas recitasse decoras.

Berta.

462 Baldus ait, vellem, mi Cingar, Apollinis almas
 463 Semper inesse domos, nec eundi forma catatur.
 464 Respondet Cingar, nimis optas Balde, quid inquis?

⁵⁹ Andreas Mantegna pictor celeberrimus. (Andrea Mantegna, a very famous painter.)

⁶⁰ Franciscus Gonzaga cognominatus turcus. (Francesco Gonzaga, nicknamed the Turk.)

465 Ad terzum Paulus rapitur solummodo coelum,
466 Tu ne super divum pensas conscendere Paulum?
467 Non sic, Balde, cupis troppum, faciemus asaium,⁶¹
468 Si portinarus paradisi Petrus, et Enoch,
469 Nos aperire velint, cantoncelloque sub uno
470 Condere, quo lucis valeamus habere pochinum.
471 Ergo repossemus, video ronfare Lonardum.

Explicit tertia decima phantasiae
Macaronice.

⁶¹ Asaium melius quam satis. (Enough, better than adequate.)

Book 14

{T Book 14 p. 144; Port. 2.1}

Magistri Acuarrii argumentum in
quartadecimam phantasiae Macaronicen.

- 1 Terrea belligeri seguitat pallazia Martis,
- 2 Post quae narratur bella brigata Iovis.
- 3 Inde malancholici Saturni pessima sphaera
- 4 Dicitur, et vastae lubrica signa rotae.

Merlini Cocaii Poetae mantuani
phantasiae Macaronice quartadecima.

- 1 Postquam tres horas dulci cubuere quieti,
- 2 Atque soporifero satiarunt membra riposo,
- 3 Cingar ad inceptas Baldo mandante rasones
- 4 Tornat, et ingenio stabat Leonardus ateso.¹

De Marte.

- 5 Mars feros aspectu quinta versatur in arce,
- 6 Qui scorrozzatus crispata fronte minazzat.
- 7 Brasatos oculos, dum guardat, buttat adossum,
- 8 Sanguineasque bavas sua labra tumentia spargunt.
- 9 Cristatam portat galeam chiusamque vesiram,
- 10 Iugiter et totus rutilus ficcatur in armis.
- 11 Targonus lateri dextro, tum spada sinistro
- 12 Dependet, mazzamque tenet gallone feratam.²
- 13 Semper it in frezza magno galopante cavallo,
- 14 Et bastiones sua circum castra locavit.
- 15 Non hic armorum genus omne carebitur unquam,³
- 16 Stendardi volitant, banderae, timpana, trombae,
- 17 Non desunt pifari, gnacarae, comaeque bitortae,
- 18 Denique quicquid habent homines bellando necesse.

¹ Ateso pro attente. (Alert, for attentive [– two forms from *attendo*].)

² Feratam, subtraxit f [sic], causa galanteriae. (Iron-clad, the “f/r” is removed [from *feratam*] for the sake of elegance.) Note: 1692 changed to: “Feratam subtraxit “r” causa metri.”

³ Careor a careo. (I am lacking [passive form], from I am free of.)

19 Talibus in rebus Mars oblectatur anhelus,
 20 Sanguine, iucundans carnarum cernere quartos.⁴
 21 Huic caedes soror est, lis mater, rixa sed uxoror [sic],
 22 Huic pater est livor, rabies vindictaque natae.
 23 Hic hominum clamor strepitat, nitritus equorum,

{T Book 14 p. 144v; Port. 2.2}

24 Non hic bombardae mancant, passavolantes,
 25 Non hic mortari, colubrinae, vel basilischi,
 26 Sive pavaiones, seu tendae, sive trabacchae.
 27 Polvificant nebulas pedibus repetando cavalli,
 28 Celsa fracassatae conturbant sidera lancae,
 29 Atque tacollarum per nubila more nigrescunt.
 30 Ad finem guerrae cernis concurrere squadras,
 31 Ordine cum nullo diris se bottibus urtant,
 32 Squarzant banderas, dispiastrant arma, corazzas,
 33 Marsque roversatos ibi mortos cernere gaudet,
 34 Scannatosque viros sub calpistrare cavallos.

Creatio Militum.

35 Est ibi marmoreis labens fontana sub antris,
 36 Iugiter ad cuius guardam stant octo puellae.
 37 Prima ferox vultu, legiadraque Forcia dicta est,
 38 Sed Mars Dextrezzam iussit clamare secundam,
 39 Tertia Temperies, Prudentia quarta vocatur,
 40 Quinta que cagnesco semper cum lumine guardat,
 41 Iraque nomatur, sed dicta Superbia sexta est,
 42 Septima tabifico rubet undique sanguine cruda
 43 Impietas, octava calet caenosa Libido.
 44 Hanc deus armipotens curam dedit octo puellis,
 45 Ut quoscumque viros sibi Iupiter eligit armis
 46 Quosque sequi guerras mandat soldique talentum,⁵
 47 Tres mergant voltas liquidi sub gurgite fontis.

⁴ Hae carnae pluraliter tantum reperiuntur caro etiam carnis. ("These meats," so far found only in the plural, and also *caro, carnis*, meat, flesh.)

⁵ Soldus est precium militare, hinc derivat soldatus. Talentum voluptatem voluntatis. ("Soldo" is payment for a military person, from this soldier is derived. A talent is enjoyment of a favor.)* Note: 1692: "Talentum voluptatas vel voluntas est." *Talentum* is also the name of a coin.

48 Non tamen id faciant omnes, at sorte butata,
 49 Quattuor ex ipsis pueri membricula bagnet.
 50 Ergo quam primum gestatur parvulus infans,
 51 Quattuor hunc nimphae, quibus est sors lapsa profundant
 52 Inter fontanam, post mundi ad stenta remittunt.⁶
 53 Hac igitur veniunt soldati lege, vel impi,
 54 Vel fortes, agilesve armis, vel corde superbi,
 55 Vel post luxuriam plexi, vel praecipitosi.
 56 Aut e converso prudentes, ore deserti,
 57 Maturique duces, nec ab irae fulmine victi,
 58 Quales Romanae generat stirps alta Columnae,

{T Book 14 p. 145; Port. 2.3}

59 Cuius fortezzae conscendunt mille pilastri,
 60 Quales Aestensis, quales Gonzaga, vel Ursa,
 61 Pallavesina domus, Malatesta, Triultica, Pepla,
 62 Martinenga, Rues, Gambarica, Sega, Crevella.

De love.

63 At rex stellarum cunctarum Iupiter alto
 64 In solio residens, sextum sibi legit Olympum.

De Architectura.

65 Urbs illic amplo spatiosa repossat in agro,
 66 Mulciberi fabricata manu Brontisque labore,
 67 Non de calcinis, coctisque locata quadrellis,
 68 Verum diverso formis caelata metallo,
 69 Ut stampire solet campanas Bressa canoras.
 70 Merli de fino stant circum circa dyaspo,
 71 Per merlos quoscumque nitet carbunculus unus.
 72 Centum porfideae tangunt ibi sidera turres,
 73 Quarum de bronzo stant fundamenta zetato,
 74 Et cristallino cordone serantur ubique.
 75 Tecta micant auro vexillaque sgonfia promunt,
 76 Carca saphirrinis gemmis grossisque smaragdis,
 77 Sunt argentaceis quae sustentata pilastris.

⁶ Hoc stentum pro labore. Hinc stentare pro laborare. (This [word] effort is for work; from this [the verb] to make an effort, for to work.)

78 Hic sua fundarunt omnes palatia divi,
 79 In medio quorum Iovis atria celsa minazzant.⁷
 80 Daedalus aedificans tribus ista locavit in annis,
 81 Cui muratores aiutum mille dederunt.
 82 Centum balchones patulant, centumque fenestrae,
 83 Pars huc, pars illuc, pars hac, pars illac apertae,
 84 Iugiter addocchiant venientia quaeque videndo.
 85 Porticus in gyrum sexcentis fulta columnis
 86 Bronzineis late circumserat omne palazzum,
 87 Sub qua mille dei spatiantes ordine tundo
 88 Sermocinantur, vadunt, redeuntque frequenter.
 89 Porta superba patet, quae nunquam chiusa tenetur
 90 Vestibulumque suam largum tenet ante vedutam,
 91 In quadro positum, super octo pilastra levatum.
 92 Porphideus niveis in postibus eminent arcus,

{T Book 14 p. 145v; Port. 2.4}

93 Circulo et in medio tria formidanda spaventant
 94 Fulmina fulminibus nam Iuppiter utitur ipsis.
 95 Continuo divum spatiatu tota cavantur
 96 Limina, sint quamvis alabastro condita duro.
 97 Suntque cadenazzi, Iorgnae, rutilaeque seraiae
 98 De fino argento fabricatae supra dorato.
 99 Haec perpendiculo multum bene cuncta squadrantur.
 100 Ingressus portam retrovas en atria binos
 101 In quadros producta, nigro tenebrosica fumo,
 102 Nam bene spuzzantes ibi sentis olere coquinas.

Descriptio coquinae.

103 Fumentosa patet muris portazza bisunctis,
 104 Cuius lissa micant gozzanti limina brodo.⁸
 105 Intus arostiti variique tirantur odores
 106 Ad nasum, per quos aguzzat voia talentum.⁹
 107 Sunt ibi sexcentum sguatari sub iure cogorum.¹⁰
 108 Pars gestat lignam, pars truncat, parsque ministrat

⁷ Minazzant, eriguntur coelo. (They threaten, they are raised in the sky.)

⁸ Lissa pro illustra. (Lighted, illuminated.)*

⁹ Talentum, appetitum. (Eagerness, appetite.)

¹⁰ Cogus macaronice. ("Cook" in Macaronics, cook in Latin.)

109 Sub centum bronzis, caldaribus, atque padellis.
 110 Qui scannat vitulum, qui slongat colla polastris,
 111 Qui cavat e panza trippas, dum scortigat alter,
 112 Qui despennat aqua mortos buliente capones,
 113 Qui discompagnat magones de figadellis,
 114 Qui boccalum implet (si desunt vasa) busecchis,
 115 Qui cosire parat testam cum pelle vedelli,¹¹
 116 Qui porcellettos inspedat, quique cavecchio
 117 Ingiovat lardum, quo plus caro grassa fiatur.¹²
 118 Gambo lecatoriae cocus illic praesidet arti,
 119 Cui tantum sguataros est cura docere brodeccos,¹³
 120 Ac dare mandatum galantiter omne cosinae.¹⁴

Doctrinam prima cosinandi.

121 Sed quia mensa lovis plus bramatur terre vivandas,
 122 Avantazatas his quas plebs caetera mangiat,
 123 Haec sguattari documenta piant Gambone docente,
 124 Alter formazzi freschi leviterque gratati
 125 Binas accumulatur libras, bissenaque secum
 126 Ova sbattuta premit, quae vix gallina cacarat,

{T Book 14 p. 146; Port. 2.5}

127 Finarumque duas specierum praeparat onzas,
 128 Post haec zaffram mediam lardique recentis
 129 Mensurat libram, largus capit ista cadinus.
 130 Inde duos coctos extra caldare capones
 131 Eligit et polpas divellit ab ossibus omnes,
 132 Ossa governantur, sed carnes optime pistat
 133 Cum pretresemolo, vel menta, vel mazurana,
 134 Donec cum variis pistatio morbida rebus

¹¹ Optimum edulium, et lecardo congruum testa cum pelle vedelli. (Excellent foodstuff, and the head of a calf in its skin is fitting for a glutton.)

¹² Ingiovat, a giova derivat, quae genus est uncini. ("Ingiovat," derives from "giova," which is a type of hook.)**

¹³ Brodeccis bressanice. Brodicus mantuanice. F[o]edus latine. Malnettus vulgariter. (Broth-slop, Brescian, broth-slops Mantuan. Garbage, Latin. Unclean, in commonly.)*

¹⁴ Cosine. Coquina et culina. (Kitchen [three forms].) Note: *culina*, is kitchen in Latin, and in Italian is a diminutive of *culo*, butt. 1583: for *culina*, there is *et lina*.

135 Devenit atque color diversus contrahit unum.
 136 Ossa dein recipit, quae macco volvit in ipso,¹⁵
 137 Cumque radicella porci facit arte tomadas,
 138 Quas aliquantillum cum lardo frixat aprino.
 139 Inde bianchezam legit ovi (Mantua chiaram
 140 Hanc vocat) atque crocum, species, sugumque naranci,
 141 Omnia cum brodio facit ista bulire caponum,
 142 E quibus et capiunt, et fundunt ossa saporem
 143 Quae mox ad tavolam mittuntur supra taeros
 144 Et delicatas facit hoc brottamine suppas.

Doctrina ii.

145 Alter semicoques sguattarus capit octo polastros
 146 Quos dismembratos pingui bene frixat in uncto,
 147 Ast ubi cum zuccar, speciebus aquave rosata
 148 Et modico agresti spolverizaverat illos,
 149 Tres masinatarum libras piat avolanarum,¹⁶
 150 Gingiberis mediam et zuccar quibus addidit onzam.
 151 Ista parum buliunt modico sociante botiro,
 152 Pollastrosque fovet secum de more guacetti,
 153 Qui quoque sic possunt condiri corpore sodo.

Doctrina iii.

154 Alter odoriferas pistillo smazzolat herbas,
 155 Formazzumque simul frescum misturat et ova,
 156 Pistumenque facit dulcem iugendo canellam,
 157 Lacteque manduleo coitum distemperat istum.
 158 Trans pellem deinceps implet carnemque polastros
 159 Qui calida lixantur aqua buliente lavezo,
 160 Ipsa finatantum pistumina dura fiantur,¹⁷

{T Book 14 p. 146v; Port. 2.6}

161 Postque boimentum speto ficcantur acuto,
 162 Et iuxta brasas lardo sguazzante coquuntur.

¹⁵ Macco, pistumine, pulmentario. (Mush, paste, relish.)

¹⁶ Note: *avolana*, below *avelana*, so perhaps a misspelling here, from *abellana* L. hazel nut.

¹⁷ Fin atantum, donec. (Up until now, until.)

Doctrina iii.

163 Alter cervellas ubi coxit honeste vedelli,
 164 Separat ovorum de chiaris rossola tota,
 165 Quae cum pignolis passaue incorporat uva.
 166 Postea stamegnam facit haec transire per unam,
 167 Inque pignatellam grasso brottamine plenam
 168 Lixat abelasium, ne vadant cuncta brodetto.¹⁸
 169 Si cupis hanc epulam dulcem, dat zuccara secum,
 170 Si garbam, garbae succum distillat agrestis.¹⁹

Doctrina v.

171 Alter arostitum fegatum cum radicella
 172 De speto ducit simul, ac in frusta minuzzat,
 173 Inque lavezettum cum zuccar aquaque rosarum,²⁰
 174 Atque naranzorum musto speciisque guacettat.

Doctrina vi.

175 Alter adhuc lixat vel sex vel octo polastros,
 176 Inque duos quartos per mezum dividit omnes,
 177 Quos teggetta coquit sleguati comoda lardi,²¹
 178 Post haec acetosum vinum tollitque marinas
 179 Uvas, agrestum et gialdum grassedine brodum,²²
 180 Atque remordacem sgussat spartitque cipollam,
 181 Boienta consumit aqua, totamque disasprat,
 182 Quam simul et reliquas res in mortaria pistat,
 183 Mox frixat, iunctis speciis, pluraque galanga,
 184 Sic et acetoso modicum venit esca brodetto.

¹⁸ Proverbium est, ne vadant cuncta brodetto. (It is a saying: don't throw out everything with the pigslop.)* Note: cf. baby with dishwater?

¹⁹ Garbus, acerbus. (Tart, sour.)

²⁰ Nota quid sicut ficus diversimode declinatur, ita zuccar, ut infra. Hic zuccarus, hic zuccar indeclinabile, hoc zuccarum. (Note that as fig is declined in various ways, so too is sugar, as above. Here sugar [in two forms] is indeclinable, there [one finds] "of sugars" [declined].)

²¹ Teggetta, vas coquinarium. (Saucepan, a kitchen container.)

²² Marinas, supradixit passas. (Marinated [grapes], or as said above, raisins.) Note "uva passa" listed above in Recipe 4.

Doctrina vii.

- 185 Sed pastinacas alter brovat, inde farinat
 186 Ac oleo frixat, sed aqua mox dextriter atque
 187 Concoquit agresto, spetiis et gingere iunctis.

Doctrina viii.

- 188 Alter crispinos, grassum brottamen, et herbas
 189 Summit odoriferas, lixat, passatque per unam
 190 Stamegnam, redditque foco, quibus addit et ovos
 191 Optime sbattutos et agresti granula crudi,

{T Book 14 p. 147; Port. 2.7}

- 192 Uviculam passam, zaffranum, ginger acutum.

Doctrina ix.

- 193 Alter lixatos trat de caldare capones,
 194 Quos parat in terrae lato cum ventre piattum,
 195 Fundit aquam roseam, mox zuccar abunde tridatum
 196 Desuper imponit caricum brasamine testum,
 197 Ista cosinandi pulcherrima foggia capones.

Doctrina x.

- 198 Alter poma capit, discorticat intus et extra,
 199 Mollit aqua rammique scolat cum vase forati,²³
 200 Quae mox ut brodio rosis quoque mescolat ovi
 201 Cumque bonis speciis fit digna manestra Milano.

Doctrina xi.

- 202 Alter lampredas toltas de fonte comasco
 203 Frixat, et inde capit mollamen panis adusti,
 204 Manduleasque, nuces moscatas, ac avelanas,
 205 Gingiber, et longum peverum fortesque garoflos,
 206 Passiculas uvas, zaffranum, denique paulum

²³ Ramina forata, genus vasis. (A perforated pan, a kind of container.)

207 De gardamomo, cinamomum, sive canellam,
 208 Omnia cum blanco masinans distemperat aceto,
 209 Lampredasque super prius igne boita respergit.

Doctrina xii.

210 Alter smenussat ravas in mille bocones,
 211 Inde boire facit, passatque foramina rammi,
 212 Pistat, et in bronzum lixat cum lacte recenti,
 213 Ova sbatuta quibus, zaffranum, zuccar, et altras
 214 Adiungit species per quas bona quaeque fiuntur.

Doctrina xiii.

215 Alter caprettum crudum taiando minutum.
 216 Desuper agrestum guassat lardumque, canellam,
 217 Pastellumque facit, quem, postquam coxerit, ova
 218 Cum brodio vel aqua rosea sbattuta superdat.

Doctrina xiiii.

219 Alter cervinam carnem coquit, inde strinatum
 220 Cum crusta panem in forti demergit aceto.
 221 Post haec formazzi gratat instar quinque cepollas,

{T Book 14 p. 147v; Port. 2.8}

222 Smenuzzat carnem, lardo quam rostit in albo,
 223 Figatumque suum coctum cum pane moiato
 224 Mescolat, et masinat, nec non distemperat aceto,
 225 Mel addit speciesque bonas, traditque boiendum,
 226 Hancve zelatiam caldam frigescere lassat.

Doctrina xv.

227 Alter gambaricum mira facit arte saporem.
 228 Gambara disgussat, quibus ante cavaverat ova,
 229 Pistat, aquam stillans colat, inde capitque bonherbam,
 230 Rossolaque ovorum, panis mollamen, et ista
 231 Conterit, agresto quae mollit, aquaque pusilla.
 232 Post haec acetosat fortis speciebus et ova
 233 Quae prius abstulerat guacettum ficcat in ipsum.

Doctrina xvi.

- 234 Alter mandulibus flores immiscet aneti,
 235 Gingiber, atque nuces muscatas, zuccar, et ista
 236 Pistillo masinat, nec acetum spargere cessat,
 237 Supra castronis carnes, haec opima broda est.

Doctrina xvii.

- 238 Alter at anguillas vel tencas maxime grassas
 239 Lixat, et expolpat, quas in mortaria smiccat
 240 Cum petresemolo, datilis, uvaque marina
 241 Dulcibus et speciis, oleo, tortamque per illos
 242 Condit, nulla quibus carnem mangiare voluntas.

Doctrina xviii.

- 243 Alter quinetiam fungos in frusta minutos
 244 Frixat aqua et lardo fresco, quos inde cavatos
 245 E pignatello, formazzum miscet et ova,
 246 Zaffranum, species, quibus optima torta creatur.

Doctrina xix.

- 247 Alter acerbosas marrascas absque medullis
 248 Pistatas passat stamegnam, caseus et lac
 249 Additur, ova, bonae species cum zuccare fino,
 250 Tettaque smiccatu iuvenis bene cocta vitellae.
 251 Non sparagnat aquam roseam frescumque botirum,
 252 Torta fit, ovorum chiarae sint crusta dabassum,

{T Book 14 p. 148; Port. 2.9}

- 253 At super effundit pignolos atque canellam.

Doctrina ultima de Nectere.

- 254 Sed quid ego longis pario fastidia verbis?
 255 Illic divinum facitur solummodo nectar.
 256 Multi bugiardi dicunt hoc esse bevandam,
 257 Id nego, sed cibus est quo morti surgere possent.

258 Gambonique coco, sguataro qui praesidet omni,
 259 Hoc datur officium componere nectaris escam.
 260 Gambo caponazzos largos, in tergore gialdos,
 261 Accipit, et porci panzam prius optime coctam,
 262 Ginger et integrum, species frescumque casettum,²⁴
 263 Mox petresemolum, mentam, calidosque garoflos.
 264 Postea dismembrat medicoctos ante capones,
 265 Frixat et inspergit species, capit inde nosettas
 266 Manduleas quas non tellus, sed fecit Olympus,
 267 His quoque frixat, aquam modicam iungendo, polastros,
 268 Dumque id fervet opus, medias quas diximus ante,
 269 Assummit species, his salvia mentaque iuncta est,
 270 Pistumen fabricat, tortellos inde refrictos
 271 Inter delecum, quem pezza tenella scolarat,
 272 Spolvificatque super species dulces et acerbas.
 273 Post haec exossat datiles, et gingere volvit
 274 Cumque sminuzzato cinamomo cumque garoflis,
 275 Inde locat species, rafiolos ipsaque cocta
 276 Frusta caponorum, datiles, uvamque marinam,
 277 Pignolos mundos, in unam cuncta padellam,
 278 Fecerat in fundo crustam, mediam quoque iungit,
 279 Quas super apponit praedictas quasque facendas
 280 Mox aliam crustam superaddit zuccare plenam
 281 Torret abelassium testi scaldante coperto,
 282 Atque frequenter aquis bagnatur crustra rosatis.
 283 Dicitur hoc Nectar, satis est narasse coquinam.

Sequitur de pallazzo Iovis.

284 Atria praeteriens intras perystilia, centum
 285 Qualibet ex banda claustrorum longa cavezzos,
 286 Ac adamantinis circum munita columnis.

{T Book 14 p. 148v; Port. 2.10}

287 Quaeque columna suis distinguitur alte misuris,
 288 Quas duras proprio Vulcanus sanguine fecit,

²⁴ Casettum, formazzum parvum, medicoctos et semicoctos invenis. (Little cheese, formaggino; you find them half-cooked and semi-cooked.) Note that in the 1692 edition there are three additional glosses for the preceding recipes: Toltas id est acceptas. Disgussat, id est, eruit a corticibus. Absque medullis, id est offibus.

289 Hic adamas quoniam teneratur sanguine becchi.²⁵
 290 Intra columnares stant quadra cavaedia zonas,
 291 In medio quarum variis ornata lapillis,
 292 Continua decurrit aqua fontana, bagnando
 293 Crystallum, benas, agathes, alabastra, berillos.
 294 Exedras per quadra subis perystilia nudas,²⁶
 295 Biblyotheca prope est, ornataque pinacotheca
 296 Heroum gestis, monumentis atque deorum.
 297 Basilicae locus est amplissimus, undique cinctus
 298 Sedibus ex auro, quo tractant numina causas,
 299 Fata hominum, sortes, breve tempus, mille travaios.
 300 Ad caput, ipsa Iovis stat sedes altior altris,
 301 Quam Dis divitiae rex fecit, et omnia richa
 302 Spendidit, o pensa quam bella cadrega det esse.²⁷
 303 Diique deaeque omnes hicprehendere iura frequentant.
 304 Iuppiter his fatum solvit, sortemque misurat,
 305 Nulla datur deitas aliis ac nulla potestas,
 306 Ni Iovis arbitrio certa ratione guadagnent.
 307 Quotidie coetu divum visitatur ab omni,
 308 Suscipit exultans omnes penetralibus aulae.
 309 Laeditur interdum, quo vis, deus alter ab altro,
 310 Inter quos aequo discrimine iudicat ille.
 311 Si quando fuerit superis offensus ab ipsis,
 312 Fulmina ferre iubet, reboare tonitrua mandat,
 313 Terrificans homines coelum trabucare putantes.
 314 Ast apparendo Ganimedes fronte galanta,
 315 Blandidulosque suo cum regi torquet ocellos,
 316 Immo dulcigeri fert aurea pocula musti,
 317 Protinus ira cadit, fugiunt e pectore sdegni,
 318 Dismemorata fluit rabies canegiataque stizza.
 319 Exonerat nebulis coelum, novus emicat aether,
 320 Prostrati flores pluvia sub Apolline surgunt.

Parenthesis.

321 Sic quandoque duces faciunt grandesque maestri,

²⁵ Vulcanus becchus. (Vulcan cuckold/billy-goat.)

²⁶ Nudas apertas. (Nude, open.)

²⁷ Det pro debet, O admirantis. (He gives for he owes. An "O" of admiration.)

{T Book 14 p. 149; Port. 2.11}

322 Et qui dicuntur signores esse bachettae.
 323 Plus quandoque valet pueri frons bella petulci
 324 Quam non grandiloqui sententia magna Catonis,²⁸
 325 Plus oculus blandus, vel sermo libidinis ardens,
 326 Quam vigor eloquii Ciceronis, et ora senatus.

Mafelina.

327 Insurgunt scalae passim diamante locatae,
 328 Pars quoque corallo, pars marmore, parsque dyaspo,
 329 Quaelibet ipsarum tendit nonanta scalinos,²⁹
 330 Per quas semper eunt, redeunt quoque numina quaeque.
 331 Menant in cameras centum pluresque salottos,
 332 Quorum solari non sunt lignamine facti,
 333 Sed Vulcanus eos de puro fecerat auro.
 334 Huc illuc ornant camareri flore grabatos,
 335 Supra quos tendunt lenzoles atque copertas,
 336 Quas mira nymphae recamarunt Palladis arte.

De Pallade.

337 Ipsa quidem Pallas Iovis est nassuta cerebro,
 338 Qui sine concubitu mulieris ter sibi sanctum
 339 Cervellum cussit virga, virgoque Minerva
 340 Exiit, et magni dicta est sapientia patris.
 341 Noscere si cupitis, quare sapientia dicta est,
 342 Nil dubitetis, enim solvetur quaestio talis.

Laus mulierum.

343 Pallas honestatis speculum de vertice maschii
 344 Nascitur, ut pateat quod sunt reliquae mulieres
 345 Dementes, nec habent cerebrum.
 346 Et sine consilio quicquid facietis earum,
 347 Credite Pallas erit, Iovis et sapientia patris.³⁰

²⁸ Catonem intellige quemlibet sapientem. (For Cato understand any wise person.)

²⁹ Scalinos, gradus. (Stairs, steps.)

348 Verum si qua tuis in rebus foemina praestat
 349 Conseium, caveas, asino similaberis illi,
 350 Qui vult pro frusto bastum gestare novellum,
 351 Ignorans quoniam tergus nova sella magagnat
 352 Et qui pensabas totam lucrasset Minervam,³¹
 353 Nempe fasolorum bronzum mangiasse catabis,
 354 Igenium quoniam, sensumque fasolus aguzzat.

{T Book 14 p. 149v; Port. 2.12}

355 Pallas est tantum Iovis unica filia testae,
 356 Quae damigellarum circum stipata catervis,
 357 Imperat, atque docet linum deducere fuso,
 358 Texere vel telam, vel naspo solvere filum.

Palladis stantia.

359 Est inter salas alias, thalamosque salottus,
 360 Qui longus centum passus cinquantaque largus.
 361 Pallas ibi secreta suas docet alta puellas,
 362 Altera bombasum vel linum detrahit album,³²
 363 Bagnificatque suos fuso pirlante didinos.³³
 364 Altera discaricat naspi giramine fusos,
 365 In glomerumque rotat dum guindalus orbe volutat.
 366 Altera texendas producit in ordine stuppas,
 367 Et facit innumeros circum strepitare canones.³⁴
 368 Altera dum textit, manibus pedibusque laborat,
 369 Dexteram naviculam mandat, sed laeva remandat.
 370 Altera prona sedens telam fuit, inque biancas
 371 Vertit camisas apud illam stante canistro.
 372 Altera sed variis acubus maiora recammat,
 373 Namque velutinas aquilas describit in auro.

³⁰ Argumentum galantum, quare Pallas dicta fit sapientia. Nota quod Cingar loquitur et non poeta. (A sophisticated topic, why Pallas is said to be wisdom. Note that Cingar is speaking and not the poet.)

³¹ De hoc asino lege Sempronium, de chatarinettis. (About this ass, read Sempronius, on "chatarinettis.")*

³² Bombasum, bombycem. (Silkworm [in dialect and in Latin].)

³³ Didinos parvos digitos. ("Fingerlets" are small fingers.)

³⁴ Canones instrumenta lignea, quibus filum disvolvitur. (A measurer is a wooden instrument from which a line is rolled.)*

374 Altera de argento cadentia lilia fingit,
 375 Quae in coelestino pingit semota veluto.
 376 Altera terribiles format recamando leones,
 377 Sub pede cum libro facientes ore Samarcum.³⁵
 378 Altera frondosam, plenam quoque glandibus aureis
 379 Textit in aereo spatio cum pectine quercum.
 380 Altera purpureos miscens albedine scaccos
 381 Inscrit argenti rutilos aurique quadrettos.
 382 Altera marzoccos fulvos nimiumque bravantes,
 383 Altera terribiles Aquilas errantibus alis
 384 Quattuor, insecta rubea cruce, pingit in albo.
 385 Altera lanigera cellones consuit arte,
 386 Ac in spalleriis Florentia prata recammat.
 387 Altera conatur veteres describere guerras,
 388 Maxime Alexandri, Cyri, Xersisque carinam.

De Saturno.

{T Book 14 p. 150; Port. 2.13}

389 De love sat dixi, Saturni regna subintro,
 390 Eius nolo tamen tibi dicere conditionem,
 391 Namque melancholicus nimis ascoltando venires.

Gosa.

392 Baldus habet faciem rapefactam more stupentis,
 393 Quis diavol, ait, tibi, Cingar, talia dixit?
 394 Quove imparasti tales, ingrante, rasonos?
 395 Nempe magum penso Zoroastrum te studiasse,
 396 Cumque prophetabus semper vixisse striabus.
 397 Respondet Cingar, miraris forsitan istud?
 398 Semper habent pro se colpum scrimando Magistri.³⁶
 399 At Leonardus ait, paulum, mi Balde, quiescas,
 400 Desine quod seguitet Saturni pingere coelum.
 401 Tunc Cingar, Saturnus inops extrema petivit
 402 Litora coelorum.
 403 Uxorem quamvis habeat, tamen ipse fiolos

³⁵ Samarcum, oscitationem leonis intellige. (San Marco, understand the open mouth of the lion.) Note 1521: looks like "ossitationem" with a second "s" instead of a "c."

³⁶ [Manus.] ([Pointing finger.])

404 Non generare potest. Causam num quaeritis? inquam,
 405 Non solum quoniam mancant sua corpora caldo,
 406 Iuppiter at patri Saturno membra taiavit.
 407 Hic macer est vultu, calva cum fronte rapatus,
 408 Sbavazzat totam naso colante bocazzam,
 409 Nec retinet solum dentem sua quaeque ganassa.
 410 Omnes cum flatu putrido, quum parlat, amorbat;
 411 Hispida barba riget numquam pro pectine lenis.
 412 Cum bastone suas vadit numerando pedatas.
 413 De passu in passu tussit spudatque macagnos;
 414 Fert sgarbellatos oculos, nec sbercia mancat.
 415 Pellizzonus eum usque ad calcanea coprit,
 416 Attamen ille facit tremolantos frigore plenus.
 417 Eius bassa domus plena est humore nocivo,
 418 Flent muri, guastat rumatica muffa solarum,
 419 Nunquam splendigeros ibi fundit Apollo lusoires.
 420 Praticat hic semper spissis nox plena tenebris,
 421 Hic barbagiani strident, hic pipaue strelli,
 422 Hic quoque noctivagae gnao gnao faciendo civettaei
 423 Tristitia hic abitat, macies, genus omne maloram.

{T Book 14 p. 150v; Port. 2.14}

424 Maxime sunt isti, capitis dolor, hydropisia,
 425 Angonaia, malum costae, quartanaque febris,
 426 Mazzuccus, lancum, carbones, morbida pestis,
 427 Flegma, tumor ventris, vermes, colicique dolores,
 428 Petra vesigarum, cancar, giandussa, bognonnes,
 429 Franzosus, fersae, cagasanguis, roгна, varolae,
 430 Defectus cerebri, rabiesque frenetica, chiodus,
 431 Stizza canina, dolor dentorum, scrofa, puvidae,
 432 Phistula, galtones, tumor vel lergna vocata,
 433 Testicoli, brofolae, tegnosaque codega, lepra,
 434 Schelentia, gulae siccitas, et pectoris asma,
 435 Sanctique Antonii morbum, morena, podagra,
 436 Tisica febris, mugancae, tardaeque pedanae.
 437 Infirmities non totas dicere possum.
 438 Ista fameia senem Saturnum semper honorat,
 439 Sed male fida quidem, nam bursa vodatur ab ipsa.
 440 Hanc medici preciant, sed in altro corpore ficcam.
 441 Ergo Saturnus supremo praesidet orbi,
 442 De qua cascatus possit sibi rumpere collum.

Togna.

443 In vobis coeli septem descripsimus orbis,
 444 Non reliquas refero casones astronomiae,
 445 Nam vobis facerem longis fastidia verbis.
 446 Subseguita, Leonardus ait, mi Cingar, Higinum
 447 Audio, dum loqueris, narrare galantiter astra.
 448 Sum contentus, ait Cingar, solabor utrumque.

De Zodiaco.

449 Est via longa nimis, coelum quae circuit omne,
 450 Per quam si vades nunc magnum frigus habebis,
 451 Nunc nimius faciet caldus bagnare camisam,
 452 Nunc refrescabis mansueta corpus ab aura,
 453 Nunc aliquantillum glaciem tibi temperat aestas.
 454 Haec via tam durat, quod pleno Phoebus in anno
 455 Vix addit metam, sed apuntum terminat illam.
 456 In primo introitu cum flexis cornibus ecce
 457 Apparet montonus habens in tergore Phrixum.

{T Book 14 p. 151; Port. 2.15}

458 Ex auro tota est radians sua lana tirato.
 459 Post caminamentum mensis renovata per arva
 460 Taurum cornuta retrovas cervice biancum,
 461 Audet is Europam spallis gestare putinam,
 462 Posteriora tenens in fonte sepulta liquenti.
 463 At quia mos bovis est mostazzo fundere bavam,
 464 Iugiter hunc septem curant forbire sorores,
 465 Quas gaioffazzus fugat hic, fugat illic Orion.
 466 Non procul incontras geminos insemma fradellos.
 467 Primus nomatur Castor, Polluxque secundus,
 468 Hos, Helenamque simul love natos Laeda covavit,
 469 Quos tam grandis amor iunxit, quod Iuppiter ambos
 470 Transtulit in coelum, nautisque favere dicavit.
 471 Ulterius vadens, caveas quia pestifer Hidra
 472 Sibilat herculeo quondam mutilata labore,
 473 Cuius colla premit cum zanchis Gambar apertis.³⁷

³⁷ Zanchae, chelae. (Pincers, claws.)

474 Sed cum sudorem sentis bagnare camisam
 475 Ecce Leonazzus boscamine saltat ab atro,
 476 Ac super hydrinum ventronem saltat Oachenf,³⁸
 477 Sed domat ipsius pulcherrima Virgo furorem,³⁹
 478 Quae Virgo fletus maiori tempore spargit,
 479 Namque parum curant illam qui regna gubernant,
 480 Saepeque Iustitiae signores terga revoltant.
 481 Scorpius egreditur gelida de valle superbus,
 482 Horrendas aperit brancas, codamque recurvat,
 483 Sternere poltronem disponit Oriona solus,
 484 Sustentatque duas sua zampa sinistra bilances.
 485 Inde Sagittarius per frigora rura cavalcat,
 486 Vel cumulat glaciem, vel calcibus alligat undas,
 487 Tempora disponit studiosis grata poetis,
 488 Musarum quoniam nutrix sua mater habetur.
 489 Evacuare duas non cessat Aquarius urnas,
 490 Perque suas nudas squamoso tergore pisces
 491 Guizzant, Zodiacus vasto sic terminat orbe.
 492 Dicere terribilem vobis non curo balenam,
 493 Eridanum sileo, leporem, sed Oriona dicam.

{T Book 14 p. 151v; Port. 2.16}

Orionis nascimentum.

494 Pindarus albergans olim poverellus in aede
 495 Semiruinata, vix quod mangiaret habebat.
 496 Iuppiter en straccus sudansque labore viazzi,
 497 Mercuriusque suo veniunt habitare casotto,
 498 Atque fame nimia pulsi petiere merendam.
 499 Pauper homo divum regi vult tradere pastum.
 500 Quid fecit? (solam vaccam sua stalla tenebat)
 501 Accipit in frezza mazzam, stallamque subintrat,
 502 Discopavit eam, mox tolta pelle dadossum,
 503 Illam ficcatam speto cito misit arostum,
 504 Ac totam coctam superis areccat inantum.
 505 Dicuntur divi secum risisse parumper,
 506 Attamen hanc totam mangiarunt ventre pieno,

³⁸ Oachenf, idest plictisiconia. (Oachenf, means plictisiconia.) Note: these appear to be nonsense words.

³⁹ [Manus.] ([Pointing finger.])

507 Misterumque fuit zona lentare flancos.
 508 Qui nimium mangiat, ne creppet, cingula mollat.
 509 Mox cupidi factis, non dictis, solvere grates,
 510 Nunc scortigatam pellem petiere bovinam.
 511 Pauper homazzolus scorzam bovis attulit illis,
 512 Et secum, dum fert, istas movet ore querelas,
 513 Hi slovagnones totam glutiere vedellam,
 514 Num portare volunt etiam super aethera pellem?
 515 Quos utinam possit talis vivanda negare.
 516 Iuppiter et natus pellem simul ergo tulerunt,
 517 Ac sotterrarunt proprio pissamino foetam.
 518 Post menses plures pauper dessoterat illam,
 519 Ecce infans natus coepit vagire sub illa.
 520 Pindarus attollens oculos ad sidera, dixit,
 521 Iuppiter omnipotens, vestrum ringratio numen,
 522 Et bon pro faciat vobis mea vacca duobus.
 523 Sic et ab orina puerum chiamavit Orion,
 524 Quem Canis aerium seguitat latrando per axem.
 525 Sed quid ego video? prestum mirate sodales.

Conclusio.

526 Haec vix finierat Cingar, scoperta galea
 527 En versus Baldi navem furibunda venibat.

{T Book 14 p. 152; Port. 2.16}

528 Astrologus Cingar subito cessavit, oportet
 529 Astrologare aliter, quam stellas cernere noctu.

Explicit phantasiae quartadecima Maca.

Book 15

Argumentum Magistri Acquarii in phantasiae macaronicen quintadecimam.

1 Scribitur horrisono bellum navale tumultu,
 2 est quoniam fustis barca salita tribus.
 3 Estque galearum Liro capitanus earum,
 4 pyratisque fretum transnatat omne suis.
 5 Baldus cum sociis fustam se buttat in unam,

6 Ac ibi corsaros traicit ense feros.
 7 Ipse sed interea conquistat Liro navillum,
 8 Quem menat zefiro vela replente, viam.
 9 Baldus at in fusta cum Cingare, cumque Lonardo
 10 Restat nec remos qui vehat ullus adest.
 11 Moschinum retrovant, noscunt, vinclisque recuperant,
 12 Qui frustam, ventum dum piat orza, guidat.
 13 Falchettum videre procul, nat Cingar et ipsi
 14 Tandem salsigera egrediuntur aquas.

Merlini Cocaii poetae mantuani
 Macaronice quintadecima.

1 Restitit in medio Cingar sermone, galeam
 2 Ut procul aspexit, monuitque videre sodales.
 3 Non sic praecipitat coelo falconus ab alto,¹
 4 Nec sic vertorius fertur scoceante balestra,
 5 Qualiter illa ruit vento sburlata triremis.²
 6 Intus piratae, gens tam perversa, ribaldi,
 7 Qui renegaverunt Christum Christique batesmum.
 8 Vela cito bassate, gridant, vos reddite nobis.
 9 Altera post ipsam bastarda galea ruebat.
 10 Altera quin etiam seguitabat grandior istis,

{T Book 15 p. 153; Port. 2.20}

11 In qua vastus homo, gentis capitanius urget
 12 Remigeros homines nervum menando bovinum.
 13 Hic se per nomen facit appellare Lironum.³
 14 Vir fuit in toto nunquam crudelior orbe,
 15 Ferreus aspectu, sua barbaque sanguine colat,
 16 Namque feris similis miserum mandebat hominem.
 17 Tres veniunt fustae propter demergere navem,
 18 Mille pari motu subio impelluntur in uno,⁴
 19 Et freta vorticibus retro spumantibus implent.
 20 Baldus ad arma volat, sfodratum prestiter ensem
 21 Arripit, imbrazzatque rotam bassatque vesiram.

¹ Comparatio. Falco et falchonus. (A comparison. *Falco* and falcon.)

² Sburlata, impulsa. (Tossed, forced.)

³ Liro lironis, et lironus lironi. ([Two forms of the name,] Liro and Lironus.)

⁴ Subius et sibillus. (A hissing and whistling.)

22 Cingar habet multum pro Baldo quippe spaventum,
 23 Non quod ab adversa metuat sit parte necatus,
 24 Sed quia tam durum est scampare per aequora mortem.
 25 Ipse Leonardus se Baldo firmat apressum,
 26 Stansque parecchiatus stoccum tenet atque brocherum.

Pedrala.

27 Viderat interea dispostos Nauta barones,
 28 Non timet, immo ratem revolutat contra galeam,
 29 Stantque super proram Baldus Cingarque, Leonardus.
 30 Schiavones etiam presti sua tela parecchiant,
 31 Implent sulphurea strepitosos pulvere schioppo,⁵
 32 Martinulosque rotant, curvas flectendo balestras.
 33 Pars ratis ascendit gabiam, pars restat abassum,
 34 Quadruplicant forzas Baldi meditando vigorem.
 35 Iam venit ecce prior remis impulsa galea,
 36 Circum circa fremens girat, sed nauta timonem
 37 Praticus advolgit, veluti si volgat habenam.

Comparatio.

38 Vidi Franciscum de Rua quandoque Mariam,⁶
 39 Cuius in exiguo stat corpore maxima virtus,
 40 Villanum Spagnae leviter manegiare poledrum.⁷
 41 Docta manus seu frena turet, seu lenta remittat,
 42 Ille statim redenae paret, dominique volero,⁸
 43 Pirlat et a testa discernit nemo culattas.
 44 Non minus immensam barcam cito nauta manezat,

{T Book 15 p. 153v; Port. 2.21}

45 Semper habens zuffum prorae dincontra galeas.
 46 En cito schioppetti scaricantur ab igne tresenti,

⁵ Nota quod poeta saepe articulum vulgare latinizat, dicimus vulgariter la polvere la cenere, unde macaronici dicunt hanc pulverem hanc cenere. (Note that the poet often Latinizes the vulgar article: we say in the vulgar tongue, the powder, the ash, whence the Macaronic ones say, this power, this ash.)

⁶ Rua, monasillabum est. (Rua is a monosyllable.)

⁷ Optimus equus est villanus Spagnae. (The Spanish *villano* is an excellent steed.)

⁸ Redena est corigia freni. (The reins are the straps of the bit.)*

47 Milleque laxantur vertones extra nosellas.
 48 Incipiunt pavidas ad nubes surgere voces,
 49 Innumeri quoniam primo feriuntur asaltu.
 50 Saxa volant grossique trabes, pix flammea, torres,
 51 Artificiosus focus arma virosque lacessit.
 52 Tunc animosus aper Baldus despiccat ab alta
 53 Prora terribilem saltum, supraque galeam
 54 Hostibus in mediis balzat, ferrumque cruentat.
 55 Cingar eam sequitur magno targone copertus,
 56 Atque samitarram toto conamine vibrat.
 57 Inde Leonardus de schena saltat in altum,
 58 Ac super unius pyratae tergora sbalzat,
 59 Quem feriendo, alium stocco trabuccat in undas.
 60 Baldus in introitu primo velut impiger haeros
 61 Patrono fustae se nil pavefactus acostat.
 62 Pungentemque rotans stoccatam more trivellae,
 63 Ex una banda trippam sbudellat in altram.
 64 Pyratae magnis tunc urlis astra tocantes,
 65 In circum Baldo largum fecere travaium.
 66 At solitas Baldus furias in pectore ficcat.
 67 Se totum linqens quo maior calca feribat,
 68 Incipit armorum disquistillare piastras.
 69 Hi subito largam pavidi fecere piazzam,
 70 Cui spezzat scutum, cui faldam, cuique celatam,
 71 Cui brazzale terit, spallazzos rumpit et urtat.
 72 Fendit cervellos, nilque elmi nilque corazzae
 73 Durant ad Baldum, qui fulgurat ense cruento.
 74 Testas et bustos maris ad fundamina mittit.
 75 Et velut in siccis consumit flamma canellis,
 76 Sic predatores Baldus taiat ense marinos.
 77 Nemo suis valet hic bottis aquirere scampum,
 78 Non coeli sanctis potuisset habere riguardum,
 79 Namque suum rabies mordebat multa furorem.
 80 Non seguitare illum Cingar clamando rafinat,

{T Book 15 p. 154; Port. 2.22}

81 lamque samitarram tepido cum sanguine rossam
 82 Ambabus manibus strictam feriendo tenebat.
 83 Non procul exturbans nimia pro caede Lonardus
 84 Aethera, sanguificat plenum formidine pontum.
 85 Hic tres compagni, quid sit scrimare dasennum

86 Insegnant, faciuntque habiles ad tela magistros.
 87 At Lironus adest bastardam supra galeam,
 88 Portat alabardam, testasque superminet omnes,
 89 Ad navis tergum facit ingirare galeam,
 90 Et menans vastis alabardam forcibus, uno
 91 Truncavit medium netto fendente timonem.
 92 Heu quia nocchierus iam se tenet esse peremptum,
 93 Lanzonem iaculat propter passare Lyronem,
 94 Sed iam se manibus navi Lyronus ataccat,
 95 Et quamvis iaciant schiavones ligna, quadrellos,
 96 Sulphureas flammis, pegolas, rasamque fogatam,
 97 Ille tamen super hanc, turba seguitante, salivit.
 98 Hic se ficcavit fugientes intra schiavones,
 99 Quos tomare facit sine brazzis ac sine gambis.
 100 Nocchieri testam magnum vibrando roversum
 101 Unam sbalzavit longe, mihi credite leucam,
 102 Non curat quidquam schioppettos, atque balestras.

Comparatio.

103 Fac, lector, contum, si quis subeundo botegam
 104 Plenam pignatis, boccas, atque scudellis,
 105 Incipit acircum grossum vibrare tracagnum.
 106 Sic Lironus agit scapolantes intra schiavones,
 107 Qui mage garlettos vertunt, quam cernere zuffum
 108 Lironis, repetantque maris nodando per undas.

Mafelina.

109 Non erat accortus de casu Baldus iniquo,
 110 Maxime quod caperet navim pirata Lironus,
 111 Cingar et arditus provas facit ense galantas,
 112 Atque scatenatus tamquam leo rugit et omnes
 113 Vel penitus mortos, vel truncos, membra roversat.
 114 Ipsius a facie furibundi quisque scapinat,

{T Book 15 p. 154v; Port. 2.23}

115 Ac in abandonum potius se in gurgite [l]axant,
 116 Ut faciunt pisces, qui saltant extra padellam.
 117 Ast alia in banda Leonardus fluminis instar,
 118 Quod praeceps veniens alta de rupe, marinas

119 Scindit aquas aperitque maris cum gurgite fluctum,
 120 Inter evangeli se cazzat fervidus hostes.
 121 Hic illic taiat, hac illac puntezzat et urtat,
 122 Totus mortorum sbroiatus sanguine boffat.

Pedrala.

123 Possanzam sed non basto cantare Lironis,
 124 In qua parte suas dat fruges, stigmata parent.
 125 Sanguinolenta ruit, carnes alebarda staiezat,
 126 Confugiunt omnes, ac post sua terga budellas,
 127 Pulmones, milzas, fumantia viscera linqunt.
 128 Nil nisi sentitur stridor, fremitusque morentum,
 129 Horrendae voces coelum pietate moventes.
 130 Alter clamabat Christum, sanctumque Nicolam,
 131 Alter Apollinum, Trivigantem vel Macomettum.
 132 Non fuit auditus, postquam stant sidera coelo,
 133 Tam grandis strepitus, rumor, sonitusque boaxans.
 134 Non habet ulterius gentes quas Baldus amazzet,
 135 Tota galea fuit piratis voda ladronis,
 136 Plusquam bacillus barberi netta remansit.

Comina.

137 Lironus navem iam iam aquistaverit omnem.
 138 O quantum gaudet talem fecisse guadagnum,
 139 Nec posuit mentem, quod victa galea fuisset.
 140 Omnes in navim pyratas scandere mandat,
 141 Et grossum ponens alium de retro timonem,
 142 Sgombrat iter pelagi, velum gravidante maestro.
 143 Succedunt aliae semper cantando galeae,
 144 Ut cantare solent quando victoria, gridant.
 145 Cingar id advertit primus, quid, clamitat, heu, quid
 146 Contemplor miserum nobis? incaute gabamur,
 147 Saepe, guadagnandi nos ingordisia fallit.⁹

{T Book 15 p. 155; Port. 2.24}

148 Balde, vides? en nostra ratis quo presa menatur.

⁹ Notandum. [Manus.] Ingordisia, aviditas nimia. (To be noted. [Pointing finger.] Greed, excessive covetousness.)

149 Baldus ut inspexit, signat se terque quaterque,
 150 Stat mutus, nescitque loqui, seguitare facultas
 151 Nulla patet, quoniam remique virique negantur.
 152 Semet at incoepit Leonardus battere pugnīs,
 153 Ah, fortuna (inquit) nimis es contraria nobis.
 154 Surripiuntur equi tam fortes, tamque galanti,
 155 Quantum non unquam tellus turchesca creavit,
 156 Quos nisi per mundum, coelum baratrumque catabo,
 157 Iuro deos omnes, mihi met volo tradere mortem.
 158 Hanc quoque panceram nunquam spoiabo dadossum,
 159 Donec ego retrovem quis equos navimque rapivit,¹⁰
 160 Aut amazzabo illum, aut ammazzabor ab illo.
 161 Incagnatus erat Baldus, sub pectore schioppat,
 162 Namque seguire illos se tunc non posse videbat.
 163 Non est, qui menat vacuatam quippe galeam,
 164 Sed cito disponit sibi vestimenta cavare,
 165 Ac omnino suam barcam seguitare natando.
 166 Tam grandem iuveni Leonardo gestat amorem,
 167 Quod nihil extimuit dubio se tradere ponto.
 168 Cingar eum tenuit, dicendo, quid furis? istam
 169 Cede mihi curam, quia spero catare cavallos.

Togna.

170 Dixit at haec Cingar pro confortare Lonardum,
 171 Attamen interius dubitat, sensuque revoltat
 172 Quem reperire modum possint exire galeam.
 173 Non illic panem cernunt, mancumque dabever,¹¹
 174 Littora nulla vident nec barcas, pontus ubique
 175 Undezzat, citiusque facit smaltire magonem.
 176 Cingar is officio Baldus premit atque Lonardus
 177 Cordoium, solito sperantes illius astu
 178 Posse cavallorum ladrum recatate suorum.
 179 Cingar per totam vadit rugando galeam,
 180 Si casu reperire queat mangiabile quicquam.
 181 Ecce virum bellum de sub fundamine fustae
 182 Comperit, a testa calcagnos usque ligatum,¹²

¹⁰ Rapui et rapivi. (I seized [-- two forms].)

¹¹ Dabever arabice dicitur vinum. (Drinkable in Arabic means wine.)

¹² Moschinus. (Moschino.)

{T Book 15 p. 155v; Port. 2.25}

183 Qui lachrimans orat longo de carcere trari.
 184 Confestim properat Cingar, miseratus in illum
 185 Respicit, et quondam talem vidisse ricordat.
 186 Dic, ait, unde venis, vel quo sis natus in orbe?
 187 Ille tapinus ait, fuimus tres quippe sodales,
 188 Falchettus, Moschinus ego, magnusque Fracassus,
 189 Qui septem carichis turca de gente Maranis
 190 Italiam versus, zephyro guidante, nodabant,
 191 Tanta sed (heu, ploro memorans) tempesta tronavit,
 192 Quod per diversas contradas fracta carina
 193 Pellitur, et sic tres discompagnamur amici.
 194 Ast ubi regressa est, Phoebo ridente, bonazza,
 195 Haec pyratarum nobis fuit obvia classis,
 196 Quae nostram mersit navem, gentemque negavit,
 197 Meque caporalem turbae fecere presonem.
 198 Quo tendant alii compagni, nescio, verum
 199 Quam doleo, quod non Baldi vindicta fietur.

Gosa.

200 Cingar id ascoltans reticet, tamen illico promit
 201 Extra carnerum martellos atque tenaias,
 202 Inde scathenatis groppis cito liberat illum.

Laudes Baldi.

203 Advocat hinc Baldum, Baldus venit atque Lonardus.
 204 Quid velit, ignorant, Moschinum Cingar ad ipsos
 205 Praesentat, clamans, o laus, o gloria mundi,
 206 O generosum hominem, qui nostro splendidit aevo.
 207 Ecce tuum nomen quales, o Balde, sodales
 208 Traxit, ut aeterno merearis tempore dici
 209 Alter Pompeas, Caesar, vel troicus Hector,
 210 O piam amicitiam, magnumque o foedus amoris,
 211 Per mare, per terras, per tot discrimina rerum,
 212 Tantaque fluctisoni vareare p[er]icula golfi,¹³
 213 Nilque lecardiam formidavere Charibdis,
 214 Quo te cortesum, quo te sine fraude vigentem,

¹³ Golfi maris. (Golfs of the sea.)*

215 Quo te veridicum possent reperire sodalem.
 216 Non in regali tumefactum sede minantem,

{T Book 15 p. 156; Port. 2.21}

217 Inter cardineos non dantem iura galeros,
 218 Non in divitiis Croesi, non Sardanapali
 219 Deliciis, (apud haec multi retrovantur amici)
 220 Sed magis ut duro vivant in carcere tecum,
 221 Sed magis ut pro te stentent vitamque refudant.
 222 Ipse Leonardus mundum lustravit ubique,
 223 Quo te magnanimum saltem cognoscere posset,
 224 Compagnique tui, Moschinus maxime noster,
 225 Absque tuo vultu non vivere posse fatentur.
 226 Per montes, valles, freta per longinqua vagantur,
 227 Nunquid aquistandi causa, te dante, monetam?
 228 Numquid ut obtineant papae regumque favorem?
 229 Sed tantum ut te, ut te de presone cavarent.
 230 Tempore desgratiae veri noscuntur amici,¹⁴
 231 Sors inimica probat, quos fecit amica sodales.
 232 Robore quid fidei, quid carius, oro, sodale?
 233 Quid melius mundo est? quid plus agradat olympto?
 234 Divitiis, robbis incago praeter amicis.
 235 Carum compagnum mundus comprare nequiret.
 236 Est poltronus homo, cui non placet ullus amicus,
 237 Plusque buseccarum preciat mangiare cadinum,¹⁵
 238 Quam reperire virum sua cui pensiria dicat.
 239 Immo duas si forte videt concurrere mentes,
 240 Carpitur invidia, semetque zelotipus angit,
 241 Turpiter infamat, curatque invertere tantum
 242 Foedus amicorum, naturae munus honestum.
 243 Ecce tuus Moschinus adest, o Balde, quid illum
 244 Ambigus guardas? heu tempore tempus adumbrat
 245 Effigiem, memoremque minus distantia reddit.

Berta.

246 Haec dicens Cingar lachrimarum fonte madescit,
 247 Baldus in amplexus Moschini se sinit ire,

¹⁴ [Manus.] Desgratiae trisyllabum est. ([Pointing finger.] Of disgraces, is trisyllabic.)

¹⁵ [Manus.] ([Pointing finger.]

248 Tu ne meus Moschinus? (ait) dulcissime fili.
 249 Nec parlare valens ulterius, attrahit illum,
 250 Basat et eiusdem lacrimis lacrymasque movebat.
 251 Post haec Cingar eum stringit, Leonardus abrazzat,

{T Book 15 p. 156v; Port. 2.27}

252 Nam cunctis Baldi sociis vult esse fameius.
 253 Tandem cessatis lachrymis, Moschinus eisdem
 254 Omnia de amissis sociis narravit ad unguem.
 255 Baldus ait retrovare meos dispono sodales,
 256 Sed quis nos istam deduxerit extra galeam?
 257 Non sunt, qui remos ducant, qui garbasa tendant.
 258 Doctus in hanc artem Moschinus protinus inquit,
 259 Ne dubites, dum prosper adest levanticus Eurus,
 260 Ad totam per trenta ligas nos ibimus orzam.
 261 Ergo spiegamus velum, tu, Cingare, cordam
 262 Hanc tira, Leonarde, iuva distendere velum.
 263 Cingar, e tira, tira, dai, dai, tira Cingare, tira,
 264 Iam satis est, orzam scurta, preme, Balde, timonem,
 265 Huc, Leonarde, veni, teneas hanc fortiter, horsu,
 266 Ad nomen Christi, cordam cito Cingar amolla.
 267 En socii qualis nobis fortuna secundat,
 268 Quam bene velamen gaiardus gonfiat eurus.
 269 Sancte, precor, nobis esto Nicolae benignus,
 270 Qui nos semper habes curam defendere nautas,
 271 Assassina licet sit barcarola propago,
 272 Et nisi de rapta vivat, blasphema, bosarda,
 273 Nil tamen attendis haec mancamenta, sed omnem
 274 Tollis anegandi suspectum, nosque gubernas.
 275 Cingar ait, quid tam sanctum clamare Nicolam
 276 Ut tibi det ventam? potius prega, det tibi panem,
 277 Namque famescenti sgretolant in ventre budelli,¹⁶
 278 Magraque iam Baldi facies lanterna videtur.
 279 Nec tua, respondet Baldus, grassedine colat.
 280 Si tamen es Cingar sanctus, dignusque brusari,
 281 (Dico candelis) brusat ut gens grossa beatos,
 282 Dic lapides isti panes fiantur adessum.
 283 Non homo, Cingar ait, solo de pane cibatur,
 284 Sed bovis, et pingui vervecis carne, probatur

¹⁶ Budellus et budella. (Innards and intestines.)

285 Istud evangelio, quod nos vult pascere verbo,¹⁷
 286 Divide ver a bo poteris cognoscere sensum.
 287 Cui Baldus ridens, interpret optimas esses,

{T Book 15 p. 157; Port. 2.28}

288 Cingar, scripturae, magis haec tua giosa/glosa placeret,
 289 Quam Nicolatistae, scotistae, totque Thomistae,
 290 Quam tot Alexandri, quam tot sine fine magistri
 291 Theologi variis laqueant qui sensibus almas,¹⁸
 292 Desine sed tandem buffonice talia quaeso,
 293 Scrizzemusque pares paribus, sanctosque sinamus,
 294 Nec tamen his verbis, quod manducetur, habemus.

Comina.

295 Tunc biscotellos Cingar cantone trovavit
 296 Semimufolentos, quos attulit ante sodales.
 297 Fert Leonardus aquae mezarolam dulcis alegrans,
 298 Nilque parlando simul fecerunt collecionem.
 299 Qui famet et comedit, si parlat, tempora perdit.¹⁹
 300 Numquam tam lautos hi gustavere bocones.
 301 Cingar post epulas gabiam se reptat in altam,
 302 Sparpagnatque oculos, si terram cernere posset,
 303 Luminis ac radio stricto, freta larga traversat,
 304 Si piat ex aliqua banda, scopritque terenum.
 305 Sed discernit aquas tantum se iungere coelo,
 306 Iunoque dintornum Neptuno basia donat.
 307 Sors bona tunc erat, implebat quia garbasa prosper
 308 Ventus, et attendit Moschinus flectere barcam.
 309 Si quandoque iubet lentare tirare ve sogas,
 310 Baldus id officium dexter facit atque Lonardus.
 311 Cingar cantabat lingua frifolante vilottas,²⁰
 312 Quas toties nostros sensi cantare bretaros,
 313 Gambettam, Broccam, passandoque perna rigiolam.*

¹⁷ Quid sit verbum, diffinitio Cingar. (What is [the meaning of] the word, Cingar's definition.)

¹⁸ Baldi reverentia erga deum. (Baldo's reverence toward God.)

¹⁹ [Manus.] ([Pointing finger.]) Note: *collecionem* used like *colazione*?

²⁰ Vilotta genus cantilenae rusticanae. (A *vilotta* is kind of rustic song.)*

Gosa.

314 Ecce virum longe medium videre nodantem
 315 Brachia nec ducit, velut est usanza nodandi,
 316 Dextra namque duos dardos targamque sinistra
 317 Baiulat, et scindit velut ales aquatilis undam.
 318 Immo gavinellus, vel anedra, vel immo folenga,
 319 Quae semper versatur aquis non tam bene nat.
 320 Hic erga fustam properans furibunde minatur,
 321 Nam corsarorum pensaverat esse galeam.

{T Book 15 p. 157v; Port. 2.29}

322 Obstupuit Baldus, quod vir pressatus ab armis
 323 Tam facilis nodet, et medius maneat super undas.
 324 Sed dum Moschinus placidos giraret ocellos,
 325 Clamat alegrus, hic est noster Falchettus, heus, O,
 326 O Falchette, veni, Baldus, Cingar quoque sunt hic.
 327 Proh puta, quando suos compagnos sentit adesse,
 328 Et quando Cingar Falchettum vidit in undis,
 329 Quem supra reliquos socios tam semper amavit,
 330 Extemplo spolians faldam spoliandsque camisam,
 331 Summa de gabia navis (mirabile dictu)
 332 Cum caput avantum se ficcat in aequora totum.
 333 Sex brazzos descendit aquae, mox desuper ecce
 334 Comparet, scorlatque caput, boffatque per undas,
 335 Et stendendo manus, feriendoque calcibus aequor,
 336 Scindit aquas rumpitque levi cum pectore fluctus.
 337 Nil stupet hoc Baldus, satis antea norat amicos.
 338 Saepe in abandonum vitam ponebat uterque,
 339 Maxime Falchettus pro Cingare, Cingar at ipse
 340 Propter Falchettum renegasset mille batesmos.
 341 Ambo natant, tamen ipsa quidem nodatio difert,
 342 Falchettus quoniam (velut inquit ante) replebat
 343 Ore viri panzam, vacuabat more catelli.
 344 Denique se iungunt, Falchettum Cingar abrazzat,
 345 Nil parlare valet, quia pro dulcedine creppat,
 346 Inde favellantes adeunt insemma galeam,
 347 Ac ibi Falchettus solitam monstrando prodezzam,
 348 Nil firmando pedes, guizzavit more padani
 349 Bulbaris, et proram saltavit desuper altam,
 350 Quem vix saltatum brazzis festinus apertis

351 Baldus agraffavit, strictumque tenebat in ulnas.
 352 Quales hic faciant festas, qualesque carezzas,
 353 Tu pensare potes.
 354 Baldus ei parlat, dura pagnos Cingar adobbat,
 355 Qui cum dilecto mox in cantone tiratus,
 356 Passatos casus, passata pericula narrat.
 357 Nunc quali guisa Baldum presone cavarit,

{T Book 15 p. 158; Port. 2.31}

358 Nunc quanto stentu scapolarint ambo tavernam,
 359 Et quanto affectu succurrerit ipse Lonardus.
 360 Falchettus tales non intrafuisse baruffas
 361 Sat dolet, et proprias illic monstrasse potenzas.
 362 Mox tamen ipse suos, attento Cingare, guaios
 363 Narrat, quos turcas tulerant errando per oras.
 364 Sic chiaberlantes nunc rident, nuncve piangunt,²¹
 365 Et compagnum se truffant more duorum.

Berta.

366 En sperata nihil procul insula magna videtur,
 367 Quae viret et fagis, et pinis, etque cupressis.
 368 Hac visa incipiunt laeti cantare barones.
 369 Iusserat huc subito Baldus torquere timonem,
 370 Ad littusque facit versam inculare galeam,
 371 Anchoreus rampinus aquas gettatur ad imas,
 372 Omnes armati saltarunt extra galeam.
 373 Tangere gaudet humum Cingar, navemque biasmat,
 374 Saltat, et ut Baldo ridens scrizzare comenzat,
 375 Introeunt boscos si qua mangianda catarent.
 376 Ecce duas capras, binis seguitantibus haedis,
 377 Aspexere procul, Falchettus Cingare licto
 378 Se citat ad cursum, pedibusque volutat arenam,
 379 Inque tribus saltis caprettos arripit ambos,
 380 Nec stetit indarnum, per collum strangulat illos.
 381 Inde capras sequitur, tantum tamen abstulit unam.
 382 Cingar eos tollit, quos scortigando picarat.
 383 Baldus cum spada taiavit ab arbore truncum,

²¹ Chiaberlare chiachiarare, pro nugari. Etque antiquitus utebantur. (To blather, to prattle, for to talk nonsense. And they were used in antiquity.)

384 Quem bene sbrocavit foliis, ac fecit aguzzum.
 385 Moschinus truncum caprettos ficcat in illum.
 386 Sed Leonardus habet silices, quas chioccat, et auget
 387 Ingentes flammis dum plurima ligna butabat.
 388 Cingar it ad navem, tulit instrumenta coquinae,
 389 Smenuzzat trippas bene lotas, inque pignatam
 390 Cum sale, atque oleo posuit faciendo menestram.
 391 Moschinus volgit spetum, iam fumat arostus,
 392 Supra quem Baldus collantia larda butabat.

{T Book 15 p. 158v; Port. 2.32}

393 Quasdam frondosas Leonardus praeparat umbras,
 394 Sub quas debebant socii mangiare caprettos.
 395 Denique iam omnes cocto refrescantur arosto.
 396 Cingar is incoepit subito masenare molinus,
 397 Iam mediam capram, tumefacto ventre, vorarat.
 398 Baldus nil parlat, rapido sed dente fracassat,
 399 Datque bonos charo Leonardo saepe bocones.
 400 Moschinus frangit nettum lassando taerum,
 401 Qui nisi biscottos tres menses ederat ante.
 402 Quisque suum saturat caprina carne magonem,
 403 Nec ponunt mentem quod sunt nisi quatuor illic.
 404 Non Falchettus adest, qui capram persequit altram.

Conclusio.

405 Ah demens Cingar, tu attendis pascere ventrem,
 406 Et tibi nulla tui Falchetti cura tenetur?
 407 O bellam punctam, o signum, o foedus amoris,
 408 Vade in malhoram, tales reprobantur amici,
 409 Tantaque me coepit nunc indignatio pro te,
 410 Quod fregi calamum, nec ego plus oltra camino.

Explicit Quintadecima phantasiae macaronice.

Book 16

Magistri Acquarii Argumentum in
Phantasiae Macaronicen sextadecimam.

1 Hic maga pro sdegno perimit Muselina Lonardum,

2 Falchettumque dolis carcere vacca serat.
 3 Cingar id auscultat sancto referente romitto,
 4 Hanc petit, in gremio quam trovat esse senis.
 5 Ergo per urticas spinos strasinat eandem,
 6 Post quam Gilbecchus fletque rogatque senex.
 7 Liberat hanc monstrum Marlocchus Cingare strato,
 8 Quem fert ad salsas semicavallus aquas.
 9 Centaurum dico Vinmazzum nomine, cum quo
 10 Baldus combattit, Cingar ibique iacet.
 11 Namque Leonardi centaurus creditur esse
 12 Occisor, sed res denique vera patet.

{T Book 16 p. 159; Port. 2.33}

Merlini Cocaii poetae Mantuani
 Macaronice Sextadecima.

1 Tanta famis quandoque citat possanza budellas,
 2 Quod quantumque super caros refutamus amicos.
 3 Omnia vincit amor, tamen ipsa superchiat amorem.
 4 Non tamen id noster Baldus servaverat unquam
 5 Sed, qui dilectos semper curabat amicos,
 6 Dixit, heus socii, non hic Falchettus habetur,
 7 Quonam discessit? nostra est confusio certe,
 8 Ille capram manibus rapuit caprosque tenellos,
 9 Cui pars debetur maior meliorque boconus,
 10 Et nos mangiamus, non illo adstante, codardi?
 11 Surge cito, Cingar, Moschini suscipe piccam,
 12 Vade per hanc silvam, Falchettum quaere, camina.
 13 Surrexit Cingar terrae gietando taierum,
 14 Corripuit piccam sylvasque subintrat opacas.
 15 O, O, gridabat, O, O, Falchette, sed Echo
 16 Tantum respondet, O, O, Falchette, Lonardus
 17 Se levat, et capiens spadam largumque brocherum,
 18 Terribilem boscum post gressum Cingaribus intrat,
 19 Ne vadat supplex illum, comitesque relinquat,
 20 Exorat Baldus, sed vult audire Lonardus.
 21 Texit de myrto sertum, quo tempora cingit,
 22 Ac solus boscos ibat cantando per illos.
 23 Tellurem magno brusabat Apollo calore,
 24 Cervellumque gravi frangebant voce cigalae,
 25 Quae stridendo super palos culamina menant.

26 Cingar erat longo spatio lontanus ab altris,
 27 Nescit enim post se miserum seguitare Lonardum.
 28 Heu bene clamandus miser iste iuenculus, immo
 29 Sunt tragicis ululanda quidem sua fata querelis.

Interitus Leonardi.

30 Postquam Falchettum frustra cercaverat ante,

{T Book 16 p. 159v; Port. 2.34}

31 Nec valuere sui crebro chiamando gridores,
 32 Perdideratque viae dudum vestigia rectae,
 33 Supra depictam diverso flore piazzam
 34 Improvisas adest, ubi dulcis ventulus afflat,
 35 In cuius medio vivi fontanula saxi
 36 Perstrepat undiculas teneram fundendo per herbam,
 37 Ac circa fontem lauri mirtique virebant,
 38 Limones, cedri, fortes dulcesque naranci,
 39 Cantabant parvi volucres hinc inde per ornos,
 40 Et somnum dolci suadebant carpere morsu.
 41 Semper hic arrident flores, dumeta rosarum,
 42 Candida candificant nigritantes lilia moras,
 43 Nunquam siccantur, licet altus surgat Apollo,
 44 Transeat et calidi domicilia adusta leonis,
 45 Circuit hoc pratum nam densis frondibus alta
 46 Zona cupressorum, pinetaque spissa nigrescunt.
 47 Hic sedet ergo puer deductus morte Lonardus,
 48 Ac apud undantem fontanam desuper herbas
 49 Membra dedit somno, rutilosque seravit ocellos.
 50 Ecce superveniens illuc speciosa puella
 51 Comparet, bellumque videt recubare Lonardum.
 52 Se duplici beberare siti cupit illa repente,
 53 Venerat ut solis brusorem fonte domaret,
 54 Scilicet ut biberet, sed eam sitis altera viso
 55 Dongello rapuit, quam iam smorzare parecchiat.

Comparatio.

56 Qualis alerezza est hominis, qui quando caminat,
 57 Rem casu retrovat, de qua magis indiget ille,
 58 Aut quam diversas desiderat ante richezzas,

59 Talis Muselinae, quae forte iacere puellum
 60 Improvisa notat sub opaco tegmine lauri.
 61 Haec erat et meretrix, et sensu plena ribaldo,
 62 Doctaque carminibus magicis iurare diablos.¹
 63 Nec bene legiadram fuerat mirata figuram,
 64 Nec bene sembianos spectarat frontis honestos,
 65 Nec bene marmoreas genulas et eburnea colla,

{T Book 16 p. 160; Port. 2.35}

66 Nec bene puniceos imitantia labra coralos,
 67 Presta dedit facili torquendum pectus amori,
 68 Quid faciat nescit, pietas et amor simul obstant.
 69 Ne rumpat somnum pietas monet, unde tepescit,
 70 Ne perdat gioias amor incitat, unde calescit,
 71 Tempus non remeat, tacitis qui praeterit horis.²
 72 Paulatim trepido se proximat ore, nec audet
 73 Tangere, sed tantum guardat, vestes et odorat,
 74 Deficit in solo visu, dare basia vellet,
 75 Dumque propinqua movet propter basare labellos
 76 Se retrahit subito metuens distollere somnum.
 77 Attrectare manu frontem magis ausa comenat,
 78 Ille nihil sentit, per somni somnia transit.
 79 Interdum violas carpit scanfarda propinquas,
 80 Inque sinu ficcat nil contrastante camisa.
 81 His iam blanditiis facta est animosa, nec ultra
 82 Vult remorare, locat semet leviterque recumbit
 83 Ad latus egregii Narcissi, vultque Lonardum,
 84 Palladis exemplum castae, floremque Dianae,
 85 Tradere nequitiis Veneris, quae absorta furore
 86 Oscula dum voluit sensu libare petulco,
 87 Prestiter a somno resolutus corripit ensem,
 88 Invasum quoniam se credidit esse latrone.
 89 Non aliter sursum de floribus illico saltat,
 90 Sicut pressa levat cervicem bissa repente,³
 91 Quae sub phaebeis stabat revoluta fasellis.
 92 Reiectans illam, flammam temnebat amoris,

¹ Muslinae per sincopam, nam Muselina vocatur. (Muslina due to syncope, for she is called Muselina.) Note: the text has Muselinae, not the syncopated version.

² [Manus.] ([Pointing finger.])

³ Comparatio. (Comparison.)

93 Nec minus antiquo fuerat laudandus Ioseph.⁴
 94 Indiavolata magis Muselina ribalda furebat,
 95 Ah demens iuvenis, dicebat, me fugis ergo?
 96 Respice quas habeo carnes, his utere liber
 97 Dum prohibet nemo, dum sors dat pulchra favorem.
 98 Non Leonardus ei paret, procul immo recedit,
 99 Cum minus una placet mulier, quam mille diabli,
 100 Et genus humanum miserum tantummodo pensat,
 101 Non quia sit tantis subiectum pestibus, aut quod

{T Book 16 p. 160v; Port. 2.35}

102 Debeat in vermes tandem, cineresque resolvi,
 103 Sed quod de vili mulierum ventre creetur.
 104 Dumque fugit, secum loquitur, brevis illa voluptas
 105 Abrogat aeternum coeli decus.
 106 Candida virginitas quam pulchro in corpore praestat,⁵
 107 Nigraque luxuries quam pulchro in corpore foetet.
 108 Ah, expecta, Muselina gridat, formose puelle,
 109 Ardeo te plusquam me stessam, comprime cursum.
 110 Non ego Cholcorum maga sum regina, vel illa
 111 Cyrces, quae in porcos homines voltare solebat,
 112 Non ego Morganae similis, Smirnae, Falerinae,
 113 Atque Dragontinae, Smiraldae, non ego certe
 114 Non sum mi pulcher Ganimedes, ah fugis ergo?
 115 Te sequor, unde pedes frango per saxa tenellos,
 116 Et disdegnotus fers pulchrae damna puellae?
 117 O dispietate nimis, saltem me cernere velles,
 118 Et me, quam fugitas, videas si sim fugienda,
 119 Debeat inde tibi mea frons inferre timorem.
 120 Deh, moderare fugam, deh, nostram cerne figuram.
 121 Non meret id facies aetas iuvenilis amorque.

Pedrala.

122 Cor Leonardus habet diamante probatius omni,
 123 Quo magis illa vocat, surdas magis ipse dat aures.
 124 Intumuit lasciva Venus, petulusque Cupido,⁶

⁴ Ioseph hebreus. (Joseph the Jew.) Note: Muselina is compared to Potiphar's wife, from Genesis 39.7-15.

⁵ [Manus.] ([Pointing finger.])

125 Deque truci removent Muselinae pectore flammam,
 126 Mox odium crudele cient agitantque Megaeram.
 127 Unde diabolicum traxit Muselina quadernum,
 128 Quem relegens, ursos constringit adire feroces,
 129 Atque comandat eis, subito lacerare Leonardum.
 130 Mars ibi descendit proprium tutare baronem,
 131 (Mars tutare solet gaiardos namque barones)
 132 Ast Veneris precibus, votoque Cupidinis arctus,
 133 Dimisit pugnam, nec eum reparare sponndit,
 134 Plus valuit cum Marte Venus, quam casta Minerva.⁷
 135 Unde nihil mirum, quando qui castra sequuntur,
 136 Insudant primo Veneri Martique secundo.

{T Book 16 p. 161; Port. 2.37}

Comina.

137 Iamque Leonardus fuit assalitus ab ursis,
 138 Non fugit ulterius, firmas tenet immo plantas.
 139 Imbrazzat clipeum, nudo se praeparat ense.
 140 Ursa prior saltans frendenti subvenit ore,
 141 Mugit et hirsutos levat omnes tergo villos,
 142 Nil pavefacta, licet se se Leonardus afrontet.
 143 Esse comenzatam cernens Muselina baruffam,
 144 Sdegnabunda locum postergat, et inde recedit.

Parenthesis.

145 Heu quantis etenim Muselinis orbis abundat,
 146 Terra covertatur passim meretricibus istis,
 147 Quae semper luxu petulaque libidine iactae
 148 Sinceras iuvenum nequeunt flectere mentes,
 149 Ut sua continuo satietur aperta vorago,
 150 Quasdam consultant putrefactas tempore vecchias,
 151 Quas tabachinantes rufianas esse vocamus,
 152 Quasve zubianas clamat regina stryarum,
 153 Quas quoque per gesias candelas vendere cerno,

⁶ Fictio. (Fiction.)

⁷ De Millitibus. (On soldiers.) Note: the text explains that Venus has more sway over Mars than does chaste Minerva, hence soldiers sweat first from Venus, then from Mars.

154 Et patres nostros, crucifixos ante, biassant.
 155 Saepeque tellurem basant, lecantve quadrellos,
 156 Singultant, quatiuntque manu sibi pectus, habentes
 157 Lacrimulas semper sguanzis apostata tacatas
 158 Expandunt instar crucifixi brachia coelo,
 159 Non per cantones, loca nec secreta precantes,
 160 Sed coram populo vetulam admirante beatam,
 161 Ut sua candelabro ficcata lucerna coruscet.
 162 Ast aliquam si forte volunt maculare putinam,
 163 Aut niveam pueri de corde tirare columbam,⁸
 164 Quid faciunt istae tigres cagnaeque rapaces?
 165 Dum missae celebrantur, amant cantonibus esse,
 166 Postque tenebrosos mussant chiachiarantque pilastros.
 167 Ah miserelle puer, dicunt, male nate, quod ullam
 168 Non habes (ut iuvenes bisognat habere) morosam.
 169 Haec tua quid prodest facies formosa, galanta?
 170 Quid frons avolii? quid ocelli corda scanantes?⁹

{T Book 16 p. 161v; Port. 2.38}

171 Quid dentes referant indas albedine perlas?
 172 Quidve coralicios frustra natura labellos
 173 Concessit, niveasque genas, pariterque rubentes,
 174 Quando quidem non vis, vel nescis, amare puellas?
 175 Pulcher es ut placeas, ut ames, ut ameris, ut uras,
 176 Urarisque simul, mundi quoque gaudia summas.
 177 Vis ne iuventutis nequicquam perdere florem?
 178 Vis ne senectutis sine fructu incurrere fezzam?
 179 Si nunc temnis amare puer, mox vecchius amabis.
 180 Nunquid vis fieri frater, monachusque, remotus
 181 Delitiis Veneris, Bacchi, Martisque, Iovisque,
 182 Quos vel simplicitas, vel desperatio texit?
 183 Saturni macie tetraque nigredine noctis?
 184 Nemo super terram sanctus, stant aethere sancti.
 185 Nos carnem natura facit, quo carne fruamur,
 186 Quove voluptates mundi mundana propago
 187 Quaerere sollicitet, mox pleno ventre capescat.
 188 Nil Deus indarnum simul et natura crearunt.
 189 Instituuntur aves, pecudes, piscesque, feraeque,

⁸ Columbam, simplicitatem. (A dove, innocence.)

⁹ Avolium pro ebore positum. ("Avolium" is used for ivory.)

190 Ut venatores, piscatoresque fiantur,
 191 Utque gulam variis saturemus carne guacettis.
 192 Plantantur boschi, fiunt de marmore montes,
 193 Quo naves, barcas, quo tecta locemus et aedes.
 194 Lana datur pegoris, gallinis pluma, vel ochis,
 195 Quo fiant lecti molles, calidaeque pelizae.
 196 Sic etiam teneras mundo fecere puellas,
 197 Quas vos, o teneri, debetis amare, puelli.

Gosa.

198 Talia sic istae Gaioffae propter aqium
 199 Verba secreta movent, iuvenum quoque pectora tentant.
 200 Quorum si nequeunt durantes flectere sensus,
 201 Ad magicas properant artes, poscuntque diablos.
 202 Mille modos retrovant fragilem scelerare iuventam,
 203 Grappas picati, nascentis sputa putini,
 204 Cor talpae, gatti cerebrum, grassamque foini,¹⁰
 205 Terram quae sepelit mortos, duo membra Rubetae,

{T Book 16 p. 162; Port. 2.39}

206 Matricis lectum parientis, quo latet infans,
 207 Ac alias plures brevitatis causa relinquit.
 208 Hoc unum restat, quod tanta est voia nocendi,
 209 Denique tanta sibi est violandi cura iuventam,
 210 Quod lac gallinae retrovant, fungique semenzam,
 211 Campanaeque legunt sonitum, musconis adomen,
 212 Calcagnum tenchae, zenzalae in pectore costas,
 213 Urinam galli, gruis aurem, melque tavani.
 214 Pluraque praetereo, quae (ni cantare Lonardum
 215 Cogerer, exprimerem istas execrando ribaldas.¹¹

Mafelina.

216 Ursa furens celerat stantem assaltare Lonardum
 217 Qui subito ad ventrem stoccatam dirigit unam,
 218 Ast illam reparat distensis bestia griffis.

¹⁰ Foinus qui et martorellus. (Weasel here and marten.)*

¹¹ Note: no end parenthesis, as elsewhere, an end comma is used; 1692 end parenthesis after *cogerer*.

219 Inde pedes retro super ambos recta levatur,
 220 Expatulat fauces propter sorbere Lonardum.
 221 Ipse sed in medium mostazzi subbiat ense,
 222 Dentatamque simul despiciat ab ore ganassam.
 223 Quapropter spasmando ferit mugitibus astra.
 224 Ursus adiratur comitem cernendo feritam,
 225 Cumque manu dextra zampatam menat aguzzam,
 226 Quod quantam gremit faldam, dispergit in agrum,
 227 Ac nudas rapido carnes ungiōne penetrat.
 228 Vulnere non tamen hoc voluit pallere baronus,
 229 Adversus testam fendentem laxat ad ursam,
 230 Sed levior gatto saltum facit illa dacantum,
 231 Ficcat et in siccam brandum Leonardus arenam,
 232 Quapropter subiens ursus rapit unguibus elmum,
 233 Quem dum forte trahit propter spiccare Lonardus,
 234 Pungit cum brando pellem, ventremque trapassat,
 235 Attamen absque elmo nuda cervice remansit.
 236 Ursa videns mortum socium, furit, irritat iram,
 237 Numquam alentatur circum girare Lonardum.
 238 Nunc branca dextra fracassat, nuncve sinistra,
 239 Tanta prestezza balzat, quod apena videtur.
 240 Quattuor in bandas fuerat iam baro feritus,
 241 Sed totus non mundus habet cor tale gaiardum.

{T Book 16 p. 162v; Port. 2.40}

242 Se videt extinctum, non est tamen ille smaritus,
 243 In furiam crescit proprium fundendo cruorem.
 244 Ad nudam testam solum tenet ursa visaggium,
 245 Sed Leonardus eam tendit defendere scuto.
 246 Delibrat tandem talem finire bataiam,
 247 Proiicit ad littus targam, manibusque duabus
 248 Tollit, et inde menat spadam, quam granfiger ursa
 249 Prestiter agremiat, tantumque tirare fatigat,
 250 Quod scarpavit eam, mansitque Lonardus inermis.
 251 Ergo statim pariter currunt amplectere se se.
 252 Ursa tenet strictum Leonardum, stringit et ille,
 253 Donec afogantur, vitam simul atque relinquunt.
 254 O crudele nephas quod ab istis nempe bagassis
 255 Saepe venit propter satiare libidine carnem.
 256 Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit

257 Femina, tu prudens sua dum consortia temnis.¹²
 258 Ipse quidem moriens Leonardus cum pede scripsit
 259 In tellure, datur non mors, at vita Lonardo.

Mafelina.

260 Cingar Falchettum cercaverat undique dudum,
 261 Saepe reclamant eum, civos ad sidera mandat.
 262 Non se catantes rectum amiserunt caminum,
 263 Nec spissas nimium sylvas exire valebant.
 264 Expectat Baldus tres horas forsitan illos,
 265 Sed quia non veniunt, grosso targone recepto,
 266 Ingreditur boscum. Moschinus manserat illic
 267 Ad guardam fustae, tandem prostratus arena
 268 Se dedit in praedam somno, ronfareque coepit.

Pedrala.

269 Tres mala per silvam comites ventura menabat.
 270 Phoebus contradas sensim callabat ad altras,
 271 Antipodisque dabat frescam nascendo matenam,
 272 Luna palesabat iam nobis candida lucem.
 273 Falchettus sentit vacuas in ventre busecchas,
 274 Nempe voravisset totam cum pelle vedellum.
 275 Se modo compagni caprina carne cibabant,

{T Book 16 p. 163; Port. 2.42}

276 Non habet ipse tamen voiam cantare famescens.
 277 P[o]enituit cantare lupus stans corpore vodus.
 278 Ergo trahens gambas mastini more cagnazzi,
 279 A longe vidit quandam procul ecce lucernam.
 280 Huc subito flexit, stans drittus apena, caminum.
 281 Subque capanella splendorem repperit illum,
 282 Intrepidus subiit dardos portando gemellos
 283 Invenitque hominem, cuius sic forma patebat,
 284 Corpore longus erat, facie macilentus et asper,
 285 Nasus aquilinus magro dependit ab ore.
 286 Dens nullus putridis massellis extat apiccus.
 287 Stabat apud eum Mufelina ribalda gaioffum,

¹² [Manus.] ([Pointing finger.])

288 Quae cum mellitis capiebat pectora verbis.
 289 Quando suos contra Falchettum torsit ocellos,
 290 Protinus amplexu patefacto suscipit illum,
 291 Ut solet optatum coniux carezzare maritum.
 292 Pro cortesia tanta stupet ille, nec artem
 293 Pauper homo novit, quam exercet lorda putana.
 294 Da, Falchettus ait, si qua pietate moveris,
 295 O damigella, cibum, quo possim implere magonem,
 296 Sunt duo nempe dies, quod trippas porto vodatas.
 297 Ille senex risit, dicens, age, quae mora? lautas
 298 Arreca, Muselina, dapes dulcesque liquores.
 299 Illa cito mensam cum drappo preparat albo,
 300 Quam ceteris dono caricat, mox munere Bachi.
 301 Vix ea ponuntur, panem Falchettus agraffat,
 302 Quem veluti pilulam, nil dente secante, voravit
 303 Post alios binos in aperto gutture mandat,
 304 Nec biberat, donec disvolverat octo panettos.
 305 Sed miser accipiens opiatu pocula vini
 306 Trincavit coelo fundum monstrando mioli.
 307 Protinus ad terram somno demergitur alto,
 308 Cuius cervellum rapiunt obliviae lethi.
 309 Qui modo parlabat, tacet ac si mortuus esset.
 310 Pessimus ille senex, Gilbeccus nomine, ridet,
 311 Atque facit festam Falchettum fraude piasse.

{T Book 16 p. 163v; Port. 2.43}

{T Book 16 p. 164; Port. 2.43}

312 Ipse quidem plus mattus erat, quam trenta cavalli,
 313 Filius invidiae, galloque zelosior omni,
 314 Incarognatus tanto est in amore puellae,
 315 Quod solo visu totam mangiare volebat.
 316 Si quandoque volat super albas musca masellas,
 317 Currit, adulterium metuens, cito pellere muscam.
 318 Dumque repellebat, caveas, Muselina, gridabat,
 319 Mascula num musca est, aut foemina? moxque videre
 320 Foemineum sexum, membrumque virile volebat.
 321 Ergo Falchettum surgens ligat instar agnelli,
 322 Non consentit enim, faciat Muselina talopram,
 323 Formidans, quod sic dormens corrumperet illam.
 324 Dat pedibus ferri bogas, ridente puella.

325 Gilbeccus ridet cernens ridere morosam,
 326 Nam qui troppus amat, si ridet amasia, ridet.
 327 Dimovet hinc saxum, latet atra caverna sub illo.
 328 Cum sogā grottae Falchettum calat in imum,
 329 Mox reserans illam solitas remeavit ad artes,
 330 Namque viandantes Muselinae fraude malignae,
 331 Blandidulisque dolis vinctos sogabat in antrum.

Comina.

332 Iam pridem Cingar sylvas lustraverat atras,
 333 Carum Falchettum geminata voce petebat.
 334 Denique speluncam sancti catat ecce Romiti,
 335 Portellumque busat, sic dicens, o quis alogiat?
 336 Ad quem vox intro sic rettulit, Ave Maria,
 337 Cingar ait, nobis semper laudata sit illa.
 338 Quo dicto pulcher senior barbaque decorus
 339 Porticulas reserat, mox, quid velit, ore dimandat.
 340 Cingar ait, venerande pater, deh dicite, quaeso,
 341 (Si mea verba tamen non dant fastidia vobis)
 342 Vidisti ne hominem medium, mediumque caninum?
 343 Quaero per hunc boscum, vidistin forsitan illum?
 344 Subridens senior dixit, mi splendide Cingar,
 345 Quamvis non videam te nunc, quia lumine manco,
 346 Te tamen agnovi sensu.

{T Book 16 p. 164v; Port. 2.44}

347 Quaerere Falchettum frustra, tibi dico, laboras.
 348 Me miserum quid, Cingar ait, quidnam, pater, inquis?
 349 Mortuus est forsā? morerer, si mortuus esset.
 350 Non, respondet ei senior, non mortuus ille est,
 351 Sed Gilbeccus eum tetro ficcavit in antro,
 352 Cui meretrix Muselina dedit fera pocula somni,
 353 Statque cathenatus miser intra viscera terrae.
 354 Hunc numquam educes, nisi te guardabis ab illa,
 355 Quae tantam spargit blando sermone carognam,
 356 Ut miseros homines instar meretricis amorbat.
 357 Cingar ait, deh, quaeso, pater, monstrate caminum,
 358 Qui me scarteram subito deducat ad istam,¹³

¹³ Scarteram, scanfardam, meretricem. (Whore, harlot, prostitute.)

359 Se teneat, si me scapolat, scapolasse diablum.
 360 Attamen, alme pater, vestrum mihi dicite nomen.
 361 Respondet senior, nostrum si discere nomen
 362 Optas dilectum cura mihi ducere Baldum.
 363 Inde tibi Baldoque meo volo dicere nomen.
 364 Obstupuit Cingar, vecchium cognoscere fratres,
 365 Apelletque illos per nomen, maxime Baldum,
 366 Esseque eremitam pensat, magnumque prophetam.
 367 Ergo discedens promisit ducere Baldum,
 368 Inde capanellam Muselinae denique venit.

Togna.

369 Candentes lunae paulatim aurora colores
 370 Fuscabat, clarumque diem portabat Apollo.
 371 Cingarum adventum quando Muselina propinquum
 372 Noverat, extemplo saltaverat extra capannam,
 373 Incontraque illum brazzis currebat apertis.
 374 Cingar amorosos, blandosque stupebat ocellos,
 375 Defuit et pochum quin truffaretur ab illa.
 376 Sed quum Falchetti grandem memoravit amorem,
 377 Protinus in dretum scura se fronte tiravit,
 378 Et mostazzonem talem menavit ad illam,
 379 Quod duo denticuli cascarunt extra ganassas.
 380 In terram cadens flavos lacerando capillos,
 381 Nequitiosa gridat, mandatque ad sydera voces.

{T Book 16 p. 165; Port. 2.45}

382 Ecce senex festinus adest Gilbeccus, at illam
 383 Quando videt stratam, foedumque cruore musinum,
 384 Cingere prospecto, tantam stigatur ad iram,
 385 Quod clausis pugnis illi borrvit adossum.
 386 Cingar at in medium stomachi dedit illico spintam,
 387 Quod pover antiquus rupit cascando morenas.
 388 Interea similis cagnae Muselina resurgit,
 389 Cingarum et faciem griffis grafiare comenzat,
 390 Ipse tamen trezzas confestim corripit illi,
 391 Quam currendo viam per saxa lutumque trahebat.
 392 Prosequitur Gilbeccus eum, manigolde, gridabat,
 393 Ah, scelerate, meam sufers lacerare putinam?
 394 Mille tuo nascant cagasangu ventres, mulasse.

395 Ah mea mi Muselina, decus, tibi dura cruentant
 396 Saxa caput, nec te, nec te, deffendere possum?
 397 He, heu, quanta meum deleguat rabbia pectus,
 398 Candidulas goltas tibi nam spineta lacescunt,
 399 Blandidulosque terit campus lapidosus ocellos.
 400 Sta, beccone, latro, sta furcifer, oyme tapinus,
 401 Sum straccus, magis ille ruens me fortis acorat
 402 Crudeles spinae, o crudelia saxa, rubetis
 403 Sanguine Muslinae, nec vos compassio tardat?

Berta.

404 Talia dum creppat cursu rancabat inertī,¹⁴
 405 Nam parit aegrotas aetas longaeva pedanas.
 406 Interea silvaggius homo scopertus arivat,
 407 Qui nunc oymisonos Muselinam mittere strides
 408 Audierat, cui nomen erat Marlocchus, asello¹⁵
 409 Aequandus, quoniam scoverta pudenda ferebat,
 410 Nec mascalzonus, quid sit vergogna, sciebat.
 411 Nudus erat passim, cagnazzi more pilosus,
 412 Moreque serpentis vomitabat ab ore venenum,
 413 Flandoque correzas trabat culamine flammās.
 414 Cingar eum guardans cito iudicat esse diablum,
 415 Qui francare suam veniat fortasse magistrām.
 416 Illico Gilbeccus, day, day, succurre, gridabat,

{T Book 16 p. 165v; Port. 2.46}

417 Fer, Marlooche, meae Muselinae, fer, fer, aiutum,
 418 Ecce cavester eam poverinam quomodo raptat.
 419 Ille venenatum laxat cito gutture spirtum,
 420 Post quem flammigeram schizzat de retro corezzam.
 421 Cingar amorbatus nimio foetore, puellam
 422 Deserit, et stortam nudat, subit atque gigantem.
 423 Sed male provistus puncta dum concite torquet,
 424 Tanta venenati spudatur copia spirti,
 425 Quod cadit attonitus Cingar, perdendo cerebrum.
 426 Extemplo brazzis properat Marloccus apertis,
 427 Impositoque humeris stramoto Cingare vadit,

¹⁴ Rancabat, currebat. (He was racing, he was running.)

¹⁵ Marloccus. (Marlocco.)

428 Donec per boscos veniens ad littora ponti,
 429 Fluctibus hunc mersum nullo prohibente negaret.
 430 Gilbeccus celerans Muselinam strictus abrazzat,
 431 Hancque quasi mortam deflet, deflensque carezzat,
 432 Cingar at interea Marlocco fertur ad aequor,
 433 Nil sentit, quoniam tenet hunc possanza veneni
 434 Porro desdottum meschinus alhora butavit,¹⁶
 435 Nam maris in medio calzas fortasse tirasset,
 436 Si non Centauri praesentia vasta fuisset.
 437 Est Centaurus homo medius, mediusque cavallus.
 438 Ipse ferens geminos dardos, scutumque metalli,
 439 Ferratam semper mazzam galone tenebat,
 440 Unde vocabatur Vinmazzus nomine ficto.¹⁷
 441 Quando Marloccum vidit quem noverat ante,
 442 Ac illum contra scaramuzzas sepe provarat,
 443 Pone, gridat, Marlocche, agnum, audis? pone polastrum,
 444 Non, renegate, tui cibus est ventronis et esca.
 445 Sic dicens, braccio dardum vibrante retorsit,
 446 Cuius in hirsuttum passavit puncta fiancum.
 447 Marloccus vastum smagonavit ad aethera gridum,
 448 Cingare deiecto terrae, stizzosus avampat,
 449 Vinmazzumque suis bellandi assaltat usancis.
 450 Ignitam faculam culamine laxat aperto,
 451 Non puzzolentum curat sfogare venenum,
 452 Namque repellabat Centaurus praticus illud.
 453 Ungebat nares et tempora quaeque cerotto,

{T Book 16 p. 166; Port. 2.47}

454 Quem dederat quidam medicae doctissimus artis,
 455 Nomine Serraffus, vates, magus, astronomusque.¹⁸
 456 Impugnabatur sed tantum carmine scroiae
 457 Muslinae, quod vix artem exercere valebat.
 458 De lapidum precio delectabatur et herbis,
 459 Sollicitus totas naturae discere causas.

¹⁶ Butare desdottum est de aliquo periculo difficulter evadere. (“To throw eighteen [highest amount on three dice] is to escape with difficulty from some danger.”)

¹⁷ Vinmazzus. (Vinmazzo.) Note: the text says his name is derived from the club (*mazzo*) he carries at his side, but cf. as well *vir* and *mezzo*, half-man, centaur; in V called *Virmace*.)

¹⁸ Serraffus. (Seraphus.)

460 Centaurum tanquam germanum semper amarat.
 461 Ergo repugnabat Marlocchi praticus igni,
 462 Et iaculans dardum multa virtute secundum,¹⁹
 463 Qui veluti fulgur coelo cascare videtur,
 464 Per medium bigoli post renes prompsit acumen.
 465 Mortuus ille ruens tam grandem conspuit ignem,
 466 Usque ad radices quod mansit adusta cupressus,
 467 Vinmazzi que pilos barbae scintilla strinavit.
 468 Nondum Cingar erat mentis regressus ad arcam,
 469 Hunc bonus imposuit spallis Centaurus equinis,
 470 Et rursus capiens dardos maris ibat ad undas,
 471 Nam sperat, quod Cingar aqua madefactus abibit.
 472 Horrendas intrat frondes, supraque virentem
 473 Planiciem qua mortuus erat Leonardus et ursi,
 474 Pervenit, et tollens cilium, stringensque stupentis
 475 More genas sistit gressum, guardando baronem,
 476 Qui quoque brazzatus cum dira manserat ursa.
 477 Cingare deposito spallis in littora fontis,
 478 Formam garzonis pulchri miratur et annos.
 479 Quando diu stupuit, lachrimas quoque fudit amaras,
 480 Hunc levat amplexu bramans donare sepulchro.
 481 Namque recordatur tumulum vidisse biancum.²⁰
 482 Hunc it per silvas quaerens, portatque Lonardum.
 483 Interea Cingar paulatim corde resentit,
 484 Ut solet a somno cum quis non illico surgit.
 485 In pede saltatus Marloccum credit adesse,
 486 Mox samitarram dum rursus habere putabat,
 487 Tam valido pugno fontem de marmore colsit,
 488 Quod Veneris cecidit bronzina figura deorsum,
 489 In celso fontis quae nuda cacumine stabat,

{T Book 16 p. 167; Port. 2.48}

490 Cui dare sacrificans votum Muselina solebat.
 491 Ergo sibi stesso rediit pro vulnere pugni.
 492 Non ibi comparet Marloccus, nec Muselina.
 493 Prospicit in girum, Leonardi praevidet ensem,
 494 Atque duos mortos apud ensem respicit ursos.
 495 Expavit Cingar, putat illum, non putat illum

¹⁹ Interitus Marlocchi. (The death of Marlocco.)

²⁰ Biancum marmoreum. (White marble [tombstone].)

496 Esse Leonardi stoccum, dum circat ab extra
 497 Ecce videt carmen sic fagi cortice pressum,

Epitaphium Leonardi.

498 Quanta pudicitiae laus est, nunc morte probatum,
 499 Virgo Leonardus Muselinam spernit, obitque.
 500 Haec metra Serraffo transcripta fuisse putatur.²¹
 501 Iam iam nil dubitat, iam iam cognoscit aperte.
 502 Proh Deus, exclamat, perii Leonardus? iniqua²²
 503 Tam fortuna furis? morietur Baldus amore
 504 Huius dongelli. Quid agam? quo pergere possum
 505 Ulterius? vincor, nequeoque resistere tandem.
 506 O sfortunati socii tot casibus acti,
 507 Exanimis iacet hic Leonardus? forte ferarum
 508 Ventribus esca fuit? non saltem cernere mortum
 509 Possumus? obscuro Falchettus carcere stentat,²³
 510 Baldum nec video, stravit mors atra Leonardum.
 511 Sic tantas donant Muselinae sidera vires?
 512 Sic incerta favent tam lordae fata putanae?²⁴
 513 Non tibi parco unquam, sic fatus prestiter ensem
 514 Corripit, et sylvas furibundo corde subintrat.
 515 De passu in passu vadit clamando Leonardum,
 516 Donec terribilem rumore per nemus atrum
 517 Sensit, et ingentem bellantum more fracassum.
 518 Intrepidus cupidusque mori quo murmur habetur
 519 Tendit iter, quoniam Muselinam sperat adesse.
 520 Progreditur, videt ecce duos certare guereros.
 521 Unus erat Baldus, qui mortum forte Leonardum
 522 Viderat in manibus Centauri, quem putat illum
 523 Esse necatorem dulcis charique sodalis.
 524 Ut mattus vasto menabat robore spadam,

{T Book 16 p. 167v; Port. 2.49}

525 Dispositus, quando Centaurum forte necarit,

²¹ Virgo spernit virgo obit. ("The virgin spurned, the virgin died.")

²² Querela Cingaris. (Cingar's Lament.)

²³ Sic lachrimando querebat corpus. (Crying thus he asked for the body.) Note: sounds like a biblical quote; cf. Vulgate Matth. 27.27.

²⁴ Indignabunde. (Indignant.)

526 Se scannare super iuvenem mucrone Lonardum.
 527 Vinmazzus multo Baldum trepidabat afanno,
 528 Quem sibi robustum pugnos calcare provabat.
 529 Torserat indarnum strales mazzamque tenebat,
 530 Ast elephantinum Baldus spezzaverat ense
 531 Scutum Centauri, tamen ensi clava resistit.
 532 Non procul exanguis gelida tellure Lonardus
 533 Stabat, et hunc quoties admoto lumine Baldus
 534 Inspicit, in furiam peiorem saltat adossum
 535 Vinmazzo fortesque tirat sine lege feritas.
 536 Cingar adest lachrimans, quo viso Baldus ab imo
 537 Pectore singultans cecidit stramortuus illuc.
 538 Cingar in aetherias plorantia lumina partes
 539 Fixit, et, o superi, clamat, pietate carentes,
 540 Sufficiat vobis nostrum rapuisse Lonardum,
 541 Vultis quin etiam dilectum sternere Baldum?
 542 Me quoque Falchettumque simul divellite mundo.²⁵
 543 Quae mora? sic rabies satietur denique vestra.
 544 Sic dicens, contra Centaurum turbidus inquit,
 545 Quae, Centaure, tibi fama est? quae gloria? quae laus?
 546 Occidisse agnum quo non mansuetior alter?
 547 Vinmazzus respondet, ego? te fallis, amice.
 548 Non mea, sed talis Muselinae culpa ribaldae,
 549 Sicut apud fontem poteris cognoscere verum.
 550 Ad quam fontanam dum te, barone, ferebam,
 551 Ut bagnatus aqua posses scazzare venenum,
 552 Hunc reperi iuvenem mortum nomenque notatum.
 553 Quem dum sub vivo saxo tumulare volebam,
 554 Affuit hic alter Caesar, vel troicus Hector,
 555 Humanas immo tales non extimo vires.
 556 Cingar suspensas tali sermone, quis, inquit,
 557 Quis, Centaure, tuis manibus me tradidit unquam?
 558 Tunc Vinmazzus ei narravit cuncta stupenti.
 559 Cingar in amplexus fraterno more cucurrit,
 560 Per te vita mihi datur, inquit, sit licet ista

{T Book 16 p. 168; Port. 2.50}

561 Nunc odiosa nimis, postquam puer iste necatur?
 562 Ille valentus homo qui te oppugnabat adessum,

²⁵ Desperatio Cingaris. (Cingar's Despair.)

563 Baldus habet nomen, quo nomine sydera tangit,
 564 Non similem totum posses retrovare per orbem,
 565 Quem tibi placatum reddam faciamque benignum.
 566 Servitium interea fac nunc mihi, deprecor, unum.
 567 Vinmazzus dixit, faciam quodcumque comandas.
 568 Cingar ait, prestum Muselinae quaere capannam,
 569 Ne scelerata manus nostras evadere possit.
 570 Hanc teneas donec veniam veniamque debottum.
 571 Sic faciam, Centaurus ait, tunc illico sylvas
 572 Per densas currendo strepit steccosque fracassat.
 573 Cingar it ad Baldum, tacita qui voce gemebat,
 574 Inde levans vocem dicebat flebile carmen,

Baldi luctus.

575 O Leonarde puer, sine te quid vivere oportet?
 576 O Leonarde puer, sine me quid morte potiris?
 577 O Leonarde, tuae sum mortis causa nefandae,
 578 O Leonarde, meae tua mors est causa procellae,
 579 O Leonarde, tibi nimis improba fata fuerunt,
 580 O Leonarde, mihi cupido non vita levatur.
 581 Sed quae te nuper crudelis dextra peremit,
 582 Me quoque nunc perimat, sic dicens in pede saltat,
 583 Perstringit brandium, Centaurum credit adesse,
 584 Mandritum vibrat, tres pinus ecce vetustas,
 585 Spada taiat medios, quae alto cecidere boatu.

Consolatio Cingaris.

586 Cingar eum veluti de mentis cardine lapsum
 587 Alloquitur dicens mortalis Balde Lonardus
 588 Non erat?
 589 Si lacrimae possent hunc primae reddere vitae,
 590 Fundamus longo lacrimarum flumina planctu
 591 Sed non ignoras quod homo semel ictus ab arcu est
 592 Decretae mortis, certa quae falce trucidat,
 593 Pontifices, reges, inopes pravosque bonosque.
 594 Necquicquam fletur quod nos vitare nequimus.²⁶

{T Book 16 p. 168v; Port. 2.51}

²⁶ [Manus.] ([Pointing finger.])

595 Debemur morti nos nostraque, pulsat et aequo
 596 Mors pede nobilium turre inopumque tabernas.
 597 Quid defles qui te nunquam deflente resurget?
 598 Praeterea nosti quantum fuit ille pudici
 599 Corporis, et recti custos metuensque tonantem.
 600 Hic nobis exempla dedit bene ducere vitam,
 601 Ut quoque nos illum coeli sequeremur ad oras.
 602 Non hac perpetuis in terra ducimur annis,²⁷
 603 Verum quae patria est nostri super astra locatur.
 604 Illic accepit Leonardo cuncta suarum
 605 Praemia virtutum, quae mens nihil invida carpit.
 606 Hic laudum cumulos dum vixit providus auxit,
 607 Qualiter angelici fieret possessor honoris.
 608 Si iuvenem lugens mortali fece solutum,
 609 Quid nisi te prodixit lugere quod ille triumphat
 610 Laetus olympiacis, ubi semper vivet, in hortis?
 611 Non haec quas mittunt lacrimae tua lumina possunt
 612 Esse Leonardo gratae, non ista profundo
 613 Pectore ducta placent animo suspiria laeto.
 614 Foemineum est plorare, virum decet esse modestum²⁸
 615 Rebus in adversis.
 616 Mors ea vita fuit nunquam moritura Leonardo,
 617 Qui ne virgineam Veneris corrumperet actu
 618 Laureolam, sumpsit vitam, mortemque peremit,
 619 Namque bonis summa est victoria vincere carnem.²⁹
 620 Non Centaurus eum (ut reris) mi Balde, necavit,
 621 Immo suam plorans sortem, decreverat istud
 622 Nobile sarcophago nec inulte locare Cadaver.
 623 Hunc ulciscendi causa discessit ab ipso
 624 Littore, nec poterit Muselina evadere mortem,
 625 Quae lasciva, furens, Leonardi percita vultu,
 626 Dum petit amplexu satiare libidinis actum,
 627 Ipse pudicitiae metuens cito respuit illam.
 628 Unde duos maga de mediis Cocytidos umbris
 629 Indignata ursos hausit, quibus ipse vorandus
 630 Dilaniaretur, successu dira voluntas

²⁷ [Manus.] ([Pointing finger.])

²⁸ [Manus.] ([Pointing finger.])

²⁹ [Manus.] ([Pointing finger.])

{T Book 16 p. 169; Port. 2.52}

631 Non caruit, simul extinguntur virque feraeque.
 632 Conditione parem nos inter martyres illum
 633 Credere debemus statui super astra beatum.
 634 Nec minus exposuit pro virginitate cruorem,
 635 Quam contra regum furias Catharina, vel Agnes.

Pedrala.

636 Baldus humo fixos sine luce tenebat ocellos,
 637 Cingar et pridem dictis extenderat aurem.
 638 Mitior apparet, tamen altum fronte dolorem
 639 Quis simulare potest? defunctum cernere corpus
 640 Mens liquefacta nequit, dolor asper namque procellas
 641 Excidiumque animi (puerum si spectat[]) acervat.
 642 Huc illuc Cingar tardis cum passibus illum
 643 Divertit, monitisque studet lenire dolorem.
 644 Nil penitus loquitur, sermonem Cingar audit,
 645 Sed casu adveniunt ubi tincta cruore Lonardi
 646 Fontis aqua emanat, iacet ac in littore passim
 647 Fractio telorum, scutum, memor ensis et ursi.
 648 Cum videt haec eadem fletus renovantur acerbi.
 649 Plange, inquit, plange, o infelix Balde, Lonardum,
 650 Plange, nec a lacrimis unquam tua lumina cessent.
 651 Quid maris ulterius terraeque meare per oras,
 652 Postquam tam caro, socii, privamur amico?
 653 Spes mihi iam dempta est, abiit mea gloria, plange,
 654 Plange, nec a lacrimis unquam tua lumina cessent.
 655 O infortunati comites, num vivere vultis,
 656 Solamen vitae si mors tulit impia nostrae?
 657 O decus, o splendor, o lux mea corque, Lonarde,
 658 Nil mihi respondes? sum Baldus, sum tuus ille,
 659 Sum tuus ille miser, miserabilis, arca dolorum,
 660 Poenarum Phlegethon, lachrimarum flumen et aequor.
 661 Proh superi, qualem voluistis tam cito dira
 662 Morte trucidari, dolor heu, dolor heu, dolor heu, dol...³⁰
 663 Or, Baldus tacuit, sed iam nudaverat ensem
 664 In se conversus, ferro iam pectus adhaeret.
 665 Corripit hunc humeris Cingar, ferrumque repente

³⁰ Divisit dolor. ([Baldus/the poet] breaks up dol... or.)

{T Book 16 p. 169v; Port. 2.53}

666 Divellit manibus, pavidolabat ille colore,
 667 Sistit et gelidus circum praecordia sanguis.
 668 Fronsque repentinam mentitur palidamortem,
 669 Sentimenta dolor vitae pulsosque fugarat.
 670 Quid facturas erat Cingar, vel quilibet omnes
 671 Perdere extemplo per inhospita rura sodales?
 672 Haud ibi suffragium poterat sperarier ullum.
 673 Non tamen ammissa Cingar se mente relinquit,
 674 Cor costanter habens Adamante probatius omni,
 675 Quamvis aérias ululatibus impleat auras
 676 Et sua divellat moerentia pectora palmis.
 677 Saxa videbantur tanto mollescere planctu.
 678 Baldi fonte lavat pulsos, qua redditur aura
 679 Vitalis, somnoque statim correpta quiescit
 680 Cingaris in gremio, mirandaque somnia versat.

Conclusio.

681 Nosque Leonardi crudelia fata gemamus.

Explicit phantasiae Sextadecima.

Book 17

Magistri Acquarii Argumentum in
 decimamseptimam phantasiae Macaronicen.

1 Centauro rapitur Muselina ligata flagellis
 2 Caeditur, et magicae perdidit artis opus.
 3 Falchettus trahitur de carcere sexque sodales,
 4 Inter quos Baldi vita, Rubinus erat.
 5 Liberat Hircanus Moschinum, denique Baldi
 6 Guido pater patuit, [sic]

Merlini Cocaii Poetae mantuani
 Macaronice decimaseptima

1 Alta soporifero mens Baldi tradita somno,
 2 Haesit, et a tristi cessarat denique planctu.

3 Cingaris in gremio testam dormendo tenebat,
4 Atque sub umbrosa reticebat uterque cupressu.

{T Book 17 p. 170; Port. 2.56}

Berta.

5 Interea Centaurus habens pro Cingare voiam
6 Ad centum mortis risigos exponere vitam,¹
7 Scanfardae furtim Muselinae tecta subintrat,
8 Somniferosque illam reperit captare sopores,
9 Inque sinu recubat Gilbecchi strata gelosi.
10 Semper ferre solet magicum trans ubera librum,
11 Quod sic Vinmazzus cognoverat esse davantum.
12 Improvisus eam per crines ergo repente
13 Zaffat, deque sinu Gilbecchi scarpat inepti.²

Comparatio.

14 Ut portat quaiam griffis sparaverus aguzzis,
15 Gallinamque velut fert vulpes extra polarum,
16 Sic quoque Centaurus Muselinam per nemus atrum
17 Baiulat in brazzis, ac ora gridantia palmis
18 Compescit, ne forte vocet giurando diablos,
19 Ut sit securus, magicum de pectore librum
20 Excavat, illa cito se iudicat esse peremptam.
21 Gilbecchus sequitur, desperat, sbraiat, arancat,
22 Sgrafegnât faciem barbaeque pilamina streppat.
23 Cingar fracassum Nemoris per tegmina sentit,
24 Quem Centaurus agit Muselinam tergore dum fert.
25 Paulatim Baldi testam declinat in herbam,
26 Se levat in pedibus, trat brandum, lumina girat,³
27 Intendit quaenam sit tanti causa tumultus,
28 En Centaurus adest, Muselinam tergore gestat,
29 Cingar eum norat, cui cignat adire pianum.⁴

¹ Risigos pericula. (Risks, dangers.)

² 1692: Zaffat id est capit. Scarpat id est aufert. (He grabs menas he seizes. He snatches away, he carries off.)

³ 1692: Trat id est eruit. (He takes up, he plucks up.)

⁴ 1692: Cignat id est ostendit gestu sine voce. (He signals means he shows by a gesture without [use of his] voice.)

30 Talis namque tonus removeret somnia Baldi.
 31 Sed Muselina gridans mittebat in aethera voces,
 32 Unde suam faciens buccam vi Cingar apertam,
 33 Sbadacchium ponit, quo non gridat amplius illa.⁵
 34 Quam mox (ut nata est) dispoiant vestibus albis,
 35 Viminibusque ligant ad truncum roboris unum.
 36 Cingar ait, Vinmazze meus (nisi forte molestus
 37 Sum nimis) ad corpus redeas exangue Lonardi,
 38 Quod velis ad notam Muselinae ferre capannam,

{T Book 17 p. 170v; Port. 2.56}

{T Book 17 p. 171; Port. 2.56}

39 Inde leva lapidem sub quo scis carcere plures
 40 Esse cathenatos, illos huc ducito tecum,
 41 Atque Leonardum praedicto in carcere linque,
 42 Ne retrovent guastentque Ferae sua corpora morsu.
 43 Exequitur iussum Vinmazzus, terga revoltat,
 44 Qua Leonardus erat, properat brazzisque levatum
 45 Ad praesignatam fert suspirando capannam.⁶
 46 Sed Cingar postquam Centaurus abiverat, acrum
 47 De spinis facit, ac duro cornale flagellum.
 48 Hinc ambos iaciens digitis sine veste lacertos,
 49 Incoepit nudum Muselinae battere corpus.

Comparatio.

50 Qualis villanus, cui nuper forza botazzi
 51 Creverat, humectai dextram laevamque spudazzo,
 52 Verzellam stringit fragilesque retridat aristas,⁷
 53 Talis dilectum Cingar memorando Leonardum,
 54 Albida cum stroppis Muselinae terga sigillat.
 55 Illa dolorosas calcat sub pectore voces,

⁵ 1692: Sbadacchium est impedimentum quod ponitur inter dentes, unde ore multum aperto, impeditur vox. (A gag is an impediment which is placed between the teeth, by which the voice is greatly impeded with the mouth open.)

⁶ Qua parte, suspirando aut pro labore, aut pro dolore. (Sighing from whichever part, either from the effort or from anguish.)

⁷ Verzellam est instrumentum duobus virgis compositum ad disgranandam segetem. (A thrasher is an implement composed of two switches for thrashing grain.)*

56 Namque sbadacchiatur, sine grido spiritus exit
 57 Et quoties menat, toties vocat alte Lonardum
 58 Cingar, et omnino pietati clauserat occhios.

Gosa.

59 En venit interea Gilbeccus, Cingar ut illum
 60 Novit Muslinam dimittit protinus atque
 61 Post male cappatum vecchium cito currere coepit.⁸
 62 Cernebas daynum tardam seguitare limacam,
 63 Quem tribus in saltis brancat ritenendo cavezzam.⁹
 64 Ille rogat veniam, mutas dat Cingar orecchias,
 65 Quem quoque spoiatum cernit Muselina ligari,
 66 Inde flagellari, pensa si pectore schioppat.¹⁰

Togna

67 Moverat immensum Centaurus ab ore cavernae
 68 Saxi copertum sub quo Falchettus et altri
 69 Diversi latitant in ferri fune ligati,¹¹
 70 Alma dies illis patefactum callat in antrum,
 71 Extollunt frontes, gaudentque videre lusorem,¹²

{T Book 17 p. 170v; Port. 2.57}

{T Book 17 p. 171; Port. 2.57}

72 Credebantque alium vinctum descendere giusum.
 73 Centaurus clamat quanta cum voce valebat,
 74 O compagnones, securi state, cavabo
 75 Vos ego de tali puteo, nolite timere,
 76 Ac veluti quondam de limbo Christus Adamum
 77 Cum reliquis patribus coelum conduxit ad altum,

⁸ 1692: Male cappatum id est qui ibi venit, pro suo malo. (Unfortunate is one who comes there for his own harm.)

⁹ Cavezzus pro colaro circa gulam ponitur. (A noose is placed around the neck as a collar.)*

¹⁰ 1692: Si pectore schioppat i. e. quam alte doleat. (If she is bursting in her breast means that she suffers deeply.)

¹¹ 1692: In ferri fune i. e. in catena. (In iron rope means in chains.)

¹² 1692: Lusorem i. e. splendorem. (Light means brilliance.)

78 Sic vos ad lumen ducam, lassate timorem.
 79 Quo dicto, quodam funem taccavit anello,
 80 Suscipiensque foci flammam quo cernere posset,
 81 Semet post cordam sogat, licet ipsa cavalli
 82 Pars gravet, ad fundum tandem se repperit esse.
 83 Ingemuit plures homines cernendo galantos
 84 Esse cadenatos gambas brazzosque manusque.
 85 Ergo rogat quis nam esset Falchettus in illis.
 86 Respondet, Falchettus ego, me solve, barone.
 87 Tunc Centaurus ei, cordis iam lassa pauram,
 88 Pro te soletto veni huc a Cingare missus.
 89 Nuper amicitiam groppavimus ambo novellam,
 90 Quem iam decrevi totum seguitare per orbem.
 91 Ast imbassatam cogor tibi dicere maestam,¹³
 92 Cingar et hanc animo valido te ferre precatur,
 93 Nam quoque Baldus habet cor paci triste dicatum.
 94 Haec ambasiata est, Leonardus in aethere godit.

Mafelina.

95 Tu dum [Dudum] matura Falchettus fronte putarat,¹⁴
 96 Mox suspirando sic, guardans sidera, dixit,
 97 Summe Deus, mentem Baldi corpusque reserva.
 98 Inde caput ponens tacito sub pectore voluit.
 99 Centaurus confortat eum dum vincula sligat,
 100 Post quem sex alios iuvenes ibi fraude reductos
 101 Disgroppat laqueis, et qui sint voce petebat.
 102 Ex quibus angelicus garzo, formaque politus
 103 Respondet, Francesus ego, natusque Pariso,
 104 Quaero meum patrem Sinibaldum, pulsus ab ipsa
 105 Qui patria fuerat propter Guidonis amorem,
 106 Regis et in cortem primus fuit ille baronus.

{T Book 17 p. 172; Port. 2.58}

107 Sed quia rex illum suspectum prorsus habebat
 108 Quod Baldovinam rapuisset Guido favore,
 109 Ipsius a cunctis francorum partibus egit.
 110 Tunc me lactabat mater vix unius anni.

¹³ Imbassata, ambasciata. (Report, dispatch.)

¹⁴ Note: Portioli has "Dudum" and the 1692, has "Jugum."

111 Ast ubi dimisso puerili tempore crevi,
 112 Cunctas disposui terrarum quaerere bandas,
 113 Donec ego dulcem possim recatare parentem,
 114 Et quis me vitam generavit scire per istam.
 115 At pro sorte maris dudum iactatus ab unda,
 116 Huc cecidi, praesensque meus fuit insula portus
 117 Cumque meis sociis, quos cernis adesse, puella
 118 Me maga decepit, mox saxum trusit in istud,
 119 Quo stetimus certe per menses octo serati.
 120 Illa meum petulans studuit foedare pudorem,
 121 Me quia francesam cognoverat esse somenzam,¹⁵
 122 Sed magis in planum valuisset ducere montes,
 123 Quam, nec quantillum, Veneris me flectere lusu.

Pedrala.

124 His dictis Falchettus eum cortesus abrazzat,
 125 Hinc alios, tandem se cordam brancat ad ipsam,
 126 Continuoque levi se rampat corpore sursum,¹⁶
 127 Unum post alium qui successive tiravit.
 128 Hic exangue trovat Leonardi corpus, et altos
 129 Emittens gemitus vocat impia sidera coeli.
 130 Centaurus tulit hoc reverenti more cadaver,
 131 Cingaris et monitu sub saxi mole gubernat.
 132 Postea praecedens comites seguitare comandat.

Comina.

133 Paulatim Phoebus cascabat ab aetheris arce,
 134 Ac vix tres horae superabant noctis ab ortu.
 135 Falchettus iuvenem chiedit quod nomen habebat.
 136 Hic, Rubinus ego vocor in baptesmate, dixit.¹⁷
 137 Et sic andantes pariter diversa loquuntur,
 138 Donec venerunt ubi magno Cingar affanno
 139 Correboare facit silvas batiendo puellam.
 140 Quando compagnos de longe accedere vidit,

¹⁵ Somenzam, propaginem. (Race, lineage.) Note: text, "Muselina tried to seduce me because she knew I was French"?!

¹⁶ Rampat et repit. (He climbs and he creeps.)

¹⁷ Rubinus. (Rubino.)

{T Book 17 p. 172v; Port. 2.60}

141 Obvius accelerat, Falchettum strictus abrazzat,
 142 Mox consolatur plorantem fata Lonardi.
 143 Centaurus brancat sibi Cingare dante flagellum,
 144 Atque suum restum Gilbecho tradere coepit.
 145 Nata Sathanasso mortem Muselina vocabat,
 146 Sed non dignatur mors illam summere secum.
 147 Falchettus multis guanzatis percutit illam.
 148 A, refremendo inquit, cornuto nata diablo,
 149 Mors te contemnit, Pluto te spernit ab orco.
 150 Cingar amorevola confortat voce Rubinum,
 151 Cuius progeniem Falchettus dixerat illi,
 152 Sed quales sunt hi quos traxerat extra cavernam
 153 Centaurus, memora lectori Musa bramanti.

De Philotheo.

154 Primus erat magnus Philotheus corpore pulcher
 155 Pulchrior ast animo, liber, fundatus in armis,
 156 Ipsemet inferius quo sit de semine dicet.

De Giuberto.

157 Alter erat guerris nil deditus atque batais,
 158 Immo fiamengus, citharam colit atque camoenas,
 159 Qui poterat superare canens Amphiona vatem.¹⁸
 160 Huius progenies magno devenit ab Orpheu,¹⁹
 161 Cui Giubertus erat nomen, gentilis, honestus,
 162 Pacificus, mitis, prudens, affabilis, aequus,
 163 Tam bene cantabat, quod boscos, saxa ferasque
 164 Ad sonitum cithare iuncta cum voce trahebat.
 165 Non tamen evasit Muselinae versibus artem,
 166 Musica victa fuit magia, sunt utraque carmen.

De Malfatto.

167 Alter erat quidam Malfattus nomine, prestus

¹⁸ Amphion. (Amphion.) Note: Amphion was a singing poet who charmed rocks into building Thebes, cf. *Inferno* 32.10-12.

¹⁹ Orpheus. (Orpheus.)

168 Consilio linguaque potens, sermone disertus,
 169 Architoffellos vicisset mille loquendo.²⁰

De Malaspina.

170 Alter erat claro natus de sanguine Spagnae,
 171 Corpore et ingenio validus, Malaspinaque dictus
 172 Cuius progenies Feragutto venit ab illo,²¹

{T Book 17 p. 173; Port. 2.61}

173 Qui tulit, excepto, sua membra fadata, belico,
 174 Hic caput aguzzum veluti Zenovesus habebat,²²
 175 Nam quum nascuntur Zenovesi quippe putini,
 176 Dum Catharinette puerum pueramve gridantes
 177 Disvulvant, rogitant commadres arte magistras,
 178 Ut faciant testam quando puer exit aguzzam.
 179 Ergo nil mirum quod acuti sunt Zenovesi.

De Boccalo.

180 Ultimus alter erat tantum parlando facetus,
 181 Quod cogisset enim risu mollescere cautes,
 182 Risissentque asini buffonizzante Boccalo.
 183 Nomen erat nam tale sibi de stirpe Botazzi.
 184 Hos omnes solita Cingar suscepit usanza,
 185 Improvisa simul quos fradelanza ligarat.

Berta

186 Baldus adhuc sensus per somnia longa trahebat,
 187 Quem sic possantem constipavere barones.
 188 En subito comparet homo silvaticus extra
 189 Boscaiam foltam, barbatus, membra pilosus,
 190 Qui currendo procul Moschinum tergore gestat.

²⁰ Architoffellus. (Ahithophel.) Note: Ahithophel was an wise counselor to King David, but rebelled against him (with Absalom), 2 Samuel 15-17.

²¹ Feraguttus. (Ferraguto/ Ferraù.) Note: In French and Italian (and Franco-Venetian) chivalric epics, Ferraguto is a Saracen leader, powerful and invincible, except for his navel ([om]belico).

²² De Zenovesus. (About the Genoese.)

191 Sed quidam formosus eum damigellus agebat
 192 Huc illuc, clamans, praedam depone, maruffe.²³
 193 Sic dicens torsit, non parvis forcibus, hastam,
 194 Quam per ventronem passata pelle ficavit.
 195 Barones iuvenis bottam stupuere gaiardam.
 196 Moschinus relevat se, caros novit amicos,
 197 Et dongelettum clamans, o Hircane, vocabat.²⁴
 198 Quod nomen quando Malfattus sentit, in uno
 199 Battimento oculi iucunda fronte cucurrit,
 200 Hircanumque sibi germanum striccat et ille
 201 Malfattum pariter brazzis accepit apertis.
 202 Cingar cum reliquis raptim venit obvius illis,
 203 Solus at angelicus, defixa mente, Rubinus
 204 Ad Baldi guardam restat plexusque remirat,
 205 Nec satiare potest animum comprehendere Baldum.

Gosa.

{T Book 17 p. 173v; Port. 2.62}

206 Cingar ait, Moschine meus, tibi nuntio casum
 207 Horrendum, quem tu (sicut nos fecimus) aequa
 208 Mente feras, nam sancta dei fuit ista voluntas,
 209 Aethera laudato Leonardus fine petivit.
 210 Moschinus tremuit, graciles madefecit ocellos,
 211 Et solus boschum vadit meditando per illum.
 212 Non tantum cruciat se stessum morte Lonardi
 213 Sed Baldum magnos pensabat habere dolores.

Mafelina.

214 Hircano interea plures fecere carezzas,
 215 Praecipue Cingar multum illi monstrat amorem.

Visio Baldi.

216 Ecce statim Baldus magno terrore coactus,
 217 Excutitur somno, pavidus fugit inde Rubinus,
 218 Accurrit Cingar, reliqui sectantur amici.

²³ Maruffus frater Marlochi. (Maruffo, brother of Marlocco.)

²⁴ Hircanus. (Hircano.)

219 Tum Baldus revocans animum, qua fronte solebat
 220 Cernere dilectum Leonardum, dixit, amici,
 221 Aeternum patrem laudemus cuncti potentem,
 222 Qui super humanos agnoscens esse dolores
 223 Quos modo germani Leonardi caede ferebam,
 224 Hunc mihi per somnum demisit ab aethere nunc nunc.
 225 Quantum forma alium, gestu fatuque Leonardum,
 226 Quid fles, Balde? inquit, numquid me summa tenere
 227 Te piget? ah lacrimas cohibe, dulcissime, tantas,
 228 Nil deflare licet, quem iam gaudere teneris
 229 Auffugisse orci p[ro]enas, coelique decoros
 230 Acquisisse polos, ubi patria nostra locatur.
 231 Quid fles? ah lacrimas cohibe dulcissime tantas.
 232 Cum tamen hunc nequeas magnum superare dolorem,
 233 Ecce tibi puerum formosum animoque pudicum
 234 Trado mei similem maturis actibus, aevo.
 235 Ipse Rubinus habet nomen, sic fatus Olympum
 236 Angelicas inter laudes remeando petivit,
 237 Ac ego confestim discussi membra sopore.
 238 Nunquid in hac turba stat forsitan ille Rubinus?

Pedrala.

{T Book 17 p. 174; Port. 2.63}

239 Obstupuere omnes, intentique ora tenebant
 240 Denique Cingar ait, non te, mi Balde, fefellit
 241 Somnus, crede quidem tua somnia vera fuerunt.
 242 Ecce Rubinus adest, sic dicens porrigit illum.
 243 Dudum Baldus eum inspexit, dulcissime fili,
 244 Dixit, eris mea spes, cor, mens omnisque levamen
 245 Ploratus, animique decus, solamen amorque.
 246 Nos eadem semper mens dirigat, una voluntas
 247 In cunctis adsit rebus, decet ista sodales.
 248 Sic ait, atque illum tenero perstringit amore.
 249 Ex auro fino digitis mox traxit anellum,
 250 Pignus amicitiae, quem laeto praebuit illi.
 251 Accipit et grates reddit, propriumque recondit
 252 In digitum Baldumque sequi per tota spondit
 253 Littora, nec patrem Sinibaldum quaerere curat,
 254 Decrevit quoniam cum Baldo vivere semper.

Comina.

255 Post haec Hircanum generosum Baldus abrazzat,
 256 Quem sibi compagnum fecit Moschinus adessum.
 257 Centauro veniam facto pro errore dimandat,
 258 Namque putarat eum vita spoliasse Lonardum.
 259 Post hunc Malfattum, Malaspinam, Philoque teum,
 260 Giubertum, tandem Boccalum colligit ulnis.
 261 Inde rotans visum Muselinam sanguine foedam
 262 Despicit, ac alia Gilbeccum parte ligatum.
 263 Quo venit haec novitas? inquit, quae culpa puellae?
 264 Cingar ait, meretrix haec est Muselina, Lonardi
 265 Causa necis, quam iste senex Gilbeccus amabat,
 266 Atque viandantes impregonabat in atram
 267 Speluncam, propter satiare libidine voiam.
 268 Baldus in aspectu verbum cangiatur ob illud,
 269 Avertens oculos, poltronam cernere spreuit,
 270 Immo gemens, odio tactus sdegnoque recedit.
 271 Cingar eum sequitur, sequitur quoque caetera phalanx,
 272 Atque ad speluncam sancti venere romiti,
 273 Cui modo promisit Baldum conducere Cingar.

{T Book 17 p. 174v; Port. 2.64}

{T Book 17 p. 175; Port. 2.64}

274 Omnes introeunt, surrexit protinus alma
 275 Vecchionis facies, qualis fuit inclyta Pauli,²⁵
 276 Inque suas ulnas Baldum lachrimando recepit,
 277 Nilque loqui poterat, nam vocem gaudia tollunt.
 278 Inde iubet sedeant omnes, quae iussa tacentes
 279 Cuncti suscipiunt, illo sic ore loquente.

Sermo de inanitate mundi

280 O curvae in terris animae et coelestium inanes,
 281 Per nos ah quantum foedatur imago Tonantis,
 282 Ducimur implicito mundi per inania sensu.
 283 Felices huius spretis qui luxibus altam
 284 Ad patriam, qua regnat amor divinus, anhelant.

²⁵ Paulus. (St. Paul.)

285 Credite quid coelum, quid tellus praebeat et quid
 286 Tartarus agnovi.
 287 Maxima Francigenum quondam super atria regis
 288 Primus eram Guido, fateatur Gallica proles²⁶
 289 Laus mihi quanta fuit quantove fruebar honore,
 290 Quod ducis ingenium, quod vastum robur in armis,
 291 Quas tandem palmas habui Mavorte sub atro.
 292 Omnia quid referam? tantum mihi gratia crevit,
 293 (Gratia si tamen est) ut Baldovina propago
 294 Postera gallorum Regis, quae sola superstes
 295 Extabat regni, nostro decepta decore
 296 Ferbuit infelix ignemque cupidinis hausit.
 297 Tunc effrenis amor consuetas attulit artes,
 298 Mens mea tota ruit proprios oblita triumphos,
 299 Quam veris facies nihil occultabat amicis.
 300 Magnanimus tanto Sinibaldus ferre medelam
 301 Instuduit morbo, Paridis referebat amores,
 302 Tum mihi quanta brevi spatio iactura veniret.
 303 Heu frustra monitas Sinibaldi verba per aures
 304 Non audita volant, ratio succumbit amori.
 305 Feminei velut est sexus, magis illa furebat,
 306 Inque meo amplexu patrium corrumpit honorem.
 307 Heu, quae post crimen subeunt praecordia curae.
 308 Quae anxietas animi, quae mens incerta salutis.

{T Book 17 p. 175v; Port. 2.65}

309 Iamque tenere fugam meditor, meditatur et illa,
 310 Sollicitude modum praestat, Sinibaldus utrumque
 311 Piissimus extra arcem valvis eduxit apertis.
 312 Non sunt tanta modo referenda pericula vobis,
 313 Quae super aereas ambo transivimus Alpes.
 314 Denique post fluctum pelagi, post montis acumen,
 315 Ignari cursus, Mantoam venimus urbem.
 316 Rusticus et monitu divum nos forte recepit
 317 Pauperis in Tuguri congestum cespite culmen.
 318 Hic gravis (heu fateor) coniux enixa decorem
 319 Protulit in mundum, quo partu extincta remansit.
 320 Hac mihi sublata, mundi contagia novi.
 321 Post fletum uxoris, placuit deflere peractum

²⁶ Guido pater Baldi. (Guido, Baldo's father.)

322 Tempus, et obliquis absumptum gressibus aevum.
 323 Ergo per ambiguos montes, per concava saxa,
 324 Per loca silvarum, per tanta pericula ponti,
 325 Usque modo fugiens hominum consortia vixi.
 326 Haec ea quas fudi lachrimas spelunca loquatur.
 327 Angelico tandem visu induisise Tonantem
 328 Saepe mihi novi, facinusque luisse peractum.
 329 Iamque prophetandi mihi parta est gratia, totum
 330 Ante meos oculos Deus orbem semper apertum
 331 Concessit mentesque hominum venturaque rerum.
 332 Hoc insignitus dono, carissime fili
 333 Balde tuam semper felici numine vitam
 334 Inspeculor, quoniam tu solus nostra propago es,
 335 Tuque peremisti matrem nascendo, nec ipsum
 336 Me patrem unquam vidisti, Te rusticus ille
 337 Pro nato exceptit, cuius lac praebuit uxor.
 338 Mantua non modicos tenuit te carcere menses,
 339 Imbribus armorum sed mox circumdatus, illum
 340 Evasisse pio meruisti Cingaris astu.
 341 Passus es aequoreas coelo minitante procellas,
 342 Post quas pyratae bellum crudele tulerunt.
 343 Id superans tandem venisti ad littora patris.
 344 Unde Leonardus demisso pondere carnis,

{T Book 17 p. 176; Port. 2.66}

345 Ivit ad optatos Aulae coelestis honores,
 346 Nec vos exturbet magicas dum cernitis artes.
 347 Hactenus arbitrio presens stetit insula nostro,
 348 Insula quae summo fundatur tergore cethe
 349 Haud naturali, magico sed carmine, causam
 350 Hanc etenim perversa deo Muselina ferente
 351 Composuit, sed nunc poenas pro crimine solvet,
 352 Iam paradisiacos ad cives scando. Valete.

Conclusio.

353 Sic dicens iunctis palmis ac poplite flexo,
 354 Tradidit extremas coram plorantibus auras.

Explicit decimaseptima.

Book 18

Magistri Acquarii Lodolae Argumentum
in Decimamoctavam phantasiae macaronicen.

1 Barrones corpus divi Guidonis adorant,
2 Merlinique parant condere Sarcophago.
3 Centaurus magicum Rubicano daemone pulsus
4 Restituit librum, remque videre sedent.
5 Remque videre sedent comites, Rubicanus aperto
6 Libro Monstra vocat cornea more Magi.
7 Ense diabolicas vult Baldus sternere formas,
8 Sed repetit nigros brutta canaia lares.
9 Post haec conduntur tumulo duo corpora in uno,
10 Muslinaeque foco membra, senisque dicant.
11 Insula pracipitat tergo fundata balenae,
12 Verum Fracassi robore firma stetit.

Merlini Cocaii poetae mantuani
Macaronice decimaoctava.

1 Nox erat, et tanta est lux circumfusa cadaver
2 Eximium, quod plura dies ibi sola nitebat.
3 Contremuere omnes largoque liquescere planctu
4 Mirantur dubium patris sub imagine Baldum.

{T Book 18 p. 176v; Port. 2.68}

5 Qui postquam stupuit dubium, sic ora solutus
6 Incipit et dictis lacrymas iungebat amaras.

Baldi oratio.

7 Me miserum, saltem, pater o sanctissime possem
8 Has tibi supremas viventi reddere voces.
9 Quod regale meum genus extat, gratulor, ipsa
10 Quamvis tarda fuit nostrae cognitio prolis.
11 Fallimur at quoniam mortales saepe, voluntas
12 Hactenus id nobis forsans lovis ardua pressit,
13 Conspicua ductum ne stirpe superbia ferret
14 Me modo praecipitem, ruit in se magna frequenter
15 Progenies, et quo petit altius, icta ruinam

16 Deterius capit, ac proprio fert damna flagello.
 17 Nunc ubi ter decies in eo maturior annos,
 18 Hic iuventutis furor excidit, unde malorum
 19 Enervata solet patulos invadere mores,
 20 Mitior effectue, quanta est mihi gratia coelo
 21 Fusa recognosco, quoniam pater alme priusquam
 22 Te nunc sidereo donavit lumine virtus,
 23 Coepimus exemplum tua per vestigia calles
 24 Affectare, quibus vehimur coelestis ad hortum
 25 Delitii, fruimurque Deo divumque nitore.
 26 Ergo, beate pater, nati non immemor esto,
 27 Si qua manent Regem famulorum vota suorum,
 28 Siste Dei nostris contactam sordibus iram,
 29 Quas fletusque mei, pietasque oblitteret alma.
 30 Inde mihi superis concessam hanc forte catervam
 31 Sustine, ne ambitio, ne lis, ne livor ad enses
 32 Instimulet molles animos et pectus acerbet.

Berta.

33 Sic ait, et curvans humili se pectore, fixit
 34 Basia per totum corpus, quod fletibus omne
 35 Lavit et innato ter patrem strinxit amore.
 36 Succedunt alii, Cingar prior, inde Rubinus,
 37 Post quem Falchettus laccam flectendo caninam.¹
 38 Hircanus tenero fronti dedit ore basinum.

{T Book 18 p. 177; Port. 2.69}

39 Moschinus sequitur facili qui plorat ocello.
 40 Centaurus sese curvavit more cavalli.
 41 Succedit Malfattus ei Malaspina, Bocalus.
 42 Giubertus citharae modulancia tangere fila
 43 Incipit, et tremulo sic promit gutture carmen.

Carmen Giuberti.

44 Quale sub autumnno, Borea redeunte, pavescit
 45 Omnes nemus cernitque suas in littore frondes.²

¹ Lacca est posterior pars zenocchi quae plicatur. ("Lacca" is the back part of the knee that is flexed.)

46 Mox sub vere novo zephyris afflantibus ornat
 47 Porrectos coelo ramos humore virenti,
 48 Tale genus nostrum mortis sub lege novatur.
 49 Nascimur et nati morimur, sua quemque vorabit³
 50 lam praescripta dies, miser est at quisquis et ossa
 51 Et vitam pariter gelido sub marmore claudit.
 52 Vivida falcigeram virtus domat unica divam,
 53 Dicite quemque mori nunquam qui vivere coepit.
 54 Nec vivit quicumque suas male computat horas.
 55 Sic virtus viciumque docet cognoscere mortem.

Comina.

56 Dudum mirarat Philotheus, denique clamat
 57 O quoties strictis me brazis ferre solebat
 58 Infantem Guidoque mihi dare basia centum.
 59 Est mihi namque pater, quem Francum nomine dicunt.⁴
 60 Is fuit ex huius quondam Guidonis amicis.
 61 Nescio quo vadat, quoniam rex gallicus illum
 62 Expulit a patria propter Guidonis amorem.
 63 Qua propter te, Balde, volo seguitare per omnes
 64 Mundi contradas, coeli maris, atque diabli.
 65 Baldus ait, nos alta simal prudentia iungit,
 66 Rebus ut in cunctis veraces simus amici.
 67 Nulla sit in nobis screpantia, nulla bosia,⁵
 68 Aut animi sdegnum, sed cura medesima cunctis.
 69 Eya igitur positis omnino fletibus, ista
 70 Candida marmoreo tradamus membra sepulchro.
 71 Tu Cingar corpus frattantum perge Lonardi⁶
 72 Prendere, tu secum vadas, Hircane, camina.

{T Book 18 p. 177v; Port. 2.70}

{T Book 18 p. 178; Port. 2.70}

² Comparatio. (Comparison.)

³ [Manus.] ([Pointing finger.])

⁴ Iste Francus est ille Barro, quem superius in libro primo commemoravimus. (This Franco is that baron whom we mentioned above in Book One.)

⁵ Screpantia melius quam differentia. (Discrepancy is better than difference.)

⁶ Fra tantum, pro interea. (In the meantime, for meanwhile.)

73 Tunc Falchettus ait, si vis cum Cingare vadam.
 74 Vade, refert Baldus, sine Cingare vivere nescis.
 75 Tuque sciens ubi stat pulchrum, Vinmazze, sepulchrum,
 76 Hoc mihi ferre stude, Malfattus donet aiutum,
 77 Et Malaspina simul, Philotheus, quatuor ite.
 78 Tu, Moschine meus, tecum veniente Bocalo,
 79 Perge per hanc silvam Muselinae ponere guardam.
 80 Cingar abit, Centaurus abit, Moschinus abitque,
 81 Quisque comandantis Baldi mandata facescit,⁷
 82 Qui sepelire cupit reverenter busta parentis.
 83 Giubertum secum retinet puerumque Rubinum.
 84 Vinmazzus reperit (quamvis nox tota nigrescat)
 85 Sfoggiatum tumulum similemque albedine lacti.⁸
 86 Ponere quem supra dum groppas optat equinas,
 87 Et Malfattus eum Malaspinaque fortis aitat,
 88 Non (Philotheus ait) non sic faciatis, amici,
 89 Sed prius hoc saxo pendentia metra legamus.

Epithaphium Merlini.

90 Merlinus iacet hic, natus sine patre propheta,
 91 Vixit, et in magica nulli fuit arte secundus.

Gosa.

92 Protinus admotis manibus spallisque copertum
 93 Sburlantes urnae, iaciunt tomare stravoltum.
 94 Illo vix lapso niger ecce diabolus exit,
 95 Atque super scapulas Centauri saltat equinas.
 96 Percutiebat eum vastas donando pugnadas,⁹
 97 Tunc Philotheus eum subiens per cornua brancat,
 98 Sed scorlando caput muzzat velut umbra per auras.
 99 Inde volans etiam Centauri supra culattas
 100 Hunc pistando, iubet magicum deponere librum.
 101 Centaurus nolens combattere contra diablum,

⁷ Facescit, libenter expedit. (Begins to perform, willingly executes.)

⁸ Sfoggiatum dicimus variatum, et diversicoloritum. (For motley we say varied and multicolored.)

⁹ Pugnada primam indiferentem habet, quamvis a pugno descendat, et est percussio pugni. ("Pugnada," punch, has the first syllable variable, although it derives from fist, and is the blow from a fist.)

102 Librum nunc toltum Muselinae proiicit agro,
 103 Quem cito daemonium, nullo prohibente, rapinat,
 104 Atque facit segura festam, velut esset alegras
 105 Hunc habuisse librum, basat quem mille fiatas.
 106 Mirantur comites, et magno corde sedentes,

{T Book 18 p. 178v; Port. 2.71}

107 Unanimes statuunt omnino cernere finem.
 108 Ast ibi Giubertus Baldo dimissus arivat,
 109 Ut daret altorium Centauro ferre sepulchrum.
 110 Hoc viso, Malfattus ait sermone piano,
 111 Heus, Giuberte, veni, cernis? niger ecce diavol.
 112 Vade statim, quaeso, reliquos huc mena sodales.¹⁰
 113 Non bis Giubertus cosam sibi dicere fecit.
 114 Currit et ad Baldum cosam frezzose recontat.
 115 Cui Baldus, veniam Phlegethontis cernere monstrum,
 116 Ut noscam si tam niger est ut pingitur ille.
 117 Sed tu quaeso mane modicum dum Cingar arivat,
 118 Et pariter cuncti (Moschinum ante vocate)
 119 Accelerate precor, venias, mi belle Rubine.
 120 Sic ait, et cupidus diabolica membra videre
 121 Noctis in obscurum properat seguitante Rubino.
 122 Nec mora, Cingar adest, Giubertus narrat, et ille
 123 Corpore deposito Leonardi conserat antrum.
 124 Mox prius andantes Moschinum tollere, Baldo
 125 Venerunt omnes, quos Baldi dextera cignat
 126 Stare chetos monstratque illis, cicigando, diablum.¹¹

Forma Diaboli.

127 Ille super lapidem ventosis fertur ab aliis,
 128 Quae sunt de guisa veluti Gregnapola gestat.¹²
 129 Quattuor in testam fert stantes vertice cornas,

¹⁰ Mena, imperantis est. Nota quod omnia imperativa in a terminantia ultinam producunt dico latine, sed macaronice possunt abbreviari. (“Mena” [lead, bring] is an imperative. Note that all imperatives reveal a last syllable terminating in “a” – in Latin, I mean, in Macaronics they can be abbreviated.)

¹¹ Chetus florentine dicit quietus. ([For] quiet in Florentine one says “cheto.”) Note: variation in 1692: Chetos i. e. tacentes; quiet means keeping silent.

¹² De guisa, de more, de forma. (Like, in the manner of, in the shape of.)

130 Instar Montonis tortas, dependet aguzzus
 131 Nasus, qui semper vomit atro sulphure flammis.
 132 Plus Asini longas hinc inde volutat orecchias.
 133 Deque cavernosis oculis duo brasida volgit
 134 Lumina, nec minor est muso sua bocca Lupino,
 135 Extra quam dentes ut porcus grignat aguzzos.
 136 Barba velut becchi marzo de sanguine pectus
 137 Imbrattat, quo testa canis stat ficca tesini,¹³
 138 Quae semper bau bau faciens sua labra biassat.
 139 Vergognosa caput serpentis pars sua vibrat
 140 Sibila, sed retro dependet cauda Leonis.
 141 Gambae subtiles pedibus gestantur ochinis,

{T Book 18 p. 179; Port. 2.72}

142 Undique sulphureum de corpore mittit odorem.

Gosa.

143 Ergo facit guardando librum rea bestia danzam,
 144 Ac varios fingit scambiettos more moreschae.¹⁴
 145 Quapropter socii non se ridendo tenebant,
 146 Unde istigatur mandare silentia Baldus.
 147 Post longas festas alter venit ecce diavol,
 148 Quid, stridendo clamat, quid facis o Rubicane?
 149 Cui cito respondet, venias, Libicocche sodalis,¹⁵
 150 Nos hodie unam certe guadagnabimus almam.
 151 Ecce liber magicas, qui nos cruciabat ognhora.
 152 An cosam nescis? quidam venere barones,
 153 Qui valuere dolos Muselinae rumpere nostrae.
 154 Illa tapina modo fustum religatur ad unum,¹⁶

¹³ Imbrattat, deturpat, de rebus imbratativis lege necessaria Berith. ([Rubicane's beard] contaminates [his chest]; about contaminating things, read Berith.) Note: a devil named Berith is mentioned below, T 18.253. There is an ancient god Berith mentioned in the Old Testament, also called Ba'al-berith, sometimes associated with Beelzebub, Judges 8:33, 9:4, 46.

¹⁴ Scambiettus, est genus salti sicut capriola, tamen accipitur pro qualibet saltatione. (A caper is a kind of jump, like a somersault, nonetheless it is accepted for any sort of jump/ dance move.)

¹⁵ Rubicanus et Libicochus. (Rubicane and Libicocco.)

155 Quam [s]tambussadis Cingar (scis? ille ladrettus)¹⁷
 156 Totam sferzavit, de qua pluvit undique sanguis.
 157 Incantatricis de pectore traxerat istum
 158 Centaurus librum, sed ego sub marmore vatis
 159 Merlini latitans exivi protinus, atque
 160 Centaurum pugnīs, calcis morsuque domavi
 161 Donec per forzam librum mihi praebuit istum.
 162 Ecce, viden? liber est Muselinae, tunc Libycoccus
 163 Clamabat, deh squarza illum, Rubicane, quadernum
 164 Nam timeo, ne forte trovet Magus alter eundem,
 165 Et mala sint nobis peiora prioribus olim.¹⁸
 166 Non, Rubicanus ait, liber est squarzandus adessum,
 167 Unam rem primo faciamus quaeso galantam.
 168 Omnes inferni volo sconzurare Diablos.

Ars Magica.

169 En Salomome habet liber hic pentacula plumbi,¹⁹
 170 Aspice cum quantis sunt compassata figuris.
 171 Pingitur en primo Zoroaster persa registro,²⁰
 172 Qui fertur primus nobis posuisse Cavezzam.
 173 En quoque thesalicae folio documenta secundo
 174 Medeae, fratrisque sui, propriaeque sororis.²¹
 175 Ecce magus Thebit, qui tempestate, venenis,²²

{T Book 18 p. 179v; Port. 2.72}

176 Grandinibus, quadam destruxit imagine regnum.
 177 Ecce Picatricis nigromanti sculpta tabella,²³
 178 O quam per numeros ad Amorem quisque tiratur,
 179 Non tamen hac potuit Muselina tirare Lonardum,

¹⁶ Fustum pro trunco, nam proprie fustum est lignum qui sustinet pavaionem. (A beam for a trunk, as specifically a beam is a wood board which holds up a pavilion.)

¹⁷ Stambussada mantuanice accipitur pro bastonada. (A drubbing is accepted as Mantuan for clubbing.)

¹⁸ Olim de futuro. (*Olim* used for, in the future.)

¹⁹ Salomon. (Salomon.)

²⁰ Zoroastes. (Zoroaster/Zarathustra.)

²¹ Medea. (Medea.)

²² Thebit. (Thebit/Thabit.) Note: Thabit ibn Qurrah, fl. late 9th century.

²³ Picatrix. (*Picatrix*.) Note: Latin title of an Arabic text, *Ghayat al hakim*.

180 Serraffi quoniam Agnicastus repulit ignem.
 181 Ecce Michaelis de Incantu Regula Scoti,²⁴
 182 Qua post sex formas cereae fabricantur imago
 183 Demonii Sathan, Saturni facta piombo.
 184 Cui suffimigio per sirica rubra cremato,²⁵
 185 Hac (licet obsistant) coguntur amare puellae.
 186 Ecce idem Scotus, qui stando sub arboris umbra,
 187 Ante characteribus designat millibus orbem,
 188 Quattuor inde vocat magna cum voce diablos
 189 Unus ab occasu properat, venit alter ab ortu,
 190 Merridies terzum mandat, septemtrio quartum,²⁶
 191 Consecrare facit frenum conforme per ipsos,²⁷
 192 Cum quo vincit equum nigrum, nulloque vedutum,
 193 Quem, quo vult, tanquam turchesca sagitta, cavalcat,
 194 Sacrificatque comas eiusdem saepe cavalli.
 195 En quoque depingit Magus idem in littore navem,
 196 Quae vogat totum octo remis ducta per orbem,
 197 Humanae spinae suffimigat inde medullam.
 198 En docet ut magicis cappam sacrare susurris,
 199 Quam sacrando fremunt plorantque per aera turbae
 200 Spiritum, quoniam verbis nolendo tiramur.
 201 Hanc quicumque gerit gradiens ubicunque locorum
 202 Aspicitur nusquam, caveat tamen ire per album
 203 Solis splendorem, quia tunc sua cernitur umbra.
 204 En Aba[n]ni Petrus redeuntem saepe monetam²⁸
 205 Ad bursam spendit, mox cuiuscumque ribaldi
 206 Ecce caput, quem sive focus seu forca necavit,
 207 Hoc bene sacrato nullo cernente meatur.
 208 Artaus en gladius qui sistit flumina, siccat
 209 Gramina, tempestat fruges, tollitque biavam.²⁹
 210 En tandem Calamita sinit sibi plectere ferrum

²⁴ Michael Scotus. (Michael Scot.)

²⁵ Suffimigium quasi sacrificium diabolo. (A suffumigation is like a sacrifice to the devil.)

²⁶ Merridies per duplicem .r. auctoritate sua, sicut Vergilius dixit reliquias. (Merridies, with [the poet's] authority for the double "r," as Vergil said "reliquias.")

²⁷ Per viam freni. (As means of a restraint/ like a bridle.)*

²⁸ Petrus de Albano. (Petrus Albanus.) Note: looks as though a second "n" is to be added by means of a line over the "a" -- to make the vowel long.

²⁹ Tempestat macaronice ponitur. ([Artaus's/ Arthur's sword] churns up, [*tempestat*] is used Macaronically.)

211 Si baptizatur, sed cor de pectore scarpat,

{T Book 18 p. 180; Port. 2.74}

212 Ac hominum carnes in amoris vincula stringit.
 213 Cernis Apollonium Theaneum? mox saracenum³⁰
 214 Incantatorem Granatae? cerne Magundat³¹
 215 Quomodo Imaginibus tirat in sua vota diablos.
 216 Ergo quid ipse moror? iam sconzurare parecchio.

Rubicanus coniurat demones.

217 Sic dicens, orbem designat more magorum,
 218 In medio cuius Libicocum stare comandat.
 219 Mox aperit librum, legit hunc relegitque per horam,
 220 In terramque facit cum virga mille figuras.
 221 Magnum Semiphoram vocat audax, aglaque ia ia,³²
 222 Et quascumque magi faciunt, facit ipse pregheras.
 223 Ecce fracassatas per silvas impetus ingens,
 224 Barbarizza venit secum latrante Cagnazzo.
 225 Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, comandas?
 226 Verum sbeffatos Rubicano se esse videntes,
 227 O qualem faciunt schioppanti corde risaiam.
 228 Procedit Rubicanus eum relegendo quadernum,
 229 Tres quoque terrisono veniunt stridore diabli,
 230 Calcabrina prior, sed Gambatorta secundus,
 231 Tertius est Malatasca, focum culamine spargens.
 232 Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, comandas?
 233 Uriel et Futluel magno conamine rumpunt.
 234 Quid, Muselina, gridant? quidnam, Muselina, comandas?
 235 Farfarellus adest, quem Dragganizza sequebat,
 236 Hi quoque ridentes se norunt esse gabatos.
 237 Vix quibus adiunctis Malacoda ruebat et ipsum

³⁰ Apollonius Theaneus. (Apollonius of Tyana.) Note: First century Neopythagorean philosopher.

³¹ Magundat, qui postea dictus est Anastasius. (Magundat who afterwards was called Anastasius.) Note: Magundat was a mage and follower of Zoroastrianism who converted to Christianity and was martyred in 628.

³² Semiphoras dei nomen. Agla, ia ia. (Semiphoras is the name of a god. Agla, ia ia.) Note: Semiphoras (spelled variously) seems to be one name given to a creator god or angel, see Wikipedia.

238 Insegitur Marmotta furens Sathanasque tricornia.
 239 Quid, Muselina, iubes, clamabant, sed Rubicanum
 240 Quando cernebant magicum evasisse magistrum,
 241 Admirabantur, fundebant inde cachinnos.
 242 Astaroth in furiam veniebat, Belzebub unam
 243 Gestat furcinam, seguitat Malabolza, nec ipse
 244 Grafficanis habens rascum succedere tardat.
 245 Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, comandas?
 246 Asmodeus adest, Alchinus, Belial atque

{T Book 18 p. 180v; Port. 2.75}

247 Taratar et Sirel omnes insemma gridantes,
 248 Quid, Muselina, iubes? quidnam, Muselina, comandas?
 249 Stizzaferrus item, Meloniel, Acharon adsunt,
 250 Quos Malabranca sequens Ciriattum guidat apressum,
 251 Magnum quisque tacit tenebrosa per aera murmur.
 252 Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina dimandas?
 253 Denique Scarmilius, Paimon, Berith, inde Minossus,
 254 Mox Sulfaneus, quem Mamona, dente ritorto,
 255 Insequitur, veniunt omnes insemma sbraiantes,
 256 Quid, Muselina, iubes? quidnam, Muselina, comandas?
 257 Mox (Rubicane, gridant) sic nos, Rubicane bachioccas?³³
 258 Denique, consilio facto, simul ista lovagna,
 259 Luciferum ad regem subito deliberat ire,
 260 Atque striae toltum illi presentare volumen,
 261 Quae iam tartareis est strassinanda paesis.
 262 Baldus habet voiam contra zuffare Diablos,
 263 Ast appena fodro rutilum sguainaverat Ensem,
 264 Illi de fumo silvas liquere pienas,
 265 Et pariter magno Baratrum petiere tumultu.

Mafelina.

266 Baldus cum sociis repetivit tecta parentis,
 267 Sed non supportans bustum guardare Lonardi,
 268 Errat per sylvas secum menando Rubinum.
 269 Cingar at almifici corpus Guidonis in album

³³ Bachiocco, as, pro castronare aliquando ponimus. (I joke, you joke, we put sometimes for to fool [someone].) Note: *bachiocco* is a bell clapper; *castronare* literally means to castrate but is used for to pull someone's leg.

270 Marmor et appressum Leonardi membra repossat.

Comina.

271 Clara dies totum iam circum lucigat orbem,
 272 Postquam mangiarunt ac implevere magonem,
 273 Parvum de cannis stipulis fecere casellum,³⁴
 274 In quo debebat Muselina ribalda brusari.
 275 Hanc igitur grandi strassinat squadra furore,
 276 Praecipue Falchettus eam cum calcibus urtat,
 277 Nam male de nostris animis offensio cascat.³⁵
 278 Cingar Gilbeccum Muselinae traxit apressum,
 279 Inque casotellum flammis crepitantibus ambos
 280 Incendunt, sed magna venit visibilis ecce

{T Book 18 p. 181; Port. 2.75}

281 Turba diabolicae prolis, focus undique tratur,
 282 Portaruntque viam iunctos cum corpore binos.
 283 Quo facto se vasta cito movet insula cursu,
 284 Terrenturque viri, noscunt tamen esse Balenam
 285 Quam modo Guido pater Baldi praedixerat illis.
 286 Quod postquam stygias Muselina calarit ad umbras,
 287 Ipsa teneretur non amplius insula Monstro.
 288 Quae liquidas currit tam presta per aequoris undas,
 289 Quod non bombardam velocius ire videmus,³⁶
 290 Vel ballottellam buso quae scoccat ab arcu.
 291 Iamque in motu oculi fecit quasi trenta mearos.
 292 Cingar desperat dicendo, quis iste diavol?
 293 Centaurusque stupet, quia sic non fecerat ante.
 294 Falchettus reliquos animat lassare pauram,
 295 Cernere namque novas magis est laudabile cosas,
 296 Quam nunquam propriae terrae lassare pagnoccam.³⁷
 297 Egressus boscos in littore quisque sedebat,
 298 Baldus et hanc tacitus novitatem masticat omnem.³⁸

³⁴ Casellus et casotellus duo diminutiva casae.* (Hut, stand, two diminutives of *casa*, house.)

³⁵ [Manus.] Notabile. ([Pointing finger.] To be noted.)

³⁶ Hiperbole est, sic Maro fluctus ad sidera tollit. (This is hyperbole, thus Maro: "fluctus ad sidera tollit.") Note: Vergil, Aeneid, 1.103; 1692 has *mare* for *maro*.

³⁷ [Manus.] Notabile. ([Pointing finger.] To be noted.)

299 Boccalus buffonus ait, gaudete, sodales,
 300 Non poterit nobis unquam mancare terrenus.
 301 Terrorem sileo fugientum hinc inde ferarum,
 302 Quas novitas rei ponto se tradere cogit.
 303 Hinc non parva quidem sociis exorto voluptas,
 304 Qui sbalzare vident e boschis atque cavernis
 305 Ursos ac Cervos, leopardos, mille caprettos.
 306 Inde reguardantes post se videre novam rem,
 307 Quam Philotheus eis digitum stendendo palesat.
 308 Guidonis tumulum guardant restasse dedretum,
 309 Qui supra scoium mediis fundatur in undis,
 310 Anchoreo morsu tum ficca galea remansit.
 311 Talibus in rebus mentem posuere barones.

Fracassi reperitio.

312 Altera plus grandis maraveia sed ecce venibat,
 313 Namque super navem grossam persona gigantis
 314 Apparens longe se iecerat arboris instar,
 315 Namque maris vento verus cascaverat arbor.

{T Book 18 p. 181v; Port. 2.77}

316 Velum in utraque manu brazzis tendebat apertis.
 317 Qui brazzi excusant antennam, sed velut arbor
 318 Corporis est aliud torrazzo firmius omni.³⁹
 319 Doh diavol, ait Cingar, quae cosa novella est?
 320 Prospicitis comites grandonem nonne gigantem,
 321 Qui dum vela tenet stat firmus more pilastri?
 322 Boccalus dixit, bene tristis illa taverna est,
 323 In qua cotalis destructio panis aloggiat,
 324 Ille gigas etiam mirando quod Insula currit,
 325 Vult omnino quid est talis maraveia videre.
 326 Hi mirantur eum, quod stat velut arbor, homazzum,
 327 Ille stupet quod sic volat Insula per maris undam.
 328 Denique iungentes medio se gurgite ponti

³⁸ Masticare per metaphoram sepenumero ponimus pro diligenter considerare, unde Salustius, omnia fantasticabiliter masticanda sunt. (To masticate, we put oftentimes as a metaphor for to consider diligently, whence Sallust, "all things should be fantastically masticated/ mulled over.)

³⁹ Torrazzo magna turre. ([Than] a big tower, a great tower.)

329 Ut fit quando Pavae per flumen nomine Brentam
 330 Nunc andando rates, nunc se redeundo salutant,⁴⁰
 331 Vultibus incipiunt fixis guardare vicissim
 332 Falchettusque statim laeta cum voce gridabat.
 333 O comites, guadete, precor, venit ecce Fracassus
 334 Is est qui veluti ratis arbor garbasa tendit,
 335 Ut quondam fecit sua proles ferrea Morgans.⁴¹
 336 Moschinus dictum sic firmat, quippe, daverum,
 337 Falchettus loquitur, grossam mirate columnam.
 338 O deus, in quali foza recatamur amici.
 339 Cingar eum clamat, meus o Fracasse, cifio.⁴²
 340 Qui cum Fracassus se se clamarier audit,
 341 Prestiter abiectis velis se preparat, atque
 342 Supra illam terram navi saltavit ab alta,
 343 Et calcando quasi totam submergit in aequor,
 344 Illaque retroivit navis bene quinque mearos.
 345 Contremuere omnes pro tanti pondere salti,
 346 Currere mox coepit velocius illa balena,
 347 Nam sibi smaccantur costae saltante Giganto.⁴³
 348 Illum quam citius Baldus cum Cingare brancat,
 349 Falchettus, Malaspina simul, Moschinus et altri
 350 Stringebant illum facientes mille carezzas.⁴⁴
 351 Gaudebant alii talem meruisse Gigantem,

{T Book 18 p. 182; Port. 2.78}

352 Esse bonum socium vultu monstrabat alegro.
 353 Boccalus saltu tremefactus fugerat inde,
 354 Sed rediens portat scalam, quam haerere Fracassi
 355 Vult spallis, donec sibi dicat in aure parolam.
 356 Risit amichevolam Boccali quisque novellam,⁴⁵

⁴⁰ Comparatio. Brentae fluminis Patavii. (Comparison: of the river Brenta of Padua.)

⁴¹ Morgans gigas proles Fracassi. (The giant Morgante, race of Fracassus.) Note: Is this saying that Morgante comes from Fracasso's race? -- cf. above, "Primus erat quidam Fracassus prole gigantis/Cuius stirps olim Morganto venit ab illo."

⁴² Cifio, scripsit sibilum quod scribi non potest. (Whistle, he wrote a hissing which cannot be written.)*

⁴³ Gigas, et gigantus. (Giant – two forms.)

⁴⁴ Carezza et careza diferunt, nam carezza est recoligentia,* careza est herba. (Caress and carex* are different, for caress is a re-embracing, and *carex*, reed grass is a plant.)*

357 Ac nihil alterius comportat cuncta Fracassus.
 358 Qui postquam visit, crispata fronte stupebat,
 359 Quodve suis oculis guardat, credebat apenam.
 360 Miraculum tamen hoc disponit cernere tandem.
 361 Tunc se dispoliens nudus fit corpore totus.
 362 Quod facit ut possit acampare nodando periculum.
 363 Stant alii plexi quid vellet inire Fracassus,
 364 Se quoque nudarunt trepidantes fata negandi.
 365 Ergo Fracassus habens vastas in corpore forzas,
 366 Extirpat manibus veterem de littore querzam,
 367 Traxerat et fodro longum duo brachia cultrum,
 368 Cum quo sbroccavit querzam de more stropelli,
 369 Et faciens partem, quae grossior extat aguzzam,
 370 Hanc supra littus drentum calcando ficavit,
 371 Ac si extirpasset porrum non absque cavecchio.
 372 Baldus cum sociis ridet multumque Giubertus,
 373 Miratur tantis de forzis esse Fracassum.
 374 Illa magis festina ruit properatque Balena,
 375 Namque suis costis audit quod querza ficatur.
 376 Arboribus multis est consita, maxime pinis,
 377 De quibus immensam Fracassus fortiter unam
 378 Maioremque aliis, ravanelli more cavavit,⁴⁶
 379 Quam veluti remum sfrondatis undique ramis
 380 Cum gladio format, prolixam brachia centum.
 381 Remum causatur pinus, mox quercia furcam.
 382 Tunc bene fundatis pedibus distendere schenam
 383 Incipit, et contra cursum vogare balenae.
 384 Remigat hinc tanto studio tantoque labore,
 385 Quod per nervosum corpazzum membra strepebant.
 386 Nunquam tam grandem (dixit) fecisse fadigam.
 387 Baldus id aspiciens aliis comitantibus illum

{T Book 18 p. 182v; Port. 2.79}

⁴⁵ Novella substantivaliter dicta, significat rem, et imbassiatam. (Novelty is said substantively, it means thing and dispatch.)*

⁴⁶ Ravaenllus est radix apreciata nobilium dapibus, non est diminutivum ravae, ut Donatus inquit, sed raululus diceretur, unde Godianus. Mingere vesicam raula sepe facit. (Radish is a root appreciated at nobles' banquets, it is not a diminutive of *rapa*, turnip, as Donatus says, but it may be called *raululus*, whence Godianus, "The raddish makes the bladder pee often.)*

388 Altoriare parat, sed clamat valde Fracassus,
 389 Desine, Balde, precor, totum sic ducere mundum,
 390 Dat mihi nunc animus, rogo te, mi Balde, recedas.
 391 Illico cessavit Baldus sermone Fracassi,
 392 Sed porgunt mentes pro rei cernere finem.
 393 Ille reforzabat schenam gambasque manusque,
 394 Sudat, et horribili repiassit pectore forzam.⁴⁷
 395 Nil per tres horas poterat revocare balenam,
 396 Concita namque nimis properat nescitque trigari.
 397 Tandem per forzam cursum desistere fecit,
 398 Immo repugnantem retro nodare coercet.
 399 Obstupuere omnes pariter tantumque vigorem
 400 Mirantur, tamen ille nihil vogare rafinat.
 401 Vult per despectum naturae vincere guerram.
 402 Navigat ingentesque facit, dum navigat, undas.
 403 Quando Balena suum sensit prohibere caminum,
 404 Ecce super fluctus longam grossamque corazzam
 405 Protulit, ac tales coepit vibrare coadas,⁴⁸
 406 Quod nisi succurreret grandis possanza Fracassi,
 407 Certe non poterunt nostri scampare barones.
 408 Cauda erat (ut dicunt) cubitos prolixa dosentos,
 409 Quam menat intornum tanto rumore, quod ipse
 410 Ad circum sonitus sentitur trenta mearos.
 411 Percutiebat aquas nolens furiosa redire.
 412 Tum quoque testonem vastum patefecit apertis
 413 Faucibus, ac longos dentes squamosaque colla.
 414 Nil Fracassus enim schenam distendere cessat,
 415 Sed magis impellit multo conamine remum.
 416 Hunc animat Cingar dicens, sta salde, Fracasse,
 417 Nunc Morgantino prae te fers semine natum. ss
 418 Talia dum Cingar parlat, sdegnosa Balena
 419 Tanta cum stizza caudam de retro tiravit,
 420 Quod veluti paiam sfracassat trenta cupressos,
 421 Quarum truncones volitant ad sidera viridi.
 422 Mox supra schenam percussit nempe Fracassi,
 423 Quod cantare animam sibi vasto in corpore fecit.

⁴⁷ Repiasco, frequenter repio, pro iterum rapio. (I seize again, I take up repeatedly, I snatch again.)

⁴⁸ Erat ex illo genere balenarum que caudam habent longissimam. (It was of that kind of whale that have an extremely long tail.)

{T Book 18 p. 183; Port. 2.80}

424 Sed cito deposito remo Fracassus aferrat
 425 Illam codazzam manibus striccando duabus.⁴⁹
 426 Cui tales donat streppos talesve tiradas,
 427 Quod mugire facit multasque molare corezas.
 428 Stricte tene (clamat Baldus) Fracasse valente.
 429 Quo dicto, spadam per taium fortiter urget,
 430 Ut mozzare viam posset de netto coazzam.⁵⁰
 431 Sed nil offendens in dretum spada rebalzat.
 432 Extabat duris de squammis tota coperta.
 433 Presta caput voltat nimio perculsa dolore,
 434 Obscurasque aperit multu soffiando ganassas.
 435 Et simul incutiens dentes, mordere Fracassum
 436 Praeparat, ille gravem vibrat cum pede calzum,
 437 Quod smassellavit tres dentes extra ganassas,
 438 Illa rebombando coelum mugitibus implet,
 439 Atque cruentosas spumas ex ore spudazzans
 440 Testonem volgit propter boccare Fracassum,⁵¹
 441 Namque suae caudae torturas sentit acerbis.
 442 At Centaurus erat dardum stringendo paratus
 443 Quem sfronzolantem dextrum transfixit in occhium,
 444 Usque ad cervellum penetravit puncta sagittae.
 445 Cingar, Malfattus, reliqui simul arma frequentant
 446 Extorquere procul stantes, trant saxa trabesque,
 447 Inque locis multis testam fregere cruentam.

Comparatio.

448 Assaltare Lupum vidi quandoque vilanos
 449 Quando fame ductus quaerit quem mangiet Agnellum.
 450 Circuit armentum virdos latitando per ornos,
 451 Donec, non Agnum sed quemquam dente putinum
 452 Pestifero capiat, laniet siccetve cruorem.

⁴⁹ Dicimus caudam, et per accresationem caudazzam et codazza, et coazzam. (We say big tail and for an accresciative, big old bad tail [– in three variations].)

⁵⁰ De netto, adverbium est significans absumatim et affatim. (All at once, is an adverb meaning entirely spent* and completely.) Note: *absumatim* appears to be made up.

⁵¹ Boccare, quasi bucca sorbere, alii dicunt dentegare. (To bite, almost to absorb with the mouth, others say to sink ones teeth into.)

453 Turba vilanorum, velut est sua semper usanza,⁵²
 454 Sparpagnata ruit, Coelumque sbraioribus implet,
 455 Atque nigris fumo spontonibus occupat illum.⁵³
 456 Qualem rumorem dictis factisque facescunt,
 457 Talem barones faciebant contra Balenam.

Comina.

{T Book 18 p. 183v; Port. 2.81}

458 Baldus habet voiam omnino taiare coazzam,
 459 Non cessat punctas, mandrittos atque reversos,
 460 Sed quo plus chioccat, plus mancum vulnerat ensis.
 461 Ergo viam gettat spadam, plenusque furore
 462 Se parat expectans quod maxima testa resurgat.
 463 En iterum stizzosa menat cum dentibus unum
 464 Terribilem morsum, sperans sorbere gigantem.
 465 Sed Baldus, qui nudus erat tunc corpore, saltat,
 466 Post haec orecchionem manibus se brancat ad unum.
 467 Fortiter hunc retinet, prestus Malaspina subintrat,
 468 Atque aliam sudando prius zaffavit orecchiam.⁵⁴
 469 Cui tamen altorium donat Malfattus, at illa
 470 Granditer exululat se conans mergere ponto,
 471 Cuius per forzam retinetur cauda Fracasso.
 472 Interea Cingar, Falchettus Philotheusque,
 473 Hircanus, Moschinus Boccalusque, Giubertus
 474 Terribiles colpos cum spadis undique menant.

Conclusio.

475 Sed quia velivolas procul ecce Comina galeas
 476 Discopro, ne sit dubito pyrata Lironis,⁵⁵
 477 Unde bisognus erit magnam describere zuffam,
 478 Credimus esse bonum in saccum ponere pivam.

⁵² Carpit vilanos poltrones. ([The poet snipes at wothless peasants.]

⁵³ Fumentatam sunt rusticorum tela. (Fumentatam* are rustics' weapons.)

⁵⁴ Zaffare cito prendere, hinc zaffus idest sbirus, qui sunt genus hominum poltronissimum. (To grab is to take quickly, thus a "nabber" is a cop, a kind of men who are really worthless.)

⁵⁵ Discopro, discerno extra maritimos fluctus. (I discover, I spy above the maritime waves.)*

Explicit decimamoctava phantasiae macaronice.

Book 19

Magistri Acquarii Lodolae Argumentum
in decimamnonam phantasiae mac.

1 Dum studiant comites cursum prohibere Balenae,
2 Octo cum fustis ecce Lironus adest.
3 Hippol adest etiam, Belli sit maxima strages,
4 Centaurus Naves prendit, easque vodat.
5 Dico vodat ladris Corsaribus, aequora sorbent
6 pyratas, mortem vadere nemo potest.
7 Contrastant validum Baldusque Rubinque, Lironem,
8 Dum sic bellantur morta Balena ruit.
9 Quisque sibi querit scampum, quia mergitur undis
10 Insula, sed Baldi salva caterva fuit.

{T Book 19 p. 184; Port. 2.83}

Merlini Cocaii poetae Mantuani
Macaronice decimanona.

1 Dum Baldus comitesque student occidere cetum¹
2 Ex improvise venit en pyrata Lyronus.
3 Qui postquam unam noverat amisisse galeam,
4 Decevit penitus cercare per aequora tantum,
5 Donec adiuveniat Baldum Baldique sodales,
6 De quibus ad rostum spergiurat mittere cor.²
7 Et iam per plures leucas passarat aquarum,
8 Blasfemando Deum, quoniam non invenit illos.
9 Armatas secum numero velut octo galeas,
10 Namque volens pelagi varias sulcare per oras,
11 Assaltaretur forsan corsaribus altris,

¹ Cetum contra Persianum. (*Cetum*, whale, in contrast to Persianus.)

² Carmen stranutoneon, quia per stranutum silaba vel pes ultimus deficit, sic inferius portantur nescio quo, voluit enim dicere corpus. ([Gloss on *cor*]: A sneezed verse, because on account of a sneeze a syllable or final foot is missing, as below -- I don't know for what reason these [syllables] are carried [away], in fact it stands for *corpus*.) * Note: gloss not found in 1692.

12 Maxime quod multi reges multique signores
 13 Insidias passim celabant per mare perque
 14 Flumina cum carichis multa de gente galeis,
 15 Ut captare illum possent omnino ribaldum,
 16 Namque diavol erat non lassans vivere quemquam.
 17 Huc igitur propians celerantibus octo galeis,
 18 Praecipit ad rivam navarolos flectere proras.³
 19 Sed videt ecce illam caudam testamque balenae,
 20 Quam campiones validi mozzare studebant.
 21 Miratur Baldi vires, qui fortiter unum
 22 Stringit orecchionem, retinet Malaspina sed altram
 23 Grandezsamque stupet, bustum forzamque Fracassi.
 24 Clarius id factum meliusque videre talentat,
 25 Egreditur primus, reliques exire sequaces
 26 Mandat, et in sellam balzavit Spezzacadenae,
 27 Scis lector? quondam Leonardi nempe cavalli,
 28 Quem sine speronis, tantum manegiando bachettam,
 29 Octo facit cubitos lanzum balzare per omnem.⁴
 30 Cingar ait Baldo, non cernis Spezzacadenam?
 31 Ille quidem ladro est, qui nos agressus in undis,

{T Book 19 p. 184v; Port. 2.84}

32 Nostram robavit navim nostrosque cavallos.
 33 Impatiens Baldus, nullum stimando periculum,
 34 Protinus occurit, testam linqendo balenae.
 35 Perque briam vir brancat equum, sta salde, gridavit,
 36 Iste tuus non est, meus est, desmonta, cavallus.
 37 Quando Lironus equi brenam videt esse piatam,
 38 Obstupet ad primam faciem pensando vigorem,
 39 Ac animum Baldi tam fortem tamque superbum.
 40 Attamen in coleram saltat spronatque cavallum,
 41 Quattuor ut pedibus Baldo slanzaret adossum.
 42 Sed Baldus subito se se dabanda tiravit,
 43 Atque unam supter costas laxando stocatam,

³ Navarolos licet a nave descendat, tamen primam indifferentem habet ut sedes et sedeo. (Although *navarolos*, sailors, derives from *nave*, boat, nonetheless it has the first syllable variable, as *sedes* and *sedeo*, you sit, I sit.)

⁴ Lanzum todeschi vocant compagnum, sed nos saltum, hinc lanzare dardum, e. iaculari.* (Germans call a "lanzum" a mate, but we call it a launching, thus to launch a javelin is to throw.)

44 Fecit Lirono multum mancare fiatam,
45 Defuit et pocum quin ex arzone tomaret.

Hippol frater Lironis.

46 Ter mille armati veniunt in semina sbraiantes,
47 Quos praecedebat magnus capitanius Hippol.
48 O quantum fortis, quantum proclivis ad arma,
49 Terribilis facie quando furor arripit illum,
50 Totus sed placidus sua quum natura manebat.
51 Ipse Lironis erat frater, corsarus, et artem
52 Militiae denos exercitaverat annos.
53 Ultra misuram fuit Hippol iste gaiardus,
54 Scaltritus guerrisque avidus famaеque sititor,⁵
55 Non equidem mancas Lirono fratre gaiardus,
56 Quorum iam totum cantabat fama per orbem.

Comina.

57 At quum Vinmazzus bellum videt esse comenzum,
58 It celer ad fustas, sequitur Malaspina, nec ipse
59 Tardat Malfattus, pariter qui occulte caminant,
60 Et iurant quantos pyratas esse catabunt,
61 Ad scavezzacollam omnes buttare deorsum.⁶
62 Fracassus non vult caudam laxare balenae,
63 Nam bene cognoscit, quod stuffaretur in undis.
64 Iamque Rubinus erat Baldo coniunctus apressum,
65 Ambo certabant animosum contra Lironem,

{T Book 19 p. 185; Port. 2.85}

66 Quem retrovant nimis intrepidum belloque provatum.
67 Attamen huic Baldus facit insudare camisam,
68 Namque ante et retro nunquam bussare rafinat,⁷
69 Saltat et incircum tanquam Leonissa per auras,
70 Et magnum tandem superasset forte Lironem,
71 Ast habet o quantum respectum Spezzacadenae.
72 Saepe Liro parlat tacito sub pectore secum,

⁵ Scaltritum dicimus acortum. (Cunning we say shrewd.)

⁶ Scavezzacollum praecipitose. (At break-neck speed, precipitously.)

⁷ Bussare pro percotere. (To bonk for to strike.)

73 Quis diabol hic est qui tantum fortiter obstat?
 74 Non est in mundo cavalerus durior isto.
 75 Interea armati veniunt succurrere multi,
 76 Ut smenuzzarent Baldum iuvenemque Rubinum,⁸
 77 Quos tamen in dretum fecit remeare Lironus,
 78 Nam vergogna sibi paret si stabat equester,
 79 Non posset binos solus superare pedestres.

Pedrala.

80 Cingar nempe timet, quia quisque sodalis inermis
 81 Tunc erat, et nudo certabat corpore Baldus.
 82 Consulit expertum Falchettum quid ne bisognet,
 83 Nam videt innumeros iam contra venire ladrones.
 84 Falchettus ridet dicitque morire batais
 85 Esse decus magnum, spallas voltare nec unquam.⁹
 86 Se cito quisque suis telis munire cucurrit,
 87 Hircanus dudum sfodratum traxerat ensem,
 88 Et cum Moschino se mescolat intra ladrones.¹⁰
 89 Incipit aequoreos de sanguine tingere fluctus.
 90 Nunquam Moschinus (dum certat) deserit illum.

Comina.

91 lam multus gridor morientum sidera toccat,
 92 Nam Vinmazzus erat, nec non Philotheus in illas
 93 Ingressi fustas, squarzant lacerantque budellas.
 94 Falchettus geminos dardos cito corripit, ecce
 95 lam pyratarum grandis squadronus in ipsum
 96 Impetuose ruit, gridans, mora, taia, retaia,
 97 Inter eos igitur Falchettus sicut aquosus
 98 Turbo per assiduas bladas se concite sgombrat,
 99 Gens maledetta, gridat, non gens, at lorda canaia,¹¹

{T Book 19 p. 185v; Port. 2.87}

⁸ Smenuzzare, pro boconatim incidere, unde Columella, Ocharum pavaris herbam mangiandam smenuzzare bisognat. (To mince, for to cut into bite-size pieces, whence Columella: One must mince grass to be eaten by the peacock of the geese.)*

⁹ [Manus.] Notabile. ([Pointing finger.] To be noted.)

¹⁰ Mescolat intorchiat, vel miscetur. (He mixes, twists in or mingles.)

¹¹ Bravaria Falchetti. (Falchetto's boasting.)

{T Book 19 p. 186; Port. 2.87}

100 Non ego solettus vos unum curo lupinum.
 101 Et iaculans dardum tres uno vulnere passat.
 102 Mox alium torquet, per quem duo corpora cascant.
 103 Inde pians mazzam cum qua bellare solebat,¹²
 104 Incepit spezzare elmos, spezzare corazzas,
 105 Incepit schiazzare ossos smacareque polpas.
 106 Quo plus folta videt gentem sibi flectere lanzas,
 107 Se iacit, hastarum faciens in pulvere fustos.
 108 Nemo suam spectat mazzam, vult nemo provare
 109 Falchetti bottas Orlandum quippe decentes.
 110 Illi Cingar opem donat, qui sanguinis amnem
 111 Fecerat et rubeo maderat sua storta cruore.¹³

Gosa.

112 Ast alia banda Hircanus gaiarditer ensem
 113 Sanguificat, Moschinus item stat proximus illi.
 114 Centaurus tendit pyratas mergere ponto,
 115 lamque omnes fustas ex illis nempe vodarat.
 116 Portat inhastatam semper Malaspina gianettam,
 117 Sbudellat miseros nulla pietate movestus.
 118 Boccalus quodam se tunc absconderat antro,¹⁴
 119 Nam qui non mortem scapolat, putat esse bachiocum.

Comina.

120 Dudum mirarat zuffam fortissimus Hippol.
 121 Obstupet armigeros bene tam certare guereros.
 122 Nescit enim brandum sfodro divellere nudum,
 123 Namque voluptatem sibi talis stractio prestat
 124 Morte suae gentis nil tactus semper adocchiat
 125 Terribiles bottas Falchetti Cingaris atque,

¹² Ista fuit mazza Dudonis Sancti, sicut repertum est in cronica Salvaneli. (This was the club of St. Dudo, as reported in the chronicle of Salvanelus.) Note: a Dudo of St. Quentin wrote a history of the Normans around 1015-30; reference to a club?*

¹³ Storta est genus padae, que latine dicitur samitarra. (A curved dagger is a kind of sword, that in Latin is called a scimitar.)*

¹⁴ [Manus.] Valentisia Boccali. ([Pointing finger.] Boccalo's Bravery.)*

126 Qui magnas provas faciebant corde gaiardo,
 127 Truncabant gambas, testas brazzosque manusque,
 128 Inque poco spacio fudere cadavera tanta
 129 Quod tunc bellando iam travaiantur ab illis.
 130 O, quis vidisset barbudas, atque scheneras,
 131 Faldones, nec non rutilos spezzarier elmos,
 132 Dixisset certe, nolo amplias ista videre,
 133 Nam quos credebam pietate excellere cunctos,

{T Book 19 p. 186v; Port. 2.88}

134 Impietate rigent fusoque cruore triumphant.

Mafelina.

135 Sed tardare nimis magnus se viderat Hippol.
 136 Secum parlabat dicens, non talia vidi
 137 Praelia in hoc mundo postquam disponor ad arma.
 138 Sic dicens, tanquam ventus qui quicquid acattat
 139 Sternit humo, sylvasque agitat, nemus omne fracassat,
 140 Impetuosus equum Roccafortam stringit, et ensem
 141 Targonemque ferens, Falchetti et Cingaris almas
 142 Ad Plutoninas iurat mandare masones.
 143 Cingar hoc inspecto, caveas, Falchette, gridabat,
 144 Ecce ruina venit, sta saldus, non tibi manco.
 145 Dixerat, et contra rapidum se preparat Hippol.
 146 Non tamen Hippol ei brandum porgendo riguardat,
 147 Cingaris at cerebrum tanta ferit ille ruina,
 148 Quod non discernit si nox vel giornus alhora est.
 149 Quum videt oltragium factum Falchettus amico,
 150 Mens sibi de rabia succenditur ultra misuram.
 151 Ambabus manibus sic verberat Hyppolis elmum,
 152 Quod quamvis doleat nullum fecisse danagium,¹⁵
 153 Dispietata fuit multum tamen illa nosella,
 154 Nam stordimento nimio sua testa tronavit.
 155 Nec tamen interea mazzatam induasiat altram,
 156 Maiori furia quam primo colpus arivat,
 157 Atque fracassavit summa cervice penazzum.
 158 Mox ait, attenta si nostra panada salatur,

¹⁵ Damnum, et danagium sicut panis et panada. ([Variations:] Loss and damage as bread and loaf.)*

159 Et menat assaium maiorem denique bottam,
 160 Quod fuit Hippol equi collum abrazzare coactus.
 161 Non Mongibellus plus magno incenditur igne,
 162 Quantum flammigero fit corde colericus Hippol.
 163 Sembrabant oculi cotantas nempe favillas,¹⁶
 164 Dumque furens buffat, ventus tempestaque paret.
 165 Exululando manus brandum perstringit ad ambas
 166 Fendentemque gravem tanto gaiarditer offert,
 167 Quod nisi Falchettus balzasset alhora dacantum,
 168 Is ve fefellisset colpum, fortissimus Hippol

{T Book 19 p. 187; Port. 2.89}

169 In binos illum squartasset forte mezenos.
 170 Nec tamen interea cessat dopiare feritas,
 171 Nam vix fendentem compleverat, illicet unum
 172 Ex intraverso laxat sdegnose roversum.
 173 Non valuit Falchettus eum vitare garofol,¹⁷
 174 Totum quod teritur guanzale, nec in pede saldus
 175 Perstitit, at gemines flexit tellure zenocchios,
 176 Terque reclamavit sanctam devote Mariam.
 177 Cingar eum vasto vult vendicare furore,
 178 Et supra dextrum brazzum, quo deserat ensem,
 179 Percutit, Hippol eum nihil extimat, immo revoltus
 180 Dum colpire parat, banda Falchettus ab altra
 181 Mazzatam donat, sed licto Cingare rursus
 182 Vult dare Falchetto, Cingar succurrit amico,
 183 Atque fiancalem despiccat ab Hippolis armis.

Comparatio.

184 Vidisti forsan, lector, quandoque Leonem
 185 Intra duos ursos rabido combattere morsu,
 186 Qui vix tempus habet lenae repiare quietem,¹⁸
 187 Dum sfalsare unum quaerit, mordetur ab altro?

¹⁶ Sembrabant, assimilabantur. (They resemble, they are similar to.)

¹⁷ Garofol, pro vulnere, quasi per contrarium positum est. verbi gratia, si aliquando, et cete. (Carnation, for wound, put almost as though a contrary. Examples, if at sometime or another, etcetera.)*

¹⁸ Lena, pro anhelitu polmonis. (Breathing, for the exhalation of the lungs.)

Comina.

188 Sic erat intra duos fratres fortissimus Hippol,
 189 Tanta corripitur rabia tantoque furore,
 190 Quod focus ob nimiam stizzam vampabat in elmo.
 191 Ergo dum Cingar nimium se ficcat inanzum,
 192 Dat piatonadam toto conamine talem,
 193 Non supra schenam, sed supra Cingaris aurem,
 194 Quod campanellos audivit mille sonantes,¹⁹
 195 Et vidit stellas quas non cognoverat ante.
 196 Sbalorditus humo cecidit calzasque tirare
 197 Apparet, quoniam ranae distenditur instar,
 198 Et cruor e naso, bucca, mox auribus exit.
 199 Ah, ladrone, gridat Falchettus, brutte ribalde,
 200 Bastardone, virum tam clarum nempe necasti?
 201 Sic ait et stricto manibus bastone duabus
 202 Se levat in guisam celeris saltando Leonzae,

{T Book 19 p. 187v; Port. 2.90}

203 Mox ferit ut tanta possanza desuper elmum,
 204 Quod quamvis Hippol se sub targone covertet,
 205 Targonem tamen hunc spezzatum littore mandat
 206 Unde ferae tantum mazzae tartufola pesat,
 207 Quod Roccafortae percussit vertice groppam.
 208 Ergo portatur cum brazzis Hippol apertis.
 209 At pyratarum fra tantum stolus arivat,
 210 Cingar asaltatur quibus undique septus ab illis.

Comparatio.

211 Non aliter rugit leo cazzatore feritus,
 212 Quem, postquam proprium vidit fugisse furorem
 213 Inter mastinos se ruptis laxat habenis,
 214 Sicut alhora facit Cingar tellure levatus,
 215 Postquam presentem non ultra viderat hostem,
 216 inter corsaros multa se mescolat ira.
 217 Non procul est francus Falchettus, totus abrasat,
 218 Mazzatasque orbis menat hic, menat illic et uno

¹⁹ Non quod audisset, verum sonantibus orecchis audire videbatur. (Not that he really heard but with his ears ringing he seemed to hear.)

219 Vulnere soletto polpas dischiantat et ossa.
 220 Hi duo restretti simul agmina grossa subintran,
 221 Extremas provas faciunt, dant terga ladrones
 222 Pyratae, sed retro manent sua brachia trunca.
 223 Quando resentitus videt Hippol terga sodales
 224 Vertere, dicebat, qui nam sunt hi paladini,
 225 Quos non esse viros puto, sed magis esse diablos?

Pedrala.

226 Baldus pugnabat nudatus contra Lironem,
 227 Quem nimis impavidum non conquistare valebat,
 228 Immo resistantem svenasset forte Rubinum,²⁰
 229 Ni multos Baldus colpos reparasset ad illum.
 230 Optimus Hircanus, Moschinus et ille decorus,²¹
 231 Parte alia murum de mortis fecerat altum.
 232 Continuat Centaurus aquis demergere vulgum,
 233 Dat Philotheus opem, Malaspina cruore profundum
 234 Deturpat, Malfattus ovans trabucpat in undas.
 235 Per nubes ingens hastarum fractio bombat,
 236 Perque sinum ponti vocum fragor altus eechat.²²

{T Book 19 p. 188; Port. 2.91}

237 Phoebus pertantum caruit fulgore macellum,
 238 Fiunt squarzones carnis fiuntque cruoris
 239 Flumina, de mortis hinc inde fiuntur acervi.
 240 More bechariae pulmones, viscera, trippae
 241 Atque coradellae, ventralia, milza, figati,
 242 Arboribus sponte attaccantur sanguine foedis.
 243 O crudas bottas, o vulnera digna Rinaldo,
 244 Millibus et libris o nunquam gesta canenda,
 245 Squarzatam maiam, lammas fractasque piastras²³
 246 Cernebas avibus similes volitare per auras.

²⁰ Svenatur qui ammazzatur, nam sine venis remanet. (One who is deveined is killed, for he remains without veins.)

²¹ Ille, per emphasim dictum. (That one, said for emphasis.)

²² Bombat et eechat idem sunt, nam resonatio est quae dicit Echo, hinc eecho, as. (It booms and it echoes are the same, for reverberation is what Echo says, hence, I echo, you echo.)

²³ Lammas pro laminas. ([Similar words:] Plates for thin metal sheets.)

247 Hic ferit, hic truncat, taiat iste, sed ille fracassat. echo
 248 Cingar et Hircanus, Falchettus stant simul uno
 249 Agmine, Moschinus nihil hos seguitare stopinat,
 250 Ad bassum volucres tanto pro murmure crodant,
 251 Atque strabuccantes fasso meschiantur in uno.
 252 Extra speluncas tigris, leo, cervus et ursa
 253 Balzabant visu pavidum mortemque timentes.
 254 Ex azzalinis elmis rutilare favillas
 255 Hic illic faciunt quantas nec flammiger Aetna,²⁴
 256 Nec Mongibellus mixto cum sulphure mittit.²⁵
 257 Atoniti pisces coguntur ad aequoris ima
 258 Scendere, namque cruor liquidas sibi turbidat undas.²⁶

Berta.

259 Victi pyratae iam iam calcanea monstrant.
 260 Non tamen interea laxatur cauda Fracasso,
 261 Qui clamans socios, mandat sibi linquere guerram,
 262 Et iam Vinmazzo presas intrare Galeas.
 263 Tunc omnes rati non posse tenere Gigantem
 264 Ulterius caudam Cethi, quia lubrica muzzat,
 265 Ut facit in manibus nequiens Anguilla teneri.

Comparatio.

266 Concurrunt omnes veluti concurrere suescunt
 267 Quando viri Paduam versus trans littora Brentae
 268 Andaturi, aliquam cernunt discedere barcam,
 269 In cuius poppa ter navita gridat, a Pava.²⁷

Berta.

{T Book 19 p. 188v; Port. 2.91}

²⁴ Aethna mons Siciliae. (Mount Etna in Sicily.)

²⁵ Mongibellus. (Mongibello.) Note: Mount Aetna and Mongibello are the same mountain.)

²⁶ Liquidas sibi, sed nobis turbidas. (Limpid [waves] for them but for us turbid.)*

²⁷ Adverbium gridantis, quam vocem proferunt Barcaroles, cum versus Paduam navigare volunt. ([A Pava'!:] adverb of crying out, as a phrase boatmen call out, when they wish to navigate toward Padua.)*

{T Book 19 p. 189; Port. 2.91}

270 Non exaudivit Baldus mandata Fracassi,
 271 Spernit ab impresa guerrae se tollere fortis
 272 Campio, nec mortem appreciat mercator honoris.²⁸
 273 Si fortezza valet cum dextritudine quicquam,
 274 Decrerat contra Lironem vincere pugnam.
 275 Fracassus torquet tanto conamine caudam,
 276 Quod Balena caput voluit dum vertere grossum,
 277 Hanc per colla gigas, caudam linquendo, gremivit,
 278 Mox mittendo pedes, tanquam si strangulat ocam,
 279 Quattuor in crollis testam de terгоре spiccat.²⁹
 280 Fundantur medio pigritatim littora ponto,
 281 Insula disparet quam portat spina balenae,
 282 Quisquam sub pedibus sentit mancare terenum,
 283 Dumque bisognat aquis mergi desiderat alas,*
 284 In moia quoniam se trovat habere culamen.³⁰
 285 Congrua pyratis Noe tunc Arca fuisset,
 286 Quando carestiam terrae Deus attulit orbi.
 287 Morta balena maris bassam iam calcat arenam,
 288 Corpazzumque super fundum stravaccat ineptum.
 289 Tergore fert secum boscorum mille biolcas,³¹
 290 Per quos guizzantes pisces novitate stupescunt.
 291 Saepe cachinnantes rident, pars incubat ulmis,
 292 Parsque capellutas spiccat de robore glandes.
 293 Mirantur tigres, apros cervosque negatos,
 294 Nec minus humanas traiectaue corpora formas
 295 Et carnes modo quas Baldi fecere sodales.
 296 At super innumerae testae sofiare videntur,
 297 Arma, viri tabulaeque et plurima gaza per undas.
 298 Illico saltarunt Barrones supra galeas,
 299 Ad quarum spondas cum se taccare volebant
 300 Corsari, comites spinzebant urtibus illos.

²⁸ [Manus.] ([Pointing finger.])

²⁹ Crollum est ingens et subito commotio, inde crollare pro squassare. Tipis.* Hinc scapate viri nam campanilia crollant. (A jolt is a huge and sudden agitation, so to jolt is used for to shake violently. For example: Run away from here, men, for the bell towers are crashing down.)* Note: is this tipis for typis?

³⁰ Moia non declinatur est quicquid bagnat. (Indeclinable, *moia*, in the brine, is whatever gets wet.)*

³¹ Fictio. (Simulation.)

301 Fracassus menat piscosa per aequora brazzos,
 302 Scindit aquam manibus gambasque recoltus inarcat,
 303 Inde via facta calcagnis aequora pulsat,³²
 304 Et puntando pedes, sofiando, rana videtur.

{T Book 19 p. 189v; Port. 2.93}

305 Dumque natat casu, vel sorte guidante, Bocalum
 306 Qui nil mangiarat, retrovat moriendo bibentem,
 307 Cui quasi complerat mensuram corporis unda.
 308 Protinus hunc scapolat super alto tergore missum,
 309 Non etenim vastum leve bustum corpus onustat,
 310 Nec mancum securus erat quam turba galeae.

Gosa.

311 Hippol equo fertur gaiarditer extra profundum,
 312 Sustinet aequor equum, sed equus mage sustinet Hippol.³³

Mafelina.

313 Et capiens Baldus per brazzum stricte Rubinum
 314 Dum per frena rotat Lironus Spezzacadenam,
 315 Se getat in groppam secum portando Rubinum,
 316 Ac per traversum Lironis corpora cingit,
 317 Tempore in adverso veri noscuntur Amici.³⁴
 318 Spezzacadena nodat, cuius tantummodo rictus
 319 Apparet testaeque hominum quandoque videntur.
 320 Baldus protendit dextram, fert saepe Rubinum
 321 Fluctibus in tactum, plures licet ipse tiraret
 322 Gorgadas, tamen alto animo sperabat aiuttum.

Pedrala.

323 Aequora sorbuerant rubefacta cruore negatos
 324 Forsitan ex numero pyratas mille tresentos.
 325 Cingar cum reliquis stantes in puppe galeae,
 326 Non cernunt Baldum, Giubertum, sive Rubinum.

³² Pulchra descriptio nodantis viri. (A lovely description of a man swimming.)

³³ Hippol indeclinaliter posuit. (Hippol, put indeclinably.)*

³⁴ [Manus.] ([Pointing finger.])

327 Tristantur cuncti, pensantes esse negatos.

Desperatio Cingaris.

328 Me miserum, clamat Cingar, num Baldus in undis
 329 Piscibus esca fuit? proh dii, qui celsa tenetis,
 330 Iustitia haec vestra est? tali ratione reguntur
 331 Fata hominum? non, non, stellis incago quibusque,³⁵
 332 Incago Marti, Phoebos Bachoque Iovique,
 333 Retroque Mercurium, Lunam Veneremque petezo,
 334 Et mihi rincrescit non scribere posse corezam,
 335 In vestrum quoniam despregum grande volumen
 336 Dictarem plenum de vescis atque corezis.

{T Book 19 p. 190; Port. 2.95}

337 Non Dii, sed potius vos estis nempe diabli.³⁶
 338 O sine cervello populus, qui stultus adorat
 339 Vos aut bechones ravaiosos, aut rofianos,
 340 Aut imbriagos, corruptoresque sororum.
 341 Nonne Venus meretrix fratrum? Iunoque gaioffi
 342 Nonne Iovis soror est et coniux? nonne puellas
 343 Iuppiter innumeras sforzavit? sed tamen ille
 344 Princeps cunctorum dictus fuit esse deorum.
 345 Ecce tibi ficcas facio digitisque minazzo.
 346 Cancar te mangiet, fratres matremque patremque.
 347 Implestis mundum variis erroribus omnem,
 348 Atque dei magni sanctum rapuistis honorem.
 349 Dic mihi, merdipotens o Iuppiter, ut quid ab omni
 350 Gentilium vulgu totius factor Olympi
 351 Esse putabaris, cum sit quod adulter, iniquus,
 352 Quod stuprator eras castarum boia sororum?
 353 Taiasti patri genitivas, pessime, ballas,
 354 Ut tibi germanum faceret non amplius ullum,³⁷
 355 Stuprastique tuam post haec, manigolde, sorellam.³⁸

³⁵ Non, non geminatum desperantis est. ("No, no" coupled together is from a desperate person.)*

³⁶ Invehitur contra planetas, qui disponunt mortalibus officia. ([Cingar] rails against the planets that assign duties to mortals.)*

³⁷ Saturnus. (Saturn.)

³⁸ Iuno. (Juno.)

356 Sforzasti Alcmenam, quando nox una trigiornos³⁹
 357 Perfecit, grandem propter fabricare gigantem,
 358 Qui sustentaret te regem totius orbis,⁴⁰
 359 Qui stans in cunis infans occideret angues,
 360 Qui Nemeae vasta premeret virtute Leonem,
 361 Qui quoque dentigerum cum mazza sterneret aprum,
 362 Qui cervam doras cornas mutilaret habentem,
 363 Qui stymphalicas arcu saetaret osellas,⁴¹
 364 Qui descornaret longo certamine taurum,
 365 Qui posset ladrum vaccarum caedere Cacum,⁴²
 366 Qui quoque Gerionem superaret fulgure natum,
 367 Qui vel Centauros deleret semicavallos,
 368 Quive daret saturum Busirim sanguine morti,⁴³
 369 Qui despomaret sylvam custode Dragono,⁴⁴
 370 Qui tereret nostra pascentem carne cavallos,
 371 Qui triplitesticanum traheret de Acheronte cagnazzum,⁴⁵
 372 Qui procul Antaeum suspensum matre fogaret,⁴⁶

{T Book 19 p. 190v; Port. 2.96}

373 Qui septicapitam luctans extingueret Hydram,
 374 Qui de tartareis Alcestem velleret umbris,⁴⁷
 375 Qui tandem ferret constanti vertice mundum.
 376 Attamen hunc solo stravit muliercula sguardo,
 377 Ac in guarnello fecit filare gazanum.
 378 Tu quascunque tuis oculis, gaioffe, placerent
 379 Seu consanguineas, seu non, sine iure puellas

³⁹ Alcmena. (Alcmena.) Note: Mother of Hercules; his many labors follow.

⁴⁰ Hercules. (Hercules.)

⁴¹ Saettare trisillabum est. (*Saettare*, to shoot an arrow, is trisyllabic.)

⁴² Caus. (Cacus.) Note: Cacus was the fire-breathing monster who stole cattle from Hercules and was then killed by him.

⁴³ Busiris. (Busiris/ Bousiris.) Note: Busiris was a corrupt Egyptian king who attempted to sacrifice Hercules and was then killed by him.

⁴⁴ Diomedes. (Diomedes.) Note: powerful Greek, King of Thrace, who feeds visitors to his horses, but Hercules turns the stables on him.

⁴⁵ Triplitesticanum, habentes tres testas canis. (Three-headed-dog, a dog having three heads.)

⁴⁶ Antaeus. (Antaeus.) Note: Giant antagonist of Hercules.

⁴⁷ Alcestes. (Alcestis.) Note: Alcestes was a princess who sacrificed herself for her husband Admetus, and was brought back from Hades by Hercules.

380 Turpabas, faciens asinaliter omnia secum.
 381 Ergo de coelo tibi possis rumpere collum,
 382 Postquam sic nobis crudelia fata ministras.
 383 Aetheris ignitas devolvat machina flammam,
 384 Et sint de nigro montagnae sulphure factae.
 385 Et nubes oleo gravidae solvantur ab Austro,
 386 Pegola sit pelagus, sit quaelibet insula charta,
 387 Sint nemora et sylvae resinaque caeraque pixque.
 388 Ardeat hinc coelum, tellus, mare gensque deique,
 389 Postquam virtutum splendor, mi Balde, negaris,
 390 Postquam de mundo te turpiter astra tulerunt.

Bravaria Fracassi.

391 Fracassus guardans coelum bravegiando minazzat,
 392 Iuro per hunc sacrum, quod porto in fronte batesmum
 393 Perque illum ventrem qui me sborravit ad orbem,
 394 Tantum cercabo per montes, saxa, cavernas,
 395 Per sylvas, boscos, per valles, flumina, terras,
 396 Mox diavolorum per tecta, per antra, per amnes,
 397 Et si convenient, per celsa palatia coeli,
 398 Donec vel vivum, vel mortum tempore longo
 399 Inveniam Baldum, cum quo seu vivere semper
 400 In coelum statuo, vel sub stygialibus umbris.
 401 Sed prius arripiam Plutonis regna maligni,
 402 Cuius de testa pavidam streppabo coronam,
 403 Subque meo stabit sceptro diabolica proles.
 404 Mox ait, o comites, animum deponite moestum,
 405 Ut vindicemus Baldum, tantumodo restat,
 406 Me seguitate precor, miranda videbitis Orci.

Pedrala.

{T Book 19 p. 191; Port. 2.97}

407 Dixerat, et comites super unam scandere fustam
 408 Iussit, et arbitrio reliquas maris ultro relinquunt.
 409 Non procul est margo terrae, iam littora tangunt
 410 Egressique undas finaliter, aequora longis
 411 Travarcant oculis si possent cernere quemquam.
 412 Nemo comparet, quia Baldus longius errat.
 413 Fracassus rapto carpit bastone viazum,

414 Praeviat et spummas effundit ab ore caninas.*
 415 Hircanus sequitur, licet alto pectore doiam
 416 Sentiatur, et Baldi crudelia fata biasmet.
 417 Malfattus comitesque alii post terga Fracassi
 418 Non sine ploratu celeres vestigia flectunt.
 419 Cingar quantillum vult retro manere, quod aequor
 420 Corpora littoribus fortassis morta butabit.
 421 Centaurusque stetit comitatu Cingarum atque
 422 Falchettus, reliqui (sic Cingar supplicat illis)
 423 Agmine discedunt facto sociantque gigantem.
 424 Quisque suam vitam non binas stimat ofellas.⁴⁸
 425 In qua parte via est magis aspera, tenditur illuc.
 426 Nil curant spinas, nil curant saxa, ladrones,
 427 Nil tempestates, pluvias, nil frigora, caldum,
 428 Nil tigres, apros, nil serpas et basiliscos,
 429 Omnibus his, quae saepe catant, gaiarditer obstant.⁴⁹
 430 Si retrovant mangiant, si non, patientia dicunt.
 431 Non locus in mundo plus est sylvaticus isto,
 432 Ad grandis tandem radices mentis arivant,
 433 Quem vix tam rattum possent varcare camozzae.⁵⁰
 434 Succedunt ingens scopulis pendentibus antrum,
 435 Non magis ora lupi sunt haec tenebrosica specu.
 436 Cum pede cercat iter vadens Philotheus inantum,
 437 Instruit ac socios qua debent figere passum.
 438 Est opus ut gobbo Fracassus tergore vadat,
 439 Namque gigas plures donat per saxa zucadas.

Comina.

440 Sed nil musicolum recitamus nempe Giubertum,⁵¹
 441 Quomodo scamparit pelagum cascante balena.

{T Book 19 p. 191v; Port. 2.97}

{T Book 19 p. 192; Port. 2.97}

⁴⁸ Ofella, genus pulmenti Mediolani repertum. (Offel, a type of savory dish found in Milano.)

⁴⁹ Breviter sine Baldo operae subiecto, poeta transit. (In a short time, without Baldo included in the work, the poet moves on.)*

⁵⁰ Camozza, animal velocissimum. (Chamois, extremely fast animal.)

⁵¹ Musicolum, musicam colentem. (Music-lover, one cherishing music.)

442 Nam cum Serraffus manchari sub pede sensit,
 443 Tellurem, noscens incantamenta ribaldae
 444 Diruta Muslinae, piscem quae sola tenebat,
 445 Protinus in sicca navem signavit arena,
 446 In qua suscipiens Giubertum, nubila scandit,
 447 Octoque cum remis spatiosa aequora vogat.
 448 Post longos coeli tractus, post mille mearos,
 449 Octo diabolicas mandat descendere Nautas,
 450 Nec mora, ficta ratis vallem se callat in atram,
 451 Per quam nulla hominum penitus persona videtur.
 452 Boscus ibi longis horrebat Quercubus atrum,
 453 Atque capillatas mittebat in aethera Pinus,
 454 Fraxinus hic Colubris contraria multa virescit.
 455 Intus glandiferis sub frondibus ecce Cavernam
 456 Prospicit horrentem Giubertus, protinus adstat,
 457 Namque subintrantem Serraffum tegmina Grottae
 458 Sic improvisas timuit seguitare parumper.
 459 Serraffus placido vultu se girat ad illum,
 460 Cignat et ut seguitet nulla formidine motus.
 461 Giubertus paret tacitus, nil cernitur intus.
 462 Providus ignivomam Serraffus semper habebat
 463 In tascas silicem, lescas, azzale, stopinos.
 464 Ergo repercutiens lapidem sub verberere ferri,
 465 Scintillare facit, brancatque favilla stopinum.
 466 Cerea pizzatur dans late torcia lumen,
 467 Cuius ob ardorem quo tendant cernere possunt.
 468 De quibus ulterius nil parlo, namque cerebrum
 469 Perdere me faceret fantasticatio tanta.

Explicit decimanona Phantasiae Macaronicae.

Book 20

{T Book 20 p. 192v; Port. 2.99}

Magistri Acquarii Argumentum in
 Vigessimam phantasiae Macaronicen.

1 Exit aquam Baldus, Lirono factus amicus,
 2 Hippol amicitiam gaudet habere suam.
 3 Transcendunt Libiam simul, et nigra per antra caminant,

4 Ac ibi compagnos repperiere suos.
 5 Occidunt fabrum Mafelinum, postea certant
 6 Contra Nocentinam, cunctigenasque feras.
 7 Se confessantur Merlino, finibus armis,
 8 Induti pars it Tartara, parsque manet.

Merlini Cocaii poetae Mantuani
 Macaronice phantasiae Vigesima.

1 Ibat arenosam Cingar pressando spiaggiam,
 2 Quid faciat mundo sine Baldo cogitat intus.
 3 Dulcis Falchetti vetat hunc praesentia tantum
 4 Nam sibi medemo cazzasset in inguina stoccum.
 5 At pater omnipotens, animo cui semper inhaesit¹
 6 Cedere longaeuam, sapiant quo denique, vitam
 7 Gentibus infandis, hominem respexit iniquum
 8 Fronte serenato qua temperat omnia sensu.
 9 Tradere stat menti viciis obliviam tandem
 10 Cingar, et finem tantis imponere furtis,
 11 Ut paradisiaca sit dignus ab arce teneri,
 12 Is igitur Baldum (potuit nec cernere Baldum)
 13 Vidit abrazantem Lironem, quique Rubinum
 14 Fluctibus intactum servat durante lacerto.²
 15 Spezzacadena quidem triplici sperone stigatur,³
 16 Baldi calcagnis et acuto calce Lironis,
 17 Et quod plus animum vexat, formidine mortis.
 18 Cingar id aspiciens, novit clamatque sodales,
 19 Centaurus subito se gettat in aequoris undas,
 20 Falchettus sequitur, Baldumque iuvare natabant.

{T Book 20 p. 193; Port. 2.100}

21 Baldus amicitiae pignus Liroque ferirant,
 22 Hostes namque facit fratres commune periculum.
 23 Baldus ut adiunxit Centaurus, prhende, gridavit,
 24 Prende adolescentem, moriat ne forte Rubinum.
 25 Illico Centaurus prendit voltatque groperas,
 26 Quas super attraxit Baldum, dedit inde Rubinum

¹ [Manus.] ([Pointing finger.])

² Cernebat, sed non discernebat. (He saw but he did not discern.)*

³ Tres sperones. (Three spurs.)

27 Falchetto sanum quem pars mastina ferebat.
 28 Prospicit haec Cingar, sentitque per ossa medullas
 29 Descollare suas, veluti nix solis ad ignem,
 30 Tantam dolzuram gustabat mens sua, quod non
 31 In brentam mellis voluisset habere culamen.⁴

Gosa.

32 Denique venerunt omnes ad littus arenae,
 33 Fit novus hic gustus basorum, fit nova danza,
 34 Quisque carezzatur, facitur bona chiera Lirono,
 35 Qui statuit Baldum partes seguitare per omnes,
 36 Spezzacadena nimis straccatus littore possat,
 37 Languiduloque iacens terrae movet ilia flatu.
 38 Non procul Hippol adest, qui sospes ab aequore lapsus
 39 Desmontarat equum, recubansque premebat arenam,
 40 Norat enim Liro fratrem, praecedit, et illum
 41 Admonet ut sortis velit incagare flagello,⁵
 42 Seque valenthomini compagnum tradere Baldo.
 43 Sum contentus, ait, faciam quaecunque comandas.
 44 Dixit, et ad Baldum brazzis currebat apertis,
 45 Baldus amorevolo vultu cito suscipit illum,
 46 Germanosque duos laetatur habere sodales,
 47 Pro quorum forcis omnem nihil extimat orbem.
 48 Attamen, heu, taedet non cernere posse Giubertum,
 49 Omnes indicium faciunt hunc esse negatum.
 50 In Roccafortae Baldus se arzone piantat,
 51 Lironusque suum non lassat Spezzacadenam,
 52 Nobilis exultat Pardum manegiare Rubinus,
 53 Hippol Centauri partem montavit equinam.

Cingaris facetia.

54 Cingar nil curans stafferi more pedestrat,

{T Book 20 p. 193v; Port. 2.101}

{T Book 20 p. 194; Port. 2.101}

⁴ Proverbium Salvanelli. (A saying of Salvanellus.)

⁵ Incagare, despregare. (To not give a crap about, to scorn.)

55 Donec Agasonem binos qui menat Asellos
 56 Vidit, et ola gridans, fecit restare bonhomum.
 57 Ut prope Cingar adest, quo vadis, rustice? parlat
 58 Cui respondet homo, bala glachiz foc lea gozca.⁶
 59 Quid diavol ais? fert Cingar, siste caminum,
 60 Quo sine me vadis? sta, dico, smonta, vilane,
 61 Nam velut in legem nostram praecepta comandant,
 62 Quisquis habet tunicas binas dare convenit unam,
 63 Sic quis habet binos asinos dare convenit unum.
 64 Rusticus exululat, purat smontare giumentam,⁷
 65 Non inthesus ait, bla bla cocozina laocriz.⁸
 66 Sic dicens collum brazzis stringebat Aselli.
 67 Compagnia capit tali solacia factu.
 68 Cingar supra alium subitus sbalzavit Asellum,
 69 Et monosinatum retro liquere vilanum.⁹
 70 Non tunc Romanam voluisset habere chinaeam
 71 Cingar, et auritas quas mittit zena Mulettas.
 72 Is portantino passu trampinat Asellus,¹⁰
 73 Parens foiadas pedibus taiare minutim.
 74 Tichi tich et tichi toch resonat per mille lapillos.
 75 Ponitur in fallum pes numquam parvulus, et non
 76 Pontigero suffert costas sperone tocari.
 77 Nam subito calcem laxat pariterque corezam,
 78 Miraculum, si Asinus calcem traret absque coreza.¹¹
 79 Ergo inter comites orta est non poca voluptas,
 80 Dum spronat Cingar, mollat celer ille fiancum,
 81 Et caput in gambas ficcans de retro levatur
 82 Unde bisognabat Cingar tommare deorsum,
 83 Atque super littus maiores prendere bottas,
 84 Quam si de sella cascasset Spezzacadenae.

Cosmographia.

85 Talibus in festis compagni tempora passant,

⁶ Lingua calmaca, quae interpretatur vade nec meum praepedias iter. (The Calmacan* language, which interpreted as, “Go away, and don’t block my path.”)

⁷ Purat, pigritat. (Delays, is slow to do.)*

⁸ Sta, sta praedator viatorum. (“Wait, wait, he’s a robber of travelers!”)*

⁹ Monosinatum, cum uno Asino. (One-assed, with one ass.)

¹⁰ Trampinare, camminare. (To step, to walk.)*

¹¹ [Manus.] ([Pointing finger.])

86 Donec ad flumen Rabicas venire profundum,
 87 Quod fluit e vastis montagnis nomine Zammis,
 88 Ad mare praecipitans per arabica climata russum.¹²
 89 Mirigeros colles ascendunt calmas et almas,

{T Book 20 p. 194v; Port. 2.102}

90 Transactisque istis calcant regnamina Sabbar,
 91 Donec arivarunt ad Persi littora ponti,
 92 Varcarunt flumen Pion, patet Indica tellus,
 93 Ad dextram linqunt Arbum, quod flumen inundat
 94 Contradas Arabum, tres montes inde trapassant,
 95 Quorum praecipuus Calabstras altius extat.
 96 Non intrant strictum Tubrii, quem perfluit Indum
 97 Aequor, et ille duos centum per stricta mearos
 98 Littora durat, atque donec facit aequora rossae,
 99 Quae Babilonis agros et regna Aegiptia guazzant.
 100 Baldus habet voiam Tubrii transcendere golfum,
 101 Quo tam famosum possit Babilona videre,
 102 Maxime quem quondam proles Nembrotta Torazzum
 103 Fecerat, ut coelum aquistaret, tempore vecchio.
 104 Cingar ait, non sic quaeremus Balde Fracassum,
 105 Qui versus Libiae partes Africaeque caminat.
 106 Cingaris eloquium laudant Libiamque subintran,
 107 Aspera post humeros deponunt arva ranocchiae,
 108 Discopruntque lacum Merriddae stagnaque Giblich,
 109 Conscendunt culmen Gramii lassantque Moream,
 110 Pastores varios retrovant, Armenta Gregemque,
 111 Tu pensare potes si ventrem pascere nolunt.
 112 Mox in desertum per giornos quinque cavalcant,
 113 In quo valiis aquae mortae foetebat, et angues,
 114 Apides, colubres generat tumidosque dragones.
 115 Ista travarcatur spadarum tellus aiutto.
 116 Denique scandentes montem, distenditur ecce
 117 Planicies Libici pelagi, tunc Cingar amicis
 118 Extendens digitum borealia climata monstrat.
 119 Illac, dicebat, illac Europa galanta est,
 120 Illac Italiae paradisus, Grecia, Spagna,
 121 Illac Siciliae tellus quam circuit aequor,

¹² Arabbica, interposuit b auctoritate sua. (“Arabbic” – he interposes a “b” on his own authority.)

122 Illac Alemagnae, tum Franciae littora sedent,
 123 Illac Sardegnae partes, et Corsica tellus,
 124 Haec inter Zephyrum Boreamque Europa repossat,
 125 Vera Dei cultrix, et Cristi legis amatrix.

{T Book 20 p. 195; Port. 2.103}

126 Hoc mare, quod vobis ostendo, dividit Afros
 127 Gentibus Europae, quamvis Europa paranda
 128 Grandezza non est Aphricae, ter Aphricha maior,
 129 Sed piperis granum plus est quam stronzus aselli.¹³
 130 Sic dicens callant in vallem, postea silvas
 131 Per medias passant, animalia multa trucidant,
 132 Montagnam tandem retrovant, quae culmen acutum
 133 Ficcat in aethereas nubes, et scissa patebat,
 134 Illic horrendam procul inspexere cavernam,
 135 Namque erat obscuris montagna busata latebris.
 136 Falchettus novit vestigia facta Fracasso,
 137 Terribiles quoniam monstrabat arena pedattas.
 138 Omnes gaudentes statuunt seguitare Fracassum,
 139 Baldus smontat equum pariter Lironus, at ipse
 140 Mansit equester enim, Baldo mandante, Rubinus,
 141 Cingar asinaster reliquis derderior, inquit,¹⁴
 142 Qui stat retro seret portam, proverbia dicunt.

Berta.

143 Ibant ut faciunt orbi tentando caminum.
 144 Nil mirum si dant saxis quandoque zucadas,
 145 Ac per inaequales petras cum schinchibus urtant,
 146 Nam pes, quo guidat corpus, sine lumine nescit.
 147 Quapropter rident, animo portantur alegro.

De Musica.

148 Quattuor in voces post hace cantare comenzant.
 149 Arripit ut gracili sopranum voce Rubinus,¹⁵

¹³ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

¹⁴ Asinaster, cavalcans Asinum. Derdens bergamascis ponitur pro ultimo, hinc derderior. (A donkey-rider is a person riding an ass. Behind, is used by Bergamasques for final, thus “derderior” is more behind.)*

150 Falchetti firmum suscepit bocca tenorem,¹⁶
 151 Gorga tridans notulas prorumpit Cingaris altum,¹⁷
 152 Trat contrabassum extra calcanea Baldus.¹⁸
 153 Quattuor hi varios pergunt cantando sonettos.
 154 Gorgula francesi frifolat magis alta Rubini,¹⁹
 155 Deque ci sol fa ut modulando surgit ad Ela,
 156 Semicromas minimasque canit pausatque pochettum,
 157 Falchettus notulas, iustato pectore squadrat.
 158 Sustinet armonicam relevata voce Camaenam,
 159 Interea pausas expectat quattuor et sex,

{T Book 20 p. 195v; Port. 2.104}

160 Dumque tacet, resonat ternis frifolatio gorgis.
 161 Non minus aure canit Cingar quam voce galantus,
 162 Nunc usque ad coelum sgorgada surgit in una,
 163 Nunc contrabassi voces descendit ad imas,
 164 Et secum terzam falso bordone sonoratur.
 165 Educit Baldus tremulo de gutture voces,
 166 Et fundans, simulat cannam velut organa grossam,
 167 Policis extenua nodos trapassat in ut re.
 168 Plus auscultantum sopranus captat orecchias,
 169 Sed tenor est vocum rector vel guida tonorum.
 170 Altus Apollineum carmen depingit, et ornat,
 171 Bassus alit voces, ingrassat, firmat, et auget.

Parenthesis.

172 Cantus italicos, franceses atque spagnolos
 173 Cantabant, nam sic facientes tempora passant.
 174 Sunt tamen insani quidam, vel corde ferini,
 175 Haud homines etenim, sed eos apello boazzos,
 176 Invidia morsi praesummunt carpere divam
 177 Musicen, angelici recolit quam turma Theatri.
 178 Dicunt ballordi quod Musica tempora perdit,

¹⁵ Sopranus. (Soprano)

¹⁶ Tenor. (Tenor.)

¹⁷ Altus. (Alto)

¹⁸ Bassus. (Bass.)

¹⁹ Gorgula, gulula. Ci sol fa ut, est clavis musices.* (Throat, gullet. Do re mi, is a musical key.)*

179 Plusque tyranniam preciant, quam voce simulque
 180 Corde Creatorem nostrum laudare canendo.
 181 Est insanus homo dignus bastone repelli
 182 Ut canis aut asinus, poltronus, bestia, panem
 183 Qui frustra comedit, magis est, mihi credite, stercus,
 184 Cuius non capiat liquefactum musica pectus.
 185 Musica continuo versatur in ore deorum,
 186 Musica circumfert concordi cardine coelos,
 187 Musica stante Deo nostros compaginat artus.
 188 Cur antiphonas vel psalmos, cantica nostri
 189 Composuere patres? cur diva Ecclesia libros
 190 Continet inscriptos responsis, versibus, hymnis,
 191 Kyrie ley sonis, Introitibus ac Aleluis?
 192 Ite genus pecudum, Pacchiones, ite canaia,²⁰
 193 Vos quicunque putri laceratis Musicen ore.

Prophetia.

{T Book 20 p. 196; Port. 2.105}

194 O ventura bonis felicia secla diebus,
 195 Florida monstrabit cum musica sacra Leonis²¹
 196 Sub spe Pontificis quantum sit grata Tonanti.
 197 Nascere Phoebei decus o losquine senatus,²²
 198 Nascere qui primos in hac arte merebis honores,
 199 O felix Bido, Carpentras, Silvaque, Broier,
 200 Vosque Leoninae cantorum squadra capellae,
 201 losquini quoniam cantus frifolabitis illos,
 202 Quos Deus auscultans coelum monstrabit apertum.
 203 Missa super voces Musarum, lassaque far mi,²³
 204 Missa super sextum, Fortunam, missaque Musquae,
 205 Missaque de Domina, sine nomine, Duxque Ferarae.
 206 Partibus in senis cantabitur illa Beata,
 207 Huc me sidereo, se conge, Preter, et illud
 208 Compositum Miserere Duca rogitante Ferarae.
 209 Nascere, Phoebeae laus ergo prima cohortis,
 210 O losquine, Deo gratissime, nascere mundo

²⁰ Pacchiones, mandones. (Gluttons, big-eaters.)*

²¹ Leo papa. (Pope Leo.)

²² losquinus. (Josquin.)

²³ Nomina cantuum. (Names of songs.)

211 Compositum diu, quem clamet Musica patrem,
 212 Magnus adorabit tua tunc vestigia Brumel,
 213 Iannus Motonus, Petrus de Robore, Festa
 214 Constans, Iosquinius qui saepe putabitur esse.
 215 Tuque, pater Franchine, novas componere normas
 216 Incipe, et antiquas remove squallore sepultas.

Mafelina.

217 Cessarant comites musam, nam Cingar as[i]nus
 218 In medio cantu coepit ragiare canendo,
 219 Nam voluit monstrare, Deum quod spiritus omnis²⁴
 220 Laudat, quisque suam vocem tenet esse miorem.
 221 Ne tamen haec frangat sociis ragiatio testam,
 222 Colligat ad caudam giaronem Cingar aselli.
 223 Donec eam tulerit petram, non rudit asellus.
 224 Interea dirum strepitum sentire comenzant.
 225 Auditis? Falchettus ait, tunc quisque tacendo
 226 Restitit, ac longis sonitum capit auribus illum.
 227 Cingar ait, seguita quo te Falchette caminus
 228 Drizzat, et invenies quaenam sit causa streporis.²⁵

{T Book 20 p. 196v; Port. 2.107}

229 Falchettus paret, tastando pericula semper,
 230 Et quem Cingar ait curat seguitare viazzum,
 231 Nam quandoque vias reperit velut ypsilon esse.
 232 Quo magis apropiant, sonitus magis ille rebombat,
 233 Et iam vix alter parlans auditur ab altro,
 234 Namque rebombatus surdas offuscat orecchias,
 235 Horrescunt omnes, quamvis sint corde gaiardo,
 236 Devenisse putant certe Plutonis ad arva.

Pedrala.

237 Non procul antemeant alii duo tracta balestrae,
 238 Scilicet ut reliquis sociis insemma Fracassus.
 239 Qui testam ruptam banda portabat ab omni,

²⁴ Sincopa.* (Sincopation.)* Note: refers to the abbreviated form of *omnis*, or of *asnus*, above?

²⁵ Strepur, et strepitus. (Loud sound [two forms].)

240 Est mala grandilitas praeter se pascere ficis.
 241 En sentit post se iam calpistrare cavallos,
 242 Quid sit hoc ignorat, gridat, O, restate, sodales,
 243 Audio cum ferris contundere saxa cavallos.
 244 Vociferabatur toto conamine Cingar,
 245 O, O, Fracasse, O, O, Hircane, O, O, Malaspina.
 246 Malfattus laetus dixit, vox Cingarum illa est,
 247 Expectemus eum, tunc omnes firmiter extant.
 248 En cito venerunt, nec se discernere possunt.
 249 Fracassus voluit cum brazis stringere Baldum,
 250 Sed tulit in saxo magnum cum fronte garofol.
 251 Tum quoque Boccalus Baldum toccare volebat,
 252 Sed quasi cum digito palpante cavavit ocellum.
 253 Cingar ait, properate ultra, videamus abissum.
 254 Rursum Falchettus praecedit guida caminum,
 255 Denique per quandam fissuram splendulus ignis
 256 Apparet, modicoque viam dat lumine claram.
 257 Huc Baldus celerans alios restare comandat,
 258 Elevat hinc oculos, quantum lux parvula monstrat,
 259 Ecce videt portam, quae tota est facta metallo,
 260 Inque caput portae stetit hoc epigramma notatum,

Distichon.

261 Haec est, Vulcano quondam fabricata, fosina,
 262 Quam mihi donavit Mafelino Culfora fabro.²⁶

{T Book 20 p. 197; Port. 2.108}

Pedrala

263 Hoc lecto socios cum dextra cignat adire,
 264 Ad quos tale brevum digito monstrante palesat.
 265 Quisque legit, placet ire intus, Fracassus in illam
 266 Ter pede chiocavit portam, sed tanta ruina
 267 Est martellantum, quod nil sentitur ab intro.
 268 Impatiens Fracassus eam bis tergore crollat,
 269 Quam cadenzis spezzatis fecit apertam.

²⁶ Culfora ista erat maxima incantatrix, quae se adorare faciebat, et alium mundum sub terra fabriacaverat. (This Culfora was a great enchantress, who made herself adored, and had built another world beneath the earth.)

270 Conticuere omnes martelli ferra domantes,
 271 Nec sonat ulterius tich toch incudo sub illis.
 272 Sunt ibi ferrari centum, sed mille gaioffi
 273 Tergore carbones gestant aut mantice stigant.
 274 In pede surrexit quidam grassazzus inersque
 275 Ac inflatus homo, nec homo sed butta vocandus.
 276 Is Mafelinus erat, dominus primusque boteghae.²⁷
 277 Introit en Baldus coetu seguitante bravosus,
 278 Ut stanzas intrant soldati tempore guerrae.²⁸
 279 Cui Mafelinus ait, nimis, o compagne, superbis,
 280 Presummiisque meam sic sic intrare botegam.
 281 Baldus respondet, festina, trade probatam
 282 Armaturam aliquam, quia nos comprabimus illam.
 283 Sic dicendo rugans buttat sotosora fosinam.²⁹
 284 Ast iterum fabri nudato corpore menant
 285 Martellos supra candentia ferra chiocantes,
 286 Et rutilas faciunt passim radiare favillas.
 287 Pars cum manticibus, pars cum carbone fogato
 288 Abrasant Calibum [sic] venti sofiamine ferrum.
 289 Pars limat Galeas cristatas atque Celatas,
 290 Intexitque simul pars inchiodando piastras.
 291 Hi fabricant ferros pro ramponare cavallos,
 292 Hi bruniunt fibias, staffas spronesque, Moraiais.
 293 Dumque laboratur Mafelinus praesidet illis,
 294 Dat quibus interdum multas bastone deratas.
 295 Sunt omnes nigri, ruginosi, malpetenati,
 296 Nec Mafelinus eis lassat mancare Bocalum,
 297 Nam male ferrari martellant absque Bocalo.

{T Book 20 p. 197v; Port. 2.109}

{T Book 20 p. 198; Port. 2.109}

298 Dum res sic agitur vaduntque stupendo sodales,
 299 Ecce suum Baldus sentit nitrare cavallum,
 300 Lironusque suum quos nunc de fora ligarant.
 301 Cingaris ast asinus bis septem protulit "a, a."³⁰

²⁷ Mafelinus. (Mafelino.) Note: in C and V, he is called Baffellus.

²⁸ Comparatio. (Comparison.)

²⁹ Rugans quaerens diligenter. (Searching, seeking attentively.)

302 Quid sit hoc ignorant, causam per noscere currunt.
 303 Spezzacadena magis nitrit raspatque terenum,
 304 Roccaforta minax rugitibus antra lacessit,
 305 Calcibus et duris Pardus nigra saxa retridat.
 306 Vult saltare foras Baldus denantior altris,
 307 Sed pede vix posito super aerea limina portae,
 308 Maximus hunc spingit ventus drentumque rebalzat
 309 Obstupuere omnes, iterum vult bravus apertas
 310 Transvarcare fores, at ventus fortior urtat,
 311 Quem simul et socios alios sotosora butavit.
 312 Ter sic tentavit, ter sic indreto tomavit.

Comina.

313 Mafelinus ait, grandis disgratia vestra est,
 314 O sfortunati, vos nempe morire bisognat.
 315 Sic, sic ausi estis secreta subire Deorum?
 316 Nec formidastis grottas intrare per istas?
 317 Non hic mortales fas est calcare pedattas,
 318 Ni Dea passagium concedat Culfora vobis.
 319 Fracassus dixit, qui Dii? quae Culfora? quod fas?
 320 Est Deus in coelo, quo splendor luxque nitescit.
 321 Namque Deus lux est, sed vos reor esse Diablos,
 322 Per tenebras quoniam sub terra stare Diablos
 323 Vult Deus, ac illi sanctum usurpatis honorem.
 324 Iuro quidem, quod non discedam partibus istis,
 325 Quod retrovabo viam per quam descenditur orco,
 326 Luciferumque tuum patrem fratresque diablos
 327 Discornare volo.
 328 Da, poltrone, meis compagnis arma, quid hirquis
 329 Me spectas oculis? da nobis prestiter arma.
 330 Et sic dicendo calcem menavit ad illum,
 331 Quem smagazzavit tortelli more tenelli,
 332 Merdaque corporeis de cunctis partibus exit,

{T Book 20 p. 198v; Port. 2.110}

333 Ast alius terrere putans cum zanzibus illos,

³⁰ Quatuordecim pontadis Asinus cantat, Valla quintadecimam iungit. (The ass sings in fourteen notes, Valla added a fifteenth.)* Note: Most likely refers to Giorgio Valla (1447-99) who published works on music; the double octave has fifteen notes.

334 Presto, inquit, famuli, quid statis? prendite tela,
 335 Audaces homines scazzabimus extra botegam.
 336 Egredere o tristis nostram poltrone fosinam,
 337 Ac ea dum parlat martellum corripit unum,
 338 Et martelladam dat Baldi supra cerebrum,
 339 Cumque omnes fabri coeptam videre baruffam,
 340 Expediunt subito martellos atque tenaias,
 341 Ardentes lammas, lastras ferrumque fogatum,
 342 Cum quibus assaltant multo sbraiore barones.
 343 Baldus ridebat, nec sfodro ducere spadam
 344 Dignatur, quamvis nespól tentaverat unum.
 345 Sed primus Boccalus eos festinus asaltat,
 346 Namque diu nuper nudos miraverat illos.
 347 Iam Philotheus erat banda stipatus ab omni,
 348 Sed cum martello sfiacabat terga, galones,
 349 Hircanus vadit multas filzando budellas,
 350 Lironusque tenet spadazzam sanguine plenam.
 351 Nemo contra illum presummit carpere gattam.
 352 In pauco spacio cuncti moriere gazani,
 353 Omnes sunt nudi, ceu fresca povina taiantur,
 354 Nec per miraculum vivus tunc restitit unus.
 355 Spezzacadena intrat fractam linqendo cavezzam,
 356 Et se cum Pardo cantonem traxit in unum.
 357 Roccaforta tamen sentitur calcibus extra
 358 Dirroccare petras nasoque nitrire bofanti.
 359 Tunc Fracassus, equis cupiens succurrere, portam
 360 Vult exire, tamen nil prodest, ventus in illum
 361 Irruit immensus, quem non sinit ire deforas.
 362 Baldus ait, certe guastabitur ille cavallus.
 363 Respondet Cingar, si sic Fortuna repugnat,
 364 Quid nobis ultra cercamus rumpere testam?
 365 Quaeramus primum si quae mangianda catamus.
 366 Sic dicens sotosora domum subvertere coepit.
 367 Hircanus ponens carbonem suscitatur ignes
 368 Manticibus, rubeasque facit dare lumina brasas.

{T Book 20 p. 199; Port. 2.111}

369 Lironus retrovat vivo de marmore saxum,
 370 Quod removet speratque locum accattasse secretum.
 371 Ecce repente sonus fit talis, qualis ad aures
 372 Mortales nunquam venit, quo quisque balordus

373 Corruit, atque crucis fronti signacula fecit.
 374 Attamen id saxum fortis Lironus abrazzat,
 375 Mox levat atque iacit per portas extra fosinam.
 376 Ecce draco magnus squamoso pectore dira
 377 Sibila spirando, flammisque vomendo fogatas,
 378 Ingreditur portam, curritque ferire Lironem,
 379 Nam sibi displicuit quod saxum moverat illud.
 380 Sed tres accensi colubrem sequivere cavalli.
 381 Calcibus hunc vastis iam Rocaforta domabat,
 382 Morsibus at rabidis lacerabat Spezzacadena.
 383 Non Draco deffendit se fortes contra cavallos,
 384 Immo venenoso quaerit cum dente Lironem
 385 Sternere, qui validus rutilo diffenditur ense.
 386 Baldus et Hircanus socio succurrere vadunt,
 387 Sed focus interea morzatur, nescio cui,³¹
 388 Quo penitus tenebrae totum rapuere lusorem,
 389 Et nihil omnino possunt guardare vicissim.
 390 Baldus clamabat, nihil, eya, timete, sodales,
 391 Nostra fides Chri[sti] magicas nihil aestimat artes.
 392 Guido pater (scitis) monuit nos esse gaiardos
 393 Incantatorum contra miracula malorum,
 394 Sed precor in tantum, quia sic sine luce manemus,
 395 Non quisquam feriat, mutuo ne vulnera dentur.
 396 Ista cavallorum sint praelia contra Dragonem.

Certamen inter Equos et Draconem.

397 Mox animat fortes alta cum voce cavallos,
 398 Qui nunc mordendo, nunc calcitrando colubrem
 399 Tampellant, quamvis certent sollummodo naso,³²
 400 Quod nihil ob nimias tenebras discernere possunt.
 401 Spezzacadena tenet per collum strictiter anguem
 402 Dentibus, at Pardus trat calzo saepe rotando,
 403 Rocaforta super limen stans calcibus urget,

{T Book 20 p. 199v; Port. 2.112}

{T Book 20 p. 200; Port. 2.112}

³¹ Carmen truncatum. (Truncated verse.)

³² Certabant naso, non videntes quaerebam [sic?] more Sausi. (They sought with their noses, not seeing I was searching like a Schnauzer.)* Note: 1692, quaerebant.

404 Ne fugiat, pistatque illum si exire, volebat.
 405 Ille vomitabat nigrum de fauce venenum,
 406 Sibilat, et tumido cum pectore girat ubique.
 407 Attentas stabant quisquam compagnus orecchis,
 408 Interdumque suas per gambas ire draconem
 409 Sentibant, Fracassus eum sed calce repellit,
 410 Qui facit horrendum per concava saxa tremorem.
 411 Pardus eum tendit pedibus smiccare feratis,
 412 Dum per colla tenet bene strictum Spezzacadena.
 413 Sed de continuo putridum vomit ille fiatum,
 414 Coguntur socii nasum stoppare, nec oybo
 415 Dicere tempus habent, tantum dat foetor odorem.
 416 Non potuit morsu plus Spezza tenere Cadena,
 417 Ille viam fugitat, seguitant mugiendo cavalli,
 418 Alter cum pedibus chioccat, cum morsibus alter,
 419 Ille fatigatus sentit mancare fiatum,
 420 Cum basis alis per caecum circuit antrum.
 421 Fracassus dirum menasset saepe tracagnum,
 422 Sed metuebat equos talem tentare deratam.
 423 Pardus habens animum furiosum contra colubrem
 424 Dum laxat calcem, percusso Cingare, fallat.
 425 Procidit ad terram Cingar, Pardusque retornat,
 426 Boccaloque super spallas saltavit adossum.
 427 Heu, Boccalus ait, succurrite, namque butavit
 428 Me sotosora draco, penso sit nempe diavol.
 429 Respondet Cingar, patientia, cara brigata,
 430 Me quoque percussit fecitque tomare stravoltum.
 431 Hircanus ridet, tu ridet? Cingar aiebat,
 432 Non mihi sgregnandi voia est, mea schena provavit
 433 Talia sed mutuo dum barronia motezat,
 434 Exiit ecce draco, multo sudore, fosinam,
 435 Namque sigillabat cum calcibus hunc Rocaforta.
 436 Ille cavernosas vadit stridendo per Alpes.
 437 Ecce cito portae de bronzo sponte serantur.
 438 Sed pede Fracassus Vasconum more cucurrit,
 439 Sbattivitque solo scarpato cardine postes.

{T Book 20 p. 200v; Port. 2.113}

440 Me seguitate, gridat, quo nobis, quaeso, codardis
 441 Forcia smarita est? ubi nostra prodezza, diavol?

442 Tum, crucis imposito signo, ruit extra botegam,
 443 Hunc reculare nihil fecit tunc forcia venti.
 444 Imbrazzant omnes scutos brandosque filatos,
 445 Tum saltant, scorsam piliantes, extra fosinam,
 446 Et sectantur equi, drizzatis auribus, illos.
 447 Mortifer ille draco tenebrosa per antra vagatur,
 448 Tombarumque cavas cifilis ingentibus explet.
 449 Ad cuius strides comites vestigia drizzant,
 450 Quem ammazzare volunt si debent perdere vitam.

Mafelina.

451 Sed novus en facitur rumor tantusque bagordus,
 452 Quod credunt non esse nisi ter mille diavoi.
 453 Vox confusa procul loca per scurissima tombat,
 454 Quae venit anterior sensim, crescitque per auras.
 455 Est genus omne avium, pecudum, genus omne ferarum,
 456 Quisque suam vocem facit ut natura ministrat.
 457 Nam leo rugitum mittit, lupus ac ululatum,
 458 Bos boat, et nitrescit equus, gallusque cucullat,³³
 459 Sgnavolat et gattus, baiat canis, ursus adirat,
 460 Raucagat oca, rudit mulus, sed raggiat asellus.
 461 Denique quodque animal propria cum voce gridabat.
 462 Hi pariter celerant incautos contra guerreros.
 463 Ac sua cum rabidis afferrant morsibus arma.
 464 Si manegiare volunt spadas, est grande periculum
 465 Ne sibi medemis mortalia vulnera figant.
 466 Quisque suum corpus sentit morderier atque
 467 Per tenebras ullam nescit comprehendere cosam.
 468 Longa cavernarum via nigris plena latebris
 469 Tomboat istarum vario gridore ferarum.³⁴

Comina.

470 Fantasticarat multo iam tempore Cingar,

³³ 1585, 1692: Verba tam propria non iuvenies apud Priscianum vel Calepium. (Such appropriate words you do not find in Priscian or Calepino.) Note: Priscian wrote a celebrated Latin Grammar text, *Institutiones grammaticae*, around 500 CE; Ambrogio Calepino (1440 -1510), a lexicographer and Augustinian monk from Bergamo, published a dictionary which would become famous, *Cornucopiæ*.

³⁴ Tomboat, fictitium verbum. (Tom-booms, a fictitious word.)

471 Quem reperire modum posset dare lumen amicis.
 472 Invenit ascortus fozam finaliter unam.
 473 Incipit assidue cum brando tundere petras,

{T Book 20 p. 201; Port. 2.114}

474 Hic fino tempratus erat (quia lamma spagnola est)
 475 Azzalo, durus quem saepe incudo probarat.
 476 Ergo repercussis silicinis undique saxis,
 477 Per caecam tombam rutilas facit ire favillas.
 478 Tunc, exhortati parvo pro Cingar igne,
 479 Laudant in tepidum se strappozzare cruorem.³⁵
 480 lam claris oculis animalia tota capescunt,
 481 In medium quorum Baldus se primitur offert,
 482 Et nudo brando carnem smembrare comenzat
 483 Hunc scannat taurum, ferit ursum, snembolat aprum,
 484 Hunc sbudellat equum, facit hunc spirare leonem.
 485 Illico Fracassus, terrae bastone repulso,
 486 Per medium armenti ruit, ut lupus inter agnellos,
 487 Suffocat et manibus diros per colla dracones,
 488 Atque venenifluos tantum necat unguibus angues.
 489 Cum pedibus manibusque simul, cum dentibus atque
 490 Squarzat, et in calido sbroiatur sanguine totus.
 491 Vinmazzus, iuveni Philotheo iunctus apressum,
 492 Contra duos tauros magnam sumpsere baruffam.
 493 Cingar crebrificat nitidas generare favillas,
 494 Sed draco praedictus vexabat morsibus illum,
 495 Ne sic ut spada faceret splendescere petras.
 496 Hircanus raptim leonissam deserit unam,
 497 Serpentemque illum (Cingar clamabat) assaltat.
 498 Sed tamen Hircani Cingar tunc fata veretur,
 499 Centaurum vocitat, Centaurus protinus ivit,
 500 Hircanus, iaciens spadam, saltavit adossum
 501 Serpenti, strictumque tenens per colla cavalcat.
 502 Ille viam currens Hircanum tergore gestat.
 503 Falchettus cernens sequitur, quo, Hircane, gridabat,
 504 Quo te, Hircane, draco menat? desmonta, miselle.
 505 Hircanus longas per grottas fertur ab Angue,
 506 Quem cum pugnadis semper ferit inter orecchias.
 507 En illos subito velox Falchettus arivat.

³⁵ Laudant, comendant. (They praise, they commend.)

508 Hircanus post se Falchettum sentit habere,
 509 Per quem securas strinxit tam fortiter Anguem,

{T Book 20 p. 201v; Port. 2.115}

{T Book 20 p. 202; Port. 2.115}

510 Quod ruit ille cadens terrae, perditque fiatum.
 511 Quod straccatus humo vadit, perditque fiatum.
 512 Per dextram zaffavit eum Falchettus orecchiam,
 513 Quem strassinando stridentem retro tirabat,
 514 Hircanus semper spronabat more cavalli,
 515 Cumque feris pugnis testam groppamque marazzat.
 516 Ille per horrisonas alpes repetendo boabat,
 517 Nec, quo menat eum Falchettus, ire volebat.
 518 Hunc magis Hircanus, speronans calcibus, urget,
 519 Se tirat ille retro, nec vadere curat inantum.

Comparatio.

520 Non aliter cum vacca facit guidata becaro,
 521 Maxime quando videt squartatas longe sorellas³⁶
 522 Inque cruentatis pendentia frusta cavechis,
 523 Et cum sanguifica sguarnazza stare becarum.
 524 Cingar huc adveniens totum dentaverat ensem,
 525 Non tamen e saxis flammam excudere cessat.
 526 Iam draco se noscit spazzatum, protinus altram
 527 Ecce capit speciem, quoniam (mirabile dictu)
 528 Quae nunc Anguis erat, facta est formosa puella.
 529 Hircanus cecidit, draco dum mutatur, arenae.
 530 Falchettus stupuit, cuncti mirantur in illam,
 531 A capite ad plantas indutam vestibibus albis,
 532 Quae manibus librum cicigando tenebat apertum,³⁷
 533 Seque latens trepidat ne sit compresa baronis.
 534 Corripit in soccam Falchettus prestiter illam,
 535 Sed scapat e manibus vestis, Falchettus osello
 536 Plus levis hanc iterum per trezzas illico griffat,
 537 Cui simul e manibus scarpata, cogendo librettum.
 538 Mirabunda nimis tunc res apparuit illis,

³⁶ Sorellas vaccas. (Sister cows.)

³⁷ Cicigando sussurando. (Whispering, mumuring.)

539 Vix Falchettus eam raperat librumque serarat,
 540 En pecus omne fugit multo sbraiore debottum.
 541 Illa ribalda gridans planctum spargebat amarum,
 542 Falchettumque orat tales dicendo lusingas,
 543 Ah, Falchette, patis sic me tractare puellam?³⁸
 544 Meque tapinellam Dammam sic laedere sufers?

{T Book 20 p. 202v; Port. 2.116}

545 Ipsa ego, non curans hominum consortia, nimpha
 546 Palladis, has habito grottas, servoque pudorem.
 547 Deh, miserere mei, dulcis Falchette, nec istud
 548 Dignum laude quidem fuerit per secla futura.
 549 Nam te sbeffabunt dicentes, o decus, o laus,
 550 Barronem validum gracilem occidisse putinam.
 551 Quid de me facies? en sum muliercula, cernis?
 552 Ergo velis, quaeso, toltum mihi reddere librum,
 553 Meque sinas andare, praecor, nitidissime barro.

Berta.

554 Et sic Falchettum vulpina fraude carezzat.
 555 Mox sub barbozzo squaquarinum fecit ad illum.³⁹
 556 Venerat hic Baldus, Cingar reliquique barones,
 557 Et mirabantur quantum sit bella puella.
 558 Alter dicebat, scelus est offendere nimpham,
 559 Alter ait, non sic, nam vel stria, vel maga putta est.
 560 Tum Falchettus eam dum pro pietate movestus
 561 Linquere disponit, lumen procul ecce videtur,
 562 Voxque sonora tonat dicendo, prendite rursus,
 563 Prendite Barrones foedam lordamque putanam,⁴⁰
 564 Nam totas mundos fit desertatus ab ipsa.
 565 Lironus repiat subito per colla puellam,
 566 Nam que manum flentis Falchetti evaserat illa.

³⁸ Puellae blanditiae. (A girl's charms.)

³⁹ Squaquarinum est actus cum duobus digitis toccas barbozzum alterius, poeta Godianus. Temnite foemineos squarquarinos, temnite basos. (A caress is delivered when you touch someone else's beard with two fingers. Shun female caresses; shun kisses.)

⁴⁰ Putta est illa si addis na, suum significatum habet. ("Putta" is that which has meaning if you add "na"[: *puttana*, whore].)

567 Ergo tenet, donec Vecchius barbatus arivat,
 568 Splendidus et parens anima superare Catonem.
 569 Ut fuit agiontus, laeta cum fronte, salutat
 570 Guerreros, illi resalutant valde stupentes.
 571 Mox Falchettum orat magicum sibi tradere librum.
 572 Illa gridat, ne des, ne des, Falchette, quadernum,
 573 Iste nullis Vecchius vos ingannare peroptat.
 574 Cui vir sanctus ait, taceas, miserabilis alma,
 575 Iam iam tempus adest, quo debes reddere contum
 576 De tantis animis pro te sub tartara missis.
 577 Inde ait, a domino sic sic datur omnipotent,
 578 O dulces fratres, ut vos de semine Christi
 579 Huc venissetis magicam destruzzere legem.

{T Book 20 p. 203; Port. 2.117}

580 Dic, meretrix, quaenam es? dicis te Pallados esse,
 581 Brutta putana, deae famulam? tu, mecha, pudorem
 582 Servas? o quantum passa est te summa potestas.
 583 Sed dare nunc poenas te condecet, eiice librum,
 584 Eiice mi Falchette librum, tunc protinas illum
 585 Falchettus terrae Baldo mandante gietavit.
 586 Extemplo magnus fit terremotus ubique,
 587 Turba diavorum properat, zaffatque ribaldam,
 588 Quae meschina gridans, dum portabatur, aiebat,
 589 Nocentina vocor magicis tam dedita chartis,
 590 Decepique mea iuvenem cum fraude Folengum.
 591 Iam valeat mundus, mea sint habitatio Vermes,⁴¹
 592 Tartara, serpentes, ignis lacrimosaque Vallis.
 593 Et sic plorando fertur cum corpore ad Orcum.

Comina.

594 Stabat quisque tacens, somnumque videre videtur,
 595 Sed ridens Vecchius, me iam seguitate, comandat.
 596 Ergo post illum vadunt parlando nientum.
 597 Roccaforta suos sequitur Pardusque patrones,
 598 Spezzacadena etiam squarzatis undique sellis.

Pedrala.

⁴¹ Nocentina fertur a diablis. (Nocentina is carried away by devils.)

599 Postquam Vulcani pariter venere botegam,
 600 Alloquitur Vecchius. Bene iam veniatis, Amici.⁴²
 601 Sunt anni centum, quod vos expecto per istas
 602 Speluncas, hoc celsa mihi providentia tempus
 603 Concessit, donec te possem, Balde, videre.
 604 Qui perges, si vera docent me sidera, totas
 605 Per baratri portas, terraeque secreta videbis.
 606 Unde tuam vitam, nec non cantare prodezzas
 607 Decrevi, si tanta mihi donabitur aetas,
 608 Quod cum compagnis praesentibus inde returns.
 609 Nomine Merlinus dicor, de sanguine Mantus,⁴³
 610 Est mihi cognomen Cocaius maccaronensis.
 611 Vos Pater omnipotens iunxit, tutosque reduxit,
 612 Restat adimplatis animo sua iussa fideli,
 613 Qui vos elegit propter lustrare Masones

{T Book 20 p. 203v; Port. 2.119}

614 Inferni, stygiasque mihi narrare facendas.
 615 Conveniet (fateor) grandes passare fadigas,
 616 Quod desperati vitae quandoque saritis.⁴⁴
 617 Gratia coelestis vobis cum semper habetur,
 618 Undique defendet, nec vos mortalia possunt
 619 Laedere, si Dominus coeli praebabit aiuttum.
 620 Sed tamen, O, socii, vos confessare bisognat
 621 Quae commisistis per vestrae tempora vitae.
 622 Nec confessandi quaeso vergogna sit ulla,
 623 Nam grandem meritum talis vergo[g]na ministrat.⁴⁵

Togna.

624 Cingar id ascoltans stringit se in tergore totum,
 625 Nam res difficilis se confessare videtur.
 626 Baldus ait, placuit nobis parlatio vestra,
 627 Nos, Merline pater, tibi confessabimus omnes.

⁴² Merlini sermo. (Merlino's speech.)

⁴³ Iste Merlinus, est presens poeta, et auctor huius voluminis. (This Merlin, is the present poet, and the author of this volume.)

⁴⁴ Saritis pro eritis. (You (plural) will be, [two forms].)

⁴⁵ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

628 Nunc ego stelliferi pietatem nosco Tonantis,
 629 Qui non advertens quantum peccavimus illi,
 630 Nos elegit enim Baratri pro cernere Tombas.
 631 Et sic promitto per sanctos illius omnes,
 632 Fortes in bello semper nos esse probabit.
 633 Eya igitur, socii, mentem brancate gaiardam.
 634 Quisque sibi revocans peccamina quanta gravavit,
 635 Confesset, purgetque animam, superetque diablum.

Togna.

636 Tunc omnes flexis genibus loca singula carpunt,
 637 Quo melius possunt fantasticare comenzant.
 638 Suspirat Cingar, nescit qua parte rapinas,
 639 Furta, sacrilegium, ludos narrare comenzet
 640 Dum pensare studet, scelerum confusio surgit,
 641 Quae tot sunt equidem numero, quot sydera coeli.
 642 Deventat mattus, dum crimina tanta repensat,
 643 Dumque malum putat hic, subito dimenticat illic.

Confessio.

644 Baldus erat primus, qui confessare volebat.⁴⁶
 645 Ergo genuflexo devotus crimina dixit.
 646 Post quem Falchettus lachrimis confessat amaris,⁴⁷

{T Book 20 p. 204; Port. 2.120}

647 Cingaris errando, sed non robbando sodalis.
 648 Hircanus sequitur, purus, sincerus et agnus.⁴⁸
 649 Crimina Fracasso multum sed parva catavit,⁴⁹
 650 Namque bonus certe semper fuit ille polastrus.
 651 Sat Centaurus erat caricus, Corsarus et Hippol,⁵⁰
 652 Omnia confessat plorans Moschinus ad unguem.⁵¹
 653 Presto satisfecit Philotheus, namque columba est.⁵²

⁴⁶ Baldus. (Baldus.)

⁴⁷ Falchettus. (Falchetto.)

⁴⁸ Hicanus. (Hircano.)

⁴⁹ Fracassus. (Fracasso.)

⁵⁰ Vinmazzus. Hippol. (Vinmazzo. Hippol.)

⁵¹ Moschinus. (Moschino.)

654 Non fecisse bonum scelus est plus grande Rubini.⁵³
 655 Optime Malfattus recti confessat amator.⁵⁴
 656 Succedit Malaspina, satis quod dicat habebat.⁵⁵
 657 Confessor ridet se confessante Bocalo.⁵⁶
 658 Una dies voluit pro confessare Lironem,⁵⁷
 659 Corsarus semper quoniam fuit atque ladronus.

Cingaris confessio.

660 Sed postquam Cocaius eos audire calavit,
 661 Restat et ut Cingar mundus, purissimus agnus,⁵⁸
 662 Confessat flexis ergo devote zenchis
 663 In primis nescit Crucifixi adducere signum,
 664 Vel formare crucem, dicens in nomine patris.
 665 Postea principium nimia formidine nullum
 666 Scit dare, nec medium, nec finem, namque bisognat
 667 A teneris annis dicat sua crimina quaeque.
 668 Sentit eum quod magna trahit suspiria Baldus,
 669 Et cicigando suis sociis parlabat in unum
 670 Cantonem ridens, em, em, stat freschus, et illi
 671 Ridebant, quoniam sat norant Cingar acta,
 672 Dum confessatur sua frons sudore bagnatur,
 673 Nunquam tam grandem dixit fecisse fadigam.
 674 Iamque dies unus passat, confessio mezza est.
 675 Itur dormitum, nox transit, Cingar in ipsa
 676 Nunquam dormivit noctu, sed solis in ortu
 677 Surrexit, tornat, confessus vespere mansit.
 678 Cui datur (ut potuit credi) poenitentia grandis.
 679 Omnia promittit Cingar, si attendit ad ista
 680 Sat faciet, quamvis normam servare solebat,
 681 Attendo nunquam sibi pro promittere stabat.⁵⁹

⁵² Philotheus. (Philotheo.)

⁵³ Rubinus. (Rubino.)

⁵⁴ Malfattus. (Malfatto.)

⁵⁵ Malaspina. (Malaspina.)

⁵⁶ Boccalus. (Boccalo.)

⁵⁷ Liro. (Lirone.)

⁵⁸ Cingar. (Cingar.)

⁵⁹ Promitto non stat pro attendere. (I promise does not stand for to keep [a promise].) Note: In P the gloss lacks the “n[on]” but in the 1520 edition the “n” with tilde has been added, P 16 end.

{T Book 20 p. 204v; Port. 2.121}

{T Book 20 p. 205; Port. 2.121}

682 Immo promitto stabat pro attendere nunquam.
 683 Absolvit Cocaius eum, mox illico surgit,
 684 Eya agite, clamat, barrones, quae mora vobis?
 685 Non est tardandum, pretiosum tempus habetis.
 686 Vos estis netti, mundi, perfecte lavati,
 687 Quidve opus ulterius? tantum peccare cavete,
 688 Nam cum peccatis, tunc mens divina recedit.⁶⁰
 689 Solus ego nolo specu restare sub ipso
 690 Sed pars ex vobis stigas descendat in oras,
 691 Pars mecum maneat, sic sic iubet alta potestas.

Comina.

692 Obmutuere omnes, cernentes seque vicissim,
 693 Ignorant quales Baldus velit illic amicos
 694 Vivere, nemo quidem curat restare dedrettum.
 695 Ergo butare parant sortem, mandante Cocaio,
 696 Quales cum Baldo Plutonis ad atria vadant.

Sors.

697 Exiit Hircanus primus, qui saltat alegrus,
 698 Nam cupit inferni curiosus cernere stanzas.
 699 Post quem Falchettus, post quem fortissimus Hippol,
 700 Centaurus sequitur, dubiosus et ipse Lironus,
 701 Inde Fracassus adest, mox ultimus ipse Rubinus.
 702 Malfattus, Cingar, Malaspinaque stare iubentur
 703 Moschinusque manet, Boccalus et ipse Cocaius.

Laus Cingaris.

704 Ingemuit Baldus dicens, sine Cingare nunquid
 705 Ire feram? nunquid sine Cingare vivere possum?
 706 Quicquid enim facio sine Cingare, folla videtur,
 707 Quicquid enim meditor sine Cingare, debilis aura est,

⁶⁰ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

708 Compagnia quidem nostra est sine Cingare guasta,
709 Et sic, dum Baldus loquitur, plorabat amare.

Togna.

710 Quando suum Baldum flentem videre barones,
711 Inteneraverunt praecordia pro pietate,
712 Et facere incipiunt pro Cingare quisque regattam.
713 Ergo, consilio Merlini, stare Rubinum

{T Book 20 p. 205v; Port. 2.122}

714 Est opus, atque fuit Baldus contentus in hac re,
715 Dummodo stare velit secum Philotheus Achates,
716 Sed tantas fecit madalenas ipse Bocalus,
717 Et tantum brazzis Baldum exoravit apertis,
718 Quod fuit andandi sibi larga licentia secum.
719 Merlinus post haec sermonem fecit ad illos,
720 Quod pars quae restat nimium contenta remansit,
721 Et pars quae vadit nimium contenta recessit.
722 Ducere destreros secum nil quippe bisognum est,
723 Quos ad servitium restantum Baldus arengat.⁶¹

Merlinus se detegit.

724 Tunc ego biscoctos panes carnemque salatam
725 Apposui mensis, dixique, sedete, barones.
726 Post epulas illos feci consurgere, qui me
727 Sectantes intrant Mafelini tecta iacentis.
728 Hisque loquens dico, petra cercate sub ista,
729 Venturam quia non modicam retrovabitis illic.
730 Centaurus voltat lapidem, tunc Baldus in atram
731 Descendit scalam, longam bene mille scalinos.
732 Omnes succedant, Merlinus supra remansit.

Pedrala.

733 In fundum scalae portam catavere seratam,
734 Quam pede Fracassus patefecit cardine rupto.

⁶¹ Arengat id est obirgat [sic]. (He scolds means he chides.) Note: obirgat for obiurgat?

735 Introeunt magnam nulla formidine salam,
 736 In qua lux tanta est, effundens lumina passim,
 737 Quod tu iurasses hic esse Palatia Solis.
 738 Est lapis ingentis precii, qui lumina fundit,
 739 Inque coruscanti cristallo fulgidus ardet.
 740 Huc Baldus properans quemquam non cernit adesse,
 741 Miratur lapidis splendor cui tollit ocellos.
 742 In circum salae stant arma picata murais,
 743 Pulchra, nec in toto mundo nitidissima tantum.
 744 Illa stupescentes pariter guardare comenzant,
 745 Formidantque quasi tam lucida tangere tela.⁶²

Heroes antiqui.

746 In capite ipsius salae grandissimus elmus

{T Book 20 p. 206; Port. 2.122}

747 Pendet, qui summo penazzum vertice promit.
 748 Ac super excelsum quaedam damigella cimerum
 749 Stabat, et hoc manibus distensis carmen habebat.

Distichon.

750 Hunc portare gigas Nembroth certando solebat,
 751 Martelli inventor fecit Tubalcain ipsum.⁶³
 752 Baldus ait, Fracasse, tuum caput hunc ferat elmum,
 753 Corpore non minor es Nembrotto forcibus atque.
 754 Illum Fracassus removens in vertice plantat,
 755 Nec sibi rem binas voltas tunc dicere fecit.
 756 Tunc processerunt, armorum splendifer ordo
 757 En alter patuit visu, collectus in unum,
 758 Supraque hoc scriptum tabula pendebat in alta,
 759 Armaturam istam quondam se vestiit Hector.⁶⁴
 760 Induit haec Baldus, quoniam minor Hectore non est.
 761 Ulterius vadunt, troiano sanguine tincta
 762 Arma vident, super ista fuit epigramma notatum,

⁶² Nemproth. (Nemproth.) Note: 1692, Nembrotis.

⁶³ Tubalcain. (Tubalcain.) Note: Tubalcain appears in Genesis 4.22, a pioneering metalworker, as here.

⁶⁴ Hector. (Hector.)

763 Ornarunt quondam paladini corpus Achillis,⁶⁵
 764 Optima quam fuerint, Aiakis morte probatur.
 765 Hircanus tulit haec, quibus est plus dignus Ulisse.
 766 Quae dum cingebat, probus Hippol arma catavit,
 767 Quae Venus Aeneae componere fecerat olim.⁶⁶
 768 Haec mea sunt, dixit, mox prestiter illa dobavit.
 769 Non procul his etiam sunt arma nitentia Thesei,⁶⁷
 770 Haec sibi delegit, Baldo mandante, Lironus.
 771 Sunt quae portabat fera virgo Penthesilea,⁶⁸
 772 Suscipit haec nemo, muliebris namque figura est.
 773 Hanibal ille furens ductor Cartaginis arma⁶⁹
 774 Hic sua quin etiam Romae tam noxia liquit.
 775 Cingar ait, Romam si terruit Hannibal istis,
 776 Sic ego diabolum superabo Cingar eisdem.
 777 Dixerat, et totum subito se ficcat in illas.
 778 Hic quoque Pompei stant contra Caesaris arma.⁷⁰
 779 Caesare vestitur Falchettus, parsque canina
 780 Excipitur, solo quam cum faldone covertat.

Heroes Iudei.

{T Book 20 p. 206v; Port. 2.123}

781 Ast alio in muro iudaica tela patebant.
 782 Primum quae Hebrei dux quondam Iosue stoli⁷¹
 783 Induit, ista vetus fecit ferrarus Oliab.
 784 Post haec subseguitant Sansonis tela gigantis,⁷²
 785 Ipsa fuere quidem nostro satis apta Fracasso.
 786 Pendula stat muris ibi smisurata corazza,
 787 Quam contra David gestavit schena Goliae,⁷³
 788 Istam Centaurus circum vestivit adossum.

⁶⁵ Achilles. (Achilles.)

⁶⁶ Aeneas. (Aeneas.)

⁶⁷ Theseus. (Theseus.)

⁶⁸ Penthesilea. (Penthesilea.)

⁶⁹ hanibal. (Hannibal.)

⁷⁰ Pompeus. Caesar. (Pompeus. Caesar.)

⁷¹ Iosue. (Joshua.)

⁷² Sanson. (Samson.)

⁷³ Goliath. (Goliath.)

Heroes christiani.

789 Sunt ibi Carlonis Francorum regis honores,
 790 Aurea flamma nitet, quam nunc o Brixia godis.⁷⁴
 791 Magnanimi Orlandi comitis de Anglante trophei⁷⁵
 792 Durindana tamen non illic spada catatur.
 793 Mox ducis Albani montis stant arma Rinaldi,⁷⁶
 794 Est quoque bacchioccus, quem Morgans ferre solebat.⁷⁷
 795 Accepit Fracassus eum, bastone relicto.
 796 Moschinus pro nunc, Philotheus, atque Rubinus,
 797 Malfattus, Malaspina simul, non arma tulerunt,

Facetiae Bocali.

798 At nisi squarcinam Marguti repperit illic⁷⁸
 799 Boccalus pro se, quae fodro nuda putrescit.
 800 Hanc cito gallono taccat, non altera curat
 801 Arma, sed incusat compagnos esse fachinos,
 802 Immo insensatos, caricantes corpora ferro.
 803 Baldus id aspiciens dixit, Boccale, quid armis
 804 Non te securas? en cernis quanta supersunt.
 805 Non me (respondet) ferrum natura creavit.
 806 Sum caro, dico tibi, sic sic de carne manebo.
 807 Rursum Baldus ait, squarcinam quid geris ergo?
 808 At Boccalus, ego sensi quod sub Phlegetonte
 809 Anguillas comedunt grassas tria brachia longas,
 810 Si nobis epulae mancabunt (quomodo credo)
 811 Quid restat ni cum squarcina tollere pellem?
 812 Ac ibi sunt olei caldaria plena boienti,
 813 Est focus (ut dicunt) Anguillas frizere possunt.⁷⁹

Gosa.

{T Book 20 p. 207; Port. 225}

⁷⁴ Aurea flamma. Brixia. (Golden flame. Brescia.)

⁷⁵ Orlandus. (Orlando.)

⁷⁶ Rinaldus. (Rinaldo.)

⁷⁷ Morgans. (Morgante.)

⁷⁸ Marguttus. (Margutte.)

⁷⁹ Frizere, vox padellae. (To fry, voice of a frying pan.) Note: Gloss may refer to the sizzling sound of the "z" in frizere; there may be sexual innuendo.

814 Hunc ob sermonem Boccali quisque cachinnat,
 815 At postquam rutilo texerunt corpora ferro,
 816 Quisque piat scutum, seu targam, sive rodellam,
 817 Constat abundanter teli genus omne fuisse.

Ars Scrimmandi.

818 In medium salae Baldus saltavit in armis,
 819 Seque provare parat scrimando contra sodales.
 820 Cingar in instanti trat de galone spagnolam,
 821 Se quoque sub targa totus curvatus abassat,
 822 Quid, menchione, bravas? dicebat, nunc tibi Cingar⁸⁰
 823 Quid valet ostendet, sta saldus, para stocatam.
 824 Et sic dicendo tres colpos fecit in unum.
 825 Baldus ridebat, semper scrimando repossat,
 826 Mirat et attentus quod Cingar porrigat unum
 827 Ante pedem, nam sic faciens sotosora tomaret.
 828 Tunc piatonadam Baldus menavit ad illum,
 829 Et pede supra pedem posito, dum se ritirare
 830 Vult Cingar, cascat, chioccatque culamine terram.
 831 Extemplo comites omnes movere cachinnos.
 832 Subrisit Cingar, sursumque levando gridabat,
 833 Eya cito, fratres, brandos educite vestros,⁸¹
 834 Et mecum pariter Baldo veniamus adossum.
 835 Tunc omnes Baldum piatonizando serarunt,
 836 Qui ferit in fianchis, qui retro, qui ferit ante,
 837 Omnes intorum Baldo sua tela menabant.

Comparatio.

838 Non sic pirlat enim cum foemina fila revolgit,
 839 Guindalus, aut quando segetem rota saxeae frangit,
 840 Ut Baldus girat, pede solo, terque quaterque.
 841 Denique toccatis cunctis ibi solus ab illis
 842 Restitit intactus, cessat procedere scrimma.
 843 Cingar abit, lapidemque illum tam clare nitentem
 844 Despiccat muro, quem Baldi ficcat in elmum.

⁸⁰ Bravaia Cingar. (Cingar's boasting.)

⁸¹ Cingar aequo animo inter amicos omnia sustinet. (Altogether Cingar maintains an even spirit among his friends.)

845 Hunc tibi victori, dixit, largimur honorem,
 846 Cum quo per Baratrum poteris donare lusorem.

Pedrala.

{T Book 20 p. 207v; Port. 226}

847 Post haec Baldus eos scalam montare comandat,
 848 Quos ego suscepi fecique sedere parumper.
 849 Vos Deus elegit, dixi de gentibus unos
 850 Ut prius emundi viciis, armisque refecti,
 851 Culfoream penitus valeatis strugere sectam,
 852 Ipsa quidem sic est operantibus aucta diablis,
 853 Quod nisi praesidium dederit vis una Tonantis,
 854 Christi summa fides, et lex cui Iulia cessit.
 855 Corruet, errorum multis nunc recta magistris.
 856 Olim quarundam vetularum parva striarum
 857 Turba dabat poenas meritis incensa casottis,⁸²
 858 Sed modo non tantum confectae tempore vecchiae
 859 Gattas, moltones, capras, porcosque cavalcant,
 860 Verum Magnates plures, Dominique togati,
 861 Et qui dant populis in sacro iura senatu,
 862 Se sub Culforea statuunt ditione regendos,
 863 Observant zobias, unguunt sua membra cirottis,⁸³
 864 Quos ego saepe cavas tueor transire per istas,
 865 Namque suam properant ad cortezare Madonnam,
 866 Culforaque dicta est, reliquarum prima striarum.⁸⁴
 867 Scortaque Luciferi, tot certe digna casottis,
 868 Quod* lapides terrae, maris undae, sidera coeli.
 869 Ipsa studens magiae penetravit viscera terrae,
 870 Inque sinu centri simulatum condidit orbem.
 871 Haec vos cuncta decet non tantum sternere brandis
 872 Corde sed accorto, sensuque a crimine mundo.
 873 Dux eris atque pater sociorum, Balde, tuorum,
 874 Nulla superstitio poterit te laedere solum,
 875 Sed caveant alii, tua ne mandata refudent
 876 Ite precor tandem, crucifixi tollite signum.

⁸² Casottis, in quibus uruntur striges. (Little huts in which witches are burned.)

⁸³ Zobias, dies Iovis. (Giovedì, Thursday, Jove's day.)

⁸⁴ Culfora. (Culfora.)

Conclusio.

877 Baldus abrazzavit fletu stillante Rubinum,
 878 Mox alios, Malaspina suo pro Cingare luget,
 879 Malfattusque suo pro Hircano, denique stricti
 880 Agmine discedunt, nos sexque remansimus illic.

Explicit vigesima phantasiae Macaronice.

{T Book 21 p. 208; Port. 2.129}

Book 21

Magistri Acquarii argumentum in
 Vigessimamprimam Phantasiae macaronicen.

1 Cingarum excrescit nasus tantum, quod in illo
 2 Scapuzzat, quoniam stryo tocarat eum.
 3 Attamen hunc sanat Serraffus, postea Raffum
 4 Custodem Nili fluminis interimunt.
 5 Fracassus comites in forti tergore gestat,
 6 Donec Culphoreas reperire casas.
 7 Illic dum parlat cum Baldo Luca Philippus,
 8 Baldus compagnos cernit abesse suos.
 9 Quos alias tandem retrovavit habere figuras.
 10 Sed per Serraffum pristina fassa redit.

Merlini Cocaii poetae Mantuani
 phantasiarum Macaronice Vigessimaprima.

Comparatio.

1 Qualis es o mulier facilis succumbere furto,
 2 Furto? (parce rogo, volui succumbere viro
 3 Dicere sed brevis est praecedens syllaba) qualis
 4 Ergo viro facilis succumbis, Foemina, sive
 5 Officio voti, sive acta prurigne carnis,¹
 6 Ast ubi tamburri formam tua pancia summit,
 7 Ac inflata uteri pellem distendier audis,
 8 Perque tuum gambar vadit rugando cavagnum,

¹ Methaphorica proverbialia. (Metaphorical sayings.)

9 Tempus adest partus, vel Mortis dicere possum,
 10 Quo meschina bonos debes padire boconos.²
 11 Angeris, et numquam velles habuisse maritum.
 12 Sed postquam bellum sborraveris inde putinum,
 13 Nescis stare loco tanta est tibi nata voluptas,³
 14 Ad vomitumque redis transacto tempore poco.
 15 Talis es, o Cingar, facilis succumbere furto.
 16 Furto? sic, furto, nec tam succumbere furto,

{T Book 21 p. 208v; Port. 2.130}

17 Sed tot criminibus variis, tibi dicere possum,
 18 Quot Sguiceros mandat montagna sguizarica morti.
 19 Sed modo namque tibi confessio sancta levavit
 20 Ex humeris pesum, quo non pesatior alter,
 21 Laetus es, et cantans in stroppa sistere nescis.⁴

Parenthesis.

22 Heu quia sunt omnes, si rem bene cogito, Cingar.
 23 Nostra velut Cingar facilis delabitur aetas
 24 In vicium, sed mox animi fastidia surgunt.
 25 Quis tam certus adest, quem non petulantia carnis
 26 Pungat, et interdum tollat de tramite recti?⁵
 27 Quis tam sanctus homo, qui non quandoque patescat
 28 Esse caro, pressusque ruat sub pondere carnis?⁶
 29 Ast peccare hominis, numquam emendare diabli est.
 30 Si quandoque caro sua nos post vota reducit,
 31 Nunquid nos aliis animantibus aequa potestas
 32 Dissimiles statuit frustra? ratione vigemus.
 33 Hinc ordita fuit patribus confessio, verum
 34 Hoc opus, hic labor est, facinus committere paulum
 35 Nos pudet ante deos, homini sed dicere multum.
 36 Offendisse Deum nobis minus esse videtur,
 37 At mage nos homini commissum prodere, vexat.
 38 Fallimur, ah miseri vitio sine posse putantes

² Proverbium. (Saying.)

³ Proverbium. (Saying.)

⁴ Proverbium. (Saying.)

⁵ [Manus.] ([Pointing finger.])

⁶ [Manus.] ([Pointing finger.])

39 Vivere, qua propter si carne gravante labamus
 40 Turpe quod in crimen veluti sors nostra ministrat,
 41 Ire sacerdoti nudare pigrescimus illud.
 42 Mente fatiamur, timor urget, pectus acerbat
 43 Sinderesis, montemque humeris gestare videmur.
 44 At postquam fuerint animo discussa recenti
 45 Crimina, laetamur tantum evasisse laborem.

Contra Hypocritas.

46 Sed veh qui superos laedunt sub tegmine recti,
 47 Stat quia lustitiae sub imagine culpa frequenter,
 48 Dicitur Hypocrisis vitium, simulataque Virtus.
 49 Deforis ellucet velut aurea petra sepulchri,
 50 Foeda sed interius putrefacta Cadavera servat.⁷

{T Book 21 p. 209; Port. 2.131}

51 Noscite displiceat quantum fraus ista tonanti,
 52 Qui nostra sub carne latens reprobabat iniquos
 53 Hypocritas, revocans meretrices atque latrones.
 54 Emendaturum genus istud namque sciebat,
 55 Sed pietas simulata nequit mendarier unquam.⁸

Berta.

56 Non erat ex ipsis noster, mihi credite, Cingar,
 57 Non erat ex ipsis, quos dicunt Santificetur,⁹
 58 Sive Gabadeos, aliquos nisi quando gababat,
 59 Atque viandantes sancta sub veste robabat.
 60 Sed modo confessus gaudet, titaloraque cantat,
 61 Bertezat, ridet, saltat stigmatque Bocalum,
 62 Qui quoque Gaioffus salsa de carne Mezenum,
 63 Vix confessatus Merlino fraude robarat,
 64 Atque simul dulci duo plena Cucurbita vino.
 65 Increpat hunc Baldus poverum spoliasset Romitum.
 66 At Boccalus ait, de mangia in pace biavam,
 67 Et tu non comedis persuttum, Balde, libenter?

⁷ Comparatio. (Comparison.)

⁸ [Manus.] ([Pointing finger.])

⁹ Sanctificetur indeclinabile positum. (Is sanctified, treated as indeclinable.)

68 Forsan in inferno poteris retrovare tavernam?
 69 Baldus ait, Vinmazzus habet de pane cavagnum.¹⁰
 70 Quid? Boccalus ait, nobis scriptura comandat,
 71 Non in solo pane vivat homo, caro carnem
 72 Accusativo facit.
 73 Quisque piat festam pro Cingare proque Bocalo,
 74 Qui vadunt mutuo follas narrando facetas,
 75 Nam via longa nimis sic sic brevis esse videtur.

{T Book 21 p. 209v ; Port. 2.132}

Gosa.

76 Baldus in excelso carbonem vertice gestat,
 77 Qui nihilat grossas, fulgenti luce, tenebras.
 78 lamque caminarant per grottas mille pedestres.
 79 Fit sonus ecce suas post schenas plurimus, atque
 80 Vox gridat anterior, sta, guarda, vade dabandam.

Comparatio.

81 Quali cum guisa Papam sociare videmus
 82 Inter Alebaldas centum peditesque staferos,
 83 Per quos hic illic mandatur stare dabandam.¹¹

{T Book 21 p. 209v; Port. 2.132}

84 State, gridat Baldus, quo pervenit iste tumultus?
 85 Illico sfodratis brandis dant scuta lacertis,
 86 Separat et comites ad bandas undique stradae,
 87 Fit via trans punctas brandorum utrinque minantes,
 88 Ac si per piccas vellet passare Todescus.
 89 Maxima comparet tacitae confusio gentis,
 90 Quae diversimodis franceso more cavalcat.
 91 Pars equitat gramolam, pars descum, parsque cadregam,
 92 Pars colum, trespum, pars secchiam, parsque telarum,
 93 Pars tripodem ferri, pars naspum, parsque cavagnum,
 94 Pars scoppam, tabulam, concam, misamque farinae.
 95 Per medios comites, nulla formidine, passant.

¹⁰ Cavagnum, sportam. (Basket, bag.)*

¹¹ Dispartem, divisam. (Separated, divided.)

96 Nil penitus citant, Baldus ridere comenzat,¹²
 97 Cingar ait clamans, quae gens? quo pergitis? ola?
 98 Nemo respondet, procedit muta caterva,
 99 Non modicum faciunt strepitum per saxa cadreghae,
 100 Pistones iadae, gratarolae, mille facendae.
 101 Continuo rident fratres, tamen omnia viso
 102 Contemplant stupido, brandis menare parati.
 103 Falchettus loquitur, sunt isti nempe striones,
 104 Est hodie giornus zobiae, Boccale, dimanda
 105 Si zobiae fortasse dies est iste, nequaquam
 106 Fortunam, Boccalus ait, tentabo, sed ecce
 107 Ultimus apparet, ligni cui zoppa cavalla est,
 108 Vix ea fatus erat postquam transiverat omnis
 109 Copia, quod secchiam stafezat desuper unam,
 110 Posterus extremo tetigit qui pollice nasum
 111 Cingar, et subito post coetum sprone galoppat,
 112 Illaque barbaricas superaret secchia cavallas.
 113 Res miranda statim comparuit ante sodales.
 114 Cingar incepit pededentim crescere nasus,
 115 Defluit in longum, barbozzum iamque tocabat,
 116 Atque bighignolus lambicchi paret aguzzus.¹³
 117 Cingar at infelix umbram prius esse putarat,
 118 Unde manu reparare volens urtabat in ipsum
 119 Nasazzum, qui iam prolixus pectora coprit,

{T Book 21 p. 210; Port. 2.133}

120 Suscipit et formam seu caudae, sive budelli.
 121 Me miserum, clamat, quo tanti copia nasi
 122 Processit? mirate, precor, mirate fradelli,
 123 Cernitis hunc nasum? tunc illi firmiter adstant.
 124 Obstupuere, pedes quoniam defluxit ad imos.
 125 Dumque timens voluit Moschinus currere, longum
 126 In nasum pedibus scapuzzat, et inde stramazat.
 127 Baldus non potuit quin fleret fata sodalis,
 128 Attamen, ut prudens quod erat, delusio noscit.
 129 Ne timeas, mi Cingar, ait, truncabimus istum
 130 Nasonem petito, cui pristina forma redibit. beak

¹² Citare minus est quam loqui. (To be quiet is less than to speak.)

¹³ Bighignolus, est illud rostrum per quod lambicantur herbae. (Spout, is that part of a beak by which the grass is watered.) Note: could be related to L *beccus*, beak.

131 Boccalus parlat, quid sbigottiris ob ipsum?
 132 Nempe tibi invideo, Cingar, nasare melones
 133 Stans drittus poteris, nec te bassabis odori.
 134 Hoc verbo ridens Cingar, patientia, dixit,
 135 Me iam per nasum bufali de more potestis
 136 Ducere, sed quoniam mihi passas occupat, ipsum
 137 lam septem cubitos longum volo circa colengum
 138 Cingere, sic faciens laeta cum fronte recedit,
 139 Attamen, andando, pensat deponere nasum.
 140 Iugiter hunc solito Boccalus more caleffat,
 141 Iugiter et solito fert illum Cingar amore.¹⁴
 142 Non erat ex numero quorundam quippe bravantum,
 143 Qui dare sunt faciles, at non repiare botones.
 144 Quod sim nasutus, dicebat, curo pochettum,
 145 Languesco verum tanto sub pondere nasi.
 146 Vin, Falchettus ait, tibi demus, Cingar, aiutum?
 147 Dixit, et a collo nasum distorthetai omnem,
 148 Praecedensque illum spallis non absque fadiga
 149 Sustinet, ac alii succedunt saepe labori.

Togna.

150 At pater interea Serraffus cumque Giuberto,
 151 Cumque duobus erat Merlini iunctus ad Antrum.¹⁵
 152 Sed Baldum quando cognoverat esse recessum,
 153 Prestiter avertit schenam, dixitque valete.
 154 Tres illum seguitant Giubertus, Pizza, Rafellus.

{T Book 21 p. 210v; Port. 2.134}

{T Book 21 p. 211; Port. 2.134}

155 Pizza Capellettus, greghesco stemmate natus,
 156 Sed mater schiavona fuit, pensate, fradelli,
 157 Quae mixtura hominis, quid sit confessio nunquam
 158 Cognorat, ladro, barrus, fur, sanguine gaudens.
 159 Quid referam? stradiottus erat queo dicere peius?
 160 At Stradiottorum quia mos est mittere guerram,
 161 Pizza Capellettus, vel Pizza guerra vocatur.

¹⁴ Fert, sufert. (Bear, endure.)*

¹⁵ Color rethoricus, cumque cumque. (Rhetorical color, repetition of *cumque*.)

162 Attamen a reliquis Stradiottis distat in unum,
 163 Namque fidelis erat per amicum tradere vitam.¹⁶
 164 Patria sed pulchri fuit urbs milanese Rafelli,
 165 Qui nunquam panem, nec quidquid corpora nutrit,
 166 Sumebat, dulci tantum se pascit amore.
 167 Quapropter quicquid contrectat, replet amore.
 168 Serraffo multum fuit haec complexio grata,
 169 Utebatur eo variis in rebus Amore.

Mafelina.

170 Ergo cito magicum traxit de pectore librum.
 171 Dum legit, en cervi ramosi quattuor adstant,
 172 Ore brias ut equi gestantes, tergore sellas.
 173 Quos montare iubet Serraffus nemo repugnat.
 174 Quattuor hi strictis calcagnis oreque presso,
 175 Ne dicant lesum, per opaca silentia currunt,
 176 Immo volant, quoniam portantur supra Diablos.
 177 Itur ad orbescam guidant quocumque cavalli,¹⁷
 178 Inque oculi motu post Baldi terga fuerunt.¹⁸
 179 Sistite, dicebat Serraffus, sistite cervos.
 180 Ecce procul Baldi grottas illuminat elmus.
 181 Tunc dismontarunt, cervosque recedere mandat
 182 Serraffus, lapidesque bubae tres expedit illis,
 183 Quas si quis gerit in boccam, invisibilis efit.¹⁹
 184 Ergo simul properant, alios guardare valentes
 185 At non guardari, lapidum sic maxima vis vult.
 186 Introeunt Baldi compagnos nemine visi,
 187 Ac ibi ridendo pugnos menare comenzant.
 188 Primus Boccali Serraffus percutit aurem.
 189 Oyme, gridat, quisnam mihi nunc percussit orecchiam?

{T Book 21 p. 211v; Port. 2.135}

190 Talia dum loquitur, chiappa picigatur in una,²⁰

¹⁶ Tradere pro tradere vitam. (Hand over, for give his life for.)

¹⁷ Ad orbescam, sine luce. (In blindness/blindly, without light.)

¹⁸ Quicquid cavalcari potest, cavallus appellat. (Whatever can be mounted, one calls a horse.)

¹⁹ Efit, efitur. (Is effected, [two forms].)

²⁰ Chiappa, latine clunis. (Butt cheek, Latin buttock.)

191 Va, Diavol, ego non possum vivere, cancar,
 192 Balde tibi veniat, quo nos codesella, menasti?
 193 Pizza Guerra pedes transversat ante Lironem
 194 Qui cadit, et surgens alia quoque parte tramazzat,
 195 Namque Rafellus eum spingit buttatque stravoltum.
 196 Hippol ait, quid, Balde, iuvat portare lusorem?
 197 Undique tampellor pugnadis nempe cotoris,²¹
 198 Nec percussores video, tamen ecce putabor
 199 Mattus, namque volo me met deffendere pugnis.
 200 Sic ait, et manibus conclusis verberat umbras.
 201 Giubertus ridens Falchetti e tergore nasum
 202 Cingaris abstulerat poverumque tirabat ubique.
 203 Heu quia, Cingar ait, per nasum ducor ut Orbus.
 204 Hircanus dum vult illi succurrere, pugnum
 205 Menat, et in saxum colpit, sofiatque panadam.²²
 206 Nemo stigmat Baldum, sed eum venerando respectant
 207 Serraffus caudam Centauri tirat equinam,
 208 Ille iacit calzos, frustra que recalcitrat umbris.

Pedrala.

209 Galantariam post ipsam denique petram
 210 Serraffi iussu sboccavit quisque bubinam,
 211 Noscunt Giubertum, qui ridens currit, abrazzat,
 212 Stringit compagnos, Serraffum Baldus honorat.
 213 Supplicat inde, velit de vultu tollere nasum
 214 Cingaris ingentem, primaeque reducere formae.
 215 Non cogat, Serraffus ait, me Cingar ad istud,
 216 Namque malum proprium, nec non nihil utile poscit.²³
 217 Si bene quicquid agit nesciret corde locare,
 218 Ad nasum faciat tres, quattuor octoque groppos.
 219 Deh, Serraffe pater, dicebat Cingar, utrumque
 220 Tollite vobiscum, quaeso, nasumque rudemque
 221 Mermoriam [sic], plus quam talis mihi machina restet.
 222 Ergo Serraphus motus pietate cavavit
 223 Extra scharsellam cerottum nescio qualem.

²¹ Cotoris, maturis. (Ripe, mature.)

²² Proverbium, cum quis sibimet malum facit statim sofiat, ut alevietur dolor. (A saying: when someone hurts herself, immediately she blows so that the pain is alleviated.)

²³ Tres negationes simul. (Three negations at the same time.)

224 Molzinat nasum veluti si mungeret hircum,²⁴

{T Book 21 p. 212; Port. 2.136}

225 Qui callat sensim, candelae more brusantis.
 226 Ut fuit ad primam speciem, festinus ab illo
 227 Se tollit Cingar, saltat velut haedus in altum,
 228 Nec fuit ordo unquam post hac sibi tangere nasum,
 229 lugiter addubitans rursum ne cresceret ille.²⁵
 230 Hinc fuit addagium (verum salvando) repertum,
 231 Quando quis non vult sibi nasi pinza tocari.²⁶
 232 Vix ea finierant, Serraffus in ore lapillum
 233 Claudit, et ut sociis non vistic inde recedit.

Comina.

234 lamque caminarant tres antra per abdita giornos,
 235 In finem grottae firmarunt denique passum.
 236 Non ultra passare valent, via namque smaritur.
 237 Unicuique nimis durum est reflectere passum,
 238 Aut replicare viam tanta strachedine factam.
 239 Ergo impazzati stant omnes, ut solet esse.

Comparatio.

240 Quando formicae peragrantes ordine longo
 241 Supra muraia basant se saepe vicissim.
 242 In medio quarum si cum carbone notatur
 243 Linea, non audent signum transire per illud.

Berta.

244 Attamen horrendum saxum Fracassus abrazzat,
 245 Fortiter et relevans obscurum detegit antrum
 246 Cisternae simile, aut fossato valde cavato.
 247 Apponunt aures, si quid sentire valerent.
 248 Audivere sonum fluvii per saxa strepentis,

²⁴ Molzinat, molliter ungit. (He rubs, he anoints gently.)

²⁵ Proverbium a Cingare ductum. (A saying thought up by Cingar.)*

²⁶ Pinza, sumitas. (Bridge [of nose], top.) Note: 1692 adds, "est vox Cremonesa" (it is a word from Cremona).

249 Cernere nil possunt oculis, quia valde profundat.
 250 Cingar confestim descendere cogitat illuc,
 251 Ergo se manibus brancans ad saxa cavernae,
 252 Callat et ad fundum tandem straccatus arivat.
 253 Hic retrovat stagnum multo romore perundans,
 254 Quod sentit raptim longas percurrere tombas.
 255 Coepit cum valido clamore vocare sodales,
 256 O, O, compagni, tuti callate deorsum.
 257 Quo vix audito, descendunt unus et unus,

{T Book 21 p. 212v; Port. 2.137}

{T Book 21 p. 213; Port. 2.137}

258 Tandem quisque fuit retrovatus ad ima cavernae.
 259 Baldus monstrabat rutilo fulgore paludem,
 260 De qua procedit flumen volucrumque caminat.
 261 Per longum littus, Baldo praeunte, meabant.
 262 Ecce senem medio cernunt in flumine supra
 263 Delphinis tergum, quem barba canuta decorat,
 264 Quem quoque Delphines seguitabant quinque natantes
 265 Portantesque suo bellas in tergore nimphas.
 266 Ipse procul cernens lumen turbamque stupebat,
 267 Quae nova res ista est? dicebant saepe vicissim.
 268 Mox contra Baldum bravosa voce gridabat,
 269 Quo te, stulte, pedes? qui vos per littora nostra
 270 Trenta para guidat? presto reflectite gambas.
 271 Respondet Baldus, coelo cascamus ab alto,
 272 Imus ad infernum, nobis ostende viazum.
 273 Cui senior dixit, facilis descensus Averni.
 274 Attamen audacter facis istas ire per umbras,
 275 Et nisi cum sociis aliis tornare fretabis,
 276 Dat mens quod grandis veniet desgratia vobis.
 277 Dedecet humanos contradas ire per istas,
 278 Ergo retornetis, vestrasque reducite plantas.
 279 Impatiens Fracassus ait, numquid deus es tu?
 280 Aut dii fortassis tomba versantur in ista?
 281 Cui vecchius, dea nostra mihi dedit istius amnis
 282 Arbitrium, septem qui mandat in aequora flumos.
 283 Nilus habet nomen, non unquam cognitus orbi²⁷

²⁷ Nilus. (The Nile.)

284 Quo de fonte cadat, sed vos modo mente ribaldi
 285 Sacrilegique suum retrovastis nequiter ortum,
 286 Et pede macchiato calcatis littora sancta.
 287 Ista puellarum iuvenumque caterva ministrat
 288 Ad mea de lautis convivia foeta vivandis.
 289 Sublimem regina deum me Culphora fecit,
 290 Quae maris Imperium sub terra possidet omnis,
 291 Quae quoque magna suis dignatur tradere servis
 292 Flumina, stagna, lacus, valles, canalia, fontes,
 293 Distribuitque suis barronibus,

{T Book 21 p. 213v; Port. 2.139}

294 De quorum numero dictas sum nomine Raffus,
 295 Qui fruor ingenti super istud flumen honore.
 296 Sum Deus, ergo cito decedite partibus istis.

Gosa.

297 Baldus ait, deus es merdosae forte latrinae,
 298 Si tamen ut baias deus es, defende te ipsum.
 299 Sic dicens grossum lassat sfronzare giaronem,²⁸
 300 Qui media chiappans delphinum in fronte peremit.
 301 Raffus it ad nodum nulla deitate securus,
 302 Extra tenet musum veluti ranocchius ab unda.²⁹
 303 Caetera turba gridans incepit sbattere palmas,
 304 Plorantesque vagae scapolant hinc inde puellae.
 305 Supra delphinos vadunt laniando capillos,
 306 Diffugiuntque procul multa formidine pulsae,

Comparatio.

307 Non aliter quando requiescunt nocte columbae,³⁰
 308 Inter quas volitans nocturna Civetta laccessit,³¹
 309 Vel martorellus, Gattus, vel Barbagioannus.³²
 310 Intrarat sed iam medius Lironus in amnem,

²⁸ Giaronem, saxum ritundum. (Boulder, round stone.)*

²⁹ Ranocchius est ranarum mas. (The frog is the male of the frogs.)

³⁰ Columbae. (Dove.)

³¹ Civetta. (Little Owl.)

³² Martorellus. Gattus. Barbagiannus. (Marten. Cat. Owl.)

311 Et Raffo sicut Polastro colla tiravit.

Pedrala.

312 Cingar miratur mundum reperisse novellum,
 313 Esse per incantum tamen omnia facta sciebat.
 314 Non procul en flumen ternos se frangit in amnes,
 315 Hic fluit ad dextram, hic mediam, hique sinistram,
 316 Et sunt omnino sine ripis flumina, per quae
 317 Si sine burchiello vis pergere, perge notando.
 318 Hic plantas terrae fixas tenuere sodales,
 319 Armorum nimio retrovant se pondere pressos,
 320 Ex quo difficilis datur his nodare facultas.
 321 Inde petram retrovant lisso de marmore³³
 322 In qua scarpello talis scriptura notatur,

Epigrama.

323 Si dextram vadis, cernes lovis atria magni,
 324 Si ad mediam tendis, Neptuni tecta subibis,
 325 Si ad laevam pergis, Plutonis regna videbis,

{T Book 21 p. 214; Port. 2.140}

326 His tres germani mundum cum sorte tairant.³⁴
 327 Valde stupent comites fabellas cernere veras.
 328 Fracassus ridens dixit, buttemus, amici,
 329 Et nos hic sortem, quo dicto percutit illam
 330 Marmoream petram, Morgantis habende bachiocchum,
 331 Quae longe reboans in pezzos mille fluescit
 332 Mox ad compagnos, cum Cingare maxime parlat,
 333 Per quem sit melius, vel gratius ire canalem,
 334 Cingar confortat medium, quod menat ad agros
 335 Neptuni, Baldo placuit, reliquisque Baronis.
 336 Sed modus est nusquam, quia flumen littore mancat.

Fracassi gaiarditas.

337 Ergo Fracassus medias saltavit in undas,

³³ Lisso, levigato. (Smooth, polished.)

³⁴ Tairarunt, separarunt. (Divided, separated.)

338 Qui licet immensus sit corpore more gigantis,
 339 Usque ad centuram tamen est in gurgite ficcus,
 340 In moiamque suum vadit menando culamen.
 341 Inde vocat socios dicens, rogo, cara brigata,
 342 Supra meam schenam montate gaiarditer omnes,
 343 Sum dispostus enim vos totos ferre per undas.
 344 Baldus ait ridens, poteris portare, Fracasse?
 345 Respondet sic, si essetis duo tanta, sodales.
 346 Ergo omnes saliunt schenam spallasque Fracassi.
 347 Lironem in dexteram spallam consistere fecit,
 348 Seque tenens Hippol manibus consedit apressum.
 349 Baldus at in laevam magnae se brancat orecchiae
 350 Falchettus sedit canis instar supra cerebrum,
 351 Boccalum stringam calzarum groppat ad unam.
 352 Centaurus non vult adeo caricare Fracassum,
 353 Sed nodat, Hircanum gestando supra culattas.
 354 Tot passerinos Fracassus habere videtur
 355 In spalla, iuratque illos pesare nientum.
 356 Subter lasenam ficcato Cingare striccat,
 357 Quem facit, ut sgregnant alii, molare corezzas
 358 In dextra portat, se sustentando bataium.
 359 Ergo prolixis cum passibus ire comenzat,
 360 Et quo guidat iter Neptunia littora poscit,

{T Book 21 p. 214v; Port. 2.141}

{T Book 21 p. 215; Port. 2.141}

361 Se per galonem quandoque revoltat eundo,
 362 Et cum terribili sfrantumata saxa bachiocco,
 363 Nam strictus nimis est, dura vadit, saepe canalis.
 364 Tandem post longos miliaros, ecce diei
 365 Conspexere procul radium, finemque cavernae,
 366 Quo laeti comites pariter cantando triumphant,
 367 Praecipue Cingar dicebat tale sonettum,
 368 Postquam de caeca sumus hac presone cavati,
 369 Cantemus tararan, cantemus, tantara tara.
 370 Et sic paulatim iunguntur ad hostia tombae,³⁵
 371 Hic se disaricat Fracassus pondere dolci,
 372 Ac simul armati venerunt extra cavernam.

³⁵ Passivo pro activo. (Passive for active.)

Comparatio.

373 Non aliter faciunt quum nos damatina iacentes
 374 Poltronizamus, nolentes surgere plumis,
 375 Et sol ad mediam gambam sua lumina spargit,³⁶
 376 Sed quum massarae veniunt aperire fenestram,
 377 Dismessiati distendimur instar aselli,
 378 Nilque lusimentum giorni guardare valemus.
 379 Sic isti egressi tenebris vix cernere possunt,
 380 Sed mox suefacti mundum videre novellum,
 381 Atque novum solem, nova tempora, frigus et aestum.
 382 Artibus haec magicis sed quisque iudicat esse.
 383 Fracassus iurat vult sternere cuncta bataio.
 384 Hic absque arboribus campagna piana videtur,
 385 Qua non est maior Veronae larga, nec illa,
 386 Quam campagna colis nostro menchione da Goito.³⁷
 387 In medio campi celsum videt astra palazzum,
 388 Supra quod centum fumant de longe camini.
 389 Illic Smirna suam plantarat Culfora sedem,
 390 Culfora dicta quidem cognomine, nomine Smirna.
 391 Semper banditam tenet hic maga pessima cortem,
 392 Perque suum regnum multas fabricarat Arenas.³⁸
 393 Altera sed maior, mirandaque cosa videtur,
 394 Nam fundus Pelagi stat in altum more solari,
 395 Nec fluit in giusum, quamvis agitetur ab Euris,

{T Book 21 p. 215v; Port. 2.142}

396 Per quem sol radios fundit penetrante lusoro,
 397 Ac si per vitrum passaret flamma stopini,
 398 Unde novus mundus paret, Phoebusque secundus.

Togna.

³⁶ Proverbium. (Saying.)

³⁷ Est quaestio, quare habitantes Godium dicantur menchiones Salvanelus hanc solvit dicens quod menchiones non deberent dici, at Mintiones a Mintio flumine suo. (There is an inquiry as to why the inhabitants of Goito are called *minchioni*, jerks; Salvanelus resolves this by saying that they shouldn't be called *minchioni*, but Mintioni/Mincioni, from their river Mincio.)

³⁸ Harenas postribula. (Arena, brothel.)

399 Se maris in fundo cognoverat esse Fracassus.
 400 Do diavol, ait, nunquid tibi tanta potestas?
 401 Sic igitur pelagi fundamina pendis in altum?
 402 Sic, velut aer aquae per te gravitudine mancant?
 403 Non non, quid facimus? celeremus, cara brigata.
 404 Quo dicto pariter vadunt incontra palazzum.
 405 En procul occurrit peregrinus cum peregrina
 406 Bordones ambo gestantes atque capellos,
 407 Immantelati breviter, cinctique fiaschis,
 408 Atque videbantur nimia strachedine lassi,
 409 Ipsaque strachedo longum fecisse caminum
 410 Monstrat, qua propter stratis in littore pagnis
 411 Membra solo buttant, revocantque sedendo vigorem.
 412 Conveniunt illuc fratres, pietate moventur,
 413 Namque senex peregrinus erat, caricatus et annis,
 414 Cui grandis canuta coprit barbazzia pectus.
 415 Sed peregrina viret facie, multumque galanta,
 416 Non plus quam septem bis vultu denotat annos.
 417 Blandidulos terrae pudibunda tenebat ocellos,
 418 Quos aliquando tamen relevando corda scanabat
 419 Praecurrens alios hanc protinus Hippol adochiat,
 420 Et iam (sicut erat solitus) veschiatur amore.
 421 Baldus amorevola peregrinum fronte salutat.
 422 Mox ait, unde venis? quo vadis? quod tibi nomen?
 423 Ille refert, venio paradisi e partibus almi,
 424 Vado sub infernum, nomen mihi Luca Philippus.³⁹
 425 Quid te, Baldus ait, paradisum linquere fecit?
 426 Illic nonne bonum felix quoque tempus habetur?
 427 Respondet vecchius, te stessum fallis, amice,
 428 Ingannatur homo paradisum qui putat esse
 429 Deliciis plenum, solazzis atque richezis.
 430 Sunt quadraginta anni quod ego plantando tavernam,

{T Book 21 p. 216; Port. 2.143}

431 Ostus eram, non per romaeum quippe viazzum,⁴⁰
 432 Ante sed Hospicium Paradisi, semper habentis

³⁹ Luca Philippus. (Luca Philippus.)

⁴⁰ Via Flamminia. Via Romaea. (Via Flaminia. Via Roma: [The road to Rome].) Note: the significance of Via Flaminia? – in our day known for prostitution.

433 Mille Cadenazzis portas stanghisque seratas,
 434 Et sua taccharunt passim velamina Ragni.
 435 Varcabant giorni septem quandoque, vel octo,
 436 Nemo forasteras bandas veniebat in illas.
 437 Si tamen ullus erat, qui tandem accederet illuc,
 438 Vel gobbus, vel zottus erat, vel lumine sguerzus,
 439 Vel cantans vacuus coram latrone securus.
 440 Nemo qui scottum posset pagare tavernae,
 441 Qui vellet cameram, qui lectum, quique biavam.
 442 Quisque carens numis, soliti dormire pairis,
 443 Strazzati, pedites, panem cercando per ussos.
 444 Raro pontifices vidi, regesque, ducesque,
 445 Raro signores, marchesos atque barones,
 446 Raro capellatos, mitratos, raro capuzzos,
 447 Qui mihi ducatis plenos aperire valerent
 448 Borsottos, quaias pagantes, atque capones,
 449 Splumatos lectos, dulcem garbumque phalernum.
 450 Hi sunt qui faciunt ricas, pinguesque tavernas.
 451 Hi sunt qui spendunt, quia possunt spendere, large.
 452 Procuratorem si quemquam forte videbam,
 453 Vel quoscumque forum numi facit esse lecardos,
 454 Vix id credendo miraculum grande putabam.
 455 Hac ego pro causa sdegnatus ab inde recessi,
 456 Maxime quod quidam praelatus tempore vecchius,
 457 Ob longum straccatus iter, plenusque gramezza,
 458 Ante fores coeli poverellus denique venit.
 459 Cum pede chioccabat portam bis, terque, quaterque,
 460 Nemo respondet, quia nemo est ianitor illic.
 461 Denique post longas batituras, ecce canutus
 462 Ianitor alter erat, quem Petrum nomine dicunt.⁴¹
 463 Protinus in colera spallancat ruginem vecchio
 464 Stridentes portas, et rauca voce sonantes.
 465 Quis, gridat, hanc bussat portam? quae frezza coerchet?
 466 Ille tapinellus vecchium prostratus adorat,

{T Book 21 p. 216v; Port. 2.144}

467 Ac rogat introrsum recipi, fierique Colonus

⁴¹ Nemo, fuit vir portinator paradisi. Ut ego claudo et nemo aperit. Petrus. (No one was the door keeper of Paradise. As when I close and no one opens. St. Peter.)*
 Note: cf. Rev. 3.7.3.

468 Littoris astrigeri, aut aliquo cantone locari.
 469 Hinc, Petrus inquit, abi, nihil es nunc aethere dignus,
 470 Nec fueris, donec Mundo stria Culfora vivat.
 471 Quam dum permittet Deus inscrutabilis orbi
 472 Vivere, qua pereunt animae sex mille quotannis,
 473 Nec tu, nec tua stirps poterunt intrare chi drentum.
 474 Vade, nec ulterius chiocches ne forte chiocheris.
 475 Talia dum fierent, exhibant mille Putini⁴²
 476 Aligeri, nudi, saltantes atque canentes,
 477 Inque meam sine respectu venere Tavernam,
 478 Et mihi mangiarunt cophinum de pane repletum,
 479 Tres vaccas, septemque Boves, cinquanta capones,
 480 Viginti pegoras, castrones trenta bicornes,
 481 Octoque Mezenos, de Cervellatibus Ollam,
 482 Quid plura? et Gattas, Asinum, Mullamque, canesque
 483 Mastinos, guardam Cortivi nempe vorarunt,⁴³
 484 Et nisi quamprimum scapolassem nudus ab illis,
 485 Meque fiamque meam duplici boccone rapissent.⁴⁴
 486 Pensa mo post mortem quae consolatio restat.
 487 Noscere vis quare tantum petit astra povertas?
 488 Est quia nil portat secum, qua propter in altum
 489 Consurgit facilis festucae more volantis.
 490 Est ubi (me miserum) mea filia cara? quis illam
 491 Ladrassus rapuit?

Togna.

492 Sic dicens vecchius mendax disparet ut umbra.
 493 Contremuere pedes Baldi, steteruntque capilli,⁴⁵
 494 Multaque contraxit faciem maravilia crispam,
 495 Quando repentina se volta repperit illic
 496 Solum solettum neque coram vidit amicos.
 497 Quid faciat, vel quo flectat vestigia, nescit,
 498 Mente Deum vocitat, Serraffum voce gemendo.
 499 Denique Culfoream satius putat esse masonem
 500 Vadere, smaritos ubi forte catabit amicos.

⁴² Angeli. (Angels.)

⁴³ Appositio. (Apposition.)

⁴⁴ Fia venetianiter pro filia. (*Fia* is Venetian for *figlia*, daughter.)

⁴⁵ Posuit pedes et capillos, ut omnes contremuisse corpus denoteret. ([The poet] puts feet and hair, in order to denote [Baldo's] whole body shaking.)*

501 Non vix andatu compleverat octo cavezzos,

{T Book 21 p. 217; Port. 2.145}

502 Pizza Cappellettus procul obvius ecce ruebat,
 503 Nam super amblantem stradiotti more zanettum⁴⁶
 504 Currit, et altivolam giaverinam sustinet armo.
 505 Baldus eum norat, vocat, heus, O, Pizza capelle,
 506 Angelus es nunquid Gabriel? da, quaeso, novellas,
 507 Est ubi Serraffus nostri spes una repositi.
 508 Pizza Capellettus respondet, nobilis Heros,
 509 Salve, non procul est, qui nil nisi curat amicos,
 510 Serraffus pater, et lapidem tibi commodat istum,
 511 (En cape) quem dicunt optalamium.⁴⁷
 512 Is latet in Lauri folium, quem nemine visus
 513 Ore feras, intraque lares ubi Culfora godit.
 514 Te rogat ut scharpes illi de corpore vitam.
 515 Dixerat, et subitus campagna sgombrat ab illa.

Comina.

516 Baldus habens ergo petram, nil cernitur ullo.
 517 Culfoream versus drizzat se protinus aulam.
 518 Incontrat varias comitivas saepe striarum,
 519 Per medium quarum tanquam nihil effluit agmen.⁴⁸
 520 Saepe voluptatis causa tirat hic tirat illic,
 521 Guarnellos, calcesque menat, pugnosque frequentes.
 522 Advenit ante fores palazzi semper apertas.
 523 Omnia sunt aurum, cornisia, limen, et arcus.
 524 Introit, armatum circumspicit agmen ibidem,
 525 Guardia reginae quod erat, stans iugiter illic,
 526 Dummodo palazzo suberat, ludisque studebat.
 527 Gaude, Baldus ait, mi brande, cibaberis, ecce
 528 Carnes et sanguis tibi praesentantur abunde.
 529 Transit ad obcinctam clausuram mille columnis,
 530 Omnia sunt aurum, bases, capitelia, frisi.

⁴⁶ Amblantem franzositer. (Galopping is French.)

⁴⁷ Lapis optalamius, invisibilem reddens. (The ophthalmium stone, rendering invisible.)*

⁴⁸ Tanquam nihil. Nihil fuit homo invisibilem se faciens ad libidum. (As nothing. He was a man making himself into nothing at will.)*

531 Quales hic reperit strepitus, qualemque tumultum,
 532 Quales mollities turpes, actusque salaces,
 533 Utile nil scribi posset, si scribere vellem.
 534 Hostia per girum camerarum plurima iusto
 535 Discompagnantur discrimine semper aperta,
 536 Cuncta sigillatim statuit discernere Baldus.

{T Book 21 p. 217v; Port. 2.146}

537 Se viat ad quandam portam, quae, nocte dieque
 538 Stat patefacta, strias sorbens, vomitansque frequentes.⁴⁹
 539 Intus tich tochat pistatio mortariorum,
 540 Crebraque Campanae similis percussio Bronzi.
 541 Transcendit limen, causae pistaminis adsunt.
 542 Obstupet innumeros illic retrovare striones,
 543 Innumerasque strias vecchias, modicasque puellas.
 544 Non ea medesimo generatur schiatta paeso,
 545 At sunt Italici, Graeci, Gallique, Spagnoles,
 546 Magnates, Poveri, Laici, Fratresque, Pretique,
 547 Matronae, Monighae per forzam claustro colentes.
 548 Sollicitant multas tenui sine voce facendas,
 549 Plurima conficiunt unguenta, Cerumina, pastas,
 550 Unctos, Implastros, Pilulas, confecta, cirottos,
 551 Mille serant, reserant Scatolas, voltantque, revoltant,
 552 Urceolosque tegunt, retegunt, solvuntque, resolvunt
 553 Vasa triacarum, mortaria bronzea chioccant.
 554 Pars hic minsurat trutinis, pars illic alhorret
 555 Taxum, pistillo quatiens, Aconita, Cicutas.⁵⁰
 556 Electuaris complentur bissola mille,⁵¹
 557 Compositis, heu heu, nigro de pulvere mortis,⁵²
 558 De spuma zatti, de ladri carne picati,
 559 De pulmone Asini, virda de pelle Ranocchi,

⁴⁹ Ex frequentia transeuntium, regales portae sorbere vomereque homines videtur. (From the frequency of the crossing through, it appeared [that] the royal doors absorbed and vomited men.)

⁵⁰ Toxicum lethale. (Lethal toxin.)

⁵¹ Mille refertur ad electuaris. (A thousand refers to electuaries [and not to *bissola*, jars].)

⁵² Hic pulvis, et haec polvis ut supra in Aegloga prima Zanitonelle.* (Here *pulvis*, powder, and there *polvis* [with “o” instead of “u”], as above in the first Eclogue of the *Zanitonella*.)

560 De pus Matricis, de infantis sanguine coeci,
 561 Deque Cadaveribus tumulorum, deque sagina
 562 Virginulae, de felle Bovis, de lacte figorum,
 563 De sudore patris propii, de (pro scelus) alba
 564 Pascalis cerae candela, deque sacrato
 565 Chrismate, de Christi dono Baptismatis unda.⁵³
 566 Fingunt mixturas cum sacris mille profanas,
 567 Quas, uti componant, describere forte valorem,
 568 Sed metuo Errores si quando rephrendere vellem,⁵⁴
 569 Errorum fierem praeceptor, Meque Thomistae
 570 Dignum censerent Mitra, Christique Cavallo,
 571 Sed de more briae mihi cauda daretur Aselli.

{T Book 21 p. 218; Port. 2.147}

572 Talia pro magno nec haberent, namque poetas,
 573 Ac Oratores, Medicos, Legumque ministros,
 574 Namque senatores et qui dant iura brigatis,
 575 Quam plures retegunt ad cursum pergere noctu,⁵⁵
 576 Sed quia respectu legis praevertitur ordo,
 577 Namque solent grossi pisces mangiare minutos,⁵⁶
 578 Desventuratae quaedam solummodo vecchiae,
 579 Sunt quae supra asinos plebi spectacula fiunt,
 580 Sunt quae primatum multorum crimina celant.
 581 Sunt quae sparagnant madonnis pluribus ignem.
 582 Baldus sopra videt, subtiliter omnia versat,
 583 Inscriptasque legit scatolas urcesque notatos,
 584 Nil nisi mortiferum passim legit esse venenum.
 585 Librazzos aperit, vel apertos lectitat omnes,
 586 Nil nisi lethales considerat esse recettas.
 587 Quommodo garzones faturentur amare negantes,
 588 Quomodo stuprandi causa dormire coercent.
 589 Quomodo adulterium uxoris vir noscere poscit.*
 590 Quomodo virgineae cogantur amare puellae.
 591 Quomodo non tumeat mulier cornando maritum.
 592 Quomodo, si tumuit, fantinum mingat abortum.
 593 Quomodo vix natos vicient sua fascina puttos.

⁵³ Appositio. (Apposition.)

⁵⁴ locatur poeta. (The poet is joking.)

⁵⁵ Ad cursum striarum. (To the witches' cavalcade.)

⁵⁶ Proverbium. (Saying.)

594 Quomodo desiccent odiati membra mariti.⁵⁷
 595 Quomodo de birlo mentem, de corpore vitam
 596 Eiusdem tollant, valeant ut pascere moechos.
 597 Foetentes ibi sunt, rancae, vecchiaequae striazzae,
 598 Quae vadunt, redeunt portantes bissola circum,
 599 Has Baldus seguitans vult rerum cernere finem.

Scola striarum.

600 Est locus alter ibi ter centum brachia longus,
 601 Quo docet (heu quantas) vecchiarum turma puellas.
 602 Sunt ibi Dongellas scarcossae mille docentes,⁵⁸
 603 Suntque Pedantrices in despensare Triacas,
 604 Et pedagogarum dant ritus more tenendos,
 605 Qualiter obsequio Veneris sua vota sequantur,
 606 Qualiter infantis tenerini membra smedullent,

{T Book 21 p. 218v; Port. 2.148}

607 Qualiter ungantur, moveantque tonitrua coeli.
 608 Qualiter et segetes, et vites grandine tollant.
 609 Qualiter in varias formas sua corpora mutant.
 610 Qualiter efficiant quod amantis forma diabli est.⁵⁹
 611 Qualiter et Christum renegent, Christique batesmum,
 612 Qualiter alliciant pretos sibi tradere sanctam
 613 Eucharistiam, aut alicuius membra beati.
 614 Qualiter (ah facinus) Crucifixum stercore turpent.
 615 Qualiter ad stagnum Nursae sacrare quadernos
 616 Pergant, implentes pelagum terramque diablis.
 617 Qualiter et studeant griffas scapolare Leonis
 618 Pontificis, cui cura bonam stat ponere guardam.⁶⁰
 619 Baldus nunc huc, nunc illuc praecepta striarum
 620 Audit, et intendens aliquam si noscere posset,
 621 Cingarum uxorem vidit, Bertamque magistras

⁵⁷ Honestissime. (Most honorably.) Note: How to dry up their hated husbands' hated "*membra*" — said most decorously, as gloss below on the brothel, p. 219.*

⁵⁸ Scarcossus dicitur qui macer undique promulgat ossa, ut vecchiaae. (Cadaverous is said of one who is thin everywhere and shows bones, like old women.)*

⁵⁹ Nam striae coeunt cum Diabolis sub imagine amantum. (For witches join with devils beneath the image of the beloved.)*

⁶⁰ Leo papa. (Pope Leo.) Note: Leo X.

622 Esse puellarum, traxit quasi turbidus ensem,
 623 At circumspiciens ibi plures esse madames
 624 Primatum uxores, se prostituisse diablis
 625 Mucchiachias, tacuit, risit, latuitque libenter.⁶¹
 626 Semet confortans, quod quas hic esse putamus
 627 Dianas, illic striges, scortasque catavit.
 628 Sed laudavit eas sua furta umbrare scientes,
 629 Semiremissa quidem culpa est, quae tegmine transit.⁶²
 630 Non ibi plura deest variarum turba Sorarum,
 631 Officium quibus est solum condire Triacas.
 632 Baldus enim tunc esse diem non credidit orbi,
 633 Sed zobiae noctem veluti gens plurima pensat.

Postribulum Striarum.

634 Introit ulterius retrovans loca turpia tandem,
 635 Turpia, dico, iocis lascivis, atque pruritu,
 636 Turpia nequitus blandis, luxuque petulco,
 637 Turpia mollicie, Venerisque libidine, scortis,
 638 Pellicibus, tandem quicquid patet esse lupanar.
 639 Pulchra sed aspectu sunt muri, tecta, solari.
 640 Non mihi si centum bocchae, centumque favellae,
 641 Quas Baldus gioias ibi vidit, ferre valerem.

{T Book 21 p. 219; Port. 2.149}

642 Longaque, larga patet cubitos caminata trecentos,⁶³
 643 Cuius tecta nitent auro, pavimentaue, muri.
 644 Dicere non opus est quam fulgida strata parantur
 645 Argento, raso, bisso, canzante, veluto.
 646 Leggiadros iuvenes bellos facieque venustos,
 647 Stringatos, agiles, quos iudicat esse diablos,
 648 Humanum piliasse caput moresque decentes,
 649 Conspicit innumeros circum scherzare puellas,
 650 Quas gestant vestes auri brettasque veluti

⁶¹ Mucchiachias, Morosas spagnolicum. (Muchachas, Spanish girl friends.)

⁶² [Manus.] ([Pointing finger.])

⁶³ Caminata, maxima camera, qua possit caminari, vel caminata, quia secundum Vetruium [sic] plures habet caminos. (Either *caminata*, a very big room, in which one can walk [-- from *camminare*], or *caminata*, because according to Vetruius, it has many chimneys [-- from *camino*, chimney].)

651 Praetereo, aut ostri calzas, rensique camisas.
 652 Quin etiam lapides preciosos pono dabandam,
 653 Muschium, perfumos, muscati vasa, zibettum.
 654 Sentit aquas roseas, pavimenta per aurea fusas,
 655 Florida porphideos coprunt spalleria muros,
 656 In quibus affixi dant specchi lumina circum.
 657 Illic meschinae se stant ornare puellae,
 658 Imponunt sguanzis, fronti, colloque belettum,
 659 Atque corallicios faciunt parere labellos.
 660 Incrispantque comas propter placuisse diablis.
 661 Praetermitto lyras, flautos, citharasque, leuttos,
 662 Scambiettos, danzas, festas, ballosque, morescas.
 663 Ipsa voluptati praeregnat Culfora tantae,
 664 Quae super auratam stat fronte superba cadregam.

Pedrala.

665 Haec ea dum Baldus crispo considerat ore,
 666 Ecce cathenatum grandi rumore Bocalum
 667 Strascinare videt, calcis, pugnisque domatum.⁶⁴
 668 Undique visendi causa lasciva iuventus
 669 Circunfusa ruit, certamque illudere capto.
 670 Spingitur ante thronum reginae pauper homellus,
 671 Voceque sbragifera, pietatem, gridat, habete.
 672 Culfora capturae causam tumefacta dimandat.
 673 Respondetur ei quod pessimus iste Gaioffus
 674 Intrarat furtim propter robbare coquinam.
 675 Et iam fardellum de caso, carne, botiro
 676 Fecerat, inde duos sguataros bastone domarat.

{T Book 21 p. 219v; Port. 2.151}

677 Nec quod scriptus erat regalis servitor Aulae,
 678 Nec quod salarium bruttus poltronus habebat,
 679 Nec qua venisset banda parlare volebat.⁶⁵
 680 Culfora sdegnato faciem semblante revoltat,
 681 Hinc, ait, hinc istum zaltronem ducite prestum,

⁶⁴ En quomodo lupanar inhonestissimum honestissime descripsit Merlinus noster. (Behold how your Merlin very decorously described a very indecorous brothel.)

⁶⁵ Constans fuerat Boccalus non detegisse comites. (Boccalus was steadfast to not have exposed his companions.)

682 Hinc cito, quae mora fit? me mastinazzus amorbat,
 683 Et spuzzo livomo tenuavit odore zibettum.
 684 O quam poca fuit discretio vestra, tulistis
 685 Ante meos oculos istam duxisse Carognam?
 686 Ite viam, rozzamque sibi praevertite formam.

Comina.

687 Protinus infelix streppatur ab inde Bocalus,
 688 Tota canaia retro sequitur, dai, daique, rebombat.
 689 Nemo, nisi Baldus, per quem pietate movetur.
 690 Ducitur extrorsum, patitur ludibria, scornos,
 691 Baldus qui finem vult cernere, cuncta ferebat,
 692 Quamvis saepe manum posuit pro ducere brandum.

Bocalus vertitur in Asinum.

693 Denique nescio quo Boccalus tingitur uncto,
 694 Quapropter longas distendere coepit orecchias,
 695 Mostazzumque procul fundens quasi toccat arenam.
 696 Brachia deventant gambae, vestesque pilamen
 697 Bertinum, bustumque asini miser induit omne,
 698 Dumque loqui voluit, ragiavit fortiter, a, a.
 699 Cursitat huc, illuc, bastonibus undique pistus,
 700 Vult trare non solitos pro se deffendere calzos,
 701 Sed cadit, et magnas carpit cascando schenadas.
 702 Semet spaventat cernens non esse Bocalus.
 703 Os frustra sublime sibi Natura, Deusque
 704 Tradiderant, si sic fieri debebat Asellus.
 705 Nunc strascinatur per caudam, nunc per orecchias,
 706 Excutiturque sua pulvis de pelle tracagnis.
 707 Baldus ad oltraggium nil tantum sustinet ultra,
 708 Indusias crepat immo suas, quibus ora Bocalus
 709 Coeperat infelix Asini gambasque pilosque.
 710 Scorciat ergo diu sitibundum sanguine Brandum,

{T Book 21 p. 220; Port. 2.152}

711 Irruit in coecam lapidis virtute cohortem,
 712 Et velut undicolas Falcho secat ungue Folengas,
 713 Sic Baldus Christo distemperat ense rebelles.
 714 Quisque sibi gambam, seu brazzum, sive galonem

715 Spiccarī sentit, ferrum nec imaginat ullum.
 716 Deserit extemplo gens haec maledicta Bocalum,
 717 Atque per hospitium latitans fugit hinc, fugit inde.
 718 Fama novellatrix reginae percutit aures,
 719 Quae trasmutavit vultus in mille colores.
 720 Extimet esse magnum Serraffum, sive Cocaii
 721 Fraudes Merlini, quibus est invasa frequenter.
 722 Introit a reliquis thalamis penetrare remotum,
 723 Exercere solet magicos ubi porca susurros.
 724 Baldus at interea solus diffuderat omnes,
 725 Atque cadaveribus compleverat undique truncis.
 726 Boccalum piotus agens pronunciat, Ari.
 727 Et versus portam compellit, ut exeat Aulam.
 728 Guardia clamorem vix nunc audirat in armis
 729 Esse revoltatum, festina recesserat inde,
 730 Reginaeque timens illam accatare caminat.
 731 Unde asinum Baldus menat securius extra.
 732 Boccalus nescit vexatus quid sit Agaso.
 733 Saepe caput voltat si cernens cernere posset.
 734 Ut procul excessere, petram detraxit ab ore
 735 Baldus, et aspectum velut est manifestat Asello,
 736 Qui licet exterius bertina pelle tegatur,
 737 Signorile tamen Baldi cognoverat os.⁶⁶
 738 Protinus expassis relevat se cruribus altum,
 739 Rumpere si vellet cum nulla virginitatem.⁶⁷
 740 Bracchia dat collo Baldi, musoque bavoso,
 741 Discretus, velut est Asinellus, basia figit,
 742 Esse Asini quoniam dicta est discretio mater.⁶⁸
 743 Non potuit Baldus quin rumperet ore cachinum,
 744 Quando tanta sibi tunc machina venit adossum.
 745 Attamen eximii velut est usanza Baronis,
 746 Qui cortesia nullum praeponit honorem,

{T Book 21 p. 220v; Port. 2.153}

747 Saepeque vilificat semet virtute sub ipsa,
 748 Sustinet amplexus ac oscula foeda Bocali,
 749 Et vinctus pietate quater sua fata piansit.

⁶⁶ Carmen obtusum. (Blunted verse.)

⁶⁷ Comparatio. (Comparison.) Note: lacking last foot?

⁶⁸ [Manus.] Proverbium. ([Pointing finger.] Saying.)

750 Postea de sociis aliquam si forte novellam
 751 Sciret dimandat, sed Asellus raggiat et urlat.
 752 Noscere nec potuit Baldus quid raggiet et urlet
 753 Quod parlare nequit pede tunc scripsisset ut lo,⁶⁹
 754 Sed manus ad calamum si non fuit apta, minus pes.

Gosa.

755 Ergo dum lingua pedibusque docere nequibat,
 756 Ut Baldus seguitet saltem testone cignabat.
 757 Ante viam trottat, seguitans fit Baldus agaso.
 758 Non procul ecce sibi venit obvia pulcra puella.
 759 Quae septem guidans animalia fune ligarat,
 760 Illaque post nympham posita feritate sequuntur.
 761 Est Aper, Agnellus, Linx, Bos, Leo, Simia, vulpes.
 762 Sed propius Baldo venienti quando fuerunt,
 763 Illico verticibus pedibusque resistere vinclis
 764 Incipiunt, quatiuntque altis mugitibus astra.
 765 Miratur Baldus, restansque interrogat illam,
 766 Quae virtus, aut quae sua fraus animalia vincat.
 767 Illa nihil retulit, sed nectit in arbore sogam,
 768 Et versus Baldum veluti Meretricula currit.
 769 Mecum, si sapiens, dicebat, splendide barro,
 770 Mecum balneolos venies habitare paratos.
 771 Utere me liber formosula, respicis? en sum,
 772 Candidulas habeo genulas, rubeosque labellos.
 773 Fessulus es? nec ego minus exto lassula, mecum
 774 Languidulos foveat noster tibi lectulus artus.
 775 Est ibi floridulus vagulum prope flumen Agellus,
 776 In quo molliculus de fronde grabatulus extat.
 777 Illic somniculus corpuscola nostra fovebit,
 778 Illic blandidulos manus hos palpabit ocellos,
 779 Illic dulciculas potes has pressare mamillas.
 780 Sic dicens Baldo sinulum lascivula solvit,
 781 Mox dare basiolum voluit putanella tenellum.

{T Book 21 p. 221; Port. 154}

782 Baldus eam subito cognoverat esse puellam,

⁶⁹ Io, quae in vacca mutata fuit in arenam scripsit nomen. (Io, who was turned into a cow, wrote her name in the sand.)

783 Quam nuper vidit peregrinam cum peregrino.
 784 Transmutasse suos compagnos iudicat ipsam,
 785 Quos in brutorum forma cum reste ligarat.
 786 Ergo manu celeri per trezzas corripit illam,
 787 Sed dedignatur fragilem vir battere sexum.
 788 Dispoliat tantum, quae dum spoliatur, in unam
 789 Coepit converti vecchiazam, dentibus orbam,
 790 Sguerzam calcagnis, oculorum lumine gobbam.⁷⁰
 791 Baldus garofolum qui se brancasse putarat,
 792 Hanc ubi prae manibus miravit habere carognam,
 793 Protinus obscoenam stomacosa fronte relinquit,
 794 Quae cito Culforeum petit undique nuda palazzum.
 795 Dumque diu Baldus stabat mirare quo ibat,
 796 Affuit ut divo Serraffo, Pizza, Rafellus,
 797 Giubertusque simul, qui quattuor ante benignum
 798 Se Baldum penitus semota nube tulerunt.
 799 Hic nova festa fuit, nova danza, novaeque carezzae.
 800 Denique Serraffus mandat discedere cunctos,
 801 Solus ibi restans animalia ficta resolvit,
 802 Expediensque suas magiae cum versibus artes,
 803 Restituit sociis primam cicigando figuram.
 804 Efficitur Vulpes Falchettus, Simia Cingar,⁷¹
 805 Bos fit Fracassus, Linx Liro, Hircanus agnellus,
 806 Hippol Aper, Leo Vinmazzus, Boccalus asellus.

Conclusio.

807 Mutavere pilos, si mores, nescio certe.

Explicit Vigesima prima phantasiarum
 Macaronices.

⁷⁰ Poeta locatur. (The poet is joking.)

⁷¹ Vulpes Falchettus, Simia Cingar, Bos Fracassus, Linx Liro, Hircanus Agnellus, Aper Hippol, Leo Vinmazzus, Asinus Boccalus. (Fox Falchetto, monkey Cingar, Ox Fracasso, Lynx Lirone, Hircano lamb, boar Hippol, Lion Vinmazzo, Ass Boccalo.)

Book 22

{T Book 22 p. 221v; Port. 2.155}

Magistri Acquarii argumentum in
Vigesimamsecundam Phantasiarum Macaronicen.

- 1 Tela movere suam mandat cito Culfora gentem,
- 2 Et contra Baldum praecipitosa venit.
- 3 Baldus cum sociis veniam simulando vocabant.
- 4 Quos veluti pegoras sacrificare volunt.
- 5 Denique sfodrantes spadas occidere gentem
- 6 Incipiunt, quae gens Smirnaque morta iacent.*

Merlini Cocaii petae Mantuani
Macaronice Vigesimasecunda Phantasiarum.

- 1 Culfora tristiferam Vecchia referente novellam
- 2 Senserat, armatum quia viderat illa baronem,
- 3 Vana superstitio quem nulla movere valebat,
- 4 Et quod septem homines mutarat in ora ferarum,
- 5 Reddere qui secum voluere libidinis actum,
- 6 Sed non ante suam poterat conducere sedem,
- 7 Casto namque animo fuit interrupta Baroni
- 8 Fraus sua, nil fecit pulchras nudare mamillas,
- 9 Nil quoque blandiciis Venerem stimulantibus uti.

Gosa.

- 10 Ergo suam mandat subito concurrere guardam,
- 11 Fit gridor, armorum strepitus, clangorque tubarum,
- 12 Don campana sonans sibi contrahit arma, virosque.
- 13 Audiit hunc strepitum Baldus, seguitate, sodales,
- 14 Dixit, et incontra pallazzum dirrigit ornam.¹
- 15 Restant Serraffus, Giubertus, Pizza, Raffellus,
- 16 Per quos impresas alias explere bisognat.

Berta.

- 17 En procul apparet maga Culphora, fortiter urlat,

¹ Ornam, instar canis sauantis. (Trace, print, like a hunting dog.)*

18 Ac super auratam properat tirrorata quadrigam,
 19 Quam nimphis plenae seguitabant octo carettae.
 20 Non imperatrix fuit hac pomposior unquam.

{T Book 22 p. 222; Port. 2.156}

21 Quattuor albentes palefreni terga copertis
 22 Arte recamatis ducunt mansuete quadrigam.
 23 Fert regina manu sceptrum, rutilamque coronam,
 24 Supra fulgentes trezzas diademate gestat.
 25 Praecurrunt centum famuli centumque staferi.
 26 Quisque suum brandum tenet e galone cadentem.
 27 Longa sequit series, et cortesanica turma.
 28 Innumeras nimphas huc illuc ludere cernis,
 29 Non alios divos, aliud nec numen adorant,
 30 Praeterquam Smirnam, sola haec dea creditur illis.

Mafelina.

31 Baldus ut inspexit, compagnos stare comandat,
 32 Mox ait, o quales ars nigromantica vires
 33 Monstrat habere, tamen sunt, credite, cuncta baianae,
 34 Sed pulchram follam faciamus deprecor unam.
 35 De meretrice ista fingamus habere spaventum,
 36 Stemus et attenti quae nobis damna parantur.

Pedrala.

37 Talia dum Baldus tacito sermone susurrat,
 38 Hos procul illa videt, turbataque clamitat, ola,
 39 Cernitis humanam (quo tanta audatia?) gentem,
 40 Qui praesumpserunt mea regna subire gaioffi?
 41 Sic ait, et spazzat trombettam, nomine dictum
 42 Bertuzzum, rei qui vadat scire casonem.
 43 Ipse galoppando cum tromba clangere coepit,
 44 Venit et ad comites, ad quos sic ore loquutus,
 45 O compagnones, quae phanthasia menavit
 46 Iestas in partes vos nil deitate seguros?
 47 Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri?
 48 Maturate fugam, subitoque netate schifones.²

² Netare schifones est fugere. (To clear the decks is to flee.)*

49 Sic vos, bastardi zaltrones, gensque pedocchis
 50 Plena, deae nostrae venistis tangere limen?
 51 Ad vos me mandat venerabilis illa virago,
 52 (Cingar ait tacitus, venerabilis illa putana)
 53 Culfora, quod retro spaciatis presto caminum,
 54 Aut scorozzatham pariter veniatis ad illam,

{T Book 22 p. 222v; Port. 2.157}

55 Post haec adoretis sacrosanctas illius aras,
 56 Vosque sacrificium meritabitis esse beatum,
 57 Humano quoniam placatur sanguine diva.
 58 Presto venite illi, quid statis? presto venite.

Comina.

59 Baldus ait sociis (quibus uno cignat ocello)
 60 O sfortunati, quo nos desgratia vexit?
 61 Cur quando nostrae genetrices parturierunt,
 62 Non potius mundo tantos fecere navones?³

Gosa.

63 Haec Baldus parlans fingebat habere spaventum.
 64 Mox ait, andemus sanctum componere numen.
 65 Omnes de risa tacito sub pectore schioppant,
 66 Exterius placida simulantes fronte dolorem,
 67 Trombettamque rogant Smirnae lenire furorem.
 68 Sed magis in colera gridat trombetta superbus,
 69 Vos anchora estis pigri? spazzate caminum.
 70 Quo dicto vix se tenuit fortissimus Hippol.
 71 Sed penitus non vult mandatum rumpere Baldi.

Berta.

72 Ergo cum basis testis andare comenzant,
 73 Ac si post tergum manibus colloque ligatis
 74 Deberent triplicis ligni montare schalinos.
 75 Hos trombetta suae dominae praesentat, et inquit,

³ Navo, genus rapae. (*Napo, navone*, kind of turnip.) Note: see Chiesa note at 24.133.

76 Hi maiestatis turparunt atria vestrae.
 77 Culphora contremuit corpus tam grande Fracassi,
 78 Interpellat eum qui sit, quo sanguine natus.
 79 Fracassus secum rodens in corde cathenam,
 80 Respondit curvans laccam sermone trementi,
 81 Nomine Sturlonus dicor, sum natus ab uno
 82 Nomine Burdacho nato de stirpe gigantum,
 83 Qui achazzare lovem voluerunt de paradiso.
 84 Culphora plus tremuit talem sentendo parolam.
 85 Postea fatezzas Baldi, voltumque galantum
 86 Mirabat, latosque humeros, strictumque fiancum,
 87 Cui, brancata quasi sub rete Cupidinis, inquit,

{T Book 22 p. 223; Port. 2.157}

88 Tu quoque, qui sensum te prodis habere superbum,
 89 Da prolem nomenque tuum, genus atque tuorum.
 90 Baldus respondet, Calicuttus nomine dicor,
 91 Natus adulterio monachae, fratrisque Stopini.
 92 Me conceperunt gesiae devote sub Ara,
 93 Postea Plutoni de me fecere sigillum.
 94 Sum devotus ei, donavi corpus et almam,
 95 Ergo meum regem dominumque catare procazzo,
 96 Me mare, me tellus, quanto magis astra refudant.
 97 Si non esse Dei potero, volo, sumque Diabli.
 98 Has desperati stupuit regina parolas.
 99 Mox qui sint alii semper magis aspra dimandat.

Cingar.

100 Cingar ait, postquam scire optas, o alta Maestas,⁴
 101 Qui sumus, et qualis nostra est generatio, dicam.
 102 Sum Scarpacinus, scio reppezzare zavattas,
 103 Sed quia disfaciunt dates, tavoleria, cartae,
 104 Ac reliqui ludi poveros, mea cuncta zugavi,⁵
 105 Martellum, gucchias, lisnam, sparamenta, didalum,
 106 Formas et secchiam, spaghi quoque fila, tacones,
 107 Post haec ammissi ludendo sponte cerebrum,

⁴ Maestas, surripit .i. causa galanteriae. (Maestas, he steals away the "I" on account of galantry.)

⁵ Zugavi, Mantuanice. (*Zugavi*, I played, Mantuan.)* Note: for *giocare*, to play.

108 Quapropter stygias eo desperatus ad oras.

Falchettus.

109 At me sub muc lech, fecit Garaminga Ribagam.

110 Nec bra convaluit, nec bru, nec zonzia moschae.

111 Hoc aenigma cupis dissolvere? funde stranudum.

Hircanus.

112 Sum cui tres charites coelo demisit ab alto.

113 Iuppiter, ut redeat mea patria candida, quae nunc

114 Nigra fuit turpis, Cifautti squallida morbo.⁶

Hippol.

115 Sum qui squarzo lupos cum dentibus, inque menestram

116 Illorum carnes comedo non absque cuchiaro.

Liro.

117 Est mihi leno domi pater, est in vista Noverca,

118 Est uxor meretrix, bastardus filius unus.

{T Book 22 p. 223v; Port. 2.159}

Vinmazzus.

119 Qui sim scit coelum, quid ero scit filius Heli,

120 Qui cum furcinula trat carnes extra lavezzum.

Boccalus.

121 Qui sis scit coelum? quid eris scit filius Heli?

122 De cancar veniat robbantibus extra lavezzum.

⁶ Declarationem horum carminum cra dicam.* (A modest* declaration of these verses.) Note: the other editions, 1585, 1613, 1692, have *modicam* where the 1521 here looks like *cradicam*.* Text refers to Hircanus and the restoration of the once pristinine patria now black from shame and squallid from the disease of “ci fa ut” – sounds like singing; “cra” is the voice of the raven, see Zanitonella T 153; cf also gloss below, T 24.236.**

123 Nuper ego vestras, o Culfora magna, coquinas
 124 Intraram furtim invitatus odore camini.
 125 Dumque ego semilatens stabam post limina portae,
 126 Ecce virum, magis imo bovem volo dicere, grassum
 127 Inspitio lecti sub cavezzale latenter,
 128 Condere testonem coctum cum pelle vedelli.
 129 Postea gustigolis boccalum implere busecchis,
 130 Namque suum studium nihil est nisi pacchia, brotamen.

Culphora.

131 Nunquid es ille latro, quem feci nuper Asellum?
 132 Eya cito famuli, solitas incendite flammis,
 133 Atque mihi altarios holocausti condite sacros.⁷
 134 Prestiter obedit famulorum maxima phalanx,
 135 Lignaue portantur, vastusque incenditur ignis.
 136 Ecce sacerdotes velata fronte canentes
 137 Accedunt, unus puvialem portat adossum,
 138 Undique turribuli mittunt ad nubila fumum,
 139 Incensique faces crepitant altaria circum,
 140 Culphora, gridatur, vivat dea Culfora nostra,

Mafelina.

141 Ipsa super celsam montaverat alta columnam,
 142 Seque deam cunctis mandat schanfarda vocare,
 143 Trombarum clangor raucanti voce frequentat
 144 Tarara ton tarara ton tarara ton taira.
 145 Mens sociis brillat stoccos sguainare politos,
 146 Quos nimis accendit multae tararatio trombae.⁸
 147 Iamque sacerdotes gladios portando cruentos
 148 In primis voluere gulam iugulare Fracassi.
 149 Ergo iubent illum curvos piegare zenocchios,
 150 Nam veluti vaccam illum descopare volebant.

{T Book 22 p. 224; Port. 2.160}

151 Impatiens unum dextra Fracassus agriffat
 152 Presbiterum, smaccatque illum si musca fuisset,

⁷ Altarus et altare. ([Two forms of] altar.)

⁸ Carmen trombisticon. (A trumpety verse.)

153 Restavitque manus de merda et sanguine tincta.
 154 Baldus ut agnovit baruffam esse comenzam,
 155 Me seguitate, gridat, sfodransque repentiter ensem,
 156 Currit ad urtandum, quam diximus ante columnam.
 157 Cum caput innanzum tommavit Culphora zosum.⁹
 158 Concurrunt gentes propriae succurrere divae,
 159 Quam Baldus ridens iam strassinabat ubique.
 160 Hippol et Hircanus, Cingar quoque ad arma gridabant,
 161 Inque squadras illas ad guisam fulminis intrant,
 162 Bachioccum strinxit, palmas bagnando, Fracassus,
 163 Nos sacrificium, clamat, faciemus adessum.
 164 Ah, porcinaiae, gridat Falchettus et Hippol,
 165 Nos aliquos igitur pensastis esss gazanos?

Pedrala.

166 Septem mille homines iam brandos extra cavarant,
 167 Praecipitant, circumque serant, facto agmine Baldum,
 168 Cui celer altorium currit prestare Lironus,
 169 Saltat et in medium veluti leonissa travaium.
 170 Centaurus paret sicut lupo inter ovile,
 171 Qui defunctorum iam montem fecerat altum.
 172 Hircanus nunc huc, nunc illuc, fortiter urtat,
 173 Falchettus saevit, mandatque ad sidera testas.

Facetia Boccali.

174 Turba puellarum palmas batiendo fugatur,
 175 Attonitae laceris feriebant pectora pugnibus.
 176 Has sequitur clamans Boccalus, state, ribaldae,
 177 State, putanellae, vos castigabo, quo itis?
 178 Quove scapinatis? sic me fecistis Asellum?
 179 Sic ve mihi schenam gratastis pectine boschi?
 180 Nunc scitis quantam deitatem Culphora gestat.
 181 Sic dicens brancat scoriata forte trovata,
 182 Ac illas multum flentes frustare comenzat.
 183 Sed tamen egregias fantinas plane flagellat,
 184 Nec tenerinellas patitur scoriare putinas.

{T Book 22 p. 224v; Port. 2.161}

⁹ Cum caput, adverbium est. (With head [first], is an adverb.)

{T Book 22 p. 225; Port. 2.161}

185 Verum cum nulla quasdam pietate striazzas
 186 Aut Vecchionazzas toto conamine chioccat.
 187 Undique sanguineam fundunt sua membra piozam,
 188 Non pietas valet hic, non perdonanza gridare,
 189 Nam mercadanti Boccalus fecerat aures.
 190 Baldus in amplexu Smirnam trahit extra catervam,
 191 Quam fert, incalzantque illum tres mille staferi.
 192 Sed Lironus eas distemperat ense Lironus.*
 193 Cascabant pisces nimia pro voce gridantum
 194 Culmine de celso quoniam maris est ibi fundus.
 195 Tunc homines Mundi (peream si dico bosiam)
 196 Auribus hauserunt talem dessotta bataiam.
 197 Attoniti pisces veniebant supra timentes,
 198 Sguizzabantque super fluctus scampare volentes,
 199 His oculis vidi, vel somnia forte fuerunt.

Comina.

200 Baldus Smirnam multo sudore ligarat,
 201 Fertque super spallas in quandam proxime grottam,
 202 Iam non ulterius tremefacta canaia sequebat,
 203 Namque Fracassus eam smagazzat more nosarum.
 204 Quisque fugae studiat, ferus Hippol persequit illos,
 205 Incalzans alia dismembrat parte Lironus.

Gosa.

206 Culphora iam tristi portu guidata diablum
 207 Advocat, atque patrem, matrem maledire comenzat.
 208 Increpat hanc Baldus dicens, a nata diablo,
 209 Nunc debes domino rationem reddere Christo.
 210 Cur tua non deitas, cur non tibi donat aiuttum?
 211 Et sic dicendo ferit uno calce misellam.
 212 Infoelix clamat mortem patremque Sathanum
 213 Ut veniens animam misero de corpore vellat.
 214 Ergo dum stridet, rapitur miserabilis inde,
 215 Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

Conclusio.

216 Si brevis hic liber est, brevis est, nam semper acerbos
 217 Gatta parit catulos nimium frezzosa. Valete.

Explicit xxii. Macaronice.

{T Book 23 p. 225v; Port. 2.163}

{T Book 23 p. 226; Port. 2.163}

Book 23

Magistri Acquarii argumentum in xxii
 phantasiae Macaro.

1 Ad phlegethontaei descendunt regna Paesi,
 2 Baldus cum sociis fertque Fracassus eos.
 3 In Griffa rosti prius intravere Tavernam,
 4 Quem Baldus pugnis calcibus atque domat.
 5 Mox arrivantes nigras Acheronthis ad undas,
 6 Non passant, quoniam Barca Charontis abest.
 7 Hic Cingarinum qui Baldi filius extat,
 8 Dum ventrem Cingar vult vacuare, trovat.

Merlini Cocaii Poetae Mantuani
 Macaronice Phantasiarum Vigesimalertia.

1 Venimus ad pavidum Malamocchi denique portum,¹
 2 Gurgite qui medio fert centum mille Diablos,
 3 Naviculamque meam fluctu sorbere minazzat.
 4 Contra Fortunam grandis mattezza videtur
 5 Spingere Navigium fert quando pericula mortis.

Desperat.

6 Ergo quid faciam? spicchetur ab Arbore velum,
 7 Non bastat nobis animus transcendere passum,²

¹ Methaphorice ponit Malamocchi portum, quasi reputans mortis periculum evitare non posse. ([The poet] puts the port of Malamocco metaphorically, as though thinking to be unable to avoid mortal danger.)*

8 In quo tam spessum gentes anegarier aiunt.
 9 Non mihi bastantes cordae, bastantia vela,
 10 Nostraque sub fundo male navis impegolatur,
 11 Et per fissuras aqua drentum saltat ubique.
 12 Difficilis semper fit scortegatio caudae.

Se met innanimat.

13 At quia non modicum video mihi nascere scorum,
 14 Qui iam vogarim quingentos mille mearos,
 15 Non formidarim cagnae latramina Sillae,
 16 Non me terruerit rabies ingorda Caribdis,
 17 Et Malamoccheum trepidem passare furorem?

Invocat Musas.

18 Fac animum, paveasque nihil, Mafelina, gaiardum,

{T Book 23 p. 226v; Port. 2.164}

19 Grandis erit (confesso quidem) straccatio schenae,
 20 Dum contra fluctus opus est distendere brazzos.

Comparatio.

21 Sed bergamasco qualis nutritus in agro
 22 De montagnarum lapidoso culmine smontat,³
 23 Bramosus venetos dilecta videro paesos
 24 Littora, Marconem portans in ventre ficatum,
 25 Et vermocanum giurat, quod dummodo vivat,
 26 Non venetianum vult biscurare Leonem.⁴
 27 Curat inusatas pocum maris ire per undas,
 28 Et conturbatas pelago vomitare budellas.
 29 Namque labor nihil est dura campanilia celsa
 30 Prospicit a longe medio nascentia Ponto,
 31 Et guardat pomum, stans de lontano, doratum,
 32 Talis ego, quid nam rapida spaventor ab unda,

² Transcendere passum, describere infernum. (To go across the pass, to describe hell.)

³ Appositio. (Apposition.)

⁴ Biscurare, oblivisci. (To neglect, to forget.)

33 Cum portus meditor dulces, gratumque repossim?
 34 Ergo sub horriso Baldum sociare baratro,
 35 Ferte iuvamentum vestro conamine, Musae,
 36 Et mihi voiatis nullam spragnare fadigam.⁵
 37 Sentio terribiles animarum surgere voces,
 38 Audio stridentes, ac labra frementia, dentes,
 39 Inspicio laceras insemmam sbattere palmas,
 40 Cernoque terrificos, nigros, rubeosque diablos
 41 Infilzare suis miserellas cornibus almas,
 42 Sulphureumque focum bandas agitare per omnes.

Narrat.

43 Baldus Culforeas postquam destruxerat oras,
 44 Cunctaque Fracassi mala tecta ruere fracasso,⁶
 45 Retrogredi mandat, per tombam scilicet illam,
 46 De qua Fracassus tergo portarat amicos.
 47 Iamque arrivarant ubi terno in flumine flumen
 48 Scinditur, ac marmor Fracassus nobile rupit.
 49 Ad Phlegethontaeas Baldus descendere stanzas
 50 Praecipit, una sibi Centannos horrula paret⁷
 51 Posse diabolicas brando tentare prodezias.
 52 Per septem giornos semper canale per illud

{T Book 23 p. 227; Port. 2.165}

53 Compagnos tulerat dorso Fracassus in alto.
 54 Nec dixit may may, straccor, smontate, sodales.⁸
 55 Immo plus leviter paiam portare fachinus
 56 Cernitur, haud unquam veluti Fracassus amicos,
 57 Semper et in giusum magis ac magis impiger ibat.
 58 Gemma refulgebat quam Baldus habebat in elmo,
 59 Lumine pro cuius diversa pericula schivant.
 60 Centum stradiculas, centumque viacula trovant,
 61 In medio quarum longo via larga meatu
 62 Comparet, banda fluitat quam flumen ab omni.

⁵ Syncopa. (Syncopation.) Note: *spragnare* for *sparagnare* (*risparmiare*), to spare.)

⁶ Fracassi, fracasso, ruina. (Of a ruin, for a ruin, a disaster.)

⁷ Centanni, Ducentani, Trecentanni. (One hundred years, two hundred, three hundred.)

⁸ May may unquam unquam.* (Never, never, not ever not ever.)

63 Per campum rapido sabionem gurgite meschiat,
 64 Illic Fracassus posuit de tergore sommam,
 65 Nam unicuique datur propriis iam vadere gambis.
 66 Quo magis accedunt, constat via largior esse,
 67 Donec in extremo spaciosum limine pratum,
 68 Campagnamque trovant cineroso pulvere carcam.
 69 Subterrana illic ventorum flamina regnant,
 70 Impetuosa ferunt cineres, agitantque per illam
 71 Planiciem saevum redolentem sulphuris oybo.⁹
 72 Gaudet in hac rerum Baldus novitate, Lironem
 73 Admonet, ac reliquos nulla pro sorte pavere.
 74 Quid? Falchettus ait, dum te mi Balde videmus,
 75 Non sgomentabit nos quanta canaia sub orco
 76 Stat diavolorum, nec quanta sub aere stridet.
 77 Sic ait et saltans nil monstrat habere spaventum,
 78 Contraque terribiles ventos currendo resultat.
 79 Nunc huc, nunc illuc per largum cursitat agrum,
 80 Nobilis Hircanus sequitur, secum quoque scherzat.
 81 Non bene sunt isti tempus iuvenile soluti
 82 Morbinant, saltant, rident, vadunt, redeuntque,
 83 Quos unquam vidit turbato[s] nemo vicissim.

Comparatio.

84 Quales agniculi Matres linquendo resultant,
 85 Quatuor et pedibus guizzant, et ad ubera tornant,
 86 Mox veniente lupo, se matrum in corpore celant,
 87 Tales Hircanum Falchettinumque videbas

{T Book 23 p. 227v; Port. 2.166}

88 Curiosare simul loca per longinqua vagantes.
 89 Ast improvisum monstrum si quando catabant,
 90 Prestiter ad Portum Baldi remeare videbas,
 91 Inde sub illius combattere fortiter umbra.
 92 Qui velut assuescit caporalis providos et dux,
 93 De se nil curans tantummodo curat amicos,
 94 Res quoque venturas animo subimagnat alto.

Berta.

⁹ Oybo accusativo est. (Stench is accusative.)

95 In caput illius campagnae scurus et asper
 96 Boscus adest, ac silva pavens, non consita myrthis
 97 Nec lauris, verum taxus aconitaque mixta,
 98 Toxicæ foeda nigro semper de cortice sudant.
 99 Introit anterior Baldus, nova cernere gaudet,
 100 Perque venenatas frondes nihil extimat ire.
 101 Incipiunt iam iam dirum sentire bagordum,
 102 Murmur et insuetum tanquam reboantia saxa,
 103 Vel magis ad guisam pelagi sbattentis arenam,
 104 Quando fremit vastas balzando fragoribus undas.
 105 Ad finem boschi retrovant intramina grandis
 106 Portazzæ nunquam clausæ sed semper apertæ,
 107 Per quam trenta pares possent intrare carettae.
 108 Post hæc tollentes oculos Epigramata cernunt.
 109 Cingar et in ferro sculpitum carmen adochiat,
 110 Quod legit, hæc talis fuerit sententia metri.

Distichon Inferni.

111 Regia Luciferi dicor, bandita tenetur
 112 Chors hic, intrandi datur omnibus ampia potestas.

Gosa.

113 Fracassus ridens dixit, subeamus adunca,
 114 Non regrediendi dabitur fortasse facultas?
 115 Introeunt omnes, tenebris appena resistit
 116 Carbonus Baldi, manuum sbatimenta rebumbant
 117 Illic, et horrissonas refrimentia labra querelas.

Togna.

118 Ecce Tavernarus quidam barbatus, habensque
 119 Non unquam rasas stipante pilamine galtas,

{T Book 23 p. 228; Port. 2.167}

120 Obvius accelerat Baldo velut assolet Ostus,
 121 Portans guarnazzam plenam brotamine cinctam,
 122 Vultis, ait, nostra socii alozare taverna?
 123 Boccalus raptim Baldi responsa taiavit,

124 Quid cercandum aliud? bona si tibi canefa vini,
 125 Inde polastrellos tua si polaria donant,
 126 Ecce parecchiati sumus hanc intrare Tavernam.
 127 Ostus ait, mecum veniatis, non mihi desunt
 128 Pernices, Quiaiae, Vituli, Vernazza, Phalernus.
 129 Hunc seguitant omnes Baldo incedente davantum,
 130 Qui facit ad comites per operta silentia scortam,
 131 Donec eos Ostus tenebrosum vexit in Antrum,
 132 Quo ter mille animas epulis catavere cubantes,
 133 Mangiantesque instar porcorum dente famato.
 134 Irruit ad Mensam laeta cum fronte Bocalus,
 135 Inque piatellum dum vult extendere brancam,¹⁰
 136 Protinus indrettum se nigra fronte retraxit,
 137 Nam pensando aliquem coctum gremire caponem,
 138 Pestiferam sensit crudam zaffasse colubrem.
 139 Accedit propius factum discernere Baldus.

Comparatio.

140 Cum quali guisa Gattum rosegare codaium¹¹
 141 Aspicias, quem quis, caudam stricando, molestat,
 142 Qui fremit, et gnao gnao faciens ingordus anegat,
 143 Sic animas illas Baldus respexit edentes
 144 Vipereas carnes, Rospos, Bissas, Crocodillos.
 145 Aspideo post haec plenas de sanguine tazzas
 146 Sorbebant, oculosque foras sorbendo butabant.

Comparatio.

147 Non aliter si quis feбри tenuatus acerba,
 148 Nauseat agaricae medicinae pocula summens.

Berta.

149 Interea postquam dapibus satiantur ab illis,
 150 Ecce cathenarum scoriadam corripit ostus.
 151 Intorumque menans furiose licentiat illas,
 152 Namque novas alias almas alogiare bisognat.

¹⁰ Brancam, manum. (Mitt, hand.)

¹¹ Codaium, caput allii. (Tail, head of garlic.)

{T Book 23 p. 228v; Port. 2.168}

{T Book 23 p. 229; Port. 2.168}

153 Impetuose foras abeunt, intrantque novellae,
 154 Quas etiam cogit putridis accumbere mensis.
 155 Mox ait ad Baldum, sociosque, sedete, bricones.
 156 Misterum quoniam faciet vos solvere scottum.
 157 Sic dicens ferri scoriada percutit Hippol,
 158 Quem male provistum terra de peso levavit,
 159 Quem quoque Lirone casu ruzzavit adossum.
 160 Ambo schenadam pariter cascando piarunt.
 161 Illa quidem vestra est, Boccalus dixit, habetis
 162 Prevendam vestram, tamen hanc non curo biavam.
 163 Sic dicens scapolat, cantoneque se latet uno.
 164 Baldus arostitum brancavit forte Draconem,
 165 Inque Tavernari mostazzum iactat et unum
 166 Donando pugnum, dextram colpivit orechiam
 167 Cui stramazanti percussit terra sinistram.
 168 Cingar ait ridens, nondum mangiavimus, et tu,
 169 Balde, comenzasti scottum pagare tavernae.
 170 Baldus respondet, sic Hippolis esca soluta est.
 171 Dixit et ut pugnis iterum chioccare comenzat.
 172 Interea Vinmazzus eas interrogat umbras,
 173 Cur veniant illam sic albergare tavernam,
 174 Atque venenosas glutient stomachaliter escas.
 175 Cui maior aliis planctu respondet amaro,
 176 Quaelibet inferni cruciatibus alma ferenda,
 177 Corpore quam primum posito descendit ad Orcum.
 178 Anteaquam vadat tumbas habitare statutas,
 179 Hoc diavolazzo primum invitatur ab osto,
 180 Quem Griffarostum Plutonica turba dimandat.¹²
 181 Nec nos invitum contemnere possumus istum,
 182 Nam Griffarosti nolentes sferza coercet.
 183 Quapropter quantas animas infernus agombrat
 184 Iste tavernarus marzo mangiamine pascit.
 185 His dictis alias animas adiungere cernunt.

Berta.

¹² Carpitur hic poeta de heresia. (Here the poet is scolded about heresy.)* Note: why is this heretical?*

186 Baldus compagnis iubet illam exire Tavernam,
 187 Et iam cum pugnis stropiatum liquerat Ostum,

{T Book 23 p. 229v; Port. 2.169}

{T Book 23 p. 230; Port. 2.169}

188 Protinus egrediunt, ac ibant agmine stricto,
 189 Namque illic adeo grossa est offuscatio noctis,
 190 Quod cum cortello posses taiare tenebras,
 191 Perdere vel sese quisquam potuisset eorum.
 192 Iussu ergo Baldi parvum facere trapellum,
 193 Atque Capellettis similes insemma dunantur.

Comparatio.

194 Namque Capelletti legeros supra Cavallos
 195 Quando coreriam faciunt inimica per arva,
 196 Non spernazzantur, facit ut villana canaia,
 197 Verum gropetto stricti calcantur in uno,
 198 Donec aquistatis parient sperone botinis,
 199 Atque cavalla grisa bre bre, vel pospodo dicant.

Mafelina.

200 Baldus praecedens sguainatum baiulat ensem.
 201 Boccalus nunquam se diluntanat ab illo,
 202 Seque volenteram (tremulo quia corde stopinat)
 203 Vellet in illius totum se abscondere costas?
 204 Tam bene furfanti nunquam tremolare videntur
 205 Cum mancante foco patiuntur tempora giazzae,
 206 Ut modo Boccalus filans subtiliter ante
 207 Retroque guardabat mutas gestando loquelas.
 208 Atque agnusdeos faciebat saepe caminans.¹³

Pedrala.

¹³ Facere Agnusdeos, est retro aspicere, sicut agnus dei depingitur. (To do an “Agnus dei” is to look back, as the lamb of god is depicted.)* Note: refers to common image of the lamb of God in which the lamb holds a banner with its right foreleg and looks back over its left shoulder.

209 Non procul ascoltant strepitum rumoris aquosi,
 210 Non aliter quando laxatur breña molinis.
 211 Baldus ad hunc sonitum scarpas dirrumpere tendit,
 212 Arrivant tandem pavidas Acherontis ad undas.
 213 Cernere fornaces iam de lontano fogatas
 214 Incipiunt, talique vident lusore caminum.
 215 Circa suas testas animarum millia strident.
 216 Agmina terribili clamantia voce Charontem,
 217 Quas sua debebat navis passare delaium.

Comina.

218 Cingar se alquantum sociis lontanat ab altris,
 219 Nam cogebatur naturae figere termen,¹⁴

{T 23 p. 230v; Port 2.170}

220 Atque super litus fungum plantare novellum,
 221 Vel potius voluit lombardam prodere Quaiam.
 222 At sbardelatus dixisset forte Poeta
 223 Cum plena bocca, Cingar cagare volebat.¹⁵
 224 Ergo iam bragas implens andabat anasum,
 225 Ut brachetta solet leporem dum prona sausat.
 226 Heu, quia non leporem reperit, sed (flebile dictu)
 227 In quendam luvenem ex improvise trabuccat,
 228 Unde pilos, habuit quantos in Corpore drizzat
 229 Nec destrigatis bene tunc se in littore calcis
 230 Bassarat totum se merdam repperit esse,
 231 Nam cagarola solet procedere saepe spaventu.¹⁶
 232 Immo paura magis poterit bastabilis esse
 233 Distiticare statim Ventrem, liquidareque trippas,¹⁷
 234 Quam casia, aut roseus succus, vel dulza sebestem,
 235 Vel per christerium Benedicta ficata dedretum,
 236 Vel disponentis fezzam supposta savonis.¹⁸

¹⁴ Methaphorae tres congruae. (Three similar metaphors.)

¹⁵ Carpit poetas alios et se pariter. (He [the poet] scolds other poets and himself too.)

¹⁶ Sententia Avicennae. (Saying of Avicenna.)

¹⁷ Distiticare, liquidare. (To unconstipate, to liquify.)

¹⁸ Quid sit supposta, vade et quere. (What a suppository is, go and ask.)

237 Cingar se traxit passu tardante dacantum,
 238 Et Iuvenem pavida guardabat mente galantum,
 239 Qui stramortitus macilenti fronte iacebat,
 240 Fecerat et largum lachrimis in littore guazzum.
 241 Ayme, Cingar ait, quaenam, puer inclyte, sors te
 242 Istuc guidavit?
 243 Sic dicens, vitam si forte reliquerat istam
 244 Vult experiri, pagnos sbaratare comenzat,
 245 Et modicum tastat tenui sub corde calorem,
 246 Quare cognovit necdum sborrasse Fiatum,
 247 Nec requiem aeternam fuerat cantare bisognus.
 248 At pensare nequit guisam qua suscitet illum.
 249 Non ibi credat aqua faciem sbrofare rosata,
 250 Non confortanti venas fregare Cirotto.
 251 Non ibi speret aquam de flumine tollere frescam,
 252 Namque venenosis Acheron cum fluctibus illic
 253 Sboientat, iuvenemque mori fecisset afattum.
 254 Per mancum ergo malum calidam spinavit orinam,
 255 Et Iuvenis venas, polsos, ac tempia bagnat.

{T Book 23 p. 231; Port. 2.171}

256 Non possens quod vult, voluit quod posse podivit.*
 257 Ille pudicino pissamine Cingaris unctus,¹⁹
 258 A pochum vires a pochum summere coepit,²⁰
 259 Ac si aqua cotalis benedicta fuisset orina.
 260 Quam bellam frontem, quam bellos prompsit ocellos,
 261 Hasque parolinas inspecto Cingare fatur,
 262 Sis benedicte Deo, qualis, barrone, fuisti,
 263 Qui mihi semineco trastullum tale dedisti?
 264 Non hoc fecisset medicinae inventor Apollo.²¹
 265 Non Mitridates nigram portando Triacam,
 266 Non qui corporibus Galienum repperit unctum.²²

¹⁹ Ironia. (Irony.)

²⁰ Apochum paulatim. (Little by little, gradually.)

²¹ Apollo. (Apollo.)

²² Mitridates, Galienus. (Mithridates, Galen.) Note: Mithridates the Great c. 134-63 BCE) in addition to ruling much of Asia Minor was famous for a powerful antidote. Galen (c.130-200) was a scientist, physician and extremely prolific author on medicine and other topics.

Berta.

267 Cingar eum levat e terris, mox talia parlat,
 268 O formose puer, quaenam desgratia tanta est?
 269 Quaeve loco isto nunc te phantasia butavit?
 270 Cui sic rispostam magno facit ille pianctu,
 271 Est mihi mantoo de sanguine pessima Mater,
 272 Nomine Berta quidem, sed supra nomine Strya.
 273 Ipsa, meum patrem Baldum quia senserat ire
 274 Per mare, per terras, alium scanfarda maritum
 275 Sumpsit, et ex illo peperit tres vacca fiolos.
 276 Me fratremque meum de Baldi semine ductos
 277 Contempsit, propriamque casam nos linqwere fecit.
 278 Mantua nos genuit, sed Brixia clara ducavit,
 279 Inde Bolognesis ambo pervenimus oris.
 280 Florius et Foelix fuerant tunc forte Barones
 281 Prudentes, placidi, gentiles, atque benigni,
 282 Subque suis domibus nos acceperere libenter.
 283 Cingarinus ego dicor, pro Cingere quodam,²³
 284 Quem meus ante alios pater olim semper amabat.
 285 Est mihi germanus, quo non mihi carior alter,
 286 Et Marcellinus (sic patre volente) vocatur.²⁴
 287 Ambo universas mundi lustravimus oras,
 288 Dilectum patrem Baldum casone trovandi.
 289 Post montagnarum scabrosa pericla ratarum,²⁵
 290 Post sassinantum contrastamenta ladrorum,

{T Book 23 p. 231v; Port. 2.173}

291 Post diversa Maris combattimenta furentis,
 292 Post Syrtes, scopulos, post tantos denique casus,
 293 Ad desperatam (velut aiunt) fecimus ambo,
 294 Tartaricas quoniam placuit lustrare masones,
 295 Mancum extimantes vitam quam quinque lupinos.
 296 Ast ubi nos fortuna locum deduxit ad istum,
 297 lam iam pro longa medios strachedine mortos,
 298 Affuit ecce Charon praesentis Nauta Riverae,
 299 Qui gerit et curam curvo transferre phasello

²³ Cingarinus. (Cingarino.)

²⁴ Marcellinus. (Marcellino.)

²⁵ Hoc carmen scabrositer legendum est. (This verse is to be read indelicately.)*

300 Damnatas animas, et ademptas morte secunda.
 301 Ergo rogamus eum, si nos trascendere vellet,
 302 Dum tamen id nobis concederet alta voluntas
 303 Ille ribaldonus ne Nautis degeneraret,
 304 Qui dicunt uno flatu sex mille bosias,
 305 Promisit nos velle quidem passare delaium,
 306 Sed pariter non vult, dicens quod transiet unus
 307 Post alium fietque duplex vogatio nostra.
 308 Et causam dedit hanc, ne multo Barca repressa
 309 Pondere corporeo strappozzaretur ab undis,
 310 Adduxit post haec quandam cum fraude rasonem,
 311 Quod quantas animas ab Adami tempore mortas,
 312 Seu quas Christus habet, seu mundus sive baratrum,
 313 Plus sustentaret leviter sua Gondola totas,
 314 Quam minimam infantis cum peso corporis aliam.²⁶
 315 Hac igitur ratione meus germanus in illam
 316 Montavit barcam, meque hoc in littore liquit.
 317 Heu quales tumuere meo sub pectore curae,
 318 Post illum quantum poteram mirabar Anhelus,
 319 Ac si non esset mihi regressurus ab Orco,
 320 Nec quod ego timui falsum fuit, ecce Charontis
 321 Per septem giornos nunquam comparsa carina est.
 322 Absque meo mansi dilecto fratre misellus,
 323 Ducitur ad Baratrum, sine quo iam vivere nolo.

Gosa.

324 Cingar id ascoltans exiverat extra seipsum,
 325 Fecerat et veluti faciunt, qui nocte vanezzant.

{T Book 23 p. 232; Port. 2.174}

326 In pueri facie sua lumina fixa tenebat,
 327 Ac dubiosa diu sibi mens stetit ista videndo,
 328 Et Cingarini Corpus phantasma putabat.
 329 Attamen, ut vidit patrem ora imitantia Baldum,
 330 Magnificumque decus frontis, quo torva leaena
 331 Et lupus, et tigres inde molescere possent.
 332 Immaduere statim tenero pia lumina fletu,
 333 Et Cingarini fronti dedit oscula centum.

²⁶ Theologica sottilezza. (Theological subtlety.)

334 Pone, inquit, pavidos animos dulcissime fili,
 335 Non procul esse tuum patrem tibi nuntio Baldum.
 336 Sic dicens dextram levae coniunxit, et illum
 337 Ducens ad patrem diversa interrogat acta.

Mafelina.

338 Interea Baldus minitanti voce Charontem
 339 Clamitat, et iurat cum pugnīs rumpere nasum,
 340 Ni subito ad ripam redeat cymbamque reducat,
 341 Qua tot debebant animae transcendere flumen.
 342 Sed frustra clamat, quia nil Charon improbus audit,
 343 Nam tantae voces horrenda per aerea strident,
 344 Quod non bombardas possent audire sparantes,²⁷
 345 Non quod clamorem Baldi rigidasque minazzas.
 346 Sunt ibi plangores socios pietate moventes,
 347 Sunt irae voces, fremitus, sunt verba dolorum,
 348 Diversae linguae faciunt per caeca tumultum
 349 Littora, nec lacrymas retinent Lironus et Hyppol.²⁸
 350 Sunt animae tantae iam ripam desuper illam,
 351 Quas Charon in gonda debet transferre bicorni,
 352 Quod Baldi caricant humeros, comitumque suorum.
 353 Ignorant illae plantas qua in parte reponant,
 354 Unde super spallas ipsorum stando repossant.

Pedrala.

355 Ex animis plenas Fracassus habebat orecchias.
 356 Est quoque saepe suum nasum sofiare coactas,
 357 Exanimis quoniam nares implentur et ipsae.
 358 Quapropter pleni stoppo sboramine nasi,
 359 Stranudat, buttatque foras stranudibus almas.

{T Book 23 p. 232v; Port. 1.175}

360 Sed post stranudum redeunt, nasumque subintrant.
 361 Impatiens tamen ille caput scossare frequentat,
 362 Post scossamentum plus importune retornant,

²⁷ Sparantes, spagnoliter errupentes latine. (Firing off is Spanish, errupting is Latin.)*

²⁸ Lironus et Hippol germani flebant peccata sua facta in latrociniis. (Lirone and Hippol were crying for their sins in piracy.)

Comparatio.

363 Et cunctis examen, apum sua testa videtur,
 364 Murmure quae leni stippantur circa foramen.
 365 Vel potius Fracassus erat velut annosus bos,
 366 Cuius sbercigeros oculos plenosve povina,
 367 Rodere contendunt moscones atque tavani,²⁹
 368 Quos ut discazzet, saepissime scossat orechias
 369 Sed quo plus scorlat, redeunt plus morsibus illi.

Berta.

370 Iam Cingarinum Cingar deduxerat illuc,
 371 Quem presentavit Baldo sic ore loquutus.
 372 Nosce pater natum, proprii quoque sanguinis ortum.
 373 Hanc tua, Balde, rosam radix eduxit opimam,
 374 Protulit hoc nobis tua vivida planta garoflum,
 375 Protulit hunc radium tua lux diffusa per orbem.
 376 Carpe tui fructum iam seminis, haec tua proles,
 377 Hic Cingarinus, quem parvum liquimus orbi.

Gosa.

378 Baldus matura suspexit fronte puellum,
 379 Visceribus motis dudum stetit extra seipsum,
 380 Denique nil dubitans illum lachrimosus abrazzat,
 381 Et Marcellino post haec de fratre dimandat.
 382 Cingarinus ei de Bertae crimine narrat,
 383 Mox de Germano tulerat quem barca Charontis.
 384 Baldus de Berta laeto subrisit ocello,
 385 Tum dixit, verax non foemina Berta fuisset,
 386 Nam verax nulla est nisi scornat donna maritum.³⁰
 387 Sed tamen, ut male stat cum fango gemma bovino

²⁹ Carpitur hic poeta posuisse tavanos et moschones divisim cum idem sint, respondeo quod non, quia teste Alchedemach de orto Hesperidum, Muscones sum minores tavanos, et habitant in Lombardiae partes. (Here the poet is scolded for having put deer flies and horse flies separately when they are identical, but I answer that [they are] not, because according to Alchedemach on the garden of Hesperus, horseflies are smaller than deer flies, and they live in the regions of Lombardy.)

³⁰ [Manus.] Notandum. ([Pointing finger.] To be noted.)

388 Sic contadina male stat cum coniuge Barro.
 389 Coecus amor cogit, coecum quoque reddit amantem.
 390 Atque voluptati propriae mage tendit amator
 391 Quam decori patriae, vel honori sanguinis alti.³¹
 392 Sic ego villano me pensans cespite natum,

{T Book 23 p. 233; Port. 2.176}

393 Bertae lascivos oculos ignarus amabam,
 394 Credideramque mihi bellum acquistasse guadagnum,
 395 Quod me villanae potuissem iungere pulchrae,
 396 Et quod erat primis Cipadae nata casadis,
 397 Et quod erat multis patri richiesta maritis.
 398 Ast ubi progeniem nostram reperique parentem,
 399 Gaudeo nempe novum Bertam sumpsisse maritum,
 400 Et mea gaudebit nunc formosissima Crispis.
 401 Quam tu Cingar habes qualem mihi portet amorem.

Summa laus Crispidis.

402 Hanc natura mihi pro coniuge quippe dicandam
 403 Fecerat, et quoniam inter gentes vilis habebam,
 404 Difficile o quantum nympham sposare putavi.
 405 Crispis ab aethereo speciem moresque decore
 406 Traxit, et angelicas imitatur fronte figuras.
 407 Conata est natura diu si quando creare
 408 Posset opus, radiis aequandum forte supernis.
 409 Hanc igitur studio formavit Crispida toto,
 410 Impetrando aliquid superis quo pulchrior esset.
 411 Illa tulit Phoebi nascens in vertice crines,
 412 Pallados effigiem nunc laetam nuncve severam,
 413 Inde per astrigerum fluxit natura meatum,
 414 Splendidiora tulit de quo duo sidera, quae mox
 415 Crispidis ad frontem posuit, tum caetera membra
 416 Pulchra figuravit dextris labentibus astris.
 417 Post tam formosam formam, decus atque decorum,
 418 Iunxit honestatem, castique ligamen amoris,
 419 Haelena cui cessit vultu, Lucretia sensu.³²
 420 Crispis honesta sui fuit anxia semper honoris.

³¹ De amore. (On love.)

³² Helena pulchra. Lucrezia formosa. (Helen beautiful. Lucretia shapely.)*

421 Crispis castarum mulierum limpidus est fons.
 422 Crispis virgineas per turmas candidus est flos.
 423 Crispis nympharum pulchrarum nobilis est lux.
 424 Crispis stelligeros trans ignes flammiger est sol.
 425 Crispis trans sobolem sacrarum certior est spes.
 426 Crispis discordes in mentes utilis est pax.
 427 Crispis virgineos ad flores coelicus est ros.

{T Book 23 p. 233v; Port. 2.177}

428 Crispis corporeae pugnae iam maximus est Rex.
 429 Crispis luctisonis animis dum condolet, est mel.
 430 Crispis pravorum dum culpas exprobat, est fel.
 431 Crispis amicitiae nostrae firmissimus est Mons.
 432 Crispis diversis, quos temnit, amantibus est Mors,
 433 Crispis tota (mei memor est dum pignoris) est mens.
 434 Denique Crispis erit semper celeberrima seclis,
 435 Cuius amorosum (ne sit via longior) ignem
 436 Sed venit ecce Charon, iam trapassabimus amnem.
 437 Cum mihi tempus erit, vobis de Crispido dicam.³³

Conclusio.

438 Sic ego Macaronicum penitus volo linquere Carmen,
 439 Cum mihi tempus erit, quod erit, si celsa voluntas
 440 Flectitur et nostris lacrymis, et supplice voto,
 441 He heu quod volui misero mihi, floribus austrum
 442 Perditus, et liquidis immisi fontibus apros.

Explicit Vigesimaltertia Phantasiarum Macaronice.

³³ Impeditur adventu Charontis Baldi sermo. (Baldo's speech is hindered by the arrival of Charon.)

Book 24

Magistri Acquarii Argumetnum in
vigesimaquartam Phantasiarum macaronicen.

- 1 Non Charon in Barca vult transvarcare barones,
2 Ex Animis tantum passat onusta Ratis.
3 Fracassus saltum de ripa spiccat ad altram,
4 Nautam ceu lapidem nigra per astra iacit.
5 Mox Marcellinum inveniunt, furiamque Megeram,
6 Pro inter fratres pugna cohorta fuit.
7 Baldus eam incalzat, quam perdens introit antrum,
8 Quo domus et Gentes Ambitionis erant.

Merlini Cocaii Poetae mantuani
Macaronices vigesimaquarta.

- 1 Cra cra, tif, trafnot, sgneflet, canatauta, riogna,¹
2 Ecce venit gridando Charon, stridetque menazzis,

{T Book 23 p. 234; Port. 2.178}

- 3 Canutamque suos barbam mentozzus habebat,
4 Quae distensa tegit folto pilamine Bigol.
5 Non habet in testa solettum quippe capillum,
6 Ac si vellet ea rasa, penitusque pelata
7 Se defendentem raspis, occidere gattam.²
8 Strazzolenta suas carnes pellada covertat,
9 Supraque naviculae spondam pede stabat utroque,
10 Velleque parebat semper cascare deorsum,

Comparatio.

- 11 Sicut vidistis Venetam vogare per Urbem,
12 Stant super ordellum barchae casumque minantur,
13 Per strictos tamen ista volat Gembetta* canales,

¹ Hoc primum carmen nec grecum nec hebreum sed diabolicum est. (This first verse is not Greek, nor Hebrew, but diabolical.)

² Ludus gattae quam si quis vel capite vel etcetera interficit, cavallerius Gattae appellatur. (A game of cats, that if anyone kills with his head or etc., he is called a cavalier of the cat.)*

14 Et cifulando gridant, barchae, trant postea cancar.³
 15 Baldus sbefabat bravigantia verba Charontis,
 16 Et vult intrando navem non esse secundas.
 17 Sed vix in pavido fuit ancora ficca terreno,*
 18 Implernnt animae curvam duo mille phasellum,
 19 Inde Charon viso Baldo, sociisque gridavit,
 20 Partibus in nostris quae sors vos adviat? ola,
 21 Ola, quid dico? si vultis scandere navem,
 22 Ponite corporeum velum, vitaeque ligamen
 23 Solvite, mox almae barcam montate legerae,
 24 Non altramentum volo vos passare delaium.
 25 Baldus ait, taceas, taceas, scornute diavol,
 26 Ad caput inchinum nisi vis tommare deorsum.
 27 Nonne hic Aeneas passavit corpore vivo?
 28 Nonne hic Meschinus Guerrinus? Tantalus atque?
 29 Et mihi cum sociis non vis concedere Varcum?
 30 Cui dico? me cernis adhuc? accede davantum.
 31 Non Charon ascoltat, burchiellam prestiter urtat,
 32 Pondere quam pressam medium discostat in amnem,
 33 Et castronatus restat sic Baldus ab illo.
 34 O, puta, si rodit cum dentibus ipse catenam,
 35 Sed vindicandi nulla est concessa facultas.

Prodezza Fracassi.

36 Non pensare susum dinam stetit ipse Fracassus,⁴

{T Book 23 p. 234v; Port. 2.180}

{T Book 23 p. 235; Port. 2.180}

37 En tres arcatas discorsam longe piavit,
 38 Inde movens cursum ripam saltavit ad altram,
 39 Et largum centum brazzos transcendidit amnem.
 40 Omnes terribilem saltum stupuere barones.
 41 Baldus ei mandat cerebrum spezzare Charonti

³ Barch[a]e, est vox barcaroli veneti, cum discansare se volunt. (“Boat[s]!” is a call of Venetian gondoliers/pilots when they want to avoid each other.)*

⁴ Ipse, subaudi superbissimus. Dinam Bergamaschi dicunt fatis. (This one, understand very haughty. The Bergamasques say *dinam* for fate.) Note: not clear the emphasis on ipse.*

42 Inde provet barcam, si forte reducere posset,
 43 iam Charon attingit ripam, iam exire comandat,
 44 Ac sfortunatas cum remo percutit umbras.
 45 Illae praecipites manibus sbatendo labascunt,
 46 De prora fugiuntque senis batimenta Charontis,
 47 Mox flentes ullo celerascunt absque riposso.
 48 Fracassus quattus quattus post terga Charontis⁵
 49 It furtim, passuque levi, calcagnat arenam,
 50 Quem cito per cornu turba ridente piavit.
 51 Et volvens illum leviter tellure levatum
 52 Fert circum testam, veluti si saxa tiraret
 53 Cum Cazafrusto, sparaverum sive vocaret.
 54 Torquet robusto tenebrosa per aera brazo,
 55 Ille volat nigras tanquam cornacchia per auras,
 56 Et nisi dextra dei festina dedisset aiuttum,
 57 Qui tam res baratri quam coeli rite gubernat,
 58 Ille fracassasset sibi collum totaque membra.⁶
 59 Sed per venturam cascans per inania mundi
 60 Adiutus levitate fuit, sospesque remansit,
 61 Interea magnus vult parvum intrare phasellum
 62 Fracassus propter curam exercere Charontis,
 63 Sed pede vix posito navis submergitur unda,
 64 Namque pulex veluti posset portare camellum,⁷
 65 Parvula sic navis potuisset ferre Fracassum.
 66 Ipse retro vasit raptim, plantasque retraxit.
 67 Mox alium reperire modum subimagnat, ecce
 68 Repperit, ac artem fantasticatio duxit,
 69 Nam tergum barchae tali cum calce ferivit,
 70 Quod quasi tuffatur, ripam tamen ivit ad altram
 71 Cingar eam tenuit, curvumque ad litus apoggiat
 72 Scandit, et accepto remo gridat, ola, sodales,

{T Book 24 p. 235v; Port. 2.181}

{T Book 24 p. 236; Port. 2.181}

73 Intretis, quoniam varcabimus absque Charente.

⁵ Quattus oculatus ac si vellet carpere quaium. (Stealthily, hidden as though he wanted to catch quail.)

⁶ Theologicus passus. (Theological passage.)*

⁷ Comparatio. (Comparison.)

74 Conscendunt ergo partim, partimque morantur,
 75 Namque magis tutum est voltis passare duabus.
 76 Cingar eos guidat multo quoque remigat ausu,
 77 Et scindens undas puzzantes sulphure passat.

Motezatio comitum.

78 Baldus ridebat dicens, mirate, sodales
 79 Quam bene ad officium nautae se Cingar adaptat,
 80 Certe nec forma nec discrepat arte Charonti.
 81 Cernite terribiles oculos, macramque figuram,
 82 Quisnam illum guardans non dixerit esse diablum?
 83 Phinosomia docet quod sit cornachia vetusta,⁸
 84 Quae campanillos super altos semper alozzat,
 85 Et pluviosa gridat cum rauco nubila, qua qua.⁹
 86 Tum Boccalus ait, non sic, o Balde, loquaris,
 87 Verum si numos velles mandare Venecis,¹⁰
 88 Quam foret impresam Cingar meus aptus ad istam.
 89 Cingar respondet, nec tu, Boccale, biolchi
 90 Officium cazzando boves conducere scires.
 91 Namque volunteram lardum carnemque salatam¹¹
 92 Dum comedis, nunquam mollires fusta rotarum
 93 Et tua cantaret semper non uncta caretta.
 94 Sed tamen ut merear pietatem celsi Tonantis,
 95 Si contentatis, nec sit cui forte molestum,¹²
 96 Hic ego restabo, nec non Charon alter habebor,
 97 Nolo equidem, Falchettus ait, quod, Cingar, ad istud
 98 Officium maneat, nisi me quoque stare licebit.
 99 Baldus ait, nec tu, nec Cingar retro manebit.
 100 Tangite iam littus, tu Fracasse, accipe cordam
 101 Vade prius, Boccale, sed heus, Bocale, fiascum¹³
 102 Liquisti retro, panem carnemque salatam.
 103 Illico Boccalus pallenti fronte retornat,

⁸ Note: Phinosomia, Macaronic for phisionomy.

⁹ Qua qua, voc cornachiae Cra cra vox corvi. (Caw caw, the crow's voice; craw craw, the raven's.)

¹⁰ Venecis, pro duc mediam. (Venice, prolong the middle [syllable].)*

¹¹ Sic ait Cingar, nam superius Boccalus roabarat mezenum Merlino. (Cingar says this, for above Boccalus had stolen half a ham from Merlin.)

¹² Cui intellige Falchetto. (For whom understand Falchetto.)

¹³ Facetia Boccali. (Boccalo's wit.)

104 Namque hominum vitam pensat nihil esse beatam
 105 Quando caminantes renuunt portare botazzum.
 106 Ridentes omnes barcam exivere Barones,
 107 Campagnamque super largam properare comenzant.

{T Book 24 p. 236v; Port. 2.182}

Berta.

108 Ecce procul iuvenem, lacrimosa voce, gridantem
 109 Currentemque vident, ac dantem brachia Coelo,
 110 Quem mala vecchia, sequens stimulis, incalzat ubique,

Comparatio.

111 Non aliter si bella truci picigata tavano
 112 Manzoletta boat, curritque smaritia per agros,¹⁴
 113 Sic puer insanit, nunc huc, nunc cursitat illuc,
 114 Quem fera vecchia citat.
 115 Cuius corpoream formam sic esse probarunt.

Forma furiae Infernalis.

116 In primis habet illa suis pro crinibus angues,
 117 Supra cervicem cofilant duo mille cerastae.
 118 Rodunt Sinderesim subtruso dente malorum.¹⁵
 119 Stat circa collum magnus draco more colanae,
 120 Atque venenatos iactat manus utraque vermes,
 121 In costis pueri, quos ficcos semper habebat.
 122 Ah, Cingrinus ait, nostro succurrite fratri,¹⁶
 123 Balde pater, cur non nati pietate moveris?
 124 Est Marcellinus, quem pessima vecchia molestat.
 125 Oyme miser, cernis quantum male concitet illum?
 126 Intumuere statim Baldi praecordia patris.
 127 Et post Eumenidem se cursu laxat equino.
 128 Ah, mala vecchia, gridat, sta, sta, iuvenemque relinquant.
 129 Sollicitat gressum vetulae post terga volantis.

¹⁴ Manzoletta, iuvenula. (A little heiffer, a female calf.)*

¹⁵ Sinderisis. (/synderesis.) Note: meaning here not clear; sinderesis means understanding the principles of moral law; cf. p. 208v:...pectus acerbat/ sinderesis.*

¹⁶ Cingrinus pro Cingarinus sincopa. (Cingrinus is a syncopation of Cingarinus.)

130 Illa videns Baldum cessat seguitare puellum,
 131 Sed maladetta ruens se scagliat intra barones,
 132 Ac ibi vipereos coepit laniare capillos.
 133 Proh scelus, incipiunt se scorozzare sodales,
 134 Terribilesque sibi stessis, donare pugnadas.
 135 Cingar Falchetto dedit unum fortiter urtum,¹⁷
 136 Quem iacit ad terram medium sotossora balordum,
 137 Falchettus rubuit facie, mazzamque piavit,
 138 Factus et in colera duram cum Cingare guerram
 139 Incipit, et iurat spintam non parcere toltam.
 140 Armipotens Hyppol rixat cum fratre Lirone,¹⁸

{T Book 24 p. 237; Port. 2.183}

141 Iamque rebruscabant se stessos absque riguardo.
 142 En Cingarinum vivax Hircanus asaltat,¹⁹
 143 Inter eos etenim non piccola guerra comenzat.
 144 Fracassus dirum bacchiocum menat abassum,
 145 Ut smagazzaret Centaurum more boazzae,²⁰
 146 At Centaurus, equus medius abalanzat ubique,
 147 Et iaculaos dardos rendit pro pane fugazzam.²¹

Facetia Boccali.

148 Sed quia Boccalus contrastum non habet ullum,
 149 Incoepit solidos sibi stesso tradere goffos,
 150 Unguibus et propriis testae squarzare peluccam
 151 Non tamen ipsius fuerat dementia tanta,
 152 Quin prius in quodam tegeret cantone botazzum.

Pedrala.

153 Baldus id aspiciens frontem rapat, oraque stringit,
 154 Ut stupidi faciunt, post haec spartire baruffam
 155 Se parat, atque gridat, quali cum voce gridamus
 156 Cum cortellantes volumus discernere sbriccos,

¹⁷ Cingar cum Falchetto rixatur. (Cingar brawls with Falchetto.)

¹⁸ Hippol cum fratre Lirone. (Hippol [brawls] with Lirone.)

¹⁹ Hircanus cum Cingarino. (Hircane [fights] with Cingarino.)

²⁰ Fracassus cum Centauro. (Fracassus [fights] with the Centaur.)

²¹ Proverbium. (Saying.)

157 State retro, clamat Baldus, restate, sodales.
 158 Non atrigare valet saevum tamen ille bagordum.
 159 Nam sibi dilacerant sbergos, cossaglia, maias,
 160 Spallazzos, faldas, ac si foiada fuissent.
 161 Cingar Falchettum rabidos male tractat amicum,
 162 Qui modo sestessum potius scanare tulisset,
 163 Quam torquere pilum Falchetti.
 164 Non parcit fratri Lirono fervidus Hyppol,
 165 Nec Lironus eum lassat repiare fiatum.
 166 Sunt ambo nati genitricis ventre medemo,
 167 Id tamen ut matti smemorant, pacemque refudant.
 168 Hircanus pugnat, Cingarinusque repugnat,
 169 Et mutuo straniis cum bastonatibus obstant.
 170 Fracassus mugit Centaurum contra gaiardum,
 171 Et bachiocatas sticiosus laxat acerbas,
 172 Quas nisi cum saltis crebris hic inde schivaret,
 173 Saepe fracassatis cecidisset littore membris.
 174 Boccalus spennata quidem iam Chiozza parebat,

{T Book 24 p. 237v; Port. 2.185}

{T Book 24 p. 238; Port. 2.185}

175 Nam sua cum propriis griffis caviata pelatur.

Gosa.

176 Caedite, clamabat Baldus, iam caedite, fratres,
 177 Dicite cagionem, quae vos discordia burlat.
 178 Ne ferias, Cingar, mazzam, Falchette, reponas,
 179 Nexus amicitiae sic vester frangitur ergo?
 180 Cur, Hircane, meum conaris sternere natum?
 181 Sta retro, ne fac, et spadas claudite fodris.
 182 Quid, Fracasse, furis? guarda, Vinmazze, bataium.
 183 Hinc abeas, Lirone, precor, feris, Hippole, fratrem,
 184 State retro cuncti, brandosque ficate guainis.

Comina.

185 Talia sed frustra dum parlat, corripit ensem,
 186 Cum piatonadis cercans spartire bataiam.
 187 Saepe minazzat eis nisi se pistare rafinant,

188 Menabit spadam de taio senza riguardo.
 189 Quisquis erat nimio factus iam stancus afanno,
 190 Nil tamen ascoltant Baldum, nunc dulce rogantem,
 191 Nunc blasphemantem, nunc rauca voce minantem.
 192 Falchettus mazzam pugnīs iam strinxerat ambis,²²
 193 Et sine respectu colpivit Cingaris elmum,
 194 Quamvis non illum talis percossa sigillat.
 195 Intorum intorum tamen ivit terque quaterque.
 196 Sed mage stizzatus furiam non sparat amico,
 197 Ecce super collum Falchetti sibilat ensis,
 198 Quem nisi caesareus tutasset alhora bautus,²³
 199 Cascasset subito sine testa mortuus illic,
 200 Falchetti colpos sed mazza redoppiat aspros,
 201 Percussit cerebrum quae Cingaris ultra misuram.
 202 Non sgomentatur tamen isto Cingar adornus
 203 Verbere, sed curat pocum securus in armis,
 204 Immo magis factus bruscus venit erga sodalem.
 205 Nunc hos, nunc illos Baldus remove studebat,
 206 Sed nihil omnino prodest, frustra que praecatur.
 207 Hippol fraternum penitus non guardat amorem,
 208 Trare ramazzones, fidentes atque roversos,

{T Book 24 p. 238; Port. 2.186}

209 Lironus quamvis pro fratris robore sudet,
 210 Non tamen ardirum perdit cordisve prodezzam.
 211 Inter eos ullus iam non vantazzus habetur.
 212 Floridus Hircanum nil Cingarinus avanzat,
 213 Sit licet e Baldi generoso scemate natus.
 214 Cordibus in binis aequus valor extat eorum,
 215 Quod non apparet quis fortius arma gubernet
 216 Fracassus rabido Centaurum dente bachioccat,
 217 Centaurus fractis dardis domat ense Fracassum.
 218 Ergo diu Baldus, cernens non posse barones
 219 Dispartire suos, guisaque trigare niuna,
 220 Post vetulam coepit cursa properare Megaeram,
 221 Quae fugiens stridet, nigrasque gridoribus auras
 222 Spezzat, et interdum Baldo conversa menazzat,
 223 Mox grignat dentes, et acerbos pandit hiatus.

²² Ambis et ambobus. (Both, each of two.)

²³ Bautus genus elmi. (*Bautus* is a kind of helmet.)*

Comparatio.

224 Si vidis tanquam rabiosam currere cagnam,
 225 Quae, dum incalzatur bastonibus atque gridore,
 226 Fert inter gambas codam, testamque revoltans,
 227 Candentes ringit dentes, bau bauque frequentat,²⁴
 228 Sic mala vecchia facit, Baldo seguitante gaiardo.²⁵
 229 Marcellinus erat zuffatus contra Bocalum,²⁶
 230 Calcibus et pugnīs smaccabant ossa vicissim.
 231 Nemo parlat ibi, sed victor quisque bagordi
 232 Illius esse putat, sperans quoque praemia pugnae.

Berta.

233 Baldus velocem studet agraffare Megaeram,
 234 Nec valet ad nullam guisam, per inania transit
 235 Littora, tum nimium telis, tum corpore pressus
 236 Spiritus ante fugit, cui se male corpus adaequat.²⁷
 237 Versus montagnae culmen rapit illa caminum,
 238 Quo circumcirca vallis spatiosa seratur,
 239 Istaque flammiferos vomitat montagna vapores,
 240 Sulphureisque facit nasum obturare latrinis.
 241 Vecchia ribalda nihil curans ascendere montem,
 242 Rampegat et capras sic rampegando superstat.²⁸

{T Book 24 p. 238v; Port. 2.187}

{T Book 24 p. 239; Port. 2.187}

243 Insequitur Baldus quo se viat illa, nec aspros
 244 Guardabat steccos, spinas rupesve petrasve,
 245 Destinat illius nunquam lassare pedattas.

²⁴ Bau bau vox canis. (Bow-wow is a dog's call.)

²⁵ Gaiardo veloci. (With vigor, with speed.)*

²⁶ Marcellinus assaltat Bocalum. (Marcellino assaults Boccalo.)

²⁷ [Manus.] Spiritus furiae. Corpus Baldi. ([Pointing finger.] The spirit of fury; the body of Baldus.)

²⁸ Rampegat et rampegat dicitur media silaba comuni. (One says both *rampegat* [long e], she climbs, and *rampegat* [short e] with the middle syllable variable/common.)

246 Dum sic urget eam, desertum callat in unum,
 247 Quod non strada fuit mundo saxosior unquam,
 248 Nunc guidat ad bassum, nunc coelum scandere paret,
 249 Cuius plena nigro puzzant confinia fango,
 250 Qui supportantem vix Baldum fangus amorbat.
 251 Non illam curat, clauso sed lumine drentum
 252 Saltat, et in putrida se totum faece volutat.
 253 Nunquam porcellus fango formosior exit,²⁹
 254 Ut tunc exivit Baldus non absque fadiga.
 255 Ista fadiga sed est animosis grata guereris.

Pedrala.

256 Interea post terga cito pluviosa procella
 257 Nascitur, et mixta cum grandine cuncta fracassat.
 258 Fulgorat in circum spissis caligo tenebris,
 259 Turbineosque movet nunc hinc, nunc inde, balenos.
 260 Foetentesque vomit cum tempestate pioggia.
 261 Tantis cum poenis Baldus, tantoque labore
 262 Advolat, et nolens passu torquetur in omni,
 263 Quem dum praecedit currit, volat immo Megaera,
 264 Atque colubrinos sibi squarciat ungue capillos.
 265 Scendit ad umbrosum vallonem denique, linquens
 266 Montagnae culmen, quo nox magis atra nigrescit.
 267 Per tenebras talem dat Baldi gemma lusorem,
 268 Qualem de cornu coeca sub nocte lanterna.
 269 Nullam quippe facit de adverso tempore stimam
 270 Baldus qui penitus pravam vult prendere Vecchiam.
 271 Non procul in medio vallone casazza locatur,
 272 Semiruinosi circumcircata murais.
 273 Pallentes ibi sunt boschi, sylvaeque tacentes,
 274 Inter quas subito vanescit perfida vecchia.
 275 Lassat et in petolas Baldum non ultra sequentem.³⁰
 276 Qui tunc non aliter gressum firmavit et aures,

Comparatio.

²⁹ Formosior, per contrarium figuratice. (More handsomely, figurative for the opposite.).

³⁰ In petolas, adverbium. (In trouble, adverb.) Note: Chiesa notes this is a Mantuan expression, note at 25.140.

{T Book 24 p. 239v; Port. 2.188}

277 Ut si quando canis Leporarius angit acuto
 278 Mostazzo vecchiam Leporem plenamque magagnis,
 279 Non per scopertas campagnas illa salutem
 280 Quaerit, at umbrosas macchias cativella subintrat,
 281 Atque revoltellos quosdam facit hic, facit illic,
 282 Donec ab ungue canis videat se denique toltam.
 283 Ille sed adrizzans, non ultra currit, orecchias.

Comina.

284 Post intervallum modicum, non Baldus opacas
 285 Boscaias intrare timet, tacet undique tempus,
 286 Nec soletta strepit per nigris muscula frondes.
 287 Pervenit ad limen praedicti grande palazzi,
 288 Nullus adest custos, nec oportet battere portam,
 289 Introit, et mentem nudo tenet ense ficatam.

Descriptio.

290 Discalcinatis domus humet ubique murais.
 291 Deque ruginentis crodat mufolenta Solaris,
 292 Fezza, velut vidi privata lusoribus antra.
 293 Dum vadit Baldus, firmat saepissime plantas,
 294 Mox levis ascoltat si quid strepitescere sentit,
 295 Nil sonat, unde illic habitare silentia iurat.
 296 De passu in passu, dum per pavimenta caminat,
 297 Ventrosos zattos armato calce sbudellat,
 298 Atque smagazzabat calcagni pondere vermes.
 299 Saepe dragonazzos largo ventrone tumentes
 300 Invenit, inque duos facit illos ense cavezzos.

Gosa.

301 Denique collegium reperit quod torva Magaera
 302 Fecerat, et stabat deformis ubique senatus.
 303 Baldus in introitu primi stat liminis, ultra
 304 Non meat, et tensa quod dicitur accipit aure,
 305 Namque inter populam sentit parlare Megaeram.

Ambitionis domus.

306 Hic erat in quadrum grandis spatiosaque Sala,
 307 Hic stant in circum putrefacta sedilia ligni,
 308 Sunt instar capsae, quae fracida dissoteratur,

{T Book 24 p. 240; Port. 2.189}

309 Servaratque diu longaeva Cadavera terris.
 310 In medio salae stat maxima Scraena ferri,
 311 Estque cruentatis passim circumdata spadis.
 312 Hic sedet Ambitio vultu Regina superbo,³¹
 313 Quae toti mundo dominari velle videtur.
 314 Attamen illius dependet supra cerebrum
 315 Spada molata nimis, filoque tacata tenello.

Discordia.

316 Non procul est mulier centum discordia linguis,
 317 Quae semper garrit, chiachiarat, movet ora manusque,
 318 Millibus et zanzis reginae complet orecchias,
 319 Et nunquam gallone suo se partit ab illa.
 320 Haec quia non dapibus fuit invitata deorum,
 321 Inter convivas pomum scanfarda doratum
 322 Protulit, apportans inter tria numina rixam.
 323 Hinc mala provenit grandi destructio Troiae.
 324 Tres furiae parent illi, referuntque per orbem
 325 Ambassarias, quibus omnis terra ruinat.
 326 Quotidie vadunt, redeunt portantque novellas
 327 Reginae, quantas umbras ad tartara persas
 328 Arte sua trassent, solita vel fraude necassent.

Impietas.

329 Impietas alia frendens in parte sedebat,
 330 Sanguinolenta vorans carnem, sorbensque cruorem.
 331 Hanc inter populos Discordia mittit Hetruscos,
 332 Lombardos, Liguros, Romagnolos, denique cunctos.
 333 Qua vindicta fremit, stimulis agitur Erynnis,³²
 334 Dividitur regnum, foedantur tecta cruore,

³¹ Ambitio. (Ambition.)

³² Vindicta. Erynnis. (Vengeance. Erinyes/Furies.)

335 Non frater parcit fratri, soror atque sorori,
 336 Non mater nato, non uxor prava marito,
 337 Seditio ignaram torquet velut ebria turbam.
 338 Luctus adest, mortisque timor, fit funeris auctor³³
 339 Mox nitor, rabiesque furens praecordia rodit.³⁴
 340 Inveterata animos iniuria summovet atros,
 341 Proveniunt luxus, violenter rapta libido est.³⁵
 342 Virginitas fletur castis direpta puellis.

{T Book 24 p. 240v; Port. 2.190}

343 Eumenides ante ora patrum matrumque, figuras
 344 Natorum stimulant crudeli caede peremptas.
 345 Hinc vindicandi mens surgit, coeca voluntas
 346 Labitur in praeceps, mox cordis dextra ministra est.³⁶
 347 Arma cruentantur, sublimia tecta labascunt.³⁷

Berta.

348 Haec sunt concilium rixae, mortisve Senatus,
 349 Ambitio praesul nulli vult esse secunda.
 350 Thesiphone, Alecto, nec non praedicta Megaera
 351 Altercabantur simul, ascoltante Senatu,
 352 Atque superbebant lucrum fecisse miorem.

Exclamatio.

353 Sed quid baiabant istae rixando ladrazzae?
 354 Currite, mortales, vestras audire pacias,
 355 Currite, et erroris vestri cognoscite causas.
 356 O Italia infoelix propera,
 357 Currite vos omnes, tandem (si curritis) urbes.
 358 Veras rixarum vestrarum audite casones.

Conclusio.

³³ Luctus. Timor. (Grief. Fear.)

³⁴ Rabies. Iniuria. (Madness. Abuse.)

³⁵ Stuprum. (Rape.)

³⁶ Furia. (Fury.)

³⁷ Homicidium. (Homicide.)

359 Sed quia candela est usque ad culamen adusta,
 360 Etiam consumpsit vacuata lucerna stopinum,
 361 Multa per adessum scripsi, damatina venite.

Explicit vigesimaquarta phantiasarum Maca.

Book 25

Magistri Acquarii Argumentum
 in Vigesimaquinta et ultima
 phantiasarum Macaronicen.

1 Eumenides inter fit disputa longa sorellas,
 2 Quarum Conseium Baldus ut ense fugat.
 3 Serraffus mites factos sibi reddit amicos,
 4 Et simul inferni caeca per Antra meant.
 5 Phantiasarum passant volitando Chimaeras,
 6 Luxuriaequae animas repperiere datas.
 7 Denique per zuccam Pazzo guidante caminant.
 8 Illic Philosophos, Logicolasque trovant,
 9 Illic Mendaces chiachiarantes atque Poetas,
 10 Quos apud in prima sede Cocaie manes.

{T Book 25 p. 241; Port. 2.191}

Merlini Cocaii poetae Mantuani
 Macaronice XXV et ultima.

Concilium Ambitionis.

1 Iusserat Ambitio totam reticere fameiam,
 2 Unde quis attentas subito distendit orechias.
 3 Foetida Tesiphone scorlans, bis terque capillos
 4 Vermificos, sic sic primam comenzat, et inquit,
 5 Audite, o Baratri, vel nigrida numina mortis,
 6 Quantum iam fecit mea multa fadiga guadagnum.
 7 Praetermittamus rixas, caedesque cruentas,
 8 Quas ante adventum Christi legesque novellas¹
 9 Roma volutabat toties sibi facta flagellum,
 10 Sum modo quae doceo nigrum miscere venenum

¹ Caesaris et Pompei discordia. (The discord between Casar and Pompey.)

11 Nec mea salvificas metuunt Aconita Triacas.
 12 Id pompae Ambitio facit exercere papalis.
 13 Cernite quam laceram caviatam vertice porto,
 14 Quam spernazzavi per divisam hactenus urbem²
 15 Maxima Pontificum libertas, maxima rerum est
 16 Pernicies, si quando meam intromittere caudam
 17 Possum, ne sanctis mentis nutuque columbae,
 18 Ad sublime sui culmen moveatur honoris.
 19 Tunc nos felices, tunc ingrassamur ab illo
 20 Armento pingui, quem iam Crucifixus ab orci
 21 Faucibus erripuit, persumque reduxit ovili.
 22 lus cedit, rapiuntur opes templique suppellex.
 23 Ambitio superat, virtus depressa tenetur.
 24 Vivitur ex voto, sceleri succumbit honestas.
 25 Nostra fremit rabies, nosterque solutus ab orco
 26 Per sacra livor edax, et Erynnis templa vagatur
 27 Errumpunt irae, verbosaque iurgia, lites,
 28 Insidiae, frendensque odium, mens dedita curae
 29 Ulciscendi, et quam lethali vulnere iacto.
 30 Per me rastra sinunt multi, paleaeque galerum
 31 Accedunt templo, saturantur pane doloris,

{T Book 25 p. 241v; Port. 2.192}

32 Atque Sacerdoti libamina sacra ferenti,³
 33 Obsequium toties praestant, totiesque ministrant
 34 Votivas cerae faculas altaria circum.
 35 Donec defuncto domino succedere possint.
 36 Debile sub vasto sed languet pondere corpus.⁴
 37 Nam corpore sui, per me delubra patescunt
 38 Semiruinatis muris, altaria squallent,
 39 Undique propatulas demittit aranea telas,
 40 Pulvere sordescit pavementum nudus et alto
 41 Namque crucis ligno suus ille pependit Iesus,
 42 Sic nullo tectas velamine cernitis aras.
 43 Iugera lata ferunt fruges, augentque quotannis
 44 Divitias, implent cellaria munere Bachi.
 45 Grandia tum donis cerealibus hordea complent,

² Romam. (Rome.)

³ Recipe pro praesbiteris. (Take [sacerdoti] for presbyters.)

⁴ [Manus.] ([Pointing finger.])

46 Non ut succurant inopi, non pane carenti,
 47 Non ut subveniant viduis miseroque pupillo,
 48 Non ut larga manus circum divina monetam
 49 Expendet, calicesque aeris transmutet in aurum.
 50 Sideribus tantum cura est aequare palazzos,
 51 Quid referam quantas habuit, me operante, novercas,
 52 Iusta diabolicae Calicutti subdita legi?
 53 His igitur causis alias anteire sorores
 54 Debeo, si quid habet melioris scroia Megaera,
 55 Dicat et Ambitio det praemia digna merenti.
 56 Talia parlando residet sdegnosa, nec unquam
 57 Arretrare comas post terga rafinat et Angues.⁵

Alecto.

58 Alecto scorlans cervicem terque quaterque,
 59 Erexerit centum colubres centumque cerastas.
 60 Non, inquit, solam satis est corrumpere gentem,
 61 Non tua, Tesiphone, romana pestis in urbe
 62 Regnabit semper, quia spiritus almus, ab axe
 63 Stelligero quandoque cadens, operatur et omnes
 64 Expurgat morbos, rancores tollit, et iras
 65 Pectoribus, tenuatque feros cum pace tumultus.
 66 Noscite siderei quidnam speculator Olympi

{T Book 25 p. 242; Port. 2.193}

67 Serraffus cecinit, nascetur Iulius ille,
 68 Iulius almifico repletas flamine coeli,⁶
 69 Quo regnante nihil discordia nostra valebit,
 70 Nam populi stabunt, unita pace, sub ipso.
 71 Nasceturque Leo qui claras undique sphaeras
 72 Mittit, et horisoni demet certamina Martis,
 73 Primatesque omnes matura pace ligabit.
 74 Ast ego possem equidem tantam prosternere pacem
 75 Et melius quam tu Romanam perdere gentem.
 76 Totum nempe meis corrumpi fraudibus orbem,

⁵ Comas et angues idest comas anquigeras. (Mane and snakes means snake-bearing mane.)

⁶ Prophetia Serraffi. Iulius. Leo. Pontifices. (Seraphus's prophecy. Julius. Leo. Pontiffs.)

77 Et quanto satius Romani, Romaeque Senatum?

Ortum Gibel, et Guelph

78 Illa ego, quae quondam tribus impregnata diablis,
 79 Concepique duos natos, retroque cagavi,
 80 Credite non illos, velut extat usanza, catavi,⁷
 81 Verum postremas per partes,
 82 Hi bene nec nati, bene nec de ventre cavati,
 83 Incepere statim mutui se sbattere pugnīs,
 84 Atque ganassiculas ongis lacerare vicissim.
 85 Illos semper ego serpentum lacte cibavi,
 86 Ac semper feci colubrinās suggere tettas.
 87 Certabant quisnam seu dextram sive sinistram
 88 Siccaret mammam, sibi dantes calcibus urtas,
 89 Quos tandem Gelpum Gibilinum nomine dixi,⁸
 90 His ego prostravi totum cum fratribus orbem.
 91 Dicite, quid praesens absque illis turba valeret
 92 Millibus in fraschis partes monstrantur utrinque.
 93 Alter vult dextra banda portare penazzum,
 94 Et monstrat digitum quo nos spedochiare solemus.
 95 Alter sed contra pennas fert parte sinistra,
 96 Et digito fidei mortaros lingere paret,
 97 Staiezant calzas scit dextras sive sinistras.
 98 Qui per transversum, qui non, vult scindere panem.
 99 Denique non res est tam parvula tamque vilana,
 100 Qua non comprhendant quis Gelfus, quis Gibilinus.
 101 His tanta Italiae divisi regna superbae.⁹

{T Book 25 p. 242v; Port. 2.194}

102 His magnas urbes, medias, parvasque prophano,
 103 His castelluzzos, villas, paiaequae Casottos.
 104 His toties semet Millanus sanguine f[o]edat,¹⁰
 105 His Codros lingit, Neutisque Papia rebellat,¹¹

⁷ Catare saepius accipitur pro parere. Ut uxor mea catavit filium maschium. (To find is accepted for to give birth, as in “My wife found/ gave birth to a baby boy.”)

⁸ Gibilinus. Gelfus. (Ghibelline, Guelph.)

⁹ Italia. (Italy.)

¹⁰ Millanus. (Milan.)

¹¹ Papia. (Pavia.)

- 106 His formaiatur sub iure Placentia Ringhi.¹²
 107 His niveos asmat catanacula Parma Briossos.¹³
 108 His Regium brillat, frullat, spellatque Booton.¹⁴
 109 His rugulat blesos Modenae sapientia Pandros.¹⁵
 110 His me pinguificat grassis Bologna Coandris.¹⁶
 111 His tenet armigeros sub adrantibus Imola fullos.¹⁷
 112 His male consentit iocunda Favencia Scochis.¹⁸
 113 His male Furlivium Candraghis obtumet uncis,¹⁹
 114 His Cesena riat proprios, hilaratque Leones.²⁰
 115 His fumentatur Vandris Ravenna bioncis.²¹
 116 His raro possum Venetam schancare Leenam.*²²
 117 His Patavos (nec me distollit Blusa) relinguo [sic].²³
 118 His saltat guizzat, sed non Vincentia fambrit.²⁴
 119 His, Verona, tumes, spleumas, ac ore gliassis.²⁵
 120 His gragnit, sed non piscombrat Brixia Mellam.²⁶
 121 His Bergamaschis praesunt baricondia surdis.²⁷
 122 His quondam Manto fuerat vicina Cremonae.²⁸
 123 His tamen (heu) cur non seducta est Mantua nobis?²⁹
 124 His tamen (heu) cur non potui violare Cipadam?³⁰
 125 Dixi, sed quid ais de te temulenta Megaera?
 126 Quare venisti modo sgomentare senatum?
 127 Dixerat, atque quater digitos sibi dente momordit.

¹² Placentia. (Piacenza.)

¹³ Parma. (Parma.)

¹⁴ Regium. (Reggio [Emilia].)

¹⁵ Mutina. (Modena.)

¹⁶ Bononia. (Bologna.)

¹⁷ Imola. (Imola.)

¹⁸ Faentia. (Faenza.)

¹⁹ Furlivium. (Forli.)

²⁰ Caesaena. (Cesena.)

²¹ Ravenna. (Ravenna.)

²² Venetiae. (Venice.)

²³ Padua. (Padua.)

²⁴ Vincentia. (Vicenza.)

²⁵ Verona. (Verona.)

²⁶ Brixia. (Brescia.)

²⁷ Bergomas. (Bergamo.)

²⁸ Cremona. (Cremona.)

²⁹ Mantua. (Mantua.)

³⁰ Cipada. (Cipada.)

Megaera.

128 Dira Megaera levans tunc se latrando gridabat,
 129 Totum sturbasti mundum, sed sola Cipada
 130 Restat, et antiquo veniens de sanguine Manto.
 131 Ast ego nunc magnam facio rixare Cipadam,
 132 Quae postquam totas mundi conterruit urbes,
 133 Venit ad inferni, Baldo guidante, cavernas.

Comina.

134 Baldus id ascoltans flevit, mox intus apertis
 135 Praecipitat valvis,

{T Book 25 p. 243; Port. 2.195}

136 Concilium viso Baldo deforme repenter
 137 Vanescit, gemmae non supportando lusorem.

Comparatio.

138 Quales, quum rubeos rutilans aurora colores
 139 Pandit, et aurata mortales fronte revisit,
 140 Gregnapolae fugiunt nolentes cernere lucem,
 141 Et semper gnao gnao stridentes nocte civettae,
 142 Sic tenebrosa cohors, Baldo subeunte scapavit,
 143 Nec valuit rutilae radium comprehendere gemmae.
 144 Non radium gemmae quam Baldus gestat in elmo,
 145 Sed radium gemmae quam magno pectore portat,
 146 Gemma voluntatis nulla ambitione tumentis,
 147 Gemma voluptatis circa virtutis honorem.
 148 Propterea ambitio, discordia, pravaque turba
 149 Confugiunt Baldi gemmam rationis amicam.

Togna.

150 Manset hic solus, vacuas tantummodo sedes
 151 Inspicit, et forti desquistilat omnia brando,
 152 Dum studet huic operi, facies appariuit ecce
 153 Splendida Serraffi, calva quoque fronte bianchi,

154 Qui consuetus erat descendere saepe sub Orco,³¹
 155 Mantinuitque diu talem securus usanzam.
 156 Compagnos Baldi retrovaverat ergo furentes,
 157 Quos ad notitiam cordis sensumque reduxit,
 158 Quique dimandarant perdonum saepe vicissim.
 159 Hos ergo Serraffus habet post terga sodales,³²
 160 Qui, viso Baldo, laeti movere cachinnos.
 161 Dumque illi narrare volunt sua fata stupenti,
 162 Serraffus cito vanescit, comitante Giuberto.
 163 Pizzacapellettus remanet, secumque Rafellus.

Gosa.

164 Ergo per obscuras tombas simul ire comenzant.
 165 Quisque balottina quadam defendit ab oybo,
 166 Sulphoreo nasum, quae suavem praebet odorem,
 167 Quam contra pestem, flammam, necis atque venenum
 168 Composuit Serraffus eis mandante Cocaio.

{T Book 25 p. 243v; Port. 2.197}

169 Per quem Serraffum revidentem saepe baratrum
 170 Cuncta baroniae Merlinus gesta canebat,
 171 Quae mox scribebat, nec non referebat amicis.

Pedrala.

172 Ibat Fracassus comites prior ante sequentes,
 173 Ultimus est Baldus, nam captas amore paterno,
 174 Vult Marcellinum Cingarinumque fiolos
 175 Confortare suos, mentis quoque prendere spassum,
 176 De rebus variis parlabant semper eundo.
 177 Alter Boccalum bertezzat, et alter Averni
 178 Venturos memorat casus, alterque recordat,
 179 Quid de Meschino Guerrino legerat olim.
 180 Dum quoque Falchetto Cingar narrabat amico
 181 Vergilii sextum, mira res, ecce loquelam
 182 Perdit nil parlans, et imaginat omnia praeter
 183 Vergilii sextum, nec se parlasse ricordat,

³¹ Serraffus. (Seraphus.)

³² Sodales, non plus inimicos. (Comrades, no longer enemies.)

184 Falchettus pariter quod lingua dixerat illi.
 185 Nescit, et obmutuit fantasticat omnia praeter
 186 Vergilii sextum, nec se auscultasse ricordat.
 187 Hircanus cerebro penseros mille revoltat,
 188 Vult hoc, vult illoc, nec quod vult eligit ancum.
 189 Castellis fabricat Fracassus in aere multos,
 190 Sic sua lingua tacet si semper muta fuisset.
 191 Efficitur mattus Centaurus, mille mearos
 192 Mente caminabat, perditque putando rasonem.
 193 Iam salis in zucca nil amplius Hippol habebat,
 194 Per centum passat sua mens vilupata chimeras.
 195 Fantasticanti Lironus mente tenebat
 196 Sublatos oculos coelo, frontemque rapatam.
 197 Pizza Capellettus ridet grignatque Rafellus,
 198 Attamen ignorant si rident, sive piangunt.
 199 Ad mutam ludens movet ora, manusque Bocalus,
 200 Atque caput gratat, non agrezzante pedocchio.

Berta.

201 At Baldus liber labris, ac ora solutus,
 202 Inter compagnos infesta silentia vidit,

{T Book 25 p. 244; Port. 2.198}

203 Dumque suos natos loquitur, responsa petebat,
 204 Sed facti elingues nil respondere valebant.
 205 Ergo, ait, o socii, nil vos parlatis? et unde hoc?
 206 Num veluti monachi servare silentia vultis?³³
 207 Dicite, respondete, precor, vos ergo tacetis?
 208 Nil vestro Baldo vultis parlare roganti?
 209 Sed melius poterat muros audire loquentes.
 210 Qua propter secum coepit nolendo tacere,
 211 Nec vult indarnum mutas tentare loquelas.

Comparatio.

212 Ad stramballonem sguerzis cum passibus ibant,³⁴
 213 Ut faciunt Itali (sumus omnes saepe Todeschi)

³³ Voltis pro vultis. (You wish, [alternate spelling]).

³⁴ Stramballonem. (Every which way.)*

214 Quando plus cocti quam crudi vina Tavernae
 215 Gestant in cerebro, fumantia supra biretum.
 216 Tunc huius rei Baldus vult noscere causam.
 217 Praecedens alios cossam videt ecce novellam,
 218 Pro qua multa satis commovit temma vigorem.³⁵
 219 Sub pede quisque suo sentit mancare Terenum,
 220 Nec iam, qua figant Calcagnos, Terra videtur,
 221 Immo suspensi gambas per inania guidant,
 222 Ac non gestantes alas, volitare comenzant.
 223 Dum parlare volunt, labium tantummodo menant,
 224 Ut faciunt muti, ciliis manibus ve loquentes.
 225 Admirabantur ridebant attamen omnes,
 226 Ac hilari vultu, sensu quoque talia sofrunt.
 227 Quisque suum corpus sentit nimis esse legerum,
 228 Per quoddam vacuum leviores aethere pergunt.
 229 Gaudent, quod nulla gambae strachedine languent,
 230 Immo velut stipulae portantur nescio quo.³⁶

Pedrala.

231 Ecce cavernosam rupem spinguntur in unam,
 232 Quae suspensa tribus Grillis fundamine mancat.
 233 Quisque Grillus erat maior levitate Bizarri.
 234 Hic Phantasiae Domus est repleta silenti
 235 Murmure, vel tacito strepitu, motuque moventi,³⁷
 236 Ordine confuso, norma sine Regula et arte.

{T Book 25 p. 244v; Port. 2.199}

237 Undique phantasmae volitant, animique balordi,³⁸
 238 Somnia, penseri nulla ratione movesti.*
 239 Sollicitudo, nocens capiti fantastica cura,
 240 Diversae formae, speties, et mentis Imago.
 241 Hic sunt Gramaticae populi, gentesque reductae
 242 Huc, illuc, istuc, reliqua seguitante fameia.
 243 Argumenta volant dialetica, mille sophistae

³⁵ Temma, timor. (Dread, fear.)

³⁶ Carmen truncatum. (Truncated verse.)

³⁷ Aenigma. (Enigma.)

³⁸ Phantasma reperitur tam femininum quam neutrum. (Phantasm is found as often feminine as neutral [grammatically].)

244 Adsunt baianae, pro, contra, non, ita, lyque.
 245 Adsunt Errores, adsunt mendacia, follae,
 246 Atque solegismi, fallatia, fictio Vatum.

Comparatio.

247 Me reperi (fateor) medium quandoque briacum,³⁹
 248 (Quamvis nec modo sim tutus) varcare per amplam
 249 Campagnam Godii, quando mage scaldat Apollo.
 250 Circum circa meum volitant caput ecce pusilli
 251 Moschini, numero tot quot fert littus arenam,
 252 Et reparant caldum, testae facendo capellum,
 253 Quorum percussit nasum redolentia vini.⁴⁰
 254 Sic phantasiae Baldum, Baldique sodales
 255 Assaltant, intrantque caput, roduntque cerebrum.
 256 Multas cum manibus Cingar brancabat et illas.
 257 Secum ferre cupit, sed non retinere valebat.

Comparatio.

258 Vidisti forsan pueros quandoque zugantes,
 259 Velle piare manu stantes in pariete muscas.⁴¹
 260 Sed quando pandunt digitos (nisi prestiter illas
 261 Scaltritas capiant) retrovant zaffasse Chimeram?
 262 Sic Baldus comitesque manus hinc inde menabant,
 263 Ut phantasias caperent, sensusque bizarros,
 264 De quibus implerat carnerum Cingar et Hippol.⁴²
 265 Pizza Capellettus non se satiare valebat.
 266 More suo (stradiotus erat) spoliare masonem,
 267 Implet scarsellas, saccum, geminasque bisacchas
 268 De Paulo veneto, de Hispani mille baianis.⁴³
 269 Baldus mosconem brancat retinetque Platonis,
 270 Deque suis Grillis nasum replebat et aures.

³⁹ Briacum, imbriacum. (Drunk, [two forms].)

⁴⁰ Si Moschinus habeat nasum inter Achademicos longa fuit disputatio. (If a fly has a nose has long been disputed among academics.) Note: Moschinus is also a friend of Baldo's.

⁴¹ Proceleumaticum. (Proceleumatic.) Note: metrical foot of four short syllables, cf. gloss at T p. 92.

⁴² Cingar et Hippol phantastici. (Cingar et Hippol are fantastical.)

⁴³ Pizza capellettus logicus. (Pizzacapelletto is a logician.)

{T Book 25 p. 245; Port. 2.200}

271 Sguarnazzam Scotti Fracassus repperit illic,⁴⁴
 272 Quam vestit, gabbatque Deum, pugnatque Thomistas
 273 Alberti magni Lironus somnia zaffat,⁴⁵
 274 Vult fieri gratus cunctis, gnarusque futuri,
 275 Scrutator cordis, multas augere richiezzas,
 276 Tollere Cervellum Cornacchis, prendere pisces
 277 Cum manibus, quosdam secum gestando lapillos.
 278 Plena melancholicis humoribus urna latebat⁴⁶
 279 Angulo in obscuro, quam nondum viderat ullus,
 280 Sed dum Rifellus considerat, urtat in illam,
 281 Et miser in moiam se repperit esse cadutum.
 282 Quapropter dubitando mori clamabat aiuttum,
 283 Sed clamando, nihil sua labra movere valebat.
 284 Accurrunt comites, illum de fonte cavarunt,
 285 Unde melancholicos fundebat ubique liquores.
 286 Hircanus quasdam saltantes per pavementum
 287 Carpere saiottas studiat non absque labore,
 288 Dumque unam griffat manibus celer, altera scappat.
 289 Fecerat ingentem Pulicum Falchettus acervum,
 290 Quos sacco positos fert alto in tergo secum.
 291 Boccalus normas Epicurri nescio quantas
 292 Absque labore piat, complectitur, inque Botazzum
 293 Ficcet ne fugiant, stoppatque cocamine Buccam.⁴⁷

Chimera.

294 Has inter follas stat maxima bestia, nec stat,
 295 Cui caput est instar montonis vel capricorni,
 296 Mille manus, ac mille pedes, ac mille volantes
 297 Fert alas, ventremque bovis, schenamque cavalli.
 298 Quae si non caudam simiae de retro teneret,
 299 Toccaret coeli summo testone solarum,

⁴⁴ Scottus. (Duns Scotus). For the cloak of Duns Scotus see note to *Baldo*, 25.533.)

⁴⁵ Albertus magnus. (Albertus Magnus.) Note: 12th centruy Dominican theologian.

⁴⁶ Rifellus melencholicus. (Rifello, melancholic.) Note: Rafellus is here Rifellus?

⁴⁷ Cocamen et cocaius et coconus. ([Three variations on the word] *cocaius*, bottle stopper.) Note: the author's name: Merlinus Cocaius, and the story of his birth delineated in the prefatory letter.

300 Cum love disponens divam partire Minervam.
 301 Sed quia quicquid agit, cauda mancante, lasagna est,
 302 Ducitur ad nihilum meritoque Chimera vocatur.
 303 Parturit haec montes, sed nascitur inde fasolus,
 304 Dumque Gigas parat fieri, fit parvula Mirmix.

Togna.

{T Book 25 p. 245v; Port. 2.201}

305 Hanc igitur Baldus ferrum sfodrando Chimeram
 306 Percutit inque duos pariter videt esse mezenos,
 307 Integra sed pariter tornat, nec vulneris ullum
 308 Monstrabat signum, fixasque movebat ochiadas,⁴⁸
 309 Inde cito nec sponte quidem removentur ab una
 310 Phantasma, retrovantque pedes missime tereno.
 311 Quisque suis gambis propriis ut vadat oportet,
 312 Non plus aspiciunt curas nihilamque Chimeram.
 313 Nec mage parlandi libertas tollitur illis,
 314 Nec quisquam memorat quidnam vidisset adessum
 315 Phantasiae abeunt quas in carneria nuper
 316 Ficcarant redeuntque loco prius unde recedunt.⁴⁹
 317 Sunt tamen hi medii pazzi, mediique balordi.

Luxuriae.

318 En super interea pratum venisse videntur,
 319 Ex arborsellis florumque nitore pienum.
 320 Candida fragrabant ibi Lilia, septa rosarum
 321 Cingebat campum, varios qui miscet odores.
 322 Innumerae dammae danzabant undique dulces
 323 Dant cantilenas, plenasque Cupidine voces.
 324 Inter eas reliquia formosior una canebat,
 325 Gestans auriferam sublimi fronte coronam,
 326 Tantum suavis erat visu, tantumque petulcis
 327 Blanda oculis quantum fuit unquam foemna mundo.
 328 Nunc humilem terrae frontem pudibonda tenebat,

⁴⁸ Si fixas, quomodo movebat, quia et cetera. (If [the Chimera's eyes] were fixed, how was it moving, because... etc.)**

⁴⁹ Pulchra descriptio phanthasiarum, quae tandem ad nihil rediguntur. (Beautiful description of phantasies, which in the end are reduced to nothing.)

329 Nunc laetos madidosque simul relevabat ocellos,
 330 Nunc effundebat graciles lasciva cacchinnos,
 331 Nunc inflamatis animos stimulabat ochiadis.
 332 Obvia currebat venienti fervida Baldo,
 333 Seque galantinam totam praesentat ad illum.
 334 Mox quot compagni sunt, tot venere puellae.
 335 Hic blandi risus, sdegni, suspiria dupla,
 336 Hic turpes tactus, cegni, basamina, luxus,
 337 Plena libidinibus movimenta trahentia mentes.
 338 Hic stigans animos ad amorem musica garrit.
 339 Arpicorda, lyrae, citharae, flautique forati,

{T Book 25 p. 246; Port. 2.202}

340 Voces humanae melius quae pectora captant.

Mafelina.

341 Baldus comuni urgetur succumbere legi,
 342 Namque fomenta videt Veneris Causamque modumque⁵⁰
 343 Non apud ardentes flammis est paia tenenda
 344 Coelestes violare deos occasio posset.

Pedrala.

345 Ergo manum Baldus reginae porrigit instar
 346 Ballandi, Cingarque suam carezzare puellam
 347 Incipit, atque capit dum Liro fervidus altram,
 348 Denique dum cuncti nimio vexantur amore,
 349 Contremuit campagna, statim pratique decores
 350 Auffugiunt subito, fontes, et limpida stagna
 351 Non plus apparent, discedunt oscula, lusus,
 352 Mutantur flores in tintas sulphure flammis,
 353 Mutantur Nimphae cornutos in diavolazzos,
 354 Mutantur risus in verba piena doloris.
 355 Undique luce caret locus ille severus et asper,
 356 Qui sonat ut resonat mare tempestate revoltum.
 357 Incipiunt fremitus vocum, stridorque gridantum

⁵⁰ Causa, sunt flores et amoenitas loci. [Manus.] Modus, sunt puellae saltantes. ([Pointing finger.] The cause: flowers and the pleasantness of the place; the means: dancing girls.)*

358 Almarum, versant raucantes nubila voces.
 359 Hic tantae flammis umbrae cruciantur acerbis,
 360 Quantae pro foedo periere Cupidinis actu.
 361 Illam quam supra reginam diximus esse
 362 Quippe voluptatem carnis sodales
 363 Paret in aspectu primo formosa, sed inde
 364 Efficitur luctus, demon, lachrimosaque strages
 365 Inde per horrendos cruciatus ire comenzant.
 366 Inspiciuntque animas cunctas simul esse gemellas.
 367 Squarzabant mutuo crines barbasque pilabant,
 368 Invis labris f[ro]edantia basia taccant,
 369 Et quae olim morsu cupiebant suggere labra,
 370 Nunc laniant, rodunt, gustant pro melle venenum,
 371 Quarum iam linguae sunt factae Rospus et Anguis.
 372 Sed maior poena est quod Amor tam fervidus olim
 373 In crudele odium mutatus torquet Amantes.

{T Book 25 p. 246v; Port. 2.203}

374 Hic genus omne hominum seu nobile, sive codardum
 375 Ad quorum numero stellae, nec arena parantur.
 376 Inter Compagnos Baldi fuit unus eandem
 377 Qui timuit poenam, troppum quia semper amavit.
 378 Alter at inter eos contrarius extitit illi.
 379 Qui semper Venerem spremitque Cupidinis arcum,
 380 Fornaces condunt ibi semper mille diabli,
 381 Furnos, Furnellos, Bozas, Caldaria ferri,
 382 Venturisque locus signatur singulis almis,
 383 Ignoret quamvis ea quae ventura diabol.⁵¹

Comina.

384 Ergo quisque suam fornacem Barro Catavit.
 385 Semiruinatam velut est antiqua muraia,⁵²
 386 Singula nam Fornax habet hoc Epigrama notatum,
 387 Quod facinus struit, id Confessio destruit alma.⁵³

⁵¹ Ne hereticus reputetur. (Lest [the poet] be judged a heretic.) Note: the text clarifies that the devil does not know which souls are coming – so there would not be heretical predestination.*

⁵² Semiruinatam, quia confessi erant. (Half-ruined [each assigned furnace], because they had been confessed.)

Gosa.

388 Baldus at inventa stupuit Fornace profunda,
 389 In qua cum Berta debebat semper aduri.
 390 Ah, dixit Cingar, cur fallit opinio vulgum?
 391 Quis non pensasset potius cum Crispide Baldum
 392 Istic damnari veluti dammantur amantes?
 393 Ecce quid aequus amor coniunxit Crispida Baldum.
 394 Hic lascivus amor lascivos damnat amantes,
 395 Hic sincerus amor sinceros laudat amantes.
 396 Baldus ait, nihil est, mi Cingar, opinio vulgi,⁵⁴
 397 Prodit amicitiam ceu nunc de Crispide fecit.
 398 Sed quid de nobis opus est narrare prophanis,
 399 Et licet haec speculum nostri denigret honoris,
 400 Summa tamen Deitas ad lucem denique veram
 401 Quando quidem sanctos etiam mala lingua premebat?
 402 Maxime Hieronymum dictum cognomine divum⁵⁵
 403 Et qui Martini Bricius possessit honorem.⁵⁶
 404 Quid referam Carolum Benedicti claustra colentem,
 405 Quem tanquam purum Ioseph, castamque Susannam
 406 Crimine adulterii, furti quoque lingua gravabat?
 407 Sed tamen ad finem Calicutti secta ribaldi

{T Book 25 p. 247; Port. 2.204}

408 Qui dabat accusam Carolo tenuata remansit,⁵⁷
 409 Et Caroli tandem patuit mens candida mundo.
 410 Unquam nemo suam voluit deffendere causam,
 411 Immo tota cohors ipsum crucifige gridabat,
 412 Tres habuit contra, Pilatum, Caipham et Annam.
 413 Pilatus dicebat ei, mihi gens tua tradit,⁵⁸
 414 Nec meruit quid sit verum cognoscere tandem.
 415 Huncve flagellatum crucifigere fecit et undam

⁵³ Confessio. (Confession.)

⁵⁴ [Manus.] ([Pointing finger.]

⁵⁵ Hieronimus. (Jerome.)

⁵⁶ Bricius. (Brixius.) Note: Brixius, Germaine de Brie (c. 1490-1538), whom Thomas More ridiculed; he answered with *Antimorus*, Paris, 1519.*

⁵⁷ Carolus. (Charles.)* Note: ?*

⁵⁸ Ut constat in evangelium Ioannis. (As established in John's gospel.)

416 Dimandando manus lavit, velut esset ab eius
417 Sanguine nil nocuus sed tantum culpa suorum est.

Mafelina.

418 Sic ait, ac inter brusantes quaeritat umbras.
419 Tanta putanarum stipatur copia, quod non
420 Discernunt animas quas culpa secreta peremit.
421 Attamen heu quantos quos gens prius esse pudicos
422 Credit, aspiciunt illic stridendo cremari.
423 Maxime non ullos quibus olim cura dabatur
424 Corrigere alterius mendas, et tradere culpīs
425 Iuditium, sibimet placidis, aliisque severis.
426 Hi tamen officii casto sub tegmine tanti
427 Luxuriae, solumque gulae studuere voraci,
428 Atque puellarum comprabant oscula plura,
429 Dantes ducatum per basum quodlibet unum.

Pedrala.

430 Luxuriae viso cruciatu denique Baldus
431 Vult exire, vocat socios, qui flammea sparsim
432 Per loca girabant animarum, multa rogantes.⁵⁹
433 Conveniunt, exire parant, tamen hostia nusquam
434 Apparent, nullamque vident signacula portae.⁶⁰
435 Baldus natura sdegnosus fronte rapatur,
436 Nam vult ire foras, nec eundi forma trovatur,
437 Huc illuc properat, nigras interrogat umbras.
438 Respondetur eis, nostrum cercate Minossum
439 Confessatorem, sine quo mihi credite portam
440 Quaeritis indarnum, dextrae vos ducite parti,
441 Cernite de longe faculas vomitare Torazzum.

{T Book 25 p. 247v; Port. 2.205}

442 Illac confessat Minos almas igne brusandas,
443 Illac egressus patet huius flebilis agri.
444 Illico campagnam gressu celerante trapassant,
445 Turroneque adeunt, ignem ventumque vomentem,

⁵⁹ Rogantes interrogantes. (Asking, interrogating.)

⁶⁰ Signacula vestigia. (Signs, vestiges/traces.)

446 Hic ferri portazza stetit, quae detegit Antri
 447 Boccazzam scuram buso sub monte cavatam.
 448 Non timet ingressum Baldus, vult primior esse.

De Cerbero.

449 Cerberus en triplici patuit testone cagnazzus,
 450 Qui plenum variis ex ossibus impedit antri
 451 Limen, et impavida stat custos fronte cavernae.
 452 Quando videt socios, hirsuto tergore saltat,
 453 Cumque rebufatis villis baubare comenzat,
 454 Post baubamentum dentes grignare frementes,
 455 Gutturibus latrans nigrum tribus evomet oybo,
 456 Duxerat e fodro Baldus stans firmiter ensem,
 457 Compagnosque iubet limen transire cavernae.
 458 Sic faciunt, ast ipsa volens prohibere tricolla
 459 Bestia passagium, currit boccare Lironem,
 460 Baldus at ingentem distorthiat ense roversum.
 461 Nil taiare potest, velut esset ligneus ensis.
 462 Mox desperatos colpos menare comenzat,
 463 Donec eum terrae stratum liquere fiaccum.

Togna.

464 Ergo trapassarunt omnes, custode domato,
 465 Ut confessorem possent catare Minossum
 466 Pizza Capellettus scortam facit ante sodales,
 467 Boccalus medio stat semper in agmine ficcus.
 468 Non procul excedunt, quod quidam saltat ab antro
 469 Buffonus, stultusque magis, magis immo famatus,
 470 Obvius accedens partes monstrando pudendas.
 471 Ipse cavalcabat bastonem more putini,
 472 Cumque manu laeva brenam bastonis habebat,
 473 Sed dextra cannam parens giostrare ferebat.
 474 De panno longas aures, stuppaque pienas
 475 Distendit, similisque retro stat pendula cauda,

{T Book 25 p. 248; Port. 2.206}

476 Consutumque tenet strepitosum quaeque sonaium.
 477 Saltat, et inde facit manibus pedibusque morescam,
 478 Et pogens dextram Baldo danzare comenzat.

479 Baldus gentilis ridens nil denegat illi,
 480 Secum danzando sequitur qua parte menatur.
 481 Sgregnabant omnes optantes cernere finem,
 482 Nil parlat stultus, sed atezat saepe cadendo,
 483 Quem levat e terra, nec ad altrum tendere, Baldus,
 484 Namque levabatur vix ille, cadebat et anchum,
 485 Duraque frangebat (sic dicunt) saxa quaderno.

Zucca.

486 Post curtum spatium retrovarunt denique zuccam,
 487 Grandilitate parem montagnae Valcamoneghae.
 488 Quae toti mundo potuisset fare manestram.
 489 Ad latus ipsius zucchae stat grande foramen,
 490 Per quod cum stulto Baldus comitesque subintran.

Logici.

491 Ista quidem zucca est animabus plena togati,
 492 Quas quondam logicos reputarunt esse profundos,
 493 Ast ammisserunt cerebrum per mille baianas.
 494 Aut homines asinos dicunt, aut esse Cavallos,
 495 Extinguique sitim iactarunt carne salata.

Utrum.

496 Inter eos stabat vir quidam corpore duplex,
 497 Qui sustentatur binis tantummodo gambis.
 498 Dicitur hic Utrum, dubiosis sensibus implens,
 499 Hereticosque facit, negat hanc, probat hunc, tenet illanc,
 500 Et sibimet diris semper dat verbera pugnans.

Philosophi.

501 Post haec Mattus eos portam conduxit in unam,
 502 Introeuntque scholam sapientum philosophorum,
 503 Illic astronomi, magici, medicique periti,
 504 Illic Entisber, Ferabrich, Averois, Ocham,
 505 Illic Burleus, Stroodus, Simplicius, Hermes,
 506 Illic Avempace, Themistius, et Theophrastus,
 507 Illic Porphyrius, Xamolsides, Abaris illic.

{T Book 25 p. 248v; Port. 2.207}

508 Albumasar, Manae, Gersonides, Aba Ioannes.
 509 Arcazel, Alchindus, Damigeron, Aboli, Zael.
 510 Dardanus Aboasar, Zoroaster, et inde Charondas,
 511 Milleque philosophi quos nescio tradere menti.

Poetae.

512 Sunt quoque (nescio qui, sana sine mente poetae)
 513 Qui paritiales patriae, propriisque Tiranni,
 514 Complevere libros follis verisque bosii.
 515 Sed quales habeant poenas, audite, poetae,
 516 Ut quoque vos tantas schivetis fingere frappas.
 517 Sunt ibi diaboli numero tres mille, vel ultra,
 518 Iugiter officium facientes Herbolatorum.
 519 Quaeque suo proprio subiecta est alma diabolo,
 520 Qui dum complet opus stat altam supra cadregam.
 521 Undique dant gridos veluti gridare solemus,
 522 Quum dentem nobis guastum barberius extrat.
 523 Nam cum lancettis, uncinis, atque tenais
 524 Quisque cavat dentes, nunquamque cavare refinant.
 525 Quotidie quantas Vates fecere bosias,
 526 Quotidie tantus opus est amittere dentes.
 527 Sed quo plus streppant illos, plus illico nascunt.

De Duranto.

528 Inter eos igitur Cingar cognoverat unum,
 529 Nomine Durantum, qui dum cecinisse Leandram
 530 Se iactat, doctis sbeffatur ubique poetis,
 531 Ardimentum habuit (quamvis magrissime cantet)
 532 Magnanimo Orlando praeponere gesta Rinaldi.⁶¹
 533 Perque gulam mentit, quod sic scripsisse sbaiaffat
 534 Turpinum, nec opus Turpini viderat unquam.
 535 Composuit quendam, (quem nolo dicere librum,
 536 Sed scartafazzum) nomen ponendo Leandram.
 537 Cui dignum fecit noster Serraffus honorem,
 538 Namque sigillatus caera fuit ille culina.
 539 Heu, quales streppos misero dabat ipse diabol

⁶¹ Orlandus. Rinaldus. (Orlando. Rinaldo.)

540 Sgretolar suas audiebas longe ganassas.
 541 Cingar compatiens fecit restare diablum,

{T Book 25 p. 249v; Port. 2.208}

{T Book 25 p. 250; Port. 2.208}

542 Durantumque rogat, quare sic absque rasone
 543 Orlandum biasmat, nimium laudando Rinaldum.
 544 Ille sed avulsis pro dentibus, oreque balbo
 545 Respondet, quia iam pacueunt futa ialdi.⁶²
 546 Sic ergo, quicumque volunt praeferre Rinaldum
 547 Orlando, dicam quod amant hi furta Rinaldi.
 548 Namque procul dubio fortissimus ille senator
 549 Romanus, Bravaeque comes Orlandus, et armis,
 550 Et sensu, et meritis superasset mille Rinaldos.
 551 Non tamen alta quidem condemno facta Rinaldi,

Prophetia.

552 Ast veri Auctores Orlandum praeposuerunt,
 553 Ac in venturo praeponent tempore vates.
 554 Maxime Boiardus, dictusque Maria Matheus,
 555 Plus sentimento facili, quam carmine dives.
 556 Surget Aloviusus, tuscus Franciscus et orbus,⁶³
 557 Magnus Ariostus, laus, gloria, palma Ferarae,
 558 Tempore mancus erit Petrarcha, carmine sed non.
 559 Inveterata nocet laus nobis saepe modernis.

Vergilii Laudes.

560 Mons quoque Carmellus Baptistae versibus altis⁶⁴
 561 lam boat, atque novum Manto fecisse Maronem,
 562 Gaudet, nec primo praefert tamen illa Maroni.

⁶² Responsio Duranti balbutientis sic enim dicere voluit. Quoniam placuerunt furta Rinaldi. (In fact the answer of mumbling Durante meant to say the following, "Because [I] liked Rinaldo's thefts.") Note: Like all poets, Durante has been made toothless.

⁶³ Aloviusus. Franciscus. (Luigi. Francesco.)

⁶⁴ Baptista. (Baptista.) Note: Giovanni Baptista Spagnoli, the Mantuan (1448-1516), a Carmelite monk, called the Christian Maro, known for his Latin eclogues.

563 Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
 564 Splendet in altiloquo Pontanus carmine, stellas⁶⁵
 565 Dum canit, et septem quos ambit signifer orbis,
 566 Dum monet Agricola quo purget tempore citros,
 567 Non tamen aequatur vati quem protulit Andes,
 568 Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
 569 Exiet Arcadicus per sdruzzola metra libellas
 570 Nazzari, quo prata, greges, armenta, capellas,⁶⁶
 571 Pastoresque canet, silvas, Magalia Nimphas.
 572 Christeidan post haec cantabit, dignos Homeri
 573 Laudibus, at cedit vati quem protulit Andes,
 574 Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
 575 Tu quoque magniloqui sublime poema Marulli,⁶⁷

{T Book 25 p. 250v; Port. 2.210}

576 Non eris aequandum Vati quem protulit Andes.
 577 Edidit Armeniden nec qui sub veste cuculli,⁶⁸
 578 Nec Zacharias, nec multi denique vates
 579 Aequivalent nostro vati, quem protulit Andes,
 580 Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
 581 Materies Asolana gravis veniet quoque Bembi,⁶⁹
 582 Metra Thibaldaei, Seraphini, Cornaque Zani,⁷⁰
 583 Modena Pamphilico de Saxo multa cavabit,
 584 Quos tamen esse pares Danthi, lepidoque Petrarchae
 585 Saecla negant, nam sola datur laus magna vetustas.

Conclusio.

⁶⁵ Pontanus. (Pontano) Note Giovanni Pontano, 1426-1503, humanist and Latin poet.

⁶⁶ Nazzarrus. (Sannazaro.) Note Jacopo Sannazaro (1458-1530), author of a pastoral romance, *Arcadia*.

⁶⁷ Marullus. (Marullo) Note: Michele Marullo, 1453-1500, Greek scholar and Latin poet.

⁶⁸ Raphael. Zacharias. (Raphael. Zacharias.) Note: ?

⁶⁹ Bembus. (Bembo) Note: Pietro Bembo (1470-1547), influential writer and literary theorist, and cardinal.

⁷⁰ Thibaldeus. Seraphin. Corna. (Tebladeo. Serafino. Cornaggiani.) Note: Antonio Tebaldeo (1463-1537) poet, literary theorist and tutor to Isabella d'Este. Serafino dell'Aquila, Cimini (1466-1500), poet, performer and musician. Best guess: Antonio Cornazano (1429-1484), Sforza court poet and dancer, and author of works in Italian and Latin, including those on facetious proverbs.

586 Nec Merlinus ego, laus, gloria, fama Cipadae,
 587 Quamvis fautrices habui Tognamque Gosamque,
 588 Quamvis implevi totum Macaronibus orbem,
 589 Quamvis promerui Baldi cantare bataias,
 590 Non tamen altiloquis Tipheri, Caroloque futuris⁷¹
 591 Par ero, nec dignus sibi descalzare stivallos.
 592 Non tamen hanc zuccam potui schifare decentem,
 593 In qua me tantos opus est nunc perdere dentes,
 594 Quantos Roma viros nunc obtinet inclita sanctos,
 595 Religiosorum mores quot habentur honesti.
 596 Quotve forum iusta doctores lege gubernant,
 597 Quot divas habitat matronas integra Pallas.
 598 Denique quot sanctae gentes, urbesque Romagnae
 599 Aut Lombardiae, Toscanae, aut totius orbis.
 600 Tange peroptatum, Navis mea straccula, portum,
 601 Tange, quod ammissi longinqua per Aequora remos,
 602 Immo probos vitae mores, breve tempus et annos.
 603 Scripsimus ad veniam propero si scripsimus ulla
 604 Forsitan auditu male consona, parcite, quaeso,
 605 Et iam confectus senio, Terraeque recurvus
 606 Corpore destituor, Vitae quoque cedo. Valete.

Phantasiarum Merlini Cocaii
 Volumen Explicit

⁷¹ Tiphis. Carolus.) (Tifi [degli Odasi]. Carlo/Charles.)

